СЛОВНИК СУЧАСНОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ (1991 – 2022 рр.)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СЛОВНИК СУЧАСНОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ (1991—2022 рр.)

КИЇВ • НАУКОВА ДУМКА • 2024

https://doi.org/10.15407/978-966-00-1938-6
УДК 038 + 316 + 32

У к л а д а ч і:
І. А. КАЗИМИРОВА, О. І. ПЕТРОВА, Л. В. ТУРОВСЬКА,
Л. А. ХАЛІНОВСЬКА, Н. О. ЯЦЕНКО

Словник охоплює широке коло суспільно-політичної лексики, усталеної і новітньої, відбиває активне розширення її складу, зумовлене кардинальною перебудовою соціальної структури суспільства, зміною політичної системи, переосмисленням значень наявних термінів, деаксіологізацією їхньої семантики. Подано характеристику термінів, концепцій, найпоширеніших у суспільних науках (філософії, етиці, екології, естетиці, політології, соціології, соціології права, конфліктології, міжнародних відносин, психології, культурології).

Для науковців, студентів, журналістів, працівників видавництв, усіх шанувальників українського слова.

В і д п о в і д а л ь н и й р е д а к т о р
І. А. КАЗИМИРОВА

Р е ц е н з е н т и:
доктор філологічних наук, професор *С. О. Соколова*
(Інститут української мови НАН України),
доктор філологічних наук, професор *І. М. Кочан*
(Львівський національний університет імені Івана Франка),
доктор філологічних наук, професор *Л. М. Марчук*
(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

Рекомендувала до друку
вчена рада Інституту української мови НАН України
(протокол № 6 від 23 червня 2022 року)

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми НАН України «Наукові основи функціонування та забезпечення умов розвитку науково-видавничого комплексу НАН України»

Науково-видавничий відділ соціогуманітарної літератури

Редактор *І. Л. Яловнича*

© І. А. Казимирова, О. І. Петрова, Л. В. Туровська,
Л. А. Халіновська, Н. О. Яценко, 2024
© Інститут української мови НАН України, 2024
© НВП «Видавництво "Наукова думка"
НАН України», дизайн, 2024

ISBN 978-966-00-1938-6

ПЕРЕДМОВА

Суспільно-політична лексика становить ту частину словника будь-якої мови, яка особливо гостро реагує на зміни, що відбуваються в світі реалій. Вона є обширом номінацій, що вербалізують світ понять зі сфери світоглядних, ідеологічних, політичних знань, на часі актуальних, соціально-апробованих для суспільства. У ній відбиті представлені мовою способи вираження суспільно-політичних відносин. Такий широкий, різноманітний світ понять і відповідних їм лексичних номінацій, які містять термінологічну, термінологізовану й так звану фонову лексику зі словника загалом, є багатоаспектним об'єктом вивчення для лінгвістів. Своєрідність суспільно-політичних понять, відображуваних фактичним мовним матеріалом, виявляється в їхній безпосередній віднесеності до конкретного екстралінгвального фрагмента дійсності, який із геополітичного погляду обмежується територією сучасної України, а з хронологічного — першими десятиліттями новітньої української історії, що в багатьох випадках зумовлює необхідність залучення фонових соціокультурних знань для адекватного сприйняття досліджуваних мовних одиниць.

На початку XXI ст. суспільно-політична лексика зазнає значних змін. Розширюється коло її користувачів, формується нова політична мова. Саме тому актуальними видаються ідеографічне впорядкування та систематизація новітньої лексики, її внормування, уніфікування, зокрема лексикографічне опрацювання дефініцій суспільно-політичних термінів. Сьогодні виникла необхідність такого опису суспільно-політичної лексики, який уможливить виявлення її структурних особливостей та динамічного потенціалу, оскільки українська термінологія має лише кілька праць, присвячених цій галузі [1].

Суспільно-політична лексика привертала увагу мовознавців із перших пореволюційних років, вона викликає підвищену зацікавленість і зараз. Значний інтерес до цього прошарку лексики виявився вже у 70—80-х роках XX ст., про що свідчить, зокрема, монографія А. А. Бурячка «Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов» (1983). Проблемами

[1] Короткий політологічний словник / [за ред. С. Г. Рябова, З. І. Тимошенко]. Київ: РОВО «Укрвузполіграф», 1991. 96 с.; Соціологія: словник термінів і понять / [за заг. ред. А. Білецького, Ю. Козловця]. Київ: Кондор, 2006. 372 с.; Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки / уклад. Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. Київ: Наукова думка, 1994. 608 с.; Сучасний словник з суспільних наук / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. Харків: Прапор, 2006. 546 с.

дослідження поняття «суспільно-політична лексика» займалися відомі мовознавці Т. Б. Крючкова, В. М. Лейчик, Л. А. Мурадова, І. Ф. Протченко [1] та ін.

Суспільно-політична термінологія посідає особливе місце в системі спеціальної лексики сучасної української мови. Для всебічного й повного її дослідження в першій чверті XXI ст. принципового значення набуває настанова на вивчення та системний опис найрізноманітніших джерел, зокрема й новітніх перекладних словників та періодики, що дасть змогу показати різні тенденції розвитку: по-перше, активне розширення складу суспільно-політичної термінології, зумовлене кардинальною перебудовою соціальної структури суспільства, зміною політичної системи; по-друге, процесами переходу значної частини спеціальних термінів, які позначали реалії радянського ладу, до пасивного вжитку; по-третє, переосмислення значень наявних термінів, деаксіологізацію їхньої семантики.

Кожен словник, зокрема словник фахової лексики, відображає стан розвитку певних наукових та технічних дисциплін, рівень наукової думки, особливості світоглядних систем та ідеологій, які прямо чи опосередковано впливають на осмислення тих чи тих понять і формують змістові параметри відповідних термінів. У загальномовній картині світу тоталітарного суспільства окремі суспільно-політичні поняття становили універсальну цінність. Вони були жорстко дефінійованими і навіть у загальномовних словниках часто подавалися зі збереженням усіх своїх диференційних ознак, що характеризували їх як пізнавально-наукову сутність. Пропонований «Словник суспільно-політичної лексики (1991—2022 рр.)» (далі — Словник) є своєрідною відповіддю на появу у закладах вищої освіти України нових дисциплін (конфліктології, соціальної філософії, соціології права, філософії історії, філософії права,

[1] Бурячок А. А. Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ: Наукова думка, 1983. 248 с.; Весна Т. В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко- і російськомовної преси 90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2002. 239 с.; Капуш А. В. Еволюційні процеси в німецькій лексиці суспільно-політичного змісту (на матеріалі періодичних видань 80—90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. 194 с.; Костюк Ю. М. Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах: дис. ... доктора філософії: 035. Філологія. Тернопіль, 1921. 251 с.; Коцюба Н. Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2004. 185 с.; Мороз О. О. Сучасна чеська суспільно-політична лексика: семантика, структура, динаміка: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03. Київ, 2005. 192 с.; Поліщук Н. М. Українська дипломатична лексика періоду УНР: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1994. 154 с.; Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років XX ст. (семантико-функціональний аналіз): дис. ... канд. філол. наук. Кіровоград, 2004. 229 с.; Чадюк О. М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 230 с.

релігієзнавства, екології та ін.), а також реакцією на зміни, що відбулися в науковому й суспільно-політичному лексиконі за останні роки. Це уможливить раціональне використання такої праці в науково-педагогічній діяльності.

У запропонованій праці фіксація нових термінів відбувається з урахуванням кількох критеріїв: час появи, зумовленість (мовна чи позамовна), вживання та словотвірне значення. Матеріал подано за алфавітно-гніздовим принципом із використанням логіко-поняттєвого методу та методу лексико-граматичного упорядкування.

До Словника залучено не лише традиційні для української терміносистеми назви суспільно-політичних понять і реалій, що давно увійшли до вжитку, а й нові, що набули узуального статусу останнім часом. До складу, напр., перших належать: **абсолюти́зм, авторитари́зм, адміністра́ція, амні́стія, безробі́ття, бюрократи́зм, волюнтари́зм** та ін. До складу других — терміни **ваххабі́зм, геополі́тика, глобалізáція, денацифікáція, дефля́ція, ізоляціоні́зм, істе́блішмент, меритокра́тія** та ін. Ці одиниці складають ядро досліджуваного корпусу номінацій. До периферії увійшли терміни економіки, фінансів, історії, релігії: **бюдже́т, девальва́ція, де́мпінг, дефо́лт** тощо. Значна частина термінів відображає політичні реалії, що характеризують життя сьогоднішнього суспільства. До таких номінацій належать, зокрема, **імпічмент** — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну, одержаних ними внаслідок виборів повноважень; **е́кзит-пол, е́кзит-пул** — опитування виборців на виході з виборчих дільниць одразу після голосування з метою отримання попередніх результатів.

Відбито шар лексики, пов'язаної з тимчасовою окупацією Криму та частини Донецької та Луганської областей, а також тієї, що з'явилась або була активована з початком повномасштабних воєнних дій на території України: **антитерористи́чна опера́ція, АТО́, деокупа́ція, диверсійно-розві́дувальна гру́па, ДРГ, капітуля́ція, Опера́ція об'є́днаних сил, ООС, раши́зм, раши́ст, репара́ція, тимчасо́во окупо́вана терито́рія Украї́ни** тощо.

Широко представлена в Словнику суспільно-політична лексика, пов'язана із санітарно-епідеміологічними обмеженнями, зумовленими епідемією (і пандемією) коронавірусу: **вакцина́ція, епіде́мія, ковідістері́я, коронаві́рус, коронапа́ніка, пандемі́я, ревакцина́ція** тощо.

Дібрані з матеріалів засобів масової інформації терміни належать до основних лексико-семантичних груп:

• терміни державно-територіального устрою: назви державних виконавчо-розпорядчих органів влади: **Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни, Кабмі́н Украї́ни, місце́ва держа́вна адміністра́ція, у́ряд**; представників владних структур: **міні́стр, президе́нт**; нормативно-правових актів: **акт, деклара́ція, декре́т**; процесів: **модернізáція, приватизáція, централізáція**; суспільних явищ: **бюрократи́зм, гла́сність**; форм державної влади та форм правління: **автокра́тія, автоно́мія, держа́ва, респу́бліка, федера́ція, у́стрій**; знаків і символів країни: **герб, гімн, пра́пор, три́зуб**; властивостей: **колегіа́льність, толера́нтність**;

• терміни політології: назви елементів системи виборів у державі: **ви́борча кампа́нія, електора́т, кандида́т, манда́т, передви́борча агіта́ція, спостеріга́ч**; назви політичних акцій і заходів: **деба́ти, пікет, страйк**; політико-ідеологічні концептуальні номени, що характеризують різні типи політичної свідомості — політичні та ідеологічні вчення, концепції, доктрини, громадські рухи й течії: **гуманізм, європеїзм, лібералізм, націоналізм, панруси́зм, шовінізм**; назви нових демократичних свобод людини в Україні: **відро́дження, демокра́тія, консолідація, незале́жність**; назви груп партій-однодумців: **коаліція, мажорита́рник, опози́ція**;

• лексика сфери зовнішньої політики та дипломатичної практики: **агреман, амбасадо́р, делега́ція, дипломат, інтерве́нція, окупа́ція, перегово́ри**;

• лексика сфери соціології: назви світоглядних понять, що відображають умонастрої, інтереси, ідеали людей, станів, суспільства загалом: **відчуття́ національні, сервілізм, солідарність, ура-патріоти́зм**;

• найменування притаманних українській спільноті ідейно-моральних тенденцій: **зросійщення, полонізація, українізація**; назви етнічних спільнот: **громадя́нство, наро́дність, на́ція, украї́нство**; назви соціальних процесів дезорганізації суспільного життя: **наси́лля, реакція, репре́сія, теро́р**;

• терміни юриспруденції: назви законодавчих документів: **деклара́ція, зако́н, законода́вство, конститу́ція**; політичних процесів перебудови державної системи або окремих її частин: **бре́кзит, децентралізація, федералізація**; прав та свобод людини: **амні́стія, правопору́шення, свобо́да сло́ва, сеце́сія**.

Зафіксовано також чимало емоційно забарвлених слів, які використовують для аксіологічної характеристики, здебільшого негативної, окремих прошарків суспільства, зокрема, назви людей за характером і способами їхньої політичної діяльності, партійною прихильністю / неприхильністю до тієї чи іншої форми правління, певної ідеології, а також номенами з соціально-оцінним, часто перифрастичним, значенням: **раши́ст, україно́фоб, шовіні́ст** тощо.

Написання термінів наведено відповідно до чинного українського правопису: **вебресу́рс, диджиталіза́ція, онла́йн-пети́ція** тощо.

У разі конкуренції питомого і запозиченого слова віддаємо перевагу українському відповідникові: **аб'ю́з** *див.* **наси́льство; аб'ю́зер** *див.* **наси́льник; аб'юзи́вні стосу́нки** *див.* **наси́льницькі стосу́нки**.

Словник містить реєстр українських термінів, поданих в алфавітному порядку із позначенням наголосу. Реєстрові терміни представлені вихідною формою: а) іменники — в називному відмінку однини: **компроміс**; б) прикметники й дієприкметники — у називному відмінку однини чоловічого роду: **антиде́мпінговий**; в) дієслова — у формі інфінітива: **мобілізува́ти**. Дієслова недоконаного і доконаного виду, які не різняться префіксами, об'єднані в одній статті, напр.: **роздержа́влювати, роздержа́вити**; г) абревіатури подано після повної назви через кому: **бюро́ розслі́дувань держа́вне, ДБР** .

Застосовано також алфавітно-гніздовий спосіб подання слів, напр.: **Війна́** *військ.*, *політ.* — збройний конфлікт, боротьба між двома та / або більшою кількістю сторін, який зазвичай має політичну мету. *На нього навіть*

економічно не впливає те, чи точиться в країні війна й чи настала економічна криза (УТ, 14.04.2017); **в. бактеріологі́чна** — збройний конфлікт, у якому застосовують бактеріологічну зброю — бактерії, віруси. *У США зчинилася паніка через страх смерті від бактеріологічної війни* (Хрящевська, 2018); **в. біологі́чна** — збройний конфлікт, у якому застосовують біологічну зброю, що забезпечує навмисний вплив на об'єкт, проти якого її застосовують. *Одним із нових видів зброї, що можуть застосовуватись у біологічній світовій війні, про які міг говорити Секретар Ради національної безпеки та оборони України, може бути генетична зброя* (Д, 13.08.2020); **в. га́зова** — низка економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Російської Федерації до України та його транзиту до країн Європи. *Ще одне протистояння Києва і Москви: «газова війна-3»* (РС, ел. ресурс); **в. гібри́дна** — збройний конфлікт із поєднанням принципово різних типів і способів ведення воєнних дій (класичних прийомів ведення війни з нерегулярними збройними формуваннями, інформаційної війни тощо), що скоординовано застосовують задля досягнення мети. *Цю війну називають гібридною, але треба чітко називати, що це сучасна війна, вона не схожа на ті, що ми знаємо в історії, а багатопрофільна, і ведеться по різних фронтах — економічному, соціальному, психологічному...* (УМ, ел. ресурс); **в. громадя́нська** — організована масова збройна боротьба соціально-політичних сил, національних груп усередині країни в ім'я певних соціальних, політичних і національних цілей. *...Усе це загострило політичну ситуацію в країні й спричинило небезпеку громадянської війни, адже обидві сторони мали свої військові формації: соціал-демократи — червону гвардію, буржуазія — білу* (УТ, 04.12.2009); **в. інформаці́йна** — протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ, що зумовлює інформаційний вплив на системи управління супротивника, його політичне та військове керівництво й суспільство загалом. *Інформаційні війни супроводжують всю історію людства. Спочатку вони були релігійними та ідеологічними, причому для боротьби з носіями чужих поглядів застосовувалися всі види репресій...* (УМ, ел. ресурс); **в. мере́же́ва** *див.* **в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна; в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна** — воєнна доктрина (або теорія ведення війни), яка була вперше застосована Міністерством оборони США; збройний конфлікт, орієнтований на досягнення інформаційної переваги за допомогою об'єднання військових об'єктів у інформаційну мережу. *Поняття «мережецентричної війни» <...> використовувалось в концепції «Ведення бойових дій в єдиному інформаційному просторі» ще наприкінці 90-х років минулого століття* (Трофименко, ел. ресурс); **в. нова́ холо́дна** — термін, який використовують з 2010 р. для характеристики новітнього політичного, економічного, військового та іншого протистояння між Європейським Союзом і США, з одного боку, та Російською Федерацією, — з іншого. *Нова холодна війна пов'язана з російськими грішми для перекуповування слабших на Заході та використанням енергії як зброї* (ДТ, 06.10.2019); **в. політи́чна** —

використання однією зі сторін політичних засобів, щоб змусити опонента діяти на підставі власного, ворожого наміру. *Поки в Україні точиться політична війна, усім байдужий туберкульоз* (УТ, 02.02.2012); **в. політологі́чна** — умовна назва глобального протистояння різних політичних учень, доктрин, поглядів на державу, міждержавні відносини, міжнародну безпеку тощо. *Війни бувають економічні, інформаційні, давно вже точаться не тільки в реальному світі, а й у віртуальному просторі, не новина й війни політологічні як протистояння різних доктрин, учень і поглядів* (УТ, 09.06.2018); **в. росі́йсько-украї́нська** — пряме та опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету та територіальної цілісності України. *Українські сили оборони повинні ретельно вивчити та інтегрувати, з урахуванням національних особливостей і п'ятирічного досвіду російсько-української війни, нові форми й методи ведення бойових дій* (ДТ, 26.10.2019); **в. суча́сна** — умовне поняття для характеристики збройних конфліктів після розпаду біполярної системи. *Нинішня осінь недвозначно переконує: війна можлива в будь-якій точці планети, причому сучасна війна є непередбачуваною і швидкоплинною в досягненні результату* (ДТ, 26.10.2019); **в. терорист**и́**чна** — явище, що поєднує в собі політичні, економічні, правові й військові компоненти, спрямовані на залякування широкого загалу шляхом застосування терористичних актів для досягнення цілей їх організаторів і окремих суб'єктів політики. *За весь час переговорів таліби не тільки знизили обертів терористичної війни, а й наростили їх* (ДТ, 27.09.2019); **в. торгове́льна** — прояв у гострій формі протиріч політичного та економічного характеру між розвиненими сучасними країнами в галузі зовнішньої торгівлі. *А у світі тим часом гримлять торговельні війни, у яких країни-учасниці прямим наведенням б'ють по бізнесу своїх конкурентів і випадкових держав, включно з Україною* (ДТ, 06.07.2019); **в. холо́дна** — збройний конфлікт між світом капіталізму і соціалістичним табором, який датується з дня відомої доповіді В. Черчилля у Фултоні (США) в 1947 р. *...Це один із елементів холодної війни, адже власне Берлінський мур бачився символом поділу на блоки в холодній війні* (ДТ, 20.11.2016); **в. я́дерна** — збройний конфлікт, у якому засобом озброєння є ядерна зброя. *ООН повинна зробити все, щоб запобігти ядерній війні* (ДТ, 28.04.2022).

Багатозначні слова подано в одній словниковій статті, напр.: **Аутса́йдер** — 1. Особа, яка займає останні місця в змаганнях, перегонах; невдаха, відстаючий; маргінал. *Складно співчувати якійсь абстрактній людині. Про це книжка — чому ми дивимося на біженців як на аутсайдерів* (ДТ, 08.06.2019). 2. Підприємство, яке є другорядним, не входить до монополістичного об'єднання. *Найкращі показники в Україні за рівнем виконання дорожніх робіт має Івано-Франківська область — 65 % усіх контактів вже виконані. Серед «аутсайдерів» — Черкаська область, де не виконано жодного контракту* (ВЗ, 10.07.2018).

Відтінки значень відділяємо графічно за допомогою подвійної скісної //: **Блокпо́ст** — контрольно-перепускний пункт на автомобільній трасі або на

залізниці. *Бойовики обстріляли блокпост сил АТО в Маріуполі* (РС, ел. ресурс). // У воєнний час — дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону, встановлений на в'їзді / виїзді (вході / виході) на територію / з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину, з облаштованими місцями для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиціями вогневих засобів та бойової техніки, місцями для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який там перебуває. *У зв'язку із запровадженням надзвичайного стану на всій території України, служба автомобільних доріг у Хмельницькій області встановила блокпости на дорогах, які перетинають кордони між сусідніми із Хмельниччиною областями — з Рівненською, Житомирською, Вінницькою* (Z, ел. ресурс).

Для підтвердження існування слова в мові, наочнішого й повнішого розкриття його значення, синтаксичних зв'язків, уживання в певному словесному оточенні до слів реєстру подано ілюстрації — приклади використання їх у засобах масової інформації чи в наукових джерелах. У круглих дужках після ілюстрації подано скорочену назву джерела: **Еволюціоні́зм** — процес поступових змін політичної сфери суспільства, змістом яких є її ускладнення, диференціація підвищення рівня організації. *Еволюціонізм нашої політичної системи цілком можливий, та й назрів він давно* (УП, ел. ресурс).

Терміни-словосполучення, до складу яких входять іменник із прикметником, переважно подано в Словнику при іменниках, напр.: **Егалітари́зм <…> е. етнора́совий; е. ісла́мський**. Проте загальнонаукові терміни в Словнику не тлумачимо, тому терміни-словосполучення, приміром, зі словом **ана́ліз**, подаємо окремими словниковими статтями: **ана́ліз докуме́нтів, ана́ліз загро́зи, ана́ліз кла́стерний, ана́ліз лате́нтно-структу́рний, ана́ліз нарати́вний, ана́ліз політи́чний, ана́ліз ри́зиків** тощо. В окремих статтях подаємо також терміни-словосполучення, головним компонентом яких є загальновживане слово: **бала́нс політи́чний, бар'є́р прохідни́й** тощо. Не наведено значень слова, що перебувають за межами соціально-політичної сфери (напр., до слова **антагоні́зм** не наведено біологічного значення).

У разі якщо термінологічне словосполучення «впізнаване» й поширене в текстах із прикметником на першому місці, подаємо його саме в такому порядку: **пра́вий се́ктор; правоохоро́нні о́ргани, цифрова́ гігіє́на** тощо.

Лексичне значення слова розкриваємо шляхом логічного визначення або відсилань «див.» для паралельних форм адаптації для синонімів до відповідного слова.

Граматичний коментар подаємо за допомогою тлумачень «дія за знач.», «властивість за знач.», «стан за знач.».

Фонетичні і морфологічні варіанти термінів подаємо через кому в реєстровій частині, напр.: **уотерге́йт, вотерге́йт**.

Використано галузеві ремарки, що вказують на сферу вживання реєстрового слова, а також ремарки-відсилання.

Умовні скорочення ремарок

біол.	— біологічний	*мед.*	— медицина
військ.	— військовий	*наук.*	— науковий
власт.	— властивий	*напр.*	— наприклад
гр.	— грецьке	*перен.*	— переносне
держ. упр.	— державне управління	*політ.*	— політологічний
див.	— дивитися	*проф.*	— професійне
дипл.	— дипломатичний	*психол.*	— психологічний
ек.	— економічний	*публіц.*	— публіцистичний
екол.	— екологічний	*рел.*	— релігійний
епід.	— епідеміологічне	*розм.*	— розмовне
заст.	— застаріле	*спец.*	— спеціальне
зах.	— західний	*стос.*	— стосується
знач.	— значення	*усп.*	— суспільство
інформ.	— інформатика	*соціол.*	— соціологічний
ірон.	— іронічно	*філос.*	— філософський
іст.	— історичний	*фін.*	— фінансовий
книжн.	— книжний	*упр.*	— управління
комп.	— комп'ютерний	*юр.*	— юридичний
культ.	— культурологія		

Український алфавіт

А	**Б**	**В**	**Г**	**Ґ**	**Д**	**Е**	**Є**	**Ж**	**З**
И	**І**	**Ї**	**Й**	**К**	**Л**	**М**	**Н**	**О**	**П**
Р	**С**	**Т**	**У**	**Ф**	**Х**	**Ц**	**Ч**	**Ш**	**Щ**
Ь	**Ю**	**Я**							

А

Абдика́ція *сусп.* — добровільна відмова від влади, зречення від престолу, відмова від керівної посади, від прав на що-небудь через моральні міркування або у зв'язку з неможливістю поєднання виконуваної роботи з іншою роботою. *...Саме тут [в Упсалі] 1654 р. відбулася абдикація королеви Крістіни (Kristina; відома у вітчизняній історіографії як Христина), яка 1650 р. відкинула пропозицію Богдана Хмельницького розпочати спільні бойові дії проти Польщі* (Д, 12.03.2010); **а. політи́чна** — мирна відмова старої еліти від влади під тиском громадян. *У роботі «Переяславський договір України з московським царем Олексієм 1654 р. і нинішні події» С. Шелухін робить висновок: «Політичний зв'язок, встановлений між Росією і Україною через персону Олексія Романова з його політичною абдикацією, розірвано, і Україна фактично повернула свій суверенітет»* (Д, 24.05.2018).

Аберáція етні́чна *культ.* — відхилення від норми; помилки, порушення, погрішності; спотворене етнічними групами відображення об'єктивної реальності як внутрішнього, так і зовнішнього плану. *Етнічна аберація у колективному дискурсі «пам'яті» спричинена <...> значними суспільно-політичними змінами в Європі наприкінці XX — початку XXI ст.* (Etnolog, ел. ресурс).

Аберáція політи́чна — помилки, дефекти, викривлення в політичних процесах. *Х. Ортега-і-Гасет пов'язував досягнення XIX ст. із знанням історії аристократією XVIII ст., через що в державному управлінні вдалося уникнути політичних аберацій минулого* (Ткачук, ел. ресурс).

Абілітáція *соціол.* — система заходів, спрямованих на опанування особою знань та навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі; усвідомлення своїх можливостей та обмежень, соціальних ролей, розуміння прав та обов'язків, уміння здійснювати самообслуговування. *Через відсутність засобів транспортування до Центру трудової реабілітації та відділення соціально-побутової абілітації багато хто з інвалідів залишається у групі-резерві* (Д, 23.12.2000).

Абля́ція етні́чна *соціол.* — зменшення чисельності популяції з природних або соціальних причин (природні катаклізми, війни, міжетнічні конфлікти тощо), притаманне всім етносистемам, їхнім структурним елементам, але найпомітніше в країнах зі слаборозвиненим громадянським суспільством. *Проце-*

си етнічної абляції мають різну інтенсивність, оскільки не залежать від зовнішніх і внутрішніх каталізаторів (ЮГ, ел. ресурс).

Аболіціоні́зм *соціол.* — суспільний рух, спрямований на припинення дії певного закону, відміну або скасування якогось урядового рішення та на усунення певної особи з керівної державної посади. *...Хоча Конституція США закріпила існування рабства в США, населення молодої нації по-різному ставилося до існування мільйонів невільників. З часом виникає рух за звільнення чорношкірих рабів — аболіціонізм* (УІ, ел. ресурс).

Аболіціоні́ст *соціол.* — прихильник політики аболіціонізму; той, хто виступає за скасування будь-якого закону, акта. *Ми — аболіціоністи 21-го сторіччя. Ми працюємо разом з вами, щоб звільнити рабів та припинити попит на них* (Україна, ел. ресурс).

Абориге́н *культ.*, *соціол.* — корінний мешканець країни, місцевості. *...Кажуть, що це навіть спровокувало нетривалий інцидент: дехто з аборигенів потому відмовлявся спілкуватися з журналістами без гонорару* (УК, 01.07.2017).

Аброга́ція *соціол.* — скасування застарілих законів, рішень державної влади. *Потреба в аброгації того чи іншого закону пов'язана з його практичною неспроможністю, невідповідністю потребам часу, вимогам соціально-політичного розвитку суспільства, держави* (ГЗ, ел. ресурс).

Абсентеї́зм політи́чний — ухиляння виборців від участі в голосуванні на виборах парламенту, президента, місцевих органів влади тощо, спричинене аполітичністю громадян, індиферентним ставленням до політики, втратою довіри до неї, низьким рівнем політичної компетентності виборців, невпевненістю громадян у правильності свого вибору. *Ще під час останніх президентських виборів існував політичний абсентеїзм, коли половина виборців не хотіла йти на вибори, навіть коли була така можливість* (Д, 02.09.2014).

Абсолюти́зм — необмежена монархія, форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі — монархові та якій притаманний найвищий ступінь централізації державної влади. *Становлення абсолютизму як соціополітичного явища тісно пов'язане з руйнуванням традиційного середньовічного суспільства, його станового ладу «вічних» соціальних ролей...* (Вирський, ел. ресурс).

Абсолюти́стський — який має ознаки абсолютизму. *Класичним прикладом реалізації абсолютистських принципів у політиці вважається Франція Людовика XIV (автора відомого вислову: «Держава — це я»)* (Вирський, ел. ресурс).

Аб'ю́з *див.* **наси́льство**.

Аб'ю́зер *див.* **наси́льник**.

Аб'юзи́вні взає́мини *див.* **наси́льницькі взає́мини**.

Аб'юзи́вні стосу́нки *див.* **наси́льницькі стосу́нки**.

Авантюри́зм — схильність до ризикованих і сумнівних, з погляду моралі, діянь, нерідко з корисливими, безчесними цілями; схильність до акцій, що не враховують реальні можливості та умови й тому приречені на невдачу. *Авантюризм подорожей та пригод: чому мистецькі проєкти все частіше*

обирають для себе маленькі міста? (Hromadske radio, ел. ресурс); **а. полі-ти́чний** — політичні наміри й дії, що спираються на віру та обман, спрямовані на здійснення мети, заснованої на уявленнях, бажаннях, міфічних переконаннях без урахування реальних політичних сил і можливостей, розрахованої на випадковий успіх. *Незважаючи на те, що в Україні й так триває хаос, останніми днями запущено черговий сценарій зруйнування в ній залишків стабільності й передбачуваності. Потрібно припинити політичний авантюризм* (ГУ, 04.04.2009).

Авта́ркія — політика та ідеологія, спрямовані на відокремлення економіки однієї держави чи групи держав від економіки інших країн для створення замкнутої системи господарювання, зорієнтованої на самозабезпечення. *Зовнішня політика РФ — це політика, яка проводилася за часів Російської імперії та Радянського Союзу, в основі якої лежать автаркія та мілітаризм* (Д, 09.01.2019).

Автентифіка́ція *спец.* — процедура встановлення вірогідності інформації, перевірка прав користувача та ін. *На сьогодні працює спрощена процедура, яка дозволяє не надсилати заяву щодо зміни даних про метод автентифікації пацієнта (номер телефону) та скановані документи пацієнта до Національної служби здоров'я України* (КНП, ел. ресурс).

Автентифікува́ти — здійснювати автентифікацію; встановлювати, чи має об'єкт або суб'єкт очікувані властивості. *Як автентифікувати облікові записи Google. Незважаючи на те, що ви дотримуєтесь усіх моїх інструкцій щодо зміни паролів та створення надійних, ви побоюєтесь, що хтось може отримати доступ до ваших без дозволу* (PARADACREATIVA, ел. ресурс).

Автокефа́лія — самоврядування, адміністративна незалежність помісних православних церков. *6 червня Верховна Рада України прийняла звернення до архієпископа Константинополя, Вселенського патріарха Варфоломія з закликом про надання автокефалії (незалежності) Православній церкві в Україні* (Д, 28.07.2017).

Автокефа́льний — який належить незалежній помісній православній церкві. *У 1990 р. на церковному соборі в Києві було проголошено утворення Автокефальної православної церкви в Україні* (УМ, ел. ресурс).

Автокра́тія — система управління суспільством чи державою, за якої одній особі належить виключна й необмежена верховна влада. *Ера «гібридної автократії» добігає кінця. Зачистка еліт на предмет подвійного громадянства, посвідок на проживання та активів в інших країнах прямо прописана в конституційних змінах* (УП, ел. ресурс).

Автомайда́н — 1. Громадський рух автомобілістів, який ставить своєю метою підтримку протестних акцій в Україні й проведення власних. *Автомайдан більше не патрулюватиме разом із ДАІ та вимагає її розпуску* (РС, ел. ресурс). 2. Акції протесту учасників цього громадського руху. *На Київ суне автомайдан: «Відбери в олігархів Україну»* (УП, ел. ресурс).

Автомайда́нівець — учасник автомайдану. *Справу проти одеського автомайданівця Устименка закрили* (УП, ел. ресурс).

Автономіза́ція — процес, пов'язаний із набуттям статусу самоврядної території і не обмежений винятково питаннями національно-територіального чи адміністративно-територіального устрою. *Автономізація Іраку — шлях до припинення громадянської війни в країні* (Д, 25.10.2007).

Автоно́мія — 1. Форма самоврядування частини території унітарної, а іноді й федеративної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою. *Кримські татари не тільки сформувалися як народ у Криму, мали там державність, а й до сьогодні зберегли і модернізували свої історичні органи влади. Жоден інший народ на території України <...> не може претендувати на автономію в складі держави, а значить побоюватися, що створення кримськотатарської автономії призведе до «параду суверенітетів», не варто* (Д, 30.06.2016). 2. Прагнення (і здатність) суб'єкта політики до самоврядування на підставі власного законодавства, до більшої самостійності в межах наявного підпорядкування без остаточного відокремлення. *Каталонія з її більш ніж 7,5 мільйонами мешканців має у складі Іспанії певну автономію у статусі «автономної спільноти»* (РС, ел. ресурс). 3. Право населення національно-територіальної одиниці самостійно визначати й самостійно керувати процесами суспільного життя. *Університетська автономія може розглядатися як саморегульоване і авторитетне академічне середовище, яке створює і поширює знання...* (Osvita, ел. ресурс); **а. адміністрати́вно-територія́льна** — один зі способів децентралізації державної влади в унітарній державі, що передбачає певний ступінь самостійності всіх або більшості територіальних частин держави, незалежно від складу населення. *Наявна в Україні адміністративно-територіальна автономія відверто архаїчна* (Д, 15.05.2014); **а. етні́чна** *культ.* — національне (етнічне) самоврядування, що є однією з форм гарантованого міжнародним правом самовизначення народів. *Перш ніж ухвалювати рішення щодо визнання Кримськотатарської етнічної автономії, це питання треба узгоджувати з корінним населенням Криму* (Д, 19.08.2021); **а. націона́льно-культу́рна** *культ.* — правова форма задоволення прав етнічних (національних) меншин на збереження і розвиток своєї культурної, мовної, релігійної самобутності, утворення своїх громадських об'єднань, розвиток національних культурних традицій, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації тощо. *40 культурних і релігійних організацій закарпатських угорців оприлюднили заяву-звернення до керівництва України й Закарпаття з низкою вимог політичного та культурно-освітнього плану, серед яких наріжними, безумовно, є визнання закарпатських угорців державотворчою та корінною нацією і, відповідно до цього, надання національно-культурної автономії, визнання інституту подвійного громадянства* (Д, 13.05.2014); **а. націона́льно-персона́льна** — вид етнічної автономії, запроваджена в УНР 1918 р., за якої джерелом і носієм національних прав є не території, а нації — національні союзи, утворені на основі добровільних заяв громадян. *Як свідчать матеріали газет, Директорія постійно у своїх зверненнях та деклараціях до українського народу прагнула захищати права націо-*

нальних меншостей. Зокрема, було підтверджено чинність Закону про національно-персональну автономію і здійснювалися заходи щодо відновлення роботи національних міністерств (НБУ, ел. ресурс); **а. націона́льно-територія́льна** — надання окремій частині унітарної держави, заселеній здебільшого представниками будь-якої національної меншини, самостійності у вирішенні питань внутрішнього життя. *...Кримськотатарський народ вимагає проголосити національно-територіальну автономію на своїй батьківщині в Криму* (Д, 29.03.2014); **а. фіна́нсова** — самоврядування у сфері фінансів. *Пріоритетом уряду у сфері вищої освіти є забезпечення фінансової автономії вишів та унормування здобуття освіти…* (УК, 08.04.2021). 4. *культ.* Відносна незалежність, внутрішнє почуття залежності особистості лише від самої себе, здатність певною мірою керувати подіями, які впливають на її власне життя. *Але факт полягає в тому, що розвиток демократії історично спричиняв розмивання загальних цінностей і посилення особистої автономії* (Д, 10.09.2004).

Автоно́мний *політ.* — який користується автономією, який має автономію; самоврядний. *У травні <...> безкровна революція сталася в Аджарській автономній республіці* (РС, ел. ресурс).

Авторитари́зм — політичний режим, якому притаманна сильна особиста диктатура однієї людини або вузької групи осіб, встановлена недемократичними процедурами й непідконтрольна громадянам, відсутність демократичних інститутів, диктаторські методи правління, можливість застосування насильства чи примусу. *Те, що здається кроком до авторитаризму, зміцнення влади,— лише наслідок некомпетентності і прояв слабкості* (Д, 09—10.04.2021).

Авторита́рний — який перебуває на позиціях авторитету. *В українських реаліях авторитарного правління за відсутності справедливої судової системи, справжньої поваги до права власності та можливості громадянина його обстоювати ринок землі існуватиме тільки для тих, хто має владу* (РС, ел. ресурс).

Авторита́рність *психол.* — жорсткий стиль керівництва, що характеризується прагненням максимально підкоряти, домінувати, управляти, приймаючи всі рішення. *Авторитарність — синонім таких понять, як тоталітаризм, авторитаризм, тоталітарність, антидемократизм* (UL, ел. ресурс).

Авторите́т — визнання суспільством, соціальною групою, колективом, державою, суспільно-політичною організацією особистих і суспільних якостей певної особистості чи групи людей, що відображає їх реальний, вагомий вплив на стан справ у суспільстві й державі. *Моральними авторитетами для суспільного життя повинні бути всі, хто є носієм влади законодавчої, виконавчої та судової* (УП, ел. ресурс); **а. політи́чний** — одна з основних форм здійснення влади, що ґрунтується на загальнопоширеному впливі будь-якої особи чи установи в різних сферах суспільного життя. *Безумовно, стійкість і тривалість політичного авторитету пов'язані з народною довірою, політичною і громадянською відповідальністю перед суспільством, власною порядніс-*

тю, почуттям справедливості та беззастережним дотриманням законів у проведенні політики (ВЗ, 24.04.2013).

Автостереоти́п — думка, судження, оцінка, що стосується певної етнічної спільноти й походять від її ж представників (напр., висловлювання українців про українську націю). *Найнебезпечніша помилка <…> — наше слідування нав'язаним нам автостереотипам. <…> Наш розвиток залежить від того, наскільки адекватними будуть наші уявлення про нас самих* (Д, 09.02.2017).

Автохто́ни — корінне населення місцевості; народ, який проживає споконвічно або дуже давно на певній території. *Мені, як представникові української громади (не діаспори, адже ми автохтони, а не іммігранти) у Польщі, хотілося б, щоб ці слова почули у всій Україні. Не лише тому, що це моя Батьківщина, але й тому, що Лемківщина, Надсяння, Холмщина і Підляшшя (називані інколи загально Закерзонням, опинилися-бо на захід від політичного кордону України...)* (Д, 09.06.2007).

Автохто́нний *книжн.* — корінний, місцевого походження; аборигенний, тубільний. *...Чинні адепти українського націоналізму здебільшого ототожнюють його з етнократією; в такому разі все зводиться до використання термінів «зайди», «манкурти», «корінна нація», «квоти для етнічних українців», «покручі», «автохтонне населення» і так далі* (Главком, ел. ресурс).

Аге́нт — 1. Представник, довірена особа організації, установи і т. ін., що виконує різні доручення, завдання. *Щороку жінка страхувала свою хату, а напередодні повені, коли селом ходила страховий агент, її вдома не було* (РС, ел. ресурс); **аге́нти політи́чної соціалізáції** — структури й середовище, під впливом яких індивід набуває соціальних властивостей, необхідних йому для адекватної поведінки в певному політично організованому суспільстві. *Основними агентами політичної соціалізації виступають такі соціальні інститути, як сім'я, освіта, засоби масової інформації та інші* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Особа, що є чиїмсь ставлеником, служить чиїмсь інтересам. *У Росії закон 2012 року визначав «іноземних агентів» як осіб або організації, які отримали фінансову підтримку з-за кордону* (ДТ, 25.04.2022); **аге́нти впли́ву** — особи, які здійснюють вплив і розповсюдження ідей будь-якої організації в середовищі людей, котрі до цієї боротьби не належать; у політиці зазвичай просувають інтереси іноземної держави або політичну партію. *Агенти впливу Кремля в Україні діють більш витончено* (РС, ел. ресурс); **аге́нти змін** *див.* **аге́нти впли́ву**. 3. Таємний співробітник органів розвідки якої-небудь держави, організації; шпигун. *Колишній агент лівійських спецслужб <…> доправлений у шотландську в'язницю, де він відбуватиме довічне ув'язнення за організацію вибуху американського авіалайнера* (РС, ел. ресурс).

Агіта́ція — поширення політичних ідей та гасел для впливу на суспільну свідомість і настрої народних мас, спонукання їх до цілеспрямованої активності, політичних дій; один із поширених засобів політичної боротьби. *Очевидним є той факт, що ставлення пересічних українців до агітації змінилося. З'явилося усвідомлення, що це — певний піар-продукт* (Д, 21.10.2009); **а. перед-**

ви́борча — один із основних важливих засобів політичного впливу на широкі маси у демократичному суспільстві; діяльність, що здійснюється в період виборчої кампанії, метою якої є спонукання виборців до голосування за кандидата (кількох кандидатів чи їх список), проти нього (них) або ж проти всіх кандидатів (їх списків). *Форми передвиборчої агітації: зустрічі з виборцями, мітинги, ходи; агітація в ЗМІ (телебачення, радіо, газети, журнали); агітація в інтернеті, зокрема й у соціальних мережах (створення груп, контекстна реклама)...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Агра́рна приватиза́ція, агроприватиза́ція — політика чи процес продажу сільськогосподарської державної чи суспільної власності в руки приватних інвесторів. *Агроприватизація: хто гальмує роздержавлення українських агропідприємств?* (Д, 01.12.2015).

Агра́рне ло́бі, аграло́бі — дії державних органів, законодавчих, виконавчих, судових властей, спрямовані на підтримку аграрних галузей економіки. *Чого хоче агралобі? Хоче, щоб права власників землі (7 млн осіб) продовжили бути обмеженими, що забезпечує їх доступом до дешевої землі* (ЛН, ел. ресурс).

Агрема́н *дипл.* — попередня згода уряду держави перебування на прийняття певної особи як глави дипломатичного представництва іншої держави. *Україна отримала агреман на призначення Маркарової послом у США* (УП, ел. ресурс).

Агреси́вний — який здійснює агресію; загарбницький, ворожий. *У якийсь момент всі ми стикаємося з пасивно агресивною поведінкою* (СКульт, ел. ресурс).

Агре́сія *політ.* — несумісне зі Статутом ООН пряме чи опосередковане застосування сили однією державою (чи групою держав) проти іншої, яке має на меті захоплення території, скасування або обмеження державної незалежності, насильницьке підкорення її населення. *Україна може зазнати поразки внаслідок збройної агресії, але вона неодмінно звільниться і відновить свою незалежність, якщо буде збережена її ідентичність* (Д, 25.06.2020).

Агре́сор — той, хто вдається до агресії; нападник, загарбник. *Агресор у психології — суб'єкт деструктивної поведінки, який порушує норми співіснування людей, чинить жорсткий цілеспрямований напад із метою завдати фізичної, психологічної, економічної чи іншої шкоди своїм об'єктам* (ВУЕ, ел. ресурс).

Адапта́ція *соціол.* — процес активного пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а частково й пристосування до них цього середовища для співіснування та взаємодії. *За інформацією МЗС Польщі, донецькі репатріанти розмістилися у Центрі Caritas Вармінсько-Мазурецького воєводства. Українські громадяни проходять програму адаптації, вивчають польську мову, звичаї, забезпечені харчуванням та медичним обслуговуванням* (УТ, 03.05.2015); **а. етні́чна** *культ.* — формовияв соціалізації індивіда, що полягає в пристосуванні індивіда до навколишнього етнічного середовища. *Одна з причин — складності етнічної адаптації в суспільстві* (РС, ел.

ресурс); **а. культу́рна** — діалектично суперечливий, нерозривний процес пристосування суспільства, окремих його членів до умов природного і соціального середовища через коригуючі механізми та цінності культури. *Соціальну, культурну та психологічну адаптацію проходять усі емігранти. До речі, еміграція з Англії складає кілька сотень тисяч людей у рік* (УТ, 20.10.2010); **а. соціáльна** — вид взаємодії окремої особи чи соціальної спільноти із середовищем, у процесі якої погоджуються вимоги та очікування її учасників. *Механізмом соціальної адаптації є зближення ціннісних орієнтацій індивіда та групи, засвоєння норм, традицій та звичаїв культурного середовища, освоєння рольової поведінки в ньому* (Д, 22.05.2015); **а. соціáльно-політи́чна** *політ.* — процес активного пристосування соціальних і політичних суб'єктів до змін у соціально-політичному середовищі. *Проблема соціально-політичної адаптації на сучасному рівні наукового дослідження постає як різноаспектна, обумовлена необхідністю використання міждисциплінарного (філософського, політологічного, соціологічного) підходу до тлумачення й визначення її сутності* (СіД, ел. ресурс).

Адéпт — пристрасний прихильник якогось вчення, ідеї. *Сергій Єфремов — адепт української ідеї* (Д, 18.10.2016).

Адміністрати́вний *держ. упр.* — який стос. до адміністрації; властивий адміністраторові; організаторський. *Пропонований новий адміністративний устрій України. Ця дискусійна публікація на тематику адміністративної реформи надійшла до редакції від Посольства України в Австрії* (Д, 20.04.2018); **а. кордóн, адмінкордóн** — політична й економічна межа, лімітована державним ладом, національною відособленістю, митним контролем, правилами зовнішньої торгівлі та іншими критеріями. *Адмінкордон Криму з Херсонщиною з початку року перетнули 296 тисяч осіб — прикордонники* (РС, ел. ресурс); **а. межá** — умовно замкнена лінія на поверхні землі (водній поверхні), яка відокремлює її територію від територій інших адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня. *Азово-Чорноморське регіональне управління ДПСУ базується в Херсоні з 2014 року. Бердянський і Херсонський загони управління охороняють ділянку державного кордону України та адміністративної межі з тимчасово окупованою АР Крим, що включає адміністративні території Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей* (Д, 27.06.2017); **а. рефóрма, адмінрефóрма** — 1. Комплекс реформаторських заходів, що охоплює зміни за такими напрямами: структура системи органів виконавчої влади та розподіл функцій у ній; форми і методи діяльності органів виконавчої влади; державна служба; внутрішній контроль у системі виконавчої влади; адміністративна юстиція як поєднання діяльності адміністративних судів та спеціальних органів виконавчої влади; адміністративне законодавство. *Адміністративна реформа стане успішною лише тоді, якщо в основу буде покладено перехід від бюрократично-адміністративної моделі управління на основі вертикалі влади — до громадсько-державної форми управління на основі горизонтального партнерства заради самоорганізації життя власної громади* (УП, ел. ресурс). 2. Реформування публічної адміністрації, зокрема, зміни системи вико-

навчої влади, перетворення системи місцевого самоврядування, модернізація адміністративно-територіального устрою, удосконалення співвідношення централізації та децентралізації, реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, розвиток системи зовнішнього, передусім судового, контролю за органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, перегляд взаємовідносин цих органів з громадянами, перетворення адміністративного законодавства. *Команда президента <…> має намір продовжити децентралізацію і провести адміністративну реформу через збільшення районів і введення інституту префектів* (LB, ел. ресурс).

Адміністра́тор *держ. упр.* — особа, яка здійснює роботу з якісного й ефективного обслуговування відвідувачів, консультує їх із питань, що стосуються товарів і послуг, які надає підприємство, організація. *Адміністратори торговельної зали контролюють виконання своїх обов'язків іншими співробітниками, наприклад, офіціантами, якщо це адміністратор кафе чи ресторану* (Work, ел. ресурс).

Адміністра́ція *держ. упр.* — 1. Сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких визначена законом чи конституцією країни. *До складу адміністрації входять, крім керівника, його заступники, а також керівники провідних структурних підрозділів підприємства, установи, організації* (ЕСУ, ел. ресурс); **а. держа́вна місце́ва** — єдиноначальний орган виконавчої влади загальної компетенції, що уособлюється головою цієї адміністрації, якого призначають на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняє з посади Президент України. *Кабінет Міністрів погодив призначення низки керівників місцевих державних адміністрацій* (РС, ел. ресурс); **а. держа́вна обласна́, облдержадміністра́ція** — обласна виконавча влада країни з президентсько-парламентською формою правління. *Голова Херсонської облдержадміністрації <…> надіслав звернення до прем'єр-міністра, міністра енергетики та захисту довкілля і голови Держрибагентства* (УК, 19.11.2019); **а. держа́вна райо́нна, райдержадміністра́ція** — місцевий орган державної виконавчої влади в Україні. *Дністровською районною державною адміністрацією оголошено конкурси на зайняття вакантної посади державної служби* (КЛ, ел. ресурс). **А. Президе́нта Украї́ни** — У 1991—2005 рр. та 2010—2019 рр. постійний орган, утворений Президентом України відповідно до Конституції України для забезпечення здійснення ним своїх повноважень як Глави Держави. *Президент України звільнив посадовця від тимчасового виконання повноважень Глави Адміністрації Президента України. Про це йдеться у відповідному Указі Глави Держави* (Д, 10.06.2014). 2. Керівний персонал установи, підприємства, організації (директор, завідувач тощо). *Так склалося життя, що останніми днями я був позбавлений можливості споглядати весь спектр телеканалів України, оскільки моє телеменю визначила адміністрація однієї оздоровчої установи* (Д, 05.07.2013).

Адмініструва́ння *держ. упр.* — управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції, уміння практично організовувати виконавчо-розпорядчу та виробничу діяльність, стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень. *Раніше президент також підписав закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо адміністрування податків і зборів» на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя* (Д, 20.04.2018).

Адмініструва́ти *держ. упр.* — керувати установою, організацією, підприємством і т. ін. *Ініціатор створення нової партії теж критикував егоїзм влади та її невміння адмініструвати* (Д, 30.05.2006).

Адхокра́тія — тимчасова організація, підрозділ, що займається конкретними питаннями і реалізовує конкретні проєкти. *Досліджено еволюцію теорії менеджменту від бюрократії до адхократії в контексті розвитку цивілізації* (Зн., ел. ресурс).

Азієцентри́зм — концепція, згідно з якою центром розвитку людства є Азія. *...Як наука, націологія ґрунтується беззастережно на засадах «європоцентризму», хоч у другій половині минулого століття йому протиставлений месіянізм народів інших континентів («афроцентризм», «азієцентризм» і навіть «латиноамериканоцентризм»), особливо після краху світової системи колоніалізму* (Гринів, 2016).

Ака́унт — 1. Обліковий запис, який передбачає реєстрацію відвідувача вебресурсу для доступу до всієї інформації, що розміщена на ньому. *У сучасній інтернет-культурі акаунт став не тільки обов'язковою формою реєстрації на вебресурсі, а й набув характеру постмодерної гри...* (ВУЕ, ел. ресурс). 2. Сукупність інформації про користувача. *Акаунт як обліковий запис зазвичай складається з таких елементів: адреса електронної пошти; логін; пароль* (ВУЕ, ел. ресурс).

Акламáція — прийняття або відхилення зборами якої-небудь усної пропозиції без голосування. *Останній раз процедура акламації використовувалась у 2006 році, коли генеральним секретарем ООН був обраний Міністр закордонних справ Республіки Корея Пан Гі Мун* (Д, 18.06.2021).

Акредита́ція — 1. Сукупність дій, пов'язаних із призначенням і вступом у дію (на посаду) постійного представника держави, глави дипломатичного представництва чи міжнародної організації. *Зараз до нього* (IWCK (Міжнародного жіночого клубу Києва). — *Ред.*) *входять понад 25 членів із 60 країн світу — представники дипломатичних корпусів, що пройшли акредитацію в Україні, дружини дипломатів, бізнесменів, представниці культурних і підприємницьких спільнот* (Д, 02.12.2017). 2. Офіційно надане журналістам право брати участь у пресконференціях, бути спостерігачами на конференціях, зборах, з'їздах, сесіях парламенту. *Акредитація всіх без винятку засобів масової інформації та незалежних журналістів відбувається на підставі Конституції України, законів України «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самовря-*

дування в Україні засобами масової інформації»... (КМДА, ел. ресурс). 3. Процедура державного визнання відповідності діяльності вищого навчального закладу державним вимогам і стандартам освіти; державне визнання статусу закладу вищої освіти. *Діяльність НАЗЯВО спрямована на покращення якості освіти, і результати можна буде побачити не раніше, ніж за 5—10 днів стабільної роботи. Щоправда, деякі зрушення у сфері вже помітні. Наприклад, отримати акредитацію стало не так легко, як раніше* (Д, 01.09.2021).

Аксіоло́гія *філос.* — філософське вчення про цінності суспільства, соціальних груп та особистості. *Монографія присвячена аксіології як особливій галузі філософського знання* (П, ел. ресурс); **а. етнополіти́чна** *культ.* — система критеріїв аналізу й оцінювальних підходів до місця і ролі в політиці народу як етноісторичної спільноти, а не поселення. *Найчастіше аксіологія етнополітична являє собою поточний зондаж громадської думки з етнополітичних і політико-етнічних проблем* (ПСл, ел. ресурс).

Акт *юр., держ. упр.* — офіційний документ, запис, протокол, що підтверджує певний факт чи дію. *Акт проголошення незалежності — політико-правовий документ* (УП, ел. ресурс); **а́кти Кабіне́ту Міні́стрів Украї́ни, Кабмі́ну Украї́ни** — постанови й розпорядження, які Кабінет Міністрів України видає у межах своєї компетенції на основі та на виконання Конституції України, законів України, актів Президента України і які є обов'язковими для виконання на території України. *Конституційний Суд визначив, що суди під час розгляду спорів про соціальний захист громадян, зокрема чорнобильців, можуть застосовувати нормативно-правові акти Кабінету Міністрів* (Д, 26.01.2012); **а́кти норматѝвні** — рішення органів державної влади нормативного характеру, тобто приписи, розраховані на постійну або багаторазову дію. *Автор документа пропонує прописати положення, що Конституційний Суд розглядає питання конституційності законів та законів про ратифікацію міжнародних договорів <...> крім того, він пропонує зазначити у Конституції, що Верховний Суд має право визнавати неконституційними всі інші нормативні акти (укази Президента, постанови Кабінету Міністрів)* (Д, 31.03.2016); **а́кти Президе́нта Украї́ни** — укази й розпорядження Президента України, які є підзаконними правовими актами. *Комплексні масштабні заходи, проведені впродовж двох років на Закарпатті на виконання постанови Верховної Ради України, актів Президента України і урядових рішень, відіграли позитивну роль і дозволили пом'якшити удар стихії* (Д, 24.03.2001).

Активі́зм — зусилля, спрямовані на просування соціальних, політичних, економічних, екологічних чи інших змін із бажанням покращити суспільство. *Активізм, коли він застосовується до прав людини, означає захист прав людини там, де вони опинилися під загрозою або порушуються на будь-якому рівні* (СОЕ, ел. ресурс).

Активі́ст — особа, яка активно агітує за зміни в політичній чи соціальній сферах. *Ефективні активісти мають наполегливість, творчість, зобов'язання, а часто і мужність, але перш за все вони мають віру в людину та її права* (СОЕ, ел. ресурс).

Акти́вність політи́чна — одна з форм суспільної активності і діяльність соціальних об'єктів, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, реалізацію потреб та інтересів. *Політична активність може виявлятися тільки тоді, коли є серйозна загроза свободі людей, стабільності економіки чи миру в державі* (Д, 15.02.2007).

Акти́вність соціа́льна — характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда, групи), що фіксує свідому спрямованість його діяльності і поведінки на зміну соціального середовища, умов, інститутів відповідно до назрілих потреб, інтересів, цілей, ідеалів або на консервацію існуючого стану речей, гальмування змін, розвитку; вияв соціальних ініціатив, участь у вирішенні актуальних соціальних завдань, постійна взаємодія з іншими соціальними суб'єктами. *Зросла соціальна активність містян, особливо молоді* (Д, 28.04.2017).

Акультура́ція *соціол.* — процес взаємовпливу культур, за якого здійснюється культурний контакт, засвоюються технології, зразки, цінності чужої культури, що, в свою чергу, змінюються та адаптуються до нових вимог. *Акультурація та асиміляція — це два дуже важливі поняття в соціології та антропології, які описують міжкультурні наслідки як для меншин, так і для більшості в суспільстві* (STREPHONSAYS, ел. ресурс); **а. етні́чна** *культ.* — процес і результат взаємовпливу етнічних культур, який полягає у сприйнятті однією з них (зазвичай менш розвиненою) елементів іншої, а також виникненні нових культурних явищ. *...Польська шляхта не лишилася осторонь міжкультурного обміну. Хоча це, звичайно, визначальної ролі на той час не мало, оскільки етнічна акультурація мала місце в основному середовищі українства й спричиняла руйнування свідомості українського етносу* (Д, 06.10.2006).

А́кція *політ.* — дія, вчинена з будь-якою політичною, економічною або іншою метою. *...Після відставки чинного прем'єра, обрання якого парламентом Вірменії на пост стало приводом для початку масових акцій протесту, виконуючим обов'язки глави уряду став політик, який до 9 квітня був прем'єр-міністром* (ВЗ, 24.04.2018).

Альтернати́ва — необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну. *Опозиційні сили не сприймаються суспільством як реальна альтернатива нинішній владі* (ДТ, 18.03.2011).

Альтруї́зм — моральний принцип, що полягає у безкорисливому прагненні до діяльності на благо інших, у готовності заради цього зректися власних інтересів. *Стоматологічний медичний центр Національного медичного університету імені О. О. Богомольця дещо може робити в рамках навчального процесу, але наші можливості не безмежні... Чиновники повинні розуміти, що альтруїзм усі проблеми медицини не вирішить* (УМ, ел. ресурс).

Альтруї́ст — соціально-психологічний тип особистості, що характеризується безкорисливим піклуванням про благо інших, готовністю жертвувати власними інтересами. *Альтруїсти на марші. Як влаштовані «Нацдружини» і чи потрібно їх боятися* (УП, ел. ресурс).

Алья́нс — 1. Союз між державами для досягнення спільних цілей у певний час, зазвичай спрямований на взаємну підтримку сторін у разі агресії інших держав чи на утвердження взаємних інтересів. *Північноатлантичний альянс розуміє: для того, щоб гарантувати безпеку людей і захищати свої цінності — демократію, індивідуальну свободу, права людини і верховенство права, — ми повинні мати підтримку народу* (Д, 12.05.2017). 2. Об'єднання окремих осіб, політичних партій, громадських організацій на основі договірних зобов'язань. *У Чорногорії правляча партія, яка виступає за незалежність республіки, — Демократична партія соціалістів — не змогла сформувати коаліцію з націоналістичним Ліберальним альянсом* (РС, ел. ресурс).

Амбаса́да *дипл., політ.* — посольське представництво держави за кордоном. *«Форум Послів США в Україні» — таку назву має регулярна серія суспільно-просвітницьких та політико-дипломатичних заходів, які проводить Амбасада Сполучених Штатів Америки в Києві* (Д, 18.04.2013).

Амбасадо́р *дипл., політ.* — 1. Дипломатичний представник однієї держави в іншій; посол. *Єдиний амбасадор, який лишався після 24 лютого 2022 в Києві, був амбасадор Польщі* (РС, ел. ресурс). 2. Той, кого посилають з якимнебудь дорученням, завданням. *В Українському католицькому університеті відбулась церемонія урочистого обрання нових амбасадорів Львова на 2017—2019 роки* (Д, 24.11.2017).

Амбівале́нтність *психол.* — суперечливе, роздвоєне емоційне переживання певного явища (одночасна симпатія та антипатія), співіснування протилежних відносин або почуттів (напр., любов і ненависть) до людини, об'єкта чи ідеї. *Амбівалентність завжди була властивою українцям, і війна лише зробила виразнішими її риси в нашій ментальності* (Д, 25.08.2017); **а. соціа́льна** — несумісність норм, цінностей, оцінок, почуттів, станів свідомості соціального суб'єкта (індивіда, групи), що характеризується подвійним, суперечливим його ставленням до явищ, подій, фактів, процесів. *...Проблема полягає в соціальній амбівалентності і окремої людини, і громадської думки як такої* (РС, ел. ресурс); **а. у політи́ці** *політ.* — внутрішня суперечливість, подвійність політичного явища, зумовлена наявністю протилежних вихідних у його структурі. *Амбівалентність у політиці властива для політичних інститутів й особливо для політичних лідерів, які часто проголошують одне, а роблять або спроможні зробити зовсім інше чи навіть протилежне* (ВЗ, 06.02.2014).

Амбі́ція — самолюбство; гордість; честолюбство. *Україна — стабільна, економічно перспективна частина Європи, яка долає період політичного розбрату і входить у новий відрізок європейської історії як геополітично ключова ланка, що об'єднує Схід та Захід континенту. Таке внутрішнє ставлення та міжнародне позиціонування України є метою та амбіцією «нової влади» у державі* (ДТ, 14.01.2011).

Американоцентри́зм — геополітична концепція, у межах якої Сполучені Штати Америки розглядають як форпост людства, провідника сучасної культури, головного захисника громадянських свобод і демократичних цінностей.

Ідейним джерелом американоцентризму є унікальний досвід американської історії (заселення й освоєння різноетнічними спільнотами великого континенту, відокремленого океаном від Старого Світу), а також її канонізоване тлумачення й апологія поколіннями американських мислителів, публіцистів, політичних діячів (ВУЕ, ел. ресурс).

Амні́стія — повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності й покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. *Як правило, акт амністії видається з приводу знаменних дат і розглядається в нерозривному зв'язку з правовою та політичною ситуацією, виступаючи як прояв гуманізму держави* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ана́ліз докуме́нтів — один з основних методів одержання конкретного знання про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в офіційних і неофіційних документах (у політиці — конституції, закони, політичні програми, статути політичних партій, громадських об'єднань та організацій, звернення, заяви, рішення певних організацій, органів, друкованих видань тощо). *Зокрема, у листі «єдиному кандидату» від влади урядовець наголошує: «Попередній аналіз документів, поданих Вами для реєстрації кандидатом у Президенти України, свідчить про <…> змістові неточності»* (УМ, ел. ресурс).

Ана́ліз загро́зи — систематичний усебічний розгляд інформації про реальну чи потенційну загрозу для виявлення значущих фактів та отримання висновків із них. *Провідна канадська газета «The National Post» у своєму номері від 12 грудня опублікувала фундаментальне інтерв'ю з посадовцем. Базуючись на його коментарях, стаття містила вичерпний аналіз загрози міжнародній стабільності <…> і фокусувалася на стратегічній ролі, яку відіграє Україна* (Д, 17.12.2015).

Ана́ліз кла́стерний *соціол.* — багатовимірний статистичний метод автоматичної класифікації об'єктів на основі обраної формальної міри віддаленості (відмінності) або наближеності (подібності) між об'єктами. *За допомогою кластерного аналізу ми визначили, що Україна має щонайменше вісім Україн. Тобто нині існує вісім кластерних груп із представників областей, жителі яких мають спільні або схожі ідентичності* (Д, 21.02.2013).

Ана́ліз лате́нтно-структу́рний *соціол.* — метод статистичного дослідження емпіричних даних, що дає змогу за відповідями респондентів на певні запитання знайти їх розподіл за деякою прихованою (латентною) ознакою. *На сьогоднішній день існують два основні теоретичні підходи конструювання та використання педагогічних тестів. Перший — на основі класичної теорії тестів; другий — у рамках теорії латентно-структурного аналізу, сучасної теорії конструювання тестів* (Баган, Музика, ел. ресурс).

Ана́ліз нарати́вний *соціол.* — формалізований метод дослідження, який передбачає зіставлення та порівняння якісних даних, що подаються як опис, виклад фактів та повідомлень про них; дає змогу простежити за появою і пояснити той чи інший соціальний результат на основі розгляду послідовності взаємопов'язаних між собою соціальних дій, що зумовили його. *Наративний*

аналіз існує в різних методологічних варіантах, з-поміж них диференціюють дедуктивні й індуктивні (УК, 30.10.2020).

Ана́ліз політи́чний — методика та практика демократичного врядування, що полягає у всебічному вивченні ситуації та визначенні проблеми у певній сфері державного управління, визначенні її причин, альтернативних шляхів розв'язання та виборі оптимальних рішень на основі оцінки впливу та з урахуванням позицій різних зацікавлених сторін. *Політичний аналіз дає змогу розчленувати, зіставити інформацію, простежити зв'язок політичної теорії і практики, побачити за концепціями й політичними діями реальні політичні сили та інтереси* (Д, 16.12.2014).

Ана́ліз ри́зиків — процес оцінки біологічних, екологічних та економічних даних для визначення необхідності здійснення і контролю за регульованими шкідливими чинниками. *Чиновники кажуть, що рішення національного центру кібербезпеки базується на аналізі ризиків, а не на тому, що такі шпигунські дії вже відбулися* (Д, 02.12.2017).

Ана́ліз таксономі́чний *див*. **ана́ліз кла́стерний**.

Анархі́зм — ідейно-теоретична й суспільно-політична теорія, в основу якої покладено заперечення інституційного, насамперед державного, управління суспільством. *Звівши лаяння і гоніння держави в абсолют, українські лібертаріанці виходять на цілком зрозумілу траєкторію анархізму, який є досить поширеною формою існування лібертаріанства в світі, окрім США* (Д, 13.07.2016).

Анархі́ст — 1. Прибічник анархізму. *Як ставляться нащадки анархістів до київської влади, що думають про Нестора Махна. Чи чекають повернення анархізму і які уроки засвоїли з минулого — репортажі УП з Гуляйполя* (УП, ел. ресурс). 2. Людина, яка нехтує встановленими правилами виробничої і суспільної дисципліни. *Лист з вибухівкою до офісу МВФ могли надіслати грецькі анархісти* (ЄП, ел. ресурс).

Анархі́чний — який стос. до анархізму; який схильний до анархії, безладдя. *Анархічна демократія може привести до абсолютної монархії* (G, ел. ресурс).

Ана́рхія — невизнання авторитету, порядку, дисципліни, непокора окремих людей або груп керівництву і виникнення за таких обставин безладу, хаосу; безвладдя. *…Джерелом страждань антисемітів є анархія, яка панує у країні. Економічну розруху в країні можна порівняти лише з наслідками великої війни* (Д, 12.02.1999).

Андрагóгіка *наук.* — педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих. *До створення Енциклопедії освіти був залучений 291 науковець. Тут тлумачаться як традиційні, так і нові поняття, терміни, наприклад, «андрагогіка», «елітна освіта», «козацька педагогіка», «інновації в освіті» та ін.* (Д, 19.08.2008).

Анéксія — один із видів агресії, що спричиняє міжнародно-правову відповідальність за насильницьке приєднання державою всієї або частини тери-

торії іншої держави або будь-якого простору, що перебуває у спільному користуванні міжнародних спільнот (Антарктида, відкрите море, дно Світового океану). *...З точки зору Австрії зрозуміло, що анексія Криму протиправна була і є, що також є і позицією Європейського Союзу, тому на цій території не можуть проходити правомочні вибори до російського парламенту або президента* (УМ, ел. ресурс).

Анексо́ваний — стан за знач. **анексува́ти**. *ООН заявляє, що Росія продовжує порушувати права людини в анексованому Криму без жодних відчутних покращень за останні 10 місяців* (Д, 13.09.2018).

Анексува́ти — насильно приєднувати, загарбувати чужу територію, іншу державу. *Косово звинуватило Сербію в організації «акту агресії» і стверджує, що Белград мав намір анексувати північне Косово після нападу* (РС, ел. ресурс).

Анізотропі́я етні́чна *культ.* — неоднаковість природних якостей і властивостей етноутворень (міграційних, адаптаційних, асиміляційних тощо); здатність етногруп під впливом одного й того самого фактора по-різному реагувати на нього (напр., погляди українців та євреїв на ідею націоналізму, ставлення гуцулів і галичан до греко-католицької віри та ін.). *Успадкований Україною ідентифікаційний конфлікт у Криму був за своєю конфігурацією тристороннім. Для його оцінювальних характеристик застосовується поняття етнічної анізотропії. Такий стан виникає, коли етнічні спільноти, що живуть на одній території, по-різному бачать її майбутнє, мають відмінні ціннісні пріоритети, віддають етнічній ідентичності перевагу над регіональною* (ВЗ, 06.02.2014).

Анке́та *соціол.* — упорядкований за змістом і формою перелік питань та висловлювань, представлених у формі опитувальника. *Обвинуваченими вибрали кількох селян, за анкетою — «куркулі», яких голова кооперації, звичайно ж, «бідняк», назвав «...ворогами»* (УМ, ел. ресурс).

Анкетува́ння *соціол.* — писемне або усне опитування значної кількості людей за допомогою анкети. *У нас в бригаді було анонімне анкетування психологів — так ось, всі готові захищати Батьківщину* (УМ, ел. ресурс).

Анкла́в — державне утворення, оточене територією іншої або інших держав. *Як відомо, місто Афрін є головним центром анклаву, що контролюється курдськими «Загонами народної самооборони» (YPG) на кордоні з Туреччиною* (УМ, ел. ресурс); **а. етні́чний** *культ.* — частина території у поліетнічній країні, заселеної переважно представниками одного етносу. *Окрім угорського реваншизму, який нині найяскравіше втілює екстремістська партія «Йоббік», існує і румунський в особі організацій «Романія марі» та «Ватра романяске» й інших організацій, що прагнуть розширити кордони Великої Румунії. Відповідним впливовим групам у Бухаресті й Будапешті потрібні свої етнічні анклави в Україні, що ізольовані від українського суспільства, орієнтуються на сусідні етнічно близькі держави й не дуже лояльні до країни свого проживання, повністю залежні від підтримки Угорщини й Румунії* (Д, 06.10.2017).

Анклавізáція — спроба ізолювання від зовнішніх впливів і відстоювання власної ідентичності та значущості. *Мета анклавізації України полягає в наданні найрозвиненішим країнам світу невеликих територій, які функціонуватимуть під їхньою юрисдикцією, а в буферних зонах буде встановлено нульову ставку за позиками* (ЕП, ел. ресурс).

Аномі́я — стан суспільної системи, якому притаманна відсутність загальноприйнятих цінностей і норм як універсальних регуляторів соціальної поведінки людей та спонукання дотримуватися меж, регламентованих законом. *Одним із витоків соціальної агресивності є аномія — такий стан суспільної свідомості, який пов'язаний із розчаруванням в ідеалах і недовірою до всіх та всього* (Д, 28.01.2004).

Анонíмність *соціол.* — один із принципів проведення масового опитування, що полягає у збереженні таємниці особистих даних респондентів. *У Росії пропонують обмежити час спілкування і ліквідувати анонімність у соцмережах* (ДТ, 26.05.2018).

Антагоні́зм — непримиренна суперечність між протилежними або ворожими силами чи сторонами, що протистоять одна одній. *Одним із наслідків політичної кризи стало посилення антагонізму між Сходом і Заходом України* (РС, ел. ресурс); **а. етні́чний** *культ.* — суперечливий стан у міжетнічних відносинах, який характеризується напруженням як між домінувальною більшістю й окремими меншинами, так і між етнічними (національними) меншинами. *Суб'єктами антагонізму етнічного можуть бути етноси як різних державних утворень, так і етнічних спільнот всередині однієї держави* (ЮГ, ел. ресурс); **а. соціáльний** — форма вияву суперечностей та конфліктів між класами (групами, спільнотами), що характеризується непримиренністю соціальних інтересів, позицій, систем цінностей і якій притаманна гострота перебігу й розв'язання цих суперечностей та конфліктів. *...Великою проблемою Донбасу був і залишається соціальний антагонізм, значне соціальне розшарування верств населення* (УК, 19.08.2017).

Антиамерика́нський — який спрямований проти Сполучених Штатів Америки, американців, усього (чогось) американського. *Влада Китаю запровадила нові антиамериканські санкції стосовно 11 офіційних осіб у відповідь на дії Міністерства фінансів США, спрямованих проти офіційних осіб континентального Китаю і Гонконгу* (Д, 10.08.2020).

Антибу́лінг *психол.* — психологічні дії, спрямовані на усунення причин чи наслідків булінгу. *Вчора, 18 грудня, Верховна Рада ухвалила так званий закон про антибулінг. За це рішення проголосували 228 депутатів* (УК, 19.12.2018).

Антивакцина́тор — людина, яка виступає проти вакцинації. *Антивакцинатори зібралися під парламентом України. Вони вимагали скасувати карантинні обмеження та «примусову» вакцинацію* (РС, ел. ресурс).

Антиглобалі́зм — сукупність протестних суспільно-політичних рухів, спрямованих проти сучасних форм глобалізації. *Появу антиглобалізму пов'язують із негативними наслідками глобалізації. Учасники та прихильники протестних рухів об'єднані ідеєю протистояння міжнародним фінансово-еконо-*

мічним інститутам <…>, торговельно-урядовим організаціям, які шкодять демократії, правам людини, навколишньому середовищу, суспільствам країн, що розвиваються (ВУЕ, ел. ресурс).

Антиглобаліст — прихильник, послідовник антиглобалізму. *Антиглобалісти виступають проти процесу глобалізації, за обмеження впливу транснаціональних корпорацій, проти ідеології капіталізму та проти низки впливових міжнародних організацій* (РС, ел. ресурс).

Антиглобалістський — 1. Який стос. до антиглобалізму, антиглобалістів, пов'язаний із ними. *Розглядаючи сутність антиглобалістського руху, маємо окремо зупинитися на самому терміні «антиглобалізм»* (Віче, ел. ресурс). 2. Притаманний антиглобалізму, антиглобалісту, характерний для них. *Якщо комуністичні партії (Франції, Італії тощо) змушені були трансформуватися та в процесі майже втратили політичну привабливість, — деякі радикальні рухи — невеликі, але дуже активні, існують і досі. До прикладу, антиглобалістський рух 2000-х років* (УТ, 18.09.2013).

Антидемократи́чний — який спрямований проти демократії, ворожий їй. *Антидемократичний політичний режим — назва політичного режиму, за якого порушуються або відсутні демократичні принципи здійснення влади і управління державою* (УМ, ел. ресурс).

Антиде́мпінг — заходи, спрямовані на боротьбу з демпінгом. *Тож після одночасного укладання Угоди про антидемпінг органічно сформувалася тенденція вже заборонених заходів «сірої зони» антидемпінговими* (Д, 20.12.2019).

Антиде́мпінговий — який спрямований проти демпінгу. *Євросоюз здійснює понад 50 антидемпінгових заходів на ринку заліза та сталі* (Д, 11.10.2019).

Антидискримінаці́йний — який спрямований проти дискримінації. *Зрештою, не так важливо, в рамках яких саме зобов'язань — щодо угоди про асоціацію з Європейським Союзом чи лібералізації візового режиму — Україна має внести зміни до антидискримінаційного законодавства* (РС, ел. ресурс).

Антиєвропе́йський — який спрямований проти усього європейського. *Символічний вибір між проєвропейськими і антиєвропейськими силами заслуговує на окрему увагу. Антиєвропейський виборець, забезпечивши перемогу своїм представникам і стикнувшись із наслідками їхньої «професійної» діяльності, ніколи не висуває претензій особисто їм* (Д, 18.06.2019).

Антиза́хідний — який спрямований проти Заходу, усього (чогось) західного. *В інтерв'ю секретаря Ради безпеки РФ серед низки антизахідних штампів вирізнялася лише одна яскрава думка — про те, що американці оточили Росію своїми біолабораторіями, які заражають росіян невідомими хворобами* (Д, 09—10.04.2021).

Антиіммігра́нтський — який спрямований проти імміграції, протидіє їй. *Партії з антиіммігрантською риторикою набувають все більшої сили* (РС, ел. ресурс).

Антиінфляці́йний — який спрямований проти інфляції. *Ухвалення Верховною Радою першого антиінфляційного закону про регулювання реалізації*

окремих соціально значущих продуктів харчування призведе до витіснення з роздрібного ринку України дрібного торгового бізнесу (Д, 08.05.2020).

Антиклерикалі́зм — погляди, а також суспільний рух, спрямовані проти світських привілеїв церкви та її впливу на різні сфери позацерковного життя — політику, економіку, культуру, освіту. *У матеріалах 1920-х років бачимо часті згадки про антиклерикалізм історика, однак очевидно, що це було зумовлено його різким неприйняттям характерних для російського православ'я шовінізму, лицемірства, плутократії* (НАБУ, ел. ресурс).

Антикомуні́зм — ідеологія і політика, спрямовані проти комуністичної теорії та практики. *Може здатися, що антикомунізм утратив свою гостроту. Але протягом більшої половини XX століття міжнародні відносини були просякнуті антикомунізмом* (РС, ел. ресурс).

Антикорупці́йний — який спрямований проти корупції, протидіє їй. *Національне антикорупційне бюро першим в Україні розпочало цифровізацію досудового розслідування та впроваджує найкращі практики з використання інформаційних технологій для підвищення ефективності роботи* (ДТ, 22.06.2019).

Антикорупціоне́р — учасник антикорупційного руху, органів тощо. *Антикорупціонери в Україні борються як проти корупції, так і за неї, удають гіперморальність — тому західні експерти розділились в оцінках конфлікту між борцями з корупцією* (РС, ел. ресурс).

Антикри́зовий *ек.* — який здійснюється з метою зменшення, ліквідації економічної кризи. *Сьогодні особливо гостро постала потреба залучення професійних спеціалістів світового рівня із досвідом ведення інформаційних війн та реалізації проєктів антикризових комунікацій на рівні держав та міжнародних інституцій* (Д, 09—10.04.2021).

Антимайда́н — провладний рух, серія мітингів в Україні, які проходили зазвичай у Києві, містах східної і центральної частини України, часто на противагу Євромайдану. *У Маріїнському парку відбувся мітинг Партії регіонів на підтримку влади, який охрестили словом «Антимайдан»* (РС, ел. ресурс).

Антимайда́нівець — учасник антимайдану, противник Євромайдану. *«Антимайданівець» «Топаз» отримав 8 років в'язниці* (Zb, ел. ресурс).

Антиміґра́нтський — який спрямований проти мігрантів. *У місті Дрездені у східній частині Німеччини відбулися марші прихильників і супротивників німецького антимігрантського руху* (РС, ел. ресурс).

Антиміграці́йний — який спрямований проти міграції. *На виборах у Словенії перемогла опозиційна антиміграційна партія* (ГР, ел. ресурс).

Антимонопо́льний — який спрямований на запобігання монопольній діяльності, її обмеження та припинення. *ЄС і «Газпром» наблизились до врегулювання антимонопольної суперечки* (Д, 04.04.2018); **А. комі́тет Украї́ни, АМКУ́** *держ. упр.* — державний орган, покликаний забезпечувати відповідно до його компетенції державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, захист інтересів підприємців та споживачів від його порушен-

ня. *Антимонопольний комітет України наклав штраф на російський «Газпром» за зловживання монопольним становищем* (Д, 22.01.2016).

Антинаро́дний — який спрямований проти народу, ворожий його інтересам. *Антинародний Конституційний Суд України повинен бути негайно розпущений за виправдання і захист українських корупціонерів та зняття обмежень з надвисоких зарплат чиновників і суддів* (Д, 30.06.2021).

Антиолігархі́чний — який спрямований проти олігархії, ворожий їй. *Думки українських депутатів та експертів щодо антиолігархічного закону розділилися*: *частина попереджає, що він посилить вплив Банкової та ослабить її опонентів, частина вважає, що саме олігархи намагалися зупинити його ухвалення* (РС, ел. ресурс).

Антипа́тія етні́чна *культ.* — неприязне ставлення до певного етносу. *Часто вживаним інструментом етнічної ідеології є етнічна антипатія* (РС, ел. ресурс).

Антипрезиде́нтський *політ.* — який спрямований проти президента або його дій. *Як виявилося, «дніпропетровці» протестували на майданчику перед міським Палацом культури <...> Кременчука, де їх немовби жорстоко й розігнали. Хоч як би там було, доводиться говорити про нове явище у політичному житті України — антипрезидентський фейк* (УМ, ел. ресурс).

Антиреклáма *соціол.* — засоби, які застосовують проти певної організації, особи, продукції, видовищ, послуг із метою їх дискредитації. *Навіщо потрібна Керченська переправа, яка працює з такими великими перебоями? Стояти в заторах без <...> елементарних зручностей, це, скоріше, антиреклама Криму, аніж його здобутки* (УМ, ел. ресурс).

Антирефо́рма — неприйнятність перетворення, зміна, нововведення в якій-небудь сфері суспільного життя, галузі знань. *«Відчувається піар — імітація деяких реформ, а в низці сфер — ще й антиреформи», — цитує газета експерта* (ЕП, ел. ресурс).

Антиреформа́тор — противник усяких реформ, прихильник старого порядку. *«Система» — це сукупний апарат корупції. Ця різнобічність робить антиреформаторів надзвичайно вправними в захисті своїх інтересів* (ЕП, ел. ресурс).

Антиреформа́торський — який стос. до антиреформи, пов'язаний із нею. *Попри антиреформаторські дії попередніх урядів України, вона залишалася найпріоритетнішим напрямком американської дипломатії* (УП, ел. ресурс).

Антисемітúзм — одна з форм національної та релігійної нетерпимості до певних семітських народів; вороже ставлення до семітів. *Асоціація єврейських організацій та громад заперечує зростання рівня антисемітизму в Україні, хоча за останні кілька тижнів навколо цього питання виникли одразу кілька гучних скандалів. Євреї України стверджують, що заяви про зростання антисемітизму в країні дуже перебільшені* (Д, 14.05.2018).

Антисіоні́зм — теоретична і практична діяльність, спрямована проти національних тенденцій і течій у сіонізмі. *Нещодавно відзначили 50-ті роковини початку чергової «кампанії антисіонізму», яка мала наслідком масову вимu-*

шену еміграцію євреїв з СРСР (що супроводжувалося, як завжди, репресіями) (Д, 23.04.2018).

Антисоціа́льний — який спрямований проти суспільства. *Як повідомляє The Independent, чиновник звинуватив Голлівуд в антиросійській риториці: часто фільми мають антисоціальний або навіть антиросійський характер, тим самим таке кіно погано впливає на молодь* (ДТ, 26.09.2014).

Антитерорист́ичний *політ.* — який спрямований проти тероризму, діяльності й тактики терористів. *Новітній пріоритет СБУ — контррозвідувальний та антитерористичний захист критичної інфраструктури держави* (Д, 24.03.2018).

Антиукра́їнський — який спрямований проти України, українців, усього (чогось) українського. *У країні, де громадська думка формується потужною п'ятою колоною олігархічних телеканалів, де вільно діють антиукраїнські партії й організації, де народ (як показав 2019 рік) зомбований і дезорієнтований, погнати його на референдум — це явний злочин влади, яка свідомо або не дуже штовхає країну у прірву* (Д, 12—13.02.2021).

Антропоге́нний — який зумовлений діяльністю людини і людської цивілізації взагалі. *Більшість людей у сучасному так званому «цивілізованому» світі не розуміють, що людина, народ, нація не можуть вважатися здоровими, поки їхня ДНК — антропогенний потенціал (подарунок предків, що формувався протягом історичної еволюції кожного народу) не знайде через рідні мову й віру (свідомий рівень психіки) свої рідні землю й небо (підсвідомий рівень психіки)* (Д, 27.06.2012).

Антропологі́зм *філос.* — філософська концепція суспільного життя з огляду на властивості людської природи. *Важливе значення має принцип історичного антропологізму, що фокусується на перевазі людиноцентричного підходу* (Зн, ел. ресурс).

Антропологі́чний *наук.* — який стос. до антропології. *Антропологічна концепція політичної теорії розглядає суспільний прогрес у контексті інституалізації прав і свобод громадян* (ПМ, ел. ресурс).

Антрополо́гія *наук.* — наука про походження, поведінку, фізичний, соціальний і культурний розвиток людини. *В Італії в липні вийшла друком книга «Українська етнографія та антропологія. Студії та дослідження з кінця XVIII століття до початку 90-х років XX століття» авторства доктора філософії, приват-доцента кафедри культурної антропології Неаполітанського університету імені Фрідріха II пані Тамари Михайляк* (УП, ел. ресурс); **а. культу́рна** *культ., соціол.* — галузь суспільствознавства, яка вивчає зразки життя як примітивних, що не мали письменності, так і сучасних людських суспільств. *Культурна антропологія намагається відповісти на питання щодо сутності культури, її впливу на людську особистість, про зразки адаптації людини до навколишнього середовища, засобів впливу культури на біологічну еволюцію тощо* (ВЗ, 17.03.2017).

Антропосоціогене́з *культ., соціол.* — процес формування фізичного типу людини разом з її становленням як суб'єкта суспільних відносин та доцільної

перетворювальної діяльності, творця культури. *Тема походження людини і суспільства (антропосоціогенез) неосяжна і є предметом як філософії, так і низки спеціальних наук* (Зн, ел. ресурс).

Антропоте́хніка *див*. **ергоно́міка**.

Антропоцентри́зм *культ., філос.* — погляди, згідно з якими людина є центром і найвищою метою Всесвіту. …*Концепція Лавлока — це передусім навіть не комплекс природничих гіпотез й теорій, які надають можливість досить точно прогнозувати процеси змін клімату загалом та окремих компонентів цих змін, а певна світоглядна й філософська система, яка радикально заперечує антропоцентризм* (Д, 11.12.2009).

Антропоцентри́чний *культ., філос.* — який стос. до антропоцентризму. *Воля до взаєморозуміння, або Швейцарія очима українця. Не лише криза папства у XIV—XV ст., а й переорієнтація уявлень у руслі антропоцентричного світогляду і піднесення ролі людини стали поштовхом до Реформації* (Д, 26.11.2010).

Апара́т *держ. упр.* — установа або сукупність установ, організацій, що обслуговують певну ділянку державного управління, господарства тощо. *Апарат РНБО за 10 робочих днів до дня проведення засідання, на якому заплановано розгляд подання про визнання певної особи олігархом, направляє такій особі за місцем її реєстрації повідомлення про таке засідання, в якому викладаються ознаки стосовно такої особи* (Д, 23.09.2021); **А. Верхо́вної Ра́ди Украї́ни, ВРУ** — постійно чинний орган, який здійснює правове, наукове, організаційне, інформаційне, документальне, кадрове, фінансово-господарське, матеріально-технічне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Верховної Ради та народних депутатів України. *Кабінет Міністрів пропонує збільшити в 2018 році порівняно з 2017 роком видатки на Апарат Верховної Ради на 37 % — з 1 млрд 217 млн грн до 1 млрд 664 млн грн* (ДТ, 18.09.2017); **а. держа́вний** — основна ланка механізму держави, що забезпечує повсякденну роботу системи органів влади й управління щодо здійснення практичних заходів, спрямованих на реалізацію функцій держави. *Якщо так продовжиться і далі, Україна знову стане квазіавторитарною державою, в якій кілька людей при владі будуть використовувати державний апарат для просування приватних інтересів* (ДТ, 11.01.2018); **а. держа́вного управлі́ння** — система органів державної виконавчої влади (органів державного управління), які беруть участь у реалізації основних завдань і функцій держави повсякденним і оперативним здійсненням виконавчо-розпорядчої діяльності в економічній, соціальній та інших сферах діяльності держави. *Приховані причини політичної кризи — в нереформованому апараті державного управління, тобто незавершена трансформація тоталітарного суспільства* (Д, 03.12.2008); **а. політи́чний** — сукупність установ, організацій і кадрів, що здійснюють управлінську політичну роботу на всіх рівнях; інститут влади, що охоплює її виконавчі механізми. *Масштаби і структура політичного апарату залежать від політичного апарату держави, відмінностей інтересів соціальних груп* (Д, 07.02.2017).

Апартеї́д — політика крайньої дискримінації за расовими, національними, релігійними та іншими ознаками. *У категорію подібних злочинів потрапляє також переслідування будь-якої групи, яку можна ідентифікувати за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними мотивами, насильницьке зникнення людей, апартеїд* (ДТ, 18.05.2017); **а. соціа́льний** — фактична сегрегація на основі класового чи економічного статусу, в якому нижчий клас змушений існувати відокремлено від решти населення. *Одним із наслідків системи соціального апартеїду став колосальний розрив між нащадками європейців, які жили за кращими соціальними стандартами Західного світу, та корінною більшістю, яка бідувала* (Д, 09.01.2021).

Апатри́д — особа, яка не має громадянства й підданства жодної держави, проте мусить дотримуватися законів тієї країни, в якій вона зараз перебуває. *Депутат опинився у статусі апатрида, особи без громадянства, а згідно з Конвенцією про статус апатридів 1954 р. такі особи повністю підпорядковуються юрисдикції тієї держави, на території якої перебувають* (Д, 31.07.2017).

Апелюва́ти — оскаржувати яку-небудь ухвалу. *Якщо суспільство вважає закон неправильним, то давайте апелювати до Верховної Ради* (УМ, ел. ресурс).

Апеля́нт — особа, що подає апеляцію. *Судді дуже дратівливо ставилися до нових доказів, наданих апелянтом* (ВЗ, 28.09.2017).

Апеляці́йний — який стос. до апеляції. *В апеляційних скаргах, які надійшли по цій справі, жоден апелянт не просить суд поновити судове слідство — всюди є прохання повернути справу для продовження досудового розслідування* (Д, 24.11.2014); **а. суд** *див*. **суд: с. апеляці́йний**.

Апеля́ція — 1. Звернення до вищої судової інстанції (апеляційного суду) зі скаргою на рішення або вирок, ухвалений судом нижчого рівня, якщо рішення не набрало законної сили. *20 грудня суд розгляне апеляцію на арешт Кузьменка* (Д, 19.12.2019). 2. Оскарження будь-якого рішення у вищій інстанції. *Уряд програв апеляцію: Приват має заплатити* (Д, 10.06.2020). 3. Звернення за підтримкою, порадою, напр., до громадської думки. *Суд підтвердив, всупереч спробам Росії встановити обтяжливі умови для здійснення прав України на апеляцію, що Києву було надано безумовний дозвіл на оскарження рішення до апеляційного суду* (Д, 26.07.2017).

Апока́ліпсис — остання межа між катастрофою і виживанням людства. *Сюжет — лише привід для висловлювання, свідчення людини, що пережила апокаліпсис і відчула його кожною клітинкою організму, написане для людей, що пережили кінець світу й навіть не помітили* (Д, 22.02.2000); **а. політи́чний** — час невизначеності, постійної напруги, політичного цинізму, персональної трагедії для старої політичної еліти опинитися поза владними структурами. *Демократичній партії США загрожує політичний апокаліпсис* (УМ, ел. ресурс); **а. соціа́льний** — апокаліптичні явища на позначення сучасної соціальної дійсності, що стосуються як світу загалом, так і однієї

країни зокрема. *Це соціальний апокаліпсис. Волонтери розказали, як вони допомагали медикам у боротьбі з коронавірусом* (УМ, ел. ресурс).

Апокаліпси́чний *див.* **апокаліпти́чний**.

Апокаліпти́чний — який стос. до апокаліпсису. *Адже однією з основ християнського мислення була так звана апокаліптична логіка. Історія людства постає в її рамках як історія деградації* (ВЗ, 17.07.2018).

Аполіти́зм *соціол.* — байдужість до питань політики, ухиляння від участі у суспільно-політичному житті. *Чому опозиціонерові вдалося упіймати хвилю нового протесту попри те, що саме молоді люди протягом декількох пострадянських поколінь демонстрували кислий втомлений аполітизм? Не тому, що сказав потрібні слова, а тому що не сказав непотрібні* (Д, 15.06.2017).

Аполіти́чний *соціол.* — який характеризується аполітизмом, стоїть поза політикою. *Складно не погодитися з нашими експертами в тому, що виборець — здебільшого аполітичний. Ті, хто має певні політичні переконання, голосуватимуть за харизматичніших* (УМ, ел. ресурс).

Аполіти́чність *див.* **аполіти́зм**.

Апологе́т — прихильник якоїсь ідеї, напряму, вчення, захисник кого-, чого-небудь. *Микола Гоголь: апологет чи руйнівник?* (Д, 31.03.2020).

Апологе́тика — упереджений, безумовний, тенденційний захист і виправдання будь-якого положення, теорії, ідеї, суспільного ладу, авторитету. *Популізм занадто боягузливий і неконкретний, а головне — неорганізований, це, скоріше, ґрунтянство й апологетика ідеального колгоспу* (ДТ, 10.09.2016).

Аре́шт — 1. Позбавлення волі, взяття під варту кого-небудь. *Туркменістан заборонив слово «коронавірус», за маску — арешт* (Д, 31.03.2020); **а. дома́шній** — вид запобіжного заходу чи покарання в деяких країнах, що являє собою перебування у власній квартирі з забороною її лишати. *У Лівії 14 українців можуть перевести під домашній арешт* (Д, 15.05.2020). 2. *юр.* Судова заборона вільно розпоряджатися власним майном. *Апеляційний суд наклав арешт на територію столичної вулиці Інститутської, де розташована Алея Героїв Небесної сотні і ще тривають слідчі експерименти у справі Майдану* (Д, 21.06.2019).

Аристокра́т — 1. Представник аристократії. *Олігархи — аристократи чи злочинці?* (РС, ел. ресурс). 2. *культ.* Особа, що належить до духовної або інтелектуальної еліти суспільства. *Роман Іваничук — аристократ духу, без творчості якого не можна уявити рідну літературу на зламі двох століть* (ГУ, 28.05.2019).

Аристокра́тія — 1. *держ. упр.* Форма правління, за якої уся повнота державної влади належить привілейованій меншості. *Аристократія — це система управління, в якій керівництво уряду покладається на кількох людей, які визнають себе найбільш підготовленими* (Uk.economy, ел. ресурс). 2. *культ.* Вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями. *На середину XVII ст. стало зрозуміло, що давня українська аристократія, яка сягає своїм корінням часів старокиївської Русі-України, стала вже неспроможною підтримувати свій*

авторитет серед інших суспільних верств і відігравати роль загальновизнаного лідера (Д, 27.04.2018).

А́рмія — орган держави, призначений для здійснення її політики засобами збройного насильства. *Армія вторгнення налічувала понад 600 тисяч військових* (Д, 03.11.2020).

Архаїза́ція *культ.* — занепад, перехід до ранніх, застарілих форм, зумовлений суспільно-історичними чинниками. *До речі, саме тому споживацьке ставлення до науки швидко призводить до деградації еліт і систем управління, примітивізації соціальних інститутів і архаїзації громадських відносин, до розпаду і деградації суспільства* (Д, 28.07.2014).

Архаї́чний — стародавній, старовинний. *…Цивілізований чех дивився на цей архаїчний, загублений між пралісами край очима людини з іншого світу, яку вражало те, чого вже не помічали місцеві* (РС, ел. ресурс). // Який вийшов із загальнонародного вжитку. *За настановами й очікуваннями, які культивуються в суспільних і родинних стереотипах, українське суспільство можна віднести до архаїчного* (ДТ, 08.06.2019).

Архети́п *культ.* — універсальні образи та символи, притаманні колективній свідомості, які зумовлюють індивідуальні способи почуттів та мислення щодо конкретних об’єктів або ситуацій. *Продуктивна героїзація означає розуміння, що герой — це взагалі не людина. Це збірний образ — архетип, який є важливою частиною колективного підсвідомого* (Д, 13.10.2016); **а. етні́чний** *культ.* — первинні структурні елементи культури етносу, покладені в основу його культуротворчої діяльності. *Для українських художників свобода — обов’язкова умова творчості, отже, сам етнічний архетип проявляється в їхніх роботах відкритим простором, вільними формами, динамічними мазками та яскравими кольорами* (Д, 27.02.2014).

Архети́пний *культ.* — який стос. до архетипу. *Архетипний сільський сюжет — дівчата і хлопці на кладці через річку заграють і бавляться* (Д, 08.04.2016).

Архети́повий *культ. див.* **архети́пний**.

Архієпи́скоп *рел.* — 1. Духовне звання між єпископом і митрополитом. *Архієпископ (гр. а́рχι — префікс, що означає головний, старший, єпíσκοπος — наглядач) — старший єпископ, один із вищих титулів у християнській церковній ієрархії; іноді глава автокефальної церкви (Елладська, або Грецька, Кіпрська)* (ЕСУ, ел. ресурс). 2. Церковний служитель, який має це звання. *Архієпископ Кримської єпархії ПЦУ Климент оголосив голодування 10 грудня біля будівлі Кабінету Міністрів України. Він вийшов з плакатом «Забезпечте права релігійної свободи українців у Криму»* (РС, ел. ресурс).

Архієре́й *рел. див.* **єпи́скоп**.

Асамбле́я — 1. Назва низки керівних органів міжнародних організацій (напр., Генеральна Асамблея ООН). *У Страсбурзі 25—29 січня 2021 р. пройде пленарна сесія Парламентської асамблеї Ради Європи* (Д, 24.01.2021). 2. У деяких країнах — складник найменування парламенту або однієї з його палат (напр., Народна асамблея в Анголі). *Чимало членів ООН, які вважають, що*

Генеральна Асамблея втрачає вплив в ООН, чинять опір втраті того, що вважають своїм останнім важелем, — контролю бюджету за допомогою роботи П'ятого комітету Генеральної Асамблеї (Д, 16.05.2006); **а. конституці́йна —** одна з можливих організаційних форм підготовки та прийняття конституції у тій чи іншій державі. *Конституційна асамблея Венесуели у п'ятницю, 18 серпня, ухвалила декрет про позбавлення повноважень чинного парламенту країни — Національної асамблеї* (Д, 18.08.2017).

Асиміля́ція *культ.* **—** процес поступового розчинення самостійного етносу або його частини серед більшого етносу чи групи етносів. *Асиміляція і повзуча русифікація розмивали, розчиняли українську мову в російській і зробили її суржиком* (УМ, ел. ресурс).

Аскети́зм 1. *культ.* — Етичний принцип, що полягає в крайньому обмеженні потреб людини, самозреченні, відмові її від життєвих благ і насолод з метою самовдосконалення або досягнення морального чи релігійного ідеалу. *Сократ уславився не тільки своїм вченням, але також повною байдужістю до тілесних насолод чи страждань, своїм спартанським стилем життя, можна навіть сказати аскетизмом — нечутливістю до холоду, спеки, голоду* (Д, 18.02.2000). 2. *перен.* Надзвичайна стриманість, помірність, відмова від життєвих благ. *...Я не прихильник цілковитого аскетизму, позаяк адаптаційний потенціал людини дуже високий, і він без шкоди для здоров'я в молодому та середньому віці може нівелювати деякі не надто здорові звички* (УМ, ел. ресурс).

Асоціа́ція — добровільне договірне об'єднання (союз, співдружність, спілка) держав, організацій, підприємств, інших юридичних чи фізичних осіб для спільної політичної, господарської, наукової, культурної та іншої діяльності. У межах делегованих повноважень асоціація може представляти спільні інтереси та інтереси кожного з її членів, створювати спільні підприємства і госпрозрахункові організації для надання учасникам різних послуг. *Україна у першому півріччі 2018 року експортувала плодово-ягідної продукції на суму 100 млн дол., що на 59 % більше, ніж за аналогічний період 2017 року, повідомили в асоціації «Укрсадпром». Основними покупцями української продукції садівництва, за даними асоціації, стали країни Європейського Союзу, на які припадає понад 60 % вартості експорту* (ВЗ, 23.07.2018).

Аташе́ — 1. Найнижчий дипломатичний ранг та відповідно наймолодша дипломатична посада. *Диплом працівникам, які працюють у системі органів дипломатичної служби, дипломатичні ранги від аташе до радника першого класу присвоюються Міністром закордонних справ України* (Протокол.UA, ел. ресурс). 2. Офіційна особа, яку спеціально відряджено до дипломатичного представництва як фахівця у певній галузі (напр., військовий аташе, прес-аташе). *Підсумовуючи Ваше* (Тіма Вудза. — *Ред.*) *перебування тут, у Києві, як військового аташе, що Ви можете сказати про перспективи української армії, чи побачили Ви за цей час прогрес?* (Д, 05—06.03.2021).

Атеї́зм — система поглядів, що заперечує існування Бога, будь-яких інших надприродних сил, релігії взагалі; безбожність, безвір'я. *...Бурсу було перетворено на трудову школу, а далі письменник обрав педагогічну ниву,*

закінчивши педагогічні курси та педтехнікум. Але в часи «войовничого атеїзму» вже однієї згадки про це було достатньо, щоб опинитися на Соловках (УМ, ел. ресурс).

Ато́вець — учасник АТО, антитерористичної операції. *Родини загиблих атовців та учасників Революції гідності почали отримувати муніципальну допомогу* (ВЗ,15.10.2020). // Ветеран АТО, антитерористичної операції — український ветеран бойових дій на українському Донбасі, які розпочалися у квітні 2014 р. *Ветеранами АТО вважаються колишні учасники бойових дій у зоні проведення «антитерористичної операції» на Донбасі* (Д, 02.08.2020).

Атра́ктор демократи́чний — структура публічного управління в демократичному суспільстві, що у своїй єдності та цілісності визначає шлях демократичного розвитку. *Майдан 2004 року вивів Україну на такий демократичний атрактор, із якого не дано збочити. Будь-яка відкрита система може покинути атрактор тільки в точці біфуркації. У цій точці під впливом зовсім малих дій відкрита система переходить на один із декількох нових атракторів* (УМ, ел. ресурс).

Атра́ктор соціа́льний *див.* **самоорганіза́ція: с. соціа́льна**.

Атрибу́т етні́чний *культ.* — невід'ємна ознака етнічного об'єкта, без якої він втрачає якісну визначеність. *Українські державні символи та етнічні атрибути формувалися протягом століть і належать до найбагатших та найзмістовніших частин людства* (ГУ, 23.02.2019).

Аудито́рія — 1. *соціол.* Порівняно стала сукупність індивідів, сформована в процесі їх взаємодії з певним джерелом інформації на ґрунті спільності інформаційних потреб та інтересів. *...Глибоке переконання і одночасно головна ідея, — донести до аудиторії сьогодні, що ми маємо докласти максимальних зусиль, щоб реформами зменшувати тиск держави на бізнес* (ВЗ, 06.02.2013). 2. *культ.* Один із суб'єктів масової комунікації (зокрема й театральна публіка та відвідувачі музеїв). *Одні в захваті від франківського пошуку, а інші, навіть не додивившись «Істерію» до кінця, кажуть, що експеримент не вдався. Вистава дійсно розрахована не на масову аудиторію, а на театральних гурманів* (Д, 12.05.2004).

Аутса́йдер — 1. Особа, яка займає останні місця в змаганнях, перегонах; невдаха, відстаючий; маргінал. *Складно співчувати якійсь абстрактній людині. Про це книжка — чому ми дивимося на біженців як на аутсайдерів* (ДТ, 08.06.2019). 2. Підприємство, яке є другорядним, не входить до монополістичного об'єднання. *Найкращі показники в Україні за рівнем виконання дорожніх робіт має Івано-Франківська область — 65 % усіх контактів вже виконані. Серед «аутсайдерів» — Черкаська область, де не виконано жодного контракту* (ВЗ, 10.07.2018).

Аутса́йдерство — соціально-психологічний феномен, що ґрунтується на почуттях програшу, втрати сподівань, призводить до позиції стороннього в суспільних процесах, у визначенні свого місця в соціумі як такого, що знаходиться поза ним. *Донеччина — лідер за промисловим потенціалом та аутсайдерством* (Д, 16.03.2012).

Аутса́йдерський — який стос. до аутсайдера, аутсайдерства. *Справжній живопис завжди був, є і буде аутсайдерським, таким, що знаходиться за межами болота мистецького життя* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Аутста́фінг — 1. Залучення компанією позаштатного фахівця (фрилансера), зокрема й з іншої компанії, який має відповідні знання, професійні навички і досвід на час виконання визначеного проєкту, а також для ухилення від дотримання вимог трудового законодавства. *Дедалі частіше термін аутстафінг трапляється, коли йдеться про набір персоналу, формування колективу, регулювання трудових відносин, особливо в ІТ-сфері* (ЮГ, ел. ресурс). 2. Процес виведення персоналу за штат, який полягає у тому, що працівники офіційно значаться як співробітники компанії-провайдера, а у працедавця працюють за договором надання послуг, що дає можливість регулювати (збільшувати або скорочувати) фактичну кількість співробітників компанії без зміни чисельності персоналу в штаті. *Сьогодні суди відмовляють у задоволенні позовних вимог про визнання трудових відносин, якщо договором передбачено всі умови, притаманні саме аутстафінгу, оренді персоналу, а не його найму* (ЮГ, ел. ресурс).

Афе́кт *психол.* — короткочасний максимальний за інтенсивністю емоційний стан, переживання людини (лють, жах, відчай, екстаз, екзальтація тощо), під час якого знижується ступінь самовладання. *Все, що відволікає від основної потреби (в їжі), викликає неконтрольований афект: гнів, злість, грубість, жорстокість, агресію. Такий стан свідомості викликаний голодуванням і виснаженням організму, а не особистісними рисами людини* (Д, 30.11.2011).

Афроцентри́зм — концепція, згідно з якою духовним центром людства є Африка. *Афроцентризм (від Африка і центризм) — доктрина ціннісного піднесення й самоствердження африканської культури, спрямована на подолання євроцентризму в різних сферах суспільної свідомості й поведінки, аж до абсолютизації культурно-історичних і расових особливостей та ролі в світовій історії негроафриканців* (ВУЕ, ел. ресурс).

Б

Багатове́кторний — який використовується, здійснюється в багатьох напрямках. *Експерти змагаються в дотепності, характеризуючи сьогоденний статус України на міжнародній арені*: *«багатовекторна ізоляція», «м'яке ігнорування», «видалення з поля» — це ще не найсуворіші характеристики* (УТ, 15—21.06.2012).

Багатове́кторність — властивість за знач. **багатове́кторний**. *Багатовекторність зовнішньої політики користується підтримкою більшості українців* (УМ, ел. ресурс).

Багатокульту́рний — який пов'язаний із багатьма культурами. *Краків: польський, багатокультурний <…> український?* (Д, 08.08.2021).

Багатокульту́рність *культ.* — стан суспільства у деяких поліетнічних країнах, якому притаманна активна державна політика щодо офіційного визнання і підтримки рівноправ'я культур усіх етнічних спільнот, що проживають у країні. *Позитив <…> полягає в багатокультурності, багатомовності, поліетнічності, етнічній толерантності, прийнятті федералізму...* (Д, 14.04.2004).

Багатомандáтний *політ.* — який відповідає принципу голосування за виборчими списками партій (блоків). *Центральна виборча комісія офіційно встановила результати позачергових виборів народних депутатів України, що відбулися 21 липня в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі* (РС, ел. ресурс).

Багатонаціона́льний *соціол.* — який складається з кількох (багатьох) націй. *З вересня цього року 5 українських офіцерів залучено до роботи в секціях штабу багатонаціональної коаліції* (Д, 06.10.2018).

Багатопартíйний *політ.* — який базується на діяльності кількох політичних партій; до якого входять представники різних партій. *...На акцію «Ніч вогнів» вийшли опозиціонери інших мастей, зібрані народним депутатом Володимиром Сівковичем (саме він цього тижня проводив у Білій Церкві багатопартійний форум під гаслом «Ні — територіальній реформі»)* (УМ, ел. ресурс).

Багатопартíйність *політ.* — одна з поширених засадничих умов облаштування демократичного ладу, коли інтереси суспільних верств відповідним чином виражають політичні партії, які змагаються, ведуть між собою боротьбу за владу і здійснюють визначальний вплив на суспільно-політичні події. *У Росії фактично однопартійна система, багатопартійність — лише видимість* (УМ, ел. ресурс).

Багатополя́рний — який передбачає наявність у світі кількох полюсів сили, що не переважають та не розповсюджують свій вплив один на одного. *Міжнародний бізнес має стати багатополярним* (Д, 04.03.2019).

Багатополя́рність — система світового устрою, за якої держави мають приблизно однаковий військовий і економічний потенціал. *Багатополярність — наявність більше двох домінуючих полюсів зростання — іноді траплялася в історії світової економіки* (ЕП, ел. ресурс).

Бала́нс політи́чний — співвідношення сил опонентних сторін (суб'єктів політичних відносин), за якого досягається рівновага за допомогою різних засобів політичного, військового, економічного характеру. *ЗМІ хочуть зобов'язати тримати «політичний баланс» у новинах* (УП, ел. ресурс).

Бала́нс сил — зовнішньополітична концепція, основною засадою якої є ідея закономірності розвитку відносин між державами в межах певних циклів упродовж усієї світової історії. *Баланс сил у Європі та світі в сучасних умовах зазнав суттєвих змін* (УТ, 11.05.2016).

Балканіза́ція — 1. Багатосторонній конфлікт, найчастіше збройний, спричинений розпадом багатонаціональних імперій, учасниками якого є колишні метрополія та її колонії. *…Факти вказують на те, що Нігерія перебуває лише за кілька кроків від масштабного геноциду на кшталт того, що був у Руанді чи Сомалі, або від «балканізації» своєї території* (УТ, 22.01.2012). 2. Політика дроблення, особливість якої полягає в тому, що конфлікт точиться як між колоніями та метрополією, так і між самими колоніями; процес руйнування відносин солідарності й взаємозалежності між народами, що супроводжується тривалою та гострою політичною боротьбою. *Але еволюція відбулася: якщо на початку 90-х років термін «балканізація» був синонімом фрагментаризації держави, жорстоких міжетнічних конфронтацій <…> сьогодні цей термін стає синонімом відродження, подолання фатальних закономірностей минулого* (Д, 12.12.2019).

Балканізува́тися — процес розпаду між народами, імперіями та ін. (самовстановлення, повторення того, що відбувалося чи відбувається на Балканах). *Провокаційні дії під прикриттям патріотизму завдають безсумнівної шкоди і національним інтересам України, і її територіальній цілісності, підштовхуючи таким чином весь регіон до небезпечної загрози балканізуватися* (РС, ел. ресурс).

Балотува́ння — 1. Дія за знач. **балотува́тися**. *Можливість одночасного балотування в Раду за списками та мажоритаркою оскаржили в Конституційному Суді* (УМ, ел. ресурс). 2. Постановка питання на голосування. *Гані та двоє його віцепрезидентів, Амрулла Салех та Сарвар Даніш, нібито були готові відмовитися від балотування на цих перегонах, аби уникнути підозр у підроблянні голосів* (РС, ел. ресурс). 3. Власне сама процедура голосування. *...Норму про паралельне балотування за списками і в округах вважали вигідною опозиції...* (УТ, 11.04.2012).

Балотува́тися — висувати свою кандидатуру для голосування на виборах. *Один з кандидатів вирішив виборювати право балотуватися у суді* (Д, 19.11.2011).

Банкру́тство вла́ди — неспроможність влади (певних її суб'єктів, структур, високих посадових осіб) виконувати свої обіцянки, декларації. *Банкрутство пострадянської влади, яка ні на крок не просунулася в самореформуванні в бік демократичних стандартів, виявилося за останні п'ять років саме в тому, що вона не зуміла для себе ж самої створити умови, диктовані поколіннями правителів для стабілізації саме антинародних режимів* (Д, 04.09.1999).

Банкру́тство політи́чне — неспроможність політичних сил і політичних діячів виконувати обіцянки і зобов'язання, які вони дали своїм прихильникам (виборцям). *Саме в стані політичного банкрутства опинилися всі без винятку чинні в Україні політичні сили* (РС, ел. ресурс).

Бар'є́р прохідни́й *політ.* — мінімальний відсоток виборців, який має набрати політична партія, щоб потрапити до парламенту. *Лідери фракцій більшості узгодили, що прохідний бар'єр для партій на виборах буде становити 4 %* (УП, ел. ресурс).

Батальйо́н добровО́льчий, добробА́т — військове, поліційне та парамілітарне формування, вступ до якого відбувався на добровольчій основі з 2014 року у відповідь на російську агресію. *Добровольчі батальйони відіграли неабияку роль у стримуванні, а потім і приборкуванні сепаратистів* (РС, ел. ресурс).

Безві́зовий режи́м, безві́з — статус, що дозволяє громадянам перетинати кордон без візи, шляхом пред'явлення біометричного документа. *Раніше комісар ЄС з питань європейської політики сусідства й розширення Йоганнес Ган заявив, що ЄС спіткають проблеми, якщо Україні не буде надано безвіз, однак завдання щодо його запровадження вже до кінця року надміру амбіційне* (ДТ, 10—16.12.2016).

Безвла́ддя — кризовий стан у житті суспільства, відсутність необхідного впливу влади (найперше державної) на життя суспільства або відсторонення за певних обставин влади від виконання своїх обов'язків. *Коли на схід країни прийшла війна, жителі прифронтових населених пунктів потерпали не тільки від ворожих ракет і снарядів, а й від безвладдя* (УК, 05.03.2015).

Безгромадя́нство *юр.* — правове становище особи, що не має жодного громадянства. *Безгромадянство часто загострює ізоляцію, з якою стикаються меншини, і справляє глибокий вплив на всі аспекти їхнього життя* (Д, 04.11.2017).

Бездія́льний — який не діє, не зайнятий роботою. *...Туреччина вже відкрила свої кордони з ЄС, демонструючи Європі, скільки їй коштуватиме бездіяльний пацифізм* (РС, ел. ресурс).

Бездія́льність — *юр.* суспільно небезпечна вольова поведінка особи, що полягає у невиконанні належно того обов'язку, який особа повинна була і могла виконати. *Прогулювання передбачає бездіяльність і байдужість до самого процесу, відсутність на сесії без вагомих на те причин* (ВЗ, 11.10.2018); **б. політи́чна** — самоусунення особи з усіх форм політичної активності внаслідок різних причин. *...Не хочеться виправдовувати і дії попередньої влади, точніше — політична бездіяльність, наслідки якої пожинаємо нині* (УТ, 30.04.2010).

Бездогля́дний — позбавлений догляду. *У соціальних службах намагаються не тільки повертати бездоглядних дітей з вулиці, а й запобігти потраплянню туди неповнолітніх* (РС, ел. ресурс).

Бездогля́дність — стан за знач. **бездогля́дний**. *Питання бездоглядності й бродяжництва постають доволі гостро* (Д, 22.06.1999).

Бездо́**мний** — який не має житла, притулку; безпритульний. *...Штаби для допомоги бездомним особам у зимовий період сформують у кожному районі міста* (Главком, ел. ресурс).

Бездо́**мність** — стан за знач. **безд**о́**мний**. *Бездомність — це не тільки відсутність даху над головою, це також брак спільноти і соціальної взаємодії* (ДТ, 10—16.12.2016).

Бездотаці́йний — який не потребує дотацій, здійснюється без дотацій. *Нещодавно утворена Великоомелянська ОТГ, що в Рівненському районі, стала п'ятою бездотаційною громадою Рівненщини* (ГУ, 10.12.2019).

Беззако́ння — 1. Відсутність правил і норм у житті певного суспільства, держави, епохи. *2013 року Україна нарешті прокинулася після довгого-довгого сну. Так, вона побачила війну, розруху, беззаконня, але оце бажання вирватися зі страшного імперського і колоніального кола непереборне* (ВЗ, 09.10.2018). 2. Процес, що спричинює такий стан, коли різні норми та цінності втрачають беззаперечний характер; виявляється у втраті значущості цінностей і норм, у підриві механізмів соціального контролю, зокрема у різкому збільшенні кількості злочинів, особливо самогубств. *Готова закрити очі на будь-яке беззаконня, суддівська мафія особливо чутлива до обмеження її власних соціальних гарантій, що продемонстрував своїм рішенням від 28 серпня, визнавши «неконституційним» обмеження суддівських доходів на час пандемії, Конституційний Суд* (Д, 16—17.04.2021).

Безпартійний — який не є членом партії, не належить до якоїсь партії. *Зараз термін широко застосовується у характеристиці осіб, які займають виборні посади, або є кандидатами на такі посади, які не є висуванцями партій або членами партійних фракцій (позапартійний депутат, безпартійний кандидат у президенти)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Безпе́ка — відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища. *«Польські громадяни в безпеці. Вакцинація понад 95 % захищає нас від епідемії», — запевнив міністр Лукаш Шумовський* (ВЗ, 05.11.2018); **б. бюдже́тна** — стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, а також ефективності використання бюджетних коштів. *…Нормативне визначення бюджетної безпеки <…> дає підстави стверджувати, що йдеться не тільки про бюджети різного рівня зокрема, а й про державні фінанси загалом…* (Свірко, 2021); **б. військо́ва** *військ.* — стан захищеності прав і свобод громадян, базових інтересів та цінностей суспільства і суверенної держави від можливих зазіхань із застосуванням військової сили. *Секретар з питань торгівлі Вілбур Росс заявив, що «економічна безпе-*

ка — це військова безпека». Нинішня адміністрація розмиває чи навіть стирає лінію між економічними і оборонними інтересами Америки (ДТ, 03—09.11.2018); **б. демографі́чна** — такий стан захищеності держави, суспільства та ринку праці, за якого забезпечується розвиток країни з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян країни. *…Всілякі резолюції, які щороку приймають законотворці та які спрямовані на покращення демографічної ситуації, здебільшого декларативні, вважає завідувач відділу соціально-економічної та демографічної безпеки Національного інституту міжнародної безпеки* (Д, 12.10.2004); **б. інформаці́йна** — стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує його формування і розвиток в інтересах громадян, організацій і держави загалом, захист від неправомірного зовнішнього і внутрішнього втручання. *Сьогодні питання інформаційної безпеки є вкрай важливими для України, особливо з огляду на масштабні кібератаки минулого року та загальну ситуацію у світі* (Д, 27.03. 2018); **б. колекти́вна** — співробітництво держав для підтримання міжнародного миру та виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загрози, здатної загубити їх, знищити матеріальні та духовні цінності, перешкодити їхньому прогресивному розвитку. *...Торік у червні він [Роберт Гейтс] проголосив у Брюсселі, що НАТО постало перед загрозою перетворитися із системи колективної безпеки на «колективну непотрібність»* (УТ, 19.05.2012); **б. міжнаро́дна** — система доктрин, концепцій, міжнародних організацій, дій, спрямованих на зменшення домінування окремих країн або блоків у міжнародних відносинах, на врегулювання й збалансування міжнародних інтересів на принципах ООН і нормах міжнародних договорів, угод. *На міжнародну безпеку, як і на національну безпеку країн, дедалі більше впливають процеси глобалізації* (Niss, ел. ресурс); **б. націона́льна** — державна політика, спрямована на створення внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та його громадян. *Минулої п'ятниці ми на весь світ чітко нагадали свою позицію*: *державна мова в Україні нині є фактом національної безпеки* (УК, 19.09.2017); **б. соціа́льна** *соціол.* — один із найважливіших внутрішніх складників національної безпеки, характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства. *Воєнні аспекти мають усі інші види безпеки: соціальну, економічну, екологічну, інформаційну тощо. В умовах наростання загроз національній безпеці воєнна безпека може набувати пріоритетного значення* (УТ, 18.10.2013).

Безприту́льний — який не має певного місця проживання і потребує соціальної підтримки та допомоги держави; бездоглядний. *Старша жінка якраз обідала черствим хлібом з іншим безпритульним, який, очевидно, теж просить милостиню у центрі* (ВЗ, 16.10.2018).

Безприту́льність — стан за знач. **безприту́льний**. *Часто трапляється, що західні спеціалісти, приїжджаючи сюди навчати вітчизняних боротьбі з таким соціальним злом, як безпритульність, у результаті заявляють, що швидше їм треба вчитися у нас* (Д, 15.10.2002).

Безробі́тний — який не має роботи, заробітної плати. *Ще один момент — це фактична відсутність в Україні судової системи. Чи реально довести в суді факт дискримінації з боку потенційного працедавця? Чи зможе безробітний забезпечити фінансовий супровід свого позиву, сплативши судове мито та найнявши адвоката?* (УМ, ел. ресурс).

Безробі́ття *соціол.* — соціально-економічний стан, за якого в суспільстві частина економічно активного (працездатного) населення не може знайти собі роботу, застосувати свою робочу силу і стає резервною частиною найманої праці. *Загроза масового безробіття в нашій країні пов'язана з неузгодженістю процесів вивільнення, перерозподілу та працевлаштування робочої сили* (УМ, ел. ресурс).

Безха́тченко *див.* **бездо́мний**.

Бейдж — картка, значок, наклейка, призначена для надання інформації про особу (працівника установи, учасника конференції та ін.). *Люди з рожевими бейджами на рожевих стрічках — перше, що впадає в око, під'їжджаючи до виставкового центру «Д 12»* (РС, ел. ресурс).

Бе́йджик *розм. див.* **бейдж**.

Бекгра́унд — інформаційний матеріал, який надає необхідні відомості про профіль роботи певного підприємства, його продукцію та послуги, історію створення, розвитку тощо. *Англізм «бекграунд» найчастіше вживається у значенні соціального / професійного минулого, досягнень, досвіду* (Д, 27.03.2018); **б. політи́чний** — все, що стосується життя, освіти, зв'язків, досвіду політика: інтелектуальний рівень, культурна підготовка, ступінь освіченості, життєвий і професійний досвід. *На відміну від багатьох майбутніх депутатів, пан <…> має політичний бекграунд* (ВВС, ел. ресурс).

Бе́ркутівець *розм.* — боєць колишнього спецпідрозділу міліції «Беркут», що існував у 1992—2014 рр. *Беркутівці жорстко розігнали мирних протестувальників, завдавши багатьом із них ушкоджень та поранень* (Д, 19—20.02.2021).

Бехаї́зм, бахаї́зм *рел.* — релігія, що виникла на Близькому Сході в середині XIX ст. Сьогодні це монотеїстична релігія мусульманського походження, що претендує на роль універсальної позаконфесійної духовності, нараховує близько семи мільйонів прихильників майже у всіх країнах світу. *Мета бехаїзму полягає в тому, щоб на засадах релігійної моралі, утвердження соборності українських земель сприяти українській громадськості в активній участі в розбудові економічного, політичного процвітання українського народу, відкинувши внутріконфесійні чвари, релігійну нетерпимість до представників інших релігій, або індиферентних щодо релігій невіруючих людей* (Osvita, ел. ресурс).

Бехаї́ст, бахаї́ст — послідовник бехаїзму, бахаїзму. *Духовна Рада бехаїстів організована і в Україні* (Osvita, ел. ресурс).

Бігбо́рд — великий рекламний щит. *Виборча битва за столицю щодня набирає обертів: реєструються нові кандидати на посаду мера, спалахують політичні скандали, столицю заполонили бігборди із зображенням політиків, які претендують на ключі від кабінету міського градоначальника* (Д, 10.04. 2006).

Бі́дність *соціол.* — неспроможність підтримувати мінімальний рівень споживання, обумовлений фізіологічними, соціальними, культурно визначеними якісними нормами. *Кожна помилка президента воюючої країни, яка залежить від іноземних кредитів і є ареною олігархічних сутичок — це кров, смерть і сльози. Це нова бідність і нові втрачені території, нові біженці і нові розчарування* (ВЗ, 20.05.2019); **б. абсолю́тна** — неспроможність задовольнити людські потреби, відсутність фізіологічного і соціального мінімуму засобів існування. *Абсолютна бідність — це коли йдеться про саму можливість існування людини, спроможність її виживати* (Д, 08.08.2011); **б. відно́сна** — це екстремальна форма нерівності в стандартах життя та соціальному захисті. *Що стосується відносної бідності, то вона ґрунтується на порівнянні статків кожної людини з оточенням. Тобто поняття такої бідності є дуже різним, наприклад, у США і десь у Нігерії* (Д, 08.08. 2011); **б. об'єкти́вна** — рівень життя, для забезпечення якого доступними вважаються їжа, одяг, житло. *Об'єктивна бідність означає, що саме людина або сім'я може (чи, радше, не може) дозволити собі придбати з майна — їжу, одяг, житло, автомашину тощо* (Д, 08.08. 2011); **б. суб'єкти́вна** — суб'єктивне почуття, яке виникає або не виникає в людини, залежно від ситуації, коли їй не вистачає чогось із того, що вона хотіла б. *А суб'єктивна бідність — це як людина почуває́ться — бідною чи небідною* (Д, 08.08.2011).

Бі́женець — особа, змушена залишати рідні місця, де вона постійно проживала (була громадянином), через соціальні (війни, революції), стихійні лиха, політичні, релігійні, етнічні переслідування або внаслідок обґрунтованих побоювань стати їхньою жертвою. *Офіційно в Україні нині проживає близько 2,4 тис. шукачів притулку — людей, які перебувають в процесі отримання статусу біженця* (ВЗ, 12.08.2019).

Бі́знес *ек.* — комерційна, біржова чи підприємницька діяльність, яка дає прибуток. *Бізнес — це люди, які мають свою справу, капітал, підприємці всіх рівнів. Для них характерне прагнення до реалізації певної ідеї, проєкту, підприємства, до цілковитої свободи дій та до максимізації свого прибутку* (Д, 15.11.2003).

Бі́знес-асоціа́ція *ек.* — добровільне об'єднання підприємців для досягнення спільної мети. *В рамках <…> ініціативи передбачається і запуск окремої консультаційної платформи для представників вітчизняного бізнесу, яка створена в партнерстві з авторитетними бізнес-асоціаціями, консалтинговими компаніями, провідними експертами та представниками компаній, які вже здійснили успішний вихід на ринок ЄС* (УМ, ел. ресурс).

Бі́знес-еліта *див.* **еліта: е. бізнесо́ва**.

Бі́знес-клас *ек., соціол.* — соціальна група, що складається з суб'єктів виробничої, комерційної та фінансової діяльності, спрямованої на одержання прибутків; невід'ємна частина соціальної структури суспільства з ринковою економікою. *Усі українські політсили і бізнес-класи зацікавлені в тиску на ЗМІ* (РС, ел. ресурс).

Бізнесо́вий *ек.* — який пов'язаний із бізнесом. *…Неофіти отримали можливість порівняти власні мрії про екологічно чистий бізнесовий і життєвий простір із практичним досвідом першопрохідців* (УМ, ел. ресурс).

Бі́знес-проце́с *ек.* — будь-яка діяльність, що має вхідний продукт, додає вартість до нього та забезпечує вихідний продукт для внутрішнього або зовнішнього споживача. *Правильно організовані та систематизовані бізнес-процеси дають максимальну прибутковість та підвищують очікування всіх зацікавлених осіб: від власників бізнесу до кінцевого клієнта* (Д, 08.08.2011).

Бі́знес-середо́вище *ек.* — сфера бізнесової діяльності в країні. *Міністр запевнив, що команда Мінагрополітики налаштована створювати комфортне бізнес-середовище для всіх без винятку: від малих і середніх фермерів — до великих агрохолдингів* (УМ, ел. ресурс).

Бі́знес-сфе́ра *ек.* — коло осіб, що займається комерційною, промисловою або професійною діяльністю. *Співпраця і взаєморозуміння влади та представників бізнес-сфери — завжди на користь громади* (КГ, ел. ресурс).

Бі́знес-центр *ек.* — місце зосередження якої-небудь діяльності, що акумулює фінансово-економічну інформацію, здійснює кон'юнктурні дослідження, забезпечує ділові контакти між потенційними партнерами на ринку. *Ще в 90-х роках минулого століття на Прикарпатті був відкритий один з двох у державі найбільших бізнес-центрів* (РС, ел. ресурс).

Білбо́рд *див.* **бігбо́рд**.

Білоруськоцентри́чний — який зорієнтований на Білорусь. *Стало відомо, що в Білорусі готують новий курс історії, який відрізнятиметься білоруськоцентричним підходом* (Д, 12—13.03.2021).

Білоруськоцентри́чність — властивість за знач. **білоруськоцентри́чний**. *Ось у Білорусі скоро російсько-білоруські військові навчання «Захід—2021». Є низка політологів, які виступають за білоруськоцентричність* (РС, ел. ресурс).

Бі́льшість — кількісна перевага прихильників якоїсь ідеї чи рішення над їхніми противниками. *В умовах пандемії соціальні й політичні питання все частіше проблематизуються в категоріях статистики, популяції, блага більшості* (*на противагу блага меншості*) (Д, 11.06.2020); **б. абсолю́тна** — переважна більшість кого-, чого-небудь. *…Абсолютна більшість респондентів хоче будувати своє майбутнє життя в Україні* (LB, ел. ресурс); **б. віднó́сна** — хоча б на один голос більше від суперника чи альтернативної пропозиції. *Більше половини респондентів на Заході, у Центрі і на Сході, а також відносна більшість жителів Донбасу вважають, що відмінностей між Сходом і Заходом немає* (Д, 22.06.2016); **б. конституці́йна** — частина, яка може відповідати двом третинам або навіть трьом чвертям усього складу тих, хто приймає рішення або здійснює обрання. *Аби законопроєкт № 1017 став Законом, Верховна Рада повинна ще раз за нього проголосувати на наступній черговій сесії, не раніше вересня 2020 року. Тобто тоді вже знадобиться конституційна більшість — щонайменше 300 голосів* (УП, ел. ресурс); **б. парла́ментська** — політичне утворення, що складається з парламентських фракцій чи окремих (позафракційних) членів парламенту, які разом створюють зви-

чайну кількісну перевагу у парламенті. *Парламентська більшість звіт комісії не затвердила і припинила її роботу* (РС, ел. ресурс).

Біпатри́д — особа, яка згідно з міжнародним правом одночасно має громадянство двох або більше держав. *Водночас Михайло Драгоманов не може бути названий ані біпатридом (як-от письменник Микола Гоголь), ані російським ученим українського походження (як-от знаний психолог, у молодості — актор театру «Березіль» Олександр Запорожець)* (Д, 10.12.2014).

Біполяри́зм *політ. див*. **біполя́рний світ**.

Біполя́рний світ *політ.* — світовий порядок, який заснований на домінуванні в міжнародних відносинах двох наддержав (скажімо, США і СРСР; США і Росія; США і Китай) або ж суспільно-політичних систем (напр., капіталізму й соціалізму), що різняться. *У 1989 році із закінченням Холодної війни, біполярний світ <…> (США і СРСР) поступово змінюється багатоцентричним* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Біполя́рність *політ*. *див*. **біполя́рний світ**.

Бі́ржа цифрови́х валю́т *див.* **криптовалю́тна бі́ржа, криптобі́ржа**.

Бітко́їн — віртуальна валюта. *...Голова Ради Національного банку України заявив минулого тижня, що біткоїн та інші віртуальні або криптовалюти є грошовими сурогатами* (Д, 15.08.2017).

Біфурка́ція — поведінка складних систем у станах та умовах, далеких від рівноваги; відбувається тоді, коли система переходить у новий стан, режим, за якого порушується баланс. *Що саме має здійснити парламент, щоб позначити невідворотний вихід з «точки біфуркації» і початок нового суспільного шляху?* (Д, 06.02.2014).

Біхевіори́зм *психол., політ.* — психологічний напрям у політології та соціології, що орієнтує на вивчення проблем політики і політичних відносин крізь призму поведінки особи й груп як сукупності різноманітних реалій на вплив навколишнього середовища. *Запозичивши на Заході позитивістські та поведінкові (біхевіоризм) погляди, частина наших соціологів часто намагається побудувати лінійно-причинну модель суспільства шляхом обробки даних опитувань методами математичної статистики, прийнятність яких сумнівна, бо ще А. Ейнштейн казав, що «Бог у кості не грає»* (Д, 08.11.2003); **б. політи́чний** — напрям у політології, головним предметом якого є вивчення політичної поведінки індивідів та соціальних груп переважно під час виборчих кампаній шляхом застосування методики збору кількісних даних та їх статистичного узагальнення. *Політичний біхевіоризм органічно пов'язаний із феноменологією. Він розмежовує річ і феномен* (УМ, ел. ресурс); **б. соціа́льний** — напрям в американській психології і соціології, сутністю якого є спостереження за поведінкою людей, а методологічним підґрунтям — принцип позитивізму. *Запозичивши на Заході позитивістські та поведінкові (соціальний біхевіоризм) погляди, частина наших соціологів часто намагається побудувати лінійно-причинну модель суспільства шляхом оброблення даних опитувань методами математичної статистики, прийнятність яких сумнівна* (Д, 08.11.2003).

Благоді́йний — який призначений для надання матеріальної допомоги людям, які цього потребують. *Усі бронежилети виготовлено за рахунок благодійних пожертв та безкоштовно передано за місцем призначення* (Главком, ел. ресурс).

Благоді́йник — 1. Той, хто надає комусь допомогу, підтримку; добродійник, благодар. *Сюжет картини «Владика Андрей» гортає сторінки життя та діяльності надзвичайної постаті в українській історії, а саме — митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького, мислителя, благодійника і мецената* (Д, 29.04.2016). 2. Той, хто займається благодійністю. *Список, який охопив 50 головних благодійників, було складено газетою The Chronicle* (Д, 10.02.2014).

Благоді́йництво — добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. *За що люди зазвичай пишаються своєю компанією? За гарні показники, нагороди, високі рейтинги? Частково так. Предметом їхньої гордості є, не в останню чергу, людяність роботодавця, його соціальна відповідальність та благодійництво* (УМ, ел. ресурс).

Бліцкри́г — тактика ведення миттєвого бою, яка приносить перемогу армії завойовників. *І саме героїчна оборона столиці України, як одностайно визнали вже по завершенні війни вцілілі гітлерівські генерали, поламала план бліцкригу й урятувала Москву* (УК, 12.07.2016).

Блог — це інтернет-журнал, інтернет-щоденник, основним наповненням якого є дописи (тексти, зображення, відео). *Відмінністю блогів від щоденникових записів є те, що перші зазвичай передбачають сторонніх читачів, які можуть вступити в публічну дискусію з автором (наприклад, у коментарях до запису)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Бло́гер — особа, що веде блог. *Інформаційне століття породило безліч нових професій. Але блогер виділяється серед них за тією простою причиною, що ця професія передбачає вплив на суспільну свідомість* (Chk, ел. ресурс).

Блогосфе́ра — сукупність усіх блогів в інтернеті. *Поняття блогосфери робить наголос на одну з основних відмінностей блогів від звичайних вебсторінок та інтернет-форумів...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Блок *політ., соціол.* — об'єднання держав, організацій, партій для досягнення спільної мети. *Південноамериканські країни створили новий регіональний блок: PROSUR — нове регіональне об'єднання держав Південної Америки — має прийти на зміну Союзу південноамериканських націй (UNASUR)* (Д, 29.03.2019); **б. еліт́ний** — домовленість, угода між елітами, а також неформальне об'єднання еліт з метою здійснення заходів соціального захисту (захисний блок) або врегулювання конфлікту згідно з принципами погоджувальної демократії. *Деякі політичні партії та елітні блоки звертаються останнім часом до людей з простим питанням, чого треба нашим людям: роботи, житла, охорони і т. п.* (РС, ел. ресурс); **б. політи́чний** — об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених

дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей. *…Нині жоден основний політичний блок у парламенті Швеції не має більшості, і залишається незрозумілим, хто формуватиме наступний уряд* (Д, 25.09.2018).

Блокáда *політ.* — система заходів економічного, політичного або військового характеру, мета якої — ізоляція держави (або частини держави), збройних сил або військового угруповання від зовнішнього світу. *Припинення поставок дніпровської води на Кримський півострів у березні 2014 року, а потім здійснена з 20 вересня 2015 року кримськотатарською та українською громадськістю товарна блокада Криму, і кілька місяців пізніше — повне припинення поставок електроенергії в тимчасово окупований Крим, зробило дорожче російським окупантам щорічне утримання окупованого ними Криму на кілька мільярдів доларів* (УМ, ел. ресурс).

Блокпóст — контрольно-перепускний пункт на автомобільній трасі або на залізниці. *Бойовики обстріляли блокпост сил АТО в Маріуполі* (РС, ел. ресурс). // У воєнний час — дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону, встановлений на в'їзді / виїзді (вході / виході) на територію / з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину, з облаштованими місцями для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиціями вогневих засобів та бойової техніки, місцями для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який там перебуває. *У зв'язку із запровадженням надзвичайного стану на всій території України, служба автомобільних доріг у Хмельницькій області встановила блокпости на дорогах, які перетинають кордони між сусідніми із Хмельниччиною областями — з Рівненською, Житомирською, Вінницькою* (Z, ел. ресурс).

Блокува́льник *політ., військ.* — той, хто здійснює блокування. *У жодній країні ЄС не поставилися б до блокувальників так лояльно* (Д, 16.12.2014).

Блокува́ння *політ., військ.* — дія за знач. **блокува́ти**. *Мінфін пояснив причини блокування податкових накладних для бізнесу* (ЕП, ел. ресурс).

Блокува́ти *політ., військ.* — зупиняти, унеможливлювати дію чогось. *...Нехай тепер спробують <...> перед усіма світовими ЗМІ блокувати нову допомогу Україні, яку <...> планує виділити Конгрес...!* (Glavred, ел. ресурс).

Богосло́в'я, богосло́в'я *рел.* — сукупність церковних учень про Бога й догмати релігії. *Богослов'я в образах, тобто популярність релігійної тематики в сучасному мистецтві — явище складне і надто неоднозначне в сучасному мистецтві і стосовно причин, і стосовно результатів* (Д, 26.02.2003).

Бодига́рд — особистий охоронець приватної заможної особи. *Коли версії щодо причетності «караванського стрільця» до замовних вбивств були спростовані, почала гуляти версія, що він — професійний бодигард* (ВЗ, 15.10.2012).

Бойкóт — спосіб політичної або економічної боротьби, вид санкцій чи політичної тактики примусових заходів, протест проти чиїхось дій, що полягає в повній або частковій відмові від відносин з будь-якою державою, організацією чи особою, від участі в роботі певних організацій, органів тощо. *Міністерство з безпеки та стратегічних питань Ізраїлю заборонило в'їзд пред-*

ставникам 20 неурядових організацій, які закликають до бойкоту країни через її політику щодо палестинських територій (Д, 07.01.2018).

Бойови́к — учасник якої-небудь бойової групи, загону і т. ін. *Українська розвідка фіксує зростання випадків небойових втрат у бойовиків на окупованому Донбасі через випадки невмотивованої агресії одне до одного* (Д, 21.12.2017).

Бомо́нд — привілейовані суспільні кола (політичні, молодіжні, наукові тощо). *«Український бомонд 20-х років» — дискусія про митців, які вірили, що можна створити українську культуру «на периферії Радянського Союзу»* (Д, 03.07.2017); **б. політи́чний** — особи, які мають причетність до великої політики. Термін уперше з'явився в 1991 році в «Незалежній газеті». *Життя періодично вимагало рішучих кроків з боку держави щодо урегулювання тієї чи іншої кризової ситуації <…> Але «чомусь» політичний бомонд та особливо чиновники робили все, щоб персонально самоусунутись від відповідальних кроків* (РС, ел. ресурс).

Боротьба́ — 1. Сутичка, бійка, в якій кожен із учасників намагається подужати супротивника. *Завжди хочеться реалізувати напрацювання на змагальній арені, зануритися з головою у боротьбу з суперниками. Адже саме заради цього ми тренуємося* (ВЗ, 27.07.2019). 2. *політ.* Активне протистояння, зіткнення між двома протилежними соціальними групами, станами, течіями в суспільстві. *Боротьба за незалежні ЗМІ в Україні перетворилася на імітацію* (Д, 31.08.2018); **б. з тероризмом** — діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності. *Лідери країн «Великої сімки» домовилися про нові заходи у боротьбі з тероризмом за підсумками саміту в італійському Таорміне* (УМ, ел. ресурс); **б. за владу** — напружені, конфліктні протистояння і протидії наявних соціальних сил та організацій стосовно влади, розуміння її суті, призначення, ролі й місця у суспільстві, житті громадян. *Оскільки боротьба за владу часто спричиняє досить негативні наслідки, погіршення соціально-економічного стану громадян, найліпшим шляхом врегулювання ситуації, її нормалізації є досягнення злагоди і встановлення примирення, пошук компромісів* (Д, 16.12.2014); **б. кла́сів** — досить гострий конфлікт між класами, інтереси яких або несумісні, або взагалі не збігаються, є протилежними. *Світ нової історії, який розпався, перебуває в стані кривавої боротьби <…> класів і окремих людей* (Д, 05.09.2013); **б. політи́чна** — явище політичного життя, в основі якого лежить зіткнення інтересів різних політичних сил, кожна з яких прагне досягти певної політичної мети. *«Народний фронт» до останнього боротиметься і йтиме до кінця <…> це вже виглядає не як політична боротьба чи пропозиція нових політичних платформ, а як відвертий шантаж — цинічний, відкритий* (Д, 15.03.2016).

Бос *розм.* — керівник підприємства, установи. *Колишній бос Ferrari став водієм швидкої допомоги в охопленій коронавірусом Італії* (РС, ел. ресурс).

Бо́синг *соціол., психол.* — вид психологічної агресії, що полягає у зловживанні керівника владою, постійній, часто несправедливій критиці співробітників з вказівкою на його службову невідповідність. *...Вертикальний мо-*

бінг — коли колектив іде війною проти начальника або ж шеф виживає неугодного йому працівника (босинг — від англійського boss) (ДТ, 25.01.2008).

Бот — спеціальна програма, що виконує автоматично і / або за заданим розкладом які-небудь дії за тими самими правилами, що й звичайний користувач. *Зазвичай боти призначаються для виконання роботи, одноманітної й повторюваної, з максимально можливою швидкістю (очевидно, набагато вищою за можливості людини)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ботофе́рма *розм.* — організована група людей, які пишуть оплачувані повідомлення, вигідні замовнику, і публікують їх в інтернеті зі спеціально створених акаунтів. *Що таке ботоферма? Це звичайний комп'ютер, на якому встановлено спеціалізоване програмне забезпечення* (UNN, ел. ресурс).

Бра́узер — програма доступу до інтернету для комп'ютерів, смартфонів тощо. *Складено рейтинг найпопулярніших браузерів в Україні* (УНІАН, ел. ресурс); **б. моби́льний** — вебоглядач, призначений для використання на мобільних пристроях, таких, як мобільний телефон або портативний комп'ютер. *Мобільні браузери оптимізовані так, щоб показувати сторінку найбільш ефективно для маленьких екранів портативних пристроїв* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Брахмані́зм *рел.* — релігія стародавньої Індії, що розвинулася з ведизму та домінувала в період приблизно з 500 року до н. е. до 200 року н. е. *Більшість статуй Будди були знищені за правління Джайвармана як спроба відновити брахманізм* (Д, 01.08.2017).

Бре́кзит *політ.* — процес виходу країни з ЄС. *У ході візиту в хазяїна Білого дому заплановані переговори з Главою Кабінету Міністрів Терезою Мей, до відставки якої через нездатність реалізувати Брекзит залишились лічені дні* (УМ, ел. ресурс).

Бре́кзитівець *політ.* — прихильник Брекзиту. *Джонсон міг би укласти союз з «Партією Брекзиту» Найджела Фаража, якщо брекзитівці відвоюють на виборах свої права* (РС, ел. ресурс).

Бренд *ек.* — марка якогось товару, послуги, нової ідеї. *Світові бренди прибрали свою рекламу з білоруського державного телебачення* (УП, ел. ресурс); **б. політи́чний** — всеосяжне почуття, враження, асоціація або імідж, які відчуває громадськість стосовно політика, політичної організації чи нації. *Моніторинг повідомлень про політичний бренд, які транслюються через ЗМІ, виконується з допомогою контент-аналізу* (УМ, ел. ресурс).

Бре́ндинг *ек.* — маркетинговий процес, пов'язаний зі створенням та розвитком бренду. *Брендинг міста — життєво необхідна умова успішного розвитку територіальної громади* (Д, 25.04.2016); **б. держа́вний** — використання маркетингових прийомів для позиціонування держави на міжнародній арені, а також систематичний процес узгодження дій, поведінки, інвестицій, інновацій та комунікації країни для реалізації стратегії конкурентної ідентичності. *Державний брендинг відбувається на найвищому державному рівні та є частиною державної політики країни* (ВЗ, 12.02.2016); **б. політи́чний** — створення позитивного іміджу для лідера та його партії, щоб він виділявся в політичній сфері та міг утримувати своїх прихильників. *Основними підрозді-*

лами вивчення явища іміджмейкінгу є політичний та державний брендинг (УМ, ел. ресурс).

Бри́фінг *соціол.,усп.* — інформаційна зустріч офіційних осіб або політичних та громадських діячів із представниками ЗМІ. *Депутати фракції партії «Опозиційна платформа — За життя» виступатимуть у Верховній Раді тією мовою, якою їм зручно. Про це заявив представник цієї політсили на брифінгу в середу* (УМ, ел. ресурс).

Будди́зм *рел.* — релігійно-філософське вчення про духовне пробудження, яке виникло близько VI ст. до н. е. в Стародавній Індії. *Пізніше в Японію прийшов із Китаю буддизм (середина VI століття нашої ери). Синтоїзм, буддизм — дві найчисленніші релігії країни* (Д, 20.10.2007).

Будівни́цтво *усп., політ.* — створення певних суспільних відносин, ладу, нових форм управління державою, організації праці і т. ін. *Сполучені Штати продовжать вживати заходів, аби не допустити завершення будівництва російського газопроводу «Північний потік-2»* (Д, 12—13.03.2021); **б. держа́вне** — наука, що є системою узагальнених знань про організацію роботи органів державної влади, предметом якої є суспільні відносини, які складаються в процесі організації та діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування. *Але будь-яке будівництво, включаючи державне, має спиратися на три базові елементи* (Д, 02.08.2018); **б. партійне** — процес повернення авторитету політичних партій у суспільстві або створення нових як чинників забезпечення політичних позитивних перетворень у житті громадян. *Окрім проблем із партійним будівництвом та розвитком структури, в Україні майже немає партій із тривалими постійними ідеологічними установками* (СіД, ел. ресурс).

Бу́лінг *соціол. див.* **цькува́ння**.

Бу́стерна до́за *мед. див.* **ревакцина́ція**.

Бюдже́т *фін., ек.* — затверджений у законодавчому порядку план доходів і видатків держави на певний термін. *...Багато хто, особливо з політичних причин, критикує проєкт бюджету на 2019 рік* (Z, ел. ресурс); **б. держа́вний** — річний план державних витрат і джерел їх фінансового покриття. *...За останні роки (2016—2019) в Україні оновлено та збудовано понад 7 тис. км доріг, а до проєкту державного бюджету на 2020 рік буде закладено не менше ніж 75 млрд грн, з яких не менш як 10 млрд грн буде направлено на проєкти розвитку місцевих доріг територіального значення* (ВЗ, 21.08.2019); **б. устано́ви** — план доходів і видатків установи, підприємства або окремої особи на певний період. *...Вчасне проведення вибіркових санітарних рубок дає змогу використовувати деревину, яка не зовсім втратила свою якість, для господарських потреб та реалізації. Це, у свою чергу, суттєво впливає на збільшення надходжень до спеціального фонду бюджету установи* (Д, 25.08.2016).

Бюджетува́ння *фін., ек.* — процес розроблення, формування плану доходів і видатків. *Бюджетування у секторі безпеки, або управління ресурсами, розподіл, чи управління фінансами, є частиною загального процесу управління ресурсами країни* (Д, 15.03.2016).

Бюлете́нь — документ для голосування із зазначеними іменами кандидатів. *Після видачі бюлетенів та їх заповнення жінка не захотіла вкинути бюлетені у переносну скриньку, а лише у стаціонарні скриньки, які члени виборчої комісії були змушені захищати* (УМ, ел. ресурс); **б. ви́борчий** — офіційний документ, який використовують для проведення голосування. *...У Миколаєві розклеєні агітаційні листівки, виконані в стилістиці політичної партії «Слуга народу», на яких зображено виборчий бюлетень із двома прізвищами кандидатів, одне із яких закреслено* (УТ, 21.07.2019).

Бюро́ розслі́дувань держа́вне, ДБР — правоохоронний орган із функціями досудового розслідування правопорушень найвищих посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів, тих, хто вчинив воєнні злочини. *Державне бюро розслідувань передало до суду обвинувальний акт стосовно двох командирів реактивних артилерійських батарей Збройних сил України у справі про вибухи на арсеналі у Сватовому в 2015 році* (LB, ел. ресурс).

Бюрокра́т *сусп.* — 1. Особа, що виконує свої службові обов'язки формально, часом на шкоду справі. *Середньостатистичний радянський бюрократ так само зневажав усі ці ширнармаси, але на людях одягав обличчя і говорив з папірця* (Д, 07.03.2019). 2. Особа, що належить до бюрократії. *На той час Штаймайєр і Меркель уже працювали разом в уряді п'ять років. <...> син теслі із Західної Німеччини проти доньки лютеранського пастора зі Східної; кадровий бюрократ проти науковця-політика...* (УТ, 01.07.2016).

Бюрократи́зм *сусп.* — формальне виконання апаратом управління, державними службовцями і керівниками своїх посадових обов'язків або ухилення від них, що виявляється у тяганині, бездушності, свавіллі та інших елементах канцелярсько-бюрократичного стилю правління. *...Процес перевірки декларацій та індивідуального податкового номера ускладнюється через бюрократизм, затягування роботи Державної фіскальної служби...* (Z, ел. ресурс).

Бюрократи́чний *сусп.* — який стос. до бюрократа, бюрократизму. *Прийнято за основу проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері здоров'я»* (Rada, ел. ресурс).

Бюрокра́тія *сусп.* — 1. Вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі. *Вся держава (Греція) і, звичайно, вся державна бюрократія виявилися хворими, слабкими, корумпованими, недисциплінованими, нестабільними; вони не були в змозі налагодити власне виробництво і розвиток...* (Д, 03.07.2015). 2. Позначення адміністративних і технічних аспектів організації, що забезпечують прийняття і виконання рішень. *Наша пастка — це українська бюрократія, чиновництво* (ДТ, 01.06.2019).

В

Ва́йбер — один із мобільних застосунків, який дає можливість дзвонити й відправляти текстові повідомлення іншим користувачам цього застосунку безкоштовно через мережу «Інтернет». *Вайбер у 2010 році запустили ізраїльтяни Талмон Марко та Ігор Магазинник...* (УП, ел. ресурс).

Вака́нсія — вільне місце, посада (в органах влади, установах, навчальному закладі тощо). *Кількість вакансій тут дуже обмежена, отже, претендувати на них можуть лише найкращі* (Д, 06.04.2015).

Вакци́на *мед.* — препарат, виготовлений зі штучно ослаблених чи вбитих мікробів, збудників інфекційних хвороб, що вводиться в організм людини, тварини для попередження хвороб і частково для їх лікування. *За підрахунками фахівців, іспанка забрала від 50 до 100 мільйонів життів, тому що на тому етапі розвитку науки створення подібних вакцин було неможливим* (Д, 05—06.11.2021).

Вакцина́ція — *мед.* проведення щеплення для запобігання інфекційним захворюванням. *Лікарі стверджують, що єдиний спосіб уникнути хвороби — це вчасна вакцинація...* (Д, 05.09.2007); **в. політи́чна** — попередження поширення шкідливих, небажаних тенденцій у політиці. *А які нинішні темпи політичної вакцинації в Україні?* (Д, 17.03.2017).

Вакцино́ваний *мед.* — який вакцинувався, захищений. *Одеське телебачення з тривогою повідомляє: місто на межі, кількість ковідних хворих загрозливо зростає <...> адже вакцинованих в області лише 20 %* (Д, 05—06.11.2021).

Вакцинофо́бія *мед.* — нав'язлива боязнь вакцинування, страх перед уведенням вакцини. *Вірусофобія vs вакцинофобія: соціодрама на тему колективної травми у зв'язку з пандемією* (ІССП, ел. ресурс).

Валі́дний — достовірний, певний. *Працівники діагностичних лабораторій стикаються з тим, що великий відсоток матеріалу «не доживає» до дослідження. Наші системи могли показувати, що вони не валідні, що треба зробити, наприклад, повторний забір* (Д, 19.05.2020).

Валі́дність — комплексна характеристика, що містить, з одного боку, відомості про те, чи придатна методика для вимірювання того, для чого вона була створена, а з іншого, — яка її дієвість, ефективність, практична корисність. *Взагалі в науці єдиним критерієм наукового знання є так звана прогнозна валідність. Закономірність в одних умовах, то зможете відтворити той самий результат і в інших лабораторіях. Зробивши правильний експери-*

мент, ви вже можете його розповсюджувати й установлювати закон (Д, 14.08.2013); **в. соціологі́чної інформа́ції** *соціол.* — один зі складників достовірності інформації, який передбачає відсутність в інформації теоретичних помилок, тобто помилок, пов'язаних із хибними початковими теоретичними засадами в методиці дослідження, з невідповідністю між кількісною моделлю та емпіричною системою, що вивчається, тощо. *Валідність соціологічної інформації — один зі складників надійності цієї інформації* (РС, ел. ресурс).

Ванда́л *культ., соціол.* — той, хто займається вандалізмом. *Міський голова звернувся до жителів громади з проханням допомогти у пошуку злочинців та пообіцяв грошову винагороду тим, хто вкаже на вандалів* (УП, ел. ресурс).

Вандалі́зм *культ., соціол.* — асоціальна діяльність, неаргументоване, безглузде, дике знищення матеріальних і культурних цінностей. *Чорна звістка про вандалізм на могилах наших бійців у Новограді-Волинському* (УП, ел. ресурс).

Ватса́п, вотса́п — один із популярних безкоштовних застосунків для смартфонів і планшетів, що дає можливість обмінюватися повідомленнями та здійснювати аудіо- та відеодзвінки. *«Всесвітня секретна служба з космосу буде опромінювати телефони, щоб знищити коронавірус!» — такі повідомлення, <…> відверто фейкові, — зараз масово розсилають по вайберу і ватсапу* (РС, ел. ресурс).

Ва́учер *юр.* — 1. Приватизаційний папір, що засвідчує право його власника на безоплатне одержання в процесі приватизації частки майна державних підприємств. *Ваучер як вид державного цінного паперу може бути лише іменним* (ВЗ, 16.03.2014). 2. Писемне свідоцтво, гарантія або рекомендація. *А ще у бюджет Державного фонду зайнятості закладена програма ваучерів* (УК, 17.08.2016). 3. Документ установленого зразка, що дає особі право на підготовку, перепідготовку на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, спеціалізацію, підвищення кваліфікації у навчальних закладах чи в роботодавця. *Особи, старші, ніж 45 років, страховий стаж яких є не менше 15 років, мають право на одноразове отримання ваучера на навчання* (УП, ел. ресурс).

Ваучеризá́ція *юр.* — безкоштовне видавання ваучерів (у 1 знач.) населенню з метою залучення до приватизації (акціонування державної власності). *Ваучеризація по-українському. У січні Ощадбанк почав видачу іменних приватизаційних сертифікатів мешканцям Київщини, Житомирщини, Кіровоградщини, Хмельниччини та Запоріжжя* (УМ, ел. ресурс).

Ваххабі́зм *рел.* — в ісламі сунітського спрямування релігійно-політична течія, що пропагує суворе дотримання традицій та морально-етичних принципів, характерних для мусульманського суспільства на зорі ісламу, закликає до збройного «джихаду» як проти невіруючих та багатобожників, так і проти мусульман, які відступили від принципів раннього мусульманського суспільства. *Проблема не в ісламізації Європи, а в тому, як бідність, сегрегація, расизм, гетто створюють умови для розвитку ваххабізму нової модифікації* (УТ, 05.10.2018).

Ваххабі́т *рел.* — особа, що дотримується принципів ваххабізму. *Ідеал для ваххабіта — єдиний мусульманський халіфат від Західної Африки до Індонезії* (Т, ел. ресурс).

Веббра́узер *див.* **бра́узер**.

Вебіна́р — формат проведення лекцій, семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою мережі «Інтернет». *У кожному великому місті є курси з опанування нової професії. Можна навчатися на онлайн-заняттях, відвідувати вебінари.* (G, ел. ресурс).

Вебокра́тія — участь громадян у демократичних процесах за допомогою мережі «Інтернет». *Вебократія в країні надає всім громадянам інформаційні засоби для спілкування та голосування / опитування через інтернет* (ВЗ, 26.04.2017).

Вебпорта́л — інтернет-сторінка, створена як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимальної можливості доступу до інформації та послуг. *Раніше Кабмін виділив 17 млн гривень на вебпортал держзакупівель ProZorro* (Т, ел. ресурс).

Вебресу́рс *інформ.* — інформаційний ресурс, доступний у мережі World Wide Web, який можна переглянути у веббраузері. *У Раді нацбезпеки та оборони створили вебресурс, який допоможе моніторити ситуацію щодо нацбезпеки в регіонах* (ГУ, 1.12.2020).

Вебса́йт *інформ.* — інтернет-сторінка / сторінки під одною унікальною адресою (доменом). *Свої ж ідеї прихильники пропускають через новий вебсайт, хоча лише в липні попередній інтернет-майданчик заблокувала кіберполіція* (УМ, ел. ресурс).

Вебсторі́нка *інформ.* — документ або інформаційний ресурс в інтернеті, який має свою адресу для пошуку. *Вебсторінки є текстовими документами. Їх створюють з використанням мови розмітки гіпертексту HTML* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вебфо́рум — інтернет-ресурс для організації спілкування через мережу «Інтернет». *Основними об'єктами вебфоруму є учасники та інформаційне наповнення, яке вони створюють: дискусії та повідомлення* (РС, ел. ресурс).

Великодержа́вний — 1. *заст.* Який стос. до великої держави, властивий їй. *Ґрунтовну критику <...> великодержавним науковим поглядам дав Михайло Грушевський у своїй фундаментальній праці «Історія України-Руси»* (УП, ел. ресурс). 2. Який не поважає менші народи, прагне до панування над ними. *Сьогодні націоналізм як великодержавний шовінізм неможливий без домінування православної релігії в суспільній свідомості* (ГУ, 10.04. 2014).

Великодержа́вник — послідовник, поборник великодержавної політики, великодержавного шовінізму. *Історики, політики, громадські діячі ще довго сперечатимуться, ким був гетьман Павло Скоропадський: українським патріотом, російським великодержавником чи просто амбітним можновладцем* (Д, 14—15.02.2020).

Великодержа́вність — властивість за знач. **великодержа́вний**. *Загравання з великодержавністю та панславізмом з'явилися і стали використовуватися пропагандою за часів президента — справжнього демократа* (Д, 26.03.2016).

Ве́то *політ.* — передбачений конституціями деяких країн акт, за допомогою якого глава держави або верхня палата парламенту можуть призупинити

впровадження законів або рішень, ухвалених ними. *Рада Безпеки ООН потребує невідкладного реформування, перш за все у зміні процедури застосування вето* (УТ, 04.02.2018).

Ветува́ння *політ.* — дія за знач. **ветува́ти**. *Можливість ветування президентом законопроєкту, з яким він незгодний, дозволяє зробити процес прийняття рішень більш прозорим...* (ЮГ, ел. ресурс).

Ветува́ти *політ.* — накладати заборону на певну державну програму. *Українські найбільші поштові оператори звернулися до президента з проханням ветувати закон щодо обмежень на відправлення* (УТ, 14.12.2017).

Взаємоді́я *соціол., психол.* — процес взаємного впливу об'єктів один на одного, всякий зв'язок і стосунки між матеріальними об'єктами та явищами. *Основним чинником зростання обсягу українсько-бразильської торгівлі стало пожвавлення взаємодії між зацікавленими у співпраці бізнес-структурами обох країн, що підтверджується активізацією обміну делегаціями в цій сфері* (Д, 01.12.2009); **в. політи́чна** — усталені, інституційно або психологічно зумовлені способи поведінки суб'єктів, що взаємодіють. *Основою взаємовідносин «нового зразка» між Україною та Японією можуть стати такі напрями співробітництва: політична підтримка Японією процесів державотворення в Україні, становлення громадянського суспільства в нашій державі; політична взаємодія у запобіганні та врегулюванні міжнародних конфліктів на основі відповідних рішень ООН тощо* (СВ, 25.11.2019); **в. соціа́льна** — процес, у якому люди діють і випробовують вплив один на одного. *Тема соціальних взаємодій зосереджена на діяльності з людьми, діяльності для людей, підтримувальних взаєминах та соціальній згуртованості* (Д, 19.07.2018).

Взаєморозумі́ння *соціол., психол.* — спосіб стосунків між окремими людьми, соціальними групами, колективами, організаціями, країнами, за якого максимально осмислюється і враховується на практиці точка зору чи позиція сторін, які спілкуються, є найважливішим показником соціально-психологічного спілкування і має винятково важливе значення для групової, спільної діяльності людей. *Цей Акт злуки, об'єднання, взаєморозуміння прозвучав як акт політичний і ментально надзвичайно важливий — поворотний, коли всі зрозуміли, що ось є те об'єднання, яке перегукується ще з XI століттям...* (УМ, ел. ресурс).

Ви́бори *сусп., політ.* — 1. Процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування. *Ми вирішили нагадати, чим процедура проведення позачергових виборів до ВР відрізняється від чергових* (УТ, 22.05.2019). 2. Спосіб формування органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом голосування громадян, які згідно із законом наділені правом голосу. *Чи варто нагадувати, що найбільш поширеним механізмом створення органів та інститутів влади у країні є вибори* (СВ, 17.07.2019); **в. достроко́ві** — голосування до представницьких органів влади або на виборну посаду, що проводяться до закінчення терміну повноважень. *Для ЗМІ відкриють «гарячу лінію» щодо дострокових виборів* (Д, 21.09.2018); **в. електро́нні** *див.* **голосува́ння: г. електро́нне**; **в. місце́ві** — голосування до

представницьких органів місцевого самоврядування та старост. *Проєкт плану спільних кроків учасників Мінських угод містить практичні рекомендації конфлікту, демілітаризації окремих районів Донецької та Луганської областей та створення умов для проведення місцевих виборів на Донбасі* (УК, 19.11.2020); **в. політи́чні** — формування керівних органів державної влади усіх рівнів — партій, громадських організацій — призначення представників будь-якої громади делегатів до представницьких зборів, з'їздів тощо. *Політичні вибори — це масова кампанія, широкий комплекс заходів та процедур з формування керівних органів держави* (Д, 21.09.2018); **в. президе́нтські** — законодавчо визначений порядок обрання глави держави в країні. *Та, як бачимо за результатами президентських виборів, ілюзія побудови суспільства, керованого в ручному режимі, зіграла з владою злий жарт* (ДТ, 08.06.2019).

Ви́борний *сусп.* — 1. Який стос. до виборів. *Засудження Трампа могло призвести до голосування за заборону колишньому президентові знову балотуватися на будь-яку виборну посаду* (РС, ел. ресурс). 2. Який визначається, обирається голосуванням на якусь посаду або для виконання певних обов'язків. *За державним устроєм Мальтійський орден є виборною монархією* (РС, ел. ресурс).

Ви́борчий *сусп.* — який стос. до виборів та різних заходів, пов'язаних із ними. *У суботу розпочинається виборчий процес перших виборів у 123 об'єднаних територіальних громадах* (ВЗ, 03.11.2018); **в. метр** — найменша кількість голосів, необхідна для обрання одного депутата. *...Використовуються різні методи визначення виборчого метра, причому деякі з них пов'язані з досить складними математичними підрахунками* (УК, 22.12.2021); **в. поріг** — певний відсоток голосів виборців, який потрібно обрати для участі в розподілі місць у парламенті. *Його партія подолала виборчий поріг на виборах до парламенту з позначкою 5,03 %* (УМ, ел. ресурс.); **в. ценз** — сукупність умов, що обмежують право участі певних категорій громадян у виборах. *Закони можна вигадати будь-які: можна не давати партіям пройти в Думу, підвищити виборчий ценз із 5 до 7 %, скасувавши одномандатників, ліквідувавши вибори губернаторів...* (Д, 21.10.2011).

Вимага́ння — дія за знач. **вимага́ти**. *Вимагання вчиняється з приводу отримання винною особою на свою користь: майна, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо; права на майно — документ, який передбачає можливість отримати у власність майно (договір дарування, заповіт, страховий поліс, договір позики тощо)...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вимага́ти — ставити перед ким-небудь якусь вимогу; пропонувати в категоричній формі зробити щось. *...Україна відкрита до розслідувань в питанні дотримання законів і звичаїв війни, але міжнародні організації мають насамперед вимагати зупинити збройну агресію Росії* (РС, ел. ресурс).

Вимага́ч — той, хто щось у когось вимагає. *У Полтаві спецпризначенці затримали трьох вимагачів грошей* (УМ, ел. ресурс).

Ви́рок *юр.* — рішення суду про винність або невинність підсудного. *25 серпня 2006 року суд у Сполучених Штатах виніс вирок колишньому українському прем'єр-міністрові* (Д, 16—17.10.2020).

Високопосадо́вець *соціол.* — особа, що займає високу службову посаду. *Інцидент, який трапився напередодні приїзду до Ужгорода високопосадовців міністерств України та Угорщини, сприяв погіршенню і без того напружених українсько-угорських зв'язків* (СВ, 15.01.2010).

Висува́нець *соціол.* — той, кого висувають, рекомендують для роботи у вищих органах влади. *Партійний висуванець по округу матиме представника партії (а отже, і свого) і в окружній виборчій комісії, і в дільничній, а самовисуванець — лише у дільничній і лише за жеребом* (УП, ел. ресурс).

Висува́ння *соціол.* — дія за знач. **висува́ти**. *Народний депутат підтвердив факт того, що «дійсно йшли міжфракційні консультації, метою яких було висування від більшості єдиних кандидатур на посаду глави уряду, розглядалися можливі конфігурації»* (УП, ел. ресурс); **в. кандида́та** — процедура у виборчому процесі, що здійснюється відповідно до закону й формалізовано відображає початок участі в балотуванні кандидата. *Згідно з Виборчим кодексом Грузії, висування кандидата в Президенти Грузії має бути підтверджено підписами не менше 25 923 виборців (0,75 % загального числа виборців)* (Д, 21.09.2018).

Висува́ти — 1. Пропонувати чию-небудь кандидатуру для виконання якогось завдання, на вищу посаду, на важливішу роботу. *Раніше у медіа повідомляли, що на зїзді <…> планують висувати кандидатів на проміжні вибори до парламенту* (РС, ел. ресурс). 2. Пропонувати що-небудь, подавати якусь думку. *…Мексиканські прикордонники мають право висувати додаткові вимови до мандрівників* (РС, ел. ресурс).

Вихова́ння *соціол.* — дія за знач. **вихо́вувати**. *Головна інстанція, яка забезпечує нам духовність і виховання внутрішніх регуляторів, — це сім'я* (Д, 23.03.2012); **в. мора́льне** *культ.* — один із найважливіших видів соціокультурного становлення і розвитку, що полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок та навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. *Учасники новоутвореної організації зазначають, що головна мета їхньої організації — не політика, а моральне виховання молоді в дусі православ'я* (УМ, ел. ресурс); **в. політи́чне** — систематичний цілеспрямований вплив на свідомість, волю і поведінку людей для формування їхньої політичної позиції, ідеалів, цілей. *Основним критерієм ефективності системи політичного виховання є політична поведінка соціальних груп і окремих громадян* (УТ, 02.03.2011).

Вихо́вувати *соціол.* — вирощувати, навчаючи правил поведінки; систематично впливати на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи кого-небудь у певному напрямі. *Наша місія полягає в тому, що ми маємо виховувати лідерів майбутнього* (РС, ел. ресурс).

Віайпі *соціол. див.* **віп**.

Відмива́ння *фін., юр.* — дія за знач. **відмива́ти**. *Європейська комісія оприлюднила <…> свій план боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму* (РС, ел. ресурс).

Відмива́ти *фін., юр.* — уводити в обіг гроші, які зароблені незаконно; легалізовувати. *Відмивати кошти чи сплачувати відкати або хабарі буде уже не так просто* (ЕП, ел. ресурс).

Відно́сини *політ.* — взаємні стосунки між кимось, чимось. *Європейський союз і Велика Британія узгодили політичну декларацію про майбутні відносини після Brexit* (Д, 22.11.2018); **в. вла́дні** — взаємодія суб'єктів політики з приводу завоювання, використання й перерозподілу політичної влади. *…Розмаїття форм та способів політичної комунікації впливає на <…> структуру владних відносин* (Кадлубович, ел. ресурс); **в. етнонаціона́льні** *культ.* — стосунки між суб'єктами національно-етнічного розвитку — націями, народностями, національними групами та їхніми державними утвореннями. *Загалом державна політика має бути спрямована на забезпечення миру й спокою, на те, аби етнонаціональні відносини не опинялися в епіцентрі можливих спекуляцій* (УТ, 28.04.2014); **в. міжетні́чні** *культ.* — стосунки між народами, етнічними групами, особами, а також всередині певного етносу, які відображають конкретно-історичні умови його життя, етнічний статус, норми, традиції, пріоритети й цінності, що склалися. *Конфліктний потенціал у міжетнічних відносинах існував незважаючи на те, що між польською владою та українськими політичними колами було немало прикладів співпраці* (Д, 02.04.2004); **в. міжнаро́дні** — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені. *Безоглядна політика сили знову поступово визначає міжнародні відносини — авторитарні держави задля розширення свого впливу без жодних докорів сумління переступають міжнародне право й етичні норми* (УП, ел. ресурс); **в. політи́чні** — зв'язки між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики. *Політичні відносини між нашими країнами досягли вищого ступеня розвитку — минулого та позаминулого року Президенти України та Монголії обмінялися взаємними візитами* (Д, 13.01.2004); **в. соціа́льні** — 1. Стійка система зв'язків між індивідами, яка з'являється в процесі їх взаємодії в умовах того чи іншого суспільства, місця і часу. *Країнам, де панує суспільний лад із відкритим доступом, притаманні сильне й динамічне громадянське суспільство з великою кількістю організацій; децентралізовані урядові повноваження; самоврядування; широкі безособові соціальні відносини, що ґрунтуються на довірі; верховенство права...* (УТ, 24.10.2017). 2. Зв'язки рівності та соціальної справедливості, панування й підкорення між соціальними групами, а також всередині їх щодо розподілу життєвих благ, умов становлення й розвитку особистості, задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб. *Специфіка соціальних відносин полягає в тому, що вони об'єднують людей в соціальні спільноти різних рівнів, різновидів і типів на засадах однакових умов їхнього життя* (СВ, 24.03.2015).

Ві́домство — назва центральних державних органів та установ, що відають однією галуззю або сферою управління, підпорядкованих єдиному керівництву, та складаються з міністерств і державних комітетів. *Ми зустрілися з міністром культури, він та його відомство мають всі повноваження вже на державному рівні порушувати питання про повернення українських реліквій* (УМ, ел. ресурс).

Відпли́в *сусп.* — масовий відхід кого-небудь, пов'язаний із пошуком кращих умов праці та самореалізації. *У свою чергу, за словами фахівців, із якими поспілкувалася «УМ», угода не змінить ситуацію з відпливом кадрів з України і штучне повернення наших громадян аж ніяк не зменшить відплив кадрів* (УМ, ел. ресурс); **в. інтеле́кту** — суспільне явище, пов'язане з помітним від'їздом із держави (або регіону) працівників інтелектуальної сфери або високопрофесійних працівників, фахівців, майстрів різних галузей господарства, науки, мистецтва, спорту. *Однією з основних проблем українського ринку праці є «відплив інтелекту»* (СВ, 27.06.2016).

Відповіда́льність — *соціол.* здатність суб'єкта (людини, групи людей чи організації) адекватно відповісти за те, що йому доручено, або за те, що він узяв на себе сам. *Давайте не заважати роботі тих, хто взяв на себе відповідальність за виконання цього завдання* (СВ, 17.06.2014); **в. конституці́йна** — вид юридичного обов'язку, що передбачений нормами конституційного права. *Конституційна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, поряд із кримінальною, адміністративною, цивільною та іншими видами юридичної діяльності* (ГУ, 03.04.2003); **в. міжнаро́дно-правова́** — обов'язок суб'єкта міжнародного права відшкодувати збитки, заподіяні ним іншому суб'єкту міжнародного права. *Міжнародно-правова відповідальність здійснює коригувальну функцію в процесі міжнародно-правового регулювання і сприяє встановленню, зміцненню й охороні міжнародного правопорядку* (ВЗ, 02.02.2015); **в. політи́чна** — різновид соціального обов'язку, що означає морально-психологічну настанову суб'єктів політики, засновану на глибокому розумінні сенсу й наслідків політичної діяльності. *Без змін у законі про вибори не могло бути конституційної реформи, а реформа — це, якщо висловлюватися лаконічно, чітка політична відповідальність політичної сили за прийняті рішення* (УМ, ел. ресурс); **в. цивільна** — майнове зобов'язання фізичної чи юридичної особи, що виникає внаслідок її неправомірних дій, невиконання договірних зобов'язань, заподіяння майнової чи особистої шкоди, а також у випадках позадоговірної відповідальності. *Суддя Вищого адміністративного суду України підкреслює, що під час обговорення проблеми запровадження податкової відповідальності треба приділити не меншу увагу тому, як мають діяти підприємці та податківці, щоб не допускати й у законний спосіб уникати цивільної відповідальності за податкові порушення* (Д, 15.12.2017); **в. юриди́чна** — дотримання конкретних законів і норм регулювання, які визначають, що може, а чого не може робити особа, група, організація тощо. *З приводу отримання нового статусу цих будівель, то ситуація*

не така проста, адже вони наразі дійсно під охороною, тому у випадку їх пошкодження, перебудови чи будь-яких інших змін вступає в дію юридична відповідальність (адміністративна або кримінальна) залежно від ступеня втручання (Д, 31.08.2016).

Відро́дження *суспіл., соціол.* — розквіт, піднесення чого-небудь, що було в стані занепаду або на низькому рівні розвитку. *Якби знати, що об'єднання громад — лише перший крок, а за ним буде наступний, спрямований на підвищення спроможності селян до відродження місцевої економіки, і що розроблять та дотримуватимуться виваженої політики сільського розвитку (а не великого аграрного бізнесу), то з територіальною реформою можна було б сяк-так змиритися* (СВ, 24.03.2015); **в. етносоціа́льне** *культ.* — 1. Суспільно-культурний рух, спрямований на відновлення втрачених рис і характеристик національного життя. *Етнонаціональне відродження? Неспроможність модерністів пояснити відродження націоналізму ще гостріше увиразнює парадокс, із якого ми розпочали* (Ізб, ел. ресурс). 2. Оновлення, піднесення господарських, ментальних, традиційних, громадсько-політичних, звичаєвих та інших форм національного буття, які перебували у стадії занепаду, передбачає модернізацію елементів національного життя, узгодження етносоціальних характеристик спільноти з вимогами сучасності, потребами оновлення реалій навколишнього соціокультурного середовища. *Етносоціальне відродження як сукупність певних інституційних змін та українізаційних практик заторкнуло лише певні сфери життя і переважно лиш ту частину населення, котра й перед тим зберігала виразну національну самосвідомість, тобто, у романтичних термінах, мала що «відроджувати»* (СВ, 23.08.2013); **в. націона́льне** *культ.* — процес розкриття та реалізації з певних причин раніше не здійснених потенційних можливостей етнокомпонентів поліетнічного суспільства для розвитку та ширшого задоволення їхніх потреб і прагнень. *У середовищі консервативної частини інтелігенції панічну боязнь за власну долю породжували вагомі здобутки національного відродження на теренах сусідньої Галичини* (УТ, 27.11.2009).

Відсту́пник *див.* **зра́дник**.

Відчу́ження *суспіл.* — відокремлення суб'єкта від чогось, учасником або частиною чого він був /є / має бути (частіше діями / бездіяльністю самого суб'єкта), інколи може означати — не його волею. *За 8 місяців 2019 року зону відчуження відвідала рекордна кількість туристів* (УП, ел. ресурс); **в. політи́чне** — процес, який характеризується сприйняттям політики, держави, влади як сторонніх, чужих сил, які панують над людиною, пригнічують її. *Захід долав «політичне відчуження» мало не впродовж усього XX століття* (Д, 07.12.2012); **в. соціа́льне** — процес втрати соціальним об'єктом можливостей освоювати (присвоювати, привласнювати) необхідні для його життєдіяльності фрагменти соціальної реальності та володіти ними, внаслідок чого ця реальність набуває для суб'єкта ознак і характеристик «чужого» світу, а сам він втрачає (або обмежує) свою соціальну могутність (міць). *Влада деяких країн докладає зусилля, щоб роми отримували документи, проте представники цієї*

спільноти продовжують страждати через негативні стереотипи, насильство та соціальне відчуження (Д, 26.06.2017).

Відчуття́ націона́льні *культ.* — складний комплекс багатосторонніх, спрямованих не лише на власний, а й на націю загалом, специфічних виявів людської психіки, що змінюються залежно від характеру суспільного буття та містяться в переживаннях людини. *Історична публіцистика «Дня» є кращою зброєю контрпропаганди, здатна викликати національні відчуття* (Д, 06.06.2015).

Ві́за — 1. Відмітка у паспорті громадянина певної держави, яка означає спеціальний дозвіл іншої держави на в'їзд на її територію, виїзд з неї або проїзд (транзит) іноземця через її територію. *Тільки дуже лінивий сьогодні не розкрив тему жорстких вимог, які виставляють українцям для отримання шенгенської візи* (УТ, 15.08.2013). 2. Напис відповідної посадової особи на певному документі, проєкті документа, який підтверджує його дійсність, є підставою для набрання чинності або означає його згоду з текстом документа. *Віза — реквізит внутрішнього погодження документа, який включає особистий підпис* (Rada, ел. ресурс).

Війна́ *військ., політ.* — збройний конфлікт, боротьба між двома та / або більшою кількістю сторін, який зазвичай має політичну мету. *На нього навіть економічно не впливає те, чи точиться в країні війна й чи настала економічна криза* (УТ, 14.04.2017); **в. бактеріологі́чна** — збройний конфлікт, у якому застосовують бактеріологічну зброю — бактерії, віруси. *У США зчинилася паніка через страх смерті від бактеріологічної війни* (Хрящевська, 2018); **в. біологі́чна** — збройний конфлікт, у якому застосовують біологічну зброю проти ворожих цілей. *Одним із нових видів зброї, що можуть застосовуватись у біологічній світовій війні, про які міг говорити Секретар Ради національної безпеки та оборони України, може бути генетична зброя* (Д, 13.08.2020); **в. га́зова** — низка економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Російської Федерації до України та його транзиту до країн Європи. *Ще одне протистояння Києва і Москви: «газова війна-3»* (РС, ел. ресурс); **в. гібри́дна** — збройний конфлікт із поєднанням принципово різних типів і способів ведення воєнних дій (класичних прийомів ведення війни з нерегулярними збройними формуваннями, інформаційної війни тощо), що скоординовано застосовують задля досягнення мети. *Цю війну називають гібридною, але треба чітко називати, що це сучасна війна, вона не схожа на ті, що ми знаємо в історії, а багатопрофільна, і ведеться по різних фронтах — економічному, соціальному, психологічному...* (УМ, ел. ресурс); **в. громадя́нська** — організована масова збройна боротьба соціально-політичних сил, національних груп усередині країни в ім'я певних соціальних, політичних і національних цілей. *...Усе це загострило політичну ситуацію в країні й спричинило небезпеку громадянської війни, адже обидві сторони мали свої військові формації: соціал-демократи — червону гвардію, буржуазія — білу* (УТ, 04.12.2009); **в. інформаці́й-**

на — протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ, що зумовлює інформаційний вплив на системи управління супротивника, його політичне та військове керівництво й суспільство загалом. *Інформаційні війни супроводжують всю історію людства. Спочатку вони були релігійними та ідеологічними, причому для боротьби з носіями чужих поглядів застосовувалися всі види репресій...* (УМ, ел. ресурс); **в. мере́же́ва** *див.* **в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна; в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна** — воєнна доктрина (або теорія ведення війни), яка була вперше застосована Міністерством оборони США; збройний конфлікт, орієнтований на досягнення інформаційної переваги за допомогою об'єднання військових об'єктів у інформаційну мережу. *Поняття «мережецентричної війни» <...> використовувалось у концепції «Ведення бойових дій в єдиному інформаційному просторі» ще наприкінці 90-х років минулого століття* (Трофименко, ел. ресурс); **в. нова́ холо́дна** — термін, який використовують з 2010 р. для характеристики новітнього політичного, економічного, військового та іншого протистояння між Європейським Союзом і США, з одного боку, та Російською Федерацією, — з іншого. *Нова холодна війна пов'язана з російськими грішми для перекуповування слабших на Заході та використанням енергії як зброї* (ДТ, 06.10.2019); **в. політи́чна** — використання однією зі сторін політичних засобів, щоб змусити опонента діяти на підставі власного, ворожого наміру. *Поки в Україні точиться політична війна, усім байдужий туберкульоз* (УТ, 02.02.2012); **в. політологі́чна** — умовна назва глобального протистояння різних політичних учень, доктрин, поглядів на державу, міждержавні відносини, міжнародну безпеку тощо. *Війни бувають економічні, інформаційні, давно вже точаться не тільки в реальному світі, а й у віртуальному просторі, не новина й війни політологічні як протистояння різних доктрин, учень і поглядів* (УТ, 09.06.2018); **в. росі́йсько-украї́нська** — пряме та опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету та територіальної цілісності України. *Українські сили оборони повинні ретельно вивчити та інтегрувати, з урахуванням національних особливостей і п'ятирічного досвіду російсько-української війни, нові форми й методи ведення бойових дій* (ДТ, 26.10.2019); **в. суча́сна** — умовне поняття для характеристики збройних конфліктів після розпаду біполярної системи. *Нинішня осінь недвозначно переконує: війна можлива в будь-якій точці планети, причому сучасна війна є непередбачуваною і швидкоплинною в досягненні результату* (ДТ, 26.10.2019); **в. терорист́ична** — явище, що поєднує в собі політичні, економічні, правові й військові компоненти, спрямовані на залякування широкого загалу шляхом застосування терористичних актів для досягнення цілей їхніх організаторів і окремих суб'єктів політики. *За весь час переговорів таліби не тільки знизили оберти терористичної війни, а й наростили їх* (ДТ, 27.09.2019); **в. торгове́льна** — прояв у гострій формі протиріч політичного та економічного характеру між розвиненими сучасними країнами в галузі зовнішньої торгівлі. *А у світі тим часом гримлять торговельні війни, у яких*

країни-учасниці прямим наведенням б'ють по бізнесу своїх конкурентів і випадкових держав, включно з Україною (ДТ, 6.07.2019); **в. холо́дна** — збройний конфлікт між світом капіталізму і соціалістичним табором, який датується з дня відомої доповіді В. Черчилля у Фултоні (США) в 1947 р. *...Це один із елементів холодної війни, адже власне Берлінський мур бачився символом поділу на блоки в холодній війні* (ДТ, 20.11.2016); **в. я́дерна** — збройний конфлікт, у якому засобом озброєння є ядерна зброя. *ООН повинна зробити все, щоб запобігти ядерній війні* (ДТ, 28.04.2022).

Військо́вий — 1. Який стос. до війська. *Польоти, ймовірно, проводилися для збирання розвідувальної інформації про російську військову активність у регіоні* (Главком, ел. ресурс). // Прийнятий, установлений у війську, в армії. *У Міноборони уточнили, що метою створення військової поліції є підтримання військової дисципліни серед військовослужбовців* (РС, ел. ресурс). 2. Який стос. до військовослужбовця. *Уряд офіційно визначив розташування Національного військового кладовища* (РС, ел. ресурс). 3. Те саме, що військовослужбовець. *В Україні стартує масштабний проєкт з підготовки військовослужбовців Сил оборони України <...> Для військових навчання буде безоплатним* (Главком, ел. ресурс).

Військови́к *військ., політ. див*. **військовослужбо́вець**.

Військовополоне́ний *військ., політ.* — у міжнародному праві — особа, що під час воєнного конфлікту опинилася у владі ворога й належить до однієї з таких категорій: особовий склад збройних сил, добровольчі загони, а також військові кореспонденти, члени екіпажів торговельного флоту та ін. *Утримання в полоні саме по собі не є мірою покарання, а приналежність до тієї армії, в лавах якої перебуває військовополонений, не може ставитися йому як провина* (Д, 05.07.2019).

Військовослужбо́вець *військ., політ.* — особа, що служить у збройних силах країни. *Українська сторона Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування (СЦКК) направила ноту Спеціальній моніторинговій місії ОБСЄ у зв'язку із загибеллю військовослужбовця ЗСУ внаслідок ворожого обстрілу на Донбасі* (Д, 22.01.2021).

Вік соціа́льний *соціол.* — рівень соціальних досягнень індивіда (кар'єра, суспільний, сімейний стан тощо) порівняно зі статистичним середнім рівнем подібних досягнень людей одного з ним віку. *У соціології соціальний вік розглядають як умовний рівень соціальних досягнень людини...* (ВЗ, 17.10.2012).

Віп *соціол.* — особа, що має персональні привілеї, пільги завдяки своєму високому становищу, багатству або славнозвісності. *Хто з віпів буде присутній...?* (ГУ, 15.04.2021); **в.-агіта́тор** — важлива особа, гість, клієнт, що займається агітацією — закликає членів соціуму виконувати чи не виконувати якісь дії. *В ОПОРІ назвали імена віп-агітаторів, які працювали на кандидатів* (УМ, ел. ресурс).

Ві́ра *соціол.* — соціальна реальність, що існує у формі духовно-емоційного зв'язку між індивідами, соціальними групами й класами, яка ґрунтується

на життєвому досвіді; система ідей та образів про навколишній світ, що набувають значення самодостатніх норм і цінностей, і, таким чином, стають мотивом, стимулом, настановою та орієнтиром соціальних зв'язків, відносин та дій. *Нам сьогодні дуже не завадили б на керівних посадах люди з такою непохитною вірою в Україну замість ненажерливих циніків, підкупних пройдисвітів і патологічних брехунів* (СВ, 17.04.2016); **в. релігійна** *культ., рел.* — невід'ємна ознака релігійної свідомості, особливістю якої є бездоказове вираження істинності релігійного вчення, визнання реального існування надприродних сил, властивостей і відносин. *В одному київському журналі я прочитав цікаву інформацію: 1964 року ЦРУ США підготувало довідку про українських націоналістів в емігрантських колах Західної Європи та Північної Америки. Там про них було сказано так: «У цих людей є релігійна віра у свою націю»* (Д, 31.03.2017).

Віросповіда́ння *соціол., культ., рел.* — різновид якого-небудь віровчення з усталеною обрядовістю, приналежність до якої-небудь релігії. *Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання* (ВЗ, 06.04.2020).

Віротерпи́мість *соціол., культ., рел.* — один із принципів міжконфесійних, державно-церковних відносин, в основі якого лежить визнання права на свободу релігійного самовизначення, толерантності, шанобливе ставлення до представників усіх віросповідань. *Віротерпимість і толерантність до всіх 145 національностей та їхніх вірувань — от що вирізняло литовців протягом століть буремної історії* (ВЗ, 20.09.2019).

Віртуа́льний — 1. *спец.* Який може мати або має виявлення за певних умов. *Віртуальний світ створює сприятливе середовище для агресії* (Д, 31.03.2017). 2. *інформ.* Який не має фізичного втілення або відрізняється від реального, наявного, такого, що існує. *...Ми маємо вирізнити ті сфери, де віртуальна комунікація справді виправдовує себе* (Д, 31.03.2017).

Віртуа́льність *спец.* — властивість і стан за знач. **віртуа́льний**. *Ми ніколи не станемо віртуальними повністю (і не варто цього прагнути), але ми можемо використовувати віртуальність як зручний інструмент* (Д, 11.06.2020).

Ві́цегуберна́тор *політ.* — посада державного службовця, заступник губернатора — вищого державного чиновника в області. *Віцегубернатор розсердив Кабінет Міністрів. Йому оголошено догану за непідготовленість до засідання, яке проводив Прем'єр-міністр України з питань підготовки країни до осінньо-зимового періоду* (УП, ел. ресурс).

Ві́цепрезиде́нт *політ.* — постійний заступник президента. *Рада Європейського Союзу ухвалила рішення включити 11 осіб у санкційний список за порушення прав людини і порушення демократії та верховенства права у Венесуелі. До списку потрапили Віцепрезидент Венесуели з питань економіки, Віцепрезидент Делсі Родрігес* (Д, 25.06.2018).

Ві́цепрем'є́р-мініс́тр *політ.* — заступник голови уряду, який відповідно до конституції забезпечує виконання Основного Закону та законів, актів глави держави, реалізацію повноважень уряду у відповідних напрямах діяльності.

Крім того, міністр Кабміну затверджує в межах <...> структури та граничної чисельності працівників Секретаріату кількість працівників структурних підрозділів Секретаріату, зокрема за поданням першого Віцепрем'єр-міністра України та Віцепрем'єр-міністрів України... (УТ, 28.12.2012).

Ві́цеспі́кер *політ.* — заступник спікера парламенту. *Опозиційні сили претендують щонайменше на посаду першого віцеспікера і головування в бюджетному комітеті* (УП, ел. ресурс).

Ві́че — загальні збори громадян, скликані політичними силами країни для засвідчення свого ставлення до певного явища суспільного життя. *24 листопада в центрі Києва відбулось віче «За європейську Україну!»* (УТ, 25.11.2013).

Вла́да — 1. Здатність, право й можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей за допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу тощо). *Та чи вийде на краще, якщо вся влада буде зосереджена в одних руках?* (УП, ел. ресурс). 2. *соціол.* Форма особливих (вольових, панівних) соціальних відносин; здатність і можливість особи чи соціальної групи, інституту, організації і т. д. провадити свою волю через певні засоби та канали впливу на діяльність і поведінку людей, їх спільностей. *Влада особливо і не намагалася переконувати ЗМІ і громадян, пояснюючи нюанси президентського указу* (ДТ, 27.05.2016); **в. авторите́ту** — дії впливових особистостей, організацій, органів у зв'язку з їх публічним визнанням на людей, їхні думки, поведінку. *Влада авторитету не відіграла тієї ролі, на яку всі сподівались* (СВ, 13.07.2017); **в. аргуме́нтів** — вплив на людей, громадські організації, структури переконливо викладеними, вагомими, яскравими доказами (прикладами, фактами, повідомленнями, свідченнями). *...Серед проголошених пріоритетів — розроблення молодіжних програм, співпраця зі ЗМІ, бо «влада аргументів без преси — глуха, німа і сліпа»* (Д, 18.04.2001); **в. бі́знесу** — реальний вплив на політику, суспільну діяльність, поведінку підприємницької практики, фінансові, комерційні та інші угоди, домовленості тощо. *Прем'єр-міністр запевнив, що влада бізнесу для української політики залишилася в минулому* (УП, ел. ресурс); **в. верхо́вна** — влада, що належить вищим державним органам. *Тобто ця територія [Пуерто-Ріко] не є невід'ємною частиною США, верховна влада належить Конгресу США, але дія на ній американської конституції обмежена* (УМ, ел. ресурс); **в. ви́борна** — особи та органи влади, що вступили на посаду через процедуру відбору й подальшого обрання. *Найкращих організаторів знайти і до праці державної притягти не може навіть найкраща виборна влада, бо вона перш за все мусить рахуватись не з талантом, а з партійним цензом людини* (УП, ел. ресурс); **в. викона́вча** *держ. упр.* — одна з трьох гілок державної влади, яка забезпечує реалізацію ухвалених законів і політичних рішень на всій території країни, регулює розвиток різних сфер суспільних відносин на основі вироблених політичних курсів, забезпечує здійснення прав і свобод людини та громадянства. *Проблемою номер два, як випливає з документа, є те, що виконавча влада не надає підтримки щодо корпоративного управління, корпоративної стратегії і змістов-*

ного затвердження фінансових планів підприємств групи на 2017 рік (УМ, ел. ресурс); **в. ві́ри** — ступінь впливу переконаності, впевненості у будь-чому на настрої, думки, поведінку людей у суспільстві. *Державу зміцнює влада віри* (УК, 27.07.2013); **в. гро́шей** — вплив фінансових коштів, капіталу, його власників на політику, різні сфери життя суспільства, суспільні відносини, їхні особливості й характер, на все, що обумовлює життя людей. *Незалежні ЗМІ не виживають через нелояльні до преси закони і тому, що влада грошей сильніша за громадянську совість* (Д, 22.02.2016); **в. держа́вна** — вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монопольним правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення. *Даними для аналізу були насамперед акти законодавства, а також інша інформація із відкритих джерел та 22 інтерв'ю із провідними фахівцями в галузі лісового господарства, представниками органів державної влади, наукових структур, громадськості, інших спеціалістів у цій галузі* (Д, 11.08.2020); **в. дикта́тора** — право й можливість володаря безроздільно розпоряджатися долями багатьох людей, країни. *Дуже ймовірно, що влада диктатора ще більше посилиться, розпочнеться нова хвиля репресій проти керівництва ЗС, а турецька демопозиція буде остаточно маргіналізована, будуть і геополітичні наслідки* (УТ, 21.07.2016); **в. духо́вна** *рел.* — форма державного управління, за якої влада перебуває у представників духовної аристократії — духовенства, філософів, інших духовно-орієнтованих еліт. *1836 року М. Шашкевич виголосив першу промову українською мовою в музеї семінарії перед представниками духовної влади, запрошеними гістьми* (ВЗ, 06.11.2019); **в. е́тносу** *культ.* — форма політичної влади, що уособлює монополію національно-етнічних інтересів панівного етносу, нації. *Політичним суб'єктом історії може бути також влада етносу, нація, що піднялася до рівня самоусвідомлення себе і своєї історичної місії* (Д, 03.03.2010); **в. законода́вча** — одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх ухвалюють представницькі органи. *«Законодавча влада в країні, яка є продовжувачем і спадкоємцем Радянського Союзу, повинна прийняти рішення про скасування актів 1954 року, тому що ми втомилися чути, що в 2014 році ми забрали чиюсь землю, забрали чиєсь море», — сказав «єдинорос»* (ДТ, 26.05.2018); **в. зако́ну** — реальний вплив постанов і актів державних органів на життя, долі людей, стан держави. *День Конституції, який також припав на цей знаменний тиждень, висвітлив, власне, ту саму проблему: у суспільстві має панувати влада закону, якій підпорядковані всі — згори донизу* (ДТ, 02.07.2001); **в. за́собів ма́сової інформа́ції, ЗМІ** *див.* **в. четве́рта**; **в. легіти́мна** — узаконене право здійснювати вплив на інших, одержуване людиною з найрізноманітніших джерел, найчастіше із самої системи законодавства. *Легітимна влада означає згоду народу з владою, коли він добровільно визнає її право приймати рішення, які повинні виконуватися* (УП, ел. ресурс); **в. ма́фії** — майже нічим не обмежене, жорстке управління ватажків і мафі-

озних структур, які намагаються тримати населення певних регіонів, своїх співучасників у глибокому страху, абсолютній покорі. *Про владу мафії говорили спочатку дуже обережно, боячись розворушити осине гніздо* (УП, ел. ресурс); **в. наро́ду** — загальна, встановлена законом участь громадян, населення країни в управлінні державою, державними і суспільними справами. *На відміну від класичної схеми демократії, влада народу, себто більшості, тепер в основі визнання чи невизнання того або іншого суспільства демократичним є меншини, їхнє благополуччя, вплив на країну* (УТ, 21.07.2018); **в. політи́чна** — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики. *Політична влада може завдати економічному розвиткові величезної шкоди, якщо в країні панує олігархія* (УМ, ел. ресурс); **в. президе́нта** — встановлене конституцією та іншими законами коло повноважень вищої посадової особи в державі — президента. *Влада президента потрібна мені для того, щоб захистити рух самоорганізації від системи, допомогти йому набрати силу* (УП, ел. ресурс); **в. публі́чна** — різновид суспільної влади, основна ознака держави, якою вона відрізняється від докласової родової організації, відмежована від більшої частини населення і є владою економічно панівного класу, захищає інтереси меншості суспільства. *...Якщо публічна влада засновується громадянами і існує реальний контрольний канал, через який суспільство може на неї впливати (вибори, наприклад), то чи є такими ж реальними (зрозуміло, за винятком податкової та протипожежної інспекцій) канали громадського впливу на ЗМІ й контролю за ними, зокрема недержавними* (Д, 20.05.2000); **в. соціа́льна** — тип владних відносин у суспільстві, суть яких полягає у підпорядкуванні поведінки чинних суб'єктів загальній волі соціальної спільноти, вимогам соціального порядку, що склався в суспільстві, а також силі впливу носіїв офіційного (формального) і неофіційного (неформального) авторитету (видатних осіб, впливових груп, організацій, соціальних інститутів, ідей, систем поглядів, громадської думки та ін.). *У відносинах із соціальною владою золотої середини творчим людям дотримуватися здебільшого не вдавалося* (УТ, 24.12.2010); **в. судова́** — одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури. *Цілком очевидно, що судова влада країни вичерпала свої ресурси і переживає не найкращі часи* (ДТ, 09.02.2018); **в. тимчасо́ва** — призначення або вибори осіб на посади на певний, іноді не на тривалий час. *У середу тимчасова влада Єгипту уповноважила МВС вжити «необхідних заходів», щоб покласти край протестам прихильників скиненого президента, вихідця з лав поміркованого ісламістського руху «Мусульманське братство»* (РС, ел. ресурс); **в. тіньова́** — один із проявів політичної влади, що відрізняється відсутністю публічного характеру дій суб'єкта влади. *Тіньова влада (криптократія) наявна тоді, коли певна соціальна група або їх*

сукупність — так звана еліта — володіє монопольним правом на владу і відповідно є «носієм влади» (УМ, ел. ресурс); **в. традиційй** *культ.* — вплив звичаїв, поглядів, порядку, який склався у ставленні до влади, що дає їй змогу діяти без конфлікту, з громадською думкою. *Влада традицій дає змогу діяти так, щоб не входити в суперечності з громадською думкою* (УМ, ел. ресурс); **в. харизмати́чна** — влада, в основі якої лежить святість особи, її мужність чи бездоганний спосіб дії. *Історично харизматична влада існувала в найрізноманітніших політичних системах* (УП, ел. ресурс**)**; **в. четве́рта** — вплив засобів масової інформації на формування громадської думки в суспільстві, розвиток суспільних процесів, зумовлених характером і доступністю інформації як такої. *Ще й досі ЗМІ за звичкою називають четвертою владою…* (УК, 02.10.2019); **вла́ди деконцентра́ція** — передавання повноважень центральної влади на нижчі рівні адміністративної ієрархії. *Деконцентрація влади сприяє прогресу й розвитку народовладдя, створює умови для реального залучення громадян до вирішення суспільних справ* (ДТ, 27.09.2019); **вла́ди очи́щення** — встановлена Законом України «Про очищення влади» або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі, крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. *Законом України «Про очищення влади» передбачено проведення перевірки достовірності відомостей щодо застосування заборон, передбачених частинами третьою і четвертою статті 1 Закону України «Про очищення влади»* (ЮГ, ел. ресурс).

Вла́дець *політ*. — людина на високій урядовій посаді. *Якщо владець уявляє себе шляхтою, а громадянина — холопом, між ними складаються певні взаємозв'язки, які теж є важливими частинами для всієї системи* (Д, 18.03.2018).

Вла́сник *соціол.* — громадянин або юридична особа, якому належить право володіння, користування і розпоряджання майном у межах, визначених законом. *Власник будівлі ухилявся від укладання охоронних договорів* (УП, ел. ресурс).

Вла́сність *соціол*. — соціологічна категорія, яка містить певні підсистеми суспільних відносин (економічних, соціальних, правових, психологічних, національних та ін.), що прямо чи опосередковано стосується привласнення будь-чого (матеріальних і духовних благ через соціально-економічну форму суспільного способу виробництва). *Прокуратура вимагає визнати договір недійсним і повернути шпиталь у власність держави. Дніпропетровський військовий шпиталь був незаконно переданий у власність банку, зареєстрованого в Казахстані* (УТ, 23.01.2017); **в. держа́вна** — форма власності, за якої майно, зокрема засоби та продукти виробництва, належать державі повністю або частково. *Закон України «Про передачу об'єктів державної та комунальної власності» визначає основні засади передачі об'єктів права державної власності в комунальну власність територіальних громад* (ЮГ, ел. ресурс); **в. комуна́льна** — власність територіальних громад на належне їм майно, що використовується для спільних потреб громади і керується відповідними органами місцевого са-

моврядування. *Належне управління державної і комунальної власності є важливим складником економічного розвитку країни* (ЮГ, ел. ресурс); **в. пайова́** — частина доходів, майна, інших цінностей, на яку може претендувати один із учасників загальної справи. *Пайова власність — це спільна власність, що виникає на пайовій основі за участю кількох фізичних та / чи юридичних осіб* (УП, ел. ресурс); **в. прива́тна** — одна з форм власності, яку розуміють як абсолютне, захищене законом право фізичної або юридичної особи, чи групи осіб, на об'єкт власності: продукти праці, засоби виробництва, гроші та цінні папери, інше рухоме та нерухоме майно тощо. *Завданням земельної реформи є перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну <...> власність, а також у користування підприємствам, установам з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі* (ЮГ, ел. ресурс).

Власти́вість соціа́льна *соціол.* — іманентно (внутрішньо, безпосередньо) притаманна соціальному явищу чи процесові характеристика, що фіксує його суспільну природу та індивідуальну специфіку. *Широко представлена бюджетна лінійка покликана репрезентувати соціальні властивості продукції* (УП, ел. ресурс).

Внутрішньополіти́чний — який характеризує внутрішню політику держави. *Поруч з «Австрійською народною партією» впевнено ростуть рейтинги партії «Зелені — Зелена альтернатива», прогресивної та активної партії. І цікаво, що, незважаючи на різні внутрішньополітичні австрійські скандали, базою <...> стала їхня політика під час пандемії* (УП, ел. ресурс).

Воє́нний *військ.* — який стос. до війни, пов'язаний із нею. *...Міжетнічний конфлікт у Македонії не може бути вирішено воєнним шляхом* (РС, ел. ресурс); **в. стан** — особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності. *Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вождизм — владні відносини, засновані на поділі групи (організації) на керівників і підлеглих, на особистій відданості політичному лідеру, вождю. *Низка західних видань цитують відомих політиків та експертів, котрі кажуть, що одна з головних хвороб нинішньої розколотої опозиції в Україні — «вождизм»* (РС, ел. ресурс).

Вождь — ідейний і політичний керівник громадського руху, партії, класу. *«Вождь» так сильно був умонтований у мізки людей, які живуть на сході країни, що без нього вони просто не могли жити, як без Бога* (ВЗ, 30.09.2014).

Возз'є́днання — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає об'єднання народів (націй). *20 років минуло з часів возз'єднання Німеччини — років підйому й розбудови* (ЮГ, ел. ресурс).

Волевия́влення електро́нне *див.* **голосува́ння: г. електро́нне**.

Володі́ння — те, що є чиєю-небудь власністю або чим хтось володіє. *Переважна частина населення сприймає дискусію про володіння зброєю поверхово*

та не надто вдається в подробиці (УМ, ел. ресурс); **в. соціáльне** — спосіб взаємодії соціального суб'єкта із соціальною реальністю, підпорядкованою повністю або частково його волі, меті, діяльності. *Окрім питань технічного характеру, найбільш важливим питанням щодо даних у сфері бізнесу є володіння, доступ, використання, оцінка, ціноутворення та відповідальність* (ЮГ, ел. ресурс).

Волонтéр *соціол.* — фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. *Волонтери виросли в очах українців із нечисельної групи дівчат, що збирають гроші для хворих діточок, чи відчайдушних зоозахисників, які кожного дня ведуть боротьбу з жорстокістю* (СВ, 25.04.2017).

Волонтéрство *соціол.* — добровільна безкорислива суспільно корисна діяльність, що здійснюється і окремими людьми, і організаціями. *Волонтерство є однією з форм благодійності і однією з підвалин громадянського суспільства* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Волонтéрський *соціол.* — який стос. до волонтера, волонтерства. *Коли, на вашу думку, відпаде необхідність у волонтерській діяльності на підтримку української армії?* (УМ, ел. ресурс).

Волюнтари́зм *соціол.* — позиція суб'єкта політики, згідно з якою головним чинником досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління й політичні наміри. *На думку авторів звернення, необхідність створення широкої передвиборчої коаліції опозиційних сил диктує політична ситуація в Україні, яка складається «в атмосфері волюнтаризму влади і розв'язаних правлячим режимом репресій стосовно опозиції»* (УП, ел. ресурс).

Вóля *соціол.* — здатність людини мобілізовувати й цілеспрямовувати свої психічні та фізичні сили на розв'язання завдань, що постають перед її діяльністю і вимагають свідомого подолання суб'єктивних та об'єктивних труднощів, перешкод; одна із функцій психіки людини. *Перша група чинників, що впливають на волю до спротиву, пов'язані безпосередньо з військовою сферою: це співвідношення сил, тривалість конфлікту та кількість втрат* (УТ, 15.10.2018); **в. політи́чна** — здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади. *Зрозуміло, що найвірніші судження, програми дій, закони не будуть працювати і давати реальну віддачу, поки не буде політичної волі до їх виконання* (Д, 21.01.2001).

Вотува́ння — дія за знач. **вотува́ти**. *У Києві та в інших містах України відбувалися масові акції протесту підприємців, які вимагали вотування Податкового кодексу* (УМ, ел. ресурс).

Вотува́ти — на зборах, у парламенті голосуванням схвалювати, вирішувати що-небудь. *...Конституція давала право видавати закони (з відстрочкою вето короля), вотувати податки* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вóтум — думка, висловлена більшістю голосів виборчого корпусу, або постанова, прийнята голосуванням більшістю голосів виборців чи членів представницького органу. *І в першому випадку вотум охоплює весь уряд, а в другому — окремих членів етнічних та «расових» груп* (ГУ, 11.01.2005);

в. дові́ри — схвалення політичної програми, законопроєкту або певного заходу уряду, чи окремого міністерства парламентом або нижньою палатою парламенту голосуванням. *Доручивши лідеру популістського руху «Акція незадоволених громадян» (ANO) сформувати уряд меншості за підсумками парламентських виборів, президент заявив, що дасть достатньо часу, аби той зміг заручитися підтримкою перед тим, як нижня палата парламенту буде голосувати за вотум довіри Кабінету Міністрів* (УМ, ел. ресурс); **в. евентуа́льний** — порядок, за яким у країнах із пропорційною системою виборів голоси, подані за одного з кандидатів, у разі перевищення встановленої квоти можуть зараховуватися іншому кандидатові з того самого партійного списку. *У виборчому процесі вотум евентуальний (непрямий вотум) сьогодні досить часто використовують у країнах з перехідною демократією* (ЮГ, ел. ресурс); **в. кумулятѝвний** — порядок голосування у багатомандатному виборчому окрузі, коли виборець має кілька голосів і може розподілити їх між кандидатами на власний розсуд — віддати всі голоси за одного кандидата або розподілити їх між різними кандидатами одного партійного списку. *Як уважають британські дослідники виборчих систем, <…> кумулятивний вотум сприяє забезпеченню представництва меншості й обранню найпопулярніших кандидатів, але його дія дуже невизначена* (УМ, ел. ресурс); **в. недові́ри** — у законодавстві деяких країн — право виборця залежно від майнового освітнього цензу користуватися кількома голосами на виборах до представницьких органів. *Прем'єр після вотуму недовіри пішов у відставку* (ГУ, 28.06.2021); **в. обов'язко́вий** — юридично встановлений у низці країн обов'язок усіх громадян брати участь у виборах органів державної влади під загрозою накладання штрафів за відмову в голосуванні. *У найближчі дні новий уряд має отримати обов'язковий вотум в обох палатах парламенту* (УТ, 13.12.2016); **в. плюра́льний** — порядок, за яким у деяких країнах певні категорії виборців мають по два і більше голосів. *Одним із головних чинників нерівності виборчого права тривалий час був плюральний вотум...* (КП, ел. ресурс).

Вплив — дія, яку певна особа чи предмет, або явище виявляє стосовно іншої особи, предмета чи явища. *Капітал метрополії за своєю суттю побудований не на засадах вільної конкуренції та рівної відповідальності, а на підставах домінування над національним капіталом колоній і країн, які входять до зони впливу згаданої метрополії* (Д, 09.07.2010); **в. держа́вно-управлі́нський** *держ. упр.* — суспільна потреба, інтерес і мета в управлінні, які усвідомлені суб'єктом державного управління, юридично й нормативно визначені та практично здійснюються в його рішеннях і діях. *Державно-управлінські впливи виступають об'єктами політичних прогнозувань* (ЮГ, ел. ресурс).

Врядува́ння — це процес поєднання влади та обов'язків у суспільстві, що впливає на публічну політику і рішення щодо суспільного життя. *Органи суддівського врядування, які відповідають за добір суддів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, слід перезавантажити* (ДТ, 22.06.2019); **в. глоба́льне** — процес об'єднання зусиль урядів і неурядових суб'єктів міжнародної політики задля забезпечення керованості міжнародних відносин і

глобальних процесів шляхом переговорів, укладання угод, створення координувальних світових і регіональних інституцій. *Ключову роль у процесі глобального врядування відіграють великі держави та їх об'єднання* (ДТ, 22.06.2019); **в. електро́нне** — спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій. *Державне агентство з питань електронного врядування розпочинає кампанію «Тримай пораду від сусіда»* (УКЦ, ел. ресурс).

Всемере́жжя *див.* **інтерне́т**.

В'я́зень — той, хто перебуває в ув'язненні, під вартою. *На Вінниччині в'язень організував масштабну шахрайську схему* (Главком, ел. ресурс); **в. політи́чний** — особа, що перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, а також спрямована на примусове лікування, у справі якої є очевидне політичне звинувачення, напр., опозиція до чинної влади. *У Києві вихідці з Лемківщини створили товариство 1990 року, а його першим головою став дисидент і багаторічний політичний в'язень Микола Горбаль, народжений біля містечка Горлиці в Бескидах* (Д, 23—24.12.2020).

Г

Габіліта́ція *наук.* — складання іспиту, що дає право викладати в університеті. *Польська чи німецька «габілітація», а тим більше американський postdok — це трохи інші формати* (ДТ, 23.02.2021).

Га́джет — портативний електронний пристрій. *Це дає можливість заряджати гаджети, не займаючи цінну розетку, яка може знадобитися для холодильника або чайника* (ДТ, 29.11.2022).

Гара́нт — той, хто дає гарантію і стежить за її виконанням; поручитель. *Державі потрібен незалежний гарант, який скаже, що з цього часу всі грають за рівними правилами і чесно працюють на капіталізацію країни* (Д, 30.08.2019).

Гара́нтія *соціол.* — зобов'язання щодо виконання угоди, порука, забезпечення успіху справи. *Сербія хоче отримати чіткі гарантії від Європейського Союзу щодо членства у блоці 2025 року в разі досягнення угоди* (Д, 14.09.2018); **г. соціа́льна** — система соціально-економічних та юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних та соціально-політичних прав людини, умови її життєдіяльності, функціонування та розвиток суспільної системи загалом. *Експерти підтверджують, що саме недостатній рівень захищеності та соціальних гарантій у своїй країні стимулює українців масово емігрувати, шукати щастя-долі за кордоном* (УМ, ел. ресурс).

Гаря́ча лі́нія — прямий зв'язок (напр., телефонний) із місцем подій для передавання найсвіжіших новин або з перших рук. Щодо комерційних організацій — кол-центр із єдиним номером для всіх міст. *Урядова гаряча лінія функціонує як механізм для взаємодії уряду з громадянами, що дозволяє оперативно вирішувати проблемні питання, які порушуються у зверненнях громадян, а також удосконалювати роботу органів виконавчої влади з урахуванням громадської думки* (ВЗ, 29.06.2019).

Га́сло — висловлена у стислій формі ідея, політична вимога, завдання; заклик. *Відбувся багатогодинний радіомарафон під гаслом «Борітеся — поборете! Шевченко мобілізує»* (СВ, 12.03.2015); **г. політи́чне** — форма поширення, пропаганди політичних ідеалів. *Розроблення справді ефективних і виправданих у конкретній ситуації політичних гасел має бути своєчасним* (ДТ, 29.11.2013).

Гаста́рбайтер *соціол.* — робітник-емігрант, який зазвичай користується меншими правами, ніж громадяни країни. *У пожежі живцем згоріли четверо гастарбайтерів та господар помешкання, де вони квартирували* (УМ, ел. ресурс).

Гедоні́зм *філос.* — напрям в етиці, а також система моральних поглядів, за якими насолоду проголошують найвищим благом і критерієм людської поведінки. *...Гедонізм в апогеї свого розквіту видніється лиш тоді, коли ти якісно виконуєш свою роботу, а потім озираєшся довкола й пересвідчуєшся: усі також дотримуються такої думки* (Д, 09.07.2013).

Гедоні́ст *філос.* — прихильник, послідовник гедонізму. *Це людина [Дон Джованні], яка понад усе прагне насолоди, постійно бреше, не відчуває жодних докорів сумління, вважає, що правда більше не є цінністю* (Д, 11.06.2020).

Гедоністи́чний *філос.* — який стос. до гедонізму як найвищого блага, мети життя, гедоніста. *У минулому ми можемо вирізнити чергування гедоністичних й аскетичних епох* (Д, 11.06.2020).

Гейткі́пінг — процес фільтрування інформації для поширення публікації через інтернет або інші види комунікацій. *Гейткіпінг належить до ефектів, пов'язаних із природою медіатексту, які впливають на сприйняття пунктів порядку денного членами суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Гекато́мба *політ., соціол.* — знищення великої кількості людей для задоволення певних політичних поглядів. *Пам'ятник Голодомору, за рішенням американського Конгресу, буде встановлений у Вашингтоні, адже для парламенту цієї країни гекатомба мільйонів громадян є геноцидом* (УМ, ел. ресурс).

Ге́ндер *соціол.* — 1. Соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої дається визначення понять «чоловік» та «жінка». *Варто визнати, що на сьогодні в українському суспільному просторі вже існує чимало літератури як перекладної, так і вітчизняних авторів, у якій розповідається про гендер, гендерні стосунки, гендерну політику, гендерні конфлікти тощо* (Д, 18.01.2019). 2. Одне з основних понять сучасної соціології, яке позначає рольові соціальні очікування представників різної статі одне від одного, на відміну від поняття статі, яке стосується не суто фізіологічних властивостей, за якими різняться чоловіки та жінки, а соціально сформованих ознак, властивих «жіночості» (feminity) та «мужності» (masculinity). *Гендер — це система диференціації соціальних ролей чоловіків і жінок, вибудувана на основі владного дисбалансу, у якій домінантна група — чоловіки, домінована і дискримінована — жінки* (УТ, 07.03.2012).

Ге́ндерний *соціол.* — який стос. до гендеру. *У 2015 році Греція дозволила одностатевим парам цивільне партнерство, а у 2017 році громадянам надали право на визнання своєї гендерної ідентичності й зміну юридичної статі без хірургічного втручання* (РС, ел. ресурс); **г. бала́нс** — фактичний або запланований стан справ, за якого зрівнюється соціальне, економічне, політичне становище чоловіків і жінок. *Так, у дослідженні CFA Institute відзначається, що гендерний баланс — один з ключових факторів успіху для учасників інвес-*

тиційного ринку (УТ, 03.09.2018); **г**. **дисбала́нс** — відсутність необхідного співвідношення між чоловіками та жінками. *Удень 33-річний Стівен Прюїт звичайний працівник митниці, але ввечері він добровільно працює редактором вільної інтернет-енциклопедії Wikipedia. Так, Прюїт додав статті про 212 впливових жінок, щоб виправити гендерний дисбаланс Wikipedia* (ВЗ, 01.07.2017); **г. диференціа́ція** *див*. **диференціа́ція: д. ге́ндерна**; **г. законода́вство** *див*. **законода́вство: з. ге́ндерне**; **г. політи́ка** *див*. **політи́ка: п. ге́ндерна**; **г. рі́вність** *див*. **рі́вність: р. ге́ндерна**; **г. роль** *див*. **роль: р. ге́ндерна**; **г. стереоти́п** *див*. **стереоти́п: с. ге́ндерний**.

Гене́за *див*. **гене́зис**.

Гене́зис — зародження й наступний процес розвитку явища, об'єкта, що привів до певного стану, виду. *Про особливості шляху Тунісу в сучасному світі та генезис цієї однієї з найбільших на континенті ісламських держав — наша розмова з амбасадором* (УМ, ел. ресурс); **г. вла́ди** — процес виникнення та розвитку влади. *Одним із класиків і першим «політтехнологом», який дослідив генезис влади, був Н. Макіавеллі* (УТ, 13.12.2014); **г. на́ції** — процес розвитку нації як культурно-історичного феномену. *Якщо говорити про генезис української нації, то незалежність стала результатом багатостолітньої боротьби* (Д, 21.08.2015).

Генера́льний прокуро́р, генпрокуро́р — посадова особа, яка очолює єдину централізовану систему Прокуратури України; найвища адміністративна посада власного Офісу (раніше — Генеральної прокуратури). *2 січня 2020 року в Україні розпочав роботу Офіс Генерального прокурора. Він прийшов на зміну Генеральній прокуратурі, ліквідованій у межах реформи* (РС, ел. ресурс).

Генера́ція *соціол.* — сукупність людей одного віку, пов'язаних спільними інтересами і спільною діяльністю. *Відкрита лекція «Двадцять перше століття: останнє покоління землян чи перша генерація постлюдства», — обіцяли організатори заходу, — мала бути «наповнена особливим сенсом для молоді, особливо студентства...»* (ВЗ, 18.09.2015); **г. політи́чна** — політична спільність людей приблизно однієї вікової категорії, які мають спільний соціальний досвід, здобутий у період їх соціалізації. *...В опозиції з'явилася нова політична генерація. І для того, щоб врятувати партію від остаточного колапсу, стара генерація повинна відійти* (УТ, 17.01.2012).

Генофо́нд *соціол., культ.* — усі носії історичної пам'яті, культури, менталітету певної нації. *Ситуація, що склалася в країні, працює на знищення нашого генофонду* (СВ, 16.01.2018).

Геноци́д — свідоме умисне масове знищення населення певної країни, держави чи території за національною, етнічною, расовою, соціальною, релігійною ознакою шляхом одноразових чи багаторазових, поступових, нищівних дій з боку зацікавлених у таких акціях зовнішніх або внутрішніх соціальних сил. *На відміну від людських втрат під час війни, військ, конфліктів та інших мілітарних явищ, що мають свої «норми» і «закони», геноцид відзначається, по-перше, особливою цинічністю й жорстокістю, а по-друге, відбува-*

ється, як правило, цілеспрямовано й сплановано відповідно до певної ідеологічної доктрини і певного стратегічного курсу держави, уряду, режиму (ВЗ, 21.03.2019).

Геокульту́ра *культ., соціол.* — соціально-політичне поняття на позначення взаємозв'язку та взаємообумовленості географічних, соціальних і культурних сфер життєдіяльності людської спільноти; культурно-просторове підґрунтя політичної системи. *Образ геокультури розглядається, в першу чергу, в контексті процесів глобалізації й регіоналізації* (УМ, ел. ресурс).

Геополі́тика *політ.* — 1. Політична концепція, згідно з якою політика держави зумовлена географічними факторами (просторовим розташуванням країни, кліматом, розміром території, кількістю населення, природними ресурсами тощо). *Проте геополітика, як відомо, є лише сконцентрованим виявом економіки* (СВ, 24.09.2019); **г. вну́трішня** *наук.* — напрям геополітичної науки, який розглядає питання, пов'язані з вирішенням локальних та внутрішньодержавних проблем. *За роки незалежного розвитку України вектор української внутрішньої геополітики зазнав певної трансформації і нового змістового наповнення* (ДТ, 15.07.2017). 2. Галузь державної зовнішньої політики, у якій враховано особливості фізичної, економічної та політичної географії якої-небудь держави. *Велика міжнародна геополітика грається нашою країною, долею великого народу* (УМ, ел. ресурс).

Геополіти́чний *політ.* — який стос. до геополітики, заснований на геополітиці. *Геополітичні чинники ускладнюють пошук вакцини для України* (РС, ел. ресурс); **г. вісь** — важлива для міжнародної безпеки і стабільності категорія держав та регіонів, запропонована З. Бжезінським під час розроблення зовнішньо-політичної стратегії США на Євразійському континенті. *Політики Західної Європи офіційно заявили про необхідність побудови геополітичної осі «Ліссабон—Владивосток» і розпочали кроки з повернення Росії у європейський простір* (ВЗ, 19.02.2020).

Геострате́гія — сукупність напрямів зовнішньої політичної та економічної діяльності держави або групи держав на світовій арені, пов'язаних із реалізацією зусиль для досягнення своїх цілей у глобальному геополітичному та геоекономічному просторі. *Геостратегія України передбачає її активну участь у всіх європейських справах на засадах багатовекторності національної політики, налагодження дружніх стосунків з усіма своїми сусідами* (ДТ, 27.06.2019).

Ге́пенінг — певна форма дій, акцій, учинків, під час яких митці намагаються залучити глядачів до гри, сценарій якої окреслений приблизно. *Велику кількість гепенінгів було проведено під час українських революцій, особливо Революції гідності* (ДТ, 06.07.2019); **г. політи́чний** — протестна акційна форма політичної активності театралізованого характеру. *Суттєвий наголос у політичному гепенінгу робиться на імпровізаційному початку; відсутній конкретний сценарій подій, лише частково передбачено ситуації й навіть розвиток сюжетних ліній, не завжди є відомі результати гри* (ДТ, 06.07.2019).

Герб — особливий символічний знак держави, міста, роду тощо, зображений на прапорах, монетах, печатках. *У Республіці Сербській, яка формаль-*

но входить до Боснії та Герцеговини, свій президент, свій уряд, гімн, герб і прапор (УМ, ел. ресурс); **г. держа́вний** — знак держави, офіційно прийнята емблема, виконана за законами геральдики й зображувана на прапорах, монетах, печатках, офіційних паперах тощо. *Відкритий конкурс щодо створення проєкту державного герба України відповідно до Постанови Верховної Ради був оголошений 24 червня 1991 року (тобто ще за існування СРСР)* (ВЗ, 19.02.2019).

Гермене́втика *наук.* — напрям наукової діяльності, пов'язаний із тлумаченням текстів, здебільшого давніх. *Герменевтика не просто досліджує щось окреме, а й тлумачить дослідження в широких темпорально-просторових відношеннях* (Osvita, ел. ресурс); **г. політи́чна** — одна з галузей практичної політології, орієнтована на тлумачення, інтерпретацію політичних текстів. *Поняття політичної герменевтики (ще «ідеологічної») можна максимально конкретизувати і визначити як інтердисциплінарну літературознавчу методологію, котра використовує потенціал такої галузі культури, як політика* (Osvita, ел. ресурс).

Героїзм *соціол.* — найвище виявлення самовідданості й мужності у виконанні громадянського обов'язку, що вимагає від людини особистої відваги, стійкості, готовності до самопожертви. *Війна на Донбасі, окрім тяжких наслідків, демонструє і справжні приклади героїзму та незламності духу наших воїнів, котрі навіть після важких поранень знайшли в собі сили стати активними членами суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Геро́й *соціол.* — 1. Видатна за своїми здібностями й діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою і в праці. *Герой не подібний на пересічну людину, якийсь момент він виходить із тіняви повсякдення* (УТ, 03.06.2018). 2. Людина, що втілює основні, типові риси певного оточення, часу, певної епохи. *Поруч зі мною і разом зі мною є справжній герой нашого часу — простий хлопець, людина з особливими потребами* (Д, 03.01.2018). 3. Особа, яка чим-небудь відзначилася, привернула до себе загальну увагу. *Ще один «герой», який насмішив виборчу публіку, самотній екс-чиновник, який, щоб поліпшити свій імідж, щоб виборець пішов за ним, ініціював провокаційний інтерактивний проєкт* (ВЗ, 17.01.2019).

Геронтокра́т *сусп.* — прихильник геронтократії. *Натомість бачимо владу геронтократів, які очолили всі гілки влади й неспроможні здійснювати реформи хоча б через свій вік* (ВЗ, 16.01.2013).

Геронтокра́тія *сусп.* — 1. Влада старійшин на початкових етапах розвитку людської спільноти. *І якби ми не мали геронтократії, то, можливо, і не мали підстав сьогодні говорити про серйозну українську природничу і технічну науку як таку* (УМ, ел. ресурс). 2. Правляча політична й управлінська еліта, яка складається з людей похилого віку. *Натомість бачимо владу геронтократів, які очолили всі гілки влади й неспроможні здійснювати реформи хоча б через свій вік* (ВЗ, 16.01.2013).

Гібри́дний *сусп.* — який є комбінацією двох або більше різних суспільних об'єктів чи характеристик в одному об'єкті, предметі, явищі; змішаний. *Рада Європи через резолюцію ПАРЄ наголошує на необхідності збереження свобо-*

ди слова та свободи засобів масової інформації навіть під час створення системи захисту від гібридної загрози (Д, 04.05.2018).

Гібри́дність *суспл.* — властивість за знач. **гібри́дний**. *Сьогодні можна вести мову не лише про гібридність («дефектність») політичного режиму в Україні, а й про гібридність вітчизняного правлячого класу* (РС, ел. ресурс).

Гі́дність — 1. Сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості. *Із цим воїном нас об'єднали задекларовані принципи, в центрі яких стоїть людська гідність, справедливість, свобода* (Д, 23.06.2016). 2. Усвідомлення людиною своєї громадянської ваги, громадянського обов'язку. *Найкращим проявом того, що українці за кордоном здобувають свою гідність, показують її, є відкриття погруддя Шевченка, яке відтепер буде місцем, де збиратиметься не лише українська громада* (УМ, ел. ресурс); **г. націона́льна** — невід'ємний атрибут національного життя й найхарактерніша ознака національної незалежності, що ґрунтується на глибокому й свідомому розумінні значущості та важливості всього позитивного в національному житті народу, а в цьому позитивному — того, що створюється нацією і що вона одержує в процесі міжнаціонального спілкування. *В ефірі каналу виступив народний депутат, інформація якого, на думку заявників, розпалює національну ворожнечу та ненависть, принижує національну честь і гідність* (ДТ, 18.01.2018).

Гімн — урочистий хвалебний поетичний чи музичний твір на честь якогось героя чи події. *У шосту річницю масових розстрілів у центрі столиці «Українська правда» з'ясовувала, хто придумав терміни «Небесна сотня», «Революція гідності» і як впроваджували в культурний код Майдану та України лемківську пісню «Плине кача», що стала другим гімном* (УП, ел. ресурс); **г. держа́вний** — урочиста пісня, офіційно визначена як символ державної єдності. *У центрі окупованого міста замайорів прапор України та пролунав державний гімн* (ВЗ, 29.06.2019).

Глава́ *держ. упр.* — той, хто стоїть на чолі кого-, чого-небудь. *Глава асоціації заявив, що отримав лист про відтермінування виконання зобов'язань* (УМ, ел. ресурс); **г. держа́ви** — найвища посадова особа держави, яка за конституцією визначає внутрішню і зовнішню політику, представляє країну в офіційних церемоніях усередині країни та за її межами (в міжнародних, міждержавних відносинах), вирішує питання громадянства й надання політичного притулку, нагороджує державними нагородами і присвоює почесні звання, здійснює індивідуальне помилування; як гарант конституції, прав і свобод людини і громадянина, у встановленому порядку вживає заходів з охорони суверенітету країни, її незалежності й державної цілісності, забезпечує узгоджене функціонування і взаємодію органів державної влади; як Верховний Головнокомандувач, несе відповідальність за бойову готовність збройних сил, затверджує військову доктрину держави, призначає і звільняє вищих воєначальників, присвоює вищі військові звання, оголошує про призов громадян на військову службу, у разі агресії проти країни або її безпосередньої загрози вводить на території всієї держави або в окремих місцевостях воєнний стан з негайним повідомленням парламенту; як суб'єкт законодавчого процесу, на-

ділений правами законодавчої ініціативи і відкладного вето, підписує та обнародує закони; державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії «гілок» державної влади між собою. *Глава держави наголосив, що має намір перемогти на президентських виборах для того, щоб продовжити розпочатий Україною шлях до Євросоюзу та НАТО* (ВЗ, 15.04.2019); **г. у́ряду** — керівник виконавчої влади в державі (прем'єр-міністр, канцлер, голова Ради Міністрів тощо), чільна фігура в системі державного врядування, громадського адміністрування. *Президент наголосив, що новий глава уряду повинен бути готовий до вирішення проблем в економіці країни* (Т, ел. ресурс).

Гла́сність — один із найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної й вірогідної інформації з будь-якого питання громадського життя, що не є державною чи військовою таємницею. *Для того, щоб суспільство функціонувало за принципом попиту-пропозиції, передусім потрібна життєздатна законодавча система, де кожен рівний перед законом, а гласність забезпечує вільна і незалежна преса* (УТ, 19.06.2011).

Глобалізаційний — який стос. до глобалізації. *Глобалізаційні процеси у світі не припинилися, відколи в історії розпочалися цивілізаційні процеси* (*переселення народів, антична ойкумена, римська ойкумена, нові географічні відкриття тощо*) (ДТ, 16.11.2014).

Глобаліза́ція — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, основними наслідками чого є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн. *Глобалізація передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками* (СВ, 03.04.2018).

Глобалі́зм — політична практика, орієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їхніх наслідків для світових процесів. *Зараз політики засуджують глобалізм, звинувачують ЗМІ в поширенні неправдивих новин, знущаються над «політкоректними» і зневажають міжнародні організації, які намагаються вирішувати такі проблеми, як зміна клімату або криза біженців* (ДТ, 05.02.2019).

Глобалі́ст — прихильник, послідовник глобалізму. *Існує думка, що побудова різних геополітичних концептів, протиставлення глобалістів і антиглобалістів значною мірою є ефемерною* (РС, ел. ресурс).

Глобалі́стський — 1. Який стос. до глобалізму. *Львів сприймає ті ідеї, які є, так би мовити, виявом глобалізму, тобто глобалістськими* (Д, 10.08.2017). 2. Який стос. до глобаліста. *Оптимізму додають глобалісти своїми глобалістськими лозунгами, адже чуємо*: *COVID-2019 врятує нас від нового зіткнення світових потуг...* (Д, 19.03.2020).

Глоболю́ція — зміна політичного режиму в державі, здійснена за визначального політичного та економічного втручання інших держав, міжнародних організацій та органів, транснаціональних корпорацій. *Використання глоболюції як засобу забезпечення геополітичних інтересів, альтернативного військовому втручанню, є елементом офіційної та прихованої зовнішньої політики світових наддержав* (УМ, ел. ресурс).

Глокаліза́ція — нова гібридна категорія, що позначає синергетичний взаємовплив глобальних, регіональних і локальних структурних рівнів політики. *Однак більша частина дослідників обґрунтовують існування та розвиток нового сучасного процесу — глокалізацію — висловом: «Мислити глобально, але діяти локально»* (ДТ, 20.08.2018).

Глорифіка́ція — уславлення когось або чогось із пропагандистською метою. *На прикладі радянського свята відбулася глорифікація одного з головних знарядь тоталітарного режиму — армії* (УТ, 04.05.2013).

Голодомо́р — антигуманна, злочинна організована акція — геноцид у формі масового терору голодом проти великих груп або й цілих етносів, народів. *Загальновідомо, що найбільш жахливі наслідки голодомору спостерігалися у степових та лісостепових регіонах України* (СВ, 10.11.2015).

Голоко́ст — 1. Послідовне і суцільне знищення нацистами євреїв у Німеччині й на захоплених нею територіях у 1933—1945 рр. *Із середини 50-х років 20 сторіччя слово «Голокост» загальновживане стосовно політики винищення нацистами під час Другої світової війни євреїв та інших народів Європи* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Організований більшовицьким режимом штучний голодомор 1932—1933 рр. в Україні як акт геноциду українського народу. *В Україні ж невизнання українського Голокосту — Голодомору 1932—33 років — є явищем звичайним і за це ніхто нікого не карає* (УП, ел. ресурс).

Голосува́ння — дія за знач. **голосува́ти**. *Рівно о 20 закрилися усі дільниці для голосування на території України* (ВЗ, 21.07.2019); **г. відкри́те** — вид голосування, під час якого не приховується, як проголосував той чи інший учасник. *3 червня о 8.00 розпочалося відкрите голосування за депутатів до Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції (НАЗК)* (ГУ, 03.06.2020); **г. електро́нне** — голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів. *Електронне голосування — всеосяжний термін, що об'єднує кілька різних типів голосування, охоплюючи як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. закри́те** — голосування, яке здійснюється народним депутатом особисто шляхом подавання бюлетеня. *Закрите голосування у Верховній Раді за статус окремих регіонів Донбасу викликало чимало запитань* (Д, 17.09.2014); **г. кумуляти́вне** — метод голосування, який забезпечує обрання декількох переможців, і водночас переможцем також вважається особа, яка не отримала абсолютної або відносної більшості голосів,

завдяки чому забезпечується пропорційне представництво. *Варто зазначити, що інститут кумулятивного голосування для обрання органів управління акціонерного товариства, що давно існує у ряді розвинених країн світу, вперше отримав реалізацію в українському праві з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 році* (РС, ел. ресурс); **г. тає́мне** — вид голосування, під час якого учасники голосують анонімно. *Голосування на виборах Президента України є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється* (ГУ, 03.06. 2009).

Голосува́ти — віддавати голос за кого-, що-небудь; обирати кого-небудь, вирішувати що-небудь поданням голосів. *1 жовтня у столиці Польщі Варшаві відбувся марш опозиції, який організували для мобілізації виборців і боротьби за голоси людей, які ще не визначилися, за кого голосувати на виборах до парламенту* (РС, ел. ресурс).

Гомеоста́з етні́чний *сусп., культ.* — статичний стан етнічної системи, за якого її життєвий цикл повторюється з покоління в покоління без суттєвих змін; ця система зберігає рівновагу з природою й усіма подібними до неї етнічними системами. *Статичні і певною мірою замкнуті суспільства часто мають риси етнічного гомеостазу — це рухливий виважений стан етнічної спільності, що зберігається засобами її протидії зовнішнім і внутрішнім чинникам, які можуть порушити цю рівновагу* (УТ, 08.06.2016).

Гомофо́бія — ірраціональний страх і ненависть до тих, хто відчуває любов та сексуальний потяг до людей власної статі. *Гомофобія — сором для держави* (Інсайт, ел. ресурс).

Го́рдість — 1. Почуття особистої гідності, самоповаги. *Мене охоплює неймовірна гордість, коли я бачу всю цю модерну військову техніку, цих піхотинців, розвідників, моряків, льотчиків та можу наочно пересвідчитися, наскільки потужною є армія* (УТ, 24.08.2019). 2. Почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь. *Вічною душею народу є його гордість. Це не лише гордість за свій рід, свою країну, культуру, традиції. Це ще гордість за правду і правдомовність, за змагання до волі* (Д, 07.12.2015); **г. етні́чна** *культ.* — емоційно забарвлене позитивне ставлення індивідів до своєї етнічної спільноти й маніфестація його на різних рівнях. *Демократичні форми управління, культивовані керівництвом цієї країни, й досі викликають захоплення й етнічну гордість* (ГУ, 23.11.2011); **г. національна́** — специфічна соціально-психологічна категорія, яка виражає (засвідчує) патріотичне почуття відданості, любові й поваги до власної країни та народу на основі врахування їхнього реального внеску до світової культури та цивілізації. *Інколи я думаю, що національна гордість — головна риса їхнього характеру. Навіть через 74 роки після поразки повстання, під час якого загинуло приблизно 200 тис. осіб, із них до 180 тис. — цивільні жителі Варшави, зокрема й 33 тис. дітей, про нього розповідають із позиції національної гордості* (Т, ел. ресурс).

Гра політи́чна — форма діяльності в умовних політичних ситуаціях, спрямована на відтворення та засвоєння політичного досвіду в конкретному соціокультурному контексті. *В Україні запустили першу політичну гру, яка*

базується на актуальних політичних і соціальних темах і дає можливість спробувати себе в ролі президента чи депутата, зрозуміти, які різносторонні наслідки мають ваші рішення (УМ, ел. ресурс).

Гра́мота — офіційний письмовий акт правового значення, документ, що свідчить або встановлює що-небудь. *У Київській Русі грамота — це будь-який письмовий документ, згодом (із 15 ст.) — тільки акт правового значення, тобто документ, що визначав майнові та інші права, привілеї або обов'язки окремих осіб, церков, монастирів тощо* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. відзивна́** — документ про відгук дипломатичного представника із займаного ним поста. *Голова Місії України при Організації північноатлантичного договору вручив відзивну грамоту генеральному секретарю НАТО* (Д, 04.09.2017); **г. відкли́чна** *див.* **г. відзивна́, г. ві́рча** — документ, виданий главою держави дипломатичному представникові під час його призначення на певний дипломатичний пост в іншій країні. *Президент прийняв вірчі грамоти у послів Румунії, Федеративної Республіки Бразилія та Арабської Республіки Єгипет* (ВЗ, 30.08.2016); **г. ратифіка́ційна** — документ, що підтверджує ратифікацію міжнародного договору уповноваженим органом держави. *Після затвердження парламентами двох країн договір набув чинності в день обміну ратифікаційними грамотами* (УТ, 13.06.2008).

Грант — одноразова безповоротна цільова виплата фізичним і юридичним особам грошової суми або дарування обладнання, приміщення громадянами й юридичними особами, зокрема й іноземцями, міжнародними організаціями, для проведення наукових досліджень, упровадження енерго- та ресурсозбережних технологій, вжиття заходів екологічної безпеки та ліквідації наслідків екологічних катастроф, виконання творчих робіт, видання творів художньої, наукової, освітньої, образотворчої, медичної літератури тощо. *Міністерство економіки та фінансів Франції надало грант на 650 тис. євро для фінансування підготовки спільного проєкту «Укренерго» та RTE International з реалізації першої в Україні системи Energy Storage* (ВЗ, 12.02.2019*)*; **г. Президе́нта Украї́ни** — фінансова підтримка державою молодих митців для створення й реалізації соціально значущих, масштабних творчих проєктів. *Гарант призначив гранти Президента України молодим діячам у галузі кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів* (Д, 09.09.2017).

Грома́да — 1. Історично сформована територіальна спільнота мешканців одного населеного пункту для врегулювання виробничих, побутових, сімейних та інших стосунків між окремими родинами та в межах окремих родин. *Життя в невеликому населеному пункті має й певні переваги: усі знають одне одного, що сприяє кращій консолідації та взаємодопомозі — риси, віддавна характерні, зокрема, для українського села. Опосередковано це зменшує й криміногенну ситуацію та сприяє підтримці неписаних правил поведінки в невеликих громадах* (УТ, 06.07.2019). 2. Об'єднання людей, пов'язаних спільними інтересами, напр.: громада сімейна, сільська, земляцька, релігійна тощо. *Уже більше 10 років іудейська релігійна громада бореться за право будівництва єврейського меморіального комплексу* (УМ, ел. ресурс). 3. Основна

територіально-адміністративна одиниця країни. *У проєкті Закону України «Про засади адміністративно-територіального устрою України» передбачено, що район — адміністративно-територіальна одиниця, яка складається з громад, загальна чисельність населення яких становить не менш як 150,0 тис. жителів, проте на територіях із щільністю населення менше середньої щільності населення відповідної області район може мати меншу кількість жителів...* (Д, 21.08.2019); **г. місце́ва** — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями. *За 10 років сталого місцевого розвитку в Україні охоплено понад 80 % території країни з підтримкою місцевих громад у впровадженні їхніх ініціатив* (РС, ел. ресурс); **г. територія́льна** — спільнота мешканців населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, у межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. *За задумом чиновників, передбачалося, що середньостатистична територіальна громада в Україні повинна нараховувати до 9 000 осіб...* (ВЗ, 28.08.2017); **г. територія́льна об'є́днана, ОТГ** — сусідні населені пункти, що на добровільній основі об'єднують свої органи самоврядування з більшими повноваженнями внаслідок проведеної децентралізації. *Створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) передбачає появу нового виду місцевих бюджетів — бюджетів ОТГ, нових суб'єктів управління бюджетом, а також нових правил бюджетотворення* (ДТ, 06.07.2019).

Грома́дський — який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, пов'язаний із ним. *Зберегти історію Майдану. Умови приватизації готелю «Україна» потребують громадської уваги* (РС, ел. ресурс); **г. дипло́ма́тія** *див.* **дипло́ма́тія**: **д. грома́дська**; **г. діяльність** *див.* **діяльність**: **д. грома́дська**; **г. ініціати́ва** *див.* **ініціати́ва**: **і. грома́дська**; **г. контро́ль** *див.* **контро́ль: к. грома́дський**; **г. лобіюва́ння** *див.* **лобіюва́ння: л. грома́дське**; **г. моніто́ринг** *див.* **моніто́ринг: м. грома́дський**; **г. слу́хання** *див.* **слу́хання грома́дські**.

Грома́дськість — передова частина, передові кола суспільства. *Як зауважив оглядач газети «Дзеркало тижня» Сергій Рахманін, «громадськість багато в чому втратила довіру до журналістів, і аторитет журналістів, на жаль, дуже сильно впав»* (РС, ел. ресурс).

Громадя́нин — 1. *соціол.* Людина (індивід), яка ідентифікує себе з певною країною, належить до конкретної держави, перебуває під її владою і користується її захистом. *В Україні набув чинності закон, який забороняє громадянам інших держав брати участь у виборчому процесі* (ВЗ, 28.02.2019). 2. *юр.* Людина як учасник правовідносин, суб'єкт цивільних прав і обов'язків: держава визнає і гарантує права та свободи особи, захищає її за кордоном; своєю чергою, громадянин беззаперечно дотримується законів та приписів держави, виконує встановлені обов'язки. *Громадянину України заборонено добровільно отримувати громадянство іншої держави* (УП, ел. ресурс).

Громадянотво́рення — процес національної ідентифікації де-факто громадян країни, які ними є де-юре, що відбувається на особистісному та загальносуспільному рівнях через усвідомлення нерозривного зв'язку з вітчизною, державними символами. *Рисами громадянотворення в Україні сьогодні є спроби громадського сектора перебирати на себе окремі соціальні функції державних інституцій, посилення громадського контролю за діяльністю виконавчих органів державної влади* (ДТ, 30.06.2017).

Громадя́нство — формально зафіксований і постійний правовий зв'язок людини з державою, який передбачає перебування серед громадян певної держави, певну сукупність взаємних прав та обов'язків і забезпечення законних прав та інтересів особи як всередині країни, так і за її межами. *Громадянством називають стійкий правовий зв'язок людини і держави. Йдеться про один із інститутів конституційного права, закріплений у Конституції і Законі про громадянство* (Д, 17.02.2017); **г. віртуа́льне** — особливий вид правового зв'язку між особою та державою, який ґрунтується на наданні державою особі комплексу електронних послуг в обмін на певні преференції держави (напр., отримання податків, залучення інвестицій). *Підприємці-іноземці зможуть отримати в Естонії віртуальне громадянство* (Д, 09.09.2017); **г. електро́нне** *див.* **г. віртуа́льне.**

Громадя́нський — який стос. до громадянина. *Громадянське суспільство визнає, що самотужки не може протискувати необхідні реформи* (Д, 28—29.08.2020).

Громадя́нськість — світоглядно-психологічний стан людини, що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її інституцій та законів, почуттям власної гідності в стосунках із представниками держави, знанням і поважанням прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовністю і вмінням домагатися дотримання власних прав, вимагати від держави виконання її функцій, відповідальним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом. *Люди змінилися, вони продемонстрували вміння відстоювати свої інтереси, засвідчили втрату страху — революція дійсно породила громадянськість* (УМ, ел. ресурс).

Гру́па — сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею тощо. *Величезне значення терапії, заснованої на ефекті плацебо в лікуванні, зокрема хвороби Паркінсона, встановила група науковців з Ванкувера (Канада)* (УМ, ел. ресурс); **г. диверсі́йно-розві́дувальна, ДРГ** — підрозділ спеціального призначення для розвідки і диверсій у тилу противника у воєнний і передвоєнний час з метою дезорганізації тилових установ, знищення або тимчасового виведення з ладу найважливіших промислових підприємств, військових об'єктів, транспорту, зв'язку, а також збирання інформації про супротивника. *Вночі працювали диверсійно-розвідувальні групи ворога. Їхня мета — завербувати цивільне населення, визначити цілі та закласти електронні мітки для ворожої артилерії* (Armyinform, ел. ресурс); **г. експе́ртна** *соціол.* — офіційно організований колектив фахівців-управлінців, створений для дослідження чітко сформульованої проблеми і вироблення рекомендацій для прий-

няття управлінських рішень відповідними органами влади різних рівнів. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі та СБУ створили міжвідомчу експертну групу з питань захисту критичної інфраструктури* (Д, 09.08.2018); **г. етні́чна** *культ., соціол.* — національна меншина, частина етносу, що проживає за межами своєї етнічної території. *Науковець Інституту демографії України наголосив, що в ході Голодомору етнічна група українців має показники втрат «мінімум удвічі вище, ніж усі інші»* (ДТ, 20.08.2015); **г. етнографі́чна** *культ.*, *соціол.* — локально територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної матеріальної і духовної культури, побуту, інколи діалектом. *Лемки — етнографічна група українців — проживали колись на території Карпат і Закарпаття, яка зараз належить до Польщі та Словаччини* (УМ, ел. ресурс); **г. етнолінгвісти́чна** *культ.* — певна частина носіїв мови чи певного діалекту, що характеризується спорідненістю мовних, етнокультурних та етнопсихологічних ознак. *В окремих адміністративних одиницях (Схід та Південь України) її представники, можливо, будуть навіть у більшості, проте не варто забувати, що їхня справжня чисельність не тотожна частці етнолінгвістичних груп за даними переписів та соцопитувань і проявиться лише після розмежування «транзитної» частини суспільства, яка схильна орієнтуватися за ситуацією* (Т, ел. ресурс); **г. конта́ктна Тристоро́ння** — уповноважені представники України, ОБСЄ та Росії, яких було організовано для полегшення дипломатичного вирішення війни на сході України. *Переговори Тристоронньої контактної групи <…> щодо врегулювання ситуації на сході України доцільно перенести з Мінська до Туреччини, оскільки Туреччина — сприятлива для України країна, яка може бути добрим посередником* (Укрінформ, ел. ресурс); **г. мала́** *соціол.* — соціальна спільнота, члени якої безпосередньо взаємодіють між собою, а її кількісний склад не перевищує кількох десятків осіб. *Мала група, як зазначають науковці, розвивається на основі спільної мети, яка породжує спільну діяльність, спільні цінності і способи взаємодії, а також за безпосереднього контакту осіб у групі, що створює можливості для міжособистісного спілкування* (УМ, ел. ресурс); **г. неформа́льна** *соціол.* — спільнота людей, що виникає спонтанно через взаємні симпатії, схожості ціннісних орієнтацій та інтересів, може існувати як самостійна, ізольована, але може утворюватися й усередині формальних спільнот та організацій як альтернатива й доповнення до них. *Неформальна група новообраних депутатів готується узаконити своє існування* (УК, 14.01.2011); **г. референ́тна** *соціол.* — мала соціальна спільнота, яка реферує (пропускає крізь себе) цінності суспільства і за нормами якої живе та діє (або хоче жити і діяти) індивід. *Ґрунтуючись на попередніх рішеннях, референтна група, таким чином, дійшла висновку, що опубліковане відео не дало будь-якої несправедливої переваги під час конкурсу* (ДТ, 20.05.2019); **г. ти́ску** — суспільно-політичне об’єднання, яке прагне задоволення власних інтересів через вплив на державну владу або політичні партії; від партії відрізняється тим, що вона безпосередньо не бореться за владу, не бере участі в керівництві та управлінні державою. *Агресор набирає козирі й аргументи для*

подальшого створення групи тиску на наше керівництво і західних лідерів (Д, 11.08.2016); **г. управлі́нська** *див.* **г. експе́ртна; г. форма́льна** — об'єднання людей для здійснення соціально заданої діяльності за умов їхньої безпосередньої комунікації та взаємодії, має юридично фіксований статус і нормативну базу існування, в якій закріплюються структура, тип розв'язуваних завдань, головні права та обов'язки, створюється штучно для розв'язання зовні поставленого завдання та / або виконання технологічної функції. *Формальні групи виникають за волею керівництва і тому певною мірою є консервативними, тому що найчастіше вони залежать від особистості керівника і людей, які працюють у цій групі* (ВЗ, 10.10.2014).

Губерна́тор *дер. упр.* — керівник області; голова обласної адміністрації, призначений президентом. *Звільненню з посади голови обласної державної адміністрації передувала масована інформаційна кампанія, яку вела група відомого олігарха проти губернатора* (УМ, ел. ресурс).

Гуманіза́ція — процес «олюднення» суспільного життя, основою якого є світоглядний принцип, за яким людина є найвищою суспільною цінністю, здатною до необмеженого розвитку і самовдосконалення, реалізації всіх своїх сутнісних сил, здібностей і талантів. В українському суспільствознавстві проблема гуманізації постає як процес відродження і розвитку національної культури, держави, громадянського суспільства. *Марію Тройчак — члена Всесвітньої асоціації лікарів-католиків — висунули в лауреати почесної нагороди тисячоліття за досягнення у справі гуманізації суспільства* (ВЗ, 03.01.2013); **г. економі́ки** *ек.* — формування ефективної глобальної економічної системи внаслідок запровадження принципів соціальної відповідальності у комунікаціях суб'єктів ринку національних економік. *Головною темою економічної панелі стане гуманізація економіки — як тренд, що має вирішити конфлікт між гонитвою за фінансовими показниками країн і корпорацій та стратегічними інтересами здорового суспільства* (СВ, 18.08.2017); **г. полі́тики** — процес гармонізації політичних відносин через реалізацію актуальних інтересів суспільства і держави та олюднення політики з метою зміцнення демократичної, соціально-правової держави; реалізації гуманної стратегії інтеграції національної волі народу та його еліти; збереження легітимності влади; забезпечення громадянської злагоди та згуртування населення країни; забезпечення свобод і прав особистості й соціальної справедливості в суспільстві. *Нині досягли справді доленосного моменту: або реально почнемо гуманізацію політики — а отже, почнемо сприяти формуванню культурноцентричної держави, або процес дегенерації набуде злоякісних розмірів* (Д, 01.08.2013); **г. пра́ці** — зміна змісту і форм організації праці, спрямована на усунення її монотонності й одноманітності задля підвищення задоволеності працею. *Боротьба за право жінок на роботу поєднувалось з більш широким рухом за гуманізацію праці для найманих робітників, соціальні гарантії, право на відпустки, пенсії тощо* (ВЗ, 08.03.2018).

Гумані́зм — 1. *культ.* Система ідей та поглядів на людину як найвищу цінність. *Автор книги «HomoDeus: коротка історія завтрашнього дня» зазначає, що гуманізм, лібералізм і соціалізм змогли тимчасово нівелювати по-*

силення соціальної нерівності, що виникла з появою приватної власності (ДТ, 30.06.2017). 2. Чуйне ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність. *Поступово утверджується світогляд, який відображає національний і світовий гуманізм, базується на національних та загальнолюдських цінностях, утверджує самоцінність людини, яка вибудовує своє буття на основі добра, справедливості і милосердя* (УМ, ел. ресурс).

Гуманіта́рний — 1. Який належить до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* (Д, 06—07.09.2019). 2. Який стосується людського суспільства, людини як члена суспільства, до її прав та обов'язків. *Департамент гуманітарної політики Дніпровської міської ради* (Д, 20—21.12.2019); **г. допомо́га** — вид безвідплатної допомоги засобами для життя, що безплатно поширюються серед населення районів, охоплених гуманітарною катастрофою або тих, що перебувають на її межі. *Для умов озброєного конфлікту Міжнародний суд визначив допустиму гуманітарну допомогу як «надання продовольства, одягу, ліків та іншої гуманітарної допомоги, за винятком зброї, систем озброєння, боєприпасів або іншого устаткування, автотранспортних засобів і матеріалів, які можуть бути використані для спричинення серйозних тілесних ушкоджень або стати причиною смерті»* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. катастро́фа** — явище, що виникає внаслідок воєнних дій, природних катаклізмів, економічної блокади чи політичних рішень і спричиняє людські жертви переважно серед мирного населення. *Гуманітарна катастрофа несе загрозу знищення населення певної території або всього суспільства в результаті міграцій, голоду, втрати моральних орієнтирів, епідемій і насильства відносно мирного населення* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. коридо́р** — тип тимчасової демілітаризованої зони, призначений для безпечного транзиту гуманітарної допомоги в кризовий регіон та / або біженців із такого регіону. *Під час другого раунду українсько-російських переговорів 3 березня 2022 року домовилися про формат гуманітарних коридорів для виходу цивільних та можливе тимчасове припинення бойових дій у секторі гумкоридору на період виходу цивільного населення* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Гу́мор політи́чний — доброзичливо-глузливе ставлення до подій у політиці, спрямоване на викриття вад у цій сфері; фізична або вербальна дія, яка має на меті розсмішити; невід'ємний і мінливий атрибут політичного процесу. *В актуальній культурній ситуації в умовах бурхливого розвитку віртуального простору однією з найзатребуваніших форм політичного гумору є інтернет-меми: слогани, «фотожаби», вірусні відеоролики і пародійні ілюстрації, мелодії і гіфи, комікси та демотиватори* (ДТ, 06.07.2019).

Д

Да́йджест *культ.* — 1. Видання, що передруковує з різних джерел найбільш цікаві матеріали у скороченому і спрощеному вигляді. *Постійне представництво України при Раді Європи 20 лютого у Страсбурзі провело День Криму та започаткувало регулярну інформаційну розсилку «Дайджест кримських новин»* (Д, 20.02.2017). 2. Масове видання, що містить короткий адаптований виклад популярних творів художньої літератури. *Літературний дайджест «Як тебе не любити, Києве мій» — рядки з пісні, відомі всім киянам, служать лейтмотивом збірника й перефразовуються, оскільки на запитання «чому» або «за що не люблю» можна відповісти досить витончено* (ВК, 16.05.2018). 3. Скорочений виклад різних текстів (новин, документів, резолюцій та ін.). *Резолюція Європарламенту містить вимогу надати додатковий персонал і бюджет Оперативній робочій групі зі стратегічних комунікацій, яка з 2015 року готує дайджест із розвінчанням дезінформації про Євросоюз* (УП, ел. ресурс).

Двове́кторний — який характеризується двома напрямами розвитку, діяльності та ін. *Політичний лідер України має бути «двовекторним» у зовнішній політиці* (РС, ел. ресурс).

Двове́кторність — властивість за знач. **двове́кторний**. *Печатка двовекторності (і на Схід, і на Захід) протягом усього періоду лежить на зовнішній політиці України* (ДТ, 27.12.2019).

Двовла́ддя — одночасне існування двох влад (у країні, організації та ін.). *Двовладдя у Конституційному Суді: два керівники видають суперечливі накази* (Д, 02.07.2021).

Двополя́рність *див*. **біполя́рність**.

Деба́ти — обговорення справи, проблеми, обмін думками на зборах, з'їздах, у суді тощо. *Британський парламент проводить 22 жовтня дебати щодо Brexit* (УМ, ел. ресурс); **д. парла́ментські** — одна з форм діяльності парламенту, яка полягає в обговоренні питання, винесеного на розгляд представницького органу. *Вже понад 30 років проводяться чемпіонати світу та Європи з парламентських дебатів* (ВЗ, 01.08.2018); **д. політи́чні** — форма обговорення в роботі парламенту, з'їзду, конференції, політичної партії, мітингу, у засобах масової інформації, в роботі міжнародних організацій, під час якого відбувається обмін думками між учасниками заходу з актуального політичного питання, що закінчується прийняттям відповідного політичного документа

(угоди, договору, декларації, протоколу) голосуванням або на основі консенсусу. *Міжпартійні політичні дебати проводять найчастіше в умовах передвиборної боротьби, у періоди політичних криз або загострення боротьби за владу з метою привернути увагу громадськості до проблеми і відповідно збільшення кількості прихильників* (ВЗ, 13.03.2012); **д. президе́нтські** — ґрунтовна полеміка між кандидатами на посаду президента в прямому ефірі, що допомагає виборцям краще зрозуміти позицію кандидата на найвищу посаду та зробити свій вибір. *В українській політичній традиції президентські дебати було започатковано ще 1994 року, коли перед другим туром виборів у прямому ефірі телеканалу УТ-1 відбулася дискусія між двома лідерами…* (ВЗ, 13.03.2019); **д. судові** — частина судового розгляду справи, в якій учасники процесу у судовому засіданні викладають свої докази й можливе рішення у справі. *Судові дебати — це важлива стадія, на якій сторони повинні висловити своє ставлення до справи* (ВЗ, 01.08.2018); **д. телевізійні** — телевізійний формат обговорення не лише між самими учасниками, як передбачає класична модель, а й представниками спільноти, які можуть ставити запитання і під час прямого ефіру в студії, і за допомогою соціальних мереж. *Телевізійні дебати в демократичних країнах слугують механізмом контролю громадянського суспільства над владою, тобто реалізують функцію професійної журналістики як «четвертої влади»* (Д, 11.08.2020).

Дебатува́ти — брати участь в обговоренні нагальних політичних, соціальних, економічних та інших питань у формі дебатів. *Однак уже 1999 року чинний президент відмовився дебатувати зі своїм суперником, очевидно, відчуваючи власну непопулярність та вразливість* (ВЗ, 13.03.2019).

Деблока́ція *див.* **деблокува́ння**.

Деблокува́ння — дія за знач. **деблокува́ти**. *Деблокування українських морських портів є найкращим способом запобігання глобальному голоду та збереження українського аграрного сектора економіки* (Rada, ел. ресурс); **д. раху́нку** — зняття блокади з банківського рахунку, тобто відновлення права власника рахунку на користування ним. *Після деблокування рахунку газопостачання буде відновлено, наголошують чиновники* (РС, ел. ресурс).

Деблокува́ти — зняти (знімати) блокаду. *Аби деблокувати роботу зернового коридору, потрібна відповідна реакція усього цивілізованого світу* (Minagro, ел. ресурс).

Дебри́фінг — процес отримання пояснення, інформації з урахуванням контексту; звітність про показники ефективності та / або можливості для подальшого вивчення результатів події, дослідження або оцінка результатів роботи після участі в заході. *«Що таке декомунізація і з чим її їдять», — розпитуємо про враження, проводимо так званий дебрифінг* (УП, ел. ресурс); **д. психологі́чний** — обговорення, що ведуться у групах людей, які спільно пережили стресогенну або трагічну подію. *Окрім того, дієвими формами соціально-психологічної підтримки в процесі реабілітації є індивідуальні консультації для учасників бойових дій і членів їхніх сімей, організація бесід стосовно особливостей переживання і подолання кризових станів, психологічний дебрифінг, а*

також соціально-психологічні тренінги екзистенційної спрямованості (УТ, 11.09.2014).

Девальва́ція *ек.* — офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці або зниження курсу національної валюти щодо золотого вмісту будь-якої іншої іноземної валюти. *На думку експертів, стримувати девальвацію гривні буде очікування відновлення співпраці з МВФ* (УМ, ел. ресурс); **д. конкуре́нтна** — девальвація національної валюти з метою отримання конкурентних переваг на експортних ринках. *Валютна війна, яку веде одна країна за допомогою конкурентної девальвації своєї валюти відносно іншої, є одним із найбільш негативних та небажаних явищ у міжнародній політиці* (УП, ел. ресурс).

Девелопменталі́зм — первинно економічна доктрина, яка поступово поширилася на процеси політичного та соціального розвитку й визначається як концепція, відповідно до якої розвиток є безперервним прогресивним процесом. *Як дослідницький підхід, девелопменталізм репрезентований двома традиціями — економічною і політичною* (Д, 21.12.2019).

Деві́з — стисле формулювання провідної ідеї, програми дій. *Основне завдання політичного гасла, слогана, девізу — це концентрація уваги навколо ключової ідеї* (ВЗ, 24.02.2018); **д. політи́чний** — короткий вислів, заклик, гасло, що висловлюють провідну політичну ідею або завдання, вимогу, принципи. *Політичним девізом партії стало словосполучення: «Ми за суперництво ідей, а не політичне протистояння»* (ДТ, 02.08.2019).

Девоєнізáція — дія за знач. **девоєнізува́ти**. *Важливо зазначити, що раніше сам президент схвалив концепцію реформи економіки відповідно до європейських стандартів, які передбачають її девоєнізацію і створення належних умов праці робітників* (ДТ, 24.11.2006).

Девоєнізува́ти — перевести на цивільну основу. *Його мета — девоєнізувати цей підрозділ МВС і позбавити президента впливу на нього* (ВК, 10.09.2008).

Деволю́ція — процес передання повноважень від центральних органів влади до регіональних, за якого за урядом зберігається відповідальність за політику держави загалом у всіх напрямках. *Деволюція як процес стає необхідною через збільшення обсягу проблем, що постають перед центральним урядом...* (УП, ел. ресурс).

Дегуманіза́ція — позбавлення людини її людської сутності. *Цей аспект інтерпретації пам'яті про війну як пам'яті про піднесену, екзальтовану (де екзальтація трансформується в радість) жертву, і є загальний тренд дегуманізації ціннісної картини світу* (Д, 11.05.2018); **д. мисте́цтва** *культ.* — процес усунення із творів мистецтва «суто людського», орієнтованого на звичайне сприйняття, що передбачає відтворення життя у формах самого життя. *Дегуманізація мистецтва <...> це мистецтво непопулярне, бо не збігається зі смаками більшості і антинародне, бо його творці не бажають бути приємними публіці* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Дедемократиза́ція — процес переходу від широких, рівних, захищених і зобов'язальних зв'язків між державою та її громадянами; не тотожний проце-

су згортання демократії. *Процес приватизації веде також до дедемократизації освітніх закладів, оскільки їм доводиться діяти як приватним компаніям* (ВЗ, 13.03. 2014).

Дедлáйн *див.* **реченéць**.

Деескалáція — зменшення, ослаблення, зниження рівня або інтенсивності кризи чи конфлікту, звуження його масштабів; припинення ескалації. *Про Мінськ-3 говорити зарано хоча б тому, що в усіх сторін є розуміння: цілі, задекларовані другим колом Мінських перемовин, зіграли певну роль у деескалації конфлікту* (УМ, ел. ресурс).

Деетнізáція *культ.* — переважно штучно-насильницький процес поступового й планомірного позбавлення окремого етносу його найважливіших рис, ознак. *Процес деетнізації проходив синхронно з масовою міграцією селян після того, як скасували фактичне кріпацтво, роздавши колгоспникам паспорти* (УТ, 20.11.2009).

Дезавуювáння — дія за знач. **дезавуювáти**. *Своєчасне і доречне дезавуювання дає змогу уникати ускладнень у міжнародних відносинах і контактах високих посадових осіб* (Д, 13.01.2016).

Дезавуювáти — заявляти про невизнання кого-, чого-небудь, про відмову від кого-, чого-небудь. *МЗС України категорично відкидає оприлюднені звинувачення та інсинуації щодо спроб української сторони дезавуювати Мінські домовленості* (УК, 19.11.2020).

Дезінтеграці́йний — який стос. до дезінтеграції. *Загалом дезінтеграційні процеси, особливо на міждержавному, міжнародному рівні, є свідченням входження чи перебування якогось народу (народів) на етапі національно-державного будівництва...* (УП, ел. ресурс).

Дезінтегрáція — розпад цілого на складники, що призводить до скорочення контактів, послаблення взаємозв'язків та взаємодій між цими частинами раніше цілісної системи (політичної нації, суспільства, держави, міждержавного утворення), а також занепаду діяльності спільних координаційних інститутів. *Девальвація президентської влади ще більше прискорює дезінтеграцію української держави* (УМ, ел. ресурс); **д. етнополіти́чна** *культ., політ.* — один зі складників процесу розвитку людства, пов'язаний із роз'єднанням і розподілом вже наявної етнополітичної спільноти, єдиного багатонаціонального чи поліетнічного суспільства, держави чи міждержавного утворення. *Найбільш відомими прикладами примусової етнополітичної дезінтеграції був розподіл таких націй і держав, як польська, німецька, в'єтнамська, корейська та ін., а також багатьох етносів, у тому числі й українського, між кількома різними, «чужими державами»* (УП, ел. ресурс).

Дезінформаці́йний — який спрямований на поширення неправдивої інформації. *Фінляндія запровадила освітні програми медійної грамотності, а національна преса провадить спільну роботу для вилучення неправдивих новин і корегування дезінформаційних матеріалів* (ВЗ, 24.02.2018).

Дезінформáція — 1. Неправильна, неправдива інформація. *Дезінформацію про повернення у Київ українських в'язнів запустили спеціально, аби зірва-*

ти процес обміну утримуваними (ВЗ, 31.08.2019). 2. *соціол.* Процес впливу на громадську думку через неадекватну інформацію, яка видається за достовірну і сприймається як істинна. *Великим питанням у більшій частині Європи та в Америці все ще лишається те, хто є найуразливішими споживачами дезінформації та онлайн-маніпуляцій і як унаслідок цього змінюється їхня поведінка* (УТ, 09.07.2018).

Дезінформува́ти — вводити в оману неправдивою інформацією. *...Метою створення фейкових каналів є бажання залучити багато підписників, дезінформувати громадян, маніпулювати суспільною свідомістю, а за необхідності — посіяти паніку* (Apostrophe, ел. ресурс).

Деідеологіза́ція — тимчасові процеси певної втрати впливу різних ідеологій на практику, що відбуваються внаслідок згасання ідеологічної боротьби між державами, класами, націями, елітами, окремими владними групами. *Іще на початку 1990-х років в Україні з'явився троянський кінь так званої деідеологізації, коли влада фактично проголосила свій нейтралітет в ідейній боротьбі між патріотичними й антиукраїнськими силами, хоча від її результатів залежить саме існування нашої держави* (УТ, 04.05.2013).

Деімперіаліза́ція — 1. *політ.* Знищення імперії; відмова від імперської політики. *Сучасний стан речей в Україні — це наслідок імітації деімперіалізації, війни повноважень між політичними гравцями, засилля олігархату та корумпованого державного апарату* (УП, ел. ресурс). 2. *соціол.* Позбавлення імперського мислення, світосприймання. *Якщо в Британії, Франції, Іспанії та інших західноєвропейських державах за останні 50 років відбулася деімперіалізація свідомості, то в наших сусідів її не спостерігалося* (Т, ел. ресурс).

Деіндивідуаліза́ція — втрата самооцінки, небажання її здійснювати, розчинення у масі. *Масова культура транслює пересічні смаки, чинить наркотичний вплив і ширить деіндивідуалізацію* (Т, ел. ресурс).

Деклара́ція *юр.* — 1. Офіційне проголошення державою, політичною партією, міжнародними, міждержавними організаціями головних принципів їхньої діяльності, програмних позицій, повідомлення про суттєву, принципову зміну в їхньому статусі. *Ця доктрина — не закон, це декларація про відновлення традицій радянської цензури та пропаганди* (ВЗ, 19.08.2019); **д. електро́нна** — щорічна декларація про доходи, яка подається державними службовцями та іншими публічними посадовими особами в електронній формі. *Подання електронних декларацій — обов'язок посадовців бюджетних установ* (Г, ел. ресурс); **Д. про держа́вний суверені́тет Украї́ни** — політико-правовий документ, прийнятий Верховною Радою України 16 липня 1990 р., яким проголошено державний суверенітет України, самостійність, повноту і неподільність влади в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. *Декларація про державний суверенітет України, проголошуючи «народ України єдиним джерелом державної влади», закладала основи реального народовладдя в країні, надавала народу України «виключне право на во-*

лодіння, користування і розпорядження національним багатством України» (УП, ел. ресурс). 2. Заява вантажоперевізника до митниці про кількість товару, його вагу, ціну та ін. для визначення мита. *Підприємство подало для митного оформлення (в режимі «експорт») «липову» декларацію щодо відправлення за межі України фуражного ячменю, розраховуючи на повернення ПДВ* (СВ, 31.07.2015). 3. Документ, що додається до грошових і цінних паперів, які пошта надсилає за межі країни. *Працівники пошти зобов'язані надати зразок декларації про пересилання майна громадян (гроші, цінні папери та ін.) за межі держави* (ВЗ, 8.11.2012). 4. Заява платника податку про характер і розмір доходів. *…Якщо фізична особа знята з реєстрації за однією адресою, але ще не зареєстрована за іншою, то вона все одно повинна подавати декларацію до податкового органу за попередньою податковою адресою* (ДФСУ, ел. ресурс).

Деклару́вання *юр.* — дія за знач. **деклару́ати**. *Головне управління ДПС у м. Києві нагадує, що триває кампанія декларування громадянами доходів, отриманих протягом 2019 року* (СВ, 13.03.2020); **д. електро́нне** — процес подання декларацій в електронній формі, основним завданням якого є підзвітність та прозорість публічної служби. *Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках* (ЮГ, ел. ресурс).

Деклару́ати *юр.* — офіційно заявляти, проголошувати. *Пропозиція щодо необхідності декларувати доходи викликана питанням розрахунку розміру субсидій, а не з метою їх оподаткування* (УП, ел. ресурс).

Деколоніза́ція — процес ліквідації колоніального панування метрополії, набуття колишніми колоніями політичної незалежності, утвердження суверенності народів колоніальних і залежних країн, утвердження ролі цих країн як самостійних і повноправних суб'єктів міжнародного права та системи міжнародних відносин. *Будемо доносити до широкого загалу напрацювання Українського інституту національної пам'яті, зокрема поширення досвіду декомунізації, пробудження у суспільній свідомості людей потреби деколонізації, тобто звільнення від спадщини імперського минулого та формування власної самоідентичності* (ГУ, 07.07.2019).

Декомуніза́ція — система заходів, теоретична і практична діяльність, спрямовані на звільнення від впливу та наслідків комуністичної ідеології в усіх сферах суспільного життя після падіння правлячих комуністичних режимів. *Процес декомунізації в суспільному житті України розпочався з декомунізації освіти та виховання* (Д, 15.10.2013).

Декре́т *юр.* — нормативний акт, що видається виконавчою владою держави і є обов'язковим для підпорядкованих їй структур. *Голова Верховної Ради України звернувся до Прем'єр-міністра з проханням розглянути питання про актуальність дії низки декретів уряду, ухвалених у 1992—1993 роках* (ГУ, 13.03.2004).

Декриміналіза́ція *соціол., юр.* — зменшення кримінального впливу на суспільство. *Водночас потрібно розуміти, що сама по собі декриміналізація економічних злочинів не призведе до покращення умов ведення бізнесу без удосконалення системи розслідування та притягнення винних до відповідальності* (УТ, 23.11.2011).

Декультура́ція *соціол.* — втрата основної (сутнісної) частини рідної (вітчизняної) культури. *Зараз ми вже бачимо перші плоди внутрішньої декультурації: значні частини території країни, можливо, опиняться не у сфері впливу столиці, а під владою когось іншого, чи це самоврядні регіональні угруповання, чи це сусідні центри влади або угруповання міжнародних терористів і екстремістів* (Д, 03.02.2010).

Делега́т — обраний або призначений представник спільноти, громадсько-політичної організації, наділений повноваженнями приймати авторитетні рішення, здійснювати, репрезентувати й захищати їхні інтереси на переговорах, нарадах, з'їздах тощо. *Делегат від Канади заявив, що він відвідував школи нацменшин в Україні і там поважається право на використання рідних мов* (ВЗ, 26.05.2018).

Делега́ція — група делегатів від якої-небудь організації, установи, колективу. *За дорученням президента українська делегація на Галіфакському форумі ознайомить світову спільноту з безпековою ситуацією в Україні та біля наших кордонів* (ПУ, ел. ресурс).

Делегітима́ція — дія за знач. **делегітимізува́ти**. *Делегітимація випливає з переконання, що політична влада неадекватно репрезентує суспільні інтереси та цінності в наявній суспільно-політичній інформації* (УМ, ел. ресурс).

Делегітимізува́ти — позбавляти кого- або що-небудь легітимності, робити нелегітимним. *Якщо влада <…> вирішить вдатися до силового сценарію, то це її просто делегітимізує і доведе, що вона не здатна домовлятися зі своїми громадянами…* (РС, ел. ресурс).

Делегува́ння — дія за знач. **делегува́ти**. *Делегування надає самостійності підлеглим, відкриває більші можливості задоволення їхніх правомірних потреб, а значить і мотивів* (УМ, ел. ресурс).

Делегува́ти — 1. Обирати або уповноважувати делегатом. *...Ми закликаємо Венеційську комісію та інших міжнародних партнерів не делегувати експертів у Дорадчу групу з відбору суддів <…>, допоки не будуть внесені зміни до закону* (Dejure, ел. ресурс). 2. Офіційно доручати, передавати права, завдання, обов'язки тощо. *Здатність делегувати завдання — ключовий фактор успіху керівника* (Spilno, ел. ресурс).

Деліберати́вність — міждисциплінарна теорія про необхідність зміни експлуатаційних і антагоністичних стосунків між людьми у всіх сферах суспільного життя. *Деліберативність як ознака демократичної правосвідомості передбачає прийняття певної установки, спрямованої на соціальне співробітництво, а саме установки відкритості, готовності сприймати розумні доводи, що супроводжують заяви інших осіб так само, як і свої власні* (УП, ел. ресурс).

Деліквéнтний *соціол., юр.* — який пов'язаний із поведінкою, вчинками, що не відповідають формально зафіксованим юридичним нормам. *Боротьба з корупцією — одна з найбільш висвітлюваних тем і в чеських ЗМІ, тому їхню увагу не міг оминути факт виходу книжки французького юриста й соціолога П'єра Лакума «Соціологія деліквентних еліт: від кримінальності "білих комірців" до політичної корупції»* (УТ, 19.08.2016).

Деліквéнтність *соціол., юр.* — властивість за знач. **деліквéнтний**. *У всіх країнах ЄС велику увагу приділяють саме проблемі деліквентності політиків і «білих комірців»* (УТ, 19.08.2016).

Делімітáція — визначення меж державного кордону з описанням його проходження та нанесенням на карту із детальним зображенням на них рельєфу, гідрографії, населених пунктів. *Надворі XXI століття, а на елементарних поняттях багато наших громадян, як і колись, розуміється мало. Наприклад, такими словами, як «делімітація» і «демаркація», деякі ідеологи, як і раніше, із завидною завзятістю лякають широку громадськість* (Д, 06.07.2002).

Демагóгія — форма свідомого введення в оману широких мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах та сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху. *Майстрами демагогії часто виявляються ті державні, партійні, політичні діячі, які маскують свої справжні цілі і своє справжнє політичне обличчя* (УМ, ел. ресурс); **д. соціáльна** — засіб уведення мас в оману нездійсненними обіцянками, популярними гаслами, навмисним, свідомим викривленням фактів, їхнього змісту. *Популізм — це не що інше як хабар суспільству. Це така собі соціальна демагогія, гра на інстинктах* (ВЗ, 31.08.2016).

Демаркаційний — який стос. до демаркації. *Нове з історії визволення Чехословаччини: правда про так звану демаркаційну лінію* (РС, ел. ресурс); **д. лíнія** *див*. **демаркáція**.

Демаркáція — дія за знач. **демаркувáти**. *Другий етап — демаркація кордону (позначення кордону на місцевості спеціальними прикордонними знаками) — проходить у більш драматичних умовах* (ДТ, 24.12.2016).

Демаркувáти — визначати лінію проходження державного кордону. *Україна демаркуватиме кордон в односторонньому порядку* (УМ, ел. ресурс).

Демáрш — дипломатична акція, застосована урядом, зовнішньополітичним відомством або дипломатичним представником щодо уряду іншої держави. *Того ж дня українська делегація оголосила про демарш: на знак протесту депутати залишили залу асамблеї та пообіцяли, що не братимуть участі в її роботі* (УМ, ел. ресурс).

Демілітариза́ція — встановлена міжнародним договором заборона окремій державі тримати на певній території або мати взагалі збройні сили, окрім поліційних формувань, мати оборонну промисловість, випускати продукцію воєнного (подвійного) призначення, будувати військові укріплення, розвивати військову інфраструктуру; роззброєння. *Пріоритетними напрямками реформування СБУ є: відмова від невластивих спеціальним державним органам функ-*

ції; розширення контррозвідувального вектора роботи; впровадження гнучкої структури; оптимізація кадрового складу; демілітаризація; підвищення рівня соціального забезпечення працівників… (ДТ, 21.10.2019).

Деміфологіза́ція — поняття сучасної філософії і мистецтва, що означає розуміння за допомогою руйнування стереотипу або включення в новий контекст. *Відходить міф про те, що повинні прийти нові люди, які не були пов'язані з політикою і вони будуть кращими. Відбувається деміфологізація теми нового покоління* (ВЗ, 05.09.2019).

Демобілізáція — звільнення військовослужбовців зі збройних сил після закінчення військового контракту, локальної чи широкомасштабної війни. *Також звільнитися мають право військові, що уклали контракт на термін до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію та вислужили не менше 24 місяців військової служби за контрактом* (УК, 04.01.2017).

Демóграф — фахівець із вивчення особливостей відтворення народонаселення країни. *Уже котрий рік поспіль демографи констатують в Україні стале зменшення населення* (СВ, 01.09.2017).

Демографíчний — який стос. до демографії. *Демографічні дірки на ринку праці на Заході зазвичай «латаються» за рахунок внутрішньої або зовнішньої міграції* (СВ, 01.09.2017); **д. ситуáція** — прояв особливостей відтворення населення за основними його процесами в конкретному часі і місці (регіоні, країні). *Демографічна ситуація в Україні: до 2050 року населення може скоротитися на третину* (РС, ел. ресурс).

Демогрáфія *наук.* — наука про закономірності відтворення населення в суспільно-історичній і соціальній обумовленості цього процесу. *Саме за даними того перепису 1989 року, про Голодомор уперше заговорили публічно — вже не у форматі приватних історій, а як про національну катастрофу, що змінила демографію України* (УМ, ел. ресурс); **д. етнíчна** *культ.* — наука, що досліджує процес еволюції різних етносів, вивчаючи сукупність чинників, що зумовлюють особливості відтворення етнічних спільнот методами демографії. *З етнографією етнічна демографія пов'язана передусім завданням вивчення динаміки етнічних спільнот (включаючи етноси, етнічні та етнографічні, расові, релігійні та інші групи), з демографією — аналізом етнічних аспектів відтворення населення та впливу на цей процес окремих етнічних чинників* (Д, 26.06.1999); **д. політи́чна** — наукова дисципліна, яка вивчає взаємовідносини між розміром і розподілом населення, з одного боку, й владою та політикою, — з іншого. *Політична демографія, яка особливо активізувалася після Помаранчевої революції 2004 р., попри недоліки та обмеженість фінансовим чинником, усе ж таки забезпечила певний ефект* (УМ, ел. ресурс).

Демократизáція — організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу її джерелом і носієм суверенітету в розв'язанні проблем суспільного врядування. *Так чи інакше, інтерес НАТО до суспільної думки — не випадковий. Із одного боку, він вкладається в парадигму проєкту де-*

мократизації — згідно з нею важливі політичні рішення мають прийматися за високої поінформованості громадян і відповідно політичні еліти повинні базувати свою позицію на волі більшості громадян (ЄП, ел. ресурс).

Демократи́чний — який дотримується принципів демократії. *Розумний лідер, який мислить рівнем державних цінностей, а не власного гаманця, будує інституції, щоб забезпечити подальший демократичний розвиток своєї країни* (УП, ел. ресурс).

Демокра́тія — форма державно-політичної організації суспільства, що визначає джерелом і носієм влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи. *Більшість громадян уважають, що демократія є найбільш бажаним варіантом державного устрою для України* (УП, ел. ресурс); **д. анархі́стська** — концепція демократії, заснована на максимально можливому визволенні особистості й базується на свободі, має своєю метою знищення всіх типів примусу й експлуатації людини людиною. *Анархістська демократія, у свою чергу, пропонує контролювати владу за допомогою делегування* (УП, ел. ресурс); **д. ба́зисна** — різноманітні концепції прямої (безпосередньої) демократії, у яких стверджується, що формування певної політичної волі — завдання насамперед народу. *Хтось мав би набратися мужності та пояснити виборцям, чому саме нам, не захищеним мандатами громадянам, потрібна їхня депутатська недоторканість. Що це не про «привілейований клуб» нардепів, а про базисну демократію* (ВЗ, 05.09.2019); **д. безпосере́дня** — форма прямого народовладдя, здійснення влади народом безпосередньо, без створення постійних або інших інституцій, шляхів волевиявлення всіх громадян, які взяли участь у відповідному референдумі або плебісциті у формах, передбачених конституцією, іншими законами. *Безпосередня демократія вимагає тільки того, щоб люди обирали своїх лідерів, а оцінювати достоїнства кандидатів — справа кожного окремого виборця* (Д, 15.10.2013); **д**. **виробни́ча —** політика, що базується на участі працівників у прийнятті певних управлінських рішень відповідної організації. *За колишньої економічної й політичної системи, характерними атрибутами якої були монополія державної власності, зведення до мінімуму ринкових механізмів функціонування економіки, одержавлення професійних спілок, застосування авторитарних методів управління на макро-, мезо-, мікрорівнях, виробнича демократія не могла не бути переважно формальною за своєю суттю* (УМ, ел. ресурс); **д. ге́ндерна** — система волевиявлення двох статей — жінок і чоловіків — у суспільстві як рівних у правах і можливостях, законодавчо закріплених і реально забезпечених щодо політико-правових принципів, дій, розбудови суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб. *У тексті Резолюції пропонується Парламентській асамблеї Ради Європи прийняти рішення про ретельне вивчення та моніторинг гендерної ситуації в Україні для розроблення рекомендацій, щоб запровадити принципи гендерної демократії, поваги до прав людини та верховенства права, які є базовими принципами Ради Європи* (УП, ел. ресурс); **д. дефе́ктна** — політичний режим, що має мінімальний критерій демократії (формування

урядової влади на основі вільних і конкурентних виборів), але водночас має і істотні відхилення від загальновизнаних стандартів демократичного врядування. *Україна в «Індексі трансформації» названа «дефектною демократією» із низьким рівнем соціально-економічного розвитку* (УМ, ел. ресурс); **д. економі́чна** — теорія, практика й наслідки втілення принципів демократії в економічні відносини, демократизація всього господарського механізму суспільства. *Функціонально економічна демократія на підприємствах (співучасть в управлінні, промислова демократія) передбачає контроль виробничих рад (базових органів економічної демократії) за значною сферою господарської діяльності (зайнятість, соціальна політика, гуманізація праці)* (УП, ел. ресурс); **д. електро́нна** — демократія, заснована на використанні мережевих комп'ютерних технологій, механізм забезпечення політичної комунікації, що сприяє реалізації принципів народовладдя та дає змогу привести політичну організацію відповідно до реальних потреб інформаційного суспільства. *Протягом 2015—2019 рр. значну увагу було приділено формуванню національної політики у сфері електронної демократії* (УП, ел. ресурс); **д. елі-та́рна** — форма демократії, що припускає правління змінюваних, відкритих еліт, над якими суспільство здійснює контроль за допомогою виборів. *Існує низка концепцій елітарної демократії, які намагаються поєднати теорію демократії і теорію еліт* (УМ, ел. ресурс); **д. імітаці́йна** — система державного устрою, за якої демократичні права та свободи регулюються та обмежуються згідно з інтересами правлячої верхівки. *Імітаційна демократія спостерігалась навіть у тоталітарних режимах, це характеристика будь-якого недемократичного режиму, що змушений зберігати та демонструвати світові якісь форми демократичних інститутів* (ВЗ, 01.06.2017); **д. комуні-та́рна** — демократія з ефективною реалізацією конституційних прав і свобод громадян, становлення і розвитку демократичних інститутів з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій. *Сьогодні небезпеку під час сприйняття концепції комунітарної демократії становить підміна її сутності та змісту* (ЮГ, ел. ресурс); **д. мітинго́ва** — стан, який настає під час і після бурхливих революційних подій та охоплює тих, хто відкрито демонструє свою політичну позицію. *На хвилі революційного протестного настрою виникла нова «мітингова демократія» — Євромайдан у Києві* (УМ, ел. ресурс); **д. наро́дна** — форма правління, за якої народ є реально джерелом державної влади. *Народна демократія — це механізм і можливість реальної здатності більшості народу здійснити свою волю за допомогою держави або безпосередньо (через референдуми, опитування та ін.) впливати на всі сторони життя суспільства — політичну, економічну, духовну* (ДТ, 13.06.2019); **д. перехідна́** — демократія, яка є формою управління за перехідного чи гібридного режиму. *Організація «Freedom House» вбачає прогрес України в ситуації з демократією і відносить нашу країну до країни із перехідною демократією чи гібридним режимом* (УП, ел. ресурс); **д. плебісцита́рна** — концепція демократії, за якої безпосереднє волевиявлення народу, його політичний вплив обмежується схемою «схвалити» чи «заперечити». *До форм плебісцитарної де-*

мократії належать: проведення виборів на основі загального виборчого права, референдуми, всенародні обговорення питань державного життя (УМ, ел. ресурс); **д. плюралісти́чна** — концепція демократії, яка полягає в тому, що не особа, не народ, а група є головною рушійною силою політики в сучасних умовах демократичного суспільства. *Загальним у концепціях плюралістичної демократії є положення про те, що держава тоді є демократичною, коли в здійсненні влади беруть участь безліч організацій чи автономних груп, що представляють різні соціальні інтереси* (Демиденко, ел. ресурс); **д. представни́цька** — форма правління, за якої громадяни здійснюють своє право не особисто, а через своїх повноважних представників (виборних або призначених). *Представницька демократія — це вирішення державних питань представницькими органами, через обраних депутатів парламенту та органи місцевого самоврядування, а також через інститут глави держави* (УТ, 22.03.2011); **д. пряма́** — форма правління, за якої право прийняття політичних рішень здійснюється всіма без винятку громадянами держави. *Пряма демократія — це безпосередня участь усіх громадян у вирішенні державних справ (основною формою такої участі сьогодні є референдум), у перспективі — загальне голосування громадян за допомогою електронних засобів* (УТ, 22.03.2011); **д. рефлексу́юча** — концепція демократії, що робить акцент на процедурах, які забезпечують не виконання функцій владою, а втягнення у політичне управління громадської думки й повну підзвітність їй владних структур. *Ідеї Етціоні, що високо оцінює роль громадськості, знайшли сьогодні повне відображення і в концепції рефлексуючої (розмірковувальної) демократії* (ВК, 25.05.2016); **д. ри́нкова** — концепція демократії, заснована на законах ринкової економіки шляхом експансії цих законів і звичаїв на всі сфери суспільно-політичного життя. *На думку окремих економістів і соціологів, ринкова демократія становить основу для розвитку інститутів, принципів і відносин політичної демократії* (ВЗ, 17.09.2019); **д. розміркóвувальна** *див.* **д. рефлексу́юча; д. соціа́льна** *див.* **соціа́л-демокра́тія**; **д. субсидіа́рна** — модель багаторівневої демократії, що забезпечує розподіл повноважень і компетенцій на різних рівнях політичної взаємодії (відповідно до принципу субсидіарності). *У сучасних умовах субсидіарна демократія позиціонується як така, що відповідає глобалізації і регіоналізації політичного простору* (ВК, 05.10.2017); **д. це́нзова** — форма правління в державі, коли право голосу (голосування) належить обмеженому колу осіб. *Можна <…> вести мову про цензову демократію, в рамках якої виборче право (як активне, так і пасивне) належить обмеженому колу мешканців країни* (УТ, 22.03.2011).

Демонополіза́ція — політика, яку провадить держава та її органи, спрямована на заборону монополізму й розвиток конкуренції. *Серед названих досягнень — демонополізація держпідприємств, активізація інвестиційної діяльності, зростання експортного потенціалу і кількості підприємств, що експортують свою продукцію на ринки ЄС* (УМ, ел. ресурс).

Демонстра́нт — людина, яка є учасником публічних масових виражень громадських настроїв. *Уряд пішов на поступки після того, як у Па-*

рижі десятки тисяч демонстрантів пройшли маршем проти реформи (УП, ел. ресурс).

Демонстра́ція — 1. Публічний масовий вияв, хода людей для вираження тих чи інших громадських настроїв, зокрема протесту проти кого-, чого-небудь. *Масові демонстрації із вимогою цивільних прав і свобод пройшли країною* (УМ, ел. ресурс). 2. *культ*. Публічний показ чого-небудь (фільму, колекції, твору мистецтва тощо). *Демонстрація процесу одягання традиційного вбрання супроводжуватиметься цікавими фактами з джерел* (УП, ел. ресурс).

Демотива́тор — мотиваційний плакат у формі макрозображення, що складається з картинки в рамці й напису-слогана, що демотиваційно коментує її. *Серед інтернет-контенту все частіше можна зустріти неоднозначні картинки в чорних рамках, іменовані демотиваторами* (Зн, ел. ресурс).

Де́мпінг *ек.* — експорт товарів за значно нижчими цінами, ніж на внутрішньому і світовому ринках, із метою витіснення конкурентів. *Ціновий демпінг, а згодом — монополізація? Що не так з ринком газу в Україні?* (Д, 11.08.2020); **д. валю́тний** — експорт товарів за зниженими цінами за рахунок зниження курсу національної валюти, з якої здійснюється експорт. *Валютний демпінг дозволяє завоювати ринки збуту* (УМ, ел. ресурс).

Де́мпінговий — який стос. до демпінгу. *Захист внутрішнього ринку: українські виробники захищені від демпінгового та субсидованого імпорту* (УМ, ел. ресурс).

Денатуралізáція — дозвіл на вихід або позбавлення громадянства й звільнення від прав і обов'язків, пов'язаних із громадянством. *Європа вже відчуває наслідки багатовікової денатуралізації...* (Д, 18.09.2003).

Денацифікáція — система заходів зі звільнення економіки, політики, культури, ЗМІ та юриспруденції колишнього Третього рейху (Німеччини та Австрії) від впливу та наслідків націонал-соціалізму після Другої світової війни. *Виконання програми денацифікації у сфері усунення колишніх функціонерів нацистського режиму з державних, політичних та керівних посад Німеччини було поступово уповільнено у зв'язку з початком холодної війни і військового протистояння Західної Європи та комуністичного СРСР* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Денаціоналізáція — 1. Насильницьке позбавлення духовно-культурного суверенітету певного народу, руйнування національних особливостей (мови, культури, освіти, науки, мистецтва, традицій тощо). *Прогноз один: руйнується Українська держава, українська нація розчиняється в сусідніх, витворюється новий етнос російськомовних українців — денаціоналізація йде повним ходом* (УМ, ел. ресурс). 2. Повернення державного націоналізованого майна колишнім власникам або їхнім законним нащадкам. *Висловлено стурбованість ситуацією навколо судових процесів в Україні з метою денаціоналізації банку, що може поставити під загрозу фінансову стабільність держави* (УП, ел. ресурс). 3. Перехід державної власності до колективів і приватних осіб зі створенням на їхній основі корпоративної, акціонерної та приватної власності.

Нині в Україні відбувається процес денаціоналізації великих промислових підприємств, стратегічно важливих об'єктів, які належать до галузей, що становлять основу національної економічної безпеки держави (ДТ, 15.06.2019).

Денонса́ція — дія за знач. **денонсува́ти**. *Цей Договір поки юридично не вичерпав свій потенціал у судових процесах. У випадку його денонсації Україною в односторонньому порядку, немає гарантій, що це визнає інша сторона* (УМ, ел. ресурс).

Денонсува́ти — оголошувати договір недійсним, таким, що втратив свою силу, чинність. *Кабінет Міністрів пропонує Верховній Раді денонсувати угоду між урядами України та Сирії* (РС, ел. ресурс).

«День ти́ші» — неформальна назва дня безпосередньо перед виборами, коли заборонена агітація. *«День тиші» у виборчій практиці позначається термінами «період тиші» або «день роздумів»* (ВК, 25.05.2016).

Деокупа́ція — комплекс заходів військово-політичного характеру, спрямованих на повернення контролю держави або встановлення контролю міжнародними організаціями над раніше окупованими територіями. *Деокупація залежить від того, як швидко влада забажає перемоги над гібридним агресором і припинить створювати у західних партнерів ілюзію можливості швидкого замирення з ним* (Д, 19—20.03.2021).

Деолігархіза́ція — зменшення впливу олігархів на ухвалення владою рішень. *Про деолігархізацію в Україні говорять багато років з різних трибун, але досі ніхто не наважився піти проти системи* (Д, 16—17.04.2021).

Деонтологі́чний *наук.* — який стос. до деонтології. *Однак деонтологічні аспекти не тільки не втратили своєї актуальності, але й набули суттєвої значущості* (ВК, 05.10.2017).

Деонтоло́гія *наук.* — розділ етичної теорії, що розглядає питання, пов'язані з поняттям обов'язку, повинності, всі форми моральних вимог та їхнє співвідношення. *Крім того, ситуацію могло б змінити відповідальніше ставлення до вивчення такої дисципліни, як деонтологія* (ВК, 05.10.2017).

Департа́мент *держ. упр.* — назва відомства, міністерства. *«…Унаслідок масового переходу на мобільний інтернет різко зростає навантаження на мережі мобільних операторів», — розповів директор департаменту з розвитку фіксованого інтернету…* (РС, ел. ресурс); **д. держа́вний краї́ни, держдепарта́мент** — центральний орган керівництва окремими підгалузями в межах відповідних секторів державного управління. *Білий дім пропонуватиме зберегти розмір оборонної допомоги для України на нинішньому рівні в пропозиції бюджету на майбутній рік, відмовившись від спроб скоротити фінансування по лінії Державного департаменту країни* (УМ, ел. ресурс).

Департиза́ція — дія за знач. **департизува́ти**. *Необхідна департизація місцевої влади: голови РДА мають займатися проблемами району, а не своєї партії* (УП, ел. ресурс).

Департизува́ти — забороняти діяльність політичних партій у державних установах, на підприємствах і т. ін. *«Негайно департизувати всю систему держуправління», — заявив експрем'єр…* (ЄП, ел. ресурс).

Деперсоналіза́ція *див*. **деіндивідуаліза́ція**.

Деполітиза́ція *див*. **департиза́ція**.

Депопуля́ція — систематичне зменшення абсолютної чисельності населення будь-якої країни або території як наслідок звуженого відтворення населення, коли наступні покоління чисельно менші за попередні (смертність перевищує народжуваність, висока еміграція, існують обставини, що зумовлюють великі втрати людей, напр., війна). *Вікова структура населення змінюється в бік старіння, кожне наступне покоління працюватиме більше, щоб заробляти принаймні не менше, зростає рівень смертності — триває невпинна депопуляція* (УП, ел. ресурс); **д. націона́льна** — форма руйнування системи життєдіяльності нації у всеосяжному вимірі, що полягає в масовому застосуванні новітніх теорій і технологій знищення матеріальної та духовної сфери буття нації у вигляді захисту загальнолюдських інтересів і цінностей. *На практиці національна депопуляція означає, що має вивищитися тільки одна нація-гегемон, інші ж будуть повністю позбавлені національної ідентичності й перестануть бути суб'єктами історичного процесу в глобальному вимірі* (УМ, ел. ресурс).

Депортаці́йний — який стос. до депортації. *Вирішальними носіями правди про жахливі депортаційні свавілля є очевидці тогочасних подій* (УМ, ел. ресурс).

Депорта́ція — дія за знач. **депортува́ти**. *Депортації і пов'язаних із нею страждань у довоєнні часи зазнали чимало народів, об'єднаних у СРСР* (СВ, 16.05.2017).

Депорто́ваний — який зазнав примусового виселення, потрапив під депортацію. *Значна кількість депортованих (за різними оцінками від 15 до 46 %) померла від голоду і хвороб у першу ж зиму 1944—1945 років* (СВ, 16.05.2017).

Депортува́ти — примусово виселяти з місця постійного проживання особу, групу осіб, етнічну групу чи народ з історичної батьківщини. *Торік суд у Варшаві ухвалив депортувати до Росії чеченського біженця…* (РС, ел. ресурс).

Депута́т — 1. Особа, уповноважена колективом для виконання якихось відповідальних завдань, доручень, виступів від його імені, для репрезентування й відстоювання його інтересів. *Колектив підприємства обрав кількох депутатів для представлення своїх інтересів* (ВК, 25.05.2016). 2. Виборний представник населення в постійно чинних органах влади. *Канадський депутат закликала відвідати меморіал жертв Голодомору в Торонто* (Д, 24.10.2018); **д. міськóї ра́ди, міськра́ди** — особа, обрана до законодавчого органу місцевого самоврядування, де представляє інтереси виборців свого виборчого округу — міста чи їхніх громад. *Депутати міськради офіційно звернулися до Президента України, Голови Верховної Ради та Прем'єр-міністра щодо питань деокупації Криму* (Д, 26.02.2021); **д. наро́дний** — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до центрального представницького органу державної влади. *Народні депутати відкликали частину*

поправок до бюджетного законопроєкту № 5551-2, які стосувалися вживання української мови (УП, ел. ресурс); **д. обласно́ї ра́ди, облра́ди** — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до обласної ради. *Депутат обласної ради може мати до 5 помічників-консультантів, правовий статус та умови діяльності яких визначаються Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» та іншими законами* (ZR, ел. ресурс); **д. се́лищної ра́ди, сільра́ди** — представник територіальної громади села, селища, який відповідно до Конституції України і Закону «Про місцеві вибори» обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України. *Депутат селищної ради здійснює свої повноваження, не поривaючи з виробничою або службовою діяльністю* (ZR, ел. ресурс).

Дерадянізáція — ідеологія та політичний курс на остаточне усунення з політики, культури та інших сфер життя пострадянської країни залишків практики життєдіяльності СРСР. *Меморіал Слави — один із об'єктів, що можуть зникнути внаслідок дерадянізації і декомунізації* (УП, ел. ресурс).

Держа́ва *політ*. — 1. Форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління від імені народу; організація публічної політичної влади, яка поширюється на всю громаду, виконує функції її офіційного представника та спирається на відповідні засоби примусу та підкорення. *Держава стежить за правильним використанням усіх без винятку земель* (СВ, 28.02.2017); **д. авторита́рна** — одна з найдавніших форм держави і типів політичних режимів, головною ознакою якої є те, що вся повнота влади зосереджена в руках однієї особи (вождя, царя, короля чи імператора) або групи осіб (аристократичної верхівки, військової хунти чи релігійних провідників). *Вона лише авторитарна держава з культом особистості, згуртована навколо сильної руки, яка розподіляє доходи серед казково багатих олігархів і жорстоко переслідує опозицію і критиків* (ДТ, 12.09.2016); **д.-агре́сор** — держава, яка в будь-який спосіб окупувала частину території іншої держави. *Запропоновані вами ініціативи направлені проти інформаційної загрози з боку держави-агресора* (УП, ел. ресурс); **д. адміністрати́вна** — сучасна держава з досить розвиненим управлінським апаратом, у якій дієве керування суспільством постає головним засобом виконання завдань, що стоять перед державою, де адміністрування має набагато більше значення, ніж законодавство й правосуддя. *Адміністративна держава передбачає електронне декларування — інноваційну для України систему за контролем чиновників* (ТСН, ел. ресурс); **д.-анкла́в** — держава, територія якої повністю оточена територією іншої держави й не має прямого виходу до моря. *Мальовнича Італія славиться й тим фактом, що на її території розташовані одразу кілька держав-анклавів, наприклад, Сан-Марино, Ватикан* (ДТ, 17.11.2017); **д. багатонаціона́льна** *культ*. — держава, територію якої населяють представники різних етносів. *Україна — багатонаціональна і багатомовна демократична держава, і всі мови тут вільно розвиваються та існують* (ВЗ, 01.06.2017); **д. глоба́льна** — держава, яка виступає

в ролі глобального підприємця: створюються державні банки, страхові компанії, торгові корпорації. *Глобальні держави вже не гарантують безпечніший світ* (ДІ, ел. ресурс); **д. демократи́чна** — тип держави, в якій народ є джерелом влади, що бере участь у вирішенні загальнодержавних справ. *Україна — демократична держава, тому треба вміти працювати і з такими викликами в парламенті* (УП, ел. ресурс); **д. електро́нна** — втілена в особі уповноважених органів форма організації суверенної влади, яка функціонує з метою надання електронних послуг представникам громадянського суспільства. *Насамперед усі процеси в електронній державі автоматизовані та відкриті, тобто мають бути в близькій інформаційній досяжності для розгляду, оцінки та аналізу* (УП, ел. ресурс); **д.-на́ція** *культ.* — модель політичного організму, який функціонує як інтегративна спільнота однорівневих політичних, етнокультурних і територіальних ідентичностей. *Держава-нація стала найвищим вираженням суверенності; формальний розподіл світу на держави-нації має перед собою два виклики: національні меншини та суперництво між державами* (УМ, ел. ресурс); **д. окупа́нт** *див.* **д.-агре́сор; д. поліетні́чна** *культ.* — держава, на території якої проживають різні нації, етноси, субетноси, національні меншини. *…Україна — незалежна поліетнічна держава, якій потрібні власні закони* (УП, ел. ресурс); **д. сві́тська** — держава, в якій не існує офіційної, державної релігії і жодне з вірувань не визнається обов'язковим, переважним і не впливає на устрій та діяльність державних органів та їх посадових осіб. *У Сирії має зберегтися єдина світська держава з усіма її інститутами* (ДТ, 30.10.2015). 2. Основний інститут політичної системи суспільства, що здійснює управління, охорону його економічної та соціальної структури, організацію, впорядкування та забезпечення його цілісності та безпеки. *Люди переконалися, що держава, як би ми до неї не ставилися, захищає, є певним механізмом, який створює можливості* (УП, ел. ресурс); **д. поліце́йська** — характеристика політичного режиму країн, де практикується придушення опозиції методами політичного насилля, стеження і розшуку, що систематично використовуються силами охорони державного громадського порядку, тобто відкритою, таємною поліцією, іншими органами. *Відомо, що для контролю над будь-яким органом, а тим паче над органом, який у поліцейській державі виконує функції, що не притаманні сучасній міліції, потрібна людина, на яку завжди можна знайти компромат* (УП, ел. ресурс); **д. поліці́йна** *див.* **д. поліце́йська, д. правова́** — форма організації державної влади, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави. *Президент взяв на себе велику відповідальність і оголосив про це своїми указами, своїми рішеннями, щоб у нас дійсно була правова держава, професійні закони* (УМ, ел. ресурс); **д.-рантьє́** — держава, яка розмістила значні капіталовкладення в інших країнах для отримання звідти прибутку у вигляді процентів та дивідендів. *Це держава-рантьє, яка живе за рахунок своїх обмежених природних ресурсів і населення, яке скорочується* (УП, ел. ресурс); **д. регіоналізо́вана** — держава, у якій провідними процесами виступають процеси децентралізації та регіона-

лізації зі зростанням політичної ролі регіонів під час збереження унітарної держави. *Результатом еволюції класичних форм державного устрою стали поява в Європі нової форми — регіоналізованої держави* (Зн, ел. ресурс); **д. самості́йна** — форма організації суспільства, носій політичної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством. *Бо Україна як самостійна демократична держава чи як авторитарне вторинне державне утворення багато в чому визначить обличчя Європи* (ВК, 24.08.2015); **д. сере́дньої си́ли** — суб'єкт міжнародних відносин, що має середні показники могутності та завдяки певному набору характеристик (прихильності та багатосторонності через глобальні інститути, високого ступеня проникнення громадянського суспільства в зовнішню політику, ліберального підходу до вирішення конфліктів тощо) посідає особливе місце на міжнародній арені та впливає на систему міжнародно-правових відносин. *Завершення «холодної війни» та розпад біполярної системи міжнародних відносин обумовили реорганізацію балансу сил на міжнародній арені. В цей період актуалізується роль держав середньої сили у вирішенні проблем та конфліктів у різних сферах міжнародних відносин* (РС, ел. ресурс); **д. соціа́льна** — держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі — приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості. *Якби українці свідомо обрали свою долю, життя власної держави, то сьогодні була б і громадянська злагода на землі України, була б розвинута й міцна демократична, соціальна, правова держава...* (УМ, ел. ресурс); **д.-терори́ст** — держава, яка використовує насильство для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети. *Російська держава сьогодні — це держава-терорист, тому що вона підтримує терористів на сході України* (РС, ел. ресурс); **д. тоталіта́рна** — форма авторитарних держав, що здійснює всезагальний контроль над усіма важливими аспектами життя громадян, включаючи їхній спосіб мислення. *Сила безсилих. Як перемогти тоталітарну державу?* (ІП, ел. ресурс); **д. уніта́рна** — єдина неподільна держава, яка не має у своєму складі інших державних утворень (напр., автономій), у якій функціонують єдині система права та конституція. *Унітарна держава — єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення* (ДТ, 17.11.2017).

Держа́вний *політ.* — який стос. до держави, пов'язаний із її діяльністю. *Для запобігання зловживань під час продажу державних земель усі операції з купівлі-продажу відбуваються на відкритих аукціонах* (СВ, 28.02.2017); **д. корпора́ція** *див*. **корпора́ція: к. держа́вна**; **д. у́стрій** *див*. **у́стрій: у. держа́вний**.

Держа́вник *політ.* — прибічник державності. *Державникам потрібно звернути увагу на тисячолітній досвід державотворення, на ментальні особливості українців у їхньому ставленні до держави* (ГУ, 28.08.2018).

Держа́вність *політ.* — політична, економічна, військова, суспільна незалежність країни. *Врятувати державність України можна тільки в тому ви-*

падку, якщо народ буде готовий до постійного протесту проти свавілля (ДТ, 22.01.2019).

Державобудува́ння *політ.* — процес розбудови суверенної держави. *Один із важливих шляхів творення нової держави — україномовна й україноцентрична освіта молоді, яка буде здатна до свідомого державобудування в нових геополітичних умовах* (УМ, ел. ресурс).

Державотво́рення *політ.* — базовий напрям державного управління, діяльність якого забезпечує відповідні умови для формування та реалізації державної політики, що охоплює визначення і правове закріплення форми державного правління, політичного режиму, державно-територіального устрою, основних цілей і функцій держави, їх пріоритетності, розподілу повноважень між гілками та вищими органами державної влади, стратегії розвитку держави, структури органів державної влади відповідно до функцій держави та її стратегічних цілей. *Важливим є усвідомлення представниками інституцій міста, політичних партій, що необхідно відкинути власні амбіції та поставити на перше місце інтереси самого міста — нарешті дати новий подих у розвитку Києва та лідерство в процесах державотворення* (ВК, 20.04.2016).

Дерога́ція *юр.* — часткове скасування чинного закону. *Швидке поширення коронавірусу та пов'язані з цим обмеження вплинули на реалізацію прав та свобод за Європейською конвенцією з прав та основоположних свобод. Ці події викликали ряд дерогацій (відступів від Конвенції) за статтею 15 Конвенції* (УП, ел. ресурс).

Десегрега́ція — діяльність держави, спрямована на відмову від розподілу населення за расовою ознакою. *Новообраний президент проголосив широкі реформи, хоча й не квапився провадити їх у життя. Водночас ненасильницький рух за десегрегацію стикався зі все більш жорстким супротивом* (Д, 28.08.2013).

Десепаратиза́ція — комплекс заходів із протидії будь-яким проявам сепаратизму й запобігання загрозам цього явища в майбутньому. *Проте є кілька викликів: на територіях військового конфлікту повинна пройти повна десепаратизація* (Д, 13.06.2019).

Деспоти́зм — система державного устрою, необмежена монархія, яка характеризується абсолютним свавіллям влади та безправ'ям підданих; самовладдя, жорстоке придушення волевиявлення народу. *Минають роки, але пам'ять сотень тисяч невинних жертв волала й волає до совісті людства, образ-символ Бабиного Яру діє як невсипуща пересторога всім нам перед багатоликими силами людиноненависництва та деспотизму* (УМ, ел. ресурс).

Деспоті́я — не обмежена законом самодержавна влада, що характеризується крайньою централізацією і сваволею правителя. *«Як нагодувати диктатора». Так називається книга польського журналіста Вітольда Шабловського, який з ризиком для власного життя побував у кількох країнах, де панувала найжорстокіша диктатура й де в результаті деспотії відбувалися місцеві знищення людей, політичні репресії, доведення населення до смертей через голод та невиліковні хвороби* (Д, 20.10.2021).

Дестабілізáція — дія за знач. **дестабілізувáти**. *Традиційно спецслужби головного супротивника відзначаються системним використанням інспірованої терористичної діяльності для дестабілізації держави — жертви гібридної агресії* (Д, 09.10. 2009).

Дестабілізувáти — порушувати (порушити) стійкий стан, стабільність чого-небудь. *...Гібридна війна може дестабілізувати й підірвати цілі суспільства і спричинити численні жертви* (Д, 04.05.2018).

Деструктúвний — який спрямований на порушення функціонування чогось. *Кіберфахівці СБУ викрили і припинили деструктивну діяльність <...> мережі інтернет-агітаторів, які діяли на території Дніпропетровської, Херсонської, Полтавської та Закарпатської областей* (Д, 25.01. 2021).

Дестрýкція — порушення або руйнування нормальної структури чогонебудь. *Деструкція суспільних відносин, правовий нігілізм, відсутність у суспільства чіткої ієрархії ціннісних орієнтацій є наслідком відсутності об'єднувальних цінностей українського народу* (МЮ, ел. ресурс).

Детермінíзм — *філос.* філософська концепція, що визнає об'єктивну закономірність і загальну причинну зумовленість усіх явищ природи, суспільства та людської психіки. *Складовими частинами цієї ідеологічної конструкції є дивовижна мішанина історизму, детермінізму, ідеалізму, але раніше усього національного шовінізму, а це римується з іншим типом національного руху, який ми знаємо з минулого* (ВЗ, 16.11. 2014); **д. культýрний** — концепція, за якою культуру розглядають як відносно автономне утворення, незалежне від інших сфер суспільного життя, що відіграє вирішальну роль у суспільному розвитку. *...Він спростував теорії колії і культурного детермінізму та довів, що глибока, вкорінена культура може трансформуватися за наявності народного мандата, політичної волі та працюючих інститутів* (Д, 27.10.2017).

Детінізáція *ек., політ., юр.* — дія за знач. **детінізувáти**. *Детінізація стала можлива завдяки збереженню головних ознак макроекономічної стабільності і позитивних економічних тенденцій в умовах реалізації політики, спрямованої на розширення внутрішнього попиту, чому сприяли підвищення доходів населення та сприятливі зовнішні умови* (ГУ, 28.08.2018).

Детінізувáти *ек., політ., юр.* — сприяти зменшенню тіньового сектора в економіці. *Основною метою міністерства під час розробки законопроєкту щодо Служби фінансових розслідувань було створення органу, який комплексно зможе протидіяти економічним злочинам і таким чином детінізувати економіку, нівелювати тиск на бізнес з боку правоохоронних органів...* (УП, ел. ресурс).

Де-фа́кто *юр.* — 1. Те, що існує фактично, насправді, але ще не закріплене законом. *За словами юриста, зараз захисники України де-факто поділені на три ґатунки* (Д, 20.02.2017). 2. У міжнародному праві одна з форм визнання держави чи уряду, що означає офіційне, але не остаточне визнання. *Співслужінням за Божественною літургією архієрея з Південної Африки було засвідчено євхаристійну єдність, тобто визнання де-факто Православної церкви України ще однією Помісною церквою* (ВЗ, 17.09.2019).

Дефіци́т — 1. *фін.* Перевищення видатків над доходами, пасиву балансу — над його активом. *Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу за підсумками 2014 року становив $5,3 мільярда або 4 % ВВП, а дефіцит зведеного платіжного балансу виріс до $13,3 мільярда — майже до 10 % ВВП* (Д, 02.09.2015). 2. Нестача матеріальних цінностей порівняно з потребою в них. *Обидва вони впевнені, що в Україні неприпустимо мати дефіцит первинних енергоносіїв, чи це газ, чи це вугілля* (Д, 18.11.2014). 3. Нестача чогось. *Державна митна служба України (Нова митниця) повідомила про зафіксований імпорт майже 160 тисяч тонн продуктів лише за перші 17 днів березня, що на третину більше, ніж за аналогічний період минулого року, а відтак дефіциту продуктів немає* (УМ, ел. ресурс); **д. вла́ди** — відсутність, брак належних, необхідних прав, повноважень. *Влада — це найбільший дефіцит, який є в Україні, оскільки країна має всі підстави претендувати на значно вище місце за якістю життя* (ГУ, 23.02.2005); **д. демократи́чний** — стан, у якому відсутня можливість контролю громадянами за виконанням рішень, що приймають у рамках певного політичного інституту, невідповідність практики й теорії. *Проблема демократичного дефіциту в ЄС часто пов'язується з браком його легітимності* (Д, 21.11.2018 р); **д. спілкува́ння** — недостатність або цілковита втрата контактів людини з навколишнім середовищем, з іншими людьми. *Коли є дефіцит спілкування в сім'ї, дитина втікає у віртуальний світ, а забрати її з цього світу значно важче, ніж відпустити туди* (ВЗ, 28.12.2015).

Дефо́лт — 1. Невиконання яких-небудь вимог, передбачених законом. *З 2009 року Греція дуже довгий час була на межі дефолту і, щоб оздоровити свою економіку, пройшла через програму жорстких реформ* (ВЗ, 28.05.2019). 2. Відмова держави, юридичних або фізичних осіб в односторонньому порядку виконати свої боргові зобов'язання. *Згідно із щоквартальним звітом Capital IQ Україна в II кварталі зайняла 7-ме місце серед 70 країн за ймовірністю дефолту в найближчі п'ять років* (УТ, 22.07.2013). 3. Відмова компанії від своїх зобов'язань, зокрема припинення виплати відсотків за цінними паперами. *Хтось написав, що банкрутство загрожує ринку газу в цілому, хтось побачив дійсно дефолт самої компанії* (Д, 13.06.2019).

Децентралізáція *держ. упр.* — управлінська політична система, яка здійснює владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень для оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм. *Також серед основних напрямів роботи нового уряду — децентралізація, створення приватного економічного клімату, зміцнення державної безпеки та оборони України, а також підтримка малого та середнього бізнесу* (УМ, ел. ресурс).

Децентралізóваний *держ. упр.* — який стос. до децентралізації. *Децентралізований та регіональний унітаризм — нові форми державного устрою* (Віче, ел. ресурс).

Децентралізува́ти *держ. упр.* — здійснювати децентралізацію. *Уряд заявляє про необхідність децентралізувати енергосистему* (Ua-energy, ел. ресурс).

Де-ю́ре *юр.* — 1. Те, що існує юридично згідно з правом і закріплене законом. *Константинополь ніколи не передавав Московській церкві Київську митрополію, де-юре вона завжди перебувала у підпорядкуванні Вселенського Патріарха* (ГУ, 06.04.2019). 2. У міжнародному праві форма повного, остаточного і офіційного визнання держави чи уряду. *Більшість держав ніколи не визнавали окупацію і включення Латвії до складу СРСР і згідно з принципами міжнародного права завжди вважали, що де-юре Латвійську державу було засновано 1921 року, і відтоді її існування не переривалося* (Д, 02.07. 2015).

Дженералі́зм *соціол.* — один із напрямів розвитку діяльності сучасних фахівців, менеджерів та підприємців, спрямований на вміння швидко адаптуватися до змін і перемикатися з одного виду діяльності на інший завдяки широті знань, володінню узагальненими методами пізнання й винахідництва. *Новітня тенденція сформована потребою постійного підвищення рівня вже набутих людиною компетенцій для більш успішної конкуренції на ринку праці та розширення сфери експертності за рахунок опанування нових спеціальностей, суміжних із набутими або альтернативних (так званий дженералізм)* (ВЗ, 14.03.2018).

Дженералі́ст *соціол.* — фахівець, який володіє узагальненими знаннями, що дають змогу йому вирішувати загальні проблеми й завдання. *В американському управлінні значно вищий прошарок дженералістів, тобто виконуючих загальні обов'язки керівників широкого профілю, що повинні бути компетентні й у техніці, і в економіці, і у виробництві, і в ринковій діяльності тощо* (Д, 21.11.2018).

Джиха́д — боротьба за те, що є для мусульманина найблагороднішою і найвищою метою. *Джихад, звичайно, перекладається як «священна війна» <…> Це наближення значення цього поняття до того, як його можуть зрозуміти християни або європейці, котрі не знають європейської культури* (Д, 09.10.2001).

Диверса́нт — той, хто здійснює диверсію, диверсії, тобто руйнує, виводить із ладу військові чи державні об'єкти або проходить підготовку до такої діяльності. *У містах України можуть бути диверсанти. Українців просять бути пильними і повідомляти про підозрілих людей у відповідні структури* (Z, ел. ресурс).

Диверсі́йний — який стос. до диверсії. *Заборонено здійснювати диверсійні заходи щодо мирного населення; медичних установ і транспорту <…>, установ Червоного Хреста; об'єктів цивільного та гуманітарного призначення* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Дивéрсія — будь-яка навмисна дія, спрямована на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, руйнування або пошкодження об'єктів, що мають важливе народногосподарське

чи оборонне значення. *Силовики намагалися змусити підозрюваного зізнатися у нібито вчиненні диверсії на заводі у серпні 2018 року, аварія на якому призвела до екологічної катастрофи на півночі анексованого півострова* (ДТ, 07.08.2019).

Ди́гер *соціол.* — дослідник підземних міських комунікацій, колекторів, тунелів сполучення тощо. *На території Луганська — більше 110 захисних споруд. Але, за словами дигерів <…> практично всі вони в жалюгідному стані: підтоплені, зруйновані, розкрадені або знищені часом* (Д, 01.06.2014).

Ди́джитал-дето́кс *див.* **цифрови́й дето́кс**.

Диджиталіза́ція, дигіталіза́ція, діджиталіза́ція — переведення інформації в цифровий формат. *Завдяки процесам дигіталізації зростає розширення видів контенту, кількості конфігурацій його поєднання* (Зн, ел. ресурс).

Дикта́тор — повновладний, безконтрольний правитель; особа, яка має необмежену владу, не підкоряється законам й одноосібно править державою, застосовуючи насилля. *Жертвами режиму диктатора стали більше 2 млн камбоджійців* (УТ, 21.10.2011).

Диктату́ра — 1. Нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи в державі, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний політичний режим (напр., диктатура пролетаріату). *Під час зустрічі з мешканцями міста глава парламенту проаналізував поточну виборчу кампанію, зазначивши, що зараз «відбувається боротьба двох ідеологій: або ми будуємо демократичну державу, де влада належить людям, або ми робитимемо диктатуру»* (ГУ, 13.09.2007). 2. Тимчасовий авторитарний режим, який вводять на термін дії надзвичайних обставин для вжиття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану. *Українці задумуються про необхідність диктатури, ностальгують за СРСР, усе більше хочуть до НАТО і гостро відчувають нестабільність* (УП, ел. ресурс); **д. військо́ва** — необмежена політична, економічна та ідеологічна влада, яка базується на збройному насиллі, спирається на відповідний політичний режим. *Політичний активіст зауважує: «…У такий спосіб влада переконувала, що військова диктатура краща за анархію»* (УТ, 06.02.2013).

Динамі́зм вла́ди — процес розвитку, еволюції влади. *Революційній ситуації характерний динамізм влади, — від масового бродіння до загальнонаціональної кризи, що перетворюється на революцію* (Т, ел. ресурс).

Дина́стія — в конституційному праві монархічних держав низка послідовно правлячих монархів з одного й того самого роду, які змінюють один одного у встановленому порядку престолонаслідування. *Члени шведської королівської родини здійснили спільний візит у французьке місто По та відзначили таким чином 200-річний ювілей панівної у Швеції династії Бернадотів* (Д, 09.10.2018).

Дипло́ма́т — 1. *держ. упр.* Посадова особа відомства закордонних справ, яка уповноважена здійснювати офіційні відносини з іноземними державами і

має спеціальну підготовку. *Під час «Українського тижня» в Європарламенті планувались дискусії за участю провідних європейських політиків, українських чиновників, дипломатів, науковців і громадських активістів* (УМ, ел. ресурс). 2. Людина, яка домагається своїх цілей тонким, чутливим і вмілим поводженням у стосунках з іншими людьми. *«Мій майбутній чоловік вчинив як справжній дипломат», — розповіла артистка в одному з інтерв'ю про своє з ним знайомство* (ВЗ, 13.04.2019).

Дипломати́чний — який стос. до дипломата, дипломатії. *Однак на початку тижня головні «бої» спалахнули на дипломатичному фронті, де обговорювали проблеми проведення виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей* (СВ, 03.06.2016).

Дипло́ма́тія — діяльність зі здійснення зовнішньої політики держави. *Українські лідери зібралися, щоб обговорити існуючий стан народної та культурної дипломатії, а також шляхи її подальшого розвитку* (Д, 14.07.2015); **д. гро́ма́дська** — система заходів, за допомогою яких держава комунікує з громадськістю інших держав та впливає на формування суспільної думки населення інших країн для просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньополітичних цілей. *Інститут громадської дипломатії — громадська організація, яка оперує міжнародними проєктами в різноманітних сферах громадського життя, зокрема в розвитку громадського суспільства <...>, інформаційної безпеки, правозахисту, розвитку української молоді* (Euromarium, ел. ресурс); **д. превенти́вна** — дипломатичні дії (система дій), спрямовані на попередження виникнення розбіжностей між сторонами, пов'язаних з етнічними, етнополітичними стосунками, а також на обмеження розповсюдження вже наявного конфлікту. *Превентивна дипломатія (англ. — preventive diplomacy) загалом передбачає такі складові частини: превентивне розгортання військ (сил), розгортання військ для підтримки миру в зоні потенційного конфлікту та ін.* (УП, ел. ресурс); **д. публі́чна** *див.* **д. гро́ма́дська**.

Дипфе́йк — методика синтезу зображення людини, що базується на штучному інтелекті й використовується для поєднання і накладення одних зображень та відео на інші зображення або відеоролики. *Про феномен дипфейку вперше повідомлено в грудні 2017 року в науково-технічному розділі журналу Vice, що спричинило багато повідомлень в інших ЗМІ* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Дисиде́нт — інакомисляча особа (інакодумець), який виступає проти чинного державного (політичного) ладу певної країни, протистоїть офіційній ідеології та політиці. *Нещодавно в Музеї шістдесятництва відбувся вечір пам'яті Миколи Плахотнюка — дисидента, співзасновника й першого завідувача цього закладу* (СВ, 16.06.2015).

Дисиде́нтство — дисидентський рух, багатовимірне позначення практики демонстрацій, активної незгоди із суспільно-політичними процесами в краї-

нах з репресивними, диктаторськими режимами. *Дисидентство в Україні стало сторінкою визвольної боротьби за незалежність та навіть залучило до державотворення значну частину відомих діячів, які ще вчора перебували в таборах та засланні* (ВЗ, 31.01.2020).

Дисиде́нтський — який стос. до дисидента, дисидентства. *На виставці «Неприборкана пам'ять» у Дніпропетровському національному історичному музеї імені Яворницького розповідають маловідомі й невідомі факти про дисидентський рух і дисидентів краю* (РС, ел. ресурс).

Дискредита́ція — умисне зганьблення чийогось імені, підрив довіри, приниження чиєїсь честі, гідності, авторитету. У політиці застосовують як один із засобів боротьби з противниками, досягнення успіху в передвиборчих змаганнях. *Найбільший ризик цієї виборчої кампанії — це дискредитація самого виборчого процесу, ширше — виродження політики* (Д, 18.03.2019).

Дискримінаці́йний — який стос. до дискримінації. *На думку української сторони, ця заборона є невиправданою і носить дискримінаційний характер* (ВЗ, 12.07.2019).

Дискримінáція — 1. Навмисне і свідоме обмеження або позбавлення прав і свобод (часткове або повне, тимчасове чи постійне) певних категорій громадян (учасників політичного процесу) за їхньою расовою або національною належністю, політичними або релігійними переконаннями, статтю тощо. *Місто має бути комфортним для різних категорій населення, а дискримінація за ознакою інвалідності просто неприпустима* (УМ, ел. ресурс); **д. ге́ндерна** — ситуація, за якої жінки та чоловіки не є фактично рівними за правами, можливостями та уявленнями про них внаслідок сексизму. *Стереотипні уявлення щодо ролі жінки і чоловіка в суспільстві — це передумова та основна причина проявів гендерної дискримінації на ринку праці, розриву в оплаті праці, низької презентованості жінок на керівних посадах* (Д, 04.12.2015); **д. етні́чна** *культ.* — обмеження конституційних прав і свобод громадян за етнічною ознакою. *Очевидно, що репресивні дії окупаційної влади є черговим проявом етнічної дискримінації, зокрема у зв'язку із незалежною проукраїнською політикою кримських татар* (СВ, 08.07.2014); **д. політи́чна** — свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод. *Політичною дискримінацією фахівці називають свідоме обмеження з боку правлячих сил країни учасників політичного процесу щодо свободи їхньої діяльності* (ВЗ, 24.05.2001); **д. ра́сова** — вияв расистських теорій, які обстоюють тезу про нерівність рас, зверхність та перевагу певної раси над усіма іншими. *Особа, потерпіла від расової дискримінації, має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданих їй унаслідок такої дискримінації* (ЮГ, ел. ресурс); **д. соціа́льна** — обмеження або позбавлення прав у всіх сферах життя суспільства: трудовій, соціально-економічній, політичній, духовній, сімейно-

побутовій. *Соціальна дискримінація, порушення прав, упереджене ставлення, неможливість знайти роботу та складнощі в соціалізації у суспільстві — це лише частина проблем, з якими стикаються ветерани та ветеранки після повернення з війни* (ВЗ, 31.01.2020). 2. *культ.* Невиправдано негативна поведінка стосовно групи або окремого її члена. *Саме носії української мови продовжували зазнавати різних форм дискримінації у сформованому в імперські часи лінгвістичному середовищі, а прищеплені в кількох поколіннях комплекси, як це не парадоксально виглядає, робили їх самих учасниками відповідного процесу* (УТ, 25.05.2012).

Диску́сія — широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання. *Політичними дебатами є дискусія лідерів політичних сил або ж кандидатів на виборчі посади* (УК, 20.03.2020); **д. політи́чна** — обмін думками, всебічне обговорення політичних питань і актуальних проблем у публічних зборах або ЗМІ. *У Золочеві відбулась політична дискусія на тему «Передвиборча політична розмова на Золочівщині»* (УТ, 14.07.2019).

Диспаритéт *ек., політ., фін.* — порушення рівності сторін у їхніх відносинах. *Диспаритет поглядів на стан власних та суспільних справ може свідчити про неадекватну оцінку останніх* (УМ, ел. ресурс); **д. дистанці́йний** — порушення принципу еквівалентності, рівної вигоди в дистанційній формі. *Водночас домінантною рисою нової війни стає дистанційний диспаритет* (РС, ел. ресурс).

Дистáнція психологі́чна — компонент психологічного ставлення до суб'єктів взаємодії в емоційно забарвлених образах. *Концепція психологічної дистанції (ПД) може бути представлена як розвиток і узагальнення певних ідей психологів щодо особливостей міжособистісних стосунків* (Зн, ел. ресурс).

Дистáнція соціáльна — соціологічна категорія, що характеризує ступінь прийняття або відторгнення людиною представників інших соціальних груп. *Маски і соціальна дистанція збережуться надовго попри послаблення карантину* (УП, ел. ресурс).

Дисципліна *соціол.* — певний обов'язковий порядок поведінки громадян, членів соціальних груп та колективів, діяльності організацій, що відповідає суспільним нормам моралі та права або вимогам певної організації. *Канцлер подякувала німцям за дисципліну під час обмежень щодо карантинних заходів, пов'язаних із недопущенням поширення вірусу* (Д, 28.03.2020); **д. загáльна обов'язкóва** — дисципліна, якої повинні неухильно дотримуватись усі громадяни держави, суб'єкти державної влади, посадові особи та громадські організації. *Активісти кажуть, що позбулися чоловіків, які були затримані поліцією в неділю у Києві із 6 кг вибухівки, оскільки вони порушували загальну обов'язкову дисципліну та провокували конфлікти як з учасниками протесту, так і з правоохоронцями* (ВЗ, 13.11.2017 р); **д. фінáнсова** — дотримання встановлених термінів перерахування платежів за поставлену (відвантажену)

продукцію, виконані роботи чи надані послуги, а також своєчасна і повна сплата податків до бюджету та відрахувань до позабюджетних фондів, виконання кредитних зобов'язань перед банками. *Для стабілізації ситуації потрібні не тільки грошові вливання ЄС і міжнародних фінансових інститутів, але й серйозне урізання держвитрат, згортання соціальних програм, жорстка фінансова дисципліна* (ДТ, 12.07.2016).

Дисциплінáрний — який стос. до дисципліни. *Зауважимо, що 28 лютого 2018 року було відкрито дисциплінарну справу щодо згаданого судді* (УП, ел. ресурс).

Дифамáція — публічне оголошення (через засоби масової інформації тощо) достовірних або вигаданих свідчень, які ганьблять, дискредитують честь і гідність громадянина, установи чи організації. *Розуміючи всю чутливість питання про свободу слова для західного суспільства, його можна було б пов'язати з питаннями національної безпеки та необхідності протидії дифамації в ЗМІ* (Д, 10.08.2015).

Диференціáція — поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини. *Диференціація за віком, статтю чи станом здоров'я сепарує «благополучну» більшість від «ображеної» меншості* (УМ, ел. ресурс); **д. гéндерна** — процес, у якому біологічні відмінності між чоловіками та жінками використовують як засоби соціальної класифікації. *У результаті дослідження було виокремлено ряд особливостей гендерної диференціації в оплаті праці* (Лопушняк, Шандар, ел. ресурс); **д. психологíчна** — ступінь єдності емоцій та інтелекту в конкретної людини. *Теорія психологічної диференціації відіграла велику роль у пізнанні законів складної психічної реальності* (ЄП, ел. ресурс); **д. соціáльна** — процес і стан розшарування (поділу) певної соціальної цілісності (соціуму, системи, спільноти) на складники чи елементи (індивіди, групи). *Гендер — це система соціальної диференціації ролей чоловіків і жінок, вибудувана на основі владного дисбалансу, у якій домінантна група — чоловіки, домінована і дискримінована — жінки* (УТ, 07.03.2012).

Дифýзія *політ.* — процес взаємного проникнення ідей, поглядів, переконань різних політичних напрямів за безпосереднього їхнього взаємозв'язку. *У самому суспільстві теж немає чіткого поділу на прихильників правих і лівих, і воно демонструє дифузію суперечливих запитів перед політиками* (УТ, 21.03.2008); **д. етнíчна** *культ.* — багатостороння взаємодія двох або більше етносів в одному чи кількох ландшафтних регіонах, зумовлена природними, політичними, економічними, соціальними, культурними та іншими обставинами. *Уточнюючи, що родина Маланюків була по-своєму «типовою для степового півдня», поет, очевидно, мав на увазі етнічну дифузію, характерну для колишнього Дикого Поля* (УТ, 14.07.2019); **д. ідентúчності** — статус Я-ідентичності, за якого молода особа може переживати або не переживати кризу ідентичності, пов'язану з вибором кар'єри або ідеологічних переконань, але не здійснює такого вибору, не виражає готовності його здійснити. *Дослідження явища дифузії ідентичності являє собою на даний момент проблемне поле* (УМ, ел. ресурс); **д. культýрна** *культ., соціол.* — поширення особли-

востей, властивостей або рис однієї культури на інші культури. *Культурна дифузія — взаємне проникнення культурних рис та контекстів культури між різними національними <…> спільнотами* (Subjectum, ел. ресурс).

Діало́г — розмова між двома або кількома особами. *Ми раніше ніби постійно тупцювали навколо цифрової освіти, інструментів, розуміли завжди, що це потрібно, але цілісно й структурно за це ніколи не бралися. Тому в серіалі акцент насамперед на тому, як вибудувати алгоритм діалогу між усіма учасниками процесу* (УК, 24.03.2020); **д. етні́чний** *культ.* — важливий та необхідний історичний і соціокультурний процес спілкування представників різних етнокультурних спільнот, основною метою якого є досягнення взаєморозуміння та взаємоповаги між народами. *...НАТО після вбивства провідного сербського політика закликав повернутися Сербію й Косово до етнічного діалогу за посередництва ЄС* (УТ, 17.01.2018); **д. культу́р** — обмін культурними ідеями, цінностями, що відбувається між двома культурами. *Концертний тур Угорського державного народного ансамблю — це своєрідний творчий посил Україні, Угорщині та Європі. Він демонструє діалог культур, який завжди є цінним джерелом мирного співіснування і взаємозбагачення народів та країн* (Д, 29.05.2015); **д. націона́льний** — процес визначення й консолідації позицій, які сприяють досягненню спільних домовленостей та ухваленню узгоджених рішень у суспільстві на рівні всього народу певної держави. *Відмова влади від широкого національного діалогу призведе до деградації політичного життя* (ДТ, 10.08.2019); **д. політи́чний** — комунікативна взаємодія в політиці, політичній діяльності, політичному процесі; процес двостороннього спілкування (на відміну від багатостороннього полілогу), який здійснюється мовними та іншими (головним чином різними інформаційними) засобами, що мають політичний зміст і спрямовані на вияв взаємних інтересів, пошук загальної політичної позиції, розв'язання наявних проблем, узгодження намірів, мети, дій тощо. *Для розв'язання конфлікту потрібен політичний діалог* (ВЗ, 14.01.2014); **д. соціа́льний** — процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціально-економічної політики та регулювання соціально-трудових відносин. *В Україні відсутній соціальний діалог, відбувається лише його імітація та підкилимна боротьба між суб'єктами сторін діалогу за можливість впливати на рішення влади* (ГУ, 18.10.2017).

Діáспора — розселення значної частини представників народу (етнічних спільнот) за межами країни його походження, вигнаного обставинами, завойовниками або й власною владою за межі батьківщини; сукупність вихідців із якоїсь країни та їхніх нащадків, які проживають за її межами. *Щодо української діаспори, то вона щедро розсіяна світом — спеціалісти називають 5—7 мільйонів у західному світі та 8—12 мільйонів осіб, що ідентифікують себе з українським корінням у країнах СНД* (ГУ, 06.08.2009); **д. украї́нська** — су-

купність вихідців з України в інших державах. *Представниці української діаспори та студентки, що приїхали до Сполучених Штатів на навчання, заспівали щедрівки в центральному парку міста* (ВЗ, 14.01.2014).

Дільни́ця — найменша адміністративно-територіальна або виробнича одиниця. *У столиці Данії в суботу стався вибух, в результаті якого пошкоджено поліцейську дільницю* (ДТ, 10.08.2019); **д. ви́борча** — територіальна одиниця, створена для проведення голосування та підрахунку голосів під час виборів. *Відразу після закриття виборчих дільниць свої результати опублікували й національні екзитполи* (УМ, ел. ресурс).

Дія — 1. Робота, діяльність, здійснення чого-небудь. *У складній ситуації, яку зараз переживають усі українці, наша спільна дія — це великий успіх* (Д, 31.07.2014). 2. Здійснення посадовою особою своїх обов'язків у межах, наданих чинним законодавством повноважень чи всупереч їм. *Міський голова прокоментував свої дії і запевнив, що готовий відповідати за них* (УМ, ел. ресурс); **д. антиконституці́йна** — дія певної людини, групи, антисистемної опозиції, спільнот, яка суперечить положенням конституції. *Ми не маємо ніякого відношення до негідників із кримінальних угрупувань, які під прикриттям патріотизму чинять незаконні та антиконституційні дії* (ДТ, 11.03.2014). 3. *психол.* Основний елемент у структурі діяльності. *Дія — це відносно завершений елемент діяльності, спрямований на досягнення певної проміжної усвідомленої мети* (Вікіпедія, ел. ресурс); **д. соціа́льна** — форма або спосіб вирішення соціальних проблем і суперечностей, основою яких є протистояння інтересів основних соціальних сил цього суспільства. *Соціальною дією вчений назвав дію, яка за своїм сенсом, що вкладає в неї індивід чи група, орієнтована на відповідну поведінку інших співучасників взаємодії, тобто на певні очікування* (ГУ, 06.08.2009).

Дія́льність — специфічно людська, регульована свідомістю активність, зумовлена потребами та спрямована на пізнання і перетворення зовнішнього світу та людини. *Кабмін скасував заборону на діяльність закладів ветеринарної медицини та торгівлю ветеринарними препаратами і кормами на час карантину через коронавірус в Україні* (УМ, ел. ресурс); **д. благоді́йна** — безкорислива діяльність фізичних та юридичних осіб, спрямована на надання матеріальної й фінансової допомоги, а також різних послуг особам, які потребують соціальної допомоги і захисту. *Знана також активна благодійна діяльність маестро, яка полягає насамперед у допомозі та підтримці молодих талантів із усіх континентів, у тому числі — організація та проведення майстер-класів* (Д, 27.02.2020); **д. волонте́рська** — добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, здійснювана волонтерами або волонтерськими організаціями з надання допомоги. *Волонтерська діяльність населення найчастіше полягає в допомозі вразливим групам та армії* (ДТ, 07.03.2018); **д. грома́дська** — діяльність людей, спрямована на розв'язання громадських (суспільних) проблем. *Громадська діяльність — це звичний спосіб існування небайдужої активної людини, здорова альтернатива зайвій*

«політичній заклопотаності», можливість прожити своє життя не даремно — з користю й для себе, і для суспільства (ДТ, 29.08.2014); **д. держа́ви природоохоро́нна** — сукупність усіх заходів держави, спрямованих на збереження, відновлення і поліпшення сприятливих природних умов, забезпечення раціонального природокористування та попередження екологічної небезпеки. *Природоохоронна діяльність держави передбачає, зокрема, що вздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга завширшки не менше як два кілометри від урізу води* (УК, 16.07.2013); **д. інформаці́йна** — одержання, використання, поширення та зберігання інформації. *На його думку, у країні ведеться широка інформаційна діяльність, мета якої — створення потрібної громадської думки, спрямованої на те, щоб світова спільнота підтримала збройне втручання* (ГУ, 16.10.2002); **д. політи́чна** — невід'ємний складник загальнолюдської діяльності, який полягає в сукупності дій окремих індивідів і соціумів, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання та використання влади. *Із книги стає зрозуміло, що політична діяльність М. Грушевського в часи Центральної Ради не була випадковістю* (Д, 07.11.2016).

Дія́ч — 1. Той, хто відзначається своєю активністю та енергійністю в якій-небудь роботі. *Національна спілка діячів української культури і мистецтва звернулась з відкритим листом до Президента України* (УМ, ел. ресурс). 2. *держ. упр.* Той, хто обіймає керівну посаду. *Діяч і політик найвищого ґатунку, найвправніший дипломат тодішньої Європи Іван Мазепа намагався зробити з України європейську державу* (УП, ел. ресурс); **д. держа́вний** — термін, який використовується щодо осіб, які посідають найвищі державні посади — президенти держави, голови уряду, члени уряду, визначні дипломати, а також найбільш визначні та впливові політики. *Кажуть, що політик думає про наступні вибори, а державний діяч — про наступні покоління* (ВЗ, 14.01.2014); **д. політи́чний** — активний учасник політичного процесу, що одержав право приймати політичні рішення в результаті обрання або призначення на посаду в органі влади або політичній організації. *Активісти створили єдину в Україні публічну базу даних українських політичних діячів* (УМ, ел. ресурс).

Дови́бори — вибори, які проводяться після чергових виборів і пов'язані з тим, що представницький орган сформований у неповному складі та є необхідність доповнити його кількістю депутатів, яких бракує, якщо це передбачено законом. *Ситуація із довиборами до Львівської обласної ради зайшла у глухий кут і попахує скандалом* (ВЗ, 23.01.2013).

До́гма — поняття, ідеї, вчення, які вважаються істинними за будь-яких умов. *Картезіанська догма «я мислю, отже, я існую» перетворилася на щось незрівнянно більш соліпсистське: існувати — значить бути помітним* (УТ, 02.01.2014).

Догма́т — основне положення віровчення, яке визначається незаперечною істиною, має силу непохитного авторитету і не підлягає критиці. *Слово «євроінтеграція» настільки увійшло в наше життя, що в чомусь почало нагадувати релігійний догмат* (УМ, ел. ресурс).

Догмати́зм — спосіб мислення, за яким те чи інше вчення або положення сприймають як вічну істину, як догму, застосовують без урахування конкретних умов життя; однобічне, некритичне, схематичне мислення, що ґрунтується на догмах, застиглих і незмінних формулах, без урахування реальних умов, потреб життя і практики. *Цей догматизм — смерть духовного життя, бо він присипляє розум і звільняє від праці шукання* (УТ, 18.01.2012); **д. політи́чний** — однобічне, схематичне, консервативне мислення, яке оперує застарілими, непорушними положеннями без урахування конкретних політичних умов, відірване від життя, реальної політичної практики. *В основі політичного догматизму лежить сліпа віра в авторитет, захист застарілих політичних догм або їх абсолютизація* (УМ, ел. ресурс).

До́говір — взаємне зобов'язання, письмова або усна угода про права та обов'язки між державами, установами, підприємствами та окремими особами. *Парламент Північної Македонії ратифікував договір про вступ країни в НАТО* (ДТ, 12.02.2020); **д. міждержа́вний** — угода між двома або кількома рівноправними державами або іншими суб'єктами міжнародного права, що встановлює їхні взаємні права й обов'язки в політичній, економічній, культурній та інших сферах. *Звичайно, за короткий час підготувати ратифікацію міжнародного договору, який ще й вимагає внесення змін до Конституції України, неможливо* (УП, ел. ресурс); **д. міжнаро́дний** *див.* **д. міждержа́вний; д. трудови́й** — угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується особисто виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець зобов'язується надати працівникові роботу за цією угодою, своєчасно та у повному обсязі виплачувати заробітну плату і забезпечувати належні умови праці. *У трудовому договорі сторони можуть визначити розмір зарплати в гривні із зазначенням еквівалента суми в іноземній валюті, що не суперечить Цивільному кодексу України* (УМ, ел. ресурс).

Дода́ток *інформ. див.* **застосу́нок**.

Доктри́на — систематизоване філософське, політичне чи ідеологічне вчення, сукупність певних принципів, концепцій. *Сикхізм — це релігія, яка виникла в Індії на межі XV та XVI століть і поєднує в собі монотеїзм ісламу (поклоніння одному богу) із засадничими доктринами індуїзму* (УМ, ел. ресурс); **д. військо́ва** — декларація про політику держави в галузі оборони. *План перемоги має вибудувати парламент України, адже в його компетенцію входить і військова доктрина, і міжнародна політика, і оборонна, і безпекова, й економічна, соціальна* (УП, ел. ресурс); **д. політи́чна** — ідейно-політичне вчення, система політичних поглядів, керівний політичний принцип, орієнтована на обґрунтування інтересів певної спільноти людей. *Конституція — це політико-правовий документ, тобто політична доктрина розвитку нашого суспільства і нашої державності* (Д, 26.06.2015).

Докуме́нт *юр.* — 1. Діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, слугує доказом чого-небудь. *...В Україні всі первинні документи, облікові регістри, бухгалтерська та інша звітність повинні складатись українською мовою* (Accountor, ел. ресурс). 2. Письмове сві-

доцтво, що офіційно підтверджує особу. *Під час дії воєнного стану українцям дещо спростили умови перетину державного кордону. Передусім це стосується переліку необхідних документів* (Fakty, ел. ресурс); **д. електро́нний** — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, зокрема й обов'язкові реквізити документа. *У 2003 році парламентом України був прийнятий Закон «Про електронні документи та електронний документообіг»* (Д, 27.01.2020); **д. папе́ровий** — інформація, зафіксована на паперових носіях, яка містить реквізити, що дають можливість її ідентифікувати. *З 1.09.2020 року набув чинності новий стандарт, який регулює порядок оформлення організаційно-розпорядчих документів. Причому зміни стосуються як паперових, так і електронних документів, які відтепер необхідно оформити з урахуванням нових норм* (ЮГ, ел. ресурс).

Документоо́біг *юр.* — рух документів на підприємстві з моменту їхнього отримання від інших підприємств (створення) до моменту завершення їхнього оброблення та передання в архів. *Метою атаки було масове зараження інформаційних ресурсів державних органів, оскільки саме з використанням цієї системи здійснюється документообіг у більшості органів державної влади* (РС, ел. ресурс); **д. електро́нний** — механізм роботи між структурними підрозділами певної організації чи установи, що передбачає ведення діловодства за допомогою електронних документів та електронного підпису, які мають таку ж юридичну силу, як і її аналоги в паперовому вигляді. *Ми живемо в епоху, коли під впливом цифрових технологій електронний документообіг витісняє паперовий практично в усіх бізнес-сферах, він відіграє важливу роль у спрощенні як політичних, так і бізнес-процесів* (ВЗ, 29.07.2019); **д. папе́ровий** — вид документообігу, який полягає в роботі з паперовими документами. *Паперовий документообіг поступово відмирає та стає архаїзмом* (Зн, ел. ресурс); **д. у систе́мі держа́вного управлі́ння** *держ. упр.* — процес переміщення документів, що застосовують у службовій діяльності державних органів, починаючи з моменту створення або отримання до завершення їх використання з подальшою передачею на зберігання або знищення. *Уряд розпорядився Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації забезпечити доступ підрозділів з питань діловодства секретаріату Кабінету Міністрів, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади до системи електронної взаємодії — документообігу у системі державного управління* (УТ, 24.01.2012).

Долу́чник *інформ.* — прикріплений в електронному листі файл. *...Додаток дуже загальне слово, а часто долучник може бути основним у листі, а не його доповненням* (Facebook, ел. ресурс).

Дóсвід — сукупність знань і навичок, набутих на основі і в процесі безпосередньої практичної взаємодії людей із зовнішнім світом. *Збройні сили Польщі можуть отримати негайний доступ до всього нашого досвіду в боротьбі із чужоземними загарбниками* (ВЗ, 07.12.2018); **д. соціа́льний** — сукупність практично набутих соціальними суб'єктами (індивідами, групами, класами, народами, націями) в процесі їхньої взаємодії знань, умінь, навичок, звичок, зви-

чаїв, норм, традицій, які слугують підґрунтям для практичного життя цих суб'єктів, засобами раціоналізації та оптимізації їх взаємодії й взаємовідносин. *Цінності, які сповідує особистість, визначально впливають на її компетентність, оскільки від них залежить, на творення добра чи зла спрямовані знання, уміння та навички, врешті професійний і соціальний досвід, якими володіє фахівець, здійснюючи ту чи іншу професійну діяльність* (Д, 24.12.2014).

Достóйник *держ. упр.* — особа, яка має вищий чин або займає керівну урядову посаду. *Перший робочий день третьої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання має усі шанси стати символічним. Вперше у відставку було відправлено міністра уряду більшості, а на її місце призначено іншого достойника* (УТ, 05.02.2020).

Дотаці́йний *фін.* — який стос. до дотації. *В Україні поки що мало політиків, здатних відмовитися від підсаджування аграріїв на дотаційний бюджет замість створення об'єктивно сприятливих економічних умов розвитку економіки* (УМ, ел. ресурс).

Дота́ція *фін.* — асигнування з державного бюджету на покриття збитків, для збалансування бюджетів; доплата. *Дотація з державного бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду в 2017 році запланована на рівні 156 мільярдів гривень при загальному бюджеті фонду 285 мільярдів гривень* (ВЗ, 18.10.2016).

Дуалі́зм — спосіб бачення дійсності, відповідно до якого сутність світу визначають два протилежні, рівноправні і незвідні одне до одного першопочатки. *Лідер фракції <…> заявляв, що їхню політсилу турбує дуалізм у виконавчій гілці влади, який необхідно ліквідувати* (Т, ел. ресурс).

Ду́мка грома́дська — 1. Історично зумовлений і змінний стан громадянської свідомості великих груп людей. *Експерти не виключають, що громадську думку готують до припинення інформпроєкту «Новоросія»* (УП, ел. ресурс). 2. Один із виявів масової суспільно-політичної свідомості, що відображає ставлення народу (загалом або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики. *Українська громадська думка чітко заявляє, що ми хочемо бути суверенною державою, ми хочемо бути європейською державою, тому що ми — держава з цілком окремою культурою* (УП, ел. ресурс).

Ду́мка гуманіта́рна — ідеї, погляди, які пов'язані з людиною та її культурою, звернені до людської особистості, її прав та особистих інтересів. *Сьогодні складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, культури, збагаченням гуманітарної думки* (Д, 04.05.2018).

Ду́мка політи́чна — основні інтелектуальні напрацювання у сфері політичних ідей. *Історія України є не тільки історією етнічних українців, а її політична думка — не витвір лише національно свідомої і ліберально мислячої інтелігенції... Це стосується діяльності різноманітних владних структур, політичних партій, громадських об'єднань* (ГУ, 01.10.2004).

Дуумвіра́т *держ. упр.* — форма правління, коли владу уособлюють дві перші особи, тобто узгоджена влада двох. *Сьогодні російській політичній еліті не вигідно, якщо хто-небудь із правлячого дуумвірату відкрито й прямо заявить про свою участь у президентських виборах* (ГУ, 07.12.2010).

Духівни́к *рел.* — священник, який здійснює духовний супровід та звершує таїнство сповіді. *Новим блаженним католицької церкви стане духівник польської «Солідарності»* (РС, ел. ресурс).

Духівни́цтво *рел. див*. **духове́нство**.

Духове́нство *рел.* — служителі культу, які вважаються посередниками між Богом та людьми, здійснюють культові дії — таїнства, а також виконують роль проповідників віровчення конкретної релігії. *На літургії Великої суботи духовенство переодягається з чорних риз у білі на знак того, що головна таємниця християнства — перемога Христа над смертю і Його Воскресіння — вже відбулася* (ДТ, 14.04.2012).

Духóвний *культ., соціол.* — який пов'язаний із внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом. *...Найзахіднішу тисячолітню гілку українського народу довели до фізичного і духовного вимирання через територіальне розпорошення й асиміляцію* (Д, 23—24.12.2020).

Духóвність *культ., соціол.* — індивідуальна здатність до світо- і самопізнання, орієнтованість особистості діяти «для інших», пошук нею моральних абсолютів. *І так само, як ми захищаємо і зміцнюємо нашу державну незалежність, ми будемо захищати і зміцнювати нашу духовність* (ВЗ, 28.07.2019).

Е

Евакуа́ція — організоване вивезення чи виведення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей у разі ризику їх пошкодження або знищення. *Канада відправить спецпризначенців в Афганістан для евакуації посольства* (УМ, ел. ресурс).

Евакуйо́ваний — який вивезений з небезпечної місцевості. *Частина громадян Афганістану, евакуйованих до України, мали посвідки на проживання в Україні, а частина попросила про статус біженців* (ЄП, ел. ресурс).

Евакуюва́ти — проводити, здійснювати евакуацію. *США евакуювали з середини серпня 28 тисяч людей з Кабула* (Д, 10.08.2021).

Евальва́ція — систематичне вивчення й експертиза науково-практичних проєктів і програм для утвердження та оцінки їхніх результатів. *Саме поняття «евальвація» визначається як систематичне дослідження позитивних та негативних рис якогось об'єкта (його опис та оцінка)* (Т, ел. ресурс).

Е-ви́бори *див.* **ви́бори: в. електро́нні**.

Е-волеви́явлення *див.* **волеви́явлення електро́нне**.

Еволюці́йний — який стос. до еволюції; безперервний, поступовий. *Географічно країни Східної Європи залишилися на місці, проте культурно їм вдалося зробити чималий еволюційний стрибок, який може стати початком їх відродження* (УТ, 01.02.2015).

Еволюціоні́зм — процес поступових змін політичної сфери суспільства, змістом яких є її ускладнення, диференціація, підвищення рівня організації. *Еволюціонізм нашої політичної системи цілком можливий, та й назрів він давно* (УП, ел. ресурс).

Еволю́ція — процес поступових змін, розвитку, перетворення. *Новий глава МОЗ заявив, що він має здійснити еволюцію реформи, щоб нею були задоволені і лікарі, і пацієнти* (УП, ел. ресурс); **е. вла́ди** — викликаний життям постійний і безперервний розвиток влади, нагромадження потреби у її змінах та здійснення таких змін, приведення змісту діяльності інституцій у відповідність до реальних потреб. *Втрачають свою потрібність численні шари «візажистів», які працювали на забезпечення привабливості влади <…> доводили можливість позитивної еволюції влади; її реформаторський потенціал* (ВЗ, 29.07.2019); **е. етнокульту́рна** *культ.* — процес змін і розвитку етнокультурних спільнот, одна з основних форм руху в природі та суспільстві, яка характеризується, з одного боку, поступовими кількісними змінами, а з іншо-

го, — стрибкоподібними переходами кількісних змін у якісні. *Суспільна та етнокультурна еволюція східнослов'янських земель: проторенесанс в українсько-польських землях...* (Stud Files, ел. ресурс).

Е-врядува́ння *див.* **врядува́ння: в. електро́нне**.

Егалітари́зм — тип соціального устрою суспільства та система філософсько-політичних вчень і уявлень, сутність яких побудована на засадах рівного економічного, передусім майнового, стану громадян, їхнього соціального статусу. *Суспільна культура Америки вже давно цурається високоінтелектуального мислення, часто розхвалюючи свого роду простонародний егалітаризм як необхідну умову для необмеженої творчості і нічим не скутого капіталізму, який вона підтримує* (Д, 17.11.2016); **е. етнора́совий** *культ.* — один із різновидів псевдонаукових теорій, що заперечують факт існування різних рас і етносів або не визнають істотних відмінностей між ними. *Засновник сучасного етнорасового егалітаризму Франц Боас — німецький емігрант з Америки, практично нікому не відомий антрополог, який почав із того, що розділив єдину наукову дисципліну антропологію на дві частини: фізичну і культурну* (Д, 17.11.2016); **е. ісла́мський** — концепція, в основі якої закладена ідея, що передбачає створення ісламського суспільства з рівними соціальними і громадянськими правами всіх його членів. *Насамперед йдеться про ісламський егалітаризм, про гасла громадянських і соціалістичних революцій* (УП, ел. ресурс).

Егоїзм — 1. Морально-етичний принцип, який означає таку поведінку людини, коли вона віддає перевагу власним інтересам, нехтуючи інтересами суспільства та інших людей. *Бути моральним може виявитися некорисним, ба навіть, шкідливим не лише для самого себе, а й для людства в цілому; егоїзм не протистоїть альтруїзму, вони обидва підважені* (УТ, 03.04.2017); **е. груповий́** *соціол.* — різновид соціальної поведінки тих виробничих груп, колективів, задоволення матеріальних потреб яких шкодить іншим групам, колективам, зачіпає інтереси останніх. *Аналогічно діє груповий егоїзм — спрямованість групових інтересів, цілей і норм поведінки проти інтересів, цілей і норм поведінки окремих членів групи або всього суспільства* (УП, ел. ресурс). 2. Мотивація, яка спрямовує поведінку індивіда на поліпшення власного добробуту без урахування інтересів інших. *Коли доводиться дуже часто спостерігати вітчизняних політиків у всіляких ток-шоу, раз у раз дивуєшся їхній дріб'язковості, примітивності, обмеженості, неприкритому егоїзму, корисливій осторозі, дефіциту моральних і вольових якостей* (Д, 01.12.2017).

Е-голосува́ння *див.* **голосува́ння: г. електро́нне**.

Е-громадя́нство *див.* **громадя́нство: г. електро́нне**.

Е-деклара́ція *див.* **деклара́ція: д. електро́нна**.

Е-декларува́ння *див.* **декларува́ння: д. електро́нне**.

Е-демокра́тія *див.* **демокра́тія: д. електро́нна**.

Е-держа́ва *див.* **держа́ва: д. електро́нна**.

Е-докуме́нт *див.* **докуме́нт: д. електро́нний**.

Е-документоо́біг *див.* **документоо́біг: д. електро́нний**.

Ейджи́зм — дискримінація людини на підставі її віку, поширена і у формальних, і в неформальних сферах життя суспільства: виявляється в готовності сприймати та співпрацювати лише з людьми, які відповідають заздалегідь установленим віковим критеріям. *…На основі ейджизму одночасно відбуваються три процеси: ярликування, тобто ототожнення особи до вікової групи; стереотипізація, тобто негативна оцінка якостей (вікової) групи, до якої належить особа; дискримінація, тобто негативна поведінка щодо особи через приписані їй негативні якості* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ейфорі́я — стан піднесеного настрою, самозадоволення. *Фінансові експерти попереджають вже давно: ефект від бездумного роздування облігацій внутрішньої державної позики — дуже схожий на результат ненормованого вживання алкоголю: спочатку приходить ейфорія, тобі здається, що вдалося розв'язати всі проблеми, а потім починаєш розуміти, що проблеми насправді тільки накопичилися* (УМ, ел. ресурс); **е. політи́чна** — радісний настрій через будь-що пов'язане із політичними подіями, результат чого, іноді не очевидний. *Після Революції троянд у Грузії панувала неабияка політична ейфорія, всі очікували див та іноземних інвестицій* (УМ, ел. ресурс).

Екзекватýра *юр.* — 1. Офіційний документ, який засвідчує, що уряд країни визнає призначення іноземного консула (главу самостійної консульської установи) і дає можливість йому виконувати свої функції. *Також Посол України в Угорщині повідомила, що було вручено консульський патент та екзекватуру Почесному послу України Злотану Хорвату* (Д, 08.11.2018). 2. Постанова судових органів певної країни про виконання рішення іноземного суду. *Залежно від конкретного випадку достатньо, щоб рішення було тільки визнане (наприклад, про розірвання шлюбу). Інші рішення мають ще бути виконані, тобто піддані спеціальній процедурі (наприклад, видача екзекватури — винесення судом після розгляду клопотання постанови про дозвіл виконання, чи реєстрація в реєстрі)* (ВЗ, 03.05.2012).

Е́кзит-пол, е́кзит-пул — опитування виборців на виході з виборчих дільниць одразу після голосування з метою отримання попередніх результатів. *Щоправда, картина виявилася неповною: екзит-пол на замовлення КВУ проводили лише у трьох округах* (ВЗ, 17.07.2017).

Екоактиві́ст — той, хто бореться за збереження довкілля. *20 вересня до Міжнародного маршу за клімат також приєднаються екоактивісти в 20 українських містах* (УМ, ел. ресурс).

Екологі́чний — який стос. до екології. *Поки увага медіа та суспільства прикута до глобального, ми хочемо нагадати, що Україна потерпає одночасно від декількох екологічних загроз, кожна з яких може обернутися катастрофою* (УП, ел. ресурс).

Екологі́чність — властивість за знач. **екологі́чний**. *Екологічність, безпека для здоров'я та навколишнього середовища — це основні критерії, на які споживачі все більше звертають увагу, купуючи будь-яку продукцію* (ВЗ, 07.02.2018); **е. культу́ри** — система ціннісних орієнтацій культури, яка ґрунтується на ставленні до природного середовища як до унікального макрокос-

му. *Традиційний стиль життя, особливо в умовах пустелі чи напівпустелі, безперечно, формує досить специфічну екологічність культури, що породжує питання, наскільки вона ефективна з погляду сучасності та чи не заведе ця культура (або її відсутність) і без того проблемний регіон у тотальну деструкцію вже в недалекому майбутньому?* (УТ, 11.10.2019).

Еколóгія *наук.* — наука, що займається вивченням взаємодій між біологічними системами і довкіллям. *Чверть українців вважають проблеми екології загрозою для країни* (Главком, ел. ресурс); **е. людúни** — міждисциплінарна наука, яка досліджує загальні закономірності взаємозв'язку людини, популяції людей із довкіллям, вплив чинників довкілля на функціонування людського організму, цілеспрямоване управління, збереження і поліпшення здоров'я населення. *В екології людини акумульовані надбання багатьох природничих і суспільних наук, внаслідок синтезу яких вона сформувалася в багатовимірну галузь знань, своєрідну філософію гармонійного буття людини у світі* (Academia, ел. ресурс); **е. соціáльна** *соціол.* — інтегративна наука, що вивчає основні закони та закономірності взаємодії суспільства і природи з метою оптимізації та гармонізації їх взаємодії. *На сьогодні соціальна екологія є галуззю соціологічного знання* (ДТ, 14.09.2017).

Еконóміка — 1. Історично визначена сукупність суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, а також виробничих відносин, які виникають між людьми у цих процесах. *Економіка — це система моделей, які відповідають на питання: що та як виробляти, як розподіляти, збувати та споживати, щоб найкраще задовольнити потреби людей за обмежених ресурсів* (УТ, 10.11.2017). 2. Народне господарство країни. *Юрист каже, що українська економіка цього року досягла значних успіхів у розвитку фінансового сектора* (УК, 10.12.2019). 3. *наук.* Наука, що вивчає специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері суспільної діяльності (економіка промисловості, економіка сільського господарства, економіка будівництва, економіка матеріально-технічного постачання, економіка невиробничої сфери, економіка праці). *Зацикленість на корпоративних інтересах стримуватиме розвиток екосистеми креативної економіки в суспільно значущих масштабах* (УТ, 27.02.2016); **е. олігархíчна** — різновид економіки, якій притаманні концентрація економічної діяльності в руках кількох груп осіб, а також максимізація активів, а не частки ринку, як це передбачає традиційна мікроекономічна чи інституційна модель. *«Якщо у нас залишатиметься олігархічна економіка, корупційна складова частина як наслідок олігархічної економіки, то, на превеликий жаль, квитка у НАТО ми з вами не отримаємо»... Економіка без олігархів»* (Д, 12.04. 2020); **е. тіньовá** — прихована економічна діяльність усупереч чинним законодавчим актам і державним нормативам, сукупність не контрольованих державою, нерегламентованих і протиправних видів економічної діяльності. *Завдяки зниженню обсягів тіньової економіки, для функціонування якої необхідний виключно готівковий ресурс, зростатиме і загальний рівень економіки нашої країни* (ДТ, 25.03.2017).

Екосисте́ма — сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного існування в середовищі, утворюючи з ним одне ціле. *Вчені з Імперського коледжу Лондона заявили про те, що глобальне потепління і масове вимирання видів тривають і, якщо не вжити рішучих дій, колапс екосистем може відбутися набагато швидше, ніж вважалося* (ДТ, 10.04.2020).

Екосоціоло́гія *наук., соціол.* — розділ соціології, що вивчає проблеми взаємодії суспільства і природи, людини і природи, а також вплив навколишнього середовища на живих істот та їх взаємовідносини в екосистемі. *...Історію власне екосоціології можна умовно поділити на три частини: людська та міська екологія (Чиказька школа) у 1920—1930-х років, соціологія екологічних проблем, котра розвивалася в США, а згодом у Західній Європі та СРСР у 1970—1980-х рр., та соціологія довкілля, яка виникла в кінці 1980-х рр. під впливом доповідей Римського клубу та ідей комісії ООН стосовно середовища та розвитку* (ДТ, 08.11.2017).

Екоци́д — масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. *Екоцид є кримінально караним діянням як в українському, так і в міжнародному праві* (Вікіпедія, ел. ресурс); **е. воєнний** — порушення екосистем середовища проживання людини в результаті бойових дій, які мають політичну ціль. *В історії відомо багато випадків типового воєнного екоциду: в IV ст. до н. е. один із «семи мудреців» Стародавньої Греції Солон при облозі міста Кірра отруїв річку, що призвело до масової загибелі захисників міста* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Е-краї́на *див.***краї́на: к. електро́нна**.

Ексклáв — окрема частина державної території певної держави, що географічно ізольована від її основної території й оточена однією або кількома країнами. *Російський ексклав — Калінінград став ще більш ізольованим через закриття кордонів Польщі та Литви* (УП, ел. ресурс).

Ексклюзі́я — процес, що призводить до кризи, недостачі чи розриву соціальних зв'язків індивідів із суспільством. *Ексклюзія у сучасному суспільстві проявляється в доступі до самої можливості пережиття, причому неважливо, в реальності чи віртуальності* (Зн, ел. ресурс).

Експа́нсія — розширення сфери впливу великих держав, що здійснюється економічними, військовими й дипломатичними методами. *Землі, які тепер є українськими, а згодом і сама Україна в різні історичні часи зазнавали експансії* (ГУ, 23.08.2002); **е. геополіти́чна** — процес проникнення у геополітичний простір інших держав і закріплення в ньому, розширення сфер впливу (панування), що здійснюється як економічними, так і позаекономічними методами. *Геополітична експансія пов'язана, в першу чергу, з територіальним розширенням за допомогою військової сили* (ВЗ, 11.01.2017); **е. економічна** — одна з форм зовнішньої політики держав, спрямована на розширення сфери економічного впливу через захоплення нових ринків збуту, сфер впливу, джерел сировини. *І нині Китай вже як друга світова економіка готується зробити черговий крок щодо посилення своєї економічної експансії* (ДТ,

11.11.2019); **е. територія́льна** — територіальне розширення зони панування окремої держави чи народу. *Війна РФ проти України — це однобічна і асиметрична війна великої і агресивної країни, яка вторглася до меншої країни з метою територіальної експансії* (Д, 19.06.2019).

Експа́т *див*. **експатріа́нт**.

Експатріа́нт — особа, що здійснює експатріацію або зазнає її. *Різниця між експатріантом та іммігрантом у тому, що іммігрант — це скоріше людина, яка присвячує себе тому, щоб якомога сильніше інтегруватися до суспільства і звичаїв нової країни, тоді як експатріант припускає, що перебуває у новій країні тимчасово, і не виключає повернення до Батьківщини* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Експатріа́ція — добровільне або примусове залишення батьківщини, найчастіше пов'язане із втратою громадянства. *Така масова експатріація серед американських громадян має на те свої причини* (ВЗ, 15.02.2017).

Експе́рт — фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань і досвіду надавати кваліфіковану консультацію. *Експерти з міжнародного права обговорили шляхи посилення ефективності української дипломатії* (Д, 18—19.12.2020).

Експерти́за — розгляд, дослідження фахівцем якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань. *Експертиза підтвердила, що чотири підписи і три записи зроблені власноруч головою ЦВК, якого НАБУ підозрює в одержанні неправомірної вигоди в особливо великому розмірі* (ВЗ, 17.03.2017); **е. антикорупці́йна** — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, їхніх проєктах положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вивченню корупційних правопорушень або порушень, пов'язаних із корупцією. *Нацкомісія розроблятиме спеціальні антикорупційні інструменти (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка, Єдиний державний реєстр) осіб, які вчинили корупційні правопорушення, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації* (УМ, ел. ресурс); **е. політи́чна** — практично-прикладний політичний аналіз, процес дослідження й оцінки різних сторін політичного життя суспільства, важливий складник управлінського процесу. *Політичну експертизу можуть здійснювати як експерти, фахівці профільної галузі, так і інституційні структури* (УМ, ел. ресурс); **е. соціа́льна** — аналітичне вивчення та оцінювання фахівцями соціальних аспектів програм, проєктів, проблем чи ситуацій, прогнозування наслідків їх реалізації, розв'язання чи зміни (ситуацій), а також розроблення рекомендацій щодо запобігання чи подолання їхнього негативного впливу. *Мета і завдання соціальної експертизи не можуть бути безмежними, інакше її проведення втратить практичне значення* (ВЗ, 11.01.2017).

Експлуата́ція — привласнення одними людьми продуктів праці інших людей, засноване на приватній власності на засоби виробництва. *Південнокорейський концерн звинуватили в незаконній експлуатації китайських робітників* (ДТ, 13.08.2013); **е. сексуа́льна** — залучення особи до діяльності сексуального характеру із застосуванням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із насильством чи погрозою насильством, з використанням

службового становища, матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, незалежно від того, що така діяльність є добровільною чи примусовою. *Дуже часто дівчата, які стали об'єктами примусової сексуальної експлуатації, внутрішньо психологічно понівечені* (УТ, 08.03.2013); **е. трудова́** — примус до роботи під загрозою застосування покарання, фізичного та психологічного насильства. *Внутрішнє рабство, як правило, — це трудова експлуатація в межах України, коли людей використовують і змушують працювати понаднормово і не оплачують* (Д, 29.07.2017).

Експропріáція — примусове (з оплатою або без) позбавлення власності, що здійснюється державними органами (конфіскація або реквізиція). *Одразу ж після окупації відбулася хвиля націоналізації промисловості, банків, транспорту, землі, примусова експропріація майна, репресії та масові депортації місцевого населення до Сибіру* (УМ, ел. ресурс).

Екстериторіáльний — який не пов'язаний з якоюсь певною територією; використовує право екстериторіальності. *Ще громади бувають екстериторіальними — які діють за межами України та розміщують у себе громадян інших країн* (УП, ел. ресурс).

Екстериторіáльність — властивість за знач. **екстериторіáльний**; сукупність привілеїв, обумовлених договорами між країнами, що надаються главам іноземних держав, дипломатичним представникам, військовим частинам, кораблям тощо, звільнення від юрисдикції будь-якої держави (недоторканість особи і житла, непідсудність місцевим кримінальним і громадянським судам, звільнення від повинностей і податків). *Оцифрування інформації та зведення в єдину базу даних дозволить запровадити екстериторіальність видачі витягів про нормативну грошову оцінку в будь-якій точці України* (УМ, ел. ресурс).

Екстрадúція *юр.* — передача іноземній державі особи, яка порушила закони цієї країни, для притягнення її там до кримінальної відповідальності або для виконання винесеного щодо неї вироку суду. *Український суд повинен обрати запобіжний захід підозрюваному впродовж двох днів після його екстрадиції* (УМ, ел. ресурс).

Екстраполюва́ти — робити екстраполяцію. *Важливо правильно екстраполювати іноземний досвід на реалії України та її громадян (система типу США не підійде)* (РС, ел. ресурс).

Екстраполя́ція — поширення кількісних характеристик і висновків, одержаних у результаті вивчення соціально-економічних явищ та процесів досліджуваної сукупності, на іншу однорідну сукупність або на інший час. *В обох випадках була здійснена помилкова екстраполяція на підставі обмеженої кількості даних* (ДТ, 25.03.2017).

Екстремíзм — в ідеології та політиці — прихильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей. *Тяжке соціальне становище стало основою для розвитку екстремізму серед народності рохінджа* (Д, 04.09.2017); **е. етні́чний** *культ.* — неприязнь у відносинах між різними етносами на побутовому чи державно-політичному рівнях і всередині багатонаціональних держав — імперій, і на міжнародному рівні. ...*Сербія не розглядає етнічний на-*

ціоналізм та екстремізм як загрозу безпеці (ВВС, ел. ресурс); **е. ісламський** *рел.* — одна з форм релігійного тероризму, свідоме застосування мусульманами насилля для отримання різних політичних цілей в ім'я релігії. *Тема можливого кримськотатарського чи ісламського екстремізму постійно присутня у політичному житті Криму* (РС, ел. ресурс); **е. політи́чний** — прихильність до крайніх поглядів, методів і дій, які суперечать чинному законодавству, усталеним принципам і нормам. *Україна дедалі більше має справу з політичним екстремізмом*: *радикальні заходи лунають як з політичних трибун, так і від окремих об'єднань* (ДТ, 21.01.2020); **е. релігійний** — зневажливе чи нетерпиме ставлення різних релігій чи релігійних конфесій одна до одної. *Спостерігачі побоюються зростання рівня релігійного екстремізму та погіршення соціальної ситуації у цій найбільшій країні Південної Америки* (УМ, ел. ресурс).

Екстреміст — прихильник екстремізму. *Поліція Італії вилучила арсенал зброї в екстремістів, що воювали на Донбасі* (ВЗ, 15.07.2019).

Екстремістський — який стос. до екстремізму і екстреміста. *Прагнення додати президентській кампанії не просто скандальний, а екстремістський характер свідчить про політичне банкрутство цих осіб і очолюваних ними політичних сил* (ВЗ, 22.09.2004).

Екстремо́лог — фахівець, який досліджує поведінку людини або групи людей у різних ситуаціях, потім створює для них безпечні умови поведінки. *Екстремологи вивчають як вплив середовища на людину, так і вплив людини на середовище* (Зн, ел. ресурс).

Екстремоло́гія — новітній напрям, що пов'язаний із діяльністю та поведінкою людини, звід практичних знань, які прямо орієнтовані на її виживання в несприятливих умовах і в екстремальних ситуаціях. *Екстремологія пов'язана з безпекою життєдіяльності людини, займається вивченням людини та формуванням безпечних моделей поведінки в екстремальному середовищі* (Зн, ел. ресурс).

Електора́льний *політ.* — який стос. до електорату. *У разі якщо кандидатом буде ухвалено рішення брати участь у парламентських виборах зі своєю політичною силою, то електоральний показник є позитивним* (Д, 01.04.2019).

Електора́т *політ.* — громадяни країни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. *Водночас електорат дорослішає у висновках і набирається досвіду швидше, ніж його обранці* (УМ, ел. ресурс).

Електро́нний брасле́т — електронний засіб контролю, що закріплюється та носиться на тілі підозрюваного, обвинуваченого з метою його дистанційної ідентифікації та відстеження місцезнаходження, сигналізує про спроби особи здійснити самостійне знімання, пошкодження або інше втручання в його роботу з метою ухилення від контролю. *У Національній поліції є 300 електронних браслетів, справні з них 278, решта — на діагностиці або відновленні* (СіД, ел. ресурс).

Еліта — група осіб, яка займає провідне або керівне становище у будь-якій галузі людської діяльності: політичній, економічній, військовій, науковій, управлінській, культурній, інтелектуальній, спортивній тощо. *Маєш крісло,*

мандат, віллу, автопарк і яхту, діти вчаться за кордоном — отже, еліта (ВЗ, 24.11.2016); **е. адміністрати́вно-політи́чна** — прошарок, який править суспільством і є носієм найбільш характерних політико-управлінських якостей та функцій. *Більшою мірою відповідальними за ці події будуть представники адміністративно-політичної еліти — вищого прошарку державних службовців: чиновники міністерств, департаментів та інших державних органів* (ВЗ, 08.02.2013); **е. бізнесо́ва** — представники комерційних підприємств, діяльність яких спрямована на отримання прибутку. *Політична і бізнесова еліта з пострадянського простору зіткнеться з більшим контролем щодо її дорогої нерухомості в Британії* (Д, 12.08.2021); **е. бюрократи́чна** — представники управлінського апарату, які, маючи владні повноваження, впливають на виконання важливих державних функцій. *Не розраховувала, що стільки часу і сил забере опір бюрократичних еліт усередині парламенту* (ВЗ, 26.11.2015); **е. військо́ва** — вище військове командування. *Популярність соцмереж зробила можливим не тільки миттєве поширення будь-якої інформації чи дезінформації, а й прямий доступ до політичної, військової та іншої еліти країни-супротивника й лідерів думок через їхні акаунти* (Д, 25.02.2019); **е. духо́вна** — митці, письменники, вчені, священники, що формують світоглядні позиції людей. *Духовна еліта в усі часи вважається своєрідним лакмусовим папірцем морального, духовного стану всього суспільства* (РС, ел. ресурс); **е. економі́чна** — група осіб, яка займає провідне або керівне становище в економічній сфері людської діяльності. *Сьогодні в Україні домінує економічна еліта, і тому будь-які укази не вирішать проблеми формування національної еліти* (Д, 23.02.2012); **е. інтелектуа́льна** — особливе угруповання людей, яке за допомогою своїх інтелектуальних здібностей, нестандартного мислення і неординарних дій, культурно-духовного розвитку і високих моральних якостей стає «обраним» у різних сферах суспільної діяльності (політиці, мистецтві, науці, бізнесі). *Не лише в Україні освічена, критично і вільно мисляча верства (її ще називають інтелектуальною елітою) нині перебуває в конфлікті з так званими народними масами* (ВЗ, 28.09.2019); **е. націона́льна** — представники суспільства, які беруть на себе роль його лідера і керівника в політичній, культурній, економічній та інших сферах. *Хоча адекватна національна еліта не прийшла до влади — вона вийшла з Майдану зупиняти російську агресію зі зброєю в руках або допомагати фронту* (ВЗ, 10.10.2019); **е. політи́чна** — група впливових людей, які мають авторитет і привілейоване становище в суспільстві, безпосередньо і систематично беруть участь у прийнятті рішень, пов'язаних із застосуванням державної влади. *Але якщо для пересічного українця такий стан речей зрозумілий і виправданий, то у випадку політичної еліти маємо справу з відвертим популізмом, злочинним маніпулюванням громадською думкою* (ВЗ, 31.01.2019); **е. пра́вляча** — суспільно-політичні кола, які здійснюють вплив на політичне, економічне, соціальне, духовне життя суспільства. *Проковтнувши чергову пігулку, еліта правляча може зважитися на узурпацію влади шляхом відміни або перенесення виборів президента. Проте зробити такий вибір буде заважати багато факторів* (УП, ел. ресурс).

Елітари́зм — соціально-філософська і політологічна течія, що об'єднує різні погляди на еліти: консервативні, ліберальні, демократичні, тоталітаристські тощо. Усі вони виходять з факту існування еліт, але по-різному оцінюють їхні соціальні й політичні функції. *Оскільки таке мислення майже не залишає місця для індивідуальних етичних дій, тих, хто виступає з соціальною критикою, часто висміюють як наївних моралістів або прихильників елітаризму* (Д, 13.11.2004).

Еліта́рний — який стос. до еліти. *Ті групи людей, які приймали і приймають рішення в державі Україна протягом останніх майже трьох десятиріч, уважалися людьми елітарними* (УП, ел. ресурс).

Емансипа́ція — скасування обмежень, звільнення від залежності. *...Зараз дуже стрімка емансипація, і дівчатка проявляють себе неймовірно інтенсивно, і музикують не гірше за хлопчиків* (УМ, ел. ресурс); **е. політи́чна** — можливість мати однакові права в політичній сфері. *Емансипація політична як важливий політико-правовий процес XXI століття збільшує обсяг політичних прав та громадянських свобод особистості* (ВЗ, 10.10.2019).

Емансипо́ваний — який має однакові з іншими права; переважно жінки, що здобули рівні з чоловіками права. *Німецькі жінки вважають себе емансипованими, за свої права вони боролися довго і послідовно* (УП, ел. ресурс).

Емба́рго — запровадження органами влади заходів, спрямованих на заборону (включаючи арешт) вивезення з будь-якої країни або ввезення в ту чи іншу країну товарів і цінностей; заборону заходження в порти своєї країни суден; затримка кораблів, транспортів, вантажів, предметів озброєння, що належать іншій державі, для впливу на неї і примусу підкоритися волі інших членів міжнародної спільноти. *Відтак світові лідери домовилися не підтримувати озброєнням жодну зі сторін лівійського конфлікту та уважніше стежити за дотриманням ембарго на постачання зброї* (ДТ, 21.01.2020).

Емігра́нт — той, хто змушений був покинути батьківщину і тривалий час проживає за її межами. *У Києві відкриється фотовиставка «Голоси з-за океану» про Голодомор 1932—33 рр. в Україні, яку створили в Австралії на основі спогадів та світлин українських емігрантів — свідків Великого Голоду* (СВ, 16.08.2019).

Емігра́ційний — який стос. до еміграції. *Ще один з активних еміграційних напрямків з Європи — Латинська Америка* (УП, ел. ресурс).

Емігра́ція — вимушене чи добровільне переселення з батьківщини в іншу країну з економічних, політичних, релігійних причин, а також тривале проживання громадян за межами батьківщини внаслідок такого переселення. *Еміграція працівників меніш кваліфікованих спеціальностей також дуже значна* (ДТ, 13.02.2013); **е. украї́нська** — переселення українського населення, яке вимушено чи добровільно з економічних, політичних або релігійних причин переїхало за межі етнічної території в іншу країну на постійне чи тривале проживання. *Четверта хвиля української еміграції, так звана «заробітчанська», розпочалася у «голодних» 1990-х роках* (ВЗ, 13.04. 2018).

Еміра́т — держава, очолювана еміром, радою емірів. *У вівторок, 2 вересня, Катар оприлюднив логотип Світового кубка 2022 року, який проходитиме в еміраті Перської затоки* (УК, 04.09.2019).

Емпа́тія — здатність людини до співпереживання і співчуття, розуміння внутрішніх станів іншої особи. *Дівчина могла би зрозуміти й усвідомити, що зробила не так, якби зустрілася з емпатією* (УМ, ел. ресурс).

Ентропі́я — відхилення у поводженні значної частини людей, форма соціальної патології, яка обумовлює світогляд, менталітет, ідеологему поведінки і державотворення. *Своя версія сюжету з маленькою людиною в нас народиться обов'язково, але у свій час — коли нагальною проблемою стане не виживання країни чи захист базових свобод, а, наприклад, щоденна ентропія, підсилена бідністю і внутрішнім надламом, що, наче повільна отрута, може поступово роз'їсти життя* (Д, 30.08.2017); **е. соціа́льна** — міра відхилення соціальної системи або її окремої ланки (структури, підсистеми та ін.) від прийнятого за еталон (нормального, очікуваного) стану, що виявляється в зниженні рівня організації, ефективності функціонування, темпів розвитку системи. *Крах москвоцентричної надпотуги західні лідери, політики та експерти уявляли як апокаліптичний процес неконтрольованого розпаду, як хаос у ракетно-ядерній державі <…> з мільйонами біженців, які атакують кордони заможної Європи, з громадськими війнами всіх проти всіх, із морем крові, соціальною ентропією тощо* (УТ, 03.04.2015); **е. соціа́льно-культу́рна** — процес зниження рівня системно-ієрархічної впорядкованості, культурного комплексу будь-якого суспільства. *Не меншу загрозу становить політика невтручання держави в процеси соціально-культурної ентропії, що відбуваються в українському суспільстві* (ГУ, 15.12.2011).

Е-парла́мент *див.* **парла́мент: п. електро́нний**.

Е-парламентари́зм *див.* **парламентари́зм: п. електро́нний**.

Е-па́спорт *див.* **па́спорт: п. електро́нний**.

Е-пети́ція *див.* **пети́ція: п. електро́нна**.

ЕпігО́н — наслідувач, послідовник певних дій чи ідей, який не проявляє творчої оригінальності, самостійності. *Якщо ви можете лише наслідувати правила і авторитети, ви — не вчений, ви — епігон* (Д, 30.07.2013).

Епіде́мія — масове поширення якої-небудь інфекційної хвороби. *Диктатури вельми ефективні за часів війни, епідемії та стихійних лих* (Д, 11—12.12.2020).

Е-правосу́ддя *див.* **правосу́ддя: п. електро́нне**.

Ергоно́міка *наук.* — інтегративна наука, що вивчає закономірності особливостей людини та засобів виробництва; виникла на межі технічних наук і психології, фізіології та гігієни праці; досліджує оптимальні пристосування машин, інструментів, обладнання й умов праці до психофізіологічних ознак людини. *Мирослав Романець у 80-ті роки за підтримки трьох міністерств і трьох вузів створив у Львові науково-практичну лабораторію професійної діагностики, ергономіки і рекреації* (ГУ, 05.04.2007).

Ергономі́чний *наук.* — який стос. до ергономіки. *В першу чергу, новітні зразки озброєння з високими бойовими можливостями, ефективними експлуатаційно-технічними та ергономічними характеристиками, які відповідають стандартам НАТО, отримують бійці спецпідрозділів відомства* (УМ, ел. ресурс).

Ескала́ція — розвиток політичного конфлікту вглиб (по вертикалі). *Така ескалація конфлікту призведе лише до більшої нестабільності й хаосу* (ВЗ, 25.05.2018); **е. військо́вого конфлі́кту** — процес поступового чи стрімкого розвитку військових сил, спричинених розбіжністю позицій інтересів, цілей сторін — учасників конфлікту. *Ескалація військового конфлікту на Донбасі: у Генштабі уточнили втрати з обох сторін* (УМ, ел. ресурс).

Есте́тика *наук.* — наука про прекрасне, його сприйняття та значення для суспільства, про загальні закони художнього пізнання дійсності й розвитку мистецтва. *Він став автором першого в Україні підручника з естетики* (ВЗ, 14.12.2018); **е. політи́чна** — концепція та комплекс методологічних підходів, у рамках яких досліджуються процеси та явища, які виникають на межі політичної й естетичної сфер людського буття внаслідок взаємопроникнення та взаємодії цих сфер. *Однак форми та методи політичної естетики все частіше використовуються для обслуговування комерційних та політичних інтересів* (Д, 30.08.2017).

Е-судочи́нство *див.* **судочи́нство: с. електро́нне**.

Есхатологі́чний *наук., рел.* — який стос. до есхатології. *Це мотивує допустимість і навіть бажаність розширення життєвого простору країни в есхатологічній перспективі його виростання в Небесне Царство* (Д, 12.09.2014).

Есхатоло́гія *наук., рел.* — релігійне вчення про кінцеву долю людства і Всесвіту, складник віровчень багатьох релігій, зокрема іудаїзму, християнства, ісламу, буддизму. *Треба бути глухим, як тетеря, щоб не розчути в проповідях трансгуманістів мотивів Преображення, а в розмовах про зміни клімату — новітньої есхатології* (УТ, 17.01.2019).

Етати́зм — поширення активності та впливу держави на соціально-політичне життя із застосуванням централізації, бюрократизації та концентрації політичної влади, виходячи із визначення держави як загальної цінності, вищого результату та мети суспільного розвитку. *Непримиренність прямо відбиває конфлікт між самодержавним етатизмом влади і концепцією держави європейського модерного взірця як держави Суспільної угоди, яка слугує суспільству* (Д, 07.02.2014).

Е́тика — 1. *наук.* Наука, що вивчає мораль. *Якщо в Галичині християнську етику вивчають практично у всіх школах, то на Сході таких шкіл лише 5—10 відсотків — даються взнаки десятиліття радянського атеїстичного виховання* (ВЗ, 07.11.2012); **е. біологі́чна, біое́тика** — міждисциплінарна галузь, що досліджує морально-етичні проблеми, породжені новітніми досягненнями в біології, медицині та лікарською практикою; сукупність етичних норм та принципів, пов’язаних із піклуванням про життя і здоров’я людини в контексті інноваційного розвитку біомедицини, технологій і сфери охорони здоров’я. *Біологічна етика — сучасний напрямок етичної думки, де робляться*

продуктивні спроби поєднання новітніх досягнень біології та медицини з духовністю та етичними принципами (Eprints, ел. ресурс). 2. Норми поведінки, сукупність загальноприйнятих моральних правил, вимог, які людина ставить перед собою або яких вимагає суспільство у певному середовищі, соціальній групі населення. *...Насправді [у ВР] такого закону поки що немає, а є лише законопроєкт про Кодекс етики поведінки народних обранців, попередньо схвалений Кабміном* (УТ, 17.09.2013); **е. адміністрати́вна** *держ. упр.* — сукупність правил і форм поводження з людьми у службово-посадових відносинах, що дає можливість виявити повагу до них, сприяючи встановленню між керівниками і підлеглими атмосфери взаємного визнання і розуміння, поваги один до одного. *Виявлення позитивних та негативних рис у поведінці посадових осіб; виявлення факторів впливу на їхню високоморальну поведінку; визначення організаційних заходів щодо формування моральних принципів — усі ці проблеми покликана вирішувати адміністративна етика установи* (ВЗ, 24.09.2015); **е. вла́ди** — дотримання владою відповідних норм моралі і моральності. *Спроби пояснювати та змінювати ситуацію в розвитку політичної етики, етики влади в Україні, виходячи лише з перебігу загальноцивілізаційних процесів, не дають результату без звернення до історико-культурної специфіки, особливостей політичної культури нашої країни* (УМ, ел. ресурс); **е. депута́тська** — дотримання народним депутатом загальновизнаних норм моралі: зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових осіб і громадян, утримуватися від дій та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України. *Засідання постійної комісії з питань регламенту, депутатської етики, законності, правопорядку, цивільної оборони та ЗМІ відбудеться 20 травня 2021 року о 15 годині* (Д, 19.05.2021); **е. парла́ментська** — визначені комісією з питань депутатської діяльності, етики та регламенту норми поведінки народних депутатів у межах парламенту та поза ним. *Експерти наголошують, що парламентська етика не обмежується поведінкою депутата в сесійній залі чи поза нею* (УК, 21.02.2017); **е. політи́чна** — моральні засади політики і влади (у широкому розумінні), професійна етика суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні). *...У західному світі ті, хто приходить до влади, з університетської лави читають Арістотеля й Канта. Вони знаються на історії політичної думки, для них політична культура і політична етика є ключовими поняттями в системі державного управління* (Д, 04.09.2014).

Ети́чний — який стос. до етики. *Національне агентство України з питань державної служби наказом від 28.04.2021 р. № 72-21 внесло Зміни до загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування* (УП, ел. ресурс).

Етніза́ція — 1. Історичний процес набування спільнотою характеристик окремого етносу, перетворення її на етнос. *Принцип етнізації однаково стосується представників усіх народів України* (ВЗ, 14.03.2013); **е. політи́чного управлі́ння** — історично зумовлений багатогранний процес формування і розвитку системи захисту етнічних цінностей, ідеалів, традицій, суспільно-політичних, соціально-економічних інтересів етносу (нації) шляхом трансфор-

мації політичної системи суспільства, насамперед форми держави, політичних відносин та інститутів влади. *Етнізація політичного управління є особливо помітною, коли політичні інститути не виконують своїх функцій* (УМ, ел. ресурс). 2. Духовно-практичний процес інтеграції індивіда в етнічну спільноту через засвоєння світоглядних настанов, цінностей, стереотипів поведінки. *Принцип етнізації — невід'ємний складник соціалізації дітей* (УМ, ел. ресурс).

Етні́зм — ідеологія переходу світу від територіально-державних єдностей людей до глобально-етнічних. *Ми бачимо класичний вияв етнізму, спрямованого на консервацію, а не на розвиток і поширення українського, це певний рецидив резерваційного думання* (УТ, 09.09.2013).

Етні́ст — прихильник ідеології етнізму. *Той, для кого така форма і рівень розвитку народу, як етнос, є важливішими від нації, повинен називати себе етністом* (УТ, 09.09.2013).

Етні́чний *культ.* — який пов'язаний із якимось народом, його традиціями, духовністю, культурою, або належить до цього народу. *Етнічні українці є більшістю у своїй країні, і тому не мають права на меншинні ідеології і дії* (УП, ел. ресурс); **е. меншина́** *див.* **меншина́: м. етні́чна**; **е. нігілі́зм** *див.* **нігілі́зм: н. етні́чний**.

Етні́чність *культ.* — властивість за знач. **етні́чний**. *Чи варто «ментально повернути» тих, хто ментально не є і не хоче бути українцем, громадянином України. Йдеться не про етнічність, а ментальність* (УМ, ел. ресурс).

Етногене́з *культ.* — 1. Сукупність історичних, соціально-культурних явищ і процесів, які спричинилися до утворення етносу; походження народів. *Із середнього Подніпров'я поширюється основне та найдавніше вогнище слов'янського етногенезу в Європі* (ГУ, 07.06.2017). 2. Сукупність змін, що відбуваються внаслідок взаємодії та взаємозв'язків різних етнічних спільнот. *У законопроєкті надається визначення поняття «корінний народ України», згідно з яким — це автохтонна етнічна спільнота, етногенез якої відбувся на території в межах сучасних кордонів України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами Української держави* (УТ, 11.04.2014).

Етногеогра́фія *наук.* — наука, що сформувалася на межі етнографії, етнічної антропології, етнічної демографії та географії, досліджує комплекс проблем, пов'язаних із вивченням процесу географічного розміщення народів на певній території, характеристики чисельності та особливостей розселення різних етносів, їхні взаємовідносини з іншими етносами на певній території спільного історичного буття. *Основними елементами складної структури етнічної сфери людства та окремих країн, а відповідно об'єктом етнології та етногеографії, є цілісні етнічні спільноти та їхні частини — етнічні групи* (ВЗ, 23.08.2017).

Етногра́фія — 1. *наук.* Наука, яка вивчає матеріальну й духовну культуру, особливості побуту народів світу, їх походження, склад, розселення, культурно-побутові та історичні взаємозв'язки. *Вік етносу визначається ретроспективно, шляхом встановлення за допомогою різних дисциплін (історія, археологія, мово-*

знавство, етнографія, антропологія тощо) початку безперервності етнокультурного розвитку конкретного народу (УТ, 04.02.2013). 2. Сукупність усіх особливостей побуту, звичаїв, культури певного народу, етнографічного регіону, місцевості. *Журнал пройнятий нашим болем, нашими проблемами, нашою історією, етнографією, фольклористикою* (УМ, ел. ресурс).

Етнодемогра́фія *наук.* — наука, що вивчає особливості природного відтворення етносів і динаміку їхньої чисельності. *Твердження суперечить статті 2 Конституції України (за якою Україна є унітарною державою) і сучасним реаліям етнодемографії, бо майже 80 % населення становлять етнічні українці* (УК, 10.02.2011).

Етнодержавозна́вство — теоретична система ідей, концепцій, принципів, поглядів щодо державотворчого аспекту національного самовизначення і самореалізації в державно-політичній формі існування. *Якщо виходити з означення етносу як особливого виду спільності людей, що утворилася історично, характеристиками якого є мова, звичаї, обряди, норми поведінки, релігія та самосвідомість, а державу розглядати як спосіб політико-юридичної самоорганізації нації, то етнодержавознавство слід трактувати як теорію, що поєднує етнонаціональний та державотворчий підходи в єдиній системі координат* (ВЗ, 19.09.2018).

Етноегоїзм — поведінка етносу / етнічної спільноти, за якої інтереси та цінності власного етносу / етнічної спільноти є пріоритетними порівняно з інтересами та цінностями інших етносів чи груп. *Висока релігійність передбачає низьку толерантність, етноегоїзм та етнофанатизм у студентів* (ВЗ, 14.03.2013).

Етноеколо́гія *наук.* — наука, що виникла і формується на межі етнології, соціальної екології, етнополітології, етнодемографії, етногеографії та етнічної антропології і досліджує етнос як цілісне системне утворення, що розглядається у взаємодії з природним соціальним середовищем. *Традиційні форми життєдіяльності, властиві певному етносу, проявляються не лише в специфічному ставленні до природи, а й у певних формах природокористування. Вони стали предметом нової галузі, що формується останніми роками — етноекології* (УМ, ел. ресурс).

Етноеконо́міка — феномен економічної політики й господарської практики створення привілеїв для представників однієї нації (переважно автохтонної) в системі національної економіки. *Окрім того, що в документах ОУН наявний «економічний націоналізм» Ліста, простежується й інша концепція економічної думки — етноекономіка та вчення популярної останніми роками економічної школи нейроекономіки та генетичної поведінки людського капіталу* (УП, ел. ресурс).

Етноізоляціоні́зм — різновид етнічної самоідентифікації, що виявляється у перевазі етнічної спільноти, визнанні необхідності «очищення» етнічної культури, негативного ставлення до міжетнічних шлюбних союзів. *Етноізоляціонізм проявляється часто у відході від власної етнічної групи і в пошуках стійких соціально-психологічних ніш не за етнічним сценарієм* (УП, ел. ресурс).

Етноістори́чний — який стос. до етноісторії. *14 червня відбудеться презентація збірника наукових праць «Південь України*: *етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри»* (ГУ, 14.06.2021).

Етноісто́рія — 1. Закономірний послідовний розвиток певного етносу з часів його виникнення до сьогодення в усій багатоманітності й повноті проявів. *…Акцент робився більше саме на етноісторії для певного етапу як реакція на попередні негаразди в історичній науці* (РС, ел. ресурс). 2. *наук.* Наука, що вивчає процес розвитку етносу, спираючись на його писемні джерела, свідчення істориків, географів, мандрівників, мислителів минулого, зразки матеріальної й духовної культури, історичну пам'ять, традиції тощо. *Ясна річ, для нас у цьому разі принципово важливі не етноніми Русь, руський самі по собі, а та етноісторія, що стоїть за ними, а саме: рецепція України як окремої етноісторичної реальності* (Д, 26.06.1999).

Етнократи́зм — різновид політичного режиму, за якого управління процесами здійснюється з позицій примату інтересів однієї історичної спільноти на шкоду інтересам інших етнічних груп, націй, етносів. *В останній час саме етнократизм і націоналізм стають найбільш зрозумілою, близькою та об'єднувальною ідеологією* (ВЗ, 09.10.2019).

Етнокра́тія — форма політичної влади, за якої здійснюється управління економічними, політичними, соціальними і духовними процесами на основі монополії національних (етнічних) інтересів домінувальної етнічної групи на противагу інтересам інших націй і народів. *Я потребую правого центру, котрий буде готовий боротися за свої переконання так само, як партія бореться за свою етнократію* (УП, ел. ресурс).

Етнократоло́гія *наук.* — нова наука про владу, що досліджує складні, переважно суперечливі процеси взаємодії різноманітних етносів, які ставлять за мету встановлення свого політичного впливу над іншими, досягнення їх підпорядкування. *Етнократологія як новітня наука про владу акцентує увагу на дослідженні складних процесів взаємодії етносів, лідери яких прагнуть встановити свій політичний вплив на інших з метою підпорядкування їх своїм ідеям* (УМ, ел. ресурс).

Етноло́гія *наук.* — наука про виникнення, становлення, розвиток і зникнення етносів у процесі їхнього історичного буття та специфічну роль народів-етносів у соціальному прогресі. *Наука про народний характер — етнологія — дуже молода, тому потрібно звернутися до науки походження народу — етногенезу, до науки спадковості — генетики, взагалі до історії культури московітів* (УМ, ел. ресурс).

Етнонаціоналі́зм *культ. див.* **націоналі́зм: н. етні́чний**.

Етнонаціона́льний *культ.* — який стос. до етнонаціоналізму. *Вийшла книга «Етнонаціональний світ Придніпров'я»* (ГУ, 31.07. 2020).

Етнонігілі́зм *культ.* — різновид етнічної самоідентифікації, що характеризується відходом від власної етнічної групи та пошуком соціально-психологічних груп не за етнічним критерієм, що може призводити до космополі-

тизму. *Серед інших, запитання анкети перспективного дослідження, що реалізується в рамках проєкту «Об'єднання територіальних громад в умовах поліетнічності на території Півдня Одеської області», стосувалися виявлення превалюючих типів етнічної ідентичності, а саме: етнонігілізм, етнічна індиферентність, позитивна етнічна ідентичність* (ВЗ, 09.10.2019).

Етнополі́тика — система законодавчих, організаційних та ідеологічних заходів, що здійснюються державою, партіями, громадськими організаціями, спрямованих на задоволення потреб суб'єктів етнополітичного процесу, пов'язаних зі специфікою їхнього етнокультурного розвитку; регулювання міжнаціональних (міжетнічних) відносин, усунення чинників міжетнічної напруженості та міжетнічних конфліктів. *Також в ООН занепокоєні, що Україна, будучи багатонаціональною державою (а в ній тільки офіційно налічується 134 національні меншини та корінні народи), досі відсутня етнополітика підтримки та розвитку* (Д, 14.12.2016); **е. держа́вна** *держ. упр.* — система тактико-стратегічних дій, заходів і напрацювань держави як основного політичного суб'єкта й інституту в галузі етноісторичних, етико-культурних і міжетнічних відносин народів-етносів між собою, з державою та із зовнішнім світом. *Кабінет Міністрів України схвалив створення Державної служби з етнополітики та свободи совісті* (УТ, 12.06.2019).

Етнополіти́чний — який стос. до етнополітики. *Метою етнополітичного менеджменту є запобігання міжетнічним конфліктам* (ГУ, 03.04.2003).

Етнополітоло́гія — наука, яка вивчає політичну суб'єктність (шляхи і способи участі в політичному житті суспільства) етнонаціональних утворень (етносів, націй, національних меншин тощо), їх взаємовідносини, відносини з державою та її органами. *Етнополітологія <…> наукова соціогуманітарна дисципліна, що вивчає феномен етнічної політики* (ЕСУ, ел. ресурс).

Етнопсихоло́гія *наук.* — наука про етнічні, культурологічні, психологічні особливості людей, націй, які виявляються в процесі їхнього історичного розвитку і належать до певних етнічних утворень. *Я вважаю, що об'єднуючу ідею треба шукати не в економіці і не у сфері соціального розвитку, а у сфері національної етнопсихології, бо лише ця наука може нам сказати, чого достеменно українці хочуть* (Д, 16.02.2007).

Е́тнос *культ.* — стійка спільнота людей (плем'я, народність, нація, народ), що проживає на одній території чи в складі іншого народу і зберігає свою культуру, побут, мовні та психологічні особливості. *Нація й етнос — це дуже близькі та взаємопов'язані поняття, але все ж таки різні* (УТ, 09.09.2013).

Етносисте́ма — етнічна спільнота людей із певним світоглядом та стереотипами поведінки. *Тема «гібридних» війн широко висвітлюється у ЗМІ, а також є предметом окремих етносистем* (ВЗ, 02.02.2015).

Етносоціоло́гія *культ. див.* **соціоло́гія: с. е́тносу**.

Етноти́п — представник етнічної спільноти, який уособлює суттєві, найхарактерніші риси одного або кількох етносів. *...Ці етнотипи змінюють один*

одного, розкриваючи невичерпні можливості мистецтва народного одягу й залишаючи по собі враження неповторності (Д, 20.08.2014).

Етноутво́рення — етнічне угруповання людей, що виникло історично, якому притаманні особливості в культурі, побуті, мові. *Етноутворення і розвиток розглядали у контексті «класової боротьби» як визначальний принцип у підході до визначення історії взагалі* (УМ, ел. ресурс).

Етнофанати́зм — різновид етнічної самоідентифікації, за якого абсолютне домінування етнічних інтересів супроводжується готовністю йти в ім'я них на будь-які жертви та дії. *Етнофанатизм досить часто трактують як відмову іншим народам у праві користування ресурсами і соціальними привілеями, визнання пріоритету етнічних прав народу над правами людини, виправдання будь-яких жертв у боротьбі за добробут свого народу* (Д, 14.12.2016).

Етнофо́бія — етнічна ідеологія, яка характеризується непримиренністю, ненавистю щодо інших етносів, які сприймаються як джерело загрози для розвитку власної етнічності та самобутності. *Етнофобія як нетерпиме ставлення до людей іншої нації, народу містить різні свої прояви* (ГУ, 21.10.2015).

Етнофо́р — носій етнічної культури. *Свідомість етнофорів починала розвиватися — з'явилися реакції поведінки, адекватні новим реаліям та умовам буття* (ВЗ, 09.10.2019).

Етноцентри́зм — світоглядний принцип або властивість етнічної самосвідомості сприймати й оцінювати життєві явища, інші етноси крізь призму культурних цінностей власної етнічної групи, що є своєрідним загальним етносом, оптимумом. *Владі це, схоже, не дуже заважає: ультрарадикальний етноцентризм та авторитаризм, у які б шати він не рядився, ніколи не мав особливого успіху в Україні* (УТ, 01.01.2012).

Етноци́д *політ., соціол.*— винищення окремих груп населення або цілих націй, їхньої культури, традицій за національними мотивами. *...Метою державної політики радянської влади був не геноцид населення, а осмислений етноцид як знищення національної своєрідності народів, котрі населяють СРСР, і позбавлення народів національного особистісного образу* (УМ, ел. ресурс).

Е-у́ряд *див.* **у́ряд: у. електро́нний**.

Ефірокра́тія — силовий компонент стратегії освоєння космічного простору та його використання з метою геополітичної експансії. *Ефірократія як влада ефіру, повітря, космосу, влада віртуальної реальності все більше потрапляє у сферу наукових інтересів* (ГУ, 21.10.2015).

Ешело́ни вла́ди — послідовність розміщення органів влади, координація, субординація їхніх дій і взаємодія, горизонтальні і вертикальні зв'язки між владними структурами тощо. *Ті, кому належало б стояти на варті закону, захищають злочинців, які затесалися в усі ешелони влади, а ми тільки й чуємо розмови про реформи та про боротьбу з корупцією* (ГУ, 21.10.2015).

Є

Євразі́йство *культ.* — концепція, в основі якої лежить ідеологічна засада синтезу західної та східної культур як однієї з моделей суспільного розвитку. *Євразійство — це окрема концепція, яка виходила з того, що Росія — це не Європа, і Росія — це не Азія, а Росія — це окремий «континент», окрема цивілізація, культурна реальність Євразія* (Д, 15.06.2016).

Євразі́йське економі́чне співтовари́ство — міжнародна організація, утворена в рамках СНД на базі започаткованого в 1995 р. Митного союзу. *Євразійське економічне співтовариство стало найбільш амбітним і найбільш динамічним проєктом реінтеграції держав колишнього СРСР* (Д, 18.09.2019).

Євроатланти́чний *політ.* — який спрямований на політичне, економічне і військове зближення держав Північної Америки та Європи під загальними цінностями демократії, свободи й верховенства закону. *Відновлено політичний курс на інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору* (Д, 18.09.2019).

Євробаро́метр — репрезентативне опитування населення, що проводиться двічі на рік, починаючи з 1973 р., для визначення громадської думки щодо держав — членів ЄС. *Громадяни країн ЄС в основному задоволені і оптимістично налаштовані, що стосується їхнього особистого становища, показують результати соціологічного опитування, проведеного європейською службою Євробарометр* (ДТ, 17.10.2011).

Єврозо́на *ек., політ.* — чинний у рамках Європейського Союзу валютний союз із 19 країн, у яких основною грошовою одиницею є євро. *Протягом шестигодинної відеоконференції 27 лідерів ЄС сперечалися щодо створення кредитної лінії з фонду порятунку єврозони* (Д, 03.02.2020).

Євроінтеграці́йний *ек., політ.* — який стос. до євроінтеграції. *Україна має забезпечити збереження євроінтеграційного вектора розвитку, і не можна допустити, щоб за розмовами про євроінтеграцію саботувався процес цих реформ* (ВЗ, 28.01.2020).

Євроінтегра́ція *ек., політ.* — процеси, спрямовані на наближення економіки, соціальної сфери, політики до європейського рівня. *Європейці привітали Україну з солідним кроком уперед на шляху євроінтеграції та реформ в екологічній сфері* (Д, 09.12.2016).

Євромайда́н *політ.* — загальна назва довготривалих антиурядових і антипрезидентських акцій протесту наприкінці 2013 — початку 2014 рр. в Україні

та світі. *Те, що починалося як євромайдан наприкінці листопада 2013 року, переросло в Революцію гідності* (СВ, 27.03.2015).

Європарла́мент *політ.* — міждержавний і міжнаціональний політичний орган, у якому представлені країни Європейського Союзу. *Європарламент погодив умови продовження Brexit* (Д, 18.09.2019).

Європа́ртія — політична партія ЄС, що діє на супернаціональному (наддержавному) рівні, складається з національних партій, відповідних представників у політичних інститутах ЄС, бере участь у формуванні керівних кадрів ЄС, отримує фінансування своєї діяльності з боку ЄС, виступає як чинник інтеграції в рамках ЄС, сприяє формуванню європейської свідомості та вираженню політичної волі громадян Союзу. *Європартії складаються зі слабких позапарламентських федерацій національних партій країн — членів ЄС, об'єднаних слабкими політичними зв'язками та вмотивованих політичними вигодами* (Д, 18.09.2019).

Європеїза́ція — дія за знач. **європеїзува́ти**. *Європеїзація передбачає переорієнтацію напрямів та форми політики держави на європейські норми та стандарти, тобто європейські політичні та економічні принципи стають складником національної практики держави* (УМ, ел. ресурс).

Європе́їзм — система цінностей, спільність культури, історичної долі народів країн Європи. *Серед найважливіших опозицій, наявних у модерністському дискурсі, як-от українськість (патріотизм) / європеїзм, закритість культур / відкритість культури, реалізм (життєподібність) / естетизм, дослідниця* (Соломія Павличко. — *Ред.*) *виділяє ще одну ключову опозицію — жіночого й чоловічого, або феміністичного й патріархального* (УТ, 24.09.2019).

Європеїзува́ти — перебудовувати на європейський лад, зразок. *ЄС намагається допомогти європеїзувати українське суспільство — досягти того, чого вимагав Євромайдан* (РС, ел. ресурс).

Європе́йський Сою́з, Євросою́з, ЄС — об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. *Ідеальною і стратегічно правильною моделлю розвитку відносин України з Європейським Союзом є набуття членства в ЄС, який є рушійною силою демократичних загальноєвропейських процесів заради миру, безпеки і процвітання* (Д, 27.12.2021).

Європоцентри́зм *культ. див.* **євроцентри́зм**.

Єврорегіо́н — європейська форма міжнародної інтеграції, яка ґрунтується на співробітництві двох чи більше територіальних утворень, що перебувають у прикордонних районах сусідніх держав Європи. *Метою створення єврорегіонів є розвиток регіональної політики та інтенсивних транскордонних зв'язків...* (Д, 18.09.2019).

Євроскептици́зм — термін на позначення сумніву в доцільності політичної, правової та економічної інтеграції Європи та в існуванні ЄС. *Євроскеп-*

тицизм живиться з бюрократизму європейської політики та з відстані в часі, що утворилася з моменту заснування ЄС (УП, ел. ресурс).

Євроцентри́зм *культ.* — концепція, згідно з якою провідна роль у розвитку сучасної цивілізації та культури належить європейським народам. *Суперечка про євроцентризм — це обговорення основних методологічних та епістомологічних питань історії...* (ВЗ, 28.01.2020).

Єдиновла́ддя — зосередження влади в одних руках; повнота, необмеженість чиєї-небудь влади. *Водночас великокняжа влада намагалася прискорити об'єднання союзних племен і забезпечити зрівняння всіх головних богів, а отже, і найбільш впливових жрецьких кіл племен. Очолив цей пантеон великокняжий бог Перун, що мало сприяти зміцненню єдиновладдя в країні й перетворенню її столиці Києва на релігійний центр держави* (УК, 27.07. 2013).

Єпи́скоп *рел.* — вищий духовний чин єпархії у християнській церкві. *Однак було б наївно стверджувати, що послідовники єпископа Діоміда — це тільки неграмотний «люмпен» і напівправославний «совок»* (ДТ, 13—19. 09.2008).

Ж

Життєдія́льність — універсальний спосіб буття людини у світі, специфічна форма ставлення людини до навколишнього природного, соціального і духовного середовища для забезпечення своїх різноманітних потреб. *Під надзвичайною ситуацією варто розуміти обстановку на окремій території, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності* (УП, ел. ресурс); **ж. на́ції** — процес різноманітних форм історичного буття нації у світі, реалізація та забезпечення свого історичного призначення в процесі суспільної еволюції. *Національна ідея — духовна основа життєдіяльності нації, система соціокультурних координат, яка задає їй світоглядні та цілеспрямовувальні напрями, визначає їхню цінність* (Д, 18.09.2019).

Життя́ — сукупність загальнобіологічних ознак, які характеризують живих істот, відрізняючи їх від неживих об'єктів. *Але держава має виходити конкретно із завдань, які вона поставила, просто створити не пільги, а ті можливості, які допомагають ветерану реалізувати своє повернення до нормального життя* (УМ, ел. ресурс); **ж. повсякде́нне** *соціол.* — звичайні, буденні дії, переживання людини; увесь соціокультурний світ, у якому людина існує так само, як і інші люди, підтримуючи зв'язки з ними та об'єктами навколишнього світу. *Розвиток відносин між Україною та Євросоюзом приносить позитивні зміни в повсякденне життя українців, починаючи від розвитку бізнесу і місцевих громад й до переваг запровадження безвізового режиму з ЄС* (Д, 28.12.2018); **ж. політи́чне** — одна з основних сфер громадського життя, пов'язана з діяльністю і відносинами індивідів та соціальних об'єднань, утворених ними політичних інститутів для виявлення інтересів суб'єктів, а також боротьба за їх реалізацію через посередництво політичної влади в процесі розвитку. *Українські політичні драми в більшості своїй — суміш бурлеску, балагану і буфонади, а політичне життя перетворюється в легко керовану ззовні комедію* (ДТ, 24.11.2019); **ж. прива́тне** *соціол.* — невід'ємна частина життя людини, пов'язана з приватною сферою (власність, діяльність, стосунки). *Канцлерці, як практично жодному іншому політикові, вдалося радикально відмежувати приватне життя від політичного* (УТ, 29.06.2019); **ж. соціа́льне** *соціол.* — сукупність різноманітних форм спільної діяльності людей, спрямованої на забезпечення умов і засобів їхнього існування, реалізацію потреб, інтересів, цінностей, вияв, відтворення та утвердження соціальних характеристик індивідів та спільнот. *У світовій практиці допомога родинам загиблих має разовий характер, але в такому розмі-*

рі, який дає сім'ям змогу переформатувати своє соціальне життя (УМ, ел. ресурс); **ж. суспíльне** *соціол.* — реальний, органічно цілісний процес існування, розвитку і взаємозв'язків соціальних суб'єктів (осіб, спільнот, суспільств), що відбувається в конкретно-історичних умовах та характеризується певною системою форм діяльності, відносин, спілкування і духовного освоєння й перетворення дійсності людиною. *Герої ніколи не бувають жертвами, вони роблять свідомий вибір — і діють, якщо навіть поступ вартує життя. Із цього треба виходити громадянам, переформатовуючи суспільне життя на шляху до перемоги* (УМ, ел. ресурс).

Журналíст — творчий працівник у медіасфері, який професійно збирає, одержує, створює, редагує і забезпечує підготовку інформації для її поширення. *Між працівниками друкарні і журналістами стосунки були непрості* (ВК, 10.04.2020).

Журналíстика — 1. Періодичні видання. *Журналістика має вагомий вплив на формування громадської думки, відіграє просвітницьку роль* (Д, 19—20.03.2021). 2. Літературно-публіцистична діяльність у журналах, газетах, на радіо і т. ін.; професія журналіста. *Звісно, якщо ти не знаєш історію досконало, то можеш бути корисним і в інших галузях журналістики, але базовий рівень завжди повинен бути* (Д, 19—20.03.2021).

Журналíстський — який стос. до журналіста, журналістики. *Про вибір правильних пропорцій журналістської освіти спонукав першокурсників Національного університету «Острозька академія» майстер-клас Лариси Івшиної* (Д, 19—20.03.2021).

З

Заангажо́ваний — який діє в руслі певної ідеологічної доктрини чи політичного курсу. *…У міру зниження рейтингів «Слуги народу» виборці почали повертатися до ідеологічно заангажованих сил* (Т, ел. ресурс).

Заангажо́ваність — властивість за знач. **заангажо́ваний**. *Адвокати родин Небесної сотні вимагали відводу групи прокурорів, посилаючись на їхню заангажованість і поведінку в Апеляційному суді наприкінці грудня* (Д, 14.01.2020); **з. політи́чна** — сприйняття навколишнього середовища через призму певних політичних поглядів. *Представники міністерства вважають, що «зміст заяви переконливо свідчить про політичну заангажованість доповідачів, які протягом стількох років діяльності в Україні так і не змогли або не захотіли зрозуміти та реально розібратися в ситуації у нашій державі»* (ГУ, 21.09.2004).

Забезпе́чення пенсійне недержа́вне — вид діяльності недержавних організацій, спрямований на матеріальне забезпечення громадян, що вийшли на пенсію. *Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності* (ZR, ел. ресурс).

Забороно́на *політ.* — відсутність правового або морального дозволу на здійснення чого-небудь. *Заборона на в'їзд в Україну керівнику бюро австрійської телерадіокомпанії ORF не є актом цензури, — заявив Надзвичайний і Повноважний посол України в Австрії* (ДТ, 12.03.2019).

Завоюва́ння — 1. Дія за знач. **завоюва́ти**. *1808 року Наполеон, скориставшись народним повстанням в Іспанії, почав завоювання країни, що була політично і стратегічно важливою для французів, оскільки мала контрольований доступ до Середземного моря* (Д, 26.12.2016). 2. *перен.* Результат, здобутий ціною великих зусиль. *Ці абсурдні й парадоксальні часи дуже добре надаються для самовдосконалення, до виходу за власні межі, до завоювання нових творчих територій* (ЛУ, 05.11.2019).

Завоюва́ти — силою війська підкоряти, загарбувати чужі території, поневолювати кого-небудь. *...У ЗСУ розуміють, що одним літаком завоювати перевагу в повітрі буде важко* (РС, ел. ресурс).

Загро́за — можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь. *Раду закликають відхилити законопроєкт «Про медіа» через загрози свободі слова* (РС, ел. ресурс); **з. біоло-**

гі́чна, біозагро́за — особливо небезпечна інфекція, а також захворювання, яке викликане не особливо небезпечними патогенами, але такими, що є дуже шкідливими з соціальної чи економічної точок зору: ВІЛ-СНІД, гепатити, пандемії грипу тощо. *З огляду на новітні біологічні загрози для людства, біологічний чинник у вигляді зброї чи природних вірусних інфекцій починає все більше впливати на сфери міжнародних відносин...* (УТ, 25.06.2013).

За́колот — таємна змова вузького кола осіб з метою здійснити повалення чинної влади або примусити її прийняти потрібне рішення. *В Судані, де з грудня не припинялися акції протесту проти чинного президента країни, 11 квітня стався військовий заколот; столицю країни Хартум контролюють військові* (ДТ, 11.04.2019).

Зако́н — нормативно-правовий акт органу законодавчої влади або самого народу, який регулює найважливіші суспільні відносини, приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу. *Закон передбачає, що в разі оголошення епідемії на території Польщі, спікер Сейму може розпорядитися змінити дату виборів* (УМ, ел. ресурс); **з. Е́нгеля** *соціол.* — стала пряма пропорційна залежність між зростанням обсягу сімейного бюджету і зниженням за такої умови частки витрат на харчування. *У країнах світу зростання цін на продовольство відстає від темпів зростання сукупних доходів населення. Ця закономірність має назву закону Енгеля, згідно з яким частка витрат на харчування в загальній сумі сукупних витрат населення щорічно скорочується і, наприклад, у країнах Європи досягла 12—18 %* (Д, 27.11.2019); **з. медійний** — закон, що урегульовує поширення масової інформації у текстовій, аудіо, візуальній чи іншій формі в електронному вигляді за допомогою мережі «Інтернет», у тому числі з використанням програмного забезпечення і пристроїв для інтерактивних масових комунікацій. *Першим медійним законом став Закон України «Про пресу»* (ВЗ, 27.04.2020); **з. мо́вний** — закон, що визначає засади державної мовної політики, врегульовує питання щодо основ статусу мов в Україні, захисту мовних прав, регулює питання мови топонімів, інформатики, мови судочинства, поштового зв'язку, мови у сфері науки, культури в Україні, визначає порядок застосування державної мови як робочої мови, мови актів та діловодства органів державної влади, мову Збройних сил України, політичних партій та організацій, а також передбачає зобов'язання всіх посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, підприємств і організацій, інших суб'єктів господарювання державної форми власності під час виконання своїх обов'язків і в публічному спілкуванні застосовувати виключно державну мову. *В Україні з 16 січня діятиме стаття мовного закону, яка передбачає перехід усієї сфери послуг на українську* (УП, ел. ресурс); **з. про ви́бори** — нормативно-правовий акт, відповідно до якого регулюється проведення виборів представницьких органів. *За словами нардепа, чинний закон про місцеві вибори не ідеальний, але вибори 2020 року пройдуть за цією системою* (ВК, 17.12.2019); **з. соціа́льний** *соціол.* — категорія для позначення форми вияву соціальної причинності, універсальної залежності в

суспільстві через констатацію об'єктивних, необхідних, стійких, повторюваних зв'язків між процесами і явищами. *Якщо в цій країні в будь-які часи за будь-якої більшості прийнятий соціальний закон — то його треба виконувати* (УП, ел. ресурс).

Зако́нний — який передбачає дотримання законів. *Влада рішуче гарантувала законний хід усіх процесів* (УМ, ел. ресурс).

Зако́нність — властивість за знач. **зако́нний**. *Конституційний Суд відмовився розглядати законність мораторію на продаж землі* (ВЗ, 03.10.2018).

Законода́вство — система законів і підзаконних нормативно-правових актів. *Швейцарський уряд направив до парламенту пропозиції, які передбачають посилення законодавства про володіння зброєю відповідно до директиви Євросоюзу* (Д, 04.03.2018); **з. ге́ндерне** — система нормативно-правових актів, якими регулюються гендерні відносини в державі. *Розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається досить швидкими темпами* (ДТ, 12.03.2019); **з. мо́вне** — сукупність законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють використання мов у державі та світі; належить до мовної політики. *Національна рада оприлюднила лист до телемовників, у якому просить пояснити власну редакційну політику щодо виконання мовного законодавства* (УП, ел. ресурс).

Законопроє́кт — документ із текстом закону, запропонований до прийняття законодавчому органу або на референдум. *Уряд схвалив законопроєкт «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності»* (УТ, 08.02.2021).

Законослухня́ний — який шанобливо ставиться до чинних рішень влади, дотримується законів, виконує свої громадянські й суспільні обов'язки. *Бізнес-асоціації <...> які представляють законослухняний український бізнес, наголошують, що прийняті зміни є необхідними для оздоровлення економіки України* (Д, 17.01.2018).

Законослухня́ність — стан і властивість за знач. **законослухня́ний**. *Кожний солдат і кожний генерал, кожний ветеран та кожний цивільний муситиме для себе вирішити, що важливіше — законослухняність чи патріотизм, формальна дисципліна чи честь, боягузлива поміркованість чи громадянська мужність* (ВЗ, 22.08.2019).

Законотво́рення — діяльність, спрямована на врегулювання суспільних відносин шляхом прийняття закону. *«Якби не було пізно», — хором заперечували учора «Дню» підприємці і економісти — експерти, яких і цього разу виключили з процесу податкового законотворення* (Д, 09.04.2002).

Законотво́рчий — який стос. до законотворчості. *Зловживання правом парламентаря на законотворчу діяльність призводить до знецінення права як фундаментальної основи української держави* (Д, 07.04.2020).

Законотво́рчість *див.* **законотво́рення**.

Замóвлення — доручення кому-небудь виконати певну роботу або виготовити якусь річ за заздалегідь обговорену плату. *Замовлення були зроблені*

понад 50 країнами світу (УМ, ел. ресурс); **з. держа́вне** *держ. упр.* — спосіб державного регулювання економіки шляхом формування на тендерній чи договірній основі складу та обсягів продукції, необхідної для державних потреб, розподіл державних контрактів на її постачання (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності усіх форм власності. *Експерти і політики відзначають гостру необхідність збільшення фінансової підтримки саме оборонного державного сектора, відновлення цілісної системи державного замовлення й особистий контроль президента за цими процесами* (Д, 11.06.2014); **з. на закупі́влю** *юр.* — комерційний документ у процесі закупівлі (постачання), що видається покупцем постачальнику й зазначає тип, кількість, якість, ціну та іншу інформацію про товари чи послуги, які перший має намір придбати в останнього. *Компанія отримала велике замовлення на закупівлю послуг із технічного переобладнання електромереж і безповоротно втратила сплачені державі 15 тисяч гривень за розгляд справи* (ВЗ, 22.08.2019).

Запа́с золоти́й — державний фонд золота в зливках і монетах, який зберігається в центральному емісійному банку або казначействі держави. *Золоті запаси Нацбанку скоротилися на 4,7 %* (ВЗ, 06.09.2013).

За́пит — вимога, прохання надати які-небудь відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось. *Головною перешкодою для повноцінного просування країни є розрізненість, егоїзм, зневажливість, законсервованість і корумпованість політикуму, який неадекватно відображає запити суспільства і не встигає за його розвитком* (ГУ, 24.05.2008); **з. депута́тський** — форма парламентського контролю, використовувана в парламентських та змішаних республіках, що полягає у зверненні депутата парламенту до уряду, міністра, інших вищих органів держави і посадових осіб на пленарному засіданні парламенту (палати) з вимогою надати інформацію або роз'яснення з питань, які належать до компетенції цього представницького закладу. *Годину запитань пропонується проводити після затвердження порядку денного пленарного засідання та розгляду депутатських запитів* (Д, 22.12.2017); **з. соціа́льний** — замовлення на реалізацію певної життєво необхідної суспільної потреби, звернення громадян із потребою, що випливає з соціально-політичної сфери до представницьких органів, що мають громадське значення, дані ними та схвалені у встановленому порядку. *Реакцією на процеси глобалізації стає формування соціальних запитів на толерантне ставлення* (Д, 05.09.2019).

Заробітча́нин — той, хто їздить на заробітки, працює на поденних і строкових роботах. *Роботодавці в Польщі стурбовані можливим відтоком українських заробітчан до Німеччини* (ВЗ, 27.04. 2020).

Зару́чник — 1. Фізична особа, яку захоплюють та утримують проти її волі з певною метою (переважно для спонукання держави, організації, групи тощо виконати висунуті вимоги). *СБУ відпрацьовує звільнення заручників під час антитерористичних навчань* (УМ, ел. ресурс). 2. Термін, що позначає залежність суб'єкта від іншого (інших) чи певних обставин. *Коли влада заявляє, що*

синхронізація українського законодавства з європейським не на часі, вона фактично бере країну в заручники і обманює її громадян (УП, ел. ресурс).

За́соби ма́сової інформа́ції, ЗМІ — періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про події і явища у світі, конкретній країні, певному регіоні, зорієнтовані на виконання специфічних функцій (контролю, спостереження, соціалізації, розвитку культури населення та ін.). *За інформацією засобів масової інформації, солдат відправив кілька нескладних повідомлень перед нападом з критикою на адресу корупціонерів* (УМ, ел. ресурс).

За́соби ма́сової комуніка́ції *див.* **за́соби ма́сової інформа́ції, ЗМІ**.

Заста́ва *юр.* — 1. У цивільному праві — спосіб забезпечення виконання зобов'язань, передбачений Цивільним кодексом України. *Натомість застава у два з половиною мільйони та відсутність дієвого та прозорого механізму збору необхідних коштів робить потенційних кандидатів заручниками олігархічної системи* (УП, ел. ресурс). 2. У кримінально-процесуальному праві — внесення на депозит органу попереднього розслідування або суду підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, іншою фізичною чи юридичною особами грошей чи передавання інших матеріальних цінностей для забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виконання ним зобов'язання не відлучатися з місця постійного проживання або з місця тимчасового перебування без дозволу слідчого чи суду, явки за викликом до органу розслідування та суду. *Застава як запобіжний захід може бути застосована в українських судах до будь-якого злочину* (УТ, 25.06.2013).

Застосу́нок *інформ.* — користувацька комп'ютерна програма, що дає змогу вирішувати конкретні прикладні задачі користувача. *Задля протидії поширення COVID-19 в Україні запущено мобільний застосунок «Дій вдома»* (ВЗ, 27.04.2020).

За́хист — сукупність правових, економічних, організаційних та технічних заходів, що мають на меті запобігти порушенням прав будь-кого. *Верховна Рада ухвалила Закон про захист прав працівників передпенсійного віку* (ВЗ, 06.04.2014); **з. соціа́льний** — 1. Діяльність держави щодо втілення в життя пріоритетних завдань соціальної політики, реалізація комплексу законодавчо закріплених економічних, правових та соціальних гарантій, що забезпечували б кожному члену суспільства отримання найважливіших соціальних прав. *З метою забезпечення належного соціального захисту кожного громадянина України у 2017 році було здійснено поетапне зростання розмірів прожиткового мінімуму з 1 травня та з 1 грудня* (УК, 27.02.2018). 2. Система заходів життєвої підтримки соціально слабких та незахищених (безробітні, багатодітні сім'ї, інваліди, мігранти, бездомні тощо). *Кожна дитина має право на соціальний захист, закріплений Конвенцією ООН про права дитини та Загальною декларацією прав людини* (ДТ, 04.11.2019); **з. цивільний** — система заходів (організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних тощо), які вживають центральні й місцеві органи виконавчої

влади та підпорядковані їм сили, підприємства, установи і організації для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, що загрожують життю і здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період. *У відповідь на запит Болівії щодо допомоги у боротьбі з лісовими пожежами, який надійшов минулого тижня, Єврокомісія в середу оголосила про активацію механізму ЄС із цивільного захисту* (Д, 05.09.2019).

За́ходи антиде́мпінгові — сукупність дій або засобів, які вживаються державою для захисту від демпінгу товарів та послуг. *Форма застосування антидемпінгових заходів — установлення антидемпінгових мит* (УК, 24.02.2016).

За́ходи каранти́нні — адміністративні та медико-санітарні дії або засоби, спрямовані на обмеження контактів інфікованої або підозрілої на інфікування особи (осіб), тварини, вантажу, товару, транспортного засобу, населеного пункту, на рівні країни чи між державами та застосовуються для запобігання поширенню деяких небезпечних інфекційних хвороб. *Влада Ісландії має намір пом'якшити низку карантинних заходів, які були запроваджені через поширення коронавірусної інфекції* (СіД, ел. ресурс).

Збро́йні си́ли Украї́ни, ЗСУ — сукупність усіх військ держави, військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. *На Харківщині, на Ізюмському напрямку, ЗСУ розбили колону танків Кантемирівської дивізії, яку у своєму відео показав російський пропагандист* (Укрінформ, ел. ресурс).

Збро́я — сукупність засобів для ведення війни, бою. *Раніше Державний департамент заявив, що готовий надати Україні зброю для протистояння іноземній агресії* (УМ, ел. ресурс); **з. біологі́чна** — засоби, які забезпечують навмисний вплив на об'єкт, проти якого їх застосовують, за допомогою інфікування патогенними мікроорганізмами та іншими біологічними агентами, включаючи віруси, інфекційні нуклеїнові кислоти й пріони. *У НАТО вирішили посилити заходи щодо забезпечення захисту від біологічної зброї через пандемію коронавірусу* (СіД, ел. ресурс); **з. інформаці́йна** — комплекс технічних та інших засобів, методів і технологій для встановлення контролю над інформаційними ресурсами потенційного супротивника, втручання в роботу його систем управління та інформаційних мереж, систем зв'язку тощо для виведення їх з ладу, спотворення чи спрямоване введення спеціальної інформації, поширення вигідної інформації та дезінформації в системі формування громадської думки, ухвалення рішень тощо. *У сучасному світі інформаційна зброя є ключовим методом атаки, агресії і поневолення* (ГУ, 13.04.2019); **з. хімі́чна** — засоби масового ураження, які містять токсичні або хімічні речовини, що атакують живі організми. *Перше застосування хімічної зброї Німеччиною відбулося 27 жовтня 1914 році у битві при Нев-Шапель проти британських та індійських військ* (Вікіпедія, ел. ресурс); **з. я́дерна** — засоби масового ураження, які в основі мають ударну, температурну, опромінювальну дії. *Однак небезпеку ядерної зброї, в першу чергу, з точки зору контролю збройних технологій, в останні роки серйозно недооцінюють, а світова громадськість майже не приділяє великої уваги питанням ядерної тематики* (Д, 07.10.2017).

Зве́рнення — сповіщення, розпорядження, заклик тощо, адресовані народові, якому-небудь колективові, організації, спеціалістам якої-небудь галузі. *Україна передасть звернення до міжнародної Організації із заборони хімічної зброї (ОЗХЗ) з приводу хімічних викидів та забруднення повітря на заводі «Кримський титан»* (УТ, 08.09.2018); **з. громадя́н** — особисті або колективні заяви до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, до засобів масової інформації та посадових осіб. *МЗС України в умовах стрімкого поширення коронавірусної інфекції по всьому світу повідомляє, що закордонні дипломатичні установи тимчасово, на один тиждень, переходять на особливий режим, який передбачає дистанційну форму роботи зі зверненнями громадян та посилене опрацювання запитів громадян* (ДТ, 15.03.2020); **з. депута́тське** — пропозиція депутата парламенту, звернена до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, з метою змусити їх здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції. *Нещодавно група українських парламентаріїв направила депутатське звернення до Ради національної безпеки і оборони з проханням ініціювати засідання щодо ситуації в Одесі* (Д, 26.06.2018).

Зве́рхник *політ., розм., соціол.* — керівник, вищий за посадою начальник; той, хто має владу. *Щоправда, парламент ще поки має право висловити прокурорському зверхнику недовіру, але бажаючі скористатися цим правом не завжди бувають у більшості* (УМ, ел. ресурс).

Зви́чай *культ.* — 1. Усталений спосіб людської діяльності, що передається від покоління до покоління. *Ще від часів петровських реформ російське дворянство виявляло суцільну нехіть (такі вже були звичаї) і нездатність (здебільшого внаслідок відсутності освіти) до цивільної служби, віддаючи перевагу військовій* (УТ, 19.06.2009). 2. Один з істотних елементів традиції, уособлений у стійких загальновизнаних стереотипах поведінки та діяльності людей, спосіб орієнтації на певні реальні або бажані моделі (зразки) співжиття та життєдіяльності соціальних об'єктів (спільнот, індивідів), істотні й суттєві компоненти соціальних норм. *Упродовж чотирьох днів львів'яни й гості міста зможуть ознайомитись з маловідомими в Україні народними звичаями, обрядами, танцями, музикою, піснями, ремеслами і технологіями, які становлять основу культурної ідентичності греків* (ВЗ, 07.05.2019); **з. вла́ди** — загальноприйняті порядки, традиційно встановлені правила суспільної поведінки влади, владних структур, реалізація здійснюваного ними курсу, спілкування представників влади з населенням і між собою. *Під куполом ВР опозиція почала зароджуватися серед «нових» народних депутатів, які не згодні зі звичаями влади, що призвели до олігархізації України, а потім і до її узурпації* (УП, ел. ресурс).

Зв'язки́ з грома́дськістю — цілеспрямована взаємодія структур державного апарату в системі державного управління (органів, організацій і установ) з громадянами і суспільними інститутами, яку можна визначити як інформа-

ційно-комунікативну функцію публічної влади й управління, що реалізується ними і дає можливість оцінювати ставлення різних кіл громадськості до тих чи інших рішень і дій; ідентифікувати політику, що проголошується; співвідносити програми, що реалізуються, з суспільними інтересами; формувати масові уявлення з яких-небудь проблем для отримання суспільного розуміння, підтримки прийняття і виконання відповідних заходів. *Референтури, на відміну від департаментів, мають ширші функції — це й інформаційна війна проти ворога, й зв'язки з громадськістю* (Д, 01.04.2015).

Здúрництво *див.* **вимага́ння**.

З'їзд — збори представників яких-небудь організацій, груп населення, діячів у певній галузі, які обмірковують і вирішують суспільно-політичні, наукові та інші питання. *У лютому 2015 р. з'їзд суддів України схвалив стратегію розвитку судової влади* (ГУ, 23.08.2016).

Зловжива́ння — різновид корупції, що проявляється в перевищенні влади або посадових повноважень та інших посадових злочинах, які вчиняються з корисливою метою для задоволення або інтересів інших осіб. *Міністерство охорони здоров'я закликало повідомляти про зловживання вакцинами, зокрема і про щеплення поза чергою* (СН, ел. ресурс).

Змíни соціáльні *соціол.* — тип руху соціальних явищ та соціальних структур у суспільстві, що проявляються у виникненні, деформації та зникненні певних елементів соціальної системи, трансформації її внутрішніх та зовнішніх зв'язків. *За останні кілька років звання «слово року» отримали слова «постправда», «селфі», а також youthquake — значні культурні, політичні або соціальні зміни, викликані діями або впливом молоді* (УМ, ел. ресурс).

Знак нагру́дний — відзнака для осіб, які своєю активною діяльністю сприяють подальшому економічному, соціальному і культурному розвиткові країни. *За законом, Центральна виборча комісія не пізніше, як на сьомий день після складення народним депутатом України присяги, видає йому посвідчення народного депутата України та нагрудний знак встановленого нею зразка* (ДТ, 12.12.2012).

Знак па́м'ятний — архітектурно-скульптурний твір малої форми у вигляді стели, обеліска, колони пам'ятного каменя, монумента, що встановлюється з метою вшанування визначних подій в історії та пам'яті діячів місцевого, всеукраїнського та світового значення. *Поблизу Полтави впорядкували територію навколо пам'ятного знака жертвам політичних репресій* (Д, 18.03.2019).

Знак політи́чний *культ., політ.* — елемент дійсності, обраний або створений людиною, який має політичне значення, тобто вказує на певний політичний об'єкт. *Саме невизначеність значення робить вербальні політичні знаки зручним знаряддям маніпуляції, оскільки вможливлює семантичні зрушення і навіть підміну смислів* (Д, 11.07.2017).

Знак розрíзнення *військ.* — зображення на форменому одязі військовослужбовців чи інших служб, що вказують на їхні персональні звання, вид збройних сил, рід військ тощо. *Зміна уніформи, символіки, знаків розрізнення*

та ідентифікації військовослужбовців ВДВ ЗСУ є частиною реформування ЗСУ за стандартами НАТО (УМ, ел. ресурс).

Знання́ політи́чні — сукупність теорій, концепцій, відомостей, використовувані людьми у політичній практиці. *Проте референдуми слід супроводжувати заходами, що підвищують політичні знання громадян та сприяють раціональній дискусії* (ЄП, ел. ресурс).

Зовнішньополіти́чний — який характеризує зовнішню політику держави. *Сьогодні наш основний зовнішньополітичний пріоритет — встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності* (Д, 14.08.2018).

Зо́мбі *соціол.* — людина, яка цілковито втратила контроль над свідомістю та тілом і підкоряється наказам іншої людини (внаслідок певних речовин, магії, заклинань та ін.); людина, яка перебуває під сильним впливом чогось, як правило, якихось захоплень. *За останні кілька років саме завдяки впливу телевізора величезна частина населення країни буквально перетворилася на зомбі, що говорять мовою телеведучих* (Д, 26.12.2016).

Зомбо́ваний *соціол.* — який втратив контроль над своєю свідомістю та тілом, перебуваючи під впливом сторонньої сили. *З іншого боку, я розумію, що ці обдурені зомбовані молоді люди — це наші співвітчизники. Розглядати їх, як якихось ворогів, не хочеться* (РС, ел. ресурс).

Зомбува́ння *соціол.* — дія за значенням **зомбува́ти**. *Однак зомбування населення та зачистка суспільно-політичного життя країни від неблагонадійних організацій не можуть урятувати режим від зовнішніх викликів* (УТ, 29.10.2014).

Зомбува́ти *соціол.* — позбавляти людину власного «я», роблячи залежною. *Україно́фоби скуповують телеканали, щоб іще активніше паплюжити Україну, зомбувати українців, що на керівних посадах може бути просто порядна людина, а не професіонал, патріот своєї Вітчизни* (УМ, ел. ресурс).

Зо́на — простір, територія, що має певні притаманні їй ознаки. *Невдовзі в центрі селища з'явиться ще одна зона активного, цікавого та незвичайного дозвілля* (ГУ, 27.03.2019); **з. ава́рії** — територія, що вимагає планування та проведення певних заходів, пов'язаних з аварією. *План полягав у тому, щоб військові зайняли позицію навколо зони аварії та утримували її протягом декількох днів, щоб рятувальники та судові слідчі могли виконувати свою роботу* (ДТ, 10.03.2020); **з. антитерористи́чної опера́ції, АТО́** — до 2018 р. територія, на якій відбувалася АТО, скоординовані спеціальні заходи, спрямовані на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних із терористичною метою. *З січня 2015 року акредитація та допуск представників ЗМІ в зону АТО здійснюється Службою безпеки України згідно з «Порядком акредитації представників засобів масової інформації при оперативному штабі з управління антитерористичною операцією в Донецькій і Луганській областях»* (ВЗ, 03.02.2020); **з. відчу́ження** — територія, з якої проведено евакуацію населення після Чорнобильської катастрофи 1986 р. *На сьогоднішній день зона відчуження — перспективна промислова зона для новітніх впроваджень* (ДТ, 12.07.2018); **з. ві́льної торгі́влі** — економічний

простір, утворений внаслідок домовленості декількох держав, у межах якого торгівля країн-учасниць такої домовленості не обкладається митом і не підлягає іншим обмеженням. *Зона вільної торгівлі з ЄС вплине на деяке скорочення виробництва електроенергії в Україні, але користь від зростання виробничого капіталу та робочих місць — це гарна альтернатива деякому падінню виробництва електроенергії* (Д, 11.07.2017); **з. офшо́рна** — невеликі держави чи території, які залучають іноземні капітали, надаючи податкові та інші пільги у проведенні фінансово-кредитних операцій в іноземній валюті. *Україна веде два різні списки офшорних зон* (Д, 19.01.2018); **з. Шенге́нська** — зона вільного пересування людей у дванадцяти країнах (всього їх п'ятнадцять) — членах Європейського Союзу, підписана у Шенгені (Люксембург) у 1994 р. *Хорватія, яка розпочала процес входження до Шенгенської зони в 2015 році, виконала всі необхідні для цього умови, і Єврокомісія ухвалила рішення про включення країни в цей простір* (УМ, ел. ресурс).

Зра́дник — людина, яка зрадила свої погляди, переконання і перейшла до табору супротивника. *Вирок отримав зрадник, який «провів» до околиць Києва понад 120 одиниць техніки РФ* (УП, ел. ресурс).

Зросі́йщення — сукупність дій, умов і заходів у національних не російськомовних країнах або в окремих регіонах Російської Федерації; пріоритетність знання російської мови, культури, історії, що призводить до звуження чи витіснення вживання рідної мови та обмеження розвитку культури. *В географічних та топонімічних назвах заборонили зросійщення* (УП, ел. ресурс).

Зубожі́ння — вищий ступінь, крайня точка бідності більшої частини населення, яке не спроможне задовольнити мінімально необхідні суспільні потреби за рахунок власних фінансових ресурсів. *Соцопитування щодо настроїв українців у минулому місяці показало, що основними загрозами населення вважає економічний занепад (60 % опитаних), масовий виїзд українців за кордон (59 %) і зубожіння українців (51 %)* (ДТ, 14.11.2018).

І

Ідеа́л — зразок, вища кінцева мета певних прагнень, діяльності. *Основною ідеєю ліберального світогляду як універсальної мети є ідеал індивідуальної свободи* (ГУ, 23.05.2006); **і. націона́льний** — сукупність уявлень певного народу про найдосконаліше влаштування свого життя. *Європейський вибір України — це серце нашого національного ідеалу* (Д, 07.06.2014); **і. політи́чний** — уявлення класу, партії, соціальної групи, еліти, особи про досконалість політичного устрою суспільства. *Не бачачи шляхів до втілення політичних ідеалів нації, владика Андрій відчайдушно прагне реалізувати настанови релігійної єдності* (УТ, 19.04.2011).

Ідентифіка́тор — ознака, яка служить для ідентифікації предмета, що розпізнається. *Мовний ідентифікатор — це те, чого люди хочуть, а мовна практика — те, чого вони можуть досягти у суспільстві, де в багатьох сферах все ще панує чи рівною мірою вживається російська мова* (РС, ел. ресурс).

Ідентифіка́ція — дія за знач. **ідентифікува́ти**. *Запровадження міжнародних стандартів, зокрема в частині ідентифікації публічних діячів, було частиною зобов'язань, взятих Україною перед ФАТФ...* (УП, ел. ресурс). // Процеси, пов'язані зі сферою самосвідомості, самопізнання особи: ототожнення себе з іншими, уявлення іншої людини як продовження самого себе, перенесення себе на іншу особу. *Метою ведення реєстру є ідентифікація особи для оформлення, видання, обміну документів, а також облік інформації про реєстрацію місця проживання або місця перебування громадян* (УМ, ел. ресурс).

Ідентифікува́ти — встановлювати збіг, схожість кого-, чого-небудь із ким-, чим-небудь; ототожнювати. *СБУ повідомила, що завдяки успішним діям та оперативному обміну інформацією між країнами завербованого агента <...> вдалося ідентифікувати та затримати...* (РС, ел. ресурс).

Іденти́чність — сукупність специфічних рис і характеристик особи та соціальної групи, що виділяють її з кола інших людей чи груп і є підставою для віднесення себе до цієї групи. *Перша світова війна розбудила національні настрої та ідентичності в Центральній і Східній Європі, зокрема українську ідентичність* (УТ, 16.07.2016); **і. ге́ндерна** — усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гендеру, відчуття свого жіночого, чоловічого тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі в соціальному контексті. *Фоторепрезентації гендерних*

ідентичностей у пресі та інтернеті відтворюють трансльований текстами медіазразок кількісного чоловічого домінування, хоча й у варіанті, дещо більш лояльному щодо жінок (Зн, ел. ресурс); **і. громадя́нська** — індивідуальне почуття приналежності до спільності громадян конкретної держави, що дає можливість громадянській спільноті діяти в ролі колективного суб'єкта. *Громадянська ідентичність допоможе змінитися Донбасу* (ГУ, 18.12.2018); **і. етнокульту́рна** *культ.* — усвідомлена індивідом належність до етнокультурної спільноти. *Вагомість етнокультурної ідентичності як етнічного чинника була і залишається досить суттєвою в будь-якому поліетнічному суспільстві* (ДТ, 13.09.2018); **і. європе́йська** — поняття, що розглядається в сенсі особистого ототожнення з об'єднаною Європою і тим самим часто протиставляється ідентичності національній. *Фундатори ЄС, почавши перетворювати суто економічний союз в політичний, усвідомили необхідність пошуку інших, більш глобальних пошуків європейської ідентичності* (ВЗ, 26.11.2017); **і. загальнолюдська́** — сукупність поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, у яких виявляються особливості життєдіяльності нації. *Соціологічний підхід до загальнолюдської ідентичності геть невірний, особливо в час світової кризи, революції та війни в Україні* (УП, ел. ресурс); **і. націона́льна** — сукупність ідей, поглядів та уявлень щодо інтересів своєї нації, засобів та шляхів забезпечення цих інтересів. *Будь-який прояв української національної ідентичності дуже сильно тригерить окупантів* (РС, ел. ресурс); **і. особи́ста** — єдність і послідовність життєдіяльності, цілей, мотивів та смисложиттєвих установок особистості, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності. *Нам справді треба зробити велику роботу з пошуку зрілої ідентичності — особистої і національної* (ВЗ, 13.01.2021); **і. соціа́льна** — переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп та спільнот. *Для ветеранів АТО / ООС зі стійким типом соціальної ідентичності характерною є ідентифікація з армією* (Д, 26—27.03.2021); **і. територіа́льна** — результат ототожнення індивідом себе як члена територіальної спільноти. *Розпорядженням Президії НАН України від 28.04.2021 року № 239 затверджено перелік проєктів програми НАН України «Соціокультурний простір України у формуванні стратегії: територіальні ідентичності, ідентифікаційні символи, ментальні практики», що будуть виконуватися в 2021 році* (Д, 31.05.2021); **і. украї́нська** *див.* **украї́нство** (у 1 знач.).

Ідеокра́тія *політ., соціол.* — політична влада (чи режим), заснована на засадах загальнонаціональних консолідувальних ідей із високим рівнем їхньої спонукальної і регулятивної потужності. *Основа євразійства — це ідеократія, тобто влада ідей* (Д, 15.03.2017).

Ідеологе́ма *політ.* — найменша смислова одиниця ідеології, виражена певним символом або групою символів; ідея. *...Якщо ідеологія визначає мету, то ідеологеми сприяють її реалізації, умовно окреслюючи покроковий план дій* (Д, 30.11.2016); **і. політи́чна** — визначальна категорія ідейного арсеналу певного політичного явища, здатна впливати на реципієнта, змінюючи його світоглядні орієнтири, та обумовлена соціально-політичним контекстом. *Якісною*

характеристикою та визначальною засадою будь-якої партії є використання будь-яких політичних ідеологем для формування основи власної діяльності взагалі та партійної програми зокрема (Д, 19.01.2018).

Ідеологі́чний — який стос. до ідеології, пов'язаний з нею. *Сьогодні актуалізується проблема ідеологічних засад державотворення і становлення нації, які ґрунтувалися б на сучасних складових частинах національної ідеї як платформі нової соціогуманістичної політики України* (УМ, ел. ресурс).

Ідеоло́гія — система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрій людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики. *Здається, нині загальновідомо, що протягом двох століть, і останнього XX зокрема, на українських етнічних землях незмінно передувала ідеологія національного визволення, ідеологія боротьби за національну свободу і незалежну державність усього поневоленого українського народу* (УМ, ел. ресурс); **і. ге́ндерна** — сукупність поглядів, за допомогою яких гендерні відмінності й гендерна стратифікація досягають соціального виправдання. *Гендерна ідеологія робить те саме, що комунізм, тільки провідну силу й вектор вбачає в жінках* (ДТ, 29.08.2014); **і. держа́вно-церко́вна** — засади державної політики, коли церква та ієрархи виконують провідну роль у житті суспільства власної держави та поширюють таку ідеологію за її межі для формування поглядів одновірців. *У Верховній Раді зареєстрували проєкт декларації «Про гідність, свободу й права людини», який відбиває державно-церковну ідеологію* (РС, ел. ресурс); **і. етні́чна** *культ.* — сукупність теоретичних концепцій, програм, платформ, у яких етнос обґрунтовує особливості власної історії, характеру, свідомості, визначає завдання, шляхи та перспективи свого етногенезу. *У постколоніальній Україні доводиться захищати дискриміновану етнічну більшість від упривілейованої етнічної ідеології, переваги якої були засновані ще за часів Російської імперії та Радянського Союзу* (ВЗ, 02.04.2015); **і. політи́чна** — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають інтереси, світогляд, ідеали людей, їхнє ставлення до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики. *У будь-якому разі націоналізм як політична ідеологія, а не культурний або етнічний рух, часто має не надто розвинену теоретичну базу й найбільше посилається на емоційні елементи: апелює до міфів і почуття спільного призначення, говорить про дух спільності тощо* (УТ, 29.10.2016); **і. правова́** — система правових ідей, поглядів, вимог окремих людей та їх угруповань, громадських організацій, самої держави, які ґрунтуються на певних наукових і політичних уявленнях та знаннях. *Правова ідеологія виступає важливим та невід'ємним елементом правосвідомості як окремої людини, так і всього суспільства* (УП, ел. ресурс).

Ієра́рх *культ., рел.* — представник вищого християнського духовенства (папа, патріарх, митрополит, кардинал, архієпископ, єпископ). *Звертаючись*

безпосередньо до учасників Собору, до ієрархів церков, глава держави зауважив, що в ці години на них лежить колосальна відповідальність (ГУ, 18.12.2018).

Ієра́рхія — послідовне розміщення посад, чинів і т. ін. від найнижчих до найвищих у порядку їх підлеглості. *Представницька демократія створює ієрархію довіри (хто отримав кількісно більшу довіру, той займає вищий щабель в ієрархії влади)* (УП, ел. ресурс); **і. соціа́льна** — структурна побудова суспільства або окремих спільнот за рівневою ознакою з послідовним підпорядкуванням нижчих рівнів (щаблів) вищим. *Соціальна ієрархія на острові* (Мальдіви. — *Ред.*) *визначається залежно від того, чи має родина у власності традиційний човен — доні (Dhoni), який може вмістити 8—10 осіб* (ВЗ, 26.11.2017).

Ізоляціоні́зм *політ.* — специфічний тип поведінки політичного суб'єкта, орієнтований на обмеження і припинення його зовнішніх зв'язків та відносин; часто спостерігається в торговельних санкціях, посиленні, обмеженні візового режиму, військовій або інформаційній блокаді, припиненні культурних контактів тощо. *Якщо британці вирішать перекрити шлях мігрантам, тоді їм доведеться заплатити за свій ізоляціонізм, відмовившись від вільної торгівлі в Європі і всіма перевагами, які вона дає* (ДТ, 24.06.2016); **і. етні́чний** *культ.* — система поглядів або обрана лінія поведінки, спрямована на відповідне політичне, економічне чи культурне самовідокремлення будь-якої етноструктури від інших етногруп. *Наріжним каменем внутрішньої політики будь-якої розвиненої держави є інтеграція національних меншин, а не їхній етнічний ізоляціонізм в мовно-етнічних гетто* (УП, ел. ресурс).

Ізоляціоні́ст *політ.* — прихильник ізоляціонізму. *Американські ізоляціоністи обвинувачують американського президента в підтримці української опозиції* (РС, ел. ресурс).

Ізоля́ція *психол., соціол.* — почуття соціального спустошення і безнадії, яке виникає внаслідок нездатності досягти соціальних, інтимних контактів. *Система пробації передбачає роботу з особами, які вчинили злочин, без ізоляції їх від суспільства, надання їм соціальної і психологічної підтримки й допомоги та, безперечно, нагляд і контроль за правопорушником під час перебування на пробації* (УК, 15.03.2019).

Іл́юзія — викривлене, хибне сприймання дійсності, очікування певної події, базоване на уяві, що не має відношення до реальності. *Деякі ЗМІ створили іюзію, що війну може зупинити усмішка шоумена (огляд преси)* (ГУ, 17.01.2020); **і. політи́чна** — очікування певної політичної події, яка базується на уяві, що не має відношення до дійсності. *...Політична ілюзія як різновид соціальної ілюзії виступає новим предметом психологічних студій* (Enpuir, ел. ресурс).

І́мідж — цілеспрямовано сформований образ (особи, явища, предмета), призначений здійснювати емоційно-психологічний вплив на когось для популяризації, реклами. *Одним словом, якщо президент серйозно стурбований поганим іміджем України, він мусить дещо серйозніше попрацювати над ставленням діаспори до його уряду* (УТ, 14.07.2010); **і. вла́дної інститу́ції** —

загальне уявлення (розуміння й оцінка), що формується на основі поєднання зовнішнього і внутрішнього елементів сприйняття на рівні окремих індивідів чи певних груп громадськості, які взаємодіють із владною установою, про різні аспекти її функціонування. *Формування позитивного іміджу владної інституції та ефективного управління цим процесом підвищує рівень довіри до органу влади, його престиж, авторитетність...* (Д, 17.07.2018); **і. полі́тика** — політичний образ політика, уявлення про нього, його сприйняття в масовій свідомості, що формуються цілеспрямовано й визначають відповідне ставлення до політика. *У політиці вдало сформований імідж політика визначає перемогу на виборах і успіх політичних партій* (ВЗ, 09.02.2015); **і. політи́чний** — сукупність уявлень, сприйнять і переконань, що має індивід або група індивідів про різні політичні явища або товари. *У сучасній політиці конкуренція значною мірою відбувається у сфері формування політичного іміджу* (ГУ, 14.03.2015); **і. соціа́льний** — образ тих чи інших соціальних об'єктів, явищ, процесів, інститутів, осіб, що формується в індивідуальній та суспільній свідомості і визначає відповідне ставлення до них. *Коли питання усиновлення перейшли в нашу компетенцію, ми зрозуміли*: *потрібно підвищувати соціальний імідж усиновителя* (ДТ, 29.09.2017).

Іміджело́гія, іміджоло́гія *наук.* — наука, що вивчає проблеми формування й створення в суспільній свідомості образів суспільних інститутів (держави, політичних партій, організацій, установ) та окремих політичних лідерів, виробляє сукупність прийомів, технологій і засобів формування в суспільній свідомості відповідних образів реальних суб'єктів політики. *Іміджологія як інноваційна науково-технологічна дисципліна людинознавчого спрямування поєднала в собі множину гуманітарних знань* (УП, ел. ресурс).

Іміджме́йкер *соціол.* — особа, яка цілеспрямовано формує, коригує, створює імідж політика, політичної організації, установи, підприємства, торгової марки тощо. *Країна, котра поважає своїх громадян, має репутацію досвідченого іміджмейкера та стиліста — люди і їхня держава виглядають привабливими в очах світу* (Д, 26.11.2013).

Іміджме́йкерський *соціол.* — який стос. до іміджмейкера. *Майже нульовий інтерес до офіційних заяв вже на першому році — це пожежний дзвіночок, що свідчить про не зовсім вдалі іміджмейкерські стратегії нового президента* (ВЗ, 03.02.2020).

Іміджме́йкінг *соціол.* — сукупність технологій і технік, елементів та операцій, призначених для реалізації завдання з формування іміджу об'єкта (людини, предмета чи явища). *Іміджмейкінг як набір технологій кожного разу матиме свої відмінності* (ГУ, 28.10.2017); **і. політи́чний** — система взаємопогоджуваних заходів, технологій, прийомів із конструювання, представлення, коригування та популяризації іміджу будь-якого політика, партії чи громадсько-політичного руху, які проводять у період виборчої кампанії та між ними, спрямовані на виборців, а також різні цільові групи, з метою сприяння позитивній суспільній реакції, високій репутації та підтримці на виборах. *Політичний іміджмейкінг політологи розглядають як пропагандистську тех-*

нологію, а забезпечення функціонування політичного іміджу — як форму пропагандистської влади (УТ, 07.11.2019).

Іммігра́нт — особа, яка в'їхала або в'їздить на територію держави на тимчасове або постійне проживання. *Українські імміганти заповнюють прогалини на польському ринку праці, виконуючи ті види робіт, за які неохоче беруться поляки, зокрема в сільському господарстві* (ГУ, 06.05.2016).

Іммігра́нтський — який стос. до іммігранта. *Тисячі голодних, доведених до відчаю людей з незрозумілими біографіями стають тяжким тягарем для європейських прикордонних іммігрантських, муніципальних служб, змушених розбиратися з персональними трагедіями* (Д, 27—28.08.2021).

Імміграці́йний — який стос. до імміграції. *Італія активно розробляє нові засади імміграційної політики та ефективні моделі інтеграції* (Д, 16.07.2010).

Іммігра́ція — 1. В'їзд особи на територію держави на тимчасове або постійне проживання. *Згідно з економічними дослідженнями імміграція, в першу чергу, чинить позитивний вплив на економіку країни, особливо в довгостроковій перспективі* (ДТ, 07.02.2019). 2. Іноземці, які оселилися у певній країні на постійне або тимчасове проживання; іммігранти. *Сьогодні Польща, як колись Італія, поступово перетворюється з країни еміграції на країну імміграції, де перші місця за чисельністю посідає українська громада* (Д, 16.07.2010).

Імперіалі́зм — політика встановлення та здійснення окремими державами контролю над більш слабкими у військовому, економічному й культурному відношеннях країнами та бездержавними територіями. *Імперіалізм еволюціонував після боротьби між доісторичними кланами за дефіцит їжі та ресурсів, але він зберіг свої криваві корені* (GL, ел. ресурс).

Імпе́рія — велика держава, що виникає внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави, складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, примусово інтегрованих до єдиної системи політичних, економічних, соціальних і культурних взаємозв'язків. *Відстала аграрна Іспанія з її величезною колоніальною імперією внаслідок припливу в країну золота інків, ацтеків і майя зазнала економічної кризи...* (Д, 17.07.2018); **і. га́зова** — складна політична структура, в якій панівна центральна держава контролює слабші держави в газововому питанні, володіє величезними енергетичними (газовими) ресурсами, інфраструктурою їх видобування й експорту та будує на цьому свою геополітику й геоекономіку. *І всі прекрасно розуміють — без України не буде газової імперії* (Д, 30.12.2011).

Імпе́рський — який стос. до імперії. *Так, вона* (Україна. — *Ред.*) *побачила війну, розруху, беззаконня, але оце бажання вирватися зі страшного імперського й колоніального кола непереборне* (ВЗ, 09.10.2018).

Імпі́чмент — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень. *Юридичний комітет Палати представників опублікував у понеділок звіт, який супроводжує справу про імпічмент президента і містить обґрунтування*

звинувачень на його адресу у зраді нації для власної політичної вигоди (ГУ, 17.01.2020).

Імплемента́ція — стан за знач. **імплементува́ти**. *Імплементація рішення про санкції відкладена до наступного понеділка з метою врахувати наслідки, яких може бути досягнуто в ході переговорів* (ВЗ, 09.02.2015).

Імплементува́ти — виконувати, втілювати в життя міжнародні правові норми, що передбачає втілення зобов'язань, узятих ними в міжнародних договорах, у норми внутрішнього національного законодавства. *Нагадую, що головне завдання народного депутата — ухвалювати важливі закони, а виконавчої влади — їх імплементувати в життя* (ВЗ, 20.03.2020).

Імуніте́т *політ.* — сукупність прав та привілеїв, якими закон наділяє певну особу (організацію, представництво будь-якої держави) для здійснення ними своєї політичної діяльності. *У депутатів повинен зберігатися імунітет — захист від можливого переслідування за свою політичну діяльність* (СВ, 06.09.2019); **і. дипломати́чний** — сукупність прав і привілеїв, які надають дипломатичним представництвам іноземних держав і їхнім співробітникам для можливості ефективно виконувати передбачені міжнародним правом функції без контролю з боку влади держави, в якій вони перебувають. *Захист української льотчиці розраховує, що ПАР'Є найближчим часом досягне звільнення її з-під варти, оскільки вона є делегатом від України в ПАР'Є і має дипломатичний імунітет* (ВЗ, 27.01.2015); **і. етні́чний** *культ.* — здатність етносистеми чинити опір зовнішньому середовищу, асиміляційним процесам, внутрішнім руйнівним чинникам, масовій еміграції (добровільній або вимушеній) представників певних етнічних утворень. *Науковці відзначали, що діти, які з нуля вчили чужу мову, до п'яти років частіше хворіють, відстають у розвитку; потім — надолужують. От тільки через втрату етнічного імунітету живуть вони на 10—15 років менше, ніж ті, хто від нуля розмовляв рідною мовою* (ГУ, 28.10.2017); **і. політи́чний** — здатність політичної системи критично оцінювати інформацію, спрямовану на її підрив і руйнування. *Поняття політичного імунітету зафіксовано в конституціях більшості європейських країн* (ГУ, 07.11.2019); **і. президе́нтський** — встановлена законом недоторканність президента як глави держави. *Юристи заявляють, що президент не підлягає ніяким кримінальним переслідуванням, поки перебуває на своїй посаді, що є досить широким тлумаченням поняття президентського імунітету* (ДТ, 15.11.2019).

Інавгура́ція — урочиста церемонія вступу на посаду глави держави, що передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови. *Рішення про дату (і місце) проведення інавгурації новообраного Президента України прийматиме Верховна Рада, для ухвалення рішення необхідно як мінімум 226 голосів* (ГУ, 07.05.2019).

Інакоми́слення — несприйняття усталеного в суспільстві чи в окремих соціальних групах світобачення. *Іноді арешти та винесення вироків, як видається, були спрямовані на покарання за політичне інакомислення і <…> мали на меті слугувати застереженням для інших* (ВЗ, 13.09.2018).

Інва́зія *політ.* — напад, збройне втручання у справи іншої країни; інтервенція, вторгнення. *Інвазія та перебування радянської армії в Чехословаччині стали справжньою трагедією і шоком, наслідки яких чехи та словаки відчувають досі* (УТ, 07.07.2016).

Індиві́д *соціол.* — людина як окрема природна істота, представник виду, носій індивідуально притаманних рис. *«Народом» у сенсі єдності сприймало себе чимало різних повсталих індивідів лише на противагу диктатурі, яка однаковою мірою позбавляла їх елементарних прав* (УТ, 12.09.2019).

Індивідуалі́зм *соціол.* — напрям думок, почуттів і бажань, які поціновують життя, статус окремої людини як важливішу, суттєвішу субстанцію, ніж життя груп, великих асоціацій, суспільства. *Амбіційність та індивідуалізм, який притаманний українцям, в політиці призводить до того, що боротьба за владу набуває гострого, конфліктного, іноді — трагічного характеру* (УП, ел. ресурс).

Індивідуа́льний *психол., соціол.* — який властивий певній особі. *Масова культура, масове виробництво та масові стандарти фінансового благополуччя розчиняють індивідуальну особистість, витісняючи її зі сфер політичного життя* (Д, 27—28.08.2021).

Індивідуа́льність *психол., соціол.* — неповторність психіки та особистості людини, своєрідне поєднання її фізичних та психологічних особливостей. *Створюючи саме соціальну рекламу, можна в повній мірі проявити свою креативність та індивідуальність, та ще й при цьому бути корисним для суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Індифере́нтність *соціол.* — байдужість, відсутність реакції на явище, фактор або вплив. *Така індиферентність до тем, пов'язаних із війною, спостерігається навіть у ЗМІ Донецької й Луганської областей* (Д, 29.03.2019); **і. етні́чна** *культ.* — характерна риса особи, яка виявляється в байдужості до своєї етнічності та до можливостей її підтримки і розвитку. *У XXI ст. в усьому світі загострилось усвідомлення людьми своєї етнічної індиферентності* (Д, 26—27.02.2021).

Індоктрина́ція — насильницьке нав'язування особистості (групі, народу) мети, цінностей, ідеологій у будь-який спосіб певними суб'єктами або інститутами влади. *Успіх екстремістських антизахідних рухів — це не наслідок політичних і соціальних хиб ліберальних демократій, а результат систематичної ідеологічної індоктринації дезінформаційними апаратами* (УТ, 07.11.2019).

Індуї́зм *рел.* — релігійна система, що склалася в Індії на основі брахманізму та буддизму. *У понеділок сотні тисяч прихильників індуїзму зібралися, щоб провести священне купання в річці Ганг в Індії, незважаючи на те, що в країні зафіксований найвищий у світі приріст нових заражень коронавірусом* (ВЗ, 12.04.2021).

Інженері́я *наук.* — галузь людської інтелектуальної діяльності із застосуванням досягнень науки для вирішення конкретних проблем людства. *Науковими галузями, котрі стануть доступними в Американському університеті у Києві, будуть також інженерія, медицина, архітектура, дизайн та право* (РС, ел.

ресурс); **і. ви́борча** *політ.* — пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої та політичної еліт щодо завоювання і збереження влади в державі (регіоні, місті тощо). *Процес розробки певної моделі виборчої системи для спрямованого впливу на політичну систему називається електоральною (виборчою) інженерією* (Д, 28.12.2011); **і. електора́льна** *див.* **і. ви́борча; і. соціа́льна** — 1. Специфічна галузь соціології, що досліджує методологічні й теоретичні засади соціального винахідництва, створення (конструювання) нових або вдосконалення наявних соціальних реальностей. *Увагу «нового» Кінга привертають уже не індивідуальні психічні метаморфози, а наукова масова психологія та соціальна інженерія — задля осягнення природи масових суспільних порухів, а отже, ідей, що їх провокують* (УМ, ел. ресурс). 2. Сукупність систематизованих й упорядкованих методів, засобів, способів трансформації суспільних наукових, передусім соціологічних знань, у соціальні програми, проєкти, конструкції чи конструктивні ідеї. *Види атак, які направлені на отримання доступу до систем та інформації завдяки введенню людей в оману, називаються соціальна інженерія* (УП, ел. ресурс).

Ініціати́ва — 1. Здатність до самостійних активних дій, внутрішня спонука до нової діяльності. *Останнім часом український уряд та парламентська монобільшість просто-таки фонтанують ініціативами в соціальній сфері* (УМ, ел. ресурс). 2. Пропозиція, висунута для обговорення. *Україна розраховує на допомогу міжнародних організацій у подоланні корупції, зокрема, у вигляді експертної допомоги щодо адаптації українського законодавства до світових стандартів, а також підтримці ініціатив, які виходять за межі уряду і знаходяться в компетенції неурядових організацій* (ДТ, 14.01.2011); **і. грома́дська** — спосіб спільного управління, пов'язаний із виробленням консенсусно орієнтованих рішень усіма зацікавленими сторонами за підтримки з боку органів влади. *Громадські ініціативи — рушійна сила змін у громаді* (Д, 30.12.2011); **і. законода́вча** — офіційне внесення законопроєкту до законодавчого органу згідно зі встановленою процедурою; перша стадія законодавчого процесу. *Учасники зустрічі обговорили перспективи впровадження в Україні таких інструментів прямої демократії: референдум, народна законодавча ініціатива, визнання закону України таким, що втратив чинність (народне вето або вимога), відкликання народних обранців, дострокове припинення повноважень рад за народною ініціативою* (ГУ, 07.11.2019).

Інклюзи́вний *соціол.* — який стос. до інклюзії. *У плані культурному: європейська цивілізація — інклюзивна, діалогічна, мультикультурна* (Д, 19—20.03.2021).

Інклю́зія *соціол.* — процес долучення осіб з інвалідністю до активного суспільного життя. *При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату* (УК, 23.08.2013); **і. політи́чна** — право на політичну участь різноманітних осіб і груп, незалежно від їхнього походження, віку, раси, релігії, статі, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації. *Для вирішення ситуації за відсутності кадрів ідеально підходить принцип політичної інклюзії, який діє в Сингапурі* (Д, 08.09.2021); **і. соціа́льна** — принцип забезпечення рівних прав і можливостей для всіх людей.

Стійкість бізнесу — це прагнення до зменшення впливу на довкілля та етичність у всіх аспектах: від соціальної інклюзії до умови про піклування про роботу працівників (ЕП, ел. ресурс).

Інкорпора́ція *соціол.* — вступ (прийняття) до групи, об'єднання з групою. *Інкорпорація представників громадського руху у владні структури України загалом може розглядатись як позитивний процес* (Д, 30.03.2017).

Інкультура́ція *соціол., культ.* — процес засвоєння (вивчення) людиною основних рис і змісту культури свого народу, менталітету, культурних установок та стереотипів. *Коротко кажучи, інкультурація — це процес оволодіння людиною етнокультурним досвідом* (УМ, ел. ресурс).

Інноваці́йний — який стос. до інновації. *Отже, пріоритетним завданням є створення сучасної промисловості, що забезпечить реальний попит на інновації й підґрунтя для інноваційного розвитку економіки* (Д, 13.10.2017).

Іннова́ція *див.* **нововве́дення**.

Іноземець — особа, яка перебуває на території певної держави, але має громадянство чи підданство іншої держави. *Іноземці і компанії, які мають серед засновників іноземців, отримають право купувати українські земельні ділянки тільки у випадку, якщо на це буде дана згода народу України на всеукраїнському референдумі* (ВЗ, 11.11.2019).

Іноземний — який стос. до іншої держави, країни, належний їм. *Кабінет Міністрів України дозволив іноземним закладам вищої освіти відкрити філії в Україні* (Д, 12.04.2021).

Інса́йд — вкидання інформації на ринок з метою одержання комерційного чи політичного прибутку. *Україна отримала менше 3 мільярдів доларів на подолання наслідків коронакризи. То транш ще буде? Чи вже ні? Поділіться інсайдами* (Д, 09.09.2021).

Інса́йдер — особа, що має доступ до конфіденційної інформації завдяки своєму службовому становищу, родинним зв'язкам і має можливість використовувати її у власних інтересах. *Частка кредитів інсайдерів у ПриватБанку не підтверджується звітом і висновками аудиторів* (ЄП, ел. ресурс).

Інса́йдерський — який стос. до інсайдера. *Інсайдерська економіка для середнього українця виявилася аж нітрохи не краща, ніж горезвісна командно-адміністративна система більшовицького напряму* (ГУ, 01.12.2004).

Інста́нція — кожна з послідовних ланок у системі підпорядкованих один одному органів державного апарату, судових, громадських організацій тощо. *Апеляційна інстанція залишила в силі рішення Господарського суду Волинської області щодо повернення Державному історико-культурному заповіднику пам'ятки містобудування та архітектури національного значення* (Д, 23.03.2019).

Інститу́т — сукупність правових норм у якій-небудь галузі суспільних відносин. *Цілком очевидно, що старі зразки суспільних інститутів себе вичерпали* (УМ, ел. ресурс); **і. політи́чні** — установи, здатні приймати політичні рішення і втілювати їх у відповідні правові норми та практику державно-політичного і громадського життя. *Деякі країни світу, наприклад, як Великобританія, мають інклюзивні політичні інститути, тобто ефективні органи*

державної влади, підзвітні людям (ВЗ, 26.08.2018); **і. президе́нтства** *держ. упр.* — система управлінських відносин у системі державної влади, обумовлених наявністю одноосібного глави держави, який отримує свої повноваження шляхом виборів. *Більшість науковців, політиків дійшли висновку: інститут президентства історично виправдав себе в багатьох країнах* (УК, 23.08.2013); **і. соціа́льний** *соціол.* — комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм і санкцій, установок і ролей, які забезпечують стійку регламентацію, стабільне функціонування та соціальне регулювання поведінки великих груп людей. *Говорячи ж про державу як про соціальний інститут, варто говорити про мораль і моральність, перш за все, державних чиновників, а також всіх тих, хто, так або інакше, є представником народу на будь-якому з рівнів* (Д, 06.09.2019).

Інституці́йний *політ.* — офіційно встановлений, закріплений у своєму суспільному статусі. *Рада Європи по праву може розглядатися як політико-правова інфраструктура та інституційна основа реалізації пан'європейської ідеї, яка поступово приводить до розвитку загальноєвропейської інтеграції* (ГУ, 15.11.2005).

Інституціоналіза́ція *політ.* — процес формалізації, впорядкування політичних явищ, рухів, що полягає в утворенні та розвитку організованих установ, становленні певної структури політичних відносин, ієрархізації політичної влади. *У Сингапурі, однак, політична меритократія залишилася центральною темою, а лідери країни продовжують відстоювати інституціоналізацію механізмів, спрямованих на відбір найбільш кваліфікованих для управління країною кандидатів, навіть якщо для цього доводиться обмежувати демократичний процес* (Д, 15.10.2013).

Інститу́ція *політ.* — певна форма організації, регулювання суспільного життя, діяльності й поведінки людей; сукупність соціальних норм, зразків поведінки та діяльності. *Багато хто недооцінює загрози самого капітуляційного процесу, який може розтягнутися на довгі роки, навіть на десятиліття, коли кожне окреме рішення не буде критичним, але їхня сукупність, системність та послідовність спричинять цілковиту руйнацію українських інституцій* (УТ, 24.11.2019).

Інтеграти́вний — суцільний, цілісний предмет або явище. *Не розриваючи інтегративні зв'язки об'єктів державного управління, концепція має показати функціональну природу самостійності регіональної влади* (ГУ, 02.04.2015).

Інтеграці́йний — який стос. до інтеграції. *Більше половини українських біженців провалюють інтеграційні курси, які передбачені для швидкої адаптації у німецькому суспільстві* (РС, ел. ресурс).

Інтегра́ція — 1. Об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. *Євроінтеграційні перспективи України глава МЗС пов'язав з успішністю інтеграції балканських держав Албанії та Північної Македонії* (ДТ, 26.07.2019); **і. еконо́мічна** — процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік низки країн. *Економічна інтеграція надасть можливість впроваджувати централізовані закупівлі палива, запчастин, техніки, а*

також — продаж деревини (Д, 27.03.2015); **і. європéйська** — процес поступової уніфікації та зрощування національних економік європейських держав для подолання суперечностей між інтернаціоналізацією господарського життя та обмеженими можливостями внутрішніх ринків. *В Україні відбувається процес становлення інститутів забезпечення європейської інтеграції, елементами якої, крім органів виконавчої та законодавчої влади, є інститути громадянського суспільства* (ГУ, 26.12.2006); **і. націона́льна** *культ.* — процес взаємодії між різними етнічними спільнотами у поліетнічній (багатонаціональній) державі, на основі чого вони зближуються, об'єднуються і створюють політичну націю, формуючи водночас почуття спільного громадянства, державного патріотизму, зберігаючи свої етнічні властивості та власну етнічну свідомість. *Практично всі сучасні європейські держави створили власні національні пантеони, які не лише відіграють роль усипальниці видатних державників, а й слугують одним із незримих чинників національної інтеграції і державного самоствердження* (ДТ, 22.01.2016); **і. політи́чна** — сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у межах однієї держави чи кількох держав для протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам. *Британія вважає, що тісна політична інтеграція в ЄС веде до зменшення національної самостійності країни і навіть повного її узалежнення* (ДТ, 12.02.2016); **і. соціа́льна** — процес і стан поєднання складників соціуму, передусім індивідів і груп, у єдину соціальну цілісність або систему. *Кожного дня ми бачимо, як соціальна інтеграція покращує здоров'я та освіту, створює робочі місця і більш сильні мережі громадянської підтримки, щоб у майбутньому захистити людей з альбінізмом від переслідувань* (УМ, ел. ресурс). 2. Погоджений розвиток та взаємне доповнення підприємств, галузей економіки, регіонів і держав задля ефективнішого використання ресурсів та повнішого задоволення потреб учасників цього процесу у відповідних товарах і послугах. *Соціальна інтеграція допомагає вразливим верствам населення повернутися до нормального життя* (Д, 29.12.2018).

Інтелéкт — розум, здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних рівнів. *Люди з високим інтелектом мислять швидко, їх цікавить результат, а не процес, і їх мало цікавить думка оточуючих про них самих* (ВЗ, 09.02.2018); **і. соціа́льний** — порівняно стійка форма спільної розумової діяльності людей, яка визначає рівень їхньої спільної творчості, прийняття й реалізації рішень, розуміння самих себе, інших осіб, спільнот, навколишнього світу. *Провідні компанії відчайдушно шукають висококваліфікованих працівників із потужними когнітивними здібностями, які можуть вирішувати складні проблеми, є творчими, мають соціальний інтелект, тобто вміють взаємодіяти з іншими, вести переговори та переконувати* (УТ, 14.07.2018); **і. шту́чний** — 1. *інформ.* Розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, що опікується формалізацією проблем та завдань, які подібні до дій, що виконує людина. *Штучний інтелект останнім часом привертає дедалі більше уваги* (РС, ел. ресурс). 2. Здатність інженерної системи здобувати, обробляти, застосову-

вати знання та вміння. *«Укроборонпром» хоче використати штучний інтелект в «оборонці»* (ЕП, ел. ресурс).

Інтелектуа́льний — який стос. до інтелекту, пов'язаний із ним. *Очікують, що вкотре змінене освітнє законодавство сприятиме підвищенню якості освіти та освітньої діяльності, зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу українців* (УМ, ел. ресурс).

Інтелектуа́льність — властивість за знач. **інтелектуа́льний**. *Світло інтелектуальності випромінює газета «День», адже вона виводить на чисту воду всіх*: *і розумних, і невдах, у тому числі нового покоління* (Д, 29.07.2011).

Інтеліге́нція *соціол.* — люди, які мають спеціальні знання в галузі науки і культури та які зайняті розумовою працею. *Інакше кажучи, цілісний організм національної інтелігенції — це симбіоз (і водночас до певної міри конкуренція) гуманітаріїв (від філософів до поетів, від адвокатів до художників) та природничників і «технарів» (від астрономів до спеціалістів з електрозварювання та експлуатації залізниць)* (Д, 20.12.2016).

Інтера́кція — безпосередня міжособистісна взаємодія під час спілкування, планування спільної діяльності, організація спільної діяльності, психологічний вплив один на одного. *Публічні простори — це місця соціальних інтеракцій, де представники цих спільнот можуть перетинатись і бачити інших городян* (Д, 26.02.2016).

Інтерве́нція — насильницьке втручання однієї або кількох держав у справи іншої (інших) держави або у її відносини з іншими державами. *Глава британського уряду не повідомив деталі, але наполіг на тому, що будь-яка інтервенція в Сирію буде законною та адекватною* (УМ, ел. ресурс); **і. гібри́дна** — вторгнення, що не обмежується однією формою або виміром ведення бойових дій, коли будь-яка загроза або застосування сили визначаються як змішані. *Головнокомандувач збройних сил НАТО в Європі заявив, що Росія, судячи з усього, дотримується у відносинах з Молдовою того ж сценарію «гібридної війни», який використовувався до анексії Криму та гібридної інтервенції в Східній Європі* (УП, ел. ресурс); **і. гуманіта́рна** — застосування військової сили проти іноземної держави або будь-яких сил на її території для запобігання гуманітарної катастрофи або геноциду місцевого населення. *Предметом гуманітарної інтервенції стали переконливі питання зовнішньої політики* (Д, 26—27.02.2021); **і. дипломати́чна** — втручання у внутрішні справи держав за допомогою використання дипломатичних каналів, таких як дипломатичні і консульські представництва, конференції держав, міжнародні організації, міжнародно-правові вирішення спорів між державами та ін. *Під впливом захисту прав людини фактично відбувається дипломатична інтервенція на територію України* (РС, ел. ресурс); **і. економі́чна** — втручання у внутрішні справи держави шляхом використання економічних заходів тиску, нав'язування певної лінії поведінки під загрозою застосування санкцій. *Регулятор другий тиждень поспіль утримується від економічної інтервенції на міжбанку* (ЕП, ел. ресурс); **і. збро́йна** — втручання із застосуванням зброї, що

розглядається як агресія. *15 лютого 1989 року була закінчена збройна інтервенція до Афганістану* (ВЗ, 13.02.2020); **і. інформаці́йна** — комплекс цілеспрямованих, скоординованих у часі заходів, що забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікації масової тенденційної інформації в заздалегідь заданому режимі або її інтерпретацію в потрібному ракурсі з метою впливу на суспільну думку і прийняття рішень в іншій державі. *Задіяні різні спеціальні служби та канали, зокрема інформаційної інтервенції* (Д, 12.05.2020).

Інтере́с — форма вияву вибіркового ставлення особистості до об'єкта, що визначається його життєвою важливістю та емоційною привабливістю. *Про належний рівень територіальної ідентичності можна говорити лише там і тоді, де й коли політичні та правові ініціативи влади відповідають інтересам громад і отримують суспільну підтримку* (ГУ, 04.06.2015); **і. держа́вний** *див.* **і. націона́льний**; **і. етні́чний** *культ.* — уявлення конкретної етнічної спільноти про можливу найбільшу вигоду для себе у спілкуванні з іншими етнічними спільнотами, державами, класами, партіями тощо. *Увагу правозахисників не привертає та обставина, що на практиці часто йдеться не про боротьбу за рівні права тих чи інших меншин, а про лобіювання якихось ексклюзивних етнічних інтересів через обмеження прав і можливостей решти суспільства* (ВЗ, 25.07.2018); **і. націона́льний** — система фундаментальних відносин, яка поєднує в собі потреби функціонування і розвитку нації як єдиного організму. *У більшості країн, де працював МВФ, структурні зміни економіки в напрямку реалізації національних інтересів не відбулися* (УМ, ел. ресурс); **і. соціа́льний** — вираження соціальних потреб суб'єкта (індивіда, групи, класу, нації, народу) через його місце (статус) у системі соціальних відносин та взаємодій з приводу умов та засобів задоволення цих потреб. *Політичні партії повинні виводити на публічний рівень соціальні інтереси громадян, але в нинішній політичній системі за партійним життям нічого не стоїть, ніякого соціального чи політичного суб'єкта* (Д, 04.04.2014).

Інтернаціоналіза́ція *ек., політ.* — зближення національних економік через посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої сили між країнами. *У процесі глобальної інтернаціоналізації світового господарства, розвитку нової «архітектури» геоекономічного простору сформувалася специфічна форма взаємин — міжнародні економічні відносини* (БЛ, ел. ресурс).

Інтернаціоналі́зм — світоглядний принцип міжнаціонального єднання, що стверджує рівність і суверенність усіх народів світу, потребує визнання за кожною нацією її самобутності, соціально-історичних та культурних надбань, право на вибір моделі свого суспільно-політичного життя. *Інтернаціоналізм, без сумніву, змінює стратегію забезпечення національного інтересу і захисту культурно-історичної ідентичності* (УП, ел. ресурс).

Інтернаціоналі́ст — той, хто сповідує принципи інтернаціоналізму. *Тоді в нашому розумінні моджахед був повстанцем, який боровся з офіційним на-*

родним режимом, а ми називали себе інтернаціоналістами, аж ніяк не окупантами (ГУ, 15.02.2012).

Інтернéт — всесвітня система взаємосполучених комп'ютерних мереж. *Свобода слова в інтернеті — платформа прав людини* (Д, 15.09.2020); **і.-голосува́ння** *див.* **голосува́ння: г. електро́нне; і.-конте́нт** — будь-яке інформаційно-значуще (змістове) наповнення інформаційного ресурсу (напр., вебсайту). *В епоху цифровізації суспільства запит на інтернет-контент буде тільки рости* (ЕП, ел. ресурс); **і.-користува́ч** — людина, яка користується інтернетом. *Кількість інтернет-користувачів в Україні виросла на 7 %* (ЕП, ел. ресурс); **і.-ме́діа** — сукупність усіх видів інформаційних ресурсів, які доступні інтернет-користувачам. *У 2019 р. вперше інтернет-медіа та соціальні мережі обійшли телебачення за популярністю в Україні* (ДТ, 07.02.2020); **і.-мем** — назва інформації або фрази (зазвичай дотепної та іронічної), яка виникла спонтанно й набула популярності в інтернет-середовищі. *Інтернет-меми як реалізатори української культури обмежені віртуальним середовищем, проте можуть бути реалізовані різними полікодовими системами* (ВЗ, 04.05.2017); **і.-па́блік** — спільнота, що створюється переважно в соціальних інтернет-мережах з метою просування ідеї, бренду, зовнішніх ресурсів тощо. *Інтернет-паблік відіграє важливу роль у теоретичній та практичній професійній підготовці спеціалістів, це невід'ємна частина сучасної управлінської діяльності, спрямована на створення атмосфери взаєморозуміння між організацією і громадськістю, між партнерами в усіх сферах суспільного життя на основі правдивості і повної інформації* (УТ, 28.05.2012); **і.-па́ртія** — одна з новітніх форм політичної партії. Членами інтернет-партії є переважно фахівці у сфері інформаційних технологій, хакери. *Політексперт пояснив, чому соціологи не можуть дати точних рейтингів інтернет-партій* (ГУ, 03.05.2018); **і.-середо́вище** — 1. Сукупність технічних та програмних засобів зберігання, оброблення і передавання інформації, а також політичні, економічні й культурні умови реалізації процесів інтернаціоналізації. *Складником інформаційного середовища є інтернет-середовище, дослідження якого становить чималий інтерес для психологів, педагогів, соціологів, медиків, інших фахівців, які професійно вивчають людину* (Virtkafedra, ел. ресурс). 2. Світ інформації навколо людини та світ її інформаційної діяльності. *Уряди в багатьох країнах світу посилюють контроль над доступом своїх громадян до інтернет-середовища* (РС, ел. ресурс); **і.-спільно́та** — товариство, що виникає й функціонує в мережі «Інтернет» з метою реалізації політичних та інших інтересів його членів. *Мета Української наукової інтернет-спільноти — організація співтовариства українських вчених, обговорення актуальних проблем української науки* (Д, 10.12.2018); **і.-троль** — людина, яка розміщує брутальні або провокаційні повідомлення, напр., у дискусійних форумах, перешкоджає обговоренню або ображає його учасників. *З початку XXI століття інтернет-тролі стали утворювати власні Віртуальні співтовариства і організації, обмінюючись досвідом з найефективнішого розпалювання конфліктів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Інтернува́ння — 1. Умотивоване затримання однією державою громадян іншої держави, що перебувають на її території, обмеження права їхнього пересування й деяких інших прав. *У перші дні воєнного стану близько трьох тисяч активістів Солідарності, у тому числі Леха Валенсу затримали та відправили в центри інтернування* (НВ, ел. ресурс). 2. Примусове затримання і роззброєння владою нейтральної держави військових формувань держави, яка воює, у разі переходу на її територію. *...Зокрема, був відтворений 1-й Запорозький авіазагін, який брав участь у бойових діях аж до остаточної поразки УНР наприкінці листопада 1920 року й інтернування її військ у польських таборах* (УТ, 16.09.2013).

Інтерпеля́ція — особлива форма депутатського запиту, яка формується як вимога групи депутатів парламенту, звернена до уряду загалом чи до окремих його членів надати роз'яснення з приводу певного суспільно значущого питання або урядової політики загалом, після обговорення якого приймають відповідну ухвалу. *Найбільш бажаною і своєчасною вважаємо запровадження інституту інтерпеляції в Україні як дієвої форми контролю за діяльністю уряду та його окремих членів* (ГУ, 03.05.2018).

Інтерпо́л — міжнародна організація кримінальної поліції, створена в 1956 р. для організації боротьби проти будь-яких проявів злочинності, зокрема мафіозних структур на міжнародному рівні. *А згідно з правилами Інтерполу, особу, щодо якої не обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути оголошено у міжнародний розшук* (ВЗ, 04.05.2017).

Інфля́ція — 1. *ек.* Надмірне, проти потреб товарообігу збільшення кількості паперових грошей і швидке їх знецінення. *Послаблення курсу гривні не матиме суттєвого впливу на посилення інфляції, зважаючи на пригніченість сукупного попиту в економіці* (Д, 15.09.2020). 2. *перен.* Втрата попереднього, початкового, будь-якого значення, знецінення. *Тобі не помагає уже вкотре ні фізична, ні психологічна сублімація. Причина одна-єдина — почуттів інфляція* (PRC, ел. ресурс).

Інфокра́тія — влада інформації; можливість маніпулювання свідомістю великої кількості людей через використання великих баз даних. *Маніпуляція індивідуальною та масовою свідомістю в наш інформаційний вік стала повсякденним явищем. З'явився навіть новий прошарок людей, який цим займається — інфократія* (УП, ел. ресурс).

Інформатиза́ція — науково-технічний та соціально-економічний процес створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб громади, органів влади, організацій, громадських об'єднань на основі формування інформаційних ресурсів та їх використання. *У часи інформатизації суспільних процесів, щоб знайти навіть підозри щодо незначного ухиляння від сплати податків, країни світу застосовують спеціально розроблені комп'ютерні програми, за допомогою яких виявляють ці наміри* (Д, 26.09.2014); **і. суспі́льства** *соціол.* — організований соціально-економічний та науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, організацій, суспільних об'єд-

нань на основі формування й використання інформаційних ресурсів. *...Зроблена орієнтація на диджитал-розвиток громад, зокрема е-демократії, інформатизації суспільства, створення якісного контенту, використання смарт-технологій та цифрових інструментів для позиціонування своїх ініціатив в інтернет-просторі* (Д, 10.12.2018).

Інформа́тика *наук.* — наука, що вивчає загальні властивості інформації, а також закономірності її створення, перетворення, передавання й використання в різних галузях діяльності людини. *Цьогоріч розробки учасників були представлені в чотирьох наукових категоріях: інформатика, математика, зоологія, біомедицина* (ВЗ, 07.04.2018).

Інформаційна гігіє́на, інфогігіє́на — вдумливе та виважене споживання інформації, яка надходить до людини з різних джерел (телебачення, радіо, інтернет-ресурси, соціальні мережі та ін.); передбачає низку правил: перевірка інформації щодо її достовірності, дистанціювання від емоцій, тверезе оцінка подій та фактів, неупереджені висновки тощо. *В умовах повсюдного і постійного новинного потоку дотримання інформаційної гігієни здатне захистити людину не тільки від маніпулювання, а й від наслідків* (Зн, ел. ресурс).

Інформа́ція — документовані або публічно оголошені повідомлення, відомості про події та явища в суспільстві, державі, навколишньому світі, які людина сприймає безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв, зокрема через мережі мовлення та зв'язку, пресу. *Телеграм — перший серед конкурентів надав людям можливість створювати канали, де можна публікувати інформацію про політику, кіно, музику чи навіть про те, що з'їв сьогодні на сніданок* (УМ, ел. ресурс); **і. держа́вно-управлі́нська** *держ. упр.* — частина соціальних відомостей, повідомлень, які виділяють із загального масиву за критерієм використання в державно-управлінських відносинах. *Джерелами, що породжують державно-управлінську інформацію, є норми законодавчих та інших актів; керівні настанови та доручення <...> державних органів...* (Subjectum, ел. ресурс).; **і. соціа́льна** — знання, відомості, повідомлення тощо щодо дій, думок та стосунків між людьми, стану і характеру розвитку соціальних процесів, умов життєдіяльності, суспільного становища особи і соціальних груп, взаємодії їхніх інтересів. *Водночас відсутність екранів ускладнює користування метрополітеном для пасажирів, адже на моніторах транслювалася не лише реклама, а й повідомлення про зупинки та інша соціальна інформація* (Д, 19.02.2014).

Інформпатоло́гія *наук.* — наука, що вивчає диспропорції в галузі інформаційних течій, їх наслідки і вплив на суспільні процеси; тенденції до стандартизації культури та соціального життя суспільства внаслідок упровадження в практику засобів масової комунікації нової технології, що надає їй глобального характеру. *Про відчутний вплив інформації на розвиток суспільства свідчить поява нової науки — інформпатології* (Зн, ел. ресурс).

Інфраструкту́ра — сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо).

Західні партнери виділять 1,5 млрд євро на відновлення інфраструктури Донбасу (ВЗ, 02.07.2014); **і. крити́чна** — сукупність стратегічно важливих об'єктів для економіки і національної безпеки, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам. *У рамках зустрічі з мешканцями Красногорівки було приділено особливу увагу питанню відновлення об'єктів критичної інфраструктури Донеччини, зокрема пошкоджених об'єктів газо- та електропостачання області* (ГУ, 20.03.2019); **і. політи́чна** — організаційно-технологічний аспект політичної діяльності, що забезпечує змістовність, легітимність та ефективність політики, містить інститути, структури і процеси, які поєднують суспільство (громадянський сегмент) з урядом (органами держави та самоврядування) і забезпечують обопільні канали спілкування. *Аналіз сучасних геополітичних реалій і визначення стратегій розвитку окремих країн на середньострокову перспективу неможливі без розуміння ваги і місця в контексті розвитку політичної інфраструктури* (ВЗ, 02.07.2014); **і. політи́чної культу́ри** — комплекс взаємопов'язаних обслуговувальних моментів духовно-ідеологічного, морально-правового, матеріально-технічного, соціально-організаційного характеру, що забезпечують формування, функціонування та розвиток політичної культури. *Наявність інфраструктури політичної культури, яка може сприяти регіональним альянсам і політичній взаємодії — важливий фактор геополітики* (ДТ, 23.01.2018); **і. соціа́льна** — цілісна сукупність у певному соціумі установ, закладів, організацій та інших об'єктів користування, діяльність яких покликана забезпечувати умови існування й відтворення населення шляхом всебічного задоволення його потреб — виробничих, громадсько-політичних, соціально-культурних, побутових, вітально-біологічних тощо. *На зорі незалежності Україна була власником найбільшого в Європі й другого у світі торгового флоту Чорноморського морського пароплавства: 295 морських кораблів різних класів, близько 1,1 тис. одиниць допоміжного флоту, кілька судноремонтних заводів, портів, розгалужена соціальна інфраструктура* (УТ, 26.07.2018).

Інфраструкту́рний — який стос. до інфраструктури, пов'язаний із нею. *Програма інфраструктурної модернізації України розпочнеться з 1 березня* (ДТ, 07.02.2020).

Іреде́нта *політ.* — політичний рух, учасники якого борються за возз'єднання раніше відділених територій. *Записування громадян України і Білорусі принаймні слов'янського походження до єдиного народу, який через несприятливі історичні причини був розірваний на частини, має обґрунтувати право на іреденту* (Д, 23.01.2020).

Іредентизм *політ.* — прагнення до об'єднання частин одного етносу, що проживають у різних державах. *Найгірший варіант націоналізму — іредентизм, тому що він руйнує міжнародний порядок і призводить до воєн* (УТ, 09.06.2016).

Іреденці́йний *політ.* — який стос. до іредентизму, пов'язаний із ним. *За іреденційним рухом часто приховується небезпека для вільного розвитку національної спільноти* (ВЗ, 23.05.2014).

Ісла́м *рел.* — магометанська релігія. *...Мусульмани розглядають іслам не тільки як релігію, але й як співтовариство вірян* (Д, 09.10.2001).

Ісламіза́ція *політ., рел.* — процес посилення впливу ісламу в різних сферах державної політики і суспільного життя, а також процес збільшення кількості людей, що сповідують іслам у певному регіоні чи країні. *Уявлення про загрозу ісламізації виникає через те, що не надто помітними є інші релігії* (Д, 09.12.2015).

Ісламі́зм *рел.* — політична ідеологія та практична діяльність, що обстоює суворе дотримання вчень Корану та шаріату. *Що стосується західних країн, то там прогнозується подальше поширення ісламізму, адже стримати потоки біженців, вочевидь, буде складно* (ГУ, 17.03.2011).

Ісламофо́бія *рел.* — різновид ксенофобії, сукупне визначення для різних форм негативної реакції на іслам і на пов'язані з ним суспільні явища. *Одним із нових термінів, який швидко набуває популярноті в сучасному релігієзнавчому дискурсі, є термін «ісламофобія»* (ВЗ, 02.07.2014).

Ісмаїлі́зм *рел.* — одна з найпоширеніших течій шиїзму в ісламі, що виникла в середині VIII ст. в арабському халіфаті й поширилась усіма країнами Близького й Середнього Сходу. *Ісмаїлізм поширений серед таджиків Гірського Бадахшана по обидві сторони кордону* (Т, ел. ресурс).

Ісмаїлі́т — 1. Прихильник ісмаїлізму. *Виникнення ісмаїлітів пов'язують із розколом у шиїтському ісламі, що трапився в 765 році* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Член такої секти. *Кількість ісмаїлітів різних напрямків перевищує 15 мільйонів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Істе́блішмент *див.* **еліта: е. пра́вляча**.

Іудаїзм *рел. див.* **юдаїзм**.

Іудаїст *рел. див.* **юдаїст**.

Іуде́й *рел. див.* **юде́й**.

К

Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни, Кабмі́н Украї́ни *політ.* — найвищий орган виконавчої влади країни. *Кабмін створив штаб протидії падінню промисловості. У Кабінеті Міністрів вважають, що падіння української промисловості набуло системного характеру* (Д, 26.09.2019).

Каде́нція *політ.* — сукупність подій, фактів будь-якого політичного процесу (явища), які надають йому характеру більшої чи меншої закінченості. *Новообрана Президент Греції Катерина Сакелларопулоу перебуватиме на посаді Президента протягом 5 років. Її термін розпочнеться 13 березня, коли закінчується каденція чинного Президента Прокопіса Павлопулоса* (ДТ, 22.01.2020).

Кампа́нія — спеціально організована на певний період робота, діяльність із втілення в життя важливих чергових соціально-політичних, господарських або культурних заходів. *В Україні стартувала всеукраїнська кампанія «Підтримую лікарів», символом якої стала червона стрічка* (ВК, 21.04.2020); **к. ви́борча** — процес комунікації, діалог між політичною партією, кандидатом чи його представниками, з одного боку, та виборцями, які у день виборів мають проголосувати за чи проти, — з іншого. *Виборча кампанія сьогодення відрізняється тим, що вперше відбувалося таке системне знущання над виборцями* (УТ, 26.10.2012); **к. інформаці́йна** — спланований із певними цілями і завданнями потік інформації, що розповсюджується за допомогою різних засобів, каналів масового та індивідуального інформування, визначається тяглістю в часі та інтенсивністю. *В Україні стартувала інформаційна кампанія EUКраїна* (Д, 14.03.2021); **к. політи́чна** — система заходів, що здійснюються суб'єктом політичної дії протягом певного проміжку часу задля досягнення певної політичної мети або створення передумов для її досягнення. *Чергова політична кампанія охопила Україну: кампанія за скасування мажоритарного принципу у виборчій системі* (ГУ, 03.04.2003).

Кандида́т — особа, яка висувається для обрання до державного чи громадського органу, для призначення на будь-яку посаду чи для прийняття у будь-яку організацію. *Кандидатів визначено конкурсом, який проводила комісія Міністерства освіти і науки з відбору кандидатів на одержання державних стипендій для видатних діячів науки* (УК, 13.02.2020); **к. у депута́ти** — особа, яка реалізує пасивне виборче право й у встановленому порядку висунута для балотування на виборах до місцевих рад. *Ці вибори вперше проводилися за змішаною системою — половина депутатів парламенту обиралася за*

партійними списками, а друга — в мажоритарних виборчих округах. Причому кандидат у депутати міг балотуватися одночасно і за списком, і в окрузі (УМ, ел. ресурс).

Кано́н *рел.* — 1. Сукупність книг Біблії, застосовуваних у богослужінні. *Переважна більшість дослідників вважає, що період Ездри та Неємії став ключовим моментом впорядкування біблійного старозавітного канону* (УМ, ел. ресурс). 2. Правила з галузі догматики, культу, організації церкви, прийняті як закон. *У коментарі виданню Zahid.net отець Михайло пояснив, що композиція Страшного суду на виході з церкви — це не забаганка, а церковний канон, згідно з яким при виході з церкви зображують Судний день* (УМ, ел. ресурс). 3. Все, що твердо встановлено, стало загальноприйнятим. *Наші історики-інтелектуали, які звільнилися від класового підходу, так і не змогли запропонувати суспільству нового історичного канону* (Д, 04.12.2015).

Канонізáція — дія за знач. **канонізувáти**. *Урочиста церемонія канонізації пройшла на переповненій паломниками площі Святого Петра* (УТ, 12.05.2013).

Канонізувáти — 1. *рел.* Робити каноном / зараховувати до числа святих. *У Ватикані хочуть канонізувати «батька Європи», одного зі співзасновників Європейського Союзу Роберта Шумана* (РС, ел. ресурс). 2. *перен.*, *книжн*. Визнавати кого, що-небудь непохитно авторитарним, єдино законним і незмінним зразком. *Скільки років треба було державі Грузія і Національній грузинській церкві, щоб після відновлення свого незалежного статусу пошанувати і канонізувати свого національного героя — отця нації Іллю Чавчавадзе, поета, публіциста, громадського діяча? Час офіційно канонізувати Шевченка!* (Д, 09.03.2011).

Канони́чний — який стос. до канону. *Страждань, власних сумнівів і чужих звинувачень зазнають і мільйони тих українців, які ходять у канонічну церкву* (УП, ел. ресурс).

Капіта́л — сукупність коштів (майно, гроші, нерухомість), що приносять прибуток. *Податок на виведений капітал передбачає, що бізнесу не потрібно платити 20 % державі* (ДТ, 20.01.2020); **к. інтелектуа́льний** — розумові духовні здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці. *Тільки цілеспрямований розвиток усіх складових елементів забезпечить примноження інтелектуального капіталу організації та країни в цілому* (УМ, ел. ресурс); **к. людськи́й** — соціально-економічна категорія, похідна від категорій «робоча сила», «трудові ресурси», «трудовий потенціал», «людський фактор»; у загальному вигляді його можна розглядати як економічну категорію, що характеризує сукупність сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності. *Людський капітал — найцінніший ресурс, далеко важливіший, ніж природні ресурси чи накопичене багатство* (ВК, 21.04.2020); **к. політи́чний** — сукуп-

ність різноманітних чинників, що забезпечують його носіям (політичним діячам, партіям, представникам державної чи місцевої влади) авторитет і суспільну довіру та визначають міру їхнього впливу на суспільство в цілому або на певну його частину. *Однією з категорій, яка пояснює ситуацію з довірою / недовірою, є політичний капітал* (УП, ел. ресурс); **к. соціа́льний** — рівень кооперації, спрямований на досягнення загальнозначимих соціально-політичних цілей, чисельність організацій взаємодопомоги, щільність (насиченість зв'язків) неформальної мережі, ступінь довіри до інших людей, різних інституцій. *Саме соціальний капітал виступає одним із найбільш дієвих інструментів самоорганізації свідомих громадян, що передбачає формування взаємовідносин між ними, в основі яких є довіра та допомога* (ДТ, 14.05.2020).

Капіталі́зм — економічна система, за якої основні засоби виробництва (земля, підприємства) засновані на принципах приватної власності, особистої ініціативності, ефективності використання, наявних ресурсів, максималізації прибутку (капіталу). *Економіки, які слідують моделі капіталізму зацікавлених сторін, працюють краще за індексом, ніж ті, які орієнтовані або на капіталізм акціонерів, або на державний капіталізм* (ДТ, 20.01.2020); **к. авторита́рний** — економічна система, у якій матеріальні ресурси перебувають у приватній власності, а уряд у широких масштабах регулює і контролює економіку. *Треба сподіватися, що наступний кінець євразійської імперії — і як системи авторитарного капіталізму, і як шовіністичної держави* (ЄП, ел. ресурс); **к. акціоне́рний** — основна сукупність коштів акціонерного товариства. *Прихильники акціонерного капіталізму, включно з Мілтоном Фрідманом і чиказькою школою, знехтували тим фактом, що корпорації, які котируються на фондовій біржі, є не просто структурами, що прагнуть заробити прибуток, але ще й соціальними організмами* (Lccі, ел. ресурс); **к. держа́вний** — державний лад, за якого спостерігається безпосередня участь держави в економіці країни, основним виявом якого є державна власність на промислові, транспортні, банківські підприємства, земельні, лісові та інші угіддя. *Існують чіткі ознаки того, що президент і його соратники намагаються формувати в Україні управлінську модель державного капіталізму і керованої демократії* (УМ, ел. ресурс); **к. держа́вно-монополісти́чний** — державний лад, за якого спостерігається посилення економічної ролі держави, її об'єднання з економічною силою монополій в один механізм для пристосування до потреб продуктивних сих, збагачення монополій і утримання в залежності широких верств населення. *Я розумів, що у нас закладаються основи державно-монополістичного капіталізму, небезпечної форми розвитку економіки, тупикової гілки в розвитку економічної моделі країни, що неминуче мала призвести до серйозних потрясінь, аж до постановки питання про існування України як держави* (Д, 10.07.2015).

Капіталі́ст — 1. Представник панівного класу в капіталістичному суспільстві, що визискує найманих робітників. *Повідомлення <...> ЗМІ іспанською мовою пропагують апокаліптичні історії, звинувачують капіталіс-*

тів за спробу отримати користь від вірусу (РС, ел. ресурс). 2. *розм.* Той, хто має велику суму грошей, велике багатство; багатій. *Не такий вже він і поганий, мій брат <...> Капіталіст він мені, а не брат! — гримнув Федір Семенович* (Korpus, ел. ресурс).

Капітулюва́ти — 1. Припинивши збройний опір, здаватися переможцеві на певних умовах, запропонованих ним; віддаватися на ласку переможця. *Війна в Україні не може завершитися дипломатією, Росії доведеться капітулювати* (Glavred, ел. ресурс). 2. *перен.* Відмовлятися від дальшої боротьби проти когось, чогось; визнавати своє безсилля в чомусь. *Наш підписник розібрав шахову партію, яку грають Мессі та Роналду — запропонував капітулювати одному з гравців* (Ua.tribuna, ел. ресурс).

Капітуля́ція — 1. Припинення збройного опору й здача переможцеві на певних умовах, запропонованих ним. *Агресор використовує всі доступні засоби, аби прискорити результат, найбільш вигідний для нього: капітуляцію* (Д, 27.02.2022). 2. *перен.* Відмова від боротьби, визнання свого безсилля перед ким-, чим-небудь. *В інтерв'ю американському телеканалу ABC News Президент України Володимир Зеленський наголосив, що Україна готова до діалогу й пошуку компромісу, але не до капітуляції* (РС, ел. ресурс). 3. Нерівноправний договір, що фіксує привілейований режим для іноземців порівняно з громадянами держави перебування. *Є «договорняки» з терористами, які вирішуються особливими шляхами, і від того, що хтось заявить про блокаду Донбасу, проблема не зникне. Такі заяви навпаки є оголошенням капітуляції, що девальвує насамперед значущість громадськості як такої* (Д, 22.05.2015).

Карантúн — *мед.* комплекс обмежувальних медико-санітарних і адміністративних заходів, спрямованих на попередження поширення карантинних інфекційних хвороб. *Міністр також зазначив, що показники захворюваності різняться по областях, тому від цього буде залежати пом'якшення карантину* (ДТ, 14.05.2020); **к. адаптúвний** — обмеження в різних регіонах залежно від епідеміологічної ситуації. *Україна прийняла режим так званого адаптивного карантину, який передбачає посилення (або послаблення) карантинних обмежень залежно від збільшення (зменшення) захворюваності на коронавірусну інфекцію та смертності від неї* (Д, 13—14.08. 2021); **к. жорстки́й** — жорсткі обмеження на переміщення, а також закриття барів, готелів, кінотеатрів, спортзалів, центрів дозвілля. *Більшість українців виступають за введення «жорсткого карантину», якщо коронавірус буде і далі поширюватися в країні* (Д, 26.03.2021); **к.-ше́ймінг** — емоційна й гнівна реакція людей на недотримання кимось обмежувальних заходів або заходів безпеки. *Форми карантину-шеймінгу різноманітні*: *від здорових — зробити зауваження людині, яка не дотримується дистанції в магазині або подорожує без нагальної потреби, до агресивних форм онлайн- і офлайн-цькування* (Д, 04.08.2020).

Карантúнний — який стос. до карантину. *Від сьогодні, 6 квітня, в Україні діють ще більш суворі карантинні заходи* (ВК, 06.04.2020).

Кардина́л *рел.* — найвищий після Папи Римського духовний сан у католицькій церкві, а також особа, що має цей сан. *Папа Римський призначив першого в історії кардинала-афроамериканця* (Д, 31.03.2020).

Кар'є́ра *соціол.* — професійний шлях до успіху службовими сходами до престижного соціального статусу й становища в суспільстві. *Усупереч загальній думці, наукова кар'єра в Україні — зовсім не тихе кабінетне животіння серед книжок та лабораторного приладдя* (УТ, 24.04.2009).

Ка́рний *юр.* — пов'язаний із розслідуванням злочинів проти життя та майна. *15 квітня 2019 року Україна святкувала століття з дня заснування карного розшуку в Україні* (ЮГ, ел. ресурс).

Карт-бла́нш — 1. *юр.* Чистий бланк, підписаний будь-ким і такий, що дає право іншій особі заповнювати його текстом. *Карт-бланш перекладається з французької мови як «біла (порожня) картка, яка дає необмежені повноваження, повну свободу для проведення будь-яких дій від імені довірителя довіреній особі»* (Д, 31.01.1998). 2. *перен.* Повна свобода дій, необмежені повноваження, надані якійсь особі. *Підтримка президента, який виступає за скасування земельного мораторію, не знижується, причому понад 50 % респондентів вважає, що країна рухається у правильному напрямку. Цей факт, безумовно, дає владі карт-бланш* (УМ, ел. ресурс).

Ка́ста *соціол.* — 1. Відокремлена група людей із певними стабільними правилами, нормами, звичаями, законами, із суворою регламентацією відносин. *Невелика каста політиків і лобістів вважає, що вони мають право й повинні вказувати громадянам, як їм жити* (УТ, 24.11.2019). 2. Замкнена суспільна група, що зберігає свою відокремленість і групові привілеї. *Президент заявив, що політичних переслідувань в Україні не буде, але касти недоторканних теж* (УП, ел. ресурс).

Катастро́фа — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких (або непоправних) наслідків. *Колишнього Президента Польщі викликали на допит у прокуратуру у зв'язку зі слідством у справі Смоленської катастрофи, унаслідок якої 10 квітня 2010 року загинув Президент країни Лєх Качинський* (УТ, 10.04.2018); **к. глоба́льна** — деструктивна подія всесвітнього масштабу, здатна завдати величезної шкоди навколишньому середовищу, людині або планеті Земля. *Глобальна катастрофа в Південно-Східній Азії спричинила невидані досі людські жертви й матеріальні втрати* (ГУ, 11.01.2005); **к. екологі́чна** — незворотні зміни природних комплексів, пов'язані з нанесенням величезної шкоди навколишньому середовищу та масовою загибеллю живих організмів. *Надмірний забір води для поливу сільськогосподарських угідь перетворив озеро-море, багате життям, на безплідну пустелю — те, що відбувається з Аральським морем сьогодні, — справжня екологічна катастрофа* (УМ, ел. ресурс); **к. етні́чна** *культ.* — тотальне, глибоке потрясіння основних засад функціонування, розвитку етносів або окремих етнічних спільнот. *Наприкінці XV ст., коли відбувалися страшні напади кримських татар, жертвою яких став Київ у 1482 р., опустіла Київщина на пів-*

день від Росі й Трубежа, Переяславщина і південна Чернігівщина, Браславщина та східне Поділля. Словом, настала справжня етнічна катастрофа, гірша навіть, ніж за половецьких часів або з часів великих татарських нападів половини XIII ст. (УМ, ел. ресурс); **к. соціа́льна** *соціол.* — аномальне деструктивне явище, яке характеризується особливою глибиною соціальних наслідків, аж до повної руйнації суспільної системи чи її окремих структур, що викликає тотальне потрясіння основ життєдіяльності суспільства або окремих соціальних спільнот. *Нам конче потрібні нові точки росту, якщо у найближчій перспективі вони не з'являться, то наслідки будуть плачевні — новий виток економічної кризи і можлива соціальна катастрофа* (ВЗ, 02.02.2015); **к. техноге́нна** — подія з тяжкими наслідками для навколишнього середовища і людини, викликана частковим або повним виходом з ладу або руйнуванням технічних засобів. *Британський фізик-теоретик Стівен Хокінг попередив людство про неминучу техногенну катастрофу, яка відбудеться в найближчу тисячу років* (ВЗ, 19.01.2016).

Като́лик *рел.* — той, хто сповідує католицизм. *У Житомирі мешканці міста разом із католиками всього світу відзначили Великдень* (ГУ, 23.04.2019).

Католици́зм *рел.* — один з основних (поряд із православ'ям і протестантизмом) напрямів у християнстві, що має багато спільного з православ'ям і водночас відрізняється від інших напрямів у християнстві системою віровчення, культу, своєрідними засобами пристосування до стрімкої зміни соціальної діяльності та нової релігійної свідомості. *Католицька церква оголосить про те, що 50 священнослужителів Церкви Англії, які не згодні з можливістю появи жіночого єпископату, переходять у католицизм* (ДТ, 14.01.2011).

Католи́цький *рел.* — який стос. до католицизму. *Двоє озброєних ножами чоловіків зайшли в католицьку церкву в місті Сент-Ентьєнн-Дю-Рувре під час ранкової молитви* (ДТ, 27.07.2016).

Квазіавторита́рний — уявно заснований на беззастережному підпорядкуванні владі, авторитетові. *«Якщо так триватиме, Україна знову стане квазіавторитарною клептократією, в якій кілька очільників держави використовують силу державного апарату для просування власних інтересів», — пише дослідник ECFR* (РС, ел. ресурс).

Квазідержа́ва — особливий вид суб'єктів міжнародного права, які мають деякі ознаки держав, але не є таким у загальноприйнятому значенні. *У хмарочосі над Іст-Рівер український народ нібито представляла УРСР — квазідержава, яка не визнавала найбільшої національної трагедії — Голодомору* (УМ, ел. ресурс).

Кваліфіка́ція — рівень професійної придатності, що забезпечується сукупною наявністю у працівників загальноосвітніх і спеціальних знань, умінь, здібностей, досвіду і трудових навичок, необхідних для виконання робіт певної складності за відповідною спеціальністю. *Міністр освіти і науки стверджувала, що новою глобальною валютою називають аж ніяк не долари, євро чи біткоїни (електронні гроші), а — кваліфікацію працівника* (ГУ, 03.06.2016).

Кво́рум — встановлена правилами процедури, регламентом якогось органу чи установи найменша кількість учасників зборів, засідань керівних та представницьких органів, конференцій, з'їздів тощо, необхідна й достатня для того, щоб почати роботу форуму, колективного органу або прийняти правочинне рішення на ньому. *У Ломбардії немає кворуму, тобто референдум вважатиметься таким, що відбувся, за будь-якої кількості виборців на дільницях* (Д, 22.10.2017).

Кво́та — частка, частина, норма чого-небудь допустимого. *Верховна Рада прийняла законопроєкт № 5313 «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації», який встановлює квоти на українську мову в телеефірі* (УТ, 23.05.2017); **к. ви́борча** — кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата під час встановлення результатів виборів за пропорційною виборчою системою. *Виборча квота як один із визначальних елементів має прямий вплив на кінцевий результат виборів* (ВК, 16.04.2020); **к. ге́ндерна** — стратегія державної гендерної політики у формі позитивних дій, що має на меті збільшення кількості жінок на владних позиціях для достатнього представництва у владі. *Рада проголосувала за виборчий кодекс із гендерною квотою за відкритими списками* (ГУ, 03.06.2016); **к. е́кспортна** — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено вивозити з території держави впродовж встановленого терміну та який визначається у натуральних та вартісних одиницях. *Розподіл експортних квот здійснюється на підставі заявки в Мінекономіки та висновку Мінагрополітики про наявність обсягу сільгосппродукції та спроможність її експортувати* (ВЗ, 20.10.2010); **к. імміграці́йна** — визначена кількість іммігрантів, яким дозволяється прибуття до країни, що їх приймає. *Згідно з постановою Кабміну про імміграційну квоту, в Україну протягом року можуть переїхати 5 тисяч іноземних фахівців і влаштуватися на роботу в українські ІТ-компанії* (УП, ел. ресурс); **к. політи́чна** — кількісна міра, що визначає розмір участі політичної партії (блоку, об'єднання) у формуванні уряду, права кожного окремого члена урядової коаліції. *Чи спрацює політична квота у формуванні уряду після виборів 2015 року?* (РС, ел. ресурс).

Керівни́к *соціол.* — особа, на яку соціальними інститутами влади покладені функції управління колективом (організацією), підлеглими та яка несе адміністративну, економічну та юридичну відповідальність за конкретний об'єкт управлінської діяльності, відіграє провідну роль у прийнятті рішень, організації продуктивної праці й регулюванні міжособистісних стосунків на підприємстві. *Керівників підприємств та роботодавців просять у найближчі кілька днів максимально забезпечити дистанційну роботу працівників* (ВК, 16.04.2020).

Керма́нич *див.* **вождь**.

Кібератáка — напад противника (злочинця) в комп'ютерних системах, який завдає великої матеріальної шкоди, виводить з ладу інформаційні системи і може шкодити окремим особам або суспільству. *Кібератака Not Petia вивела з ладу кожний десятий комп'ютер в Україні* (Д, 15.08.2019).

Кібербезпе́ка — 1. Різновид інформаційної безпеки, який є важливим елементом системи політичних, правових, соціальних, інформаційних відносин і зв'язків, спрямованих на захист інформаційного простору держави від ворожих вторгнень, здатних викликати паніку серед населення. *Національний центр кібербезпеки за дорученням Президента України вже завершив роботу над проєктом нової стратегії України у сфері кібербезпеки* (Д, 14—15.08.2021). 2. Стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в кіберпросторі. *Глобальна пандемія COVID-19 — це не лише серйозна загроза для нас та наших близьких, але й серйозний виклик для нашої кібербезпеки* (УП, ел. ресурс).

Кібербу́лінг — умисне цькування щодо визначеної особи у кіберпросторі, як правило, впродовж тривалого періоду часу. *З розвитком сучасних інформаційних технологій, засобів зв'язку з'явився і такий вид насильства, як кібербулінг — приниження чи цькування за допомогою мобільних телефонів та інших гаджетів* (Д, 28.02.2019).

Кібервійна́ — частина еволюції звичайної війни в умовах глобальних технологічних, політичних і соціальних змін, де ключову роль відіграють електронні засоби, а не військові формування чи певні види озброєння. *Сьогодні Україна стала випробувальним майданчиком для кібервійни* (Д, 22.10.2017).

Кібердержа́ва — держава, яка пропонує е-громадянство, тобто можливість будь-якому землянину стати своїм е-резидентом (для доступу до низки базових послуг е-держави через цифровий паспорт, що дає можливість здійснювати дистанційні операції за допомогою електронного підпису). *Двадцять провідних кібердержав вперше зобов'язалися не використовувати хакерів один проти одного* (ГУ, 03.06.2016).

Кіберзагро́за — наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам держави в кіберпросторі, справляють негативний вплив на стан кібербезпеки держави. *Конгресмени США внесли законопроєкт щодо підвищення обізнаності американців про кіберзагрози* (УМ, ел. ресурс).

Кіберзбро́я — сукупність інформаційно-телекомунікаційних технологій, які деструктивно впливають на стани масової свідомості, політичну й економічну ситуацію в локальному (окремі країни) та глобальному масштабах; множина спеціалізованих методів і засобів, які забезпечують тимчасове або безповоротне пошкодження інформаційної інфраструктури супротивника загалом або окремих її елементів. *За словами секретаря РНБО, в наступні 5—10 років кіберзброя стане номером один у світі, навіть ядерна зброя відійде на другий план* (ГУ, 23.04.2019).

Кібернети́ка *наук.* — наука про процеси керування складними системами різного походження на основі знань, сформованих на зворотних зв'язках. *З урахуванням поставлених перед розвідувальним органом завдань у підрозділах працюють фахівці в галузях оперативно-розшукової діяльності, національної безпеки, правознавства, кібернетики* (Д, 26—27.02.2021).

Кіберполі́ція — міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної

поліції та відповідно до законодавства України, забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю. *Кіберполіція попереджає про масовану атаку «вірусу» на державні установи та приватні компанії* (УМ, ел. ресурс).

Кіберпро́стір — інтерактивне інформаційне середовище, що функціонує за допомогою комп'ютерних систем. *Ні для кого не секрет, що Захід — США, Велика Британія, НАТО загалом і окремі країни Альянсу, зокрема, країни Балтії і Польща, справді приділяють особливу увагу питанням протидії російській гібридній загрозі в інформаційній сфері і кіберпросторі* (Д, 13—14.08.2021).

Кіберро́звідка *див.* **кібершпигу́нство**.

Кіберсвобо́да — можливість демонстрації власної позиції та вільного вибору форм сприйняття і реакції в кіберпросторі. *Одночасно з іншими геополітичними обставинами це* (біометризація. — *Ред.*) *зробило кіберсвободу більш обмеженою, адже задля безпеки ми маємо надавати більше біометричних даних* (Д, 26—27.02.2021).

Кібертерори́зм — умисне, політично вмотивоване здійснювання, застосовування терору на інформацію, яка обробляється комп'ютером, комп'ютерну систему та мережі, що створює небезпеку для життя і здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були скоєні з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту. *Розвиток інформаційних технологій та процес глобалізації зумовили появу нових загроз як міжнародній, так і національній безпеці, зокрема кібертероризму* (Д, 15.10.2019).

Кіберцензу́ра — контроль чи заборона доступу опублікування чи перегляду в інтернеті. Може здійснюватися урядами чи приватними організаціями, за наказом уряду, регулювальними суб'єктами чи з власної ініціативи з політичних, моральних, релігійних чи бізнесових причин, для захисту авторського права й захисту від дифамації, для підтримки суспільних норм, через залякування чи страх перед масовими протестами. *12 березня у світі відзначається Всесвітній день боротьби з кіберцензурою, який залишився непоміченим також в Україні з огляду на інтенсивність дискусій щодо свободи інтернету та цифрових прав з боку громадянського суспільства та ІТ-спільноти* (Д, 28.05.2019).

Кібершпигу́нство — несанкціоноване отримання інформації з метою здобуття особистої, економічної, політичної або військової переваги, що здійснюється із застосуванням обходу (зламування) систем комп'ютерної безпеки та шкідливого програмного забезпечення. *Корпорація Microsoft заявляє про кібершпигунство, пов'язане з Китаєм: ідеться про дистанційне зламування поштових скриньок через недоліки програмного забезпечення* (УП, ел. ресурс).

Клан *соціол.* — одна з форм соціальної організації, замкнена група людей, пов'язаних родинними, діловими та іншими відносинами. *За словами посадовця, докази проти нього сфабрикували потужні контрабандні клани, зрощені з високопосадовцями, правоохоронцями, політиками* (УМ, ел. ресурс).

Кла́ново-олігархі́чний — який захищає інтереси певних олігархічних груп. *Той клановo-олігархічний капіталізм, який ствердився в Україні, на думку багатьох західних учених, є найгіршим із усіх різновидів капіталізму — і в плані суто економічної, і в плані соціальної ефективності* (УП, ел. ресурс); **к.-о. адапти́вний** — який містить спеціальні пристосування для захисту інтересів олігархів. *Підприємці навіть середньої ланки, які зараз максимально адаптують свої підприємства до нових умов ринку, які швидше інтегруються до Європейського Союзу, які впроваджують нові моделі управління, будуть поступово, але ефективно руйнувати старий клановo-олігархічний адаптивний клан економіки* (Д, 16—17.04.2021); **к.-о. систе́ма** — механізм, у якому влада зосереджена у руках вузького кола осіб (олігархів), які пов'язані між собою неформальними, переважно родинними відносинами й відповідає не державним, а їхнім особистим інтересам. *Клановo-олігархічна система змушує всю країну розвиватися й трансформуватися не в інтересах абсолютної більшості громадян, а в інтересах вузького кола «господарів життя»* (Д, 28.05.2019).

Клас *сусп.* — великі групи людей, які різняться за місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва, за відношенням (здебільшого закріпленим і оформленим у законах) до засобів виробництва, за роллю в суспільній організації праці, а значить, за способами одержання і розмірами тієї частки суспільного багатства, яка є в їхньому розпорядженні. *У наукових колах сучасних соціогуманітаріїв останніми роками все активніше обговорюється і вивчається нова загроза-виклик для світу, яка полягає у швидкому формуванні нового класу. Він вже отримав власну назву — «прекаріат»* (Д, 15.10.2019); **к. креати́вний** — впливова соціальна група в постіндустріальному суспільстві, зміст діяльності якої полягає у творчості, генеруванні нових проєктів. *Становлення й розвиток креативного класу є пріоритетним завданням сучасного економічного розвитку* (Д, 13—14.08.2021); **к. робітни́чий** — одна з основних груп сучасного суспільства, зайнята безпосередньою виробничою працею, працює за наймом на підприємствах з різною формою власності. *Перспективи немає — випускники шкіл не поспішають віддавати документи до професійно-технічних училищ та технікумів, щоб потім поповнити ряди робітничого класу* (УТ, 11.07.2008); **к. соціа́льний** — великі однорідні, стабільні групи людей, які розрізняються за їх місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва, об'єднані спільними цінностями, інтересами, поведінкою, освітою, родом діяльності, рівнем доходів. *Індійці з вищого соціального класу — доволі прогресивні, сучасні, обізнані та поводяться, як ми з вами* (ВЗ, 23.04.2017).

Класифіка́ція — система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. *Всесвітня організація охорони здоров'я вперше включила емоційне вигорання до своєї Міжнародної класифікації хвороб* (Д, 28.05.2019); **к. е́тносів** *культ.* — розподіл спільнот людей світу в групи залежно від певних характеристик, критеріїв. *Класифікацію етносів здійснюють за різними ознаками, головні з яких — чисельність і*

національна мова (ВЗ, 21.02.2017); **к. пода́тків** *ек.* — розподіл державних зборів країни за певними ознаками (за формою оподаткування, економічним змістом, способом утримання тощо). *Кодекс повинен кодифікувати об'єкти узаконення, встановлювати системну класифікацію податків і ознак суб'єкта та об'єкта оподаткування* (ГУ, 15.09.2010).

Кла́совий *сусп.* — який стос. до класу, пов'язаний із ним. *Український прем'єр визначив як класових ворогів недолугих чиновників, які перешкоджають розвитку бізнесу в регіонах* (ДТ, 23.01.2017).

Кла́сово-олігархі́чний *див.* **кла́ново-олігархі́чний**.

Класокра́тія *держ. упр.* — форма державного управління та устрою, спосіб, метод і принцип організації та формування управлінської еліти (національної аристократії), влада найкращих представників суспільства. *Як уважав В. Липинський, п'ятьма підвалинами Української держави мають бути: аристократія, класократія, територіальний патріотизм, український консерватизм і релігійна етика* (ВЗ, 06.04.2019).

Клептокра́т *держ. упр.* — представник клептократії, державного режиму крадіїв. *Під час третьої фази клептократ будує репутацію в новій країні, налагоджуючи тісні взаємини з впливовими людьми...* (РС, ел. ресурс).

Клептокра́тія *держ. упр.* — система влади, в умовах якої корупція і фінансові зловживання державних чиновників та політиків стають одним з основних стрижнів життя суспільства. *Клептократія — це ідеологічне кліше, що позначає такий політичний режим, за якого основні державні рішення мотивовані, в першу чергу, безпосередньою матеріальною зацікавленістю вузької групи осіб, які ці рішення приймають* (УП, ел. ресурс).

Клерика́л *рел.* — представник церкви; прихильник клерикалізму. *…Клерикал — це мирська людина, яка дивиться на світ очима цього світу, а часто не помічає прихованих від людського зору духовних речей* (CREDO, ел. ресурс).

Клерикалі́зм *рел.* — активна соціально-політична церковна позиція щодо посилення релігійного впливу на всі сфери суспільного життя, з одного боку, а з другого, — втручання держави у церковне життя. *Там, де християнство є не духовним вченням, а соціальним ритуалом, народною традицією, розквітнуть усі можливі болячки: і лицемірство, і клерикалізм, про що твердять наші критики релігії та церкви* (УТ, 29.01.2018).

Клерика́льний *рел.* — який стос. до клерикалізму й клерикалів. *З початком кризи парламентарі та місцеві чиновники в деяких основних центрах коронавірусу заявляли, що клерикальний режим, який керує Іраном, занижує реальну кількість загиблих та інфікованих* (РС, ел. ресурс).

Клерк — конторський службовець; діловод. *Здоровий глузд узяв гору над помилковими міркуваннями репутації, чи це просто добротна робота скромного клерка з фінансової розвідки однієї заокеанської країни?* (Д, 17.03.2017).

Клієнте́ла *спец.* — соціальне утворення, яке визначає пріоритети певного угруповання в прийнятті важливих рішень. *Клієнтела США від Тайваню до України вражена кабульським «скайданвінгом»* (УП, ел. ресурс).

Клієнтелі́зм — система неформальних зв'язків між індивідами та групами, що займають нерівні соціальні позиції, на основі взаємного обміну благами, в яких патрон (із вищим статусом) застосовує свій авторитет та ресурси для захисту інтересів свого клієнта в обмін на лояльність та різні послуги. *Клієнтелізм стоїть на перешкоді прогресу того суспільства, де він панує* (УМ, ел. ресурс).

Кліктиві́зм — нова практика онлайнової активності, в основі якої лежить процес застосування соціальних медіа та інших інтернет-ресурсів для просування будь-яких процесів та підтримки певних ініціатив. *Кліктивізм визначають як різновид слактивізму, дії в соціальних медіа для організації протестів, що дозволяють організаціям чисельно вимірювати свій успіх, відстежуючи кількість «кліків» на їхній петиції або заклику до дії* (Д, 18.06.2015).

Кліма́т інвестиці́йний — сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних чинників, які притаманні певній країні і визначають її привабливість для іноземного інвестора. *На думку експертів, потрібно якнайефективніше використовувати «торговий перепочинок» у світовій економіці, щоб знайти для себе нові ніші й спробувати поліпшити інвестиційний клімат, завдяки чому прийдуть до нас і запрацюють нові технології* (УМ, ел. ресурс).

Кліма́т соціа́льно-психологі́чний *соціол., психол.* — характер взаємин між людьми, суспільного настрою в колективі, пов'язаний із задоволенням умовами життєдіяльності, стилем і рівнем управління та іншими чинниками, а на рівні особистості виявляється в почутті комфортності перебування серед інших членів групи й виникає як результат емоційного переживання задоволення її головних потреб — у спілкуванні, захисті, можливості самореалізації тощо. *Об'єктивне прагнення управлінця до формування міцної і дієвої команди часто призводить до нерівномірного розподілу службових завдань між працівниками підрозділу, невдоволення наявною системою заохочення й покарання особового складу, формування клановості та протекціонізму тощо. Ці явища призводять до формування в колективі негативного соціально-психологічного клімату — атмосфери пригніченості, підлабузництва й інтриг* (ГУ, 27.03.2009).

Кнопкода́в *розм.* — термін, що вживається щодо депутатів Верховної Ради України, які з особистої зацікавленості, на виконання рішення фракції та / або її керівника чи з інших причин на пленарних засіданнях голосують за іншого відсутнього народного депутата (депутатів) за його (їхньою) згодою та / або за дорученням. *Перший «кнопкодав» погрожував у новій Раді журналістам через розголос у ЗМІ* (Д, 10.09.2019).

Коабіта́ція — певний період вимушеного співіснування глави держави й уряду, співробітництво яскраво виражених політичних опонентів у виконавчій владі, за якого сторони зобов'язані визнавати одна одну й чітко дотримуватися конституції задля уникнення двовладдя. *Потужна підтримка політичної партії в парламенті потрібна і президенту, який водночас є і державним лідером, і лідером своєї політичної сили, адже без стабільної підтримки в парламенті будь-який всенародно обраний президент приречений на коабітацію* (ДТ, 15.11.2018).

Коадапта́ція — спільне та взаємне пристосування до змін життєвих умов. *«Іригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області)» — назва монографії* (Гукалова, 2015).

Коаліціа́да *політ.* — довготривалий, усупереч законодавству, загальнодержавним інтересам і запитам, суспільний процес формування коаліції депутатських фракцій у новообраному парламенті. *Верховна Рада шостого скликання мала не менш тривалу коаліціаду* (Д, 10.04.2016).

Коаліці́йний *політ.* — 1. Який стос. до коаліції. *У коаліційній угоді є пункт про вибори мера Києва в два тури* (Д, 18.06.2015). 2. Який входить до коаліції. *Коаліційні переговори тривають* (ГУ, 04.10.2004); **к. уго́да** *див.* **уго́да: у. коаліці́йна**; **к. у́ряд** *див.* **у́ряд: у. коаліці́йний**.

Коалі́ція *політ.* — союз (об'єднання), угода громадських організацій та держав, що орієнтуються на досягнення балансу політичних сил і пов'язаний із реалізацією корінних політичних цілей та інтересів, реалізації певних ідеологічних завдань. *«Найближчим часом від імені коаліції громадських організацій ми надішлемо президенту тексти законопроєктів з нашим баченням такого перезавантаження», — повідомила виконавча директорка «Центру протидії корупції» Дар'я Каленюк* (ВЗ, 06.04.2019).

Ко́від, COVID-2019, COVID-19 — захворювання, що спричинюється коронавірусом SAPS-CoV-2, раніше відомим як 2019-nCoV, що належить до великої групи коронавірусів. *Американські рекорди за кількістю інфікованих та померлих пов'язані з тим, що за кількістю тестованих на ковід на душу населення США посідають перше місце у світі, і якість цих тестів дуже висока* (Д, 26—27.02.2021).

Ко́від-еконо́міка — сукупність суспільно-виробничих відносин, що зазнали впливу світової пандемії коронавірусу. *Вчені Київського політехнічного університету імені Ігоря Сікорського проаналізували можливі трансформації ковід-економіки і суспільних відносин в результаті впливу пандемії COVID-19 для країн Європи і України* (ЮГ, ел. ресурс).

Ковідіа́ли— покоління дітей, які народяться після пандемії коронавірусу. *Лексеми коронавірус та ковід стали основою для творення назв осіб короніали та ковідіали, що за будовою та функціями подібні до іменника міленіали, яким відповідно до теорії поколінь Y називають людей, що народилися в період з 1981 по 1994—2000 роки* (Омельчук, Мандич, ел. ресурс).

Ко́від-істе́рія, ковідоістерія — один із видів неврозу, викликаний поширенням коронавірусу. *Вакцини, маски, локдауни, ковід-істерія тощо — це інфоатака, від якої страждає населення* (РС, ел. ресурс).

Ко́відний — який стос. до ковіду. *Але все ж варто говорити про ускладнення від лікування ковіду, причому це лікування застосовується абсолютно правильно, згідно з міжнародними канонами лікування ковідної інфекції — мається на увазі лікування, скероване на розрідження крові* (Д, 19—20.03.2021); **к. амні́стія** — звільнення громадян, що мають підроблені сертифікати вакцинації від COVID-19, від кримінальної відповідальності з правом справжнього щеплення від коронавірусу. *В Україні анонсували так звану «ковідну амністію».*

У МВД повідомили її деталі (РС, ел. ресурс); **к. сертифікáт, ковід-сертифікáт, COVID-сертифікáт** — цифровий документ, що підтверджує статус громадянина про вакцинацію, негативний результат ПЛР-тестів і статус одужання від ковіду. *Ковід-сертифікат планують зробити як електронним, так і паперовим* (Зн, ел. ресурс).

Ковідофóбія — патологічний страх померти від ковіду. *Сьогодні в багатьох країнах виник новий вид фобії — ковідофобія, що представляє собою страх зараження новим вірусом коронавірусної інфекції* (ВЗ, 13.04. 2020).

Коеволю́ція *соціол., політ.* — спільний гармонічний розвиток природи і людини. *XXI століття гостро поставило проблему розуміння політики як науки і мистецтва жити разом, тобто її здатності забезпечити коадаптацію розуму і гуманності, науково-технічного і соціального прогресу, коеволюцію людини і біосфери, збереження на Землі людства* (ГУ, 02.11.2017).

Козáцтво — збірна назва вільної воєнно-промислової людності у східноєвропейських степах; символ України, її одвічної боротьби за волю та незалежність, мужності, лицарства, самопожертви, геройства; оборонці православної віри, рідної землі, людської та національної гідності. *Після першого зруйнування російськими військами Запорозької Січі в 1709 році українське козацтво, яке перейшло під протекторат кримського хана, повернулося під юрисдикцію Константинопольського патріархату* (ДТ, 18.09.2018).

Кóкус *політ.* — неофіційні, часто закриті збори (нарада) членів політичної партії або фракції для висування кандидатів на вибори, обговорення політичної лінії. *Клінтон отримала 1812 голосів делегатів під час праймериз і кокусів, а також заручилася підтримкою 571 суперделегата* (УМ, ел. ресурс).

Колабора́нт — особа, яка усвідомлено співпрацює з окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній країні. *Хто вважатиметься колаборантом Росії на Донбасі? Хто буде перевіряти жителів ОРДЛО після реінтеграції? І де гарантії, що покарання колаборантів не перетвориться в «полювання на відьом», потік наклепницьких доносів і фактор політичної боротьби?* (УП, ел. ресурс).

Колабораціоні́зм — співпраця населення окупованої території держави з ворогом в інтересах загарбника на шкоду самій державі чи її союзників. *Колабораціонізм — це співпраця з окупантом, ворогом держави, громадянином якої особа є чи була до захоплення* (УТ, 11.04.2014).

Колабораціоні́ст *див.* **колабора́нт**.

Колабораціоні́стський — який стос. до колабораціонізму, колабораціоніста. *Білоруські колабораціоністські організації та їхня діяльність у 1941—1944 рр. привернули увагу науковців* (УП, ел. ресурс).

Колегіáльний — який стос. до колегії. *Президент країни змарнував ще одну унікальну можливість — «обкатати» в умовах воєнного стану колегіальний орган військового керівництва обороною держави* (ДТ, 15.11.2018).

Колегіáльність — властивість за знач. **колегіáльний**. *Чоловіки частіше інформують підлеглих про стан справ і покладаються на колегіальність і відповідальність* (ВЗ, 20.10.2013).

Коле́гія — 1. Офіційно визначена група осіб, які утворюють адміністративний, розпорядчий або дорадчий орган. *Колегія суддів <…> задовольнила клопотання прокурора* (РС, ел. ресурс). 2. Об'єднання осіб деяких професій. *Колегія адвокатів міста Києва та Київської області <…> заснована з метою надання громадянам юридичних послуг* (РС, ел. ресурс).

Колекти́в — сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами, метою, проєктом. *Представники влади обговорили із журналістами Прикарпаття проблеми роздержавлення засобів масової інформації в регіоні. Журналістські колективи вже давно виступають за вирішення цієї гострої проблеми* (РС, ел. ресурс).

Колективі́зм *соціол.* — концепція, яка висуває на перший план громаду й суспільство, ставлячи групову мету над особистою. *Страх самотності продиктований генетично, але за радянських часів із ним можна було не зустрічатися — «рятував» суцільний колективізм* (УП, ел. ресурс).

Коле́ктор — особа, яка займається примусовим стягненням грошей у боржників. *Бувають ситуації, коли колектори телефонують і просять сплатити борг без будь-яких правових підстав* (ДТ, 24.06.2019).

Коле́кторський — який стос. до колектора. *Можливий варіант, за якого банк просто найняв колекторську фірму для телефонного спілкування з боржником* (ДТ, 24.06.2019).

Колоніалі́зм — політичне, економічне й духовне поневолення країни, зазвичай менш розвиненої в соціально-економічному відношенні. *Колоніалізм, себто підпорядкування чужих земель і визиск матеріальних та людських ресурсів за межами власної території, значною мірою посприяв соціально-економічному розвитку Європи в XVI—XIX століттях, ставши своєрідним прискорювачем первинного нагромадження капіталу й чинником активізації виробничих процесів і торгівлі* (УТ, 08.11.2017).

Колоніа́льний — який стос. до колонії. *Колоніальний визиск європейськими буржуазними країнами був організований краще, ніж феодальними, і виявився набагато рентабельнішим* (УТ, 08.11.2017).

Коло́нія — територія або країна, що перебуває під владою іноземної держави, позбавлена економічної та політичної незалежності. *Західноєвропейські імперії складалися з колоній і метрополії* (ВЗ, 07.08.2019).

Кол-це́нтр — спеціалізована організація або виділений підрозділ в організації, що займаються обробленням звернень та інформуванням по голосових каналах зв'язку в інтересах організації-замовника або голосової організації. *Поліція закрила шахрайський кол-центр в офісі Миколаєва* (УП, ел. ресурс).

Кольоро́ві револю́ції — ненасильницькі перевороти в постсоціалістичному та пострадянському світі. Репрезентувалися як рух «за збільшення демократії», наслідком ставали зміни політичних режимів у тих країнах, де такі перевороти перемагали, проходили під європейськими гаслами, широко розповсюджувалася ідея національного відродження, протестувальна спільнота була політично монолітною. *Сьогодні геополітики активно вивчають феномен кольорових революцій, оскільки саме з їх допомогою відбувається перерозподіл простору влади в нестабільних регіонах світу* (УП, ел. ресурс).

Кома́нда вла́дна — представники вищого керівництва чинної влади. *Нова владна команда готова до наступного раунду тристоронніх газових перемовин між Україною, Росією та ЄС щодо транзиту російського газу територією України й дотримуватиметься раніше заявленої української позиції* (Д, 14.09. 2019).

Командир польови́й — загальновживане позначення військового (не політичного) лідера якого-небудь озброєного формування, яке підпорядковується особисто йому, і який має усю повноту влади над непідконтрольною офіційним інституціям територією. *Польовий командир поскаржився, що афганці продовжують вірити інформації про те, що з аеропорту можна полетіти за кордон* (Д, 10.08.2021).

Комендáнтська годи́на — заборона військовим комендантом у певний час доби і на певний час перебувати на вулицях та в громадських місцях мешканцям певного населеного пункту, де впроваджено главою держави воєнний (надзвичайний) стан з метою встановлення і підтримки громадського порядку, зменшення кількості жертв, ліквідації наслідків техногенної катастрофи, епідемії на час оголошеного у даній місцевості надзвичайного стану. *Комендантську годину можуть ввести у Києві у 2020 році* (УМ, ел. ресурс).

Комерці́йний — який стос. до комерції. *Загальну позицію представників комерційних телеканалів щодо наповнення ефіру дитячими програмами дуже гарно ілюструє пісенька бандитів із радянського мультфільму про капітана Врунгеля* (УМ, ел. ресурс).

Коме́рція — діяльність із забезпечення купівлі-продажу товарів, що супроводжується проведенням відповідних розрахунків, для здобуття максимально можливого прибутку в умовах чинних правових норм. *Міжнародна організація UNCTAD (конференція ООН з торгівлі і розвитку) оцінила умови розвитку електронної комерції в 130 країнах світу* (Д, 14.04.2015); **к. електро́нна** — сфера цифрової економіки, що включає всі фінансові та торгові транзакції, які проводяться за допомогою комп'ютерних мереж, та бізнес-процеси, пов'язані з проведенням цих транзакцій. *Який стан виконання електронної комерції в кожній країні у 2021 році?* (ДТ, 27.06—05.07.2019).

Коміся — уповноважена група осіб, покликана виконувати певні завдання. *Венеціанська комісія вважає, що Закон «Про всеукраїнський референдум» не повністю відповідає міжнародним стандартам* (УТ, 18.06.2013); **к. ви́борча** — створений на відповідній території, де відбуваються вибори та проходить виборчий процес, орган, що організовує і здійснює формальну частину виборчого процесу, реєструє кандидатів, організовує і проводить голосування, виконує підрахунки голосів. *...Виборча комісія скасувала реєстрацію кандидата в депутати, який хотів балотуватися на проміжних виборах до Верховної Ради в одномандатному виборчому окрузі № 179 Харківської області* (ДТ, 27.02.2020); **к. Конституці́йна** — спеціальний допоміжний орган при Президентові України, покликаний виконувати такі основні завдання: напрацювання узгоджених пропозицій щодо проведення конституційної реформи в Україні; забезпечення широкого громадського та професійного обговорення

пропозицій щодо проведення конституційної реформи в Україні; підготовка за результатами широкого громадського та професійного обговорення законопроєкту (законопроєктів) щодо внесення змін до Конституції України; інформування громадськості про роботу з підготовки пропозицій щодо проведення конституційної реформи, її реалізації. *Новітній конституційний процес розпочався одразу ж після прийняття 16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР «Декларації про державний суверенітет України» — вже у жовтні була створена Конституційна комісія* (УМ, ел. ресурс); **к. Центра́льна ви́борча, ЦВК** — постійно діючий державний орган, який відповідно до Конституції України забезпечує організацію підготовки й проведення виборів Президента України, народних депутатів України, а також всеукраїнських референдумів. *Центральна виборча комісія затвердила перелік округів, на яких будуть проводитись вибори Президента України* (УП, ел. ресурс).

Комітéт *держ. упр.* — орган, що обирають для керівництва певною структурою. *Профільний комітет рекомендував парламентарям ухвалити рішення після розгляду* (УМ, ел. ресурс); **к. Антимонопо́льний** — державний орган зі спеціальним статусом, що має забезпечувати державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. *Щоб придбати ці заводи, олігарх мав отримати офіційний дозвіл від Антимонопольного комітету України* (УП, ел. ресурс); **к. Держа́вний** — центральний орган виконавчої влади, який, не формуючи безпосередньо урядову політику, покликаний сприяти міністерствам та уряду загалом у реалізації цієї політики шляхом виконання функцій державного управління, як правило, міжгалузевого чи міжсекторного характеру. *Серед державних структур КНДР під дію санкцій, зокрема, потрапив Державний комітет оборони, який недавно був перетворений в Комітет з державних справ* (ВЗ, 07.07.2016).

Комітоло́гія — система спеціально створених комітетів, у роботі яких беруть участь представники держав-членів, за допомогою яких узгоджуються правила й норми імплементації Європейською комісією законодавства ЄС. *Процедура комітології передбачає три види комітетів — консультативні, адміністративні та регулятивні* (ВЗ, 30.01.2019).

Компенса́ція — 1. *фін*. Відшкодування, винагорода за будь-що. *На думку українського бізнесмена, Сполучені Штати і Євросоюз повинні повністю списати борги України як компенсацію за боротьбу з РФ* (УТ, 26.05.2019). 2. *фін*. Спосіб припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних вимог кредитора й боржника. *У рамках реалізації програм держпідтримки було удосконалено механізм здешевлення кредитів. Зокрема, вдвічі збільшено розмір часткової компенсації відсоткової ставки для малих і середніх аграріїв-позичальників* (Д, 13.07.2017). 3. *фін., юр.* Грошові виплати, встановлені для відшкодування працівникам витрат, пов'язаних із виконанням ними професійних чи інших обов'язків. *У місцевих радах депутати взагалі не отримують компенсації за свою роботу* (УП, ел. ресурс). 4. *психол.* Захисний механізм психіки, що полягає в несвідомому намаганні подолати реальні чи уявні недоліки. *Не виключено, що на тлі очевидної невдачі п'ятирічного президентського терміну і на-*

передодні його завершення, у гаранта як психологічна компенсація, розвинулася прогресуюча манія величі (УП, ел. ресурс).

Компете́нтний *соціол.* — 1. Досвідчений у певній галузі, якомусь питанні. *Серед позитивних характеристик підприємства — компетентний персонал, чітка виробнича дисципліна та висока культура виробництва…* (ВЗ, 30.01.2019). 2. Повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи. *Прийняття цього проєкту нормативного документа дозволить чітко регламентувати види контролю, які може застосовувати компетентний орган до вантажів з об'єктами санітарних заходів, що ввозяться (пересилаються) на територію України...* (УК, 18.10.2018).

Компете́нтність *соціол.* — властивість за знач. **компете́нтний**. *У визначенні поняття компетентності випускників, окрім того, сказано, що вони повинні поєднувати знання, вміння і практичні навички, способи мислення, професійні, світоглядні й громадянські якості, морально-етичні цінності* (УТ, 05.02.2015); **к. громадя́нська** — здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізувати права та обов'язки. *Всеукраїнський експеримент, спрямований на розвиток громадянської компетентності школярів, запроваджують у Тернопільському правовому ліцеї № 2* (Д, 23.05.2019); **к. етнокульту́рна** *культ.* — особистісна якість людини, що формується внаслідок цілеспрямованого і спонтанного, організованого і стихійного засвоєння нею культури свого народу в усіх її виявах: традиційно-побутових, фольклорних, професійних, наукових та емпіричних знаннях, на емоційному й раціональному рівнях. *Загалом сутність етнокультурної компетентності розглядають як ключову в компетентнісній сфері особистості, а етнокультурна компетентність виокремлюється як складник загальнокультурної* (ВЗ, 14.04.2016); **к. політи́чна** — інтегральне поняття, яке відображає системоутворювальну властивість відповідності сукупності знань, досвіду, здібностей, повноважень політичного суб'єкта до сфери політичної життєдіяльності й об'єктивно наявних вимог до нього з боку суспільства; володіння певними повноваженнями суб'єктом політики; освоєння суб'єктом політики інструменталізованих знань і досвіду політичної сфери діяльності, які дозволяють оцінювати політичні процеси й брати в них активну участь. *Проблема політичної компетентності та відповідальності в політичній діяльності — одна з найбільш гострих практичних проблем політики* (Д, 10.09.2015).

Компла́єнс — відповідність будь-яким внутрішнім або зовнішнім вимогам, нормам. *Питання забезпечення комплаєнсу стосується всіх працівників компанії та є складовою частиною її корпоративного середовища* (Д, 01.10.2020); **к. антикорупці́йний** — здатність дотримання встановлення антикорупційних вимог, обмежень та заборон. *Мета антикорупційного комплаєнсу — не дозволяти співробітникам порушувати норми та приписи щодо боротьби з корупцією. І, звичайно, виявляти реальні факти корупції в компанії* (УМ, ел. ресурс); **к. антимонопо́льний** — система внутрішнього забезпечення відповідності діяльності суб'єкта господарювання вимогам антимонопольного законодавства. *Порушення антимонопольного комплаєнсу загрожує компанії*

санкціями, судовими втратами й репутаційними втратами (Д, 18.07.2021); **к.-контро́ль** — перевірка на відповідність і дотримання правил. *Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» вводить комплаєнс-контроль для всіх клієнтів* (Д, 01.10.2020); **к.-ри́зик** — потенційні витрати і юридичні санкції через недотримання законів або правил. *Ключем до управління комплаєнс-ризиками є встановлення засобів контролю, які підтверджують, що організація виконує свої внутрішні та зовнішні вимоги на постійній і регулярній основі* (УП, ел. ресурс); **к. санкці́йний** — встановлені законодавством заборони і обмеження, на які розповсюджуються всі вимоги чинного локального і міжнародного законодавства. *Мета санкційного комплаєнсу — не допустити зв'язків з контрагентами, які знаходяться під санкціями. Цей вид комплаєнсу з'явився для самозахисту компанії від ризиків співпраці з людьми й компаніями, внесеними в санкційні списки* (ЕП, ел. ресурс); **к.-систе́ма** — порядок, організація внутрішнього контролю, що дозволяє керувати комплаєнс-ризиками: ризиками притягнення до відповідальності компаній і топменеджерів. *Побудова комплаєнс-системи в будь-якій компанії має починатися з питання «Навіщо нам комплаєнс?» Яку б мету не ставила перед собою компанія, вирішальним фактором успішності створення комплаєнс-системи є підтримка власника і топменеджменту* (ЮГ, ел. ресурс).

Компліме́нтарний — який є компліментом, приємний, люб'язний. *На ювілей глави держави, в руках якого доля великого народу, ми попросили наших респондентів обійтися без солодкої патоки — виголосити не компліментарний, а «об'єктивний тост»* (ВЗ, 26.09.2015).

Компліме́нтарність — властивість за знач. **компліме́нтарний.** …*Експерти звинуватили українські ЗМІ у компліментарності щодо кандидата в президенти* (РС, ел. ресурс); **к. етні́чна** *культ.* — відчуття підсвідомої взаємної симпатії членів етнічних колективів, покладене в основу поділу на «своїх» і «чужих». *Ще далі у своїй компліментарності пішов Глава канадського уряду* (ВЗ, 28.11.2016).

Компроме́т — докази, матеріали, що компрометують кого-небудь. *Із наближенням президентських і парламентських виборів національну демократію все очевидніше охоплює епідемія дитячої хвороби популізму, демагогії, війни компроматів і правового нігілізму* (УМ, ел. ресурс); **к. політи́чний** — інформація про окремі аспекти життя та діяльність політика чи політичної сили, яка здатна нанести шкоду честі, гідності, правам й інтересам, підірвати репутацію; різновид соціального впливу з метою контролю або зміни поведінки людей для досягнення політичних цілей; інформаційний складник політичного шантажу *Політичний компромат у соцмережах на політиків навряд чи впливає на вибір українців* (Д, 30.05.2013).

Компрометá́ція — дія за знач. **компрометува́ти**. *На думку політика, нерідко все робиться для компрометації всього суддівського корпусу* (ГУ, 14.11.2008).

Компрометува́ти — розголошувати відомості, що ганьблять кого-небудь. *Приводом для цього стала поява у місті різних фальшивок, які передусім компрометували нинішню міську владу* (ГУ, 22.09.2010).

Компроміс — згода, порозуміння з ким-небудь, досягнуті шляхом взаємних поступок. *Компроміс передбачає, що кожна сторона йде на поступки, щоб знайти спільну мову і досягти взаємовигідного результату* (Termin, ел. ресурс); **к. політи́чний** — угода політичних сил на основі взаємних поступок, сферами застосування якого є законодавчий процес, формування коаліцій, висування кандидатів на виборах, формування уряду. *Політичний компроміс — це та межа, що відокремлює опонентів від ворогів, це та ціна, яку ми платимо за можливість мирно співіснувати в одній державі, залишаючись доволі різними* (ВЗ, 06.01.2020); **к. соціа́льний** — спосіб розв'язання та запобігання соціальних конфліктів, протистоянь за допомогою взаємних поступок (угод, домовленостей, договорів тощо) між супротивними силами, що є умовою соціального миру між ними. *Вибір, звичайно, загрозливий, а можливість не погодитися на соціальний компроміс має трагічні конотації* (Д, 30.05.2016).

Комп'ю́терне шпигу́нство *див.* **кібершпигу́нство**.

Комуні́зм *політ.* — політична ідеологія, заснована на ідеї суспільства загальної рівності та свободи, суспільної власності на засоби виробництва та безгрошового розподілу майна. *У Національний день жертв комунізму ми вшановуємо пам'ять більше 100 мільйонів людей, які загинули та зазнали переслідувань комуністичних тоталітарних режимів* (РС, ел. ресурс).

Комуніка́нт — учасник комунікативного процесу, особа, яка ініціює, передає інформацію. *Масова комунікація за своєю природою зорієнтована на результативне спілкування, а інтенції комуніканта та комуніката мають вбачатися як найбільш принципові та вагомі характеристики масмедійної діяльності* (Зн, ел. ресурс).

Комуніка́т — учасник комунікативного процесу, особа, яка сприймає інформацію. *Комунікатом такого моніторингу стала цільова аудиторія, яка давно сумує за радянським минулим* (УМ, ел. ресурс).

Комунікати́вний *соціол.* — який стос. до комунікації. *В основу книги, яка складається з чотирьох частин, покладено комунікативний метод навчання, що сприяє інтенсивному засвоєнню теоретичного, граматичного і практичного матеріалу* (ГУ, 09.02.2012); **к. вла́да** — здатність та можливість суб'єкта досягати певних цілей, використовуючи комунікативні структури суспільства; за такої влади об'єкт набуває певної суб'єктивності. *Комунікативна влада: утопія чи реальність?* (Д, 12.11.2015); **к. дія** — критична суспільно-політична теорія, яка описує суб'єктивний рівень взаємовпливів учасників комунікації для досягнення ними консенсусу. *Комунікативна дія і дискурс — дві форми повсякденної комунікації* (УМ, ел. ресурс); **к. раціона́льність** — суспільний процес подолання тих системно-утворюваних комунікацій суспільно-політичних суб'єктів, у яких консенсус щодо взаємної діяльності відсутній. *В епоху влади комунікативної раціональності існування абсолютного, безособистісного критерію істини ставлять під сумнів* (Д, 26.10.2017).

Комуніка́тор *соціол.* — людина, яка впливає на партнерів у спілкуванні адресно й доцільно, добираючи дії, слова, інтонації і формулювання для того,

щоб одержати потрібну реакцію або відповідь. *Сучасний дипломат повинен мати дві основні навички: переговірника та комунікатора. Переговірник — для внутрішніх дипломатичних розкладів та комунікатор — щоб комунікувати із зовнішніми позадипломатичними аудиторіями для пояснення того, що відбувається* (Д, 03.04.2015).

Комунікаційний — який стос. до комунікації. *Банкова вже не вперше зазнає комунікаційних поразок, але цього разу помилки були невимушеними та засвідчили низький професійний рівень прессслужби президента* (ВЗ, 06.01.2020).

Комуніка́ція — спілкування, передавання інформації, процес інформування широких мас із застосуванням технічних засобів, засобів масової інформації (преси, радіо, телебачення тощо). *На думку нового прем'єр-міністра, для стимулювання промисловості необхідно зосередиться на трьох напрямках: комунікація з промисловцями, лобізм на світових ринках і створення відповідних умов у податковій сфері* (ДТ, 06.03.2020); **к. глоба́льна** — можливість надавати й отримувати інформацію через мовлення, слухання, читання та писання. *Революційний перехід до цифрового способу кодування інформації (в бінарній системі числення) зумовив кардинальні зміни в глобальних комунікаціях, в результаті яких засоби масової комунікації почали активно використовувати разом з комп'ютерними мультимедіа* (Зн, ел. ресурс); **к. ділова́** *соціол.* — особлива форма соціальної взаємодії, що реалізується у процесі двостороннього обміну діловою інформацією та забезпечує взаєморозуміння всіх її учасників. *Ділова комунікація з одним із олігархів мала несподіване продовження* (Д, 12.11.2015); **к. ма́сова** *соціол.* — соціокультурна взаємодія в масштабах суспільства через розповсюдження та обмін інформацією за допомогою технічно обладнаних масмедіа (преси, радіо, телебачення, відеосистем, кіно). *Соціальні стереотипи, які містяться в масовій комунікації, чинять значний вплив на пізнавальні процеси, обмежуючи та певним чином спрямовуючи процедуру осмислення нового явища* (Д, 26.10.2017); **к. політи́чна** — форма спілкування у сфері політичної діяльності, яка встановлена на основі обміну інформацією. *Політична комунікація впливає на процес формування громадської думки, сприяє соціалізації громадян, структурує політичний простір* (УМ, ел. ресурс); **к. соціа́льна** *наук.* — галузь науки, яка вивчає сутність, закономірності соціальних зв'язків, процеси, структури та форми соціальних відносин. *Наука про соціальні комунікації, на відміну від інших галузей гуманітарного знання, знаходить свій об'єкт насамперед у дійсності, а саме у досвіді засобів масової інформації і породжуваних ними ідеях* (Зн, ел. ресурс).

Комуні́ст *політ.* — 1. Прихильник комунізму. *Православний російський комуніст спричинив політичну кризу в Грузії* (ДТ, 27.05—06.07.2019). 2. Член комуністичної партії. *Ідея виявилася дуже вдалою і різко контрастувала з блоком комуністів та соціалістів* (Д, 13—14.08.2021).

Комуні́стичний *політ.* — який стос. до комунізму; який керується ідеями комунізму. *Російська Федерація як правонаступниця комуністичної імперії продовжує застосовувати саме такі норми для підвладних, фактично поневолених народів у вигляді «федерації»* (Д, 07—08.05.2021).

Комунітари́зм — теорія, провідною ідеєю якої є цінність спільноти та моральних відносин, а також заперечення загальноприйнятої в соціальній психології біполярної моделі «індивідуалізм—колоніалізм»; це реакція на урбанізаційний розвиток суспільства, певна відповідь на потребу в новій соціальності, що поєднала б особистісну групову автономію з соціальним обов'язком і поняттям соціального блага. *В основі протистояння лібералізму та комунітаризму лежить специфіка духовних цінностей, соціальних і політичних відносин, та відповідно традиційно встановлених культурних утворень* (ВЗ, 05.10.2017).

Комуніта́рний — який вживається для визначення будь-якої доктрини, яка своєю провідною ідеєю вбачає соціальне благо або цінності загального блага й обмежує прагнення до індивідуальної незалежності та самореалізації. *Комунітарний метод управління Європейської спільноти 60-х років минулого століття зводився до максимального поєднання національних форм і методів управління* (РС, ел. ресурс).

Комуніта́рність — властивість за знач. **комуніта́рний**. *Комунітарність базується на ідеях толерантності, плюралізму, рівності, справедливості та наданні кожному членові спільноти допомоги для реалізації своїх здібностей, виконання соціальної ролі, принесенні користі суспільству* (ЮГ, ел. ресурс).

Комута́тор *див.* **ньюзме́йкер**.

Комюніке́ — офіційне урядове повідомлення про міжнародні переговори, домовленості, досягнуті між державами, важливі події внутрішнього життя (з'їзди, конференції, наради тощо), про хід воєнних дій. *На офіційному сайті Президента України оприлюднено змінений переклад тексту комюніке Загальних узгоджених висновків Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року* (ГУ, 13.12.2019).

Конве́нція — міжнародний договір із будь-якого соціального питання. *1 січня 1996 року набула чинності для України Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 року. Учасниками зазначеної Конвенції є 47 держав-членів Ради Європи та 19 держав, які не є членами Ради Європи* (Д, 01.01.2014); **К. про за́хист прав люди́ни** — європейський міжнародно-правовий договір, де визначено основні права та свободи людини і громадянина, зокрема право на життя, право не бути підданим катуванню, не утримуватися в рабстві або в підневільному стані, не бути присилуваним до примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність, на справедливий судовий розгляд, право не бути покараним без закону, право на повагу до особистого і сімейного життя, право на одруження, на свободу думки, совісті і віросповідання тощо. *Верховна Рада ратифікувала Протоколи № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписані Україною 20 червня 2014 року* (ВЗ, 05.10.2017); **конве́нції Жене́вські** — узагальнена назва міжнародно-правових договорів, які було укладено в Женеві та які закріплюють у міжнародному праві норми щодо гуманного ставлення під час війни. *Представник незаконних збройних формувань грубо порушив Женевські конвенції про захист цивільного населення під час війни та про поводження з військовополоненими* (ДТ, 06.02.2020).

Конверге́нтний — який зближується з чимось, сходиться. *Участь у циклі тренінгів надасть журналістам можливість краще зрозуміти ідеологію конвергентних ЗМІ та оволодіти конкретними прикладними навичками зі створення якісних журналістських матеріалів для різноманітних медіаплатформ* (Зн, ел. ресурс).

Конверге́нція *соціол.* — утворення однакових явищ у різних суспільствах або в одному суспільстві в різні епохи, без прямого наслідування, на основі однакових ідеологічних, економічних, культурних умов. *Коли на початку 1979 року в телекартинці побачив майбутнього генсека, який говорив про конвергенцію, подумки аплодував* (УК, 01.07.2017); **к. етні́чна** *культ.* — виникнення в різних місцях незалежно один від одного подібних або однакових культурних явищ під впливом загальних законів суспільного розвитку. *Відбувається і зворотний процес — конвергенція (зближення) етносів унаслідок історичного розвитку і взаємодії народів* (ВЗ, 22.04.2020).

Конве́рсія — зміна умов випущених раніше державних позик. *«Для розмінування території сходу України потрібні дуже великі ресурси», — наголошують у Центрі досліджень армії, конверсії та роззброєння* (Д, 07.03.2018).

Конві́ксія — порівняно невелика група людей з подібним (однаковим) побутом і місцем проживання, яка існує впродовж декількох поколінь (сільські громади, невеликі племена). *Консорції і конвіксії мають не тільки професійні чи родинні об'єднавчі інтереси, а й спільні естетичні смаки* (УМ, ел. ресурс).

Конгломера́т — територіально велике державне об'єднання земель різнорідних за історико-культурним розвитком. *В аборигенів немає єдиної мови або культури — нині вони говорять ста сорока сімома мовами, а п'ятдесят років тому мов було понад двісті. Австралію до приходу європейців можна уявити як конгломерат кількохсот країн, з власними мовами, звичаями і малюнками* (ГУ, 28.11.2019).

Конкорда́т *рел.* — угода між урядом якої-небудь держави й Папою Римським, що визначає становище католицької церкви в цій державі. *У випадку підписання конкордата (договору про співпрацю церкви й держави) католицька церква в Білорусі отримає можливість для активного розвитку та збільшення пастви* (УМ, ел. ресурс).

Конкуре́нт *соціол.* — особа, яка змагається в будь-якій сфері діяльності з іншою. *На обох торгах єдиним конкурентом фірми був приватний підприємець* (ВЗ, 18.12.2018).

Конкуре́нтний — який стос. до конкуренції. *Якщо ми говоримо про конкурентний продаж, то за нього заплатять стільки, скільки він коштує на ринку* (УП, ел. ресурс); **к. суспі́льство** — вищий ступінь розвитку громадянського суспільства, що характеризується високим освітнім, ціннісним, інтелектуальним тощо потенціалом, а також широким набором засобів і характеристик, здатних забезпечити надійний захист інтересів, стійкість такого суспільства до внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз. *Сприйнятливість конкурентного суспільства до політичних безумств залежить не тільки від*

наявності та сталості представлених у суспільстві систем цінностей, але й від ефективності таких комунікативних інструментів, як ЗМІ, від їхньої здатності виконувати свою соціокультурну функцію — підтримувати спільні цінності (Д, 05.02.2016).

Конкуре́нція — суперництво, боротьба за досягнення найвищих результатів. *На сьогодні головна конкуренція між США та Китаєм якраз і ведеться за торговельні шляхи* (Д, 13—14.08.2021); **к. політи́чна** — форма політичної взаємодії, в якій суб'єкти політики в межах правових або неправових правил змагаються за перевагу в розподілі влади, матеріальних ресурсів і престижу. *Гостра політична конкуренція очікується і в опозиційному таборі* (ВЗ, 03.09.2013).

Ко́нкурс — вид змагання, яке має на меті виявлення кращих проєктних пропозицій, розроблених за критеріями, встановленими організатором заходу. *За підтримки Міністерства культури України творчий конкурс організували редакція журналу «Камуфляж» разом із Національною асамблеєю України, Всеукраїнською громадською платформою «Україна — це Я» та громадською спілкою «Слава Україні»* (Д, 15.05.2015).

Конкурува́ти — боротися за найкращі результати, вигідніші умови виробництва. *Треба навчитися конкурувати, але воюючи, не за рахунок національного інтернету та безпеки* (РС, ел. ресурс). // Витримувати суперництво з чим-небудь. *Одначе не можна не бачити, що паралельно зіп'ялися на ноги селянсько-фермерські осередки, здатні з ними конкурувати* (СВ, 27.09.2016).

Консе́нсус — 1. Взаєморозуміння, згода з певного питання, досягнуті договірними сторонами внаслідок попередньо проведених переговорних процесів для розв'язання суперечливих проблем, усунення розбіжностей і прийняття умов, які задовольняють усі сторони. *Серед учених існує широкий консенсус щодо психологічної допомоги після стихійних лих і великих інцидентів* (ДТ, 22.04.2020). 2. Спосіб формування і прийняття колегіальних рішень, актів, що ґрунтуються на засадах їх підтримання більшістю тих, хто брав участь у їх опрацюванні, та відсутності заперечень проти прийняття рішення з боку хоча б одного з учасників. *Усі рішення в Євросоюзі приймаються одноголосно, але найбільший вплив на цей консенсус має Німеччина* (ВЗ, 22.10.2014). 3. Прийняття рішення або тексту договору на міжнародних конференціях і в міжнародних організаціях на основі спільної згоди учасників форуму без офіційного узгодження, за відсутності формально заявлених заперечень. *За підсумками засідання керівників у форматі «круглого столу» буде опубліковано спільне комюніке, що продемонструє політичний консенсус глав країн щодо спільного будівництва ініціативи «Один пояс, один шлях»* (УК, 26.04.2019).

Консерватúвний — який обстоює, захищає старе, віджиле. *Фахівці кажуть, що зіставивши дані дослідження з попередніми, можна стверджувати, що українська школа — консервативна, застигла, без чіткої цілі* (Д, 19—20.03.2021).

Консерватúзм — політична ідеологія та практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання наявних форм соціальної структури, традиційних цінностей, морально-правових засад, культурного ко-

ду конкретного суспільства і обережне ставлення до реформ. *Зараз в Україні і населення, й експертне співтовариство поляризовані. З одного боку, є розчарування в ліберальній ідеології, яка не принесла підвищення рівня життя, з іншого, — немає довіри до консерватизму як ідеології, особливо в плані державної участі в економіці (згадують кризу часів закінчення існування СРСР)* (ДТ, 25.11.2018).

Консолідáція *соціол.* — форма політичної взаємодії, яка передбачає об'єднання, згуртування суб'єктів політики для досягнення загальної мети навколо спільних цінностей та інтересів. *Єднання й консолідація людей для захисту прав і свобод — одне з найбільших досягнень Євромайдану* (Д, 10.12.2013); **к. внутрішньоетні́чна** *культ.* — внутрішнє згуртування етнічної спільноти за нівелювання відмінностей між наявними в ній групами. *Прикро, що в сучасному світі знаходиться інформаційний простір для провокативних заяв, які аж ніяк не сприяють міжнаціональному порозумінню, внутрішньоетнічній консолідації* (Д, 01.11.2013); **к. міжетні́чна** *культ.* — злиття кількох споріднених за мовою та культурою раніше самостійних етносів у нове, більше за розмірами етнічне утворення. *Серйозним випробуванням для регіональних союзів будуть дедалі більш помітні та активні зусилля щодо використання етнічних меншин як чинника зовнішньої політики. Завдяки цьому міжетнічна консолідація, розвиток за логікою замкнених анклавів набувають наступально-системного характеру* (ГУ, 18.12.2010); **к. націона́льна** — макрорівень соціальних процесів консолідації, компліментарність (інтеграція) різних соціальних груп, етносів у державі, що становлять єдиний цілісний соціальний організм і захищені громадянськими правами та політичною свободою. *Із усіх регіонів надходить інформація про те, що мовний закон загалом діє позитивно і є ознакою поступової національної консолідації України* (Д, 04—05.06.2021); **к. політи́чна** — процес об'єднання, зміцнення, єдності політичних сил (людей, соціальних груп, політичних партій і організацій тощо) з метою посилення боротьби за вирішення загальних завдань. *Як частина політичного управління, політична консолідація місцевих громад у сучасній Україні реалізується паралельно із процесами децентралізації* (УП, ел. ресурс).

Консолідóваний — який згуртований, міцно об'єднаний. *Усі консолідовані країни мали сильного політичного лідера, який був моральним авторитетом під час правління і залишався таким для низки майбутніх поколінь* (Д, 11.05.2018); **к. інформа́ція** — одержані з кількох джерел і системно інтегровані різнотипні інформаційні ресурси (знання), які є повними, цілісними, без суперечностей та становлять адекватну інформаційну модель проблемної області з метою її аналізу, опрацювання й ефективного використання в процесах підтримки прийняття рішень. *Спеціалізація «Консолідована інформація» здійснює підготовку інформаційних аналітиків для всіх видів економічної та соціальної сфер діяльності, здатних забезпечити генерацію нових знань та інформаційну підтримку прийняття рішень* (ВЗ, 02.03.2020).

Консóрціум — організаційна форма тимчасового об'єднання незалежних підприємств і організацій для координування їхньої підприємницької діяльно-

сті. *Президент виступає за створення міжнародного консорціуму для реалізації проєкту нафтопроводу «Одеса—Броди»* (УП, ел. ресурс).

Консо́рція — компліментарне об'єднання невеликої групи людей, часто пов'язаних між собою дещо ефемерно, єдиною метою чи історичною долею. *Оцінку змін клімату в Україні проводитиме консорція двох провідних європейських інститутів...* (УК, 27.04.2020).

Конспірологі́чний — який стос. до конспірології. *У доповіді «Чому конспірологічна пропаганда успішна в Україні і що з цим робити?» згадують дані Світового дослідження цінностей, згідно із яким багато українців мають менталітет «виживання», і це дійсно так* (Д, 25—26.06.2021).

Конспіроло́гія — узагальнена назва концепцій про роль таємних товариств у суспільно-історичному процесі. *Також люди вірять у конспірологію, бо відчувають, що в них немає суб'єктності, думають, що самі не можуть нічого змінити* (Д, 25—26.06.2021).

Конституці́йний — який стос. до конституції. *Змістовне праворозуміння конституційного контролю висуває вимоги до конституційності законів та інших нормативно-правових актів* (ГУ, 11.10.2016).

Конституці́йний Суд Украї́ни, КСУ — орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та в передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Основного Закону України. *Конституційний Суд України підтвердив законність президентського указу про розпуск Ради та довгострокові парламентські вибори* (ДТ, 22—26.06.2019).

Конституці́йність — загальна вимога, яка полягає в неухильному виконанні та дотриманні конституції й дотриманні конституційних норм усіма суб'єктами конституційних відносин, правильному застосуванні їх органами влади й уповноваженими суб'єктами законів та інших нормативно-правових актів виключно на основі конституції та у повній відповідності з нею. *Антикорупційне законодавство: боротьба за конституційність продовжується* (УМ, ел. ресурс).

Конституці́йно-правови́й — який врегульований нормами конституційного права і гарантований державою. *Крім того, сьогодні під час творення конституційно-правової системи потрібно обов'язково звертатися до національної ментальності, здійснюючи зв'язок із правом, законодавством, конституцією* (Д, 25—26.06.2021).

Конституціоналіза́ція — закріплення певних положень у тексті конституції, надання їм конституційної сили. *Сучасний стан конституціоналізації суспільних відносин підтверджує наявність в Україні конституціоналізму, що вимагає постійної уваги до правової системи з боку Конституційного Суду...* (ГУ, 21.12.2011).

Конституціоналі́зм — теорія і практика обмеження всевладдя держави за допомогою права, основні норми якого відображено в конституції. *Уже два роки в світі і в Україні всім зрозуміло, що ніяких змін до конституції вносити*

не можна, тому що це порушує ключові принципи конституціоналізму... (Главком, ел. ресурс).

Конститу́ція — основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, фундаментальні принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян. *У неділю вісім мільйонів кубинців мали змогу проголосувати на референдумі за прийняття нової конституції країни* (УМ, ел. ресурс).

Конструктиві́зм — теорія, представники якої визнають етнічні спільноти як певні інтелектуальні конструкції вчених, політиків, яким завдяки значному поширенню системи освіти, розгалуженій мережі засобів масової інформації вдається передавати власні ідеї масам, активно впливати на них. *Нам як ніколи потрібен конструктивізм, потрібно відмовитися від сценарію катастрофізму* (ГУ, 26.11.2020); **к. соціа́льний** — методологічна настанова, що потребує під час пояснення й розуміння соціальних процесів рішуче заперечувати ідею об'єктивної «даності» ідентичності. *Теорія соціального конструктивізму стверджує, що зміст і знання створюються соціально* (Зн., ел. ресурс).

Конструкти́вний — який може бути основою чого-небудь. *Тому, на думку науковців, перед державною владою, політичним та економічним істеблішментом, перед усією інтелектуальною частиною суспільства стоїть невідкладне завдання — запобігти негативній конфронтації в її руйнівних формах та досягти конструктивної консолідації як згуртованості населення навколо спільних цінностей та спільної мети на демократичних та гуманістичних засадах* (Д, 11.05.2018).

Ко́нсул — урядова особа, призначена однією державою до іншої держави, покликана захищати юридичні та економічні інтереси своєї країни та її громадян. *Серед інфікованих людей громадян України не зареєстровано. Про це заявив Генеральний консул України в Мілані* (ДТ, 26.02.2020).

Ко́нсульство — офіційне представництво країни за її межами, офіс консула. *У відомстві нагадали українцям про можливість звернутися до посольства у разі надзвичайної ситуації, а також виникнення обставин, які потребують невідкладної реакції консульства* (РС, ел. ресурс).

Ко́нсульський — який стос. до консульства, консула. *Скажу відверто, це створювало величезне навантаження на консульських працівників, які в моменти пікового навантаження не справлялися з таким потоком відвідувачів* (ДТ, 21.11.2018).

Консюмери́зм — організований рух громадян як одна із форм соціальної діяльності громадських об'єднань і державних установ, спрямований на захист прав та інтересів споживачів, посилення їхнього впливу на продавців і виробників як у сфері бізнесу, так і поза нею. *Консюмеризм підкреслює необхідність раціонального використання природних ресурсів і структурних компонентів товарів, застосування сучасних ефективних методів виробництва* (Зн., ел. ресурс); **к. політи́чний** — різновид політичної поведінки громадськості, вмотивованої споживацькою свідомістю, яка схильна розглядати політичних акторів виробниками специфічних товарів і послуг, що пропонуються

на ринку політичного процесу, а також схильність до бойкоту ринкової продукції із політичних переконань. *Не менш важливим аспектом критики концепції політичного консюмеризму є її соціальна значущість, роль у соціально-політичному житті суспільства* (ЮГ, ел. ресурс).

Конте́нт — будь-яка інформація, виражена усним чи писемним (електронним) текстом. *Під контентом у широкому сенсі розуміють власне наповнення сайту — це інформаційні матеріали та розміщені на сайті файли для завантаження* (Vostok, ел. ресурс).

Континге́нт військо́вий — кількісно обмежений склад військовиків певної держави, який перебуває в іншій країні з миротворчою місією. *США розпочали операцію з виведення американського військового контингенту з Сомалі* (Armyinform, ел. ресурс).

Контра́кт *юр.* — 1. Правовий документ, що засвідчує певну домовленість між партнерами про засади спільної виробничої і творчої діяльності; договір, писемна угода сторін. *Міністерство оборони США підписало контракт з групою компаній Raytheon — Lockheed Martin на виробництво протитанкових ракетних комплексів Javelin для України та інших держав на суму 18,4 млн доларів* (Д, 29.02.2020). 2. *військ*. Юридичний договір між військовослужбовцем і державою, за яким військовий зобов'язаний відслужити певний термін, а держава бере на себе зобов'язання забезпечити йому певну грошову винагороду та додаткові привілеї. *Згодом ухвалив рішення підписати контракт і продовжити військову службу* (УМ, ел. ресурс). 3. Юридичний договір між абітурієнтом і навчальним закладом, за яким вступник зобов'язаний сплатити за своє навчання, а навчальний заклад має забезпечити його якісними знаннями. *Після оголошення результатів конкурсу абітурієнт повинен підписати контракт* (ГУ, 19.07.2013).

Контраф́акт — новий продукт, створений на основі наявного оригіналу з порушенням інтелектуальних прав; фальсифікований споживчий товар. *Фіскали проводять обшуки у тютюнового виробника через контрафакт, там це називають рейдерством* (ЕП, ел. ресурс).

Контраф́актний — який стос. до контрафакту. *Працівники ДФС разом із слідчими прокуратури виявили у Києві підпільні склади, де зберігали і продавали контрафактний алкоголь* (УП, ел. ресурс).

Контраф́акція — 1. Порушення авторського права через відтворення й поширення чужого твору. *Як показали наступні кроки міліції (коли сервери було повернено, крім тих, де виявлено випадки контрафакції), все-таки можна було діяти виваженіше...* (УК, 08.02.2012). 2. Неправомірне відтворення й використання об'єкта, що належить іншій особі, для одержання прибутку. *Ще одна сфера для злочинності, за даними Європолу, — це контрафакція, оскільки злочинці користуються браком коштів, а схвильовані люди виходять в інтернет, щоб закуповувати медичні товари* (Д, 27.03.2020).

Контрдемокра́тія *політ.* — особливий різновид демократії, а саме такої її політичної форми, яка підкріплює в умовах сучасності звичайну виборну демократію і визначається як демократія непрямої влади, що розсіяна в соці-

умі, а також демократією стійкої недовіри, яка спрямована на контроль за діями владних інститутів, тим самим доповнюючи епізодичність звичної електорально-представницької системи. *Але зараз європейські ліві стоять перед викликами нової епохи фактичної контрдемократії і відповідно необхідного перезапуску всього лівого політичного флангу* (ЄП, ел. ресурс).

Контреліта — опозиційна до правлячої політичної еліти частина бюрократії, соціальна група, яка бореться за право на входження в еліту або створення нової з суб'єктивної політики, що діє організовано (легально чи ні) і прагне отримати владу або передати її іншій політичній силі. *Утім, як засвідчили останні події, контреліта теж далека від досконалості...* (Д, 02.08.2003).

Контрибу́ція *фін.* — 1. Примусові грошові або натуральні стягнення під час війни з населення окупованої території, які провадять ворожі війська. *15 серпня нацисти наказали єврейській громаді сплатити протягом восьми днів контрибуцію — 13 кілограмів золота* (ГУ, 20.09.2018). 2. Грошові суми, які за умовами мирного договору держава-переможниця стягує після війни з переможеної держави. *Наслідками Першої світової війни була відмова Росії платити борги, а також Версальська мирна угода, що накладала величезну контрибуцію на Німеччину* (ВЗ, 10.01.2019).

Контрідеологі́чний — який стос. до контрідеології. *Самі «ревізіоністи» в цей спосіб виводили дебати за рамки наукових аргументацій і нерідко вдавалися до контрідеологічних аргументів* (УП, ел. ресурс).

Контрідеоло́гія — протилежна сукупність уявлень, переконань та ідей, зосереджена на стосунках людей у суспільствах та призначених не виправдовувати чи змінювати їх, об'єднувати людей для колективних дій. *Контрідеологія — це значно більша сила, а ще це дуже велике зло* (УП, ел. ресурс).

Контркульту́ра *соціол.* — субкультура, цінності та норми якої заперечують цінності та норми домінуючої культури. *Контркультура 60-х років, відома у нас лише за мемами «хіппі» та «хрущовська відлига», виявилася найбільш продуктивною для цивілізації, забезпечивши майже безкровний перехід до нового світового порядку, де агресивна буржуазна філософія поступилася лідерством гуманістичним ідеалам* (Д, 07.12.2018).

Контро́ль — 1. Перевірка, облік, спостереження за чим-небудь. *Депутат також зазначила, що літні майданчики можуть безпечно працювати за умов обмеження кількості відвідувачів з розрахунку 1 відвідувач на 5 м та постійного контролю температури персоналу і відвідувачів закладу* (ДТ, 28.04.2020); **к. грома́дський** — один із видів суспільного контролю, який здійснюють об'єднання громадян і самі громадяни за дотриманням вимог Конституції та чинного законодавства України державними органами, кооперативними й громадськими організаціями, підприємствами та установами, посадовими особами. *Автори переконують, що основною метою їхнього законопроєкту є законодавче врегулювання лобізму, покликане забезпечити над ним державний та громадський контроль* (Д, 12.10.2016); **к. у сфе́рі держа́вного управлі́ння** *держ. упр.* — усебічне й постійне відстеження й коригування різних

заходів державного управління, зокрема розроблення і здійснення державної політики, виконання державних цільових програм, реалізації нормативно-правових актів; важлива функція державної влади та управління, яка дає можливість не тільки виявити, але й запобігти помилкам і недолікам у діях суб'єктів державного управління, шукати нові резерви та можливості. *Розвиток демократії в Україні, чітке визначення її євроінтеграційних перспектив обумовлює актуалізацію дослідження проблем контролю у сфері державного управління, оскільки демократична конституційна система передбачає, що влада в ній має бути поділена, обмежена, доступна, передбачувана, ефективна і підконтрольна* (ГУ, 12.01.2019); **к. фінáнсовий** *фін.* — Перевірка ведення фінансової документації, її відповідності встановленим нормам і правилам. *Фінансовий контроль з усіма притаманними йому витратами часу і ресурсів явно призведе до згортання низки компаній, і відтак на бобах опиняться й ФОПи також* (ВЗ, 03.03.2020). 2. Установи, особи, що перевіряють діяльність будь-якої іншої організації або відповідальної особи, звітність тощо. *...Контроль та моніторинг способу життя чиновників буде забезпечувати у НАЗК Станіслав Патюк* (Д, 09.02.2018). 3. Заключна функція управління. *Дієвий <...> контроль з боку виконавчої і законодавчої гілок влади — це одна з управлінських функцій і атрибутивна властивість правової держави* (ВЗ, 26.04.2019).

Контрпропага́нда — комунікативна діяльність, орієнтована на протидію закріпленню у свідомості або трансформацію певних настанов, переконань, стереотипів цільової аудиторії за допомогою інформаційних та / або маніпулятивних прийомів, технік, методів, які з метою досягнення поставлених політичних цілей і завдань, використовує протилежна сторона (переважно держава /и). *Але однією з ключових тез є твердження, що найкраща контрпропаганда — це правда* (ВЗ, 16.05.2018).

Контрро́звідка — уповноважені державні органи, що здійснюють агентурно-оперативну, розшукову, режимну, оперативно-технічну та іншу роботу із попередження, виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці конкретної держави. *У Харкові контррозвідка СБУ затримала зрадника, який працював на російську військову розвідку* (РС, ел. ресурс).

Контррозві́дувальний — який стос. до контррозвідки, пов'язаний із нею. *Метою контррозвідувальної діяльності є попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України…* (Ligazakon, ел. ресурс); **к. о́ргани** *див.* **контрро́звідка**.

Конфедера́ція *політ., держ. упр.* — тимчасовий союз двох або більше суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій; кожна держава такого союзу має свою незалежну систему органів влади й управління, власне громадянство, свою валюту, національну армію, незалежне законодавство, правову і судову системи. *Під конфедерацією прийнято розуміти союз суверенних держав для здійснення конкретних спільних цілей або дій* (ДТ, 26.11.2016).

Конфесійний *соціол., культ., рел.* — який стос. до конфесії, релігії; релігійний, духовний. *Конфесійні ЗМІ цікаві обмеженій частині воцерковлених осіб, і світськими медіа не сприймаються як конкурентні* (Д, 01.03.2013).

Конфе́сія *соціол., культ., рел. див.* **віросповіда́ння**. // Об'єднання вірян, послідовників цього релігійного віросповідання. *В Україні, за офіційною статистикою, на початку XXI ст. діяли релігійні організації 105 конфесій* (УМ, ел. ресурс).

Конфігура́ція політи́чна — взаємне розташування, розміщення політичних сил. *Новий світовий уклад абсолютно змінить політичну конфігурацію союзів по всьому світу* (УП, ел. ресурс).

Конфі́ніум — замкнений прикордонний простір, що перебуває під спеціальним управлінням. *Приклади конфініумів: «романські замкнуті простори», які були утворені в Південному Тіролі (Австрійська імперія); Славонський військовий кордон, який був організований принцом Євгеніем Савойським проти турків; граничар — територія проживання сербів і хорватів за своїми природними рубежами (Динарські Альпи, річки Купа, Уна, Сава і Дунай), які отримали військову адміністрацію спочатку від хорватського уряду, а потім — від австрійського* (СПЛ, ел. ресурс).

Конфлі́кт — зіткнення протилежних інтересів, поглядів, оцінок, цінностей. *Представники правоохоронних органів викликали евакуаторів, щоб прибрати машини з проїзної частини, через що між представниками Нацгвардії та учасниками протесту стався конфлікт* (ДТ, 29.04.2020); **к. етні́чний** *культ.* — ситуація протиборства й конфронтації в системі відносин між двома або кількома етнічними спільнотами, належними до них групами та індивідами, що зумовлена несумісністю об'єктивних або суб'єктивних (іноді позірних) інтересів, цілей і цінностей. *Однією із специфічних властивостей етнічних конфліктів порівняно з більшістю інших, котрі неминуче відбуваються в соціумі, є те, що вони можуть відроджуватися неодноразово* (ВЗ, 16.05.2018); **к. етнополіти́чний** *культ., політ.* — розбіжності, зіткнення інтересів, цілей різних етносів, націй, корінних народів, національних меншин, етнонаціональних організацій між собою та з інтересами й цілями держави, її органів в етнополітичній сфері. *Члени групи, яка все більше потрапляє у несприятливі умови, реагують на це зростанням обурення, загостренням почуття етнічної ідентичності та посиленням розуміння своїх спільних колективних інтересів. А це вже можна вважати передумовами ескалації етнополітичних конфліктів* (Д, 29.11.2016); **к. культу́рний** *соціол., культ.* — специфічна форма відносин соціальних суб'єктів, що може виникати у ході спілкування представників різних культур, субкультур у межах однієї культури, мистецьких або наукових шкіл тощо. *На думку соціолога Н. Смелзера, можна виділити принаймні три види культурних конфліктів: аномію; культурне запізнювання; панування чужої культури* (УМ, ел. ресурс); **к. міжконфесійний** *рел.* — відносини між конфесіями, що розкриваються в нецивілізованому, аморальному ставленні до керівництва, духовенства та мирян іншої конфесії і супроводжується нетерпимістю, ворожістю або насиллям. *Хвиля насильства, що накрила Ірак в*

останні тижні, дедалі більше загрожує перерости у кровопролитний міжконфесійний конфлікт (ДТ, 28.05.2013); **к. міжнарóдний** — безпосереднє або непряме зіткнення двох або кількох учасників міжнародних відносин (держав, груп держав, народів, політичних рухів тощо) за можливість реалізації своїх життєво важливих або принципових інтересів на основі наявних між ними протиріч об'єктивного чи суб'єктивного характеру. *Конфлікт на Донбасі перетворився з міжнародного на внутрішній — аналіз британських ЗМІ* (РС, ел. ресурс); **к. міжособúстісний** — окремий випадок взаємозв'язків між людьми у процесі їхнього спілкування та спільної діяльності. *Основною версією мотиву вбивства адвоката є міжособистісний конфлікт* (ВЗ, 25.03.2016); **к. пáм'ятей** — соціально-політична протидія, предметом якої є значущі для суспільного розвитку спогади та їх репрезентація в публічному просторі. *Конфлікт пам'ятей у пограничному просторі та чинників, що впливають на даний процес, заслуговує на особливу увагу* (Д, 29.11.2016); **к. політúчний** — зіткнення, протиборство різних суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси, пов'язані з боротьбою за здобуття або утримання влади, обумовлене протилежністю їхніх політичних інтересів та цінностей. *Якщо виник би конфлікт між мером, обраним більшістю голосів, і призначеним головою КМДА, це був би, перш за все, політичний конфлікт, і ніяких результатів Києву він би не приніс* (Д, 26.06.2014); **к. соціáльний** *соціол.* — зіткнення інтересів різних соціальних груп, окремий випадок прояву соціальних суперечностей, що характеризується наявністю вираженого протистояння суспільних сил. *Олігархія власними руками готує масштабний соціальний конфлікт, що приведе до її знищення* (ГУ, 12.11.2008); **к. соціáльний трудовúй** *соціол.* — різновид соціального конфлікту, стадія максимального розвитку суперечностей між соціальними суб'єктами соціально-трудових відносин (соціальними чи соціально-професійними групами) безпосередньо у трудовій чи пов'язаних із нею сферах діяльності, розподілу, обміну, споживання та ін. на підприємствах і установах, у різних галузях виробництва, у суспільстві загалом. *Склалася ситуація, коли партнерство підмінене реальним тиском на працівника з боку роботодавця та нерідко і з боку держави, а це вже одна з передумов виникнення соціального трудового конфлікту* (ГУ, 12.03.2011).

Конфліктоге́нний *психол.* — який стос. до конфліктогенності. *Центром зосередження конфліктогенних ситуацій залишатиметься соціальна сфера* (Д, 11.05.2018).

Конфліктоге́нність *психол.* — моральна негативна риса характеру особистості, що виявляється через схильність людини до сварок, непоступливість, наполягання на своїй думці, нетактовність, навіюваність, підвищену вимогливість тощо. *Конфліктогенність наслідків міграційних процесів зазначається в багатьох роботах українських та зарубіжних авторів* (Sociology, ел. ресурс).

Конфліктóлог — той, хто займається конфліктологією. *Як конфліктолог працювала над проєктами в Північній Ірландії, вивчала цей конфлікт* (ВЗ, 02.10.2014).

Конфліктоло́гія *наук.* — наукова дисципліна, що вивчає причини виникнення соціальних, психологічних конфліктів та шляхи, методи їх подолання. *Наука про вивчення людських ілюзій: зародження, способи реалізації та наслідки здійснення бажань; роль підсвідомості в цьому та конфліктологія ілюзій-бажань* (УМ, ел. ресурс); **к. етнополіти́чна** *культ., політ.* — науковий напрям, предметом вивчення якого є природа, причини виникнення й розвитку етнополітичних конфліктів, шляхи їх передбачення, способи регулювання й ефективного управління, а також зміст та етапи постконфліктного будівництва. *Щоб жити відповідно до гасла на гербі Криму «Процвітання у єдності», треба пам'ятати принцип етнополітичної конфліктології: чому відбувається конфлікт?* (ГУ, 26.06.2004).

Конфліктува́ти — брати участь у зіткненнях протилежних інтересів. *Соціальний психолог Олег Покальчук зазначає, що частина українського народу щосили конфліктує із тими, хто відверто ностальгує за пізнім СРСР* (ДТ, 24.11.2019).

Конформі́зм *психол., соціол.* — психологічно-соціальний принцип поведінки особи чи соціальної групи, який полягає у здатності пристосуватися до природних і суспільно-політичних умов життя за будь-яких обставин, пасивне беззаперечне прийняття чинних порядків, панівних ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами. *Конформізм означає відсутність власної позиції домінантності, безпринципна й некритична покора певній моделі, що має найбільшу силу тиску (думка більшості, визнаний авторитет, традиція) тощо.* (Вікіпедія, ел. ресурс); **к. вну́трішній** — вид конформізму, за якого людина реально змінює свої погляди і внутрішню позицію. *На противагу зовнішньому конформізму дослідники виділяють внутрішній конформізм, <…> притаманний людям, які дійсно змінили свої погляди і внутрішню позицію відповідно до зовнішніх обставин і вимог більшості членів групи* (Moyaosvita, ел. ресурс); **к. зо́внішній** — вид конформізму, за якого людина підпорядковується зовні, щоб не наражатися на проблеми з тими, хто її оточує, або владою, водночас внутрішньо залишаючись при своїх поглядах і при своїй думці. *Зовнішній конформізм передбачає такі риси, як відсутність індивідуальності, стандартність, піддатливість маніпуляціям ззовні, консерватизм* (УП, ел. ресурс); **к. особи́стий** — вид конформізму, за якого індивід сприймає думку групи як свою власну і підтримує її не тільки в конкретній ситуації, а й за її межами. *Вплив групової більшості часто реалізується через особистий конформізм як феномен групового тиску* (УП, ел. ресурс); **к. публі́чний** — вид конформізму, за якого людина демонструє більш високий рівень комфортної поведінки, якщо їй необхідно відкрито висловити свою думку оточення. *Необхідно більше проводити спеціальні емпіричні дослідження з метою визначення рівня публічного конформізму в державних управлінців найвищого рангу* (УП, ел. ресурс); **к. соціа́льний** — спосіб пристосування індивіда, групи до наявного стану речей і справ (панівних думок, традицій, принципів, стереотипів масової свідомості та пропагандистських кліше, діяльності соціальних інститутів тощо). *Позначимо один полюс*

як максималізм (радикалізм, непримиренність, мова ненависті), інший — соціальний конформізм (пристосуванство), теорія малих справ, заперечення нелегітимного насильства (Д, 08.06.2017).

Конформíст — особа, схильна до конформізму. *В український прокат вийшла відреставрована версія фільму Бернардо Бертолуччі «Конформіст»* (Д, 03.03.2014).

Конфронтáція — протиборство, протистояння соціальних систем, класових інтересів, ідейно-політичних принципів тощо, тобто становище, коли якісь групи, особи, держави опиняються перед загрозою зіткнення між собою. *Невідкладне завдання — запобігти негативній конфронтації в її руйнівних формах* (Д, 11.05.2018); **к. політи́чна** — стан політичних відносин і вид політичної взаємодії суб'єктів, характерний жорстким протистоянням, протиборством, суперництвом. *Через українсько-російську політичну конфронтацію зазнають утрат обидві сторони — заява експерта* (Д, 16.10.2020).

Концéпція *наук.* — 1. Система поглядів на певні явища, спосіб тлумачення явищ, дій, розуміння теорії. *Філософська концепція Яворського щодо природних речей відрізняється від подібних концепцій античних мислителів. На його думку, Бог встановив такий порядок, котрий, пристосовуючись до природи речей, усе створив згідно з нею* (Д, 01.09.2013); **к. деглобалізáції** — теорія зменшення взаємозалежності та інтеграції між будь-якими елементами (зазвичай економіками країн) в усьому світі. *Концепція деглобалізації є зараз чи не найпопулярнішим інструментом аналізу міжнародних відносин* (РС, ел. ресурс); **к. менеджери́зму** *соціол.* — соціологічна теорія управління суспільством в умовах ринкових відносин, характерними рисами яких є плюралізм методологічних підходів та настанов. *Концепції менеджеризму як модель державного управління оформилися ще в 1980-ті роки* (УМ, ел. ресурс). 2. Форма й спосіб наукового пізнання, що є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї, теорії; науково обґрунтоване й логічно доведене вираження основного змісту теорії, але, на відміну від теорії, воно ще не може бути втіленим у систему точних наукових понять. *У дослідженні переглянуто саму концепцію викладу історії, по-єзуїтськи вибудувану заангажованими науковцями в минулих століттях* (УП, ел. ресурс); **к. соціáльного мере́же́вого ана́лізу** *соціол.* — сукупність різноманітних підходів у соціальних науках, які концентрують увагу на структурно-аналітичній інтерпретації соціальних явищ, їхніх зв'язків з іншими елементами соціальної системи, що утворюють мережі. *Неформальні, особисті за характером зв'язки між соціальними суб'єктами створюють приховану систему гнучких соціальних коаліцій, які обмінюються послугами, конкурують між собою та різняться обсягом привласнюваних благ, влади, привілеїв і престижу. Для опису такої соціальної реальності протягом останніх десятиріч активно використовується концепція мережевого аналізу* (ГУ, 10.10.2019). 3. Система поглядів, думок, що визначають основний напрям, стратегію і тактику реалізації бізнесово-підприємницьких проєктів, програм. *ЄС і Росія поділяють концепцію створення єдиного економічного простору від Атлантики до Тихого океану, що зміцнює*

контакти між нашими народами, а також нашими економіками в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Ця концепція може стати реальністю, якщо ми будемо реалізовувати її на основі загальних цінностей, у тому числі на повазі незалежності наших сусідів і їхнього права йти своїм шляхом розвитку (ВЗ, 18.02.2014).

Концесíйний — який стос. до концесії. *Майже 170 представників вітчизняних та іноземних компаній узяли участь в Одесі в презентації концесійних проєктів у морських портах* (ГУ, 03.10.2019).

Концесіоне́р — той, хто є учасником концесії. *Зміни передбачають, що концесіонер має право тільки на використання земельної ділянки, яка знаходиться під об'єктом концесії, і лише на той термін, на який укладено договір концесії* (ДТ, 14.01.2011).

Концéсія — договір або угода про передавання на певних умовах ділянки землі, певних об'єктів, що належать державі, муніципалітетам, в експлуатацію великим національним або зарубіжним капіталістичним монополіям. *Передавання у концесію об'єкта критичної інфраструктури може піддавати серйозному ризику національну безпеку країни та межувати з державною зрадою* (ВЗ, 01.11.2019).

Кооператúв *ек., політ.* — колективне добровільне об'єднання громадян для спільної господарської діяльності. *На Львівщині створили кооператив, аби гуртом розвивати ягідництво, купувати саджанці, вирощувати малину та полуницю, формувати партії і виходити на ринки збуту* (ВЗ, 22.03.2018).

Кооператúвний *ек., політ.* — який стос. до кооперації, кооперативу. *Зрештою кооперативний селянський рух — це гарантована смачна і свіжа екологічна їжа на наших столах* (УП, ел. ресурс).

Кооперáтор *ек., політ.* — працівник кооперативу; той, хто працює в галузі кооперації. *Всеукраїнська аграрна рада просить Мінагрополітики захистити сільських кооператорів* (УМ, ел. ресурс).

Кооперáція *ек., політ.* — форма організації економічної діяльності людей і організацій для спільного досягнення спільних цілей або задоволення потреб. Застосовується також для позначення економічних та політичних відносин. *...Україна має стати частиною виробничого ланцюга європейських товарів у глобальному світі, повноправним учасником кооперації виробничих процесів* (ДТ, 27.12.2019).

Кооптáція *політ.* — дія за знач. **кооптувáти**. *Перебіг суспільно-політичного життя доводить необхідність не лише кооптації окремих активістів до органів влади, а розроблення механізмів регулярної державно-громадської комунікації...* (ГУ, 10.10.2019).

Кооптувáти *політ.* — поповнювати персональний склад якого-небудь виборного органу. *Партію якраз тоді очолив відомий олігарх, і саме він почав кооптувати до складу не надто відомої та популярної партії політичних важковаговиків* (Д, 29.08.2014).

Ко́пінг-поведі́нка *соціол., психол.* — поведінка людини, що характеризується здатністю впоратися зі стресовою ситуацією, оволодіти нею через регуляцію власного психологічного стану для недопущення та подолання негативних наслідків перебування у стресогенних умовах. *З появою книги Р. Лазаруса «Психологічний стрес і копінг-процес» почалася поступова зміна моделі стресу, розроблена Г. Сельє за рахунок розгляду копінг-поведінки як центрального ланцюга стресу...* (УК, 05.10.2017).

Кордо́**н** — офіційно визначена межа, що окреслює територію, на яку поширюється влада певної держави, її верховенство й суверенітет. *В уряді очікують, що найближчим часом за кордон виїдуть кілька тисяч сезонних працівників, для яких будуть організовувати чартерні рейси українськими перевізниками* (ВЗ, 01.05.2020).

Коре́ктний — 1. Який тактовно та ввічливо поводиться з людьми; ввічливий. *Коректне ставлення до людей — це головна основа моральності службового етикету сучасної організації* (ЮГ, ел. ресурс). 2. Правильний, правильно розрахований. *Тому вживання коректних назв дозволяє адекватно відобразити роль обох статей — і жінок, і чоловіків у боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України* (ЮГ, ел. ресурс).

Коре́ктність — властивість за знач. **коре́ктний**. *Аналізуючи дослідження цьогорічних лауреатів, можна відзначити, що все це <...> досить давні теоретичні розробки <...> є ретельно обґрунтованими численними експериментальними даними, результатами спостережень і вимірювань, що навколо їхньої точності, коректності, достовірності і здатності до використання у практиці склався сталий експертний консенсус* (Д, 12.10.2020).

Коридо́ри вла́ди — владні структури, державні органи і непублічні процеси, що там відбуваються з прийняття зазвичай важливих політичних рішень. *Повертаючись до формування того, що відбувається, насамперед констатуємо очевидне: будинок «держава Україна» на руїни не перетворився, але деякі його складники — коридори і кабінети влади — уже стали накопиченням ям, завалів, кістяків, що випадають із розбитих шаф і сейфів* (ДТ, 27.12.2019).

Коронаві́рус *див.* **ко́від**, **COVID-2019**, **COVID-19**.

Короніа́ли *див.* **ковідіа́ли**.

Коронакри́за *соціол.* — криза, викликана коронавірусом і загальносвітовим карантином. *Водночас рівень безробіття в Україні зріс, що може відображати структурні зміни в економіці внаслідок коронакризи* (Д, 02—03.07.2021).

Коронапа́ніка *соціол.* — реакція людей на пандемію: занепадницькі прогнози, поширення фейків тощо. *Коронапаніка в прямому ефірі* (ЕП, ел. ресурс).

Коронафе́йк *соціол.* — неправдива, недоведена і необґрунтована інформація про коронавірусну хворобу та її лікування, яку розповсюджують у соціальних мережах і месенджерах на тлі загальної тривожності й невизначеності. *Володарювання в часи «корони», або як сербська влада коронафейки поширю-*

вала. Коронасептик, коронадисидент — громадяни, які заперечують небезпеку або навіть саме існування інфекції COVID-19 (УП, ел. ресурс).

Коронофо́бія *соціол.* — нав'язливий страх захворіти на ковід. *Як подолати синдром коронофобії?* (РС, ел. ресурс).

Корона́я — нав'язливі думки під час пандемії. *Дисидентство чи короноя?* (РС, ел. ресурс).

Корпоративі́зм — 1. Модель організації суспільства, коли первинними елементами виступають не індивіди, а корпорації. *За відсутності системного (не плутати з власним, або загальним) баченням суспільних реформ української політики, поки що в більшості пропонують формулу політичної доцільності «сурогатної демократії» кінця XIX — середини XX ст., помноженої на сучасний «український корпоративізм» основних фінансово-промислових груп* (Д, 07.07.2007). 2. Система організаційного оформлення (інституціоналізації) інтересів різних соціальних прошарків і груп. *Науковий корпоративізм не менш шкідливий, ніж корпоративізм державного рівня* (ДТ, 11.09.2014). 3. Груповий егоїзм. *Сприйняття корпоративізму пройшло свою еволюцію і зайняло досить широкий спектр політичних наук* (Z, ел. ресурс).

Корпорати́вний — який стос. до корпора́ції, вузькогруповий, відокремлений. *Корпоративний сектор також суттєво наростив свої вклади в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті) — за підсумками липня вони зросли на 5,7 % м/м* (ВЗ, 10.08.2017); **к. громадя́нство** — стратегія бізнесу щодо взаємодії з суспільством з метою забезпечення ефективного та сталого розвитку, формування власної репутації як відповідального громадянина, повноправного учасника такого розвитку. *Корпоративне громадянство у трійці чинників, що впливають на репутацію компанії...* (Mind, ел. ресурс).

Корпоратиза́ція — перетворення державних підприємств на акціонерні товариства, акції яких належать державі. *Є певні ризики через однакові правила гри на приватизаційному полі для різних підприємств і максимальну спрощеність процедур. Наприклад, в Україні не встановлено особливостей у процедурах корпоратизації й приватизації держпідприємств високотехнологічної галузі, яка становить економічну основу держави (авіаційна та космічна промисловість)* (УК, 11.04.2020).

Корпора́ція — 1. *соціол.* Замкнена група осіб, об'єднана вузькофаховими, становими та іншими інтересами. *Ще нещодавно престиж належності до наукової корпорації можна було конвертувати в зарплатню шляхом долучення до цієї корпорації посадовців, які розподіляють бюджетні гроші* (Д, 18.12.2015). 2. *ек.* Товариство, спілка, сукупність осіб, об'єднаних на основі цехових, кастових, комерційних інтересів. *Корпорація українських бізнесменів виступила проти рейдерів* (УТ, 09.01.2007). 3. *ек., юр.* Договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників. *Історія корпорації «Електрон» почалася 1918 року із заснування у Львові майстерні, а згодом — електротехнічного підприємства «Контакт», що стало першим електротехнічним підприємством Гали-*

чини (ВЗ, 04.12.2018); **к. держа́вна** — особлива державна форма соціальної організації суспільства, яка залежно від конкретно-історичних умов може створюватися для різних цілей. *Багато фільмів на цю тему — тему Великої Вітчизняної війни — відзнято на кошти державних корпорацій* (Д, 27—28.08.2021).

Ко́рпус *політ., дипл.* — сукупність осіб, об'єднаних спільними службовими обов'язками та офіційними повноваженнями. *Рекомендовано утворити Школу вищого корпусу державної служби, підзвітну голові державної служби* (ДТ, 27.19.2019); **к. дипломати́чний** — сукупність глав іноземних дипломатичних представництв, акредитованих у певній державі. *Уряд Венесуели через зовнішньополітичне відомство поінформував про те, що дипломатичний корпус США виведений з країни* (УМ, ел. ресурс); **К. ми́ру** — урядове агентство США, покликанням якого є офіційно формулювати зміцнення миру між народами світу. *Волонтери Корпусу миру США поновлюють роботу в Україні після евакуації в лютому 2014 року* (Д, 11.09.2015).

Корумпо́ваний — який корумпувався; підкуплений, продажний. *Наявність корумпованих судів знищує запобіжники, які мали б впливати на процеси непрозорої приватизації* (ВК, 14.09.2017).

Корупціоге́нний — який здатний самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню корупційних правопорушень. *Антикорупційна експертиза — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проєктах нормативно-правових актів корупціогенних чинників та розроблення рекомендацій стосовно їх усунення* (ЮГ, ел. ресурс).

Корупціоне́р — той, хто помічений у корупції. *Проведено масштабне очищення Служби безпеки України від зрадників, корупціонерів і осіб із низькими професійними та морально-діловими якостями* (СВ, 09.09.2016).

Кору́пція — навмисне протиправне зловживання службовим становищем, підкупність, продажність, хабарництво державних посадових осіб, політичних і громадських діячів, урядовців та високопоставлених чиновників, а також дії, спрямовані на підкуп таких осіб. *Найдієвіший чинник, який міг би значно поліпшити ситуацію, — залучення правоохоронних органів до боротьби з проявами корупції* (УК, 28.04.2020).

Космополі́т — прихильник ідей космополітизму. *В українських школах виховують космополітів, адже, за словником, «космополіт, або громадянин світу, — людина, що ідентифікує себе більше за приналежністю до людства, аніж до окремого соціального класу, нації тощо»* (ГУ, 24.07.2013).

Космополітиза́ція — процес політичного зближення національних спільнот, що характеризується певною культурною уніфікацією та формуванням світогляду «громадянина світу» в умовах глобалізації. *Об'єктами космополітизації є етноси, релігійні групи, всі форми громадської думки (мораль, наука, право і т. п.)* (УМ, ел. ресурс).

Космополіти́зм — 1. Система поглядів на відносини між народами, основу якої становить ідея світового громадянства. *Відомий науковець зазначав, що останнім часом свідомість американця піддавалася впливам таких кон-*

цепцій, як глобалізація, мультикультуралізм, космополітизм, імміграція, субнаціоналізм та антинаціоналізм (УП, ел. ресурс). 2. Ідеологія відмови від національної культури, патріотизму, національних інтересів і традицій. *Практично на 30 років було зупинено розвиток україноцентричної культури на користь псевдоєвропейської чи то пак ідеалу космополітизму* (ВЗ, 09.03.2020).

Ко́уч *соціол. див.* **наста́вник**.

Ко́учинг *соціол.* — вид консультаційної діяльності, направленої на вирішення проблеми клієнта. *Коучинг — одне з новітніх віянь бізнес-освіти, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу людини, керівника та компанії* (ВЗ, 19.03.2019).

Краї́на — територія з визначеними кордонами й населенням, що є єдиним цілим із погляду історії, культури, нації та в політико-географічному відношенні може бути незалежною або залежною. *Європейці іноді називають цю країну «піднебесна імперія», туристи і політики — «країна контрастів», місцеві жителі, скромніше, — «серединна країна», <…> а географи просто — Китай* (ГУ, 12.11.2003); **к.-агре́сор** *див.* **держа́ва: д.-агре́сор; к. електро́нна** *див.* **держа́ва: д. електро́нна**; **к-партне́р** — держава, з якою ведеться яканебудь спільна діяльність. *Країни-партнери можуть розраховувати лише на часткову допомогу, а саме на витрати з цивільної частини бюджету* (ЕП, ел. ресурс); **к.-провідни́к** — держава, що виступає посередником у відносинах інтеграції або розширенні співробітництва між певною міжнародною організацією та окремою країною. *Голова Об'єднаного комітету начальників штабів США назвав Китай «основною країною-провідником змін у нинішньому міжнародному порядку»* (Д, 03.08.2021).

Кратоло́гія *наук.* — наука про владу, насамперед політичну, її численні та різноманітні види, сфери та вияви. *У політиці, як відомо, центральне місце посідає проблема влади. Але наука про владу (або кратологія), на жаль, не дістала ще належної розробки у вітчизняній політології* (Д, 31.08.2006).

Краудсо́рсинг — спільна інтелектуальна робота великої кількості незнайомих людей у мережевому середовищі над спільним завданням; нова бізнес-модель, що адаптує творчі рішення мережі різнопланових осіб. *За допомогою краудсорсингу можна досягти ефективного вирішення задач за мінімальним обсягом витрат* (УМ, ел. ресурс).

Краудфа́ндинг — практика фінансування проєкту чи підприємства завдяки збору грошових коштів великої кількості людей через інтернет. *У міжнародній практиці розрізняють 4 типи краудфандингу: краудфандинг з нефінансовою винагородою, благодійний краудфандинг, акціонерний та інвестиційний* (Зн, ел. ресурс).

Креату́ра *соціол.* — той, хто посідає значне місце завдяки протекції впливової людини і є слухняним виконавцем її волі. *І це — справжній реванш, адже претендент на посаду відомий як креатура сумнозвісного олігарха* (УМ, ел. ресурс).

Креди́т *фін.* — позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення, що надається банком чи юридичною (або фізичною) особою, кредито-

ром, іншій особі — позичальникові. *Мораторій на виплату боргів за кредитами введений з 1 травня 2020 р.* (ДТ, 15.04.2020); **к. держа́вний** — відносини вторинного розподілу вартості валового суспільного продукту і частини національного доходу: взяті в борг грошові кошти надходять у розпорядження держави, перетворюючись в її додаткові фінансові ресурси. *Макіївським фахівцям на новому місці в Бахмуті все довелося розпочинати з нуля. Без належного обладнання, державного кредиту, адже в зоні проведення АТО / ООС банки бізнесу не підтримують* (УК, 17.03.2020); **к. дові́ри** — форма страхового захисту підприємців від незадовільних фінансових наслідків, інших збитків, завданих власним персоналом, якому з огляду на виконувані ним службові обов'язки довірено майнові цінності. *Незважаючи на велику кількість скарг, довіра до поліції становить близько 46 %. Я пишаюся, що зараз кредит довіри до нас дуже серйозний* (ВЗ, 07.11.2016).

Кри́за *політ., соціол.* — тимчасове призупинення або припинення функціонування окремих елементів чи інститутів політичної системи; значне поглиблення і загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості; тимчасове припинення функціонування будь-якої системи з позитивним чи негативним для неї наслідком. *Список криз у Євросоюзі продовжує зростати. Але найбільша загроза для ЄС виходить зсередини: криза політичного лідерства паралізує роботу інститутів Союзу* (Д, 02.10.2016); **к. вла́ди** — 1. Різкий поворот у розвитку влади і її долі, важкий перехідний стан. *Складні соціальні й політичні процеси часто, як у краплі, відбиваються в незначних, рядових явищах, які завдяки цьому стають симптомами лиха, що наближається — кризи влади* (ГУ, 11.06.2008). 2. Різке загострення труднощів у діяльності того чи того правителя, системи або органів влади, що потребує кадрових змін: на рівні уряду або його частини чи на рівні парламенту: його розпуску й переобрання тощо. *Криза влади може бути різною — від заміни певних осіб до зміни політичної системи, державного ладу, політичного режиму* (Д, 21.01.2016); **к. дові́ри до вла́ди** — стрімке загострення взаємообумовленого зв'язку двох або більше рівноправних об'єктів, який визначається невідповідністю цілей діяльності об'єкта і суб'єкта політики, відсутністю можливостей або намірів суб'єкта задовольнити потреби об'єкта. *Так само монополізація влади з боку однієї політичної сили, повна неспроможність до політичних компромісів ведуть український політикум у кризу довіри до влади з боку суспільства* (ГУ, 15.03.2016); **к. іденти́чності** *психол.* — втрата індивідом віри у свою соціальну роль, приналежність до певної суспільної групи, проявом чого є втрата передбаченої поведінки індивідів або інститутів, яких вона торкнулася. *Криза ідентичності підліткового віку тісно пов'язана з кризою сенсу життя* (УМ, ел. ресурс); **к. легіти́мності** — зниження реальної підтримки органів державної влади чи правлячого режиму загалом, яке впливає на якісні зміни їхніх ролей і функцій. *Зрештою п'ять років тому вторгнення в нашу країну спиралося на два фактори, що виникли після втечі президента — управлінський хаос і криза легітимності* (ВЗ, 09.07.2019); **к. політи́чна** — особливий стан у розвитку і функціонуванні політичної системи

суспільства, і насамперед її державних структур, який характеризується відчутною нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних інститутів, зниженням рівня керованості всіма сферами життя суспільства, наростанням соціально-політичної активності мас. *Президент Італії дасть політичним групам ще п'ять днів, щоб вони спробували знайти вихід з нинішньої політичної кризи після розпаду уряду* (УП, ел. ресурс); **к. політи́чної у́часті** — ситуація загострення конкуренції між активними соціальними групами в боротьбі за доступ до процесу прийняття політичних рішень. *Іншим проявом кризи політичної участі, навпаки, є політична пасивність населення* (УМ, ел. ресурс); **к. світова́** — падіння ринкової економіки в усьому світі. *«Світова криза на порозі?»: коли очікують падіння українські фінансисти. Світові кризи мають певну циклічність, але передбачити точно, коли станеться наступна, схоже, ніхто не зможе* (Д, 03.07.2021); **к. урядо́ва** — стан у здійсненні державновладних повноважень урядом країни, коли він увесь або його частина відходить від виконання узгодженої і схваленої парламентом програми дій. *Водночас Глава Парламенту зазначив, що політичні консультації, які тривали упродовж трьох попередніх тижнів, досі не дали результату, він запевнив, що як Глава Парламенту, всіляко сприятиме процесу пошуків виходу з політичної та урядової кризи* (ГУ, 15.03.2016); **к. фінáнсова** *фін.* — глибокий розлад фінансової системи держави. *Торік через економічний спад, пов'язаний з фінансовою кризою, ціни на природний газ у Європі та Україні впали до рекордно низьких позначок — нижче 3 грн за кубометр* (Д, 23—24.07.2021).

Кримінáл *юр.* — карний злочин. *Кримінал не повинен бути зв'язаним з політикою. Кожна людина, яка порушила закон, має відповідати перед народом і законом України* (Д, 20.01.2004).

Криміналіза́ція *юр.* — законодавче визнання тих чи інших діянь злочинними, встановлення за них кримінальної відповідальності. *23.04.2021 р. у Верховній Раді України було зареєстровано законопроєкт 5420 «Про внесені зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів», який був внесений президентом як невідкладний* (ЮГ, ел. ресурс).

Криміналіте́т *юр.* — сукупність кримінальних елементів; кримінальний світ. *ОП: апарат РНБО з'ясовує, як до санкційного списку криміналітету помилково потрапили 108 осіб* (РС, ел. ресурс).

Кримінáльний *юр.* — 1. *див.* **ка́рний**. 2. Такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір). *Кримінальний фільм — жанр кінематографа, твори якого містять демонстрацію злочинних діянь та їх розслідування* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Кри́мська платфо́рма — дипломатична ініціатива України, у перспективі — міжнародний координаційний механізм для повернення питання Криму до порядку денного, захисту прав людини в Криму та сприяння деокупації півострова. *Кримська платформа — це реальний механізм, який матиме довгострокові наслідки для України та світу* (Д, 30—31.07.2021).

Криптовалю́та *фін.* — різновид цифрової валюти, створення і контроль за якою базуються на криптографічних методах; за своєю суттю це зашифрована інформація, скопіювати яку неможливо. *Тим часом нові рекорди встановлює ще один фінансовий інструмент — криптовалюта* (УМ, ел. ресурс).

Криптовалю́тна бі́ржа, криптобі́ржа — онлайн-сервіс, який дає можливість клієнтам обмінювати криптовалюти на інші активи, напр., звичайні гроші або інші цифрові валюти. *Криптовалютна біржа FTX почала процедуру банкрутства в США, а її виконавчий директор Сем Бенкман-Фрід піде у відставку після кризи ліквідності у компанії, яка викликала втручання регуляторів по всьому світу* (ЕП, ел. ресурс).

Криптографі́чний — який стос. до криптографії. *На виконання рішення Уряду України Держспецзв'язку повідомляє про прийняття двох нових стандартів криптографічного захисту інформації як національних* (ЄП, ел. ресурс).

Криптогра́фія — наука та практика надсилання безпечних зашифрованих повідомлень (даних) між двома або більше сторонами. *Алгоритм, який розв'язали міжнародні фахівці, все ще вважається легшим за криптографію, яку використовують у випадках реальної безпеки…* (РС, ел. ресурс).

Криптокра́тія — тіньова влада, влада незаконних (прихованих) сил. *Криптократія (тіньова влада) як противага публічній владі* (УП, ел. ресурс).

Крипто́ринок — ринок з обігу криптовалют. *Вартість крипторинку знову сягнула 2 трильйонів доларів* (ЕП, ел. ресурс).

«Кру́глий стіл» — 1. Форма публічного обговорення або висвітлення тих чи інших питань, яка визначається певним порядком, черговістю висловів учасників (вони сидять за столом, що має умовно круглу форму), а також рівними перевагами всіх учасників зборів, наради. *Правозахисниця, колишня політична ув'язнена Людмила Гусейнова розповіла учасникам «Круглого столу» про умови полону та необхідність висловити підтримку колегам, які потрапили в полон до окупантів* (РС, ел. ресурс). 2. Закрите товариство обраних, що приймає в коридорах важливі рішення. *У проєкті Радіо Свобода «Заручники війни» йдеться про створення національного «Круглого столу» з релігійних свобод* (РС, ел. ресурс).

Ксенокра́тія — засилля іноземців та іноземного капіталу в економіці країни. *Інтернаціоналізація та ксенократія створюють жорна, у яких перетираються долі людські* (Букнет, ел. ресурс).

Ксенофо́б *психол.* — той, хто виявляє ксенофобію. *Пандемія коронавірусу викликала «цунамі» у світових ксенофобів* (РС, ел. ресурс).

Ксенофо́бія *психол.* — 1. Страх чужого, незнайомого, іншого, інакшого. *Специфіка його правління — параноїдальний страх перед Заходом, ксенофобія, патологічна брехня, прагнення розв'язувати складні питання за допомогою таємних спецопераций, презирство до прав і свобод людини, до демократії* (ВЗ, 24.09.2019). 2. Негативне, нетолерантне ставлення до всього іноземного й іноземців. *Крім медичних і безпекових аспектів, чимало депутатів говорили про те, що непрямими наслідками спалаху коронавірусу стало посилення у деяких країнах ЄС расизму та ксенофобії* (УК, 14.02.2020).

Культ — 1. *культ., рел.* Один з обов'язкових елементів кожної релігії, сукупність обрядів, поведінки священників та вірян, звичаїв тощо. *До часів Ярослава належить виникнення місцевого культу Бориса і Гліба у Вишгороді, де вони були поховані* (УМ, ел. ресурс); **к. релігі́йний** — система релігійних дій, предметів і символів, протягом певного часу етноконфесійно зорієнтованих, апробовуваних у релігійній практиці і за потреби змінюваних. *Метою діяльності релігійного культу декларувалося «сповідування, пропагування та поширення давньослов'янської дідичної віри, духовних знань, звичаїв народу Русі-України»* (УК, 25.10.2014); **к. свято́их** — вшанування вірянами певних реальних чи вигаданих осіб, канонізованих церквою. *На землях Німеччини у період реформації частина німців перейшла до протестантства і відмовилась від католицьких звичаїв, відкидаючи культ святих* (ГУ, 06.12.2006). 2. Поклоніння комусь або чомусь; надмірне звеличення якоїсь людини. *Проте не просто культ смерті лежав в основі виховання радянських людей і вояків, а культ «правильної» смерті* (Д, 06.05.2017); **к. осо́би** *соціол.* — єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння «божеству». *Ситі коліщата системи творили культ особи престарілого генсека, який згорнув усі демократичні перетворення* (ГУ, 28.09.2019).

Культу́ра *культ.* — сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. *Культура як стала і відтворювана сукупність людських практик, яка відображає систему цінностей, домінувальну в певному соціумі в певний час і визначає тип соціальної поведінки його членів, продукує в тому числі артефакти, що мають значення символів* (Д, 13.01.2018); **к. виробни́цтва** — комплексний показник, що відображає ступінь відповідності технології та організації виробництва ергономічним, фізіологічним, естетичним, економічним, соціальним вимогам і відбиває рівень задоволеності працівника процесом праці, її змістом і характером. *Але завод вразив чистотою й доглянутістю*: *зелень, квіти. Не менший порядок панував і в цехах, де довелось побувати. Така культура виробництва — чимала заслуга голови правління <…>, авторитетного й досвідченого керівника, для якого в роботі не буває дрібниць* (ГУ, 22.07.2005); **к. війни́** — штучний механізм, який передбачає трансформацію війни як соціокультурного феномену цивілізації в напрямку від «культури насилля» до «культури ненасилля». *Проблема «культура війни» існує стільки, скільки існує людство* (ВЗ, 06.08.2014); **к. духо́вна** — сфера людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства. *Депутати Стрийської районної ради підтримали ініціативу щодо створення центру духовної культури на базі скельного монастиря у селі Розгірче, який має древню історію* (ВЗ, 23.03.2019); **к. економі́чна** — система засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадян у всіх сферах економічного життя країни. *В Україні склалася неприпустимо низька економічна культура суб'єктів підприємницької*

діяльності щодо питань строкової торгівлі (ГУ, 14.08.2003); **к. елітáрна** *соціол.* — сукупність артефактів, що належать до взірців витончених мистецтв, музики, літератури, призначених для культурної еліти суспільства. *Відносне розшарування культури на «культуру усіх» і «культуру обраних» існувало завжди. З появою писемності виникло розрізнення між елітарною культурою «грамотних» людей і фольклорною (народною, етнічною культурою)* (ВЗ, 13.04.2019); **к. емпатíйна** — сукупність знань, переконань, вмінь і навичок, які характеризують здатність однієї людини підтримувати почуття іншої таким чином, щоб у процесі співпереживання це почуття, залежно від його змісту, форми, часу, необхідності, ставало глибшим або нейтралізувалося. *Важливість проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, а також необхідність пошуку ефективних шляхів та вибору раціональних методів керівництва процесом формування емпатійної культури студентів не викликає сумніву, адже у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено головну мету української освіти, яка полягає у створенні умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України* (УК, 04.06.2011); **к. інформаці́йна** — невід'ємний складник загальної культури суспільства і людини, сукупність усіх видів інформаційно-комунікативної діяльності та результати такої діяльності. *В інформаційних культурах під впливом нових технологій викристалізовується нова рухома і мобільна цілісність, яка сприяє розширенню меж нових транснаціональних інститутів культури* (ГУ, 23.05.2006); **к. мáсова** *соціол.* — особливий спосіб буття культури, що продукується і відтворюється за допомогою дії засобів масової комунікації, які культивують спрямованість на стандартизацію системи домінувальнних матеріальних і духовних цінностей, типів соціальної поведінки, уявлень, думок тощо. *Нам дуже потрібна власна масова культура — популярні на всю країну україномовні пісні, які співатимуть усі — від малого до великого* (ВЗ, 06.08.2014); **к. матеріáльна** — сукупність матеріальних цінностей, створюваних народом у процесі його історичної діяльності (знаряддя праці, одяг, їжа, транспортні засоби, житло, побутові речі тощо). *Студенти тематично досліджували чотири підгрупи: матеріальна культура — традиційний народний одяг, житло, ремесла й промисли; демонологія і магія; усні історичні дослідження — про зміни політичних режимів протягом XX століття, які збереглися в народній пам'яті; сімейно-шлюбні стосунки і родинні зв'язки* (ГУ, 27.07.2018); **к. ми́ру** — сукупність ціннісних установок, спрямованих на формування основ стабільного миру. *Серед принципів культури миру пріоритетним вважається відмова від насильницьких методів вирішення будь-яких конфліктів, неприпустимість людських жертв, уникнення конфліктів вже у їхньому зародку* (ВЗ, 16.05.2018); **к. націона́льна** — сукупність загальних і спеціалізованих галузей, здобутків матеріальних та духовних цінностей певної національної спільноти, вияв специфіки етносу у сфері культурного надбання. *Лише зберігши національну культуру, ми збережемо націю і, як наслідок, державу* (Д, 17.11.2016); **к. організаці́йна** *соціол.* — специфічне поєднання цінностей, відносин, норм, звичок, традицій, форм пове-

дінки і ритуалів, які існують в організації. *Говорити про організаційну культуру почали у 70—80-х роках як про феномен, що визначає діяльність організацій. Однак явище організаційної культури виникло набагато раніше, разом з виникненням організацій* (Д, 24.09.2018); **к. педагогі́чна** — органічний складник культури суспільства, що характеризує соціально-історичні особливості організації педагогічних відносин та діяльності спільноти. *Знання основ педагогічної культури сприятиме вихованню толерантного, шанобливого ставлення до представників інших культур та випрацювання здатності до міжкультурного спілкування* (ГУ, 30.09.2017); **к. політи́чна** *соціол.* — сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки як усіх верств населення, так і окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. *Свідомість пройшла великий шлях, а політична культура залишилась радянська* (ВЗ, 29.10.2018); **к. пра́ці і виробни́цтва** — форма культури, яка є нагромадженим досвідом людства у матеріальному виробництві, в окремих його сферах. *Серед позитивно відмічених характеристик підприємства — компетентний персонал, чітка виробнича дисципліна та висока культура праці і виробництва, чинна система тренінгів з пожежної безпеки <…> високий рівень оформлення та надання інформації з питань безпеки праці, пожежної безпеки, екології та соціальної захищеності* (ВЗ, 30.01.2019); **к. світова́** — вікова сукупність культур цілісного світу, що визначається власною системою загальнолюдських цінностей і залежно від умов розвитку конкретизується та розгалужується на певні рівні якісного та кількісного характеру, акумулює, відсортовує й розвиває найкращі ознаки національних культур. *П. Тейяр де Шарден, В. Вернадський, А. Швейцер, Р.-Дж. Коллінгвуд вважали, що світова культура — це система духовних цінностей, що виробляються в надрах національних культур, але набувають загальнолюдського значення* (Д, 14.11.2013); **к. соціа́льна** *соціол.* — особлива здатність особи, завдяки якій вона адаптується в суспільстві, утримується в структурах його соціальної організації, забезпечує собі статусне просування та реалізацію свого діяльнісного потенціалу, інтеграцію в спільноти. *Існує закономірність: яка соціальна культура громадян — таке і їхнє життя...* (УМ, ел. ресурс); **к. соціологі́чна** *соціол.* — рівень професійної майстерності, наук, досягнень соціологів країни чи школи, яким визначається та гарантується стандарт якості соціологічних досліджень, надійність їхніх результатів, авторських висновків і прогнозів, а також авторитет та імідж соціологів і соціології в суспільстві. *Псевдосоціологи скажуть вам, що рейтинг такого-то кандидата становить 10 %, хоча в того нема і відсотка. І ось тут є провина ЗМІ. Вони не повинні розповсюджувати інформацію з джерел, яким не можна довіряти, насамперед у них має бути соціологічна культура* (ВЗ, 16.10.2012); **к. управлі́нська** *соціол.* — система знань, умінь, досвіду і навичок суб'єкта управління, якою забезпечується певний рівень майстерності та результативності управлінської практики. *Управлінська культура має полягати не в перевантаженні техногенними об'єктами морського берега і економічної зони, а в бережливому ставленні до природи* (ГУ, 20.03.2009).

Культу́рний *культ.* — який стос. до культури. *Україна має переосмислити пріоритети в культурній стратегії та перейти від оборони до наступу: почати поширювати ідеї свободи, боротьби та творчого пошуку, що базуються на власному наративі* (УП, ел. ресурс).

Культуроло́гія *наук., культ.* — наука про людську культуру як цілісний феномен, що формується на стику соціального і гуманітарного знання. *У культурології не повинно бути раз і назавжди виставлених дороговказів, будь-яке естетичне захоплення має під собою підґрунтя, вивчення якого пов’язане з фактами мінливої історії* (Д, 10.04.2009).

Кумі́вство *перен.* — різновид корупції; перевага у наданні грошових коштів або іншого майна, пільг, послуг, нематеріальних активів наближеним особам, родичам тощо. *Кумівство — або непотизм, коли впливові люди призначають у владу своїх родичів — одна з рис незрілої політики, ризик превалювання особистих інтересів над суспільними* (РС, ел. ресурс).

Курс політи́чний — довготривале спрямування діяльності політичних інститутів відповідно до одного або кількох політичних завдань. *Уряд Сирії і надалі має намір підтримувати політичний курс КНДР* (ВЗ, 03.06.2018).

К’юа́р-код, куа́р-код, QR-код — матричний код, розроблений і представлений японською компанією «Denso-Wave» в 1994 р., основною перевагою якого є легке розпізнавання сканувальним обладнанням. *Китай пропонує присвоювати людям Q-коди з даними про Covid-19* (УП, ел. ресурс).

К’ютбі́зм *політ., рел.* — екстремістська ідеологія, що проповідує тероризм та збройні конфлікти в мусульманському світі. *Згідно з к’ютбізмом, іслам — це спосіб життя, і ця ідеологія вірить у концепцію наступального джихаду, який є збройною війною для просування ісламу* (РС, ел. ресурс).

К’ютбі́ст *політ., рел.* — прихильник ідеології к’ютбізму. *Значний внесок для популяризації к’ютбізму у світі зробив відомий к’ютбіст, генеральний секретар Світової ліги мусульман Мусульман Алі Харакан* (РС, ел. ресурс).

Л

Лад *див.* **у́стрій**.

Легаліза́ція *юр.* — офіційне визнання законності дій або документів, здійснюване компетентними суб'єктами відповідно до встановлених чинним законодавством процедур. *Легалізація «копанок» з оформленням всього необхідного пакета документів неминуче пов'язана з позбавленням їхніх господарів нинішніх надприбутків і не може здійснюватися в широких масштабах* (Д, 01.10.2013); **л. докуме́нтів** — надання юридичної сили документам, що були видані на території іншої держави. *...Україна є членом Гаазької конвенції про спрощену процедуру легалізації документів і Ліссабонської конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні* (ВЗ, 13.09.2018); **л. дохо́дів** — підтвердження законності отримання доходів. *В НБУ також вже відзначали популярність використання облігацій внутрішньої державної позики в легалізації неправомірних доходів* (НВ, ел. ресурс).

Лега́льний *юр.* — 1. Який визнаний, дозволений законом. *Законопроєкт передбачає заборону експорту необробленого бурштину (сирцю), криміналізує нелегальний вивіз бурштину, спрощує процедуру отримання офіційних документів <...> для легального бізнесу* (ДТ, 30.09.2019). 2. Який має законну силу. *Кабмін не виділятиме гроші з державного бюджету на території, де немає легальних органів влади України* (УТ, 17.09.2014).

Легітима́ція *юр.* — процес визнання або підтвердження законності певного права або повноважень особи. *Для легітимації України як незалежної держави на початку 1990-х років складалося кілька вагомих причин, серед яких головною була криза центральної радянської моделі управління, що виявилася у неспроможності адекватно реагувати на процеси, які відбувалися у суспільстві* (ГУ, 08.09.2012).

Легіти́мний *юр.* — який відповідає встановленим вимогам; законний. *Україна — незалежна суверенна країна, у неї є законно обраний легітимний уряд, який звернувся за допомогою* (ДТ, 16.02.2015).

Легіти́мність *юр.* — властивість і стан за знач. **легіти́мний; л. соціа́льна** *соціол.* — визнання, схвалення суспільством (соціальними групами, інститутами) функціонування того чи того типу соціальних відносин, а також діяльності соціальних груп, інститутів, індивідів, завдяки чому встановлюють, як правило, стан відкритості реалізації їхніх інтересів. *Протягом останніх 10—15 років соціальний контекст, а отже, і соціальна легітимність, бібліотек змінюється...* (Д, 19.07.2018); **л. цивілізаці́йна** — концептуальне уявлен-

ня про більш позитивну перспективу використання власності однією цивілізацією порівняно з іншою. *Цивілізаційна легітимність виходить уже на рівень міжцивілізаційної конкуренції аж до рівня всього людства* (УП, ел. ресурс).

Лендлíз — форма допомоги будь-якій країні, захист якої є стратегічно важливим для Сполучених Штатів Америки. *Закон про лендліз був прийнятий двічі за всю історію: вперше він був підписаний 11 березня 1941 року під час Другої світової війни, а вдруге — під час Російсько-української війни 9 травня 2022 року* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ленíнізм *філос., політ.* — філософське, політичне й соціально-економічне вчення, назване на честь російського революціонера-марксиста й політичного вождя більшовиків В. І. Леніна, який у чисельних творах виклав свої погляди на методи захоплення та утримання влади в країні. Політична ідеологія і практика перевороту та захоплення влади в Росії на початку XX ст., а також встановлення диктатури революційної партії більшовиків на чолі з її Центральним комітетом (партноменклатурою). *Навряд ідеологи ленінізму могли уявити, що не за горами той час, коли у масовому вжитку з'явиться ще одне слово з коренем «ленін» — слово «ленінопад»* (РС, ел. ресурс).

Лібера́л — прихильник лібералізму. *На думку лібералів, демократія — це, безперечно, народовладдя, але істотним елементом такого врядування є захист прав і свобод індивіда* (ГУ, 25.10.2019).

Лібералізáція — процес розширення прав і свобод громадян якої-небудь країни — передусім у політичній, економічній, культурній та інших сферах суспільного життя. *Стратегія системної лібералізації створює найбільш сприятливі передумови реалізації євроатлантичного та євроінтеграційного курсу нашої держави* (ДТ, 13.09.2019).

Лібералíзм *політ.* — політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва, демократичних свобод і обмежує сфери діяльності держави. *Європа у своєму викривленому сприйнятті лібералізму та бажанні догодити мігрантам, які, частіше за все, потрапляють на її територію нелегально, забуває про християнське коріння Європейського континенту, не хоче пам'ятати, що вся європейська цивілізація побудована і базується на християнських засадах* (УМ, ел. ресурс).

Лібера́льний — який стос. до лібералізму, ліберала. *Заснований на правилах демократичний і ліберальний світопорядок збережеться тільки тоді, коли ми більше не будемо прикидатися, що на нас не чинять тиск ті, хто вважає, що інтереси сильних набагато важливіші, ніж свобода держав і народів* (УП, ел. ресурс).

Лібертаріáнець — той, хто сповідує ідеї лібертаріанства. *Лібертаріанець визнає колективну взаємодію лише на засадах вільної асоціації, тобто об'єднання, до якого легко долучитись і з якого легко вийти, щойно це перестає відповідати його інтересам* (УТ, 10.06.2019).

Лібертаріáнство — сукупність політичних філософій і рухів, що підтримують свободу як основний принцип. *Лібертаріанство абсолютизує свободу, але будь-яка абсолютизована цінність призводить до насильства* (ВЗ, 24.09.2019).

Лібертаріáнський — який стос. до лібертаріанства. *Головна лібертаріанська цінність — це свобода* (УП, ел. ресурс).

Ліванізáція — крайня, надто складна ситуація, коли відбувається конфлікт між протиборчими конфесійними угрупованнями, пов'язаний із загостренням внутрішньодержавних, внутрішньонаціональних відносин, які можуть сягати навіть відкритої збройної боротьби між окремими конфесійними угрупованнями. *Коли відбувається конфлікт між протиборчими конфесійними угрупованнями, що проповідують конфесійно-національну нетерпимість, посилюють конфесійний розбрат, активніше за інших втручаються в громадське, політичне життя, можемо говорити про ліванізацію* (УП, ел. ресурс).

Лíга — об'єднання окремих осіб, організацій, держав; асоціація. *Після створення Міністерства енергетики та захисту довкілля Всеукраїнська екологічна ліга виступила проти такого об'єднання, адже об'єднання двох міністерств, одне з яких є забруднювачем, а інше — системним, призвело до мінімізації екологічної політики* (Д, 23.01.2020); **Лíга Нáцій** — міжнародне об'єднання держав, що існувало в період між Першою і Другою світовими війнами. *Історики називають різні причини того, що заснована після Першої світової війни Ліга Націй не виправдала покладеної на неї місії і допустила Другу світову* (ВЗ, 31.08.2014).

Лíдер *соціол.* — авторитетна особа, яка перебуває на чільному місці в ієрархічній системі суспільства і є її провідним елементом або загальновизнаним авторитетом у певній галузі діяльності. *Лідер турецьких курдів, який відбуває з 1999 року довічний термін у в'язниці на острові Імрали за державну зраду, звернувся до своїх однодумців із закликом припинити збройний опір владі Анкари й сісти за стіл переговорів* (ГУ, 03.03.2015); **л. націонáльний** — будь-який, незалежно від рангу, суспільно-політичний діяч, здатний консолідувати й активно впливати на дії народу в межах держави для реалізації поставлених цілей. *Перша, найголовніша риса національного лідера — візія або картинка майбутнього розвитку країни. Він повинен побачити та повести людей, як Мойсей у землю обітовану, або як Маргарет Тетчер в іншу Британію* (ВЗ, 18.04.2018); **л. політúчний** — авторитетний член організації, групи, суспільства загалом, вплив якого дає йому змогу відігравати провідну чи істотну роль у політичних процесах та ситуаціях. *Духовний і політичний лідер тибетського народу Далай-лама застеріг від надмірного націоналізму, яким, на його думку, народи шкодять самим собі в глобалізованому світі* (ВЗ, 10.08.2018).

Лíдерство *соціол.* — 1. Здатність чинити вплив як на окрему особу, так і на групу, спрямовуючи зусилля на досягнення цілей держави, організації, колективу. *...Україна міцно утримує лідерство в світі з експорту ячменю, майже удвічі випереджаючи найближчу — Австралію...* (ДТ, 14.01.2011); **л. глобáльне** — відігравання державою провідної ролі в економічних, політичних, інноваційних, соціальних процесах на міжнародному рівні. *Перегони, які настануть після Covid-19, можуть визначити, чи відновляться США таким чином, щоб зберегти мантію глобального лідерства* (НВ, ел. ресурс); **л. політúчне** — це постійний пріоритетний і легітимний вплив однієї або

кількох осіб, що займають владні позиції, на все суспільство, організацію або групу. *За рахунок відсутності політичного лідерства щодо науки в попередніх урядах Нацрада як ціле фактично не працювала* (ДТ, 16.02.2020). 2. Вплив авторитету (офіційного чи неофіційного) індивіда на поведінку членів групи або первинного колективу загалом. *А після скандалу з імпічментом однієї активності замало, потрібно спробувати зацікавити Україною американський істеблішмент або ж зробити ставку на зміну <...> лідерства у Вашингтоні після президентських виборів цього року* (НВ, ел. ресурс).

Лімітро́ф — категорія геополітики, що застосовується для означення прикордонної держави, геополітичний простір якої зазнає домінувального впливу і контролю з боку сильнішого — держави, альянсу держав. *Нове військове напруженння в усьому регіоні (від Скандинавського півострова і до Чорного моря) змушує знову згадати про ідею лімітрофу* (ВЗ, 10.08.2018).

Лімоло́гія *наук.* — галузь науки, що вивчає межі, рубежі, кордони, прикордонні території, пограничні інститути, функції, процеси тощо. *Методологія дослідження кордонів привела до формування науки про кордони — лімології* (УП, ел. ресурс).

Лінгвоци́д *політ.* — планове нищення певної національної мови в багатонаціональній державі. *Імперські сили прекрасно розуміли, що Україна не буде упокорена, доки не вбито українську мову. Тому лінгвоцид чинився століттями — у вигляді прямих «валуєвських» та «емських» заборон, таємних постанов ЦК КПРС, масових репресій проти інтелігенції, нав'язування комплексів меншовартості й поступового витіснення української мови з суспільного життя* (УМ, ел. ресурс).

Ліце́нзія *юр.* — дозвіл, що надається державними органами на право займатися певною діяльністю. *Національний банк України (НБУ) надав Укрпошті ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків* (ВЗ, 18.04.2018).

Ло́бі *політ.* — група осіб, які представляють інтереси певної промислової чи фінансової групи і прямо чи опосередковано намагаються впливати на прийняття рішень парламентом, урядом країни. *Тему львівського лобі під час виборчої кампанії активно експлуатували кілька кандидатів, зазвичай ті, хто вперше балотувався до парламенту і, можливо, щиро та наївно вірив, що «група товаришів» зі Львова справді здатна гори у Верховній Раді перевернути* (ВЗ, 27.11.2012).

Лобі́зм *політ.* — 1. Діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади. *Вітчизняні законотворці також вирішили, що прийшов час перетворити лобізм на справжній інститут, чітко прописавши всі критерії та вимоги до всіх гравців у відповідному законодавстві* (ГУ, 30.10.2019). 2. Здійснення впливу на парламентарія шляхом особистого чи письмового звернення, або в інший спосіб (організація масових петицій, листів, публікацій) з боку будь-якої групи чи приватних осіб, мета якого — добитися ухвалення чи скасування певного законопроєкту. *Україна потребує сьогодні власного дири-*

жизму — ефективного державного регулювання ключових сфер, що поклало б край спіралі деградації, до якої її дедалі більше штовхає небезпечна суміш олігархічного лобізму та соціал-популізму (УТ, 20.02.2019); **л. політи́чний** — сукупність форм, методів представництва політичних, економічних й інших інтересів суспільних агентів, що відображає модальність взаємин між групами інтересів і владними структурами та має системний характер. *Що стосується груп тиску як організаційної основи формування політичного лобізму, то вони близькі за своєю суттю до груп інтересів, проте вони є більш постійними і природними учасниками політичного процесу* (ДТ, 21.02.2019).

Лобі́ст *політ.* — особа, яка обстоює інтереси певних соціальних кіл в органах законодавчої та виконавчої влади. *Західні політики часто слухають лобістів, але уникають якоїсь значної співпраці, — щоб це не зруйнувало їхню кар'єру, не призвело до поразки на виборах* (ВЗ, 27.07.2015).

Лобі́стський *політ.* — який стос. до лобізму, лобіста. *Звичайні європолітики чи американські конгресмени завантажені соціальними питаннями, і питання енергетики торкаються їх лише частково, опосередковано, — на рівні лобістських компаній, які морочать їм голову різними пропозиціями* (ВЗ, 27.07.2015).

Лобіюва́ння *політ.* — дія за знач. **лобіюва́ти**. *Цивілізоване лобіювання, за умов якого детально прописано, що може робити лобіст і депутат для проштовхування закону, а що не може, і яке є поширеною практикою в демократичних країнах, у нас перебуває в розряді послуг «чорного ринку»* (УТ, 18.01.2008); **л. грома́дське** — дії на захист суспільних інтересів або інтересів суспільних груп, що не суперечать інтересам суспільства. *У парламенті хочемо створити міжфракційне об'єднання для громадського лобіювання реформ та впровадження нової якості політики, в якій би фракції ми не були* (УП, ел. ресурс).

Лобіюва́ти *політ.* — впливати на членів парламенту під час ухвалення законів, розміщення державних замовлень, призначення на державні посади, відстоюючи інтереси великих промислових груп, банків, організацій. *Групи інтересів, благодійні, громадські, релігійні організації та інші можуть лобіювати свої інтереси напряму, не вдаючись до послуг професіоналів у цій справі* (ДТ, 21.02.2019).

Логро́ллінг — загальна назва практик обміну голосами серед депутатів для забезпечення взаємної підтримки важливих для кожного законопроєктів. *Перші ознаки незалежності України ознаменувалися розквітом логроллінгу на тлі всезагального приватизаційного «дерибану» та законодавчого надання податкових пільг «своїм» підприємствам з метою підтримки вітчизняного виробника* (УТ, 13.01.2015).

Локда́ун — 1. Надзвичайний захід або стан, за якого людям тимчасово заборонено вільно входити й виходити з будівлі чи певної зони через якусь загрозу. *Локдаун під час надзвичайних ситуацій <...> здійснюється тоді, коли існує неминуча загроза життю або ризик травмування людей* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Тимчасовий стан повного чи часткового обмеження соціальних

контактів у зв'язку з пандемією. *Весною 2020-го до нашого вжитку увійшло звучне слово локдаун. Довелося познайомитися з новою реальністю, де кордони перекриті, люди сидять вдома, а будь-які переміщення зведені до мінімуму* (УП, ел. ресурс).

Лоя́льний — який демонструє прихильне ставлення до кого-, чого-небудь. *Лояльний до істеблішменту і друг голови комітету з бюджету Палати представників Рейнс Прібус стане головою адміністрації в Білому домі* (ДТ, 25.11.2016).

Лоя́льність — стан за знач. **лоя́льний**. *До речі, щоб підтримувати серед населення окупованих територій хоч якусь лояльність до самопроголошених «урядів», сепаратисти вдаються до відвертих маніпуляцій із гуманітарною допомогою Міжнародного комітету Червоного Хреста* (УМ, ел. ресурс); **л. політи́чна** — певний тип прихильної політичної поведінки, який формується в процесі здійснення владою (державною або політичною) своїх функцій. *Конкурсний відбір — це важливо. Такий підхід мав би зламати ганебну практику призначення суддів КС* (Конституційного Суду України. — *Ред.*) *шляхом кулуарних консультацій, за принципом політичної лояльності, а не професіоналізму* (ВЗ, 20.07.2017).

Люди́на — біосоціальна істота, якій притаманні мова, свідомість, вищі психічні функції (абстрактно-логічне мислення, логічна пам'ять тощо) і яка здатна створювати знаряддя праці та використовувати їх у процесі суспільної діяльності. *Ключовою ознакою старості суспільство вважає вік виходу людини на пенсію* (ТСН, ел. ресурс).

Люстраці́йний — який стос. до люстрації. *Він виявився одним із перших спритників, які заблокували своє звільнення на підставі люстраційних критеріїв через суд* (УП, ел. ресурс).

Люстра́ція *див*. **вла́да: вла́ди очи́щення**.

Люстро́ваний — стан за знач. **люструва́ти**. *За даними Міністерства юстиції, близько 170 люстрованих чиновників оскаржують в судах своє звільнення з посади* (УТ, 13.01.2015).

Люструва́ти — забороняти функціонерам високого рангу обіймати посади в державному апараті, обиратися до представницьких органів, бути суддями через заплямовану репутацію. *Конструкція виконання закону є наступною: посадовець, який підпадає під люстраційну перевірку, пише заяву, в якій вказує, чому саме його не можна люструвати* (УМ, ел. ресурс).

М

Мажорита́рний *політ.* — який ґрунтується на більшості, належить більшості. *У пояснювальній записці до проєкту закону зазначається, що мажоритарний компонент цієї системи є особливо вразливим, тому її варто змінити на партійну* (ДТ, 22.05.2019); **м. виборча систе́ма** *див.* **систе́ма: с. ви́борча мажорита́рна**; **м. о́круг** *див.* **о́круг: о. мажорита́рний**.

Мажорита́рник *політ.* — депутат, обраний за мажоритарним принципом. *Урядовий законопроєкт про ринок земель викликав бунт у лавах депутатів-мажоритарників, які відмовляються голосувати за допуск іноземців та концентрацію в одних руках 200 тис. га землі* (ВЗ, 10.10.2019).

Майда́н *політ.* — масовий народний рух в Україні, спрямований проти свавілля влади та за громадський контроль над діями влади. *Україна і Майдан — у політичному контексті ці два слова стають майже синонімами через велику кількість протестів, які продукує українське суспільство* (РС, ел. ресурс); **м. мо́вний** — масові протести в Україні проти прийняття закону «Про засади державної мовної політики», що передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, де чисельність нацменшин перевищує 10 %. *Із 3 по 4 червня 2012 року під Українським Домом правоохоронці почали силою розганяти протестувальників, які зібралися на так званий мовний майдан* (УТ, 12.06.2012); **м. податко́вий** — масові мітинги та протести в Україні проти ухвалення Верховною Радою України проєкту нового Податкового кодексу, які тривали в листопаді — грудні 2010 р. *Подальше покращення умов роботи для малих і середніх підприємців, згортання бізнесу та його перехід у «тінь», карні справи за пошкодження плитки на майдані Незалежності та зростання поваги до підприємців — таким є діапазон підсумків одного року, що минув від податкового майдану* (УТ, 18.07.2011).

Макіавеллі**зм** *політ.* — спосіб політичної діяльності, який не обтяжений моральними та етичними нормами, припускає брехню, віроломство, жорстокість, будь-які інші засоби заради досягнення поставленої мети тощо. *Послідовний республіканець Макіавеллі сформулював принцип розподілу гілок влади задовго до Джона Локка. <…> Проте його ім'ям зрештою називають етико-політичну доктрину, що виправдовує будь-які засоби в досягненні єдиновладдя, — макіавеллізм* (УТ, 06.10.2013).

Макроеконо́міка — 1. *наук.* Наука, що вивчає такі масштабні економічні явища, як економічний ріст, безробіття, що дають можливість уявити основні тенденції та напрями економічного розвитку країни. *Адже макроекономіка — це чотири великі операції: виробництво, перерозподіл, обмін (торгівля) і спо-*

живання (ГУ, 25.10.2019). 2. *ек.* Система взаємопов'язаних галузей і сфер промисловості, сільського господарства. *У Євросоюзі наголосили, що першочергово чекають на зміни стосовно підтримки верховенства права, боротьби з корупцією, а також у сфері енергетики та макроекономіки* (ГУ, 24.07.2019).

Макроекономі́чний — який стос. до макроекономіки. *...Кабінет Міністрів на фоні досягнутої макроекономічної стабілізації та відновлення економічного зростання повинен від політики виживання перейти до стратегії розвитку, від макрофінансового оздоровлення — до економічного зростання, від затягування пасків — до стабілізації бюджетів домогосподарств та поступового зростання доходів українців* (ВЗ, 06.09.2016).

Макросоціологі́чний *наук.* **—** який стос. до макросоціології. *Макросоціологічний рівень знання націлений на комплексне охоплення соціальних проблем, він прагне включити окремі соціальні субсидії в загальну теорію* (УП, ел. ресурс).

Макросоціоло́гія *наук.* **—** напрям у соціології, який вивчає структури і функціонування великих соціальних спільнот (класів, соціологічних прошарків тощо), масштабних соціальних явищ і процесів, інститутів, поведінки людей. *Говорячи термінами макросоціології, командири — це по-своєму талановита соціальна група, можливо, потенційна контреліта, яка, не зумівши знайти свого місця в чинній політичній системі, змогла скористатися вікном можливостей, що відкрилося, і різко підвищити свій соціальний статус* (Д, 09.06.2016).

Манда́т *юр.* **—** документ, що підтверджує повноваження і права будь-якої особи. *Мандат чинного генсека, 68-річного норвежця Турбйорна Ягланда, який десять років поспіль обіймає цю посаду, добігає кінця у жовтні нинішнього року* (УК, 16.01.2019); **м. депута́тський —** документ, який засвідчує законність і обсяг повноважень депутата парламенту або іншого представницького органу, а також публічна функція, покладена на депутата парламенту чи іншого представницького органу влади виборами, і зміст якої (характер мандата) визначений конституцією та іншими конституційно-правовими актами. *Депутатський мандат — це не привілей, а відповідальність, і вона більша, ніж на інших громадянах* (Д, 03.02.2020).

Маніпулюва́ння *див.* **маніпуля́ція**.

Маніпулюва́ти — впливати на кого-, що-небудь, спрямовуючи в потрібному напрямі. *Чи завжди ми контролюємо наші думки? Як дізнався кореспондент BBC Future Девід Робсон, маніпулювати свідомістю людей значно легше, ніж ми собі уявляємо* (ВВС, ел. ресурс).

Маніпулятивний — який маніпулює. *Політичні баталії давно насичувалися маніпулятивними технологіями, а виборча кампанія перетворилася на шоу* (Д, 10.04.2019).

Маніпуля́ція — дія за знач. **маніпулюва́ти**. *Постправда — це маніпуляція на факті, що принаймні частина загального політичного дискурсу спрямована на стирання різниці між правдою й брехнею* (УТ, 16.06.2017); **м. політи́чна —** політичний прийом, спосіб, що впливає на поведінку індивіда (ключової особи держави) чи групи осіб (партії) у суспільстві. *Серед основних*

тенденцій під час передвиборчої кампанії існують такі: фальстарт виборчої кампанії з боку окремих політичних сил, що виявилося у здійсненні передвиборчої агітації раніше визначених у законі термінів; <…> чорний PR та агітація у заборонених місцях, а також політична маніпуляція громадською думкою через поширення недобросовісних результатів соціологічних опитувань у ЗМІ (ГУ, 03.10.2015); **м. психологі́чна** — різновид психологічного впливу, використовуваний для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або настанов маніпулятора, які не збігаються з потребами жертви. *Психологічна маніпуляція змушує почуватися якимось не таким і постійно виправдовуватися, шукати в собі вади, а іноді навіть підозрювати самого себе в ненормальності* (НВ, ел. ресурс); **м. соціа́льна** — спосіб соціального управління, який полягає у прихованих (найчастіше через формування ілюзорних уявлень) впливах на масову свідомість і поведінку людей з метою примусити їх діяти (або бездіяти) в інтересах певних соціальних сил, отже, і проти власних інтересів. *Важливо розвивати емоційний інтелект. Це саме те, що могло б допомогти людям розуміти себе настільки, щоб не бути об'єктом соціальної маніпуляції* (УМ, ел. ресурс).

Марафо́н — масовий (із залученням великої кількості осіб) та тривалий у часі процес або дія, які спрямовані на отримання результату (законотворчість, впровадження реформ, отримання певної інформації тощо). *Основна ідея марафону — розповісти про позитивні зміни, які відбуваються щодня, про активних і небайдужих українців, які творять ці зміни* (ГУ, 24.06.2020).

Маргіна́л *соціол.* — індивід, який втратив свій попередній соціальний статус і виявився нездатним адаптуватися до того соціокультурного середовища, в межах якого він змушений функціонувати. *Тепер уже маргінальні меншини стають носіями соціальної «святості», а благополучна більшість, основа існування суспільства, розглядається (за умовчанням) як від початку гріховна супроти маргіналів і завжди за визначенням винна перед ними* (УТ, 21.07.2018); **м. етні́чний** *культ.* — об'єктивно й суб'єктивно проміжний стан людини в системі відповідних етнічних відносин, коли особа фактично належить до двох етнічних груп. *Вихідців з етнічно змішаних сімей, що зумовлює відповідним чином усе їхнє життя, часто називають етнічними маргіналами* (ГУ, 10.04.2014); **м. політи́чний** — соціальний об'єкт (індивід, партія, соціальна група), який перебуває в широкому спектрі системи соціокультурного «пограниччя» й не відповідає суспільно-політичним нормам, не може політично суб'єктифікуватися, ігнорує легітимні правила й легальні способи політичної боротьби. *Термін «політичний маргінал» можна сміливо застосувати до періоду влади Фіделя Кастро на Кубі* (УП, ел. ресурс).

Маргіналіза́ція *соціол.* — процес втрати людиною колишніх соціальних зв'язків із неповним засвоєнням культурних, етнічних цінностей нового соціального середовища. *Другою складовою частиною системи опанування влади є дискредитація та маргіналізація можливої політичної опозиції, передусім своїх попередників* (УТ, 03.10.2019); **м. політи́чна** — процес розриву, втрати об'єктивної приналежності до певної соціально-політичної спільноти без

подальшого входження в іншу або без повної адаптації в новій спільноті. *Подолання політичної маргіналізації країни — робота мінімум на найближчі 15—20 років* (ГУ, 15.02.2017).

Маргіналізо́ваний *соціол.* — властивість за знач. **маргіналізува́ти**. *Іноді в маргіналізованому стані опиняються дуже великі спільноти і перебувають у ньому доволі тривалий час* (Д, 23.05.2019).

Маргіналізува́ти *соціол.* — втрачати колишні соціальні зв'язки, перебуваючи на межі соціальних груп, великих спільнот. *І саме президент зараз повинен їздити світом, упрошуючи цивілізовані уряди не маргіналізувати Україну через наші владні й парламентські розбірки* (УМ, ел. ресурс).

Маргіна́льний *соціол.* — який перебуває на межі, проміжний, перехідний щодо певних соціальних груп. *Маргінальні організації Криму оголосили підготовку до відправлення «добровольців» в окуповані райони Донецької і Луганської областей* (ГУ, 15.02.2017).

Маргіна́льність *соціол.* — стан за знач. **маргіна́льний**. *Навряд чи <…> осіння зміна влади в державі суттєво і швидко вплине на нашу маргінальність і спрямує український зовнішньополітичний вектор у якомусь конкретному напрямі* (УМ, ел. ресурс).

Ма́ркетинг *ек.* — організація збуту товарів на ринку; система заходів з вивчення ринку та активного впливу на попит споживачів. *Міжнародний конгрес медичного туризму <…> — це глобальний майданчик, який щороку збирає провідних провайдерів медичного та оздоровчого туризму <…> які будуть давати корисні поради щодо розвитку цієї галузі, сучасних трендів, маркетингу, дієвих інструментів <…> для промоції на потенціальних для України ринках* (Главком, ел. ресурс); **м. політи́чний** — сукупність форм, методів і технологій дослідження, проєктування, регулювання та впровадження в суспільно-політичну практику певних настанов суспільної свідомості для завоювання та утримання контролю за ринком влади. *За різними оцінками, в африканських виборчих кампаніях зазвичай можуть бути задіяні від 100 до 200 російських експертів із політичного маркетингу* (УТ, 05.11.2019).

Марксѝзм *філос., політ.* — узагальнена назва теоретичних поглядів німецьких мислителів Карла Маркса та Фрідріха Енгельса на історію, політику та суспільство загалом. Марксизм заявляє про себе як про систему революційних поглядів робітничого класу, що відображає об'єктивні закони розвитку людського суспільства і досвід класової боротьби народних мас проти експлуататорів та постійно розвивається на основі узагальнення цього досвіду. *...Біля витоків українського марксизму стояв «громадівець» Микола Зібер, київський учений-економіст та практик кооперативного руху* (Д, 01.05.2013).

Марксѝзм-ленінѝзм *філос., політ.* — ідеологія XX ст., російський радянський різновид марксизму. Після Жовтневого перевороту 1917 р. і до розпаду СРСР у 1991 р. — офіційна партійна та державна політико-ідеологічна доктрина. Державна ідеологія СРСР, головна опора й виправдання влади КПРС. *Марксизм-ленінізм, на основі якого Ленін, а потім і Сталін намагалися побудувати державу, виявився неспроможною ідеологією для будівництва держави* (ГУ, 14.07.2018).

Мародéр — військовий або цивільна особа, які грабують убитих та поранених після бою або мирне населення під час війни. *Мародерів в Україні почали карати за законами воєнного часу* (Фокус, ел. ресурс).

Мародéрити — чинити мародерство, займатися мародерством. *Окупанти хваляться, що навчилися «грамотно мародерити в Україні»* (LB, ел. ресурс).

Мародéрство — вчинки, поведінка мародера. *Мародерство розглядається як злочин не тільки на рівні національних законодавств, але й визнається міжнародним правом як воєнний злочин міжнародного характеру* (Army-inform, ел. ресурс).

Марш мúру — низка мирних акцій протесту в різних містах України, Росії та світу, спрямованих проти воєнної політики президента Російської Федерації щодо України та інших держав, а також проти політики президента Білорусі. *Марші миру тривали в неділю у близько 20 країнах світу, у тому числі і в Росії. За офіційними даними в Москві цю акцію відвідало всього лише 5 тис. людей, хоча неофіційні показники більше, як мінімум у десять разів* (ВЗ, 22.09.2014).

Масмéдіа *журн. див.* **мéдіа**.

Масмедíйний *журн.* — який стос. до масмедіа. *Напередодні виборів у масмедійному просторі активізувалися як старі, так і нові політичні гравці* (Д, 01.10.2014).

Масмедíйник *журн.* — працівник масмедіа; журналіст. *Тож цьогоріч, крім журналістських тем, у рамках форуму українських, білоруських і німецьких масмедійників відбулася зустріч із німецькими лісівниками* (Волинські новини, ел. ресурс).

Матеріалíзм *філос.* — один із напрямків філософії, який стверджує, що буття, природа, матеріальне є первинним, а дух, свідомість, мислення — вторинним. *Але поняття того, що умови людського існування можуть постійно поліпшуватися, зручніше вписувалося в західний науковий матеріалізм, ніж у кастову систему Індії чи кріпосництво Росії* (УТ, 03.02.2011); **м. культýрний** *соціол., культ.* — теорія, згідно з якою спосіб пристосування людини до середовища є найбільш істотним фактором у розвитку культури; середовище, технологія та господарство витлумачуються цією теорією як незалежні змінні, найістотніші фактори розвитку культури. *Класична версія культурного матеріалізму, зокрема неомальтузіанська інтерпретація соціальних перетворень та надання каузального пріоритету екосистемним факторам, була розроблена відповідно до концентрування класичної культурної антропології на вивченні домодерних соціумів* (Бідочко, 2016).

Мафіóзі — член мафії, злочинного угруповання. *Після більш ніж 14 років полювання за мафіозі італійська влада заарештувала боса мафіозного угруповання «Каморри» Марко Ді Лауро — одного з найбільш розшукуваних злочинців в Італії* (УМ, ел. ресурс).

Мафіóзний — який стос. до мафії. *Як і годиться мафіозному угрупованню, воно живе за рахунок контролю над певною територією* (ВЗ, 12.10.2020).

Мáфія — таємна недержавна злочинна організація, яка шляхом залякування, рекету й терору втручається в політичне життя країни, намагаючись

впливати на прийняття вигідних для себе політичних та економічних рішень. *Представники мафії доставляють товари першої необхідності для італійців, які найбільше постраждали від карантину через коронавірус у найбідніших південних регіонах — Кампанії, Калабрії, Сицилії та Апулії* (Д, 11.04.2020).

Мегапо́ліс *соціол.* — місто з населенням понад мільйон мешканців, утворене внаслідок зростання та фактичного злиття кількох міст і населених пунктів. *Наприклад, нові квартири в передмісті столиці коштують значно дешевше, ніж у спальних районах Києва чи, тим паче, у центрі мегаполісу* (ВК, 10.04.2020).

Ме́діа *журн*. — засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, призначені для її донесення крізь просторові, часові чи інші перепони; технічні засоби та канали комунікації: радіо, телебачення, інтернет, що формують особливе середовище комунікації. *Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики на своєму засіданні розглянув альтернативний проєкт закону «Про медіа в Україні» (№ 2693-1)* (ГУ, 21.01.2020); **м. провла́дні** — телекомпанії, радіостанції, преса, інтернет-комунікації (сайти, соціальні мережі, форуми та ін.), які належать до сфери впливу панівної політичної сили. *В ефір повернулися два харківські канали, які були закриті за часів попереднього президента. Провладні медіа, якими керував пан мер, тепер — майже ліберальні* (ВЗ, 02.04.2014); **м. соціа́льні** — вид медіа, низка онлайнових технологій, завдяки яким споживачі контенту через свої дописи стають його співавторами і можуть взаємодіяти, співпрацювати, спілкуватися, ділитися інформацією або брати участь у будь-якій іншій соціальній активності з іншими користувачами певного сервісу. *Хоча соціальні медіа — це невичерпне джерело поганих новин, для багатьох це також спосіб залишатися в курсі подій та підтримувати зв'язок з друзями і коханими* (УМ, ел. ресурс).

Медіаактиві́зм *журн*. — форма громадсько-політичної діяльності, спрямована на досягнення суспільної реакції шляхом створення альтернативних джерел формування новин. *Методи медіаактивізму враховують публікації новини на вебсайтах, створення відео- та аудіорозслідування, поширюючи інформацію про протести та проведення кампаній* (ВЗ, 22.11.2012).

Медіаакти́вність *журн*. — участь установи (організації, компанії) або приватної особи в медійному просторі (інтерв'ю, виступи, дописи та коментарі в соціальних мережах) за посередництва технічних засобів створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну нею між автором медіатексту й реципієнтом як реакція на соціополітичні події. *...Більшість депутатів виявляють медіаактивність — спілкуються і звітують перед виборцями в засобах масової інформації* (ГУ, 23.12.2016).

Медіавійна́ *журн*. — явище формування негативного ставлення в аудиторії масмедіа до ворога (суб'єкта міжнародних відносин або учасника політичного процесу всередині країни). *Медіавійна проти українського противірусного препарату вигідна тіньовим гравцям фармринку* (УТ, 12.10.2015).

Медіагра́мотність *журн*. — навички та звички, які допомагають критично сприймати повідомлення різних медіа: традиційних, соціальних мереж, зовнішньої реклами тощо та уникати неточних новин й отримувати достовірну інфор-

мацію про поточні події. *Міністерство культури, молоді та спорту готує програму з медіаграмотності населення для протидії агресорській пропаганді в умовах гібридної війни* (УК, 13.12.2019).

Медіадемокра́тія *журн*. — можливість отримувати й поширювати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку органів державної влади. *Медіадемократія, яка на сьогодні утворилася в інформаційному просторі нашої країни, має велике значення для населення, яке живе вже більше ніж на 60 % у віртуальному світі* (УП, ел. ресурс).

Медіакомунікáція *журн*. — обмін інформацією між громадянами (членами певних спільнот — соціальних мереж, форумів, чатів, блогів, відеогостингів та ін.); процес передавання інформації через комунікаційні системи в символах, знаках, жестах, усному й писемному мовленні, сигналах тощо. *Медіакомунікація надає майданчик альтернативному інформуванню. Цей процес складно контролювати. У сучасному демократичному суспільстві інтернет виступає в ролі альтернативного джерела інформації* (Д, 13.11.2015).

Медіакра́тія *журн*. — влада, заснована на впливі засобів масової інформації. *Медіакратія, по суті, — це звичайна пропагандистська машина гірших радянських та інших тоталітарних систем, облагороджена новими технічними засобами, запакована в сучасні розважальні обгортки і підконтрольна «міністерству правди»* (Д, 04.09.1999).

Медіапірамі́да *журн*. — ієрархія у структурі засобів масової інформації. *Олігархічні групи створили цілу систему впливу, щоб убезпечити себе від конкурентів: по-перше, це власні медіапіраміди, насамперед популярні телеканали, які впливають на громадську думку* (ГУ, 04.09.2018).

Медіапіра́тство *журн*. — правопорушення у сфері авторського права та (або) суміжних прав, унаслідок якого без згоди автора відбувається опублікування, відтворення, ввезення на митну територію країни, вивезення з її митної території та розповсюдження примірників творів (зокрема, комп'ютерних програм, баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення. *У переліку Міжнародної федерації фонограмної індустрії (IFPI) є понад 20 країн, у яких продаж нелегальних «компактів» перевищив продаж ліцензійних. Фінансові втрати світових виробників від медіапіратства (аудіо-, відеопіратства), за американськими оцінками, досягли 200 мільйонів доларів* (Д, 10.06.2000).

Медіапро́стір *журн*. — весь обсяг інформації і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій. *Україна опинилася під загрозою не фізичної, а інформаційної окупації, оскільки засоби масової інформації нашого сусіда наполегливо намагаються захопити український медіапростір* (ДТ, 10.08.2019).

Медіапротистоя́ння *журн*. — явище формування негативного ставлення в аудиторії масмедіа до суб'єкта міжнародних відносин або учасника політичного процесу всередині країни; наслідки політичної, економічної та соціальної конкуренції особи або групи осіб. *Після розпаду СРСР <…> почали виникати «незалежні» від держави ЗМІ <…> Саме в ці історичні роки народжувалась історія медіапротистояння — протистояння місцевої номенклатур-*

ної еліти, підсилена тільки щойно народженою Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення (ДМ, ел. ресурс).

Медіаре́йтинг *журн., політ.* — список кращих представників певної галузі, який визначають засоби масової інформації. *Десяте місце в медіарейтингу пов'язане із заявами політика щодо можливого розпуску президентом нового парламенту в разі незадовільного результату виборів* (УП, ел. ресурс).

Медіатехнолóгія *журн., політ.* — спосіб впливу на свідомість широкого загалу за допомогою ЗМІ для досягнення певної політичної мети. *А взагалі завжди, коли з'являється якась нова медіатехнологія, все закінчується пеклом брехні й пропаганди* (УТ, 12.10.2015).

Медіáтор — посередник, незалежна третя особа, що здійснює допомогу сторонам у вирішенні конфлікту в процесі медіації. *Умінню ефективно спілкуватися та результативно розв'язувати конфліктні ситуації навчає правоохоронців сертифікований медіатор <…> співробітники освоюють курс підготовки із вміння професійного ведення переговорів, зокрема, в екстремальних умовах* (ГУ, 11.05.2019).

Медіахóлдинг *журн.* — група компаній засобів масової інформації, які обстоюють / просувають інтереси власників. *До медіахолдингу ПрАТ «ТРК Люкс» входить 24 телеканал, радіостанції «Люкс» та «Максимум», а також низка онлайн-видань, зокрема і Zaxid.net* (ВЗ, 04.06.2020).

Медіаце́нтр *журн., ек., політ.* — пункт, із якого ведеться керівництво діяльністю засобами масової інформації *Тим часом зміни викликають стурбованість у неурядових організаціях, таких як Український кризовий медіацентр і Антикорупційний центр дій* (НВ, ел. ресурс).

Медіáція — метод розв'язання конфліктів, що був розроблений у 60—70-ті роки XX ст. у США. *На сьогоднішній день медіація є одним із найпопулярніших альтернативних спорів (конфліктів) у розвинених країнах світу* (УМ, ел. ресурс).

Медíйний *журн.* — який стос. до медіа. *Чи не найголовнішу роль у формуванні здорового інформаційного клімату в країні відіграє медійний асортимент — комерційний чи громадський* (Д, 19.09.2013).

Медíйник *журн.* — фахівець у галузі медіа. *Здебільшого узурпатори політичної чи економічної влади намагаються усунути в прямому або ж переносному сенсі медійників, які викривають їхні діяння* (УТ, 13.10.2013).

Мейнстри́м — панівний напрям у певній сфері (науковій, культурній, медійній тощо) для певного відтинку часу. *...Під час процесу протиставляння місцевої влади центральній посилився вплив місцевих еліт, подекуди сповільнилися реформи, а подекуди майже зупинилися, однак у підсумку протистояння регіонів і центру залишилось у політичному мейнстримі* (УМ, ел. ресурс).

Мем — одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою імітації, навчання тощо. *Американський сенатор Берні Сандерс монетизував мем з інавгурації Президента США Джо Байдена, запустивши в продаж світшоти з надрукованим на них своїм зображенням* (ВЗ, 26.01.2021).

Мемора́ндум *політ., дипл.* — один із видів дипломатичного листування; дипломатичний документ, у якому зафіксовано погляд сторони на фактичний стан справ; може містити виклад та обґрунтування міжнародно-правової позиції держави і засвідчувати наміри сторін чи позиції держав. *Перший транш Єврокомісія готова виплатити одразу після остаточного затвердження програм і підписання меморандумів про взаєморозуміння з урядом країни-отримувача* (УМ, ел. ресурс).

Ме́неджер *соціол.* — професійний управлінський працівник, якого наймає власник підприємства (компанії, фірми тощо) для безпосереднього керівництва виробничим процесом, відносинами між його учасниками. *Ідеться про те, що кожному інвесторові, великій компанії, яка приведе в Україну 100 мільйонів доларів і більше, забезпечать окремий контракт з державою: буде менеджер — investmentnanny, який розмовляє п'ятьма мовами, і 24 / 7 цей менеджер розв'язуватиме будь-яку проблему* (УК, 24.01.2020).

Менеджери́зм *наук.* — теорія управління, відповідно до якої в сучасних умовах контроль над виробництвом повинні здійснювати професійні менеджери. *Масштабні дослідження у сфері менеджеризму пов'язані із характеристикою підприємства як політичного інституту* (УМ, ел. ресурс).

Ме́неджерський — який стос. до менеджера. *Причина неефективного використання коштів криється в нестачі менеджерських навичок у керівництва низки ОДА* (ДТ, 18.01.2019).

Ме́неджмент *ек.* — теорія й практика управління виробництвом та реалізацією, орієнтовані на підвищення їхньої ефективності і збільшення прибутку. *Гроші без професійного менеджменту — це в кращому випадку просто їх невикористання, яке відбувається зараз* (ДТ, 03.09.2019); **м. військо́вий** — найбільш істотні зв'язки і відносини різних форм управління, наукове узагальнення тривалої практичної роботи командувань і штабів під час рішення функцій управління в різних умовах, у мирний і воєнний час. *У військового менеджменту, схоже, поки що немає чіткого подання, як розвивати далі українську армію* (ГУ, 11.02.2012); **м. етнополіти́чний** *культ.* — специфічний вид діяльності держави, її інститутів, суспільно-політичних організацій, спрямований на управління етнонаціональною сферою для досягнення певної мети. *Невизначеність з головою Державної служби України з етнополітики та свободи совісті негативно позначається на можливостях державного впливу на етнонаціональні процеси в країні, гальмує впровадження в етнополітичний менеджмент європейських норм і стандартів, підвішує багато питань етнонаціонального та духовно-релігійного розвитку України* (УП, ел. ресурс); **м. політи́чний** — система управління політичними процесами; наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення реалізації в політичній практиці. *Україна не дочекалася від нового президента нічого системного: ні налагоджених антикорупційних механізмів, ні ефективної законодавчої бази, ні раціонального політичного менеджменту* (УП, ел. ресурс).

Менталіте́т *соціол.* — своєрідний стан, рівень розвитку і спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принци-

пів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей, адаптації до умов соціального середовища, можливостей впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь. *Віддзеркалюючи нашу динамічну добу, засоби масової інформації водночас потужно на неї впливають, дедалі більшою мірою формують менталітет і середовище існування людей та людських спільнот* (ГУ, 04.06.2011); **м. культу́рний** — внутрішній досвід людей, виражений чи в його неорганізованій формі (окремих взірців, ідей, бажань, почуттів, емоцій), чи в організованій формі мислительних систем, утворених із цих елементів внутрішнього досвіду. *Цей форум — своєрідний оазис культурного менталітету, національних традицій, історії нашого народу* (ГУ, 16.07.2005).

Мента́льний — 1. *соціол.* Який стос. до менталітету. *Туреччина — це багаторічний ментальний і основний партнер Азербайджану в газових відносинах, тому її думка для азербайджанської сторони залишається домінантною, незважаючи на перспективи співпраці з Україною* (ДТ, 27.01.2012). 2. *психол.* Який пов'язаний з енергетичним біополем, створюється людиною та слугує відображенням її психіки, свідомості. *Виявляється, що наш ментальний вік може пояснити, чому одні люди старіють швидше за інших* (Д, 31.07.2018).

Мента́льність — 1. *соціол.* Особливості світосприймання певного народу, його інтелект, розумові здібності. *Та рано чи пізно ситуація стабілізується і ринки збуту відновляться — виживе той бізнес, що планував стратегічно та вмів ризикувати, мав високий рівень бізнес-культури та підприємницької ментальності, керувався тими бізнес-підходами та акумульованим досвідом, що вже пережили не одну кризу і допомогли досягти бажаного результату* (НВ, ел. ресурс); **м. етні́чна** *культ.* — духовно-культурний самовияв етнічної спільноти: комплекс таких зовнішньодіяльнісних феноменів, що сприймається сторонньою свідомістю як своєрідний, специфічний дух етносу, те, що робить цей етнос відмінним від інших. *Баба Параска переконала нас, що людей в Україні розділяє не стільки рівень доходів, не ідеологія і місце проживання, скільки етнічна приналежність, етнічна ментальність, те, що сьогодні модно називати словом національна ідентифікація* (ГУ, 23.11.2013); **м. політи́чна** — поняття, яке характеризує вплив національної ментальності як цілісної системи та її окремих елементів на політичні процеси, а також зворотну дію політичної сфери на ментальні риси народу. *Чинником, що обґрунтовує автономність політичної ментальності, є наявність самодостатньої предметної реальності, яка складається з окремого комплексу політико орієнтованих рис національної ментальності, які зароджуються та відтворюються на основі стимулів, генерованих політичною сферою* (Д, 14.12.2016). 2. *психол.* Спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, психічний стан людини. *Однією з причин є те, що американські, німецькі, англійські, голландські, французькі та інші офіцери англо-саксонської системи підготовки виховані в інших умовах і мають свою, притаманну їм ментальність, тому відповідь наших офіцерів іноді здається незрозумілою та неконкретною* (УМ, ел. ресурс).

Менши́на *соціол.* — соціальна група, яка не утворює політичної більшості відносно загальної кількості членів суспільства. *Комітет ООН з прав*

людини у четвер закликав Угорщину покінчити з мовою ненависті політиків на адресу меншин, зокрема, ромів і мусульман, а також скасувати закон, що дозволяє поліції висилати нелегальних мігрантів, не даючи їм можливість шукати притулку (Д, 05.04.2018); **м. етні́чна** *культ.* — самоусвідомлювана група громадян держави, яка є кількісною меншістю і для членів якої характерні спільність походження й етнокультурних характеристик, відмінних від домінантної етнічної спільноти, непанівне становище у суспільстві, колективна воля до виживання та прагнення до рівності з більшістю населення. *Незалежна група під назвою Китайський трибунал представила в Раді з прав людини ООН свої висновки про те, що Китай продає органи представників релігійних та етнічних меншин* (НВ, ел. ресурс); **м. націона́льна** — група громадян певної держави, які не є представниками титульного етносу, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. *…В ООН занепокоєні, що Україна, будучи багатонаціональною державою (а в ній тільки офіційно налічується 134 національні меншини та корінні народи), досі відсутня етнополітика підтримки та розвитку* (Д, 14.12.2016).

Мер *держ. упр.* — голова міської виконавчої влади. *Оскільки мери українських міст неохоче встановлюють економічно обґрунтовані тарифи на компослуги, і, крім того, більшість цих тарифів залежить від держрегулювання та природних монополій, то держава була змушена створити Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг* (ДТ, 14.01.2011).

Мере́жа — сукупність однорідних об’єктів із певними правилами поведінки всередині (між її членами) і ззовні (до одиниці мережі або до сукупності). *Європейська мережа зі спостереження за виборами ENEMO підготувала для своїх співробітників, які працюють в Україні під час виборчої кампанії, інструкцію, де наводяться характеристики партій-лідерів виборчої кампанії* (УТ, 21.09.2012); **м. екологі́чна, екомере́жа** — єдина територіальна система, що складається з цінних місць та об’єктів природно-заповідного фонду країни. *Стан екологічної мережі західного Криму став кращим саме у зв’язку з тим, що антропогенне (людське) навантаження на цій території повернулось до стану 1900-х років* (УП, ел. ресурс); **м. інформаці́йна** — сукупність певної кількості комп’ютерів, за допомогою якої здійснюється доступ до віддалених баз даних і зв’язок між користувачами, споживачами інформації за допомогою наземних, безпроводових, космічних чи інших каналів зв’язку. *Розвиток інформаційних мереж і засобів комунікації на наших очах сформували нову реальність — таку соціальну систему, за якої суспільство найважливішими своїми компонентами життєдіяльності підключене до мережі, саме її формує, саме споживає і саме стає її першою жертвою* (Д, 03.05.2014); **м. соціа́льна** — інтернет-співтовариство користувачів, об’єднаних за будь-якою ознакою на основі одного сайту. *Користувачі китайської соціальної мережі Weibo проаналізували кілька сучасних мобільних пристроїв, що підтримують мережі п’ятого покоління, назвавши найлегший смартфон із 5G* (УК, 15.04.2020); **м. соціа́льна «Х»** — соціальна мережа, що дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення, використовуючи служби миттєвих повідомлень

і сторонні програми-клієнти. *Міністр закордонних справ України <...> написав у соціальній мережі «Х», що «Олексій Навальний став одним із імен у довгому списку критиків, убитих Путіним»* (РС, ел. ресурс).

Мереéжéвий — який стос. до мережі. *МОН пропонує школярам та учителям пройти безплатний онлайн-курс з мережевого етикету та безпеки, щоб навчитися комфортно та без негативних наслідків працювати в інтернеті* (ГУ, 23.11.2018).

Мережелóгія *див*. **нетократія**.

Меритократ — 1. Той, хто досяг становища в суспільстві завдяки своїм здібностям, заслугам. *Міністр екології <...> який називає себе «меритократом» і при цьому, схоже, не розбирається в екології, веде війну з прем'єром* (Texty, ел. ресурс). 2. Прихильник меритократії. *Представник банку <...> заявив, що необхідно просто діяти як меритократ та пропагувати меритократію в компанії* (Investory.news, ел. ресурс).

Меритократія — принцип влади, згідно з яким керівні посади в управлінні мають посідати найбільш талановиті, розумні, освічені люди, незалежно від їхнього соціального та фінансового становища. *На ідеологічний стовп меритократії у світі спираються численні партії. В Україні вони також є, але часто пересічні громадяни називають такі ідеї утопічними* (УП, ел. ресурс).

Мéрія *держ. упр.* — адміністративно-територіальна установа виконавчої влади. *У мерії впевнені, що давно пора змінити статус дитячих майданчиків, легалізувати їх* (ВК, 04.10.2018).

Мéседж — суть сказаного чи того, що має бути сказано, донесено. *Головний меседж Східного партнерства more for more — більше інтеграції у разі більших реформ — здебільшого розуміють як необмежену можливість інтегруватися до ЄС, аж до повноправного членства* (ДТ, 22.11.2017); **м. політи́чний** — інформація в політичних комунікаціях, яка має певний прихований смисл, що дає реципієнтові додаткові відомості про справжні наміри комунікатора. *Політичний меседж мого нинішнього візиту гранично простий та відвертий — поглиблення всебічного співробітництва з КНР, а значить — і з Гонконгом, та виведення наших відносин на стратегічний рівень* (УТ, 23.02.2011).

Мéсенджер — програма для швидкого обміну повідомленнями на комп'ютері або смартфоні. *У перекладі з англійської месенджер — «зв'язковий» або «кур'єр»* (Radka, ел. ресурс).

Мéтод виконáвчий *держ. упр.* — вплив на об'єкти управління шляхом встановлення їхніх прав, обов'язків через систему наказів, що спираються на систему підпорядкування, владні повноваження. *У сфері державного управління переважав виконавчий метод — за зразком європейської системи центральних органів виконавчої влади — міністерств, згодом засновано вітчизняний інститут державної служби, що почав наводити лад у суспільному житті* (Д, 27.04.2018).

Мéтод держáвний *держ. упр.* — окремі прийоми, засоби, що застосовуються суб'єктом управління відносно об'єкта для досягнення поставленої мети, здійснення безпосереднього цілеспрямованого впливу на систему управ-

лінських відносин. *Басейнове управління як ефективний державний метод забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України* (Сазонець, 2015).

Ме́тод економі́чний *держ. упр.* — система економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників. …*Сутність економічних методів управління полягає в узгодженні інтересів шляхом створення державою таких умов життя, якими диктується єдина спрямованість активності якомога більшої кількості людей* (ГУ, 29.08.2019).

Ме́тод націона́льний *держ. упр.* — система заходів, спрямованих на управління політкультурним українським соціумом, за допомогою яких відбувається культурна взаємодія між титульним етносом та національними меншинами; подолання політико-правових колізій у галузі етнокультурних відносин. *Позаекономічний характер національного методу означає, що реальним об'єктом управління є свідомо вольова поведінка керованих (чи то громадянина, чи то групи громадян)* (Укркнига, ел. ресурс).

Ме́тоди в полі́тиці *держ. упр., політ.* — способи впливу на політичного опонента через використання таких засобів, як насильницькі і ненасильницькі методи, примус і переконання. *Маркетингові методи в політиці важливіші за реальний професіоналізм* (УП, ел. ресурс).

Ме́тоди держа́вного управлі́ння *держ. упр.* — способи владного впливу державних органів на процеси суспільного і державного розвитку, діяльність державних структур і конкретних посадових осіб. *Тож органам державної влади регіонального рівня та органам місцевого самоврядування доводиться значно більше працювати у партнерстві як з урядовими, так і неурядовими партнерами, застосовуючи нові методи державного управління та публічного адміністрування* (НВ, ел. ресурс).

Ме́тоди тео́рії держа́вного управлі́ння *держ. упр.* — група методів (структурно-функціональний, інституціональний, поведінковий, порівняльний, історичний тощо), спрямованих на дослідження теоретичних проблем державного управління. *Якщо йдеться про методи теорії державного управління суспільством, то в ньому розрізняють чотири групи: за критерієм впливу суб'єкта управління на поведінку людей: психологічні методи — через дію на почуття і емоції людини, ідеологічні — через вплив на людський розум, адміністративні — через дію на волю людини, економічні — через вплив на людські інтереси* (ГУ, 29.08.2019).

Механі́зм держа́ви — цілісна ієрархічна система державних органів, зокрема установи, підприємства, завдяки яким реалізуються функції та завдання держави. *Механізм держави є одним зі сталих державно-правових явищ, що, починаючи із 20-х років XX ст., відобразилося у вітчизняному поняттєво-категорійному апараті юриспруденції* (Пікуля, 2012: 46).

Механі́зм політи́чний *політ.* — система дій політичних інститутів і організацій, призначена для перетворення властивостей, характеристик, інших па-

раметрів суспільного розвитку в необхідному напрямку. *Фактично політичні механізми на особистісному та суспільному рівнях будуть забезпечувати змістовну особливість адаптувальних процесів в умовах діалектичної взаємодії особистості з суспільством* (УМ, ел. ресурс).

Механі́зм соціа́льний *соціол.* — 1. Сукупність дій, вчинків, відносин, завдяки яким відбувається те чи інше соціальне явище, здійснюється соціальний процес, і які становлять внутрішній каркас їхнього (явища, процесу) існування (функціонування) або перетворення. *Вибори — це не панацея і не політична філософія, а лише соціальний механізм із доволі обмеженими можливостями* (УТ, 22.10.2015). 2. Послідовність станів або процесів будь-яких явищ. *Історично формування університетів на теренах середньовічної Європи, починаючи з XII ст., постає як намагання віднайти ефективний соціальний механізм передавання знань* (Д, 28.01.2015).

Механі́зми держа́вного управлі́ння *держ. упр.* — практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему для досягнення поставленої мети. *Формування національно-орієнтованої аграрної політики через механізми державного управління сприятиме зростанню прибутку від землі, що матиме вплив на збільшення цінності землі та приведе до падіння схильності продавати землю у нинішніх її власників* (ДТ, 02.12.2019).

Милосе́рдя — вияв гуманності, жалісliва й діяльна любов, яка виражається в готовності допомогти тим, хто потрапив у біду. *Суспільство змінюється, дедалі більше людей діляться добром, допомагають нужденним, виявляють милосердя* (УК, 28.12.2019).

Мир *політ.* — відсутність безпосереднього насильства, збройного конфлікту і стан упорядкованих відносин. *Ні розведення, ні відведення військ не здатні забезпечити мир, принаймні справедливий мир. А несправедливий мир — це крок до нової війни* (УК, 01.02.2019).

Миробудівни́цтво *політ.* — один зі структурних елементів мирного процесу згідно з класифікацією ООН і НАТО, що настає після підтримання миру чи змушування до миру та передує гуманітарним операціям. *Кабінет Міністрів України видав розпорядження від 19 лютого 2020 р. №134-р «Про здійснення добровільного внеску України до Цільового фонду з підтримки Департаменту з політичних питань та миробудівництва Секретаріату ООН»* (УК, 26.03.2020).

Миротво́рець *військ., політ.* — воїн-контрактник військового загону, який не бере участі у воєнних діях, а лише стежить за порядком та допомагає відновлювати державне господарство в країнах після війни. *Учора в Берліні пройшли переговори глав зовнішньополітичних відомств країн нормандського формату, на яких, зокрема, обговорювали можливість розміщення на Донбасі місії миротворців ООН* (УК, 12.06.2018).

Миротво́рчий *політ.* — спрямований на встановлення та збереження миру. *Одним із пріоритетних напрямів міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України є підготовка висококваліфікованих працівників для*

участі в міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру в складі спеціальних підрозділів та миротворчих персоналів (ГУ, 30.03.2013).

Миротво́рчість *політ.* — діяльність міжнародних і регіональних суб'єктів, спрямована на попередження чи ліквідацію загрози миру й безпеки шляхом спільних примусових дій, якщо заходи економічного і політичного характеру виявилися недостатніми. *Географія миротворчості під егідою ООН переважно охоплює Африканський континент та Близький Схід* (ГУ, 23.09.2017).

Ми́то *ек., фін.* — державний грошовий збір (непрямий податок), який справляють з юридичних і фізичних осіб у разі здійснення між ними або між ними та державою певних дій (їх перелік визначає законодавство). *Киянин звернувся на урядову «гарячу лінію» із проханням надати роз'яснення, чи у 2019 році змінюватиметься сума мита, тобто акцизний податок, в'їзне мито, ПДВ на електромобілі та автомобілі-гібриди, придбані на аукціоні чи у вільному продажу на території США* (УК, 01.02.2019); **м. антиде́мпінгове** — особливий вид мита, що справляється у разі ввезення на митну територію країни імпорту товару, який є об'єктом застосування антидемпінгових заходів (попередніх або остаточних). *У червні 2011 року комісія Митного союзу ухвалила рішення про введення до 18 листопада 2015 року антидемпінгових мит на деякі види сталевих труб, які ввозяться з України* (УТ, 13.03.2012).

Митрополи́т *рел.* — сан та звання єпископа, який стоїть на чолі церковно-адміністративної одиниці — митрополії. У церквах з патріаршим управлінням — другий чин після патріарха. *Митрополит Київський і всієї України Епіфаній у своєму передноворічному зверненні закликав українців бути добрими та милосердними до ближніх і цінувати кожну мить* (ВЗ, 01.01.2021).

Мігра́нт *соціол.* — особа, що свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни. *...Мігранти продовжують прибувати до Італії на невеликих суднах. За останні кілька днів шість човнів із більш ніж 100 мігрантами прибули на острів Лампедуза* (ДТ, 20.06.2020); **м. трудови́й** — особа, яка працює у державі, громадянином якої вона не є; для законної діяльності трудовий мігрант повинен отримати дозвіл на в'їзд, перебування та оплачувану діяльність відповідно до законодавства цієї держави й міжнародних угод, учасником яких є ця держава. *Однією з перешкод, що заважають країнам Євросоюзу активно розвиватися і задовольняти зростаючі соціальні запити суспільства, була названа проблема нестачі трудових ресурсів. Розв'язати її і повинні були трудові мігранти* (ВЗ, 12.02.2020).

Мігра́ція *соціол.* — 1. Процес просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. *Без міграції країни зіткнуться зі старінням і скороченням кількості населення* (УМ, ел. ресурс). 2. Сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на постійно чи на порівняно довготривалий строк, що приводять до зміни територіального розміщення населення. *Адже на сьогодні зберігається досить потужна трудова міграція, зумовлена не лише різницею в оплаті праці, а й тим, що соціальні гарантії за кордоном більш потужні, ніж у нас* (ГУ, 12.03.2020).

Міжетні́чний *культ.* — який існує, відбувається між етносами. *Соціологи характеризують міжетнічні, міжрасові та міжнаціональні відносини в українському суспільстві як помірно відчужені. Значення індексу міжетнічної дистанційованості становить 4,5 бала за 7-бальною шкалою* (УТ, 13.02.2013).

Міжконфесі́йний *рел.* — який існує, відбувається між релігійними конфесіями. *Звертаючись до присутніх у сквері на Володимирській гірці біля пам'ятника святому рівноапостольному князю Київському Володимиру Великому, глава держави закликав присутніх та українське суспільство до подальшого збереження міжконфесійного миру в державі* (ГУ, 30.07.2015).

Міжмере́жжя *див.* **інтерне́т**.

Міжнаро́дна комп'ю́терна мере́жа *див.* **інтерне́т**.

Міжнаро́дний валю́тний фонд, МВФ — спеціальне агентство Організації Об'єднаних Націй, засноване 29 державами, для регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги під час дефіциту платіжного балансу через коротко- і середньострокові кредити в іноземній валюті. *Перші транші нового кредиту МВФ мають надійти не до золотовалютних запасів держави, як зазвичай, а безпосередньо до Державного бюджету* (УМ, ел. ресурс).

Міжфракці́йний — який існує, відбувається між фракціями, спільний для кількох фракцій. *За ініціативи Національного форуму «Трансформація України» (НФТУ) у Верховній Раді утворено однойменне міжфракційне депутатське об'єднання* (ГУ, 28.01.2020).

Мікросоціоло́гія *наук., соціол.* — напрям у соціології, який вивчає структури і функціонування малих соціальних спільнот (сім'ї, шкільного класу, виробничої бригади тощо), стосунки, комунікативні зв'язки в малих групах, поведінку індивіда, окремі «мікромасштабні» соціальні явища й процеси тощо. *Мікросоціологія вивчає поведінку людей у їхній безпосередній міжособистісній взаємодії. Дослідники, що працюють в цьому напрямку, вважають, що соціальні явища можна зрозуміти лише на основі аналізу тих цінностей і смислів, які люди надають цим явищам при взаємодії один з одним* (Гнойова, 2018).

Мілітаризáція — перенесення військових форм і методів у галузь цивільних відносин; здійснення мілітаризму. *Мілітаризація анексованого Криму і «поширення ядерної зброї у Чорноморському регіоні» — це виклик міжнародному порядку і безпеці* (Д, 30.01.2020); **м. краї́ни** — підпорядкування економічного, політичного й громадського життя окремої країни для ведення воєнних дій. *Мілітаризація країни — це серйозне посилення військових структур держави, їхньої кількості, військової техніки та озброєнь, нарощування ядерних сил, особливо стратегічних, модернізації військово-промислового комплексу* (ГУ, 22.02.2012).

Мілітари́зм — політика, спрямована на вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем за допомогою військових методів і форм. *Ідеологія фашизму характеризується такими основними ознаками: сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм, імперіалізм, ідея постійної війни і панування, мобілізації*

нації й держави проти вигаданих ворогів, тенденція нав'язування своєї «вищої» волі іншим народам (РС, ел. ресурс).

Мілітаризо́ваний — властивість за знач. **мілітаризува́ти**. *...У забезпеченні правопорядку поліції надають допомогу Національна гвардія, Державна прикордонна служба та Збройні Сили в рамках своїх повноважень. Усі інші громадські формування не мають права бути мілітаризованими, тому що є чітко визначена норма закону* (Д, 01.02.2018).

Мілітаризува́ти — здійснювати мілітаризацію. *У Маріуполі окупанти продовжують мілітаризувати дітей* (ТСН, ел. ресурс).

Мілітáрний *див.* **військо́вий**.

Міністеріалізáція *політ.* — бюрократизація виконавчої влади, за якої вирішальну роль відіграють не політично відповідальні особи, а незмінні чиновники міністерств. *Занепад парламентаризму, посилення виконавчої влади, її міністеріалізація характерні для парламентської монархії у Великобританії наприкінці XIX — у XX ст.* (УП, ел. ресурс).

Міністéрство *держ. упр.* — головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує впровадження державної політики у визначеній сфері діяльності. *Міністерство культури оголосило конкурс на посаду директора Українського інституту книги, яка є вакантною від січня цього року* (ВЗ, 29.05.2018).

Міні́стр — вища урядова особа, яка очолює міністерство; член уряду, який керує міністерством. *Міністр зовнішньої торгівлі Британії наполягає на розширенні торговельних можливостей за межами Європейського Союзу* (ДТ, 11.03.2021).

Мі́нські уго́ди — усталений узагальнювальний термін на позначення трьох спільних документів сторін — учасників врегулювання ситуації на Донбасі в Нормандському форматі (Україна, Німеччина, Франція, Росія). *Мінські угоди мають політико-дипломатичний характер. Це угоди, але не міжнародний договір, не міжнародний закон, однак Україна не може від них відмовитися* (Д, 16.02.2021).

Мі́сія — 1. Представники держави, міжнародної організації, які перебувають в іншій державі з будь-якою спеціальною метою. *Наступного тижня до Києва прибуде місія ЮНЕСКО, яка перевірить стан об'єктів, що входять до списку світової спадщини: буферні зони Софії Київської та Києво-Печерської лаври, схили Дніпра та інші об'єкти* (ДТ, 09.02.2020). 2. Постійне дипломатичне представництво однієї держави в іншій, очолюване (на відміну від посольства) посланником або повіреним у справах. *В Одесі під головуванням посла представництва ЄС в Україні відбулося 19-те засідання Консультативної ради Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні* (ГУ, 24.11.2012). 3. Відповідальне доручення, завдання. *Історична місія Тараса Шевченка — захищати нашу землю, націю та культуру* (ВЗ, 10.03.2013); **м. держа́ви** *держ. упр.* — головна мета діяльності держави та відповідного процесу державного управління, яка охоплює як внутрішні, так і зовнішні завдання і визначає подальшу конкретизацію цілей, стратегії та політики.

Вірю, що найвища місія держави Україна — зробити українців щасливими через гідний добробут, здоров'я, безпеку, освіту, соціальний захист, дозвілля, а також можливості самореалізації та відчуття перспективи для кожного громадянина (УМ, ел. ресурс).

Мі́сто-мільйо́нник *соціол.* — місто, чисельність населення якого перевищила мільйон. *Івано-Франківськ — хоч і обласний центр, і досить прогресивне місто, та це не місто-мільйонник* (НВ, ел. ресурс).

Мі́тинг — масові збори з приводу обговорення якихось нагальних, переважно політичних питань. *У Вінниці профспілки зібралися на багаточисленний мітинг із вимогою провести справедливу трудову реформу* (Д, 30.01.2020); **м. стихі́йний** — масове зібрання людей без попередньої домовленості й організації. *15 вересня увечері біля будівлі Одеської мерії відбувся стихійний мітинг, де палили шини і вимагали організувати зустріч із мером та його заступником* (Д, 19.09.2017).

Мітинга́р *див.* **мітингува́льник**.

Мітингува́льник — той, хто бере участь у мітингу, мітингах. *Біля Печерського суду постраждав один поліцейський та один мітингувальник — поліція* (УП, ел. ресурс).

Мобілізаці́йний — який стос. до мобілізації. *Воєнний стан може вплинути лише на резервістів першої черги, оскільки Міністерству оборони та Генштабу доручено уточнити мобілізаційний план збройних сил саме щодо цієї категорії військовозобов'язаних* (УП, ел. ресурс).

Мобіліза́ція — 1. Переведення на воєнний стан збройних сил, цивільної оборони і народного господарства держави. *За словами міністра фінансів, зважаючи на мобілізацію, кошти підуть на придбання озброєння й техніки, засобів зв'язку, а також на оснащення військових* (УМ, ел. ресурс). 2. Призов військовозобов'язаних запасу в армію під час війни. *Рішення про чергову хвилю мобілізації буде прийнято в березні, але в разі достатньої кількості контрактників терміни можуть бути перенесені* (ВЗ, 03.03.2016). 3. Залучення кого-небудь до виконання певних завдань. *Сам Нью-Йорк нині патрулює національна гвардія, проте через нестачу людей гостро постає питання додаткової мобілізації резервістів* (УТ, 02.05.2020). 4. Зосередження сил, засобів для успішного виконання будь-якого завдання. *Ключовими цілями фіскальної політики стали мобілізація ресурсів для сфери охорони здоров'я та надання допомоги людям і підприємствам з метою їх фізичного виживання у надзвичайних умовах* (ДТ, 15.05.2020); **м. насе́лення** — 1. Зосередження і залучення об'єктом політики різних матеріальних та людських ресурсів для досягнення власних цілей, насамперед створення масової підтримки громадян, установлення контролю над фінансовими та інформаційними джерелами. *Вид, обсяги, порядок і строк проведення мобілізації населення визначаються Президентом України в рішенні про її проведення* (УК, 06.06.2019). 2. Комплекс заходів, які забезпечують готовність партій і партійних коаліцій, суспільних рухів тощо до конкретних акцій. *Уряд передбачив проведення цільової мобілізації населення...* (УП, ел. ресурс);

м. політи́чна — процес залучення індивідів і груп до різних форм політичної активності. *Президент закликав своїх прихильників завчасно організувати комітети для політичної мобілізації* (ДТ, 28.03.2019).

Мобілізо́ваний — властивість за знач. **мобілізува́ти**. *Проте мобілізовані, які понад три місяці тому мусили знов одягти військову форму, не нарікають* (УМ, ел. ресурс).

Мобілізува́ти — 1. Провадити мобілізацію кого-, чого-небудь. *Росіяни планують мобілізувати на окупованих територіях до 700 тисяч осіб* (Hromadske radio, ел. ресурс). 2. *перен*. Приводити до активного стану для успішного виконання якого-небудь завдання, для досягнення якоїсь мети. *...Енергія та самовідданість* (політика. — *Ред.*) *дозволили реалізувати найсміливіші плани та дозволили мобілізувати критично необхідні ресурси в потрібний момент* (РС, ел. ресурс).

Мобі́льний — здатний до швидкого пересування; рухливий. *Чернівецька міська рада вирішила створити мобільні групи, які будуть слідкувати за дотриманням карантинних норм у місті* (УП, ел. ресурс).

Мобі́льність — стан за знач. **мобі́льний**. *У середу, 28 березня, Європейський Союз представив план з підвищення військової мобільності в Європі, який дозволить військовій техніці та персоналу пересуватися швидше у випадку військових конфліктів* (Д, 28.03.2018); **м. соціа́льна** — процес руху індивідів між ієрархічно або іншим чином організованими елементами соціальної структури: класами, прошарками, групами, статусами, позиціями. *У питанні соціальної мобільності Україну прийнято описувати як вежу з обрізаними ліфтами: країну, у якій нечисленна еліта позбавила решту громадян можливості підвищити свій соціальний статус* (УТ, 03.12.2018).

Мо́бінг *психол., соціол.* — форма психологічного та / або економічного тиску роботодавця чи окремих працівників трудового колективу, спрямована на приниження гідності та честі працівника, його професійної (ділової) репутації. *Тривога, напруженість, роздратованість, почуття провини, моторна загальмованість, апатія, депресивний настрій, параноїдальні думки — ось неповний перелік із того, що може бути наслідками впливу мобінгу на працівника* (УК, 06.06.2019); **м. вертика́льний** — вид психологічної агресії, що здійснюється у площині «керівник — трудовий колектив», може виявлятися у двох видах: колективний тиск на керівника з боку підлеглих або ж тиск керівника на весь колектив чи окремого його члена. *Вертикальний латентний мобінг може виявлятися в тому, що ваш бос не буде помічати результатів вашої праці, давати вам безнадійну роботу, проводити у вашу відсутність важливі наради, ігнорувати будь-яку ініціативу* (ССП, ел. ресурс); **м. відкри́тий** — публічна психологічна агресія, глузування, знущання й образи, псування майна (важливих робочих документів чи особистих речей) працівника. *Відкритий мобінг полягає у публічному цькуванні людини, створенні неприйнятних умов для роботи, ігноруванні думки на нарадах тощо* (ЮКП, ел. ресурс); **м. горизонта́льний** — вид психологічної агресії, що полягає в

колективному тиску на одного з колег, ігнорування та цькування його. *Горизонтальний мобінг є серед колег одного структурного підрозділу чи професійної групи* (ЮКП, ел. ресурс); **м. групови́й** — спільна (колективна) психологічна агресія. *Мобінг може бути: латентним і відкритим; індивідуальним і груповим, а також хронічним* (БПД, ел. ресурс); **м. зми́шаний** — одночасне цькування людини усіма групами. *Існує ще й змішаний мобінг, коли цькують і по вертикалі, і по горизонталі* (Korostenska-rda, ел. ресурс); **м. індивідуа́льний** — психологічна агресія, яку чинить одна людина. *Залежно від суб'єктів мобінг поділяється на індивідуальний (здійснює одна людина), та груповий (жертву мобінгу тероризує декілька осіб)* (Dspace, ел. ресурс); **м. лате́нтний** — здійснення психологічного тиску в прихованій формі. *У разі латентного мобінгу дії розгортаються згідно з відомим багатьом прислів'ям: «Дайте людині мотузку, а повіситься вона сама». Психологічний тиск тут відбувається в прихованій формі, вам «вставляють палиці в колеса» і мовби натякають на те, що ви порожнє місце, небажана персона і вам краще піти* (ССП, ел. ресурс); **м. неусвідо́млений** — нецілеспрямовані дії, за яких людина не усвідомлює того, що займається цькуванням і які є наслідком нетолерантного ставлення, постійного роздратування, що накопичується щодо когось із колег чи колективу взагалі. *Неусвідомлений [мобінг] — це коли людина не усвідомлює, що займається цькуванням, просто хтось із колег викликає у неї постійне роздратування, що накопичується і вже просто прориває́ться назовні* (ДТ, 25.01.2008); **м. політи́чний** — сукупність психологічно навантажених, переважно маніпулятивних прийомів і способів політичної боротьби серед державних високопосадовців, які перебувають між собою в адміністративно-управлінських відносинах, із метою дискредитації одне одного задля майбутньої перемоги (напр., на виборах). *Політичний мобінг в Україні доби постмайдану привернув увагу політологів* (Д, 30.01.2020); **м. свідо́мий** — цілеспрямовані дії, що мають конкретну, чітко сформульовану мету створити людині такі умови, щоб вона звільнилась із займаної посади, тобто йдеться про корисливі мотиви — зайняти чиюсь посаду, провести на неї когось зі «своїх», вислужитися перед начальством. *Ознакою свідомого мобінгу є те, що людина має конкретну та сформульовану мету, бажає створити колезі або підлеглому такі умови, аби він звільнився із займаної посади* (ЮКП, ел. ресурс); **м. хроні́чний** — тривала або постійна психологічна агресія. *Хронічний мобінг, або самовідроджуваний — дії, які виконує «колективчик», коли, вижив̀ши одного колегу і трохи понудьгувавши, береться за нову жертву* (Качмар, ел. ресурс).

Мо́ва — 1. Сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об'єктивно наявних явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок. *Україна, якій хронічно бракує світової уваги, мала б перекласти сайти офіційних органів усіма мовами світу* (УТ, 04.04.2008); **м. держа́вна** — мова основного державного етносу, що закріплена законом (конституцією) в

багатонаціональній державі. *Державна мова — надбання всіх українців, незалежно від етнічного походження, це — один із базових інструментів функціонування держави* (Главком, ел. ресурс).

Мóда політи́чна — явище суспільно-політичного буття, яке характеризується підвищеною популярністю, швидкоплинністю, темпоральною орієнтацією на сьогочасність і нівелюванням меж дозволеного. *Політична мода на «нові обличчя» також може виявитися швидкоплинною* (УП, ел. ресурс).

Моделюва́ння політи́чне — дослідження явищ на основі заміщення реальних політичних процесів їхніми умовними образами, аналогами; один із видів політичного прогнозування, що спирається на математично-статистичні прийоми. *Методи політичного моделювання дозволяють відтворити процедуру моделювання станів політичного процесу* (УМ, ел. ресурс).

Моделюва́ння соціа́льне — пізнання соціальних явищ та процесів за допомогою відтворення їхніх характеристик на інших об'єктах — спеціально створених для цього моделях. *Соціальне моделювання — один із базових сучасних засобів забезпечення національної безпеки* (Il.ippi, ел. ресурс).

Модера́тор — 1. Професійний ведучий у ЗМІ (особливо в ток-шоу, зазвичай професійний журналіст). *Теледебати тривали 90 хвилин і були <...> впорядковані <...> чому сприяло правило, за яким модератор вимикав мікрофон кандидата, який на той час не розмовляв* (РС, ел. ресурс). 2. Особа, яка веде конференцію чи обговорення і стежить за дотриманням правил; посередник. *...Модератор Мюнхенської конференції з безпеки Кристоф Гойстен заявив, що Німеччина має підтримати Україну, якщо вона вирішить повертати Крим військовим шляхом* (Кореспондент, ел. ресурс). 3. Людина, яка відповідає за дотримання встановлених норм поводження на інтернет-ресурсах, частіше форумах. *Модератор соціальних мереж схвалює або відхиляє заявки на додавання до групи; розміщує пости та займається оформленням сторінки; видаляє спам у постах; відповідає на повідомлення; стежить за обговореннями у коментарях* (Shkolyar, ел. ресурс). 4. Людина, яка проводить соціальні дослідження; ведучий фокус-груп. *Фокусоване групове інтерв'ю — якісний метод дослідження, групове інтерв'ю, організоване у вигляді розмови кількох респондентів, зазвичай 6—12 осіб, на задану інтерв'юєром-модератором тему* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Модернізáція — дія за знач. **модернізува́ти**. *Спільно з Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) Вінниця розпочала масштабний проєкт з модернізації вуличного освітлення* (УК, 07.02.2020); **м. політи́чна** — процес трансформації суспільства, який предбачає комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава — міжнародна система, держава — громадянське суспільство, держава — особистість, індивідум — індивідум та ін., спрямований також на підвищення адаптивної здатності суспільства до внутрішньо- та зовнішньополітичних викликів. *...В інтерв'ю німецькому виданню*

Spiegel Online Штайнмайєр сказав, що надто рано «спекулювати про членство України в ЄС у майбутньому», бо економічна і політична модернізація України — це «проєкт кількох поколінь» (ВЗ, 24.11.2014).

Модернізува́ти — 1. Змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків. *Незважаючи на випадкові спроби модернізувати державну адміністрацію України, велика частина адміністрацій залишаються за своїм характером бюрократичними* (УМ, ел. ресурс). 2. Надавати минулому невластивих йому сучасних рис; осучаснювати. *Німеччина допоможе модернізувати енергетичну інфраструктуру регіону* (Укрінформ, ел. ресурс).

Мона́рхія *держ. упр.* — форма правління, за якої верховна влада формально (повністю або частково) зосереджена в руках однієї особи — глави держави — спадкоємного монарха. *Монархія або тверда президентська вертикаль із елементами прямої демократії дозволяють забезпечити швидкий і динамічний розвиток країни* (ГУ, 15.03.2011); **м. абсолю́тна** — форма правління, для якої характерна максимальна централізація управління суспільством, уся верховна влада (законодавча, виконавча, судова) цілком зосереджується в руках монарха. *За своєю суттю політичний режим, який існує в Україні, можна характеризувати як абсолютну монархію, тільки без можливості передавати престол у спадок, де в ролі короля є президент країни, який усю повноту державної влади тимчасово «приватизує» на свою користь* (УТ, 14.01.2020); **м. конституці́йна** — форма правління, для якої характерне обмеження влади монарха нормами і вимогами конституції, її співіснування з парламентом, формування уряду парламентським шляхом. *Оскільки Японія — конституційна монархія, імператор виконує представницькі функції, як-то офіційні зустрічі з главами іноземних держав, формальні скликання та розпуск парламенту, оголошення виборів, вручення державних нагород, церемонії отримання вірчих грамот від іноземних послів, оприлюднення указів про амністію тощо* (Д, 14.07.2017); **м. необме́жена** *див.* **м. абсолю́тна; м. парла́ментська** *див.* **м. конституці́йна**.

Мондіалі́зм — суспільно-соціальний рух за об'єднання світу і його окремих регіонів на федеративній основі із загальним всесвітнім урядом, що є необхідною умовою для створення постіндустріального суспільства. *Мондіалізм як геополітична ідеологія злиття держав і народів в єдине планетарне формування і створення «Світового Уряду». Ця ідеологія передбачає знищення расових, релігійних, етнічних, національних і культурних меж* (УМ, ел. ресурс).

Монетариза́ція *ек., фін.* — процес конвертації чого-небудь у законний платіжний засіб. *Уряд відмовляється від жорсткої монетаризації* (ГУ, 19.01.2013).

Монетари́зм *ек., фін.* — економічна теорія, згідно з якою кількість обігових грошей відіграє вирішальну роль в економічній політиці, яку проводить держава. *Монетаризм — економічна теорія, за якою кількість грошей в обігу є визначальним фактором формування господарської кон'юнктури та існує прямий зв'язок між зміною маси грошей в обігу та величиною валового й національного продуктів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Монетари́ст *ек., фін.* — прихильник монетаризму. *Країни, що розвиваються, які не використовували збиткові теорії монетаристів і не захоплювалися будівництвом споживчих пірамід, виявилися більш стійкими до кризи* (ГУ, 21.08.2009).

Монетари́стський *ек., фін.* — який стос. до монетаризму, монетариста. *Надування фінансових бульбашок, що стартувало під час реалізації Нового курсу Рузвельта, розширилося і стало — тепер уже на основі монетаристської політики неоліберальної макроекономіки — справді загальносвітовим* (УТ, 06.12.2011).

Монета́рний *ек., фін.* — який пов'язаний із монетаризмом; фінансовий, грошовий. *Національний банк України своїми діями в монетарній політиці фактично «консервує» кризові процеси замість того, щоб стимулювати економічну санацію* (ВЗ, 02.04.2016).

Моніто́ринг *ек., екол., соціол.* — систематичне спостереження, вивчення, оцінювання та прогнозування певних явищ, станів, процесів у природі та суспільстві для порівняння з очікуваними результатами чи початковими припущеннями. *Підсумки опитування медичних працівників Криму, здійсненого в межах моніторингу Кримської правозахисної групи, показують, що рівень діагностування COVID-19 вкрай низький* (УК, 10.04.2020); **м. вла́ди** — оперативні управлінські дії, спрямовані на ефективне використання коштів платників податків та попередження / виявлення фактів фінансових зловживань у сфері державного управління. *...У США існує безперервний моніторинг <...> влади і в тому числі роботи спецслужб держави, з боку Конгресу США та його профільних комітетів. Зокрема, комітети Конгресу США мають право заслуховувати на засіданнях керівників спеціальних служб* (Д, 21.02.2019); **м. грома́дський** — спостереження, відстеження загальних тенденцій та змін, що відбиваються в суспільстві, необхідний для налагодження діалогу між владою і громадськістю. *Група громадського моніторингу <...> перевірила сотню укриттів у Черкасах* (Suspilne.media, ел. ресурс); **м. політи́чний** — спостереження, оцінка стану та прогноз політичних процесів, подій у зв'язку з діяльністю тих чи інших форм влади, політичних сил, партій, рухів, існуючих держав тощо. *Парламентська асамблея Ради Європи продовжує політичний моніторинг України в частині виконання критеріїв, необхідних для підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом* (ВЗ, 12.07.2013).

Моніто́ринговий *ек., екол., соціол.* — який стос. до моніторингу. *У рамках ініціативи Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки, оборони та розвідки було створено моніторингову місію парламентського контролю в зоні проведення Операції об'єднаних сил* (УТ, 06.11.2019).

Моніто́рити *ек., екол., соціол.* — здійснювати моніторинг. *Спостерігачі ОБСС потрапили під обстріл, коли моніторили «режим тиші» біля Донецької фільтрувальної станції* (РС, ел. ресурс).

Монобі́льшість *політ.* — парламентська перевага, утворена однією партією. *Колись, на самому початку української незалежності, влада вже мала монобільшість* (Д, 13.08.2019).

Монополіза́ція — дія за знач. **монополізува́ти**. *Чинниками, що сприяють зростанню корупції і криміналізації суспільства, на думку більшості західних фахівців, є монополізація влади і економіки, дуже велика різниця в економічному стані соціального верху і соціального низу, значне безробіття, а також погано контрольована імміграція* (Д, 14.08.2013).

Монополізува́ти — встановлювати монополію на що-небудь. *Велика небезпека, як казали учасники пленуму, криється в спробах теперішнього керівництва України, передусім в особі Українського інституту національної пам'яті, монополізувати право на єдино правильне тлумачення спірних питань історії України радянського періоду* (ГУ, 12.09.2017).

Монополі́ст — той, хто має монополію на що-небудь. *...Державі часто бракує розуміння стану та якості розподільчих мереж, які використовують обласні та міські монополісти, постачаючи струм* (УТ, 13.11.2018).

Монопо́лія — 1. Виняткове право на виробництво, користування чи продаж чого-небудь. *Серед способів скорочення негативного впливу приватних інтересів в українській економіці очільник уряду назвав збереження незалежності Національного банку України, боротьбу з монополіями, особливо в інфраструктурі, а також приватизацію державних підприємств і встановлення верховенства закону з допомогою нової реформованої системи судочинства* (УК, 23.11.2019); 2. Велике господарче об'єднання, в руках якого перебуває більша частина виробництва і збуту якогось товару, встановлюючи таким чином своє панування у певній галузі господарювання. *Великі <...> монополії — Нафтогаз, Енергоатом, Укртрансгаз, Укренерго, Укрзалізниця — вже давно головні фігуранти антикорупційних розслідувань* (УП, ел. ресурс); **м. держа́вна** *держ. упр.* — галузь, у якій збереження конкуренції недоцільне не тільки внаслідок її економічної неефективності, але й внаслідок особливої її ролі у формуванні загальних умов економічного та соціального розвитку країни, забезпеченні національної безпеки, а також через особливу соціальну значущість певних товарів і послуг. *Грошово-кредитна система — це державна монополія, і вона має діяти в інтересах не бізнесу чи іншої комерції, а в інтересах суспільства і суспільно значущих підприємств і громадян* (ДТ, 12.04.2019).

Монополя́рність *див.* **однополя́рність**.

Монофра́кція — група членів певної політичної партії в складі парламенту або іншої державної організації (установи) чи громадсько-політичної організації, яка організовано проводить установки своєї партії, та об'єднана спільною політичною ідеологією. *Про майбутню розстановку парламентських кадрів свідчить така арифметика: монофракція «Слуга народу» отримає 70 керівних посад, «ОПЗЖ» — 15, фракції «Батьківщина» і «Голос» матимуть їх по 14, позафракційні нардепи — 9 посад* (ВЗ, 28.08.2019).

Мора́ль — система поглядів і уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей; форма громадської свідомості та вид громадських відносин, спрямованих на утвердження самоцінності особистості, рівноправності всіх

людей у їхньому прагненні до щасливого й гідного життя. *Гроші і влада ніколи не перемагають у цьому світі, якщо стикаються з мораллю і волею* (Д, 27.01.2016).

Мора́льний — який стос. до моралі. *Ватикан — справді ідеальне місце для діалогу про мир. Святий Престол — це ж глобальний моральний авторитет, який завжди ефективно виконує роль посередника, оскільки є неупередженим і викликає довіру всіх учасників конфлікту* (УМ, ел. ресурс).

Мора́льність — стан до знач. **мора́льний**. *Аморальність і неправда ведуть не до розвитку суспільства, а до його деградації. Внаслідок чого і без того тонкий шар інтелігенції, носіїв моральності, культури і знань, зменшується до критичних значень* (УМ, ел. ресурс).

Морато́рій *ек.*, *політ.* — відтермінування, затримка набрання чинності і виконання певного договору, закону, зобов'язання або вимоги. *Відтак, як соціально відповідальний бізнес, АТ «Львівгаз» ввело мораторій на відключення споживачів від газопостачання, окрім випадків несанкціонованого втручання* (ВЗ, 16.03.2020).

Морфогене́з соціа́льний — процес формування, становлення та розвитку суспільства (спільноти) через поєднання різних соціальних елементів, які перебувають у певних залежностях та зв'язках. *Соціальні елементи, які є складником до соціального морфогенезу, перебувають у певних залежностях та зв'язках. <...> Така система значною мірою визначає специфіку його економічного життя, сімейно-побутового укладу* (Д, 13.12.2019).

Моти́в *психол.* — спонукальна причина дій і вчинків людини. *В Україні механізму підтримки тих, хто виїхав з Білорусі з політичних мотивів, немає* (РС, ел. ресурс).

Мотива́ція *соціол.* — 1. Сукупність тривких мотивів та конкретно закріплених у життєвому досвіді людини її певних потреб для обґрунтування чогось. *Поєднання соціальних та економічних факторів, радикальних політичних і релігійних ідей в умовах ворожого та небезпечного оточення становить мотивацію сучасного терориста-смертника* (УТ, 15.02.2018). 2. Процес актуалізації якого-небудь мотиву та його функціонування — внутрішнього потягу до діяльності певної спрямованості. *За ступенем достовірності мотивація конституційних змін має знайти власні шляхи, використовувати надійні інструменти конституційного проєктування, спираючись на наукові і правові доктрини* (ГУ, 19.06.2012). 3. *психол.* Внутрішній психологічний та психофізіологічний процес, що безпосередньо зумовлює діяльність людини, здійснює її активацію та орієнтацію. *Через відплив працівників за кордон вітчизняним роботодавцям незабаром доведеться шукати додаткові аргументи для мотивації своїх співробітників залишитися працювати на їхніх підприємствах, а отже, і в країні* (УК, 05.08.2017).

Мотивува́ти — наводити мотиви, що пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо; обґрунтовувати. *Як мотивувати учнів до навчання, щоб для більшості це було натхненням нових відкриттів, а не стресом і пасивним заробляннням оцінок?* (Classtime, ел. ресурс).

Мультикультурали́зм *культ., сусп.* — стан, процеси, ідеологія та політика визнання культурного розмаїття, співіснування в одному суспільстві багатьох культур; шанобливе ставлення більшості населення до меншин, однаковий статус різних культурних традицій, право індивіда на вибір ідентичності, культурний, політичний, ідеологічний, релігійний плюралізм, визнання прав меншин на суспільному та державному рівні. *Британський прем'єр Девід Кемерон закликав відмовитися від мультикультуралізму і «більш агресивно захищати західні ліберальні цінності». Канцлер Німеччини Ангела Меркель заявляє про недалекогляднiсть міграційної політики, яку ЄС обрав 50 років тому, і каже, що орієнтація на мультикультуралізм була помилкою* (ВЗ, 10.10.2013).

Мультилінгві́зм *сусп.* — 1. Співіснування різних мовних спільнот усередині однієї географічної або геополітичної зони чи політичної спільноти. *Взаємодія кількох мов у суспільстві та політика багатомовності актуалізує дослідження явища мультилінгвізму* (УП, ел. ресурс). 2. Здатність суспільств, інститутів, груп та індивідів регулярно спілкуватися кількома мовами. *Необхідність у тісній комунікації між Україною та іншими країнами, між окремими державними та приватними структурами, актуалізує питання опанування іноземних мов, їхнього активного використання в різних сферах життя. Тому феномен мультилінгвізму набуває все більшої нагальності в реаліях українського соціуму* (ДТ, 28.03.2019).

Мультимільйоне́р *соціол.* — власник великого багатства, капіталу. *Водночас столиця Великої Британії посідає лише третє місце в рейтингу міст із найбільшою кількістю мультимільйонерів — багатіїв, чиї активи оцінюють у щонайменше 10 мільйонів доларів* (УМ, ел. ресурс).

Мультиполя́рність *політ.* — система міжнародних відносин, що полягає в наявності у світі кількох чи багатьох полюсів сили, якими постають наймогутніші держави, не пов'язані відношеннями корпоративної дисципліни після розпаду біполярного світу (воєнний полюс, цивілізаційний полюс, політичний полюс та економічний полюс), що не поширюють свій вплив одна на одну. *Традиційна думка припускає, що світ уступив в еру мультиполярності, де регіональний уплив поділять кілька обраних сил* (Д, 14.08.2001).

Муніципалі́тет *політ., юр.* — орган місцевого самоврядування, а також будівля, де розміщений такий орган. *Приз Європи можуть одержати міста та муніципалітети, що сповідують європейські цінності, беруть участь у партнерських проєктах, обмінах в галузі освіти, культури та спорту, організовують європейські заходи, є членами організацій муніципалітетів або місцевих органів влади, а також підтримують ініціативи солідарності* (ГУ, 23.08.2019).

Муніципа́льний *політ., юр.* — який стос. до муніципалітету; пов'язаний із місцевим самоврядуванням. *Так, в травні працівники Департаменту захисту економіки Національної поліції і Генеральної прокуратури України провели слідчі дії в офісі муніципального департаменту комунальної власності* (ДТ, 22.11.2019).

Мусульма́нин *рел.* — той, хто сповідує іслам, одну з трьох світових релігій. *Хадж — релігійне паломництво мусульман до Мекки. Кожен правовірний мусульманин повинен здійснити його хоча б один раз у житті* (УК, 19.08.2018).

Мусульма́нство *рел. див.* **іслáм**.

Н

Навча́ння дистанці́йне — сукупність сучасних технологій, що доносять інформацію в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає, до тих, хто навчається. *Через Covid-19 дві волинські школи перейшли на дистанційне навчання* (Буг, ел. ресурс).

Наддержа́ва — держава з економічною, військовою (з обов'язковою наявністю стратегічної ядерної зброї в сучасному світі) політичною перевагою над більшістю інших держав. *На думку багатьох експертів, настає нова ера конкуренції наддержав — США, Росії і Китаю* (ГУ, 15.02.2019).

Надзвича́йна ситуа́ція — порушення нормальних умов життя і діяльності людей на територіях або об'єктах, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, а також великого зараження людей і тварин. *Уряд продовжує до 30 червня режим надзвичайної ситуації <...> насамперед стосується органів державної влади та їх постійної готовності щодо протидії пандемії* (УК, 21.04.2021).

Надзвича́йний стан, НС *див.* **надзвича́йна ситуа́ція**.

Надійність політи́чна *політ.* — відтворення архетипових комплексних рис громадянина і політика, здатних ефективно використовувати свої обов'язки в конкретних історичних умовах, забезпечуючи стабільність та непорушність політичної системи і зберігаючи основні характеристики громадянськості. *Політична надійність важлива для 22 %, а участь у громадянській діяльності — для 24 % молоді* (ДТ, 21.01.2020).

Надкраї́на *див.* **наддержа́ва**.

Наднаціона́льність — існування політичної влади над чи поза рівнем національної держави, наявність деякого ступеня її автономності від національного уряду. *Модель західноукраїнська базується на етнічності, національності, а східноукраїнська — на полінаціональності, наднаціональності* (РС, ел. ресурс).

Надсфе́ра суспі́льного життя́ — суспільно-колективне життя людей, у якому насамперед забезпечено їхні пересічно-буттєві потреби та інтереси, пов'язані зі споживанням життєвих вартостей і цінностей, які є однією з фундаментальних основ буття як окремої людини, так і всього суспільства. *Позаду також період безправ'я та безладу, який ослабив нашу надсферу суспільного життя* (Д, 19.09.2014).

На́йманець *військ.* — особа, що бере участь у збройному конфлікті, керуючись бажанням отримати матеріальну винагороду, і не є військовослужбовцем будь-якої офіційної армії. *За даними обвинувачення, найманець дістався на окуповану частину Донбасу ще 2015 року нелегально через російський Ростов-на-Дону, підписав контракт в угрупованні ЛНР, був вивчений на сапера і снайпера, брав участь у боях проти українських військ* (ГУ, 08.05.2021).

Наносуспі́льство — теоретична концепція можливого подальшого розвитку інформаційного суспільства у біосоціотехнічній системі, що складається з різнорідних взаємопов'язаних елементів і підсистем, властивостей і відносин, створених людьми на основі нанотехнологій. *Наносуспільство — єдино правильна назва для суспільства майбутнього* (УТ, 15.05.2014).

Нанотехнол́огії — прикладна наука, в якій вивчаються закономірності фізичних і хімічних систем протяжністю порядку декількох нанометрів або часток нанометрів. *Можливості штучного інтелекту, космічні подорожі, нова біологія, медицина й генетика, нанотехнології та незвичайні матеріали, передова енергетика, межі людських можливостей — усе спостерігаємо вже сьогодні* (ДТ, 09.02.2020).

Наполеоні́зм — крайній індивідуалізм, нестримне прагнення до панування, верховенства; символ претензій на винятковість, надмірне честолюбство. *Віктор Гюго не пішов на компроміс з режимом Наполеона Третього і змушений був емігрувати — його вигнання тривало майже 20 років! Днем його повернення на батьківщину була катастрофа наполеонізму* (ДТ, 01.03.2002).

Напру́женість — *психол.* один із психічних станів, що виникає у процесі діяльності в складних умовах, коли людина оцінює ситуацію як таку, що може закінчитися для неї несприятливо. *Утома, напруженість і надія — три емоції, які найчастіше відзначають у себе українці* (Укрінформ, ел. ресурс); **н. геополіти́чна** — зростання і накопичення низки суперечностей держав чи цивілізацій (також геоекономічної, національної, конфесійної та ін.); супроводжується здебільшого недостатністю енергоінформаційного й матеріального (торгового) обміну на межах цивілізацій, який забезпечує відносну якість життя. *Широка програма реформ, високі очікування населення і геополітична напруженість, очевидно, для будь-якого уряду були б важким випробуванням його потенціалу щодо впровадження такої амбіційної програми украй важливих реформ* (Д, 19.09.2014); **н. психі́чна** — психічний стан, обумовлений передбаченням несприятливого для суб'єкта розвитку подій. *Бізнес-консультант для промислової фірми — це одночасно і психіатр, і заспокійливий засіб, без якого вона не в змозі обійтися, коли психічна напруженість ставить під загрозу її попередній характер, нормальне життя, а то й фізичне існування* (ДТ, 12.12.2014); **н. соціа́льна** — стан, що виникає в суспільстві через дії дестабілізувальних факторів і виявляється у зростанні негативних соціальних настроїв та деструктивної поведінки, що таїть у собі небезпеку соціального «вибуху», руйнування певних соціальних структур чи всього суспільства. *Дещо зняти соціальну напруженість у місті дасть змогу зведення будинків для дітей-сиріт, багатодітних сімей, інвалідів, що розпочнеться нинішнього року* (ГУ, 08.07.2003).

Наратúв *іст., культ.* — історично й культурно обґрунтована інтерпретація певного аспекту світу з певної позиції. *Але постмодерні диктатури XXI століття, чи то Венесуела, чи Росія, чи Катар, набагато складніші. Вони не намагаються розгромити опозицію, а прагнуть грати всередині їхніх наративів і маніпулювати потім зсередини* (УТ, 15.05.2014).

Нарóд *соціол.* — 1. Історично сформована спільнота людей, група, яку об'єднують мова, культура, ментальність, поєднана стійкими кровними, біологічними, міжпоколінними зв'язками, усвідомленням свого спільного походження. *...Серце нашої держави — її народ, який у різні часи вирізнявся не лише працьовитістю і природною безкорисливістю, а й тим, що ніколи не втрачав віри у кращу долю рідного краю* (УК, 21.03.2019); **н. корінни́й** — автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території окремої держави, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом, становить етнічну меншість у складі населення і не має власного державного утворення за межами держави. *Верховна Рада визначила кримських татар, караїмів і кримчаків корінними народами України, законопроєкт визначає поняття «корінний народ» і законодавчо закріплює, що такими в Україні є кримські татари, караїми, кримчаки* (УК, 02.07.2021). 2. Усе населення певної держави. *США підтримує українців у прагненні зближення з ЄС та закликає владу дослухатися до голосу народу, який має право вибирати своє майбутнє* (ВЗ, 05.12.2013). 3. Люди, які соціально відокремлені від панівних або керівних верств та груп суспільства. *Дехто при владі як особливий вид номенклатури взагалі не належить ніякому народові* (Д, 17.09.1999).

Нарóдний — який стос. до народу. *В основі духовності лежить народна культура з її розумінням Космосу і людини в ній як магічного синкретичного цілого* (Д, 23.06.2016).

Нарóдність *соціол.* — 1. Історична форма спільноти людей, що утворюється з племен і передує нації. *Серед українства, яке формувалося як народність у пізньому середньовіччі, не знайшлося яскравих особистостей, здатних протидіяти несприятливому ходу соціально-економічних процесів створенням компенсувальної політичної ситуації* (ГУ, 08.11.2002). 2. Належність до певного народу, відповідність його духові та національним особливостям. *Враховуючи традиціоналізм і величезну кількість небезпідставно негативних стереотипів в українському суспільстві щодо циган, ця народність виявилася викинутою на узбіччя* (УТ, 01.11.2011).

Народовла́ддя *політ.* — право народу шляхом вільного волевиявлення обирати органи влади. *Народовладдя — це природне право (верховенство права) людини на гідне життя, здійснення контролю народу над державою, реалізація конституційних гарантій на судовий захист та справедливе і реально об'єктивне здійснення незалежного правосуддя* (ГУ, 22.07.2008); **н. репрезентати́вне** *див.* **демокра́тія: д. представни́цька**.

Народознáвство *див.* **етногра́фія**.

Наси́лля *див.* **наси́льство**.

Наси́льник — особа, що насилує, експлуатує кого-небудь. *Значна частка світових інтелектуальних лідерів втратила моральний компас, вимагаючи від України капітуляції, а від власних урядів — відмови від допомоги, закликаючи замість захисту від насильства до діалогу між жертвою та насильником тощо* (Главком, ел. ресурс).

Наси́льницькі взає́мини *див.* **наси́льницькі стосу́нки**.

Наси́льницькі стосу́нки — взаємини, в яких одна людина (аб'юзер, насильник) шляхом насильства (фізичного, сексуального, психологічного чи економічного) порушує особисті кордони іншої (постраждалої або жертви) з метою придушення волі та підкорення. *Насильницькі стосунки — це поширена і болюча проблема, від якої страждають окремі особи та сім'ї в усьому світі* (Platforma.life, ел. ресурс).

Наси́льство — будь-які умисні дії однієї людини щодо іншої, що порушують її права й свободи, завдають їй фізичної, моральної чи психічної шкоди. *Збройний напад стався одночасно з поширенням актів жорстокого насильства в столиці Гаїті* (РС, ел. ресурс); **н. ге́ндерне** — поширене порушення прав людини з використанням сили, в основі якої є ознака статі (словесні образи, погрози, побої, примус до сексуального зв'язку тощо). *Один із депутатів парламенту Уганди заявив, що законопроєкт містить неконституційні положення, зводить нанівець успіхи у боротьбі з гендерним насильством та криміналізує окремих осіб* (РС, ел. ресурс); **н. дома́шнє** *див.* **н. сіме́йне**; **н. економі́чне** — будь-які дії, спрямовані на те, щоб у жертви не було змоги бути економічно незалежною, та / або нав'язування матеріальної залежності від кривдника. *Економічне насильство передбачає постійний контроль над можливістю особи, яка переживає домашнє насильство, отримувати, використовувати та зберігати фінанси, умисне позбавлення їжі, житла, одягу чи іншого майна, документів або можливості користуватися ними* (Dmsu, ел. ресурс); **н. побуто́ве** *див.* **н. сіме́йне**; **н. політи́чне** — одна з крайніх форм отримання, збереження, зміцнення влади, панівного становища класом, суспільною групою, елітою, окремим політичним лідером, державою, іншими суб'єктами політики, має системний, загальний характер. *...Чітко заявіть, що політичному насильству не місце в Америці* (РС, ел. ресурс); **н. психологі́чне** — поведінка, метою якої є заподіяння емоційної чи психологічної шкоди (погрози, шантаж, ігнорування, образи, приниження партнера). *Психологічне насильство <...> вона може не завдавати болю вашому тілу, проте може бути травматичною* (МОЗ, ел. ресурс); **н. сіме́йне** — насильство чи інший спосіб знущання однієї людини (людей) над іншою (іншими) в межах побутових відносин, таких як шлюб чи співжиття. *Від початку цього року в Україні почав діяти закон, який захищає жертв сімейного насильства. Він розділяє насильство на чотири види: фізичне, сексуальне, психологічне й економічне* (ВЗ, 02.12.2019); **н. фіна́нсове** *див.* **н. економі́чне**.

Наста́вник *соціол.* — той, хто дає поради, навчає; порадник, учитель. *...Неспівмірні складники наставництва розшифровуються доволі логічно.*

Минуле (історія, повага до старших, пам'ять), майбутнє (землі, яка виростила, треба віддячувати), сучасне (наставник — той, хто поруч сьогодні, навчає цінностей, а не лише техніки) (УТ, 28.11.2008).

НÁТО, NATO (North Atlantic Treaty Organisation) — організація Північноатлантичного договору; міжнародна організація, створена 4 квітня 1949 р. для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки згідно з принципами Статуту ООН. *Для міжнародних інвесторів НАТО — це очевидний знак стабільності, а отже, більшої інвестиційної привабливості* (У—Н, ел. ресурс).

Натуралізáція *політ., юр.* — процес надання іноземцю прав громадянства певної країни уповноваженими на те органами. *…У міжнародній правовій практиці існують ключові принципи застосування подвійного громадянства: права «крові» та «ґрунту» (автоматично надається дітям на підставі народження від іноземця або на території держави), а також шлюб з іноземцем і натуралізація (якщо процес не передбачає обов'язкову відмову від попереднього паспорта)* (УМ, ел. ресурс).

Натуралізóваний *політ., юр.* — властивість за знач. **натуралізувáти**. *Серед натуралізованих у Німеччині в 2015 році іноземців найбільшу кількість становили турки (19 674 факти отримання громадянства ФРН), за ними слідують поляки (5945) та українці, а також косовари, іракці та італійці* (ВЗ, 11.07.2016).

Натуралізувáти *політ., юр.* — надавати права громадянства певної країни особам, що їх не мають, або іноземцям. *Збірна Італії планує натуралізувати ще одного бразильця* (Football, ел. ресурс).

Націóзм — ідеологія національної зверхності на основі біологічного расизму; крайні расистські чи авторитарні погляди і / або поведінка. *Заміщення й навмисне сплутування термінів «націоналізм» та «нацизм» стало в Україні козирною картою всіх антиукраїнських сил. Нацизм є логічним продовженням цих поглядів, які вже формують державні структури, політику та ідеології* (УТ, 27.11.2010).

Націóст — прихильник і послідовник нацизму, член нацистської партії. *Європейський парламент проголосив 23 серпня Європейським днем пам'яті жертв сталінізму та нацизму* (УМ, ел. ресурс).

Націóстський — який стос. до нацизму. *До Міжнародного дня визволення в'язнів нацистських концтаборів у Житомирі відбувся мітинг-реквієм та покладання квітів до меморіалу жертвам концтабору «Шталаг-358», який діяв на околиці міста з початку окупації до листопада 1943 року* (ГУ, 13.04.2016).

Націокрáтія — тип політичної системи суспільства, за якої державним джерелом влади та найвищою соціальною цінністю визнається нація, а панівною ідеологією — націоналізм. *Націократія в 1930-х розглядалась ідеологами ОУН як антитеза до комунізму, фашизму і лібералізму* (П, ел. ресурс).

Націолóгія — інтегрована система знань про націю як людську спільноту. *Хоч окремі аспекти нації вивчають різні науки (філософія, політологія, соціо-*

логія, історія, етнологія, культурологія, демографія, географія, психологія та інші), в нинішніх умовах не обійтися без інтегрованої галузі знань про націю. Йдеться про націологію як науку й навчальну дисципліну (Гринів, 2016).

Націона́л-демокра́т — прихильник політичної течії, що поєднує націоналізм із демократичною ідеологією і в якій демократичні принципи державного устрою поєднуються з націоналізмом у політиці та суспільному житті. *Новий сенс існування був віднайдений націонал-демократами в період <…> коли можна було визначити оновлену, але традиційну мету для спільної діяльності — боротьба за демократичні свободи, згортання яких розглядалося як загроза незалежності України* (УП, ел. ресурс).

Націоналіза́ція — вилучення з приватної власності і переведення у власність держави землі, промислових і транспортних підприємств або цілих галузей економіки. *…Націоналізація системних банків дозволила багатьом розвиненим країнам захистити свої економіки під час світової фінансової кризи* (УТ, 19.12.2016).

Націоналі́зм — 1. Світогляд і система політичних поглядів, що проголошують пріоритет національних цінностей щодо всіх інших. *…Дух українського націоналізму має охопити величезні народні маси. І лише тоді він може виконати свою історичну місію* (УМ, ел. ресурс). 2. Один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос; політичний рух та відповідна ідеологія, спрямовані на вираження та захист інтересів національної спільноти у відносинах із державною владою. *Український націоналізм не має програми модернізації України. І це тягнеться з XIX століття. Український націоналізм звертає увагу на мову, на історію, але рідко коли — на економіку. Український націоналізм має дуже слабкий модернізаційний потенціал* (Укрінформ, ел. ресурс); **н. громадя́нський** — націоналізм, що спрямований на користь суспільства, держави. *Громадянський націоналізм стверджує, що легітимність держави визначається активною участю її громадян у процесі ухвалення політичних рішень, тобто ступенем, у якому держава представляє «волю нації»* (Вікіпедія, ел. ресурс); **н. демократи́чний** — націоналізм, який стверджує необхідність (а в певні періоди — пріоритетність) розв'язання національного питання для конкретної нації (у тих аспектах, в яких воно існує), не нехтуючи при цьому розв'язанням інших невідкладних завдань політичного, соціального й економічного розвитку. *Нація є легітимною дитиною демократії та демократичного націоналізму, які дали правову та громадянську рівність поневоленим суспільним станам* (Д, 12.03.2015); **н. економі́чний** — доктрина економічної модернізації нації, спрямована на формування одного із найважливіших складників єдиного економічного простору, що виконує функцію інтенсифікації між усіма членами етносу та їх інтерпретації в масову політизовану модерну спільноту. *Якщо економічний націоналізм визначається як політика національної держави, то це означає, що він виникає з появою національних держав, він не може бути запроваджений наднаціональними організаціями* (УТ, 19.01.2018); **н. екстреміcтський** — націоналізм, що не бачить і не знає нічого, окрім проблеми

самоствердження своєї нації, сповідує цінності сили, енергії, елітарності і готовий до використання будь-яких методів політичної чи збройної боротьби, покладаючись на гасло «мета виправдовує засоби». *Сплеск екстремістського націоналізму неминучий* (НВ, ел. ресурс); **н. етні́чний** *культ.* — тип націоналізму, за якого націю визначають з погляду етнічної приналежності. *...Популісти експлуатують два аспекти, що справляють неабияке враження на громадськість: соціальну справедливість та етнічний націоналізм. Брак соціальної справедливості та економічних можливостей — головні проблеми в деяких посткомуністичних країнах* (УТ, 19.04.2013); **н. інтегра́льний** — ідеологія і політичний рух, що виникли наприкінці XIX — початку XX ст. у Франції; охоплює радикально-націоналістичні, тоталітарні рухи в Європі в період між світовими війнами; будь-яка форма націоналізму тоталітарного типу, включно з фашизмом і нацизмом. *КНДР, ідеологія якої — це класичний інтегральний націоналізм, позиціонує себе як захисника всіх корейців світу, особливо корейців Японії, котрі там вважаються, мовляв, громадянами другого сорту* (УТ, 28.11.2008); **н. ліберáльно-демократи́чний** — націоналізм, який поєднаний із ліберальними цінностями (свобода, терпимість, рівність і права людини); часто захищає цінність національної ідентичності, наголошуючи на тому, що демократичним державам необхідна національна ідентичність для того, щоб нормально функціонувати. *Очевидним є те, що принципи ліберально-демократичного націоналізму не погоджувалися з жорсткою критикою з боку Липинського дій, які призвели до провалу державницького випробування в 1917—1921 роках* (УТ, 09.07.2018); **н. органі́чний** — тип націоналізму, за якого держава отримує свою політичну легітимність, як наслідок органічної єдності тих, хто нею керує; форма націоналізму виникла як реакція на династичну або імперську гегемонію, яка оцінювала легітимність держави «зверху вниз», починаючи з монарха або іншого органа, який виправдовував своє існування. *Конструювання України як ідеалізованої моноетнічної селянської нації в традиції органічного націоналізму XIX ст. віддзеркалює пострадянську фрустрацію щодо проєкту комуністичної модернізації і відмежовує міське населення. Це створює проблему інтеграції пам'яті про Голодомор в сучасну урбаністичну культуру* (LB, ел. ресурс); **н. праворадика́льний** *див.* **н. радика́льний; н. радика́льний** — один із типів націоналізму, що характеризується радикальними поглядами на економічну, соціальну, внутрішню та зовнішню політику країни, часто поєднаний із шовінізмом і ксенофобією, які роблять акцент на перевазі однієї національності над іншими. *Часто вплив радикального націоналізму зростає у стані складної геополітичної ситуації — наприклад, якщо держава перебуває під контролем іноземної держави чи є зацькованою агресивними сусідами, але також можливий спрямований розвиток радикального націоналізму державою серед свого населення для централізації влади, підвищення агресивності суспільства та підготовки до експансіонізму* (Вікіпедія, ел. ресурс); **н. реакці́йний** — націоналізм, що перебуває на засадах крайньої реакційності та консерватизму. *Демократичний націоналізм є поступовою, гуманістичною доктриною, реакційний же націо-*

налізм (або паннаціоналізм) є різновидом імперіалізму, фанатизму і насильства, заперечення можливості співжиття і співпраці народів (Д, 12.03.2015); **н. романти́чний** — тип націоналізму, за якого держава отримує свою політичну легітимність як органічний наслідок єдності тих, кими вона керує. *Романтичний націоналізм (нім. Volkstum — «народність») — властивий пізній фазі романтизму — потяг до ідеалізації національного минулого й культури* (Знаймо, ел. ресурс); **н. тоталіта́рний** — тотальний контроль націоналістичної держави над усіма сферами суспільного життя. *Тоталітарний націоналізм вимер, якщо не зважати режим у КНДР, де правляча сім'я проповідує дивне поєднання марксизму і расової чистоти, організувавши рабські трудові табори для дисидентів* (ДТ, 25.11.2016); **н. шовіністи́чний** — агресивна форма націоналізму, яка вирізняється гіперболізованим, войовничим патріотизмом у поєднанні з авторитаризмом і пропагандою ідей національної винятковості та військової переваги держави або нації в суспільно-політичній думці та масовій свідомості. Побутує під час війн, військових конфліктів, передвоєнних ситуацій та в атмосфері масової істерії і реваншистських настроїв. *Шовіністичний націоналізм увесь час обмежується ідеалізованою державою у формі ставлень та вірувань щодо національної вищости* (Ї, ел. ресурс).

Націоналізо́ваний — властивість за знач. **націоналізува́ти**. *Націоналізований рік тому ПриватБанк показує дещо кращий фінансовий результат, ніж очікувалося, передусім завдяки скороченню процентних витрат* (УТ, 18.12.2017).

Націоналізува́ти — здійснювати націоналізацію чого-небудь. *Україна хоче націоналізувати завод сенатора РФ у Конотопі* (ТСН, ел. ресурс).

Націона́ліст — прихильник, представник націоналізму. *Для націоналіста національні ознаки інших — їхні святині, традиції — є об'єктом поваги, а для шовініста, нациста, фашиста — це те, що потрібно знищити, викорінити і замінити своїм* (ВЗ, 11.12.2013).

Націона́л-патріо́т — представник, прихильник націонал-патріотизму. *Наші націонал-патріоти негайно передали українській діаспорі в Сполучених Штатах зміст цього виступу* (Д, 03.12.2018).

Націона́л-патріоти́зм — напрям у політиці та ідеології, який поєднує ідеї націоналізму та патріотизму. *Юрій Шухевич зростав у атмосфері націонал-патріотизму, оскільки його батько, Роман Шухевич, був активістом визвольного руху* (УМ, ел. ресурс).

Націона́л-соціалі́зм — тоталітарна політична ідеологія, яка була політичною доктриною керівництва Німеччини та правлячої Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Базується на тезі про цінність нації та її верховенстві в процесі утворення держави. *...За сучасний, найбільш поширений тип «фашистської» ідеології, суспільно-політичної інституціоналізації, специфіки політичної діяльності прийнятий не стільки його вихідний італійський контрсоціалістичний «державно-корпоративістський» політичний режим та ідеологема, скільки німецький варіант націонал-соціалізму, тобто нацизму* (ГУ, 11.01.2014).

Націона́л-соціаліст — прихильник, представник націонал-соціалізму, член націонал-соціалістичної партії. *Микола Міхновський — націонал-соціаліст № 1* (Maidan, ел. ресурс).

Націона́л-шовіні́зм — ідеологія і політика агресивного націоналізму, пропаганда національної винятковості й переваги. *Імперіалізм, націонал-шовінізм та ознаки фашизму і расизму дають підстави світовій спільноті кваліфікувати сусідню державу як «неоімперію зла»* (Д, 17.07.2014).

Націона́л-шовіні́ст — прихильник, представник націонал-шовінізму. *Хвильовий, кажучи жаргоном чекістів, проходив у них <...> як «націонал-шовініст»* (Krytyka, ел. ресурс).

Націона́льна ра́да рефо́рм, Нацра́да рефо́рм — спеціальний консультативно-дорадчий орган при Президентові України з питань стратегічного планування, узгодження позицій щодо впровадження в Україні єдиної державної політики реформ та їхньої реалізації. *Метою діяльності Національної ради реформ є забезпечення впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, впровадження системного підходу до стратегічного планування, узгодження позицій та моніторингу реалізації реформ щодо забезпечення сталого розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина* (ПУ, ел. ресурс).

Націона́льне аге́нтство з пита́нь запобіга́ння кору́пції, НАЗК — державний правоохоронний орган, на який покладається визначення правил, стандартів, процедур антикорупційної діяльності та антикорупційної поведінки. *Діяльність цього агентства* (НАЗК. — *Ред.*) *має превентивну функцію. Воно повинно перевіряти правдивість даних у деклараціях усіх державних службовців та зіставляти заявлені дані, зокрема про доходи, з їхнім стилем життя та даними, що містяться в публічних реєстрах* (DW, ел. ресурс).

Націона́льне антикорупці́йне бюро́ Украї́ни, НАБУ́ — державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, що відносяться до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. *Детективи Національного антикорупційного бюро України повідомили про підозру чотирьом посадовим особам* (ГУ, 13.10.2017).

Націона́льний — який стос. до нації, національності, пов’язаний з їхньою суспільно-політичною діяльністю. *У Верховній Раді України буде розглянуто законопроєкт про національний опір, суміжний з ним — про збільшення чисельності Збройних сил України, а також законопроєкт про критичну інфраструктуру* (ВЗ, 28.06.2021).

Націона́льність *див* **на́ція**.

На́ція — стійка історична спільнота людей, що визначається соціальними зв’язками певної формації і характеризується специфічними етнічними риса-

ми, зумовленими особливостями економічного й культурного розвитку, спільністю території, мови, побуту, традицій і звичаїв, а також відображенням цих факторів у суспільній свідомості й психології. *Сьогодні народжується нова країна з новою політичною нацією, новою ідентичністю* (Д, 30.05.2014); **н. етні́чна** *культ.* — національна спільнота, що виникає в країнах, де рух за духовне відродження і політичну консолідацію передував утворенню національної держави і здійснювався під керівництвом духовно-інтелектуальних еліт (оскільки політична провідна верства в умовах чужоземного панування не могла розвинутися). *Невже ті, хто штучно насаджують в Україні поняття «українська політична нація» і зомбують український народ, не розуміють, що воно надумане, не істинне, а диявольське поняття? Божественним є етнічна нація (українська, грецька, єврейська, польська, угорська і всі інші нації, які існують на планеті Земля), як і її представник — людина* (УМ, ел. ресурс); **н. моноетні́чна** *культ.* — нація, в основі якої етнічна територія одного етносу за незначної частки національних меншин і малих корінних народів. *В Україні є єдина титульна моноетнічна нація — українська, яка сформувалась упродовж тисячоліть* (УМ, ел. ресурс); **н. поліетні́чна** *культ.* — нація, в основі якої велика кількість етносів, які історично об'єднані однією територією. *Підґрунтям <...> поліетнічної нації є дані Першого всеукраїнського перепису населення 2001 року, за якими на території країни проживає <...> 130 націй і народностей, а також висновок Державного комітету статистики України про те, що багатонаціональною є не лише Україна в цілому, а й кожна її область* (РС, ел. ресурс); **н. політи́чна** — сукупність громадян країни, які незалежно від їхнього соціального статусу, мови, віросповідання, походження та інших соціально-групових відмінностей мають рівні права і на основі демократичних інститутів політичної влади та форм політичної участі, законодавчо встановлених норм і процедур здійснюють державне самоврядування, мають політичний і юридичний суверенітет, поєднані почуттями солідарності та ідеологією патріотизму. *...Ми дійшли згоди, що український народ як політична нація — це громадяни України всіх національностей* (Д, 24—25.05.2016); **н. ти́тульна** — панівна етнічна група, мова та культура якої стають основою для державної системи освіти. *Найміцніша геометрична фігура — рівносторонній трикутник. Такою ж є і триєдина міць країни (суспільства): Народ (основу якого становить титульна нація), Держава (становим хребтом якої є армія) і Церква (фундаментом якої є релігія), які об'єднані єдиною вірою і духовною єдністю — незламні і непереможні!* (УМ, ел. ресурс).

Нацменши́на — група людей некорінного етнічного статусу, які живуть у сучасному для себе етносередовищі, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. *…Литовська в Литві має статус державної мови, а в країні створені широкі можливості для використання мов нацменшин — в галузі освіти і культури, а також забезпечено право на переклад для тих, хто не володіє державною мовою в ході судових або адміністративних розглядів* (Д, 26.02.2012).

Небе́сна со́тня — назва загиблих учасників Євромайдану, мирних протестувальників, проти яких влада застосувала тортури та зброю. *20 лютого в Україні вшановують пам'ять Героїв Небесної сотні* (Д, 24.09.2019).

Недоторка́нний *політ.* — який охороняється законом від посягань з боку кого-небудь. *На цю хвилину ситуація контрольована, працюємо разом із прикордонниками і зробимо все, щоб українські кордони залишалися недоторканними…* (РС, ел. ресурс).

Недоторка́нність — гарантія від усяких посягань з боку кого-небудь. *...Неясно, чи вдасться запланувати та завершити <…> судовий процес над Трампом до президентських виборів у листопаді, якщо Верховний Суд відхилить його заяву про недоторканність* (РС, ел. ресурс); **н. депута́тська** — встановлена законом гарантія недопущення притягнення депутата до кримінальної, адміністративної чи іншої відповідальності без згоди на це відповідного представницького органу. *На наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу Венеціанська комісія, яка відзначала, що в політичній системі «з вразливою демократією такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування і автономії парламенту»* (ДТ, 03.09.2019).

Незале́жний — 1. Який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь. *Премія імені Георгія Ґонґадзе — нагорода для незалежних журналістів, заснована 2019 року…* (РС, ел. ресурс). 2. *політ.* Самостійний у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах; суверенний. *Перемога та існування України як незалежної держави — це частина ширших історичних процесів, а війна Росії проти України є завершальним етапом розпаду російської імперії, вважає директор Українського наукового інституту Гарвардського університету…* (РС, ел. ресурс).

Незале́жність — стан за знач. **незале́жний**. *…Найближчі три місяці пріоритетом для України має бути збереження незалежності НАБУ…* (РС, ел. ресурс); **н. кра́їни** — самостійність, суверенітет, запроваджений на окремій території, яка має визначені кордони та населення, господарство та політичну владу, проводить власну внутрішню та зовнішню політику, має міжнародне визнання та державну символіку. *Дані дослідження Центру Разумкова показують, що в Україні сформувався певний поріг прихильників незалежності країни, для яких такий стан державності є очевидним фактом* (Д, 24.09.2019); **н. політи́чна** — юридична та фактична незалежність суб'єкта, що є її носієм у політичній сфері та передусім у прийнятті політичних рішень. *Політичну незалежність у 1991 році здобула радянська Україна, однак трансформації в економіці й головах людей затягнулися на десятиліття* (Д, 24.09.2019).

Нейроекономі́ка — міждисциплінарний напрям на межі економічної теорії, нейробіології та психології, вивчає процес прийняття рішень у виборі альтернативних варіантів, розподілу ризику та винагороди. *...У США на межі наук виникають такі напрями досліджень, як психолінгвістика, нейролінгвістика, нейроекономіка, поведінкова економіка і багато інших. З'являються*

нові наукові напрями на межі природничих і гуманітарних дисциплін, наприклад, біоетика, екософія тощо (ГУ, 06.07.2018).

Нейтиві́зм, нативі́зм — політика, яку провадять в інтересах корінного населення, що направлена на збереження і захист його власної культури й усунення елементів чужорідної. *...Експерти часто згадували серед загроз: кібератаки, втрату впевненості в колективних безпекових угодах, програми популізму і нативізму, фейк-новини, політичну поляризацію всередині держав, крадіжки персональних даних і руйнацію політичної координації щодо кліматичних змін* (УТ, 23.01.2019).

Нейтиві́ст, нативі́ст — прихильник нейтивізму, нативізму. *Нейтивіст — особа <...> яка виступає проти спільного проживання на одній території представників інших етнічних спільнот, а особливо іммігрантів* (Євтух, 2012: 237).

Нейтралі́зм — дотримування нейтралітету. *Центральна Рада зробила <...> непоправну помилку. До того ж згубну роль відіграв політичний «нейтралізм» українських солдатів* (Д, 28.01.2006).

Нейтралите́т — політичне і правове становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні відносини з країнами, що воюють і не надає жодній з них військової допомоги. *У країнах, де принципи мережевого нейтралітету збережені, — провайдери телекомунікаційних послуг надають однакові умови користування всіма сайтами, додатками і т. д.* (НВ, ел. ресурс).

Неконституці́йний — який не відповідає конституції, основному закону держави. *Неконституційні обмеження уряду, що дають надмірні повноваження правоохоронцям і незаконно порушують права та свободи громадян, мають бути скасовані* (Терн, ел. ресурс).

Неконституці́йність — властивість за знач. **неконституці́йний**. *...Кожен наступний президент на початку власної каденції вважав за необхідне затвердити саме своє Положення про помилування. Неконституційність такого «законотворення» полягає в тому, що Конституція наділяє главу держави повноваженням здійснювати помилування у формі видання указів індивідуального характеру, тобто щодо конкретних персоналій, але не наділяє повноваженням нормативно регулювати порядок здійснення помилування* (Д, 21.11.2013).

Нелега́л *політ., юр.* — особа, яка перебуває в чужій країні незаконно. *У перші вісім місяців 2019 року в Україні виявили понад 7,5 тисяч іноземців-нелегалів, повідомила Державна міграційна служба…* (РС, ел. ресурс).

Нелега́льний — заборонений законом; підпільний, незаконний. *Влада Тунісу розпочала на південному сході країни безпекову операцію, мета якої — протидія нелегальній міграції до Європи* (Укрінформ, ел. ресурс).

Нелегіти́мний *політ., юр.* — який суперечить законові, порушує його. *Нелегітимний парламент Криму прийняв у другому читанні закон, за яким скасовуються прямі вибори мерів* (ВЗ, 05.06.2014).

Нелегіти́мність — властивість за знач. **нелегіти́мний**. *Верховна Рада в четвер, 11 вересня, прийняла заяву про нелегітимність місцевих виборів в окупованому Росією Криму* (УМ, ел. ресурс).

Неоазіяцентри́зм *політ.* — напрям спільної азійської зовнішньої політики, який передбачає тісніше зближення Японії та КНР із країнами АСЕАН (Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сингапур, Таїланд, Бруней Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа) та ін. азійськими країнами, орієнтований на створення в регіоні сили, що балансує домінування США. *В основі «неоазіяцентризму» лежить положення про те, що всі регіональні структури формуються на основі порівняльної переваги, тобто АТР має стати японоцентричним. Прихильники цієї концепції представлені насамперед діловими колами країни, бізнес яких орієнтований на Східну Азію* (Ліпкан, 2006).

Необільшови́зм *політ.* — сучасна політична течія, що прагне до відродження і пристосування до сучасних політичних умов ідей більшовизму. *Ідеологію й гасла необільшовизму використовують наші політичні партії, які на словах за приватну власність і верховенство права. Їх тією чи іншою мірою підтримують на російських федеральних каналах, хоча Кремль тримає власних необільшовиків у жорстких рамках дозволеного* (Д, 24.09.2019).

Необільшови́к *політ.* — прибічник необільшовизму. *«Правий сектор» у Львові провів марш проти «необільшовиків»* (Укрінформ, ел. ресурс).

Необільшови́цький — який стос. до необільшовизму, необільшовиків. *Натомість командир <...> батальйону <...> заявив, що його соратники — учасники маршу мають намір не допустити необільшовицького реваншу у місті Лева* (Укрінформ, ел. ресурс).

Необіхевіори́зм *психол.* — напрям американської психології, що виник у 30-ті роки XX ст. у відповідь на нездатність класичного біхевіоризму пояснити цілісність поведінки тварин і людей. *Необіхевіоризм та соціальний біхевіоризм надавали особливого значення підкріпленню, застосування якого дозволяє при здійсненні контролю за діями людини вдаватися до винагороди чи покарання* (Клочек, 2015).

Неоваххаби́зм — ідеологічна течія ісламського радикалізму, основою якої є об'єднання мусульман усього світу в єдиний ісламський халіфат. *Сучасна радикальна ісламська ідеологія представлена основними трьома течіями — фундаменталізмом, ваххабізмом та салафізмом (неоваххабізмом)* (Брожина, 2008).

Неоваххаби́т — прихильник неоваххабізму. *Неоваххабіти <...> засуджують демократичні політичні системи і моделі побудови держави, що мають західне походження* (УК, 03.10.2012).

Неоглобалі́зм *політ.* — політичний інтеграційний рух, що поширює прагнення держави до світового панування. *Багато хто сприймає тероризм як побічний продукт неоглобалізму, реакцію <...> у відповідь на егоїзм благополучної меншини. Проте діагноз цей не остаточний і потребує перевірки часом* (Д, 15.12.2001).

Неоглобалі́ст — прихильник, послідовник неоглобалізму. *Раніше лідер КПРФ <...> заявив: «Нам треба прекрасно розуміти, що з приходом Байдена у нас ситуація у всіх погіршиться. Це неоглобаліст, який нас оголосив ворогом номер один, і ми зобов'язані все зробити, щоб максимально згуртувати суспільство»* (Кореспондент, ел. ресурс).

Неоєвразі́йство — геополітична ідеологія відновлення цілісності пострадянського простору на основі нової слов'яно-тюркської інтеграції. *Два найголовніші напрями антизахідного мислення в сучасній Росії — класичне євразійство, що зародилося у 1920—1930-х роках, і пострадянське, так зване «неоєвразійство»* (Nv, ел. ресурс).

Неоєвразі́йський — який стос. до неоєвразійства. *...Сьогодні Україна є територіально затиснена між Росією, яка намагається культивувати міф про неоєвразійський ренесанс <...> та Євросоюзом, який втрачає власну ідентичність під тиском нового переселення народів Азії та Африки (мультикультуралізм як захисна реакція)* (Д, 20.08.2004).

Неоізоляціоні́зм — тип політичної поведінки, яка спрямована на скорочену (штучну) ізоляцію під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників політичним суб'єктом своїх зв'язків і відносин із певними суб'єктами. *Неоізоляціонізм, або чи є межа багатовекторності?* (Д, 24.09.2019).

Неоімперіалі́зм — політика держави, спрямована на встановлення політичного й економічного контролю над іншими державами. *...Неоімперіалізм постає через реінжиніринг геополітичного та геоекономічного простору Євразії. Криптовійна — шлях досягнення мети* (ВЗ, 21.05.2018).

Неоінституціоналі́зм — теоретико-методологічний підхід, в основі якого лежить уявлення про вирішальну роль політичних інституцій у визначенні політичної поведінки. *Особливістю неоінституціоналізму є використання методів, понять і концепцій економічної теорії для аналізу політичних явищ і процесів* (Чабанна, ел. ресурс).

Неоколоніалі́зм — колоніальна політика імперіалістичних держав, яка є сукупністю старих та нових політичних методів, застосовуваних з метою утримати держави — колонії та напівколонії, що звільнилися як об'єкти економічної експлуатації та політичного тиску. *Для національного бізнесу інерційний варіант розвитку економіки означатиме остаточну втрату можливостей визначати державну політику та її підпорядкування інтересам іноземного бізнесу. А для країни — економічний неоколоніалізм із закріпленням безперспективної спеціалізації в міжнародному розподілі праці, яка прирікатиме країну на бідність та відсталість* (УТ, ел. ресурс).

Неоколоніа́льний — який стос. до неоколоніалізму. *Неоколоніальний характер мовних конфліктів в Україні* (Molodyivchenyi, ел. ресурс).

Неоконсерватѝзм — сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства й визначає урядову політику та політичний курс багатьох провідних країн світу наприкінці XX ст. («рейганоміка», «тетчеризм»). *Мільярдер уважає: в усьому світі ідеології змішуються. Зараз на Заході навряд чи хтось відрізнить неоконсерватизм від неолібералізму. Є загальнолюдські ідеї, і саме на цьому будується ідеологія народної партії* (УМ, ел. ресурс).

Неоконсерва́тор — прихильник, послідовник неоконсерватизму. *У більшості національних варіантів сучасного консерватизму можна виокремити неоконсерваторів, нових правих, традиціоналістів чи патерналістів, при-*

хильників елітарної демократії, елітарного авангардизму, контрвлади тощо (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неоліберáл — прихильник неолібералізму. *Ще гірше стало, коли Президентом Південної Африки в 1999 році став Табо Мбекі — теж з АНК, але переконаний неоліберал: прибічник повної приватизації, а також дерегуляції ринків* (Спільне, ел. ресурс).

Неолібералíзм — сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології та політики, що сформувався як відображення трансформації буржуазного суспільства від вільного підприємництва до державно-монополістичного регулювання економіки, інституалізації нових форм державного втручання в суспільне життя; «етатистський» різновид лібералізму зі збереженням принципу демократії, вільної конкуренції, приватного підприємництва. *...Політика неолібералізму привела до збагачення суспільств, але багатство розподілилося дуже нерівномірно: неймовірно збагатилися багаті, а бідні стали ще біднішими. А головне: середній клас почав випаровуватися, його існування стає все більш непевним* (Укрінформ, ел. ресурс).

Неоліберáльний — який стос. до неолібералізму, неоліберала. *Намагання боротися з кризою лише продовжить загальносвітову стагнацію та віддалить момент остаточного колапсу неолібералізму. Необхідно усвідомити, що криза вже ставить крапку в неоліберальному розвитку людства* (Д, 09.10.2009).

Неомаркси́зм — сукупність марксистських і промарксистських течій, що характеризуються критичним ставленням до капіталізму, «реального соціалізму» і його «марксистсько-ленінської» ідеології. *...Українським неомарксистам варто зайнятися робітничим класом, тобто прошарком працівників, його освітою, його здоров'ям. Якщо цих людей неомарксизм приводить до звертання уваги на соціальні проблеми, права працівників, умови праці, освіту, то це цілком прийнятно* (УТ, 01.06.2010).

Неомаркси́ст — послідовник, прихильник неомарксизму. *Російський економіст-неомарксист Михаїл Хазін звернувся до однієї із західних інституцій, яку він критикував і засуджував протягом останніх двох десятиліть* (Vox-ukraine, ел. ресурс).

Неомаркси́стський — який стос. до неомарксизму, неомарксиста. *Неомарксистські пошуки загалом не узгоджуються із марксизмом-ленінізмом, тому неомарксизм розглядався в СРСР як частина буржуазної філософії* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неонаци́зм — загальна назва ідеології та ультраправих політичних рухів, які виникли після Другої світової війни і прагнуть встановити націонал-соціалізм у своїх країнах. *Україна в Генеральній асамблеї ООН не підтримала проєкт російської резолюції щодо боротьби з героїзацією нацизму, неонацизму та іншими практиками, які сприяють ескалації расизму, расової дискримінації, ксенофобії та нетерпимості* (ВЗ, 19.11.2020).

Неонаци́ст — прихильник і послідовник неонацизму. *Методи неонацистів зазвичай жорстокі, вони застосовують більше насильства, ніж інші праворадикальні організації* (НВ, ел. ресурс).

Неонаци́стський — який стос. до неонацизму, неонациста. *Неонацистські рухи поширені в більшості європейських країн, у низці країн Азії...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неонаціона́л-соціалі́зм — політична ідеологія, яка ґрунтується на політичній доктрині Німеччини часів Третього рейху. Основа — тези про цінність нації та її верховенство у створенні держави. Провідними є ідеї расової ієрархії та соціального дарвінізму (певна група людей може бути лідером, бо це їй дано природою). *Неонаціонал-соціалізм — загальна назва політичних або соціальних рухів, які виникли після Другої світової війни та прагнуть відновити націонал-соціалізм, або ж проголошують себе послідовниками Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії* (Filos, ел. ресурс).

Неопатримоніалі́зм — особливий тип організації публічної влади і відносин, у якому синтезовані елементи традиційного патримоніального панування із сучасними практиками. *Нині актуальною є теорія К. Клепхемона про «неопатримоніалізм», особливо про її олігархічний різновид: поведінка пана орієнтована на демонстрацію персонального статусу чиновника, а не на виконання громадських функцій* (Д, 04.09.2013).

Неототалітари́зм — політичний режим і система, спрямовані на збереження в нових суспільно-політичних умовах та геополітичних реаліях кінця XX — початку XXI ст. тоталітаризму в його лівоекстремістському векторі еволюції. *Неототалітаризм — це тоталітаризм епохи екранної культури і екранного способу життя. Це тоталітаризм епохи соціальних мереж та інформаційних війн. На відміну від посттоталітаризму, неототалітаризм здатний задіяти ресурси інформаційно-мережевого суспільства, особливо екранної культури (телебачення та інтернету), де відбуваються різноманітні дискусії, які належним чином модеруються* (ДТ, 12.08.2016).

Неототалітáрний — який стос. до неототалітаризму. *...Яке значення має реальність, справжні герої та жертви війни, коли головне — потужний, підкріплений державою та церквою неототалітарний міф* (УТ, 09.05.2013).

Неофаши́зм — різноманітні варіанти відтворення елементів ідеології і політичної практики фашизму, соціальну базу яких становлять маргінальні верстви населення. *Брутальна неконституційна лайка з парламентської трибуни одного з авторів законопроєкту № 9073 «Про засади державної мовної політики», його звинувачення всіх, хто не втішився від імперської «лірики» новітнього Емського указу (ним свого часу намарне пробували затоптати нашу солов'їну, одну з наймелодійніших у світі мов іще російські царі!), в неофашизмі, не могла не викликати відповідну реакцію зали, вулиці, суспільства* (УК, 26.05.2012).

Неофаши́ст — прихильник, послідовник неофашизму. *…Гість програми використовував дискримінаційні, образливі та провокаційні терміни з негативною конотацією — «єврофашизм», «неофашисти розв'язали війну», «вогняний плацдарм для протиріч між державами» — з явним наміром затаврувати політичний режим в Україні, Збройні сили України, союзників України у боротьбі з російською агресією* (РС, ел. ресурс).

Неофаши́стський — який стос. до неофашизму, неофашистів. *Сьогодні в Росії утвердився неофашистський режим, який толерує неонацистські рухи у власній країні і сам застосовує нацистські методи* (Localhistory, ел. ресурс).

Неофемині́зм — рух, що трактує у фемінізмі чоловічу домінацію та жіночу дискримінацію у приватній сфері як різновид суспільного конфлікту. *Коли ми ближче придивимося до слів Папи з Evangelium vitae про неофемінізм, то помітимо три важливі складники: «формування культури, сприятливої для життя», протистояння «спокусі наслідування моделі "маскулінізму"», діяльність, покликана сприяти «подоланню будь-яких форм дискримінації, насильства й експлуатації». Саме поняття «неофемінізм» містить у собі два аспекти: підтвердження прагнення до ліквідації дискримінації жінок, а водночас відкидання певної версії «старого» фемінізму* (Ї, ел. ресурс).

Неофемині́стський — який стос. до неофемінізму. *Неофеміністський рух висунув нові вимоги, визначені впровадженням гендерної політики* (Academy, ел. ресурс).

Неоцари́зм — політичне кліше, неологізм, який позначає стиль правління президента, що виявляється в намаганні відродити в країні монархізм з акцентуванням самодержавної волі царя та яскраво виражених імперських намірів. *За останній рік в Італії вийшло чимало ґрунтовних праць, у яких зроблено спробу дослідити й пояснити європейцям, що ж насправді відбувається в Україні. «День» уже писав про книгу Серджіо Канчіані «Путін і неоцаризм», а також про номери італійського геополітичного журналу Limes, присвячені цій темі* (Д, 28.04.2015).

Непокі́рний — який не хоче підкорятися, бути підвладним кому-небудь; неслухняний. *Віталій Кличко назвав Київ гордим, непокірним та гарним містом* (Apostrophe, ел. ресурс).

Непоко́ра — відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу. *2016-го Верховна Рада розглядала законопроєкт № 2708 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо відповідальності за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань), однак для прийняття законопроєкту в першому читанні забракло 38 голосів, і його було знято з розгляду* (ГУ, 03.11.2018); **н. громадя́нська** — відсутність покори громадян, масові акції громадян, пов'язані з відмовою підкорятися, але такі, що не супроводжуються використанням сили з їхнього боку. *Акціями громадянської непокори прихильники опозиції намагаються запобігти призначеному на 17 квітня голосуванню в парламенті щодо кандидатури екпрезидента Вірменії на посаду прем'єр-міністра* (Д, 16.04.2018).

Непоти́зм *див.* **кумі́вство**.

Нерд *соціол., розм.* — людина, яка в реальному житті не вміє жити серед інших людей, одержима наукою і технологією, не цікавиться нічим, окрім комп'ютерних новин. *Нерд — слово американське. <...> нерд — людина, яка витрачає свій вільний час на навчання із більшим задоволенням, ніж іде на прогулянку з великою компанією* (Д, 16.01.2018).

Нестабі́**льний** — який характеризується нестійкістю, мінливістю. *Нестабільна політична ситуація в Україні є стримувальним фактором для міжнародних інвесторів* (УП, ел. ресурс).

Нестабі́**льність** — відсутність порядку, рівноваги, стійкого функціонування закону та норм у суспільстві. *Гаїті — одна з найбідніших країн* (Північної. — *Ред.*) *Америки, де панують нестабільність і диктатура, і яку постійно вражають стихійні лиха. Майже 60 % населення проживають за межею бідності* (УК, 09.07.2021); **н. політи́чна** — стан суспільства та політичної системи, яка є нестійкою, наявна повна або часткова відсутність єдності, цілісності, здатності до ефективної та конструктивної взаємодії у досягненні певної мети; повна або часткова відсутність мобілізації всього потенціалу держави й суспільства для захисту власних інтересів, подолання небезпеки. *Природа ризику завжди подвійна: можна або виграти, або програти. Важливо, що більшість респондентів очікують, що політична нестабільність <...> матиме яскраво виражені негативні наслідки для їхніх компаній, які позначаться на прибуткові* (УТ, 10.06.2016).

Нетерпи́мий — який не виявляє терпимості. *Свої і чужі: чому ми нетерпимі до «інших»?* (LB, ел. ресурс).

Нетерпи́мість — небажання, невміння терпимо ставитись до кого-, чогонебудь; нетерпиме ставлення. *Бабин Яр є нагадуванням людству, до чого призводять ксенофобія, расизм та нетерпимість* (Д, 28.04.2015); **н. політи́чна** — риса світоглядної позиції та психологічна установка, що виявляється в несприйнятті відмінних поглядів на державно-політичний устрій і принципи функціонування влади, альтернативні політичні ідеології, цінності політичної культури та цілі на майбутнє. У *Черкасах скоєно груповий напад через політичну нетерпимість* (ВЗ, 14.06.2020); **н. ра́сова** — несприйняття та неповага до членів іншої соціальної чи етнічної групи, або людей іншої раси. Може виявлятися в широкому діапазоні дій, починаючи з уникання таких людей, мовної ненависті й закінчуючи тілесними травмами або вбивствами. *В умовах відкритості кордонів та єдиного світового інформаційного простору виникає постійна загроза поширення в країні таких небезпечних явищ, як тероризм, ксенофобія та расова нетерпимість* (ГУ, 27.06.2014).

Нетокра́тія — уявна форма управління суспільством, цінністю якого є інформація; новий різновид держави, в основі якої є інформація та інформаційні мережеві технології. *Уперше термін нетократія використаний у книзі «Нетократія» (А. Зодерквіст), опублікованій у 2000 році, де також описується нова організація суспільства* (УТ, 01.09.2020).

Неформа́л *соціол.* — член неформальної, офіційно не затвердженої організації або групи. *Ідея фестивалю — оновлення і популяризація постаті Шевченка. Від початку й донині організатори прагнуть зробити так, щоб Тарас Григорович був завжди модний і актуальний, так само, як і його творчість. Тому на фестивалі кожен може побачити в Шевченкові не лише звичний образ пророка, а й неформала своєї епохи та водночас — надзвичайного генія — сучасного і зрозумілого кожному* (УМ, ел. ресурс).

Неформа́льний *соціол.* — 1. Позбавлений формалізму, творчий, нешаблонний. *...Він часто куйовдить волосся перед тим, як з'явитися перед камерами або на політичних мітингах. Це додає йому неформального вигляду й розвіює образ «еліти», привілейованого сина родини із середнього класу* (УТ, 25.07.2019). 2. Не пов'язаний із дотриманням прийнятих форм спілкування, неофіційний. *15 травня 2012 року має всі підстави увійти в історію як символ банкрутства зовнішньої політики нинішньої української влади. Цього дня прем'єр-міністр і президент одночасно перебували на засіданні Ради з питань співробітництва Україна — ЄС у Брюсселі та неформальному саміті глав СНД у Москві* (УТ, 17.05.2012).

Нігіліз́м — заперечення усталених суспільством норм, принципів, законів. *...Горезвісний наш правовий нігілізм теж уже став своєрідною політичною традицією, мало не «наріжним каменем» вітчизняної системи політичної культури* (Д, 07.08.2008); **н. етні́чний** *культ.* — відмова, заперечення рідної мови, культури, ідеалів, звичаїв, традицій, моральних цінностей корінними представниками національності, нації, етносу. *...Враховуючи, що розвиток процесів регіоналізації в Україні, починаючи з 1992 року, проходить паралельно з явищами етнічного нігілізму, низького рівня економічного розвитку держави, духовною та економічною дезінтеграцією українських земель...* (ГУ, 31.07.2007).

Нова́тор *соціол.* — той, хто вносить і здійснює нові, прогресивні ідеї, принципи в будь-якій галузі діяльності. *Створення музейного «спецфонду» (1937—1939), руйнування церков, розправа над бойчукістами та їхніми монументальними творами, витіснення новаторів 1910—1920-х (наприклад, Василя Єрмилова та Анатоля Петрицького) на маргінеси художнього життя стали засобами придушення самої можливості творчого пошуку* (УТ, 01.09.2020).

Нова́торство *соціол.* — вияв ініціативи творення нового у науці, мистецтві, виробництві, управлінні тощо. *Для найбільш духовно розвинутих індивідуальностей характерні також новаторство, воля, динаміка, широкий погляд на всі проблеми життєвлаштування* (ГУ, 16.07.2009).

Нова́торський *соціол.* — який стос. до новаторства, новатора. *У київському Будинку кіно презентували документальний фільм «Соловей співає. Доки голос має», який є новаторським та монументальним дослідженням проблеми мовного питання в Україні* (НП, ел. ресурс).

Нововве́дення *соціол.* — цілеспрямована зміна чогось у суспільстві, його структурах і підструктурах, розрахована на певний результат (економічний, соціальний, політичний та ін.). *Наймані працівники, яким заробітна плата виплачується невчасно, зможуть не ходити на роботу до моменту погашення заборгованості, а також вимагати від підприємства-боржника виплати не тільки належних їм грошей, але і відсотків. Ці та інші нововведення, які посилюють захист прав працівників, передбачає законопроєкт, розроблений Міністерством соціальної політики та опублікований на сайті для ознайомлення* (ВЗ, 03.04.2019).

Новоро́сія — російська збірна історична назва територій, що стосувалася частини Північного Причорномор'я та Приазов'я, частин Південної Бессарабії, Таврії та Кубані, яка виникла в 60-ті роки XVIII ст. після завоювань Росією «нових земель», які належали Османській імперії і Кримському ханству, та загарбання «Вольностей» Запорозької Січі. На сучасному етапі термін використовують антиукраїнські кола в Росії та сепаратистські сили в так званих Донецькій і Луганській республіках як спільну назву самопроголошеної «державної території». *...Чимало славетних нащадків козацьких родів були учасниками Революції гідності <...> А багато з них добровольцями пішли на Донбас в АТО / ООС і разом з величезною армією волонтерів не дали підступному ворогу захопити південно-східні області України для створення імперського проєкту — так званої Новоросії* (УК, 19.05.2021).

Номенклату́ра *сусп.* — коло посадових осіб, призначення та затвердження яких належить до компетенції вищих органів. *Симптоматично, що нині навіть колишня радянська номенклатура, яка в більшості регіонів збереглася при владі, виявляє готовність відмовитися від комуністичних маркерів на мапі України* (Д, 04.08.2015).

Номенклату́рний — який стос. до номенклатури. *…Потрібно було змінити голову СБУ, його заступників і чимале число офіцерів (а слова «серйозне кадрове зміцнення» на номенклатурному жаргоні означають саме це* (РС, ел. ресурс).

Нонконформі́зм *соціол.* — неприйняття традиційних правил у суспільстві; соціальний протест. *Від середини XX століття протестні субкультури посідають помітне місце в історії. Зазвичай молодь бунтує, потім дорослішає, запал гасне, нонконформізм поглинає мейнстримна попкультура. Наступне покоління придумує свій неформальний світ* (УТ, 16.05.2013).

Нонконформі́ст *соціол.* — прибічник нонконформізму. *Іван-Валентин Задорожний — художник-універсал, який на високому рівні опанував усі техніки монументального мистецтва. Мав сильний характер і за натурою був нонконформіст* (ГУ, 16.07.2016).

Нонконформі́стський *соціол.* — який стос. до нонконформізму, нонконформіста. *До сьогодні герметичним і малодослідженим у плані нонконформістського руху залишається Харків, де пік нонконформізму припадає на 1960-ті* (Artukraine, ел. ресурс).

Ноосфе́ра — система взаємодії суспільства і природи, в якій визначальну роль відіграє свідома цілеспрямована діяльність людини. *Будь-яка національна ідея — це породжене екзистенцією існування в геовіртуальному просторі або намагання відобразитися в ноосфері унікальною територіально локалізованою в земних реаліях людино-ландшафтною цілісністю* (Д, 06.03.2019).

Но́рма — регулятивне правило, яке вказує межі свого застосування; відповідає чомусь типовому або звичайному. *У Києві середня температура повітря за зиму становила 0,3 градуса тепла — цей показник вищий за кліматичну норму на 2,8 градуса* (РС, ел. ресурс); **н. конституці́йно-правова́** — формально визначене, встановлене чи санкціоноване народом або державою

чи суб'єктами місцевого самоврядування правило поведінки, що регулює суспільні відносини, які є предметом конституційного права, і забезпечується всіма засобами впливу. *Не просто формально «прийти на вибори», не прочитавши навіть політичних програм партій, а реально взяти участь у політичному процесі, починаючи з вдумливого голосування й завершуючи участю в місцевій політиці. Реально застосувати у власному житті конституційно-правові норми* (УП, ел. ресурс); **н. політи́чні** — основні правила і принципи, що регулюють політичні відносини між суб'єктами політики. *Запит на популістські партії зростає в міру загострення політичної кризи, яка характеризується усвідомленням людьми того факту, що наявні політичні норми й інституційні правила гри не задовольняють потреб безпеки народу та його впевненості в завтрашньому дні* (УТ, 18.09.2020); **н. пра́ва і мора́лі** — встановлені державою загальнообов'язкові правила належної поведінки, спрямовані на врегулювання і розвиток певних суспільних відносин. *...Представники влади, політичної та економічної еліти <...> порушують норми права і моралі і не несуть жодного покарання* (Д, 16.01.2015); **н. соціа́льні** — правила поведінки загального характеру, що виникають у відносинах між людьми в суспільстві через прояв їхньої волі (інтересу) і забезпечуються різними засобами соціального впливу. *Триває підтримка «ФОПів» — соціальна програма, за якої автоматично відбувається перенарахування всіх видів допомоги, спрощення субсидіювання, підвищення соціальних норм* (ГУ, 22.12.2020).

Норма́ндський форма́т — форма проведення міжнародних перемовин, зустрічей щодо українського питання в період після анексії АР Крим та м. Севастополь та початку бойових дій на Донбасі. *Україна може вийти з Мінських угод, якщо зустріч у Нормандському форматі не дасть результату* (ВЗ, 14.11.2019).

Нормативі́зм *соціол.* — одна із течій у сучасній соціології, яка вивчає відповідність суспільних явищ системам політичних, етичних та естетичних норм. *Проте найбільш конкурентоспроможним залишається парламентський нормативізм (законодавча сфера). Пояснюється це тим, що в кожному суспільстві панівним є нормативний підхід законодавчого органу, оскільки природне право і соціологічна основа праворозуміння мають, швидше, рамковий характер, ніж безпосередній вплив на правову політику* (ГУ, 13.03.2007).

Нормативі́стський *соціол.* — який стос. до нормативізму. *Вихід із кризи та вирішення проблем співвідношення спонтанності та порядку вбачається у творенні конструктивістського права <...> Право стає не нормативістським, а нормувальним — воно створюється конструктивно, реальність його застосування задається модельним чином, взаємодія між цими реальностями теж задається конструктивно* (УП, ел. ресурс).

Нувóриш *соціол.* — людина, яка швидко розбагатіла (найчастіше за часів різних соціальних змін); скоробагатько. *Водночас у внутрішньому плані на перше місце виходить об'єднання всіх опозиційних, всіх прогресивних сил, мобілізація народу на боротьбу за зміну системи влади, за те, щоб відправити в небуття реакційний режим олігархів і кримінальних кланів та розв'язати головне*

завдання — побудову демократичної Української держави, яка служитиме не верхам і нуворишам, а всьому українському народові (ГУ, 23.05.2003).

Ньюзме́йкер — особа, організація, подія, яка є чи потенційно може стати джерелом новин, інформації. У політичній сфері — глава держави, глава уряду, спікер парламенту, представники законодавчої, виконавчої, судової влади, лідери політичних партій та громадських об'єднань. *Останніми днями «ньюзмейкером» світової політики є Північна Корея та її новий лідер Кім Чен Ин* (ГУ, 13.04.2013).

Ньюзме́йкерство — дії осіб або організацій, установ, приватних чи громадських об'єднань, спрямовані на повідомлення (висвітлення) новин (подій та заходів) у медійній сфері. *Після 2010 року <…> було повне відчуття, що країна пішла в ар'єргард російського порядку денного. Що про жодне тренд- і ньюзмейкерство з її боку більше не йтиметься* (РС, ел. ресурс).

Ньюзме́йкерський — який стос. до ньюзмейкерства, ньюзмейкера. *…У жодному іншому владному «коридорі» не знайдеться такої кількості людей, які добровільно і з ентузіазмом виконуватимуть роль «ньюзмейкерів» <…> Попри загальне іронічне ставлення щодо величезного відсотка у такій «ньюзмейкерській діяльності» голого піару та самореклами <…> майже все, що стосується українського політичного життя і потрапляє в підсумку на шпальти газет та екрани телевізорів — надходить саме з цього джерела* (ДМ, ел. ресурс).

О

Об’є́днана територія́льна грома́да, ОТГ — спеціальне адміністративно-територіальне утворення, що виникло в Україні під час реформи з децентралізації у 2015—2020 роках шляхом добровільного об’єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст (відповідних сільських, селищних та міських рад). *Якщо місцями об’єднані територіальні громади були створені досить оперативно, то в низці регіонів України реформа призупинилася і продовжує гальмуватися* (Д, 28.09.2017).

Об’є́днання — організація людей на основі спільності мети, завдань; спілка. *Об’єднання фермерів негативно оцінює ставлення уряду до аграрних протестів, — мовляв, там чекають початку весняних польових робіт, які змусять протестувальників припинити блокаду* (РС, ел. ресурс); **о. грома́дське** — об’єднання, створене з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, яке сприяє розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами. *Зазначається, що підозрювані створили громадське об’єднання, яке нібито займалося розвитком онлайн-ігор в Україні, а замість цього проєктували, підтримували і обслуговували онлайн-казино* (НВ, ел. ресурс); **о. громадя́н** *див.* **о. грома́дське**; **о. держа́в** — форма добровільної співдружності кількох держав зі збереженням їхнього суверенітету в повному обсязі. *Уперше в історії України безпосередньо на західних її кордонах знаходиться набагато впливовіше за Росію об’єднання держав — фактичний союзник України, з яким вона перебуває у відносинах асоціації* (ГУ, 09.07.2016); **о. кооперати́вне** — спілка, ліга, асоціація, альянс та інші форми добровільного поєднання кооперативів за видами діяльності чи територіальною ознакою для створення сприятливих умов їхньої праці. *Існують вимоги до експлуатації ріллі (внесення добрив, користування пестицидами й іншими хімікатами, дотримання сівозміни тощо). Є інстанції, які уважно стежать за обігом ділянок землі та вчасно виявляють порушення у землекористуванні. Діють кооперативні об’єднання фермерів. Кредитування здійснюють кооперативні банки* (ГУ, 28.02.2020); **о. співвла́сників багатоквартирних буди́нків, ОСББ** — добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації своїх прав власників житлових та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку для спільного управління житловим будинком, місцями загального користування та прибудинковою територією. *Київська влада не надає знижки за вчасну оплату житлово-комунальних послуг мешканцям будинків, у яких створені*

житлово-будівельні кооперативи (ЖБК) та об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) (УТ, 18.03.2011).

Об'є́кт вла́ди — усі сфери суспільного життя: економічна, духовна, соціальна, науково-технічна тощо, суспільство загалом. *Мін'юст: законодавство не передбачає закритих для журналістів заходів і об'єктів влади* (УТ, 11.06.2012).

Об'є́кт полі́тики — усі явища політичного та суспільного життя (елементи політичної, правової і культурно-духовної підсистеми суспільства, а також соціуми й окремі особи), на які спрямована діяльність суб'єктів політики. *Українці, які після президентських і парламентських виборів 2019 року перетворилися з суб'єкта на об'єкт політики, навряд чи щось можуть змінити — з ким би президент не зустрічався в своєму кабінеті, які рішення він би не ухвалював* (ВЗ, 11.09.2019).

Об'є́кт політоло́гії — політична сфера суспільного життя, основним змістом якої є політико-владні відносини як відносини з приводу влади в суспільстві. *Об'єктом політології необхідно вважати те, до чого спрямоване пізнання, тобто політична сфера* (Tureligious, ел. ресурс).

Обме́ження каранти́нні *див.* **за́ходи каранти́нні**.

О́бмін полоне́ними — повернення свободи особам, які брали участь у воєнних діях, шляхом їх обміну на полонених супротивників. *Затягуючи обмін полоненими, Росія прагне змусити Україну діями: прямими переговорами з терористами, законом про амністію — погодитися змінити порядок виконання Мінських угод і визнання суб'єктності російських маріонеток на Донбасі* (Д, 24.12.2016).

Обороноздáтний — забезпечений усіма засобами, необхідними для оборони; здатний, підготовлений до оборони. *...Трастові фонди створені для того, щоб допомогти Україні бути більш обороноздатною, вміти захищатися* (РС, ел. ресурс).

Обороноздáтність — властивість і стан за знач. **обороноздáтний**. *Незважаючи на неухильне виконання Україною Мінських домовленостей, є необхідність координації зусиль з проведення мобілізації, яка має забезпечити та посилити обороноздатність країни* (УТ, 14.03.2015).

Обсерва́тор — той, хто обсервує що-небудь; спостерігач. *Тотальне несприйняття Україною імперських порядків, попри загалом лояльне ставлення до інституту російської монархії, констатувалося багатьма обсерваторами тодішньої української дійсності* (Д, 28.05.2020).

Обсерва́ція *мед.* — комплекс обмежувальних та протиепідемічних заходів, спрямованих на локалізацію і ліквідацію осередку інфекційних захворювань; застосовується до осіб, які приїхали або виїжджають з території, на яку накладено карантин. *Оскільки карантин в Україні продовжується, і випадки зараження COVID-19 ще фіксуються, юристи Хмільницького офісу Мережі правового розвитку при громадській організації «Право» пропонують нагадати про необхідність дотримання протиепідеміологічних заходів та розібратися з такими заходами, як самоізоляція та обсервація* (МПР, ел. ресурс).

Обсервува́ти — спостерігати, обстежувати, вивчати. *Ми не змогли і не мали таких ресурсів, щоб обсервувати на території області 32 тисячі осіб, які перетнули кордон* (Волинь24, ел. ресурс).

Обструкціоні́зм *політ.* — система політичної боротьби із використанням обструкції. *Обструкціонізм та навмисне внесення зацікавленою стороною плутанини викликає сумніви у її прихильності мирному врегулюванню конфлікту* (УТ, 15.07.2016).

Обструкціоні́ст *політ.* — учасник або прихильник обструкції. *...Перед народом Саудівської Аравії стоїть основне питання: чи може з'явитися авторитетний правитель, який возз'єднає країну <...> але, швидше за все, — з урахуванням того, яку владу мають обструкціоністи на чолі з Наїфом, — рішучий король навряд чи з'явиться* (Д, 04.08.2005).

Обстру́кція *політ.* — дія, спрямована на навмисне зривання чого-небудь (напр., парламентського засідання) шумом, проголошенням довгих, непотрібних промов, питаннями на знак протесту, незгоди. *Урядовці та впливові олігархи влаштували одеському «легіонеру» обструкцію, заблокувавши фінансові потоки, що мали би надходити в область через митницю* (ВЗ, 25.10.2015).

О́бшук — ретельний огляд кого-, чого-небудь із метою виявлення чогось прихованого чи недозволеного або з метою виявлення доказів. *Обшуки, що почалися в понеділок у домівках активістів і членів меджлісу кримськотатарського народу, продовжуються увесь тиждень* (ГУ, 19.09.2014).

Одіо́зний — який викликає у навколишніх негативне ставлення; небажаний, неприємний. *НАБУ та САП уже завершили слідство у справі ймовірних злочинів суддів ОАСК і продовжують слідство стосовно схеми продажу рішень суду <...> тож очевидно, що одіозний суд також має інтерес повпливати на конкурс* (УМ, ел. ресурс).

Одномандáтний *політ.* — який передбачає отримання лише одного мандата у виборчому окрузі під час виборів до державних органів влади. *За даними Комітету виборців України, на дільницю надійшло на 500 бюлетенів для голосування в одномандатному окрузі більше, ніж повинно було, і на 500 бюлетенів для голосування по багатомандатному округу* (Д, 26.10.2014).

Одномандáтник — кандидат у депутати, який балотується на виборах по одномандатному округу. *За 101 місце в парламенті борються 14 партій і 1 блок, а також 320 депутатів-одномандатників* (РС, ел. ресурс).

Однопартíйний — який має одну політичну партію. *Зараз у парламенті формально є однопартійна більшість, є сформований нею уряд, є небачена концентрація влади* (ВЗ, 11.05.2020).

Однопартíйність — стан за знач. **однопартíйний**. *Лише за однопартійності можливо утримувати монополію захопленої влади, використовуючи вибори як прикриття її узурпації* (РС, ел. ресурс).

Однополя́рний — який має один полюс (зазвичай про влаштування світового порядку); який має ознаки домінування у світі однієї держави, що диктує «правила поведінки» й стежить за їхнім виконанням, використовуючи

воєнні, економічні та всі інші дієві методи. *Безумовно, сучасна путінська Росія — це не держава в кордонах СРСР, однак за ресурсами і можливостями це досить велика потуга, яка використовує гібридну імперсько-радянську ідеологію, спецслужби, дипломатію, інформаційний фронт, відкриту військову агресію та можливості сучасних інтернет-технологій, щоб зруйнувати однополярний світ і усталену міжнародно-правову систему* (РС, ел. ресурс).

Однополя́рність — стан за знач. **однополя́рний**. *Однополярність у міжнародній політиці — це розподіл сил, у якому одна держава здійснює більшість впливу на культурну, економічну та військову сфери* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Окре́мі райо́ни Доне́цької та Луга́нської областей, ОРДЛО́ — тимчасово окуповані території України, що контролюються Російською Федерацією внаслідок війни на сході України. *Результати так званих позачергових виборів в ОРДЛО у разі їх проведення не створюватимуть жодних правових наслідків і не будуть визнані ані Україною, ані світовою спільнотою* (Д, 02.10.2018); *Російські регулярні війська та керовані РФ бойовики навесні 2014 року окупували окремі райони Донецької та Луганської областей України* (Укрінформ, ел. ресурс).

О́круг — адміністративно-територіальна одиниця країни; район діяльності якого-небудь державного органу галузевого управління. *Найбільший у Гощанській селищній територіальній громаді, що на Рівненщині, Тучинський старостинський округ нарешті отримав старосту* (ГУ, 20.04.2021); **о. ви́борчий** — територія, від якої виборцями обирається депутат (депутати) представницького органу або виборна посадова особа (посадові особи). *Народний депутат України <…> від Новокаховського виборчого округу <…> розповів, що гуманітарна ситуація у місті наразі скрутна* (РС, ел. ресурс); **о. мажорита́рний** — територіальна одиниця організації виборів та парламентського представництва в Україні. *Загальну картину <…> осінніх виборів буде видно саме завдяки мажоритарним округам, повідомив голова правління Центру прикладних політичних досліджень…* (Кореспондент, ел. ресурс).

Окупа́нт — особа, угруповання, організація або державне утворення, яке за допомогою силових методів займає територіальний простір іншої особи, організації, країни. *Окупанти з початку доби п'ять разів порушили тишу на Донбасі* (Д, 10.10.2020).

Окупа́ція — захоплення збройними силами однієї частини держави або всієї території даної держави без отримання суверенних прав на неї. *Представник талібів Сухан Шахін минулого тижня заявив Бі-Бі-Сі, що постійна присутність будь-якої кількості іноземних військових буде розглядатися ними як окупація* (УМ, ел. ресурс).

Окупо́вувати — здійснювати окупацію. *У Хмельницькому судитимуть зрадника, який допомагав росіянам окуповувати Запоріжжя* (Xm-inside, ел. ресурс).

Оліга́рх *ек., політ.* — власник великого капіталу з надмірним впливом у медіа та владі, що становить значну загрозу для стабільності та успіху держави. *Використовуючи різні методи (фінансові махінації, штучне створення*

заборгованостей, прямий силовий тиск), олігархи отримували у власність або під контроль свого менеджменту найприбутковіші (чи потенційно прибуткові) об'єкти, а саме підприємства металургії і хімії — фактично виробництво «напівфабрикатів» для інших, технологічних виробництв (УТ, 02.09.2011).

Олігарха́т — група людей, які одночасно є і власниками виробництва, і можновладцями. *Олігархат захоплює державу, оплутуючи її неформальними зв'язками, насаджуючи повсюдно «потрібних» людей, які схвалюватимуть «потрібні» рішення, трактуватимуть у «потрібний» спосіб інформацію, правуватимуть «потрібним» річищем* (Д, 13.09.2017).

Олігархіза́ція — перетворення на олігархію, набуття олігархічних рис, ознак і т. ін. (переважно про владу, партію); олігархування. *Добре відомо, що тіньова економіка як база олігархізації реалізує себе насамперед у сфері відносин власності* (Д, 07.12.2014); **о. вла́ди** — політичний режим, за якого відбувається процес формування умов для своєрідного суспільного договору між бюрократією та бізнесом, у якому як громадянська норма закріплюється відносно вільний допуск бізнесу до політики та аналогічні процеси державної бюрократії до ринкової економіки. *Олігархізація влади — прямий шлях до перетворення на колонію. Олігархічна політика є основним гальмом розвитку України. Наче пирій, вона розростається вусібіч, руйнуючи своїми пагонами різні культури* (УП, ел. ресурс).

Олігархі́чний — який стос. до олігархії, олігарха. *Частка основних олігархічних галузей — металургії та хімії — у податку на прибуток майже вп'ятеро менша, ніж їхній внесок у валовий дохід економіки* (УТ, 05.09.2013).

Олігáрхія — форма правління державою, за якої влада належить вузькому колу осіб (олігархів) і відповідає їхнім особистим інтересам, а не діє на користь усім членам суспільства. *Ми свідомі того, що шанс України на розвиток нищили не лише корупція та олігархія, але й безвідповідальність політиків та безмежний популізм* (ВЗ, 25.10.2014); **о. аристократи́чна** — політичний режим, за якого вся повнота влади належить певній еліті (військовим, землевласникам та ін.). *На необхідності створення такої системи правління, за якої одна влада буде врівноважувати іншу, наголошував і Монтеск'є, який уважав, що за своєю природою демократія невільна не менш, ніж монархія чи аристократична олігархія, а тому потребує відповідної внутрішньообмежувальної системи...* (Бориславська, 2019: 26); **о. фіна́нсова** — верхівка монополістичної групи людей (найбільші власники капіталу, впливові представники торговельно-промислових і фінансових монополій), що втілює панування фінансового капіталу в економічному і політичному житті держави. *...Нищівного удару завдала світова фінансова олігархія, яка стала контролювати процес ухвалення рішень усередині провідних світових західних держав і перш за все в США* (Д, 24.01.2017).

Олігархоно́міка *див.* **еконо́міка: е. олігархі́чна**.

Омбудсме́н, **омбудсма́н** *див.* **уповнова́жений з прав люди́ни**.

Омніци́д *соціол.* — знищення всього живого на Землі, що може виникнути і через природні (загальнопланетарна чи космічна катастрофа), і антро-

погенні (світова ядерна війна, глобальна екологічна катастрофа тощо) чинники. *...У другому випадку розвитку суспільства (колаптичний варіант розвитку подій, тобто катастрофа) — можливий омніцид, самознищення людства або внаслідок термоядерної війни, або ж через невпинну поступову деградацію і довкілля, і людства* (Крисаченко, 1996).

Онла́йн — слово або частина складних слів, що позначає перебування в мережі, дій в інтернеті в режимі реального часу. *З липня 2020 року онлайн-сервіс послуг надає можливість тернополянам, які не мають змоги прийти на виборчу дільницю, скористатись послугами онлайн* (Терен, ел. ресурс).

Онла́йн-користу́вач — суб'єкт, що звертається до глобальної інтернет-мережі за одержанням потрібної йому інформації, щоб користуватися нею. *Діти та молодь від 15 до 24 років — це основні онлайн-користувачі інтернету на глобальному рівні...* (Д, 14.02.2020).

Онла́йновий — який відбувається, здійснюється через інтернет. *Цьогоріч для учасників пробного зовнішнього незалежного оцінювання діятиме спеціальний онлайновий сервіс, з допомогою якого можна визначити результат тестування...* (УК, 31.03.2017).

Онла́йн-пети́ція — сформульовані індивідуальні або колективні вимоги, клопотання, скарги, пропозиції тощо, які розміщуються в медіапросторі для підтримки підписів онлайн-користувачами інтернет-мережі. *Члени Комітету з питань петицій Бундестагу розглянули онлайн-петицію про визнання Голодомору 1932—1933 років в Україні геноцидом українського народу* (ГУ, 23.10.2019).

Онла́йн-спільно́та — новий тип об'єднань, які виникають і функціонують у мережі «Інтернет» з метою сприяння вирішенню своїх професійних, політичних завдань, задоволення своїх інтересів у мистецтві, дозвілля тощо. *Стривожена і ображена онлайн-спільнота чекає на офіційну заяву МЗС і пише петиції, які ніхто ніколи не читає* (Д, 06.08.2013).

Опера́ція *політ.* — сукупність дій, спрямованих на розв'язання певного завдання. *Одним із кульмінаційних моментів розвитку нової світової ситуації стали події навколо Косово, які закінчилися військово-повітряною операцією союзників проти Югославії* (Д, 16.01.2011); **о. антитерористи́чна, АТО́ —** комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних із терористичною метою: звільнення заручників, знешкодження злочинців, мінімізація наслідків терористичного акту. *Рада національної безпеки та оборони розпочинає широкомасштабну антитерористичну операцію із залученням Збройних сил України* (УТ, 13.04.2014); **о. військо́ва —** сукупність узгоджених та взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем, часом одночасних і послідовних бойових та спеціальних дій, ударів, маневрів, що проводяться за єдиним задумом і планом для вирішення стратегічних, оперативних завдань у визначеному районі у встановлений період. *Атака на Саудівську Аравію спричинила стрибок світових цін на нафту, рекордний після 1991 року, тобто з часів проведення міжнародною коаліцією на чолі зі США антірак-*

ської військової операції «Буря в пустелі» (УТ, 28.09.2019); **О. об'є́днаних сил, ОО́С** — комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України. *Президент України зазначив, що згідно із законом про реінтеграцію Донбасу формат АТО змінюється на Операцію об'єднаних сил* (ВЗ, 16.03.2018).

Опи́тування *соціол.* — процес отримання відомостей про досліджуваний об'єкт шляхом ведення діалогу (комунікації) між дослідником (чи його представником — людиною, спеціальним технічним пристроєм) та респондентом за допомогою формалізованих запитань та відповідей на них. *Уважається, що найпоширеніший спосіб «соціологічного шулерства» полягає в тому, аби опитування окремих груп людей подавати як повний національний соціологічний зріз або всеукраїнське опитування, щоб у виборця склалося хибне уявлення про партію та її вплив* (УМ, ел. ресурс); **о. анке́тне** — один з основних і найчастіше використовуваних видів соціологічного опитування, що полягає у самостійному прочитанні респондентом запитань анкети та фіксуванні своїх відповідей. *Анкетне опитування у формі особистісного інтерв'ю методом «face to face» з використанням електронних носіїв (планшетів) проводилося на всій території України (окрім тимчасово окупованих) у період з 20 листопада по 4 грудня 2019 року* (ДТ, 23.12.2019); **о. пошто́ве** — різновид анкетного опитування, коли анкета розповсюджується серед потенційних респондентів за допомогою поштової служби як самостійне поштове відправлення за адресами осіб, які, як правило, спеціально відібрані, бо у своїй сукупності, на думку дослідників, репрезентують певну соціальну спільність. *Поштовому опитуванню протягом останнього десятиліття соціологи-практики приділяли підвищену увагу, оскільки воно вважалося, по-перше, найекономічнішим методом збирання первинної соціологічної інформації, а по-друге, у процесі поштового опитування люди могли відвертіше відповідати на сформульовані в анкеті запитання* (Соціологія, ел. ресурс); **о. пре́сове** — різновид анкетного опитування, що розміщується у пресі. *Під час пресового опитування анкета друкується на шпальтах газет, журналів, тому можливість її заповнення та повернення обмежена колом читачів відповідного видання* (Довідник, ел. ресурс); **о. телефо́нне** — один із різновидів опитування у соціологічних дослідженнях, заочне (опосередковане, дистантне) інтерв'ю. *У серпні—вересні 2011 року «Бюро статистичного аналізу» проводило Національне соціологічне дослідження. Методом телефонного опитування було визначено думку 1000 респондентів віком 18 років і старших* (УК, 21.10.2011).

Опозиці́йний — який стос. до опозиції. *Політик фінансує виборчі кампанії декотрих кандидатів, що підуть як незалежні або й від опозиційних партій, і розраховує на їхнє входження до принаймні неформальної власної групи в наступному парламенті* (УТ, 22.08.2012).

Опозиціоне́р — член, прихильник опозиції; той, хто протиставляє свої погляди, дії тощо іншим поглядам, діям тощо або протидіє, чинить опір кому-,

чому-небудь. *20 років ув'язнення винесли одному із трьох засуджених киргизьких опозиціонерів за звинуваченням у змові з метою повалення уряду* (Д, 18.04.2017).

Опози́ція *політ.* — 1. Протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії. *...В університетських містах підвладної Російській імперії частини України (тобто в Києві, Харкові та Одесі) було ініційовано так званий академічний рух — організацію студентства на засадах відданості імперії та боротьби з виявами політичної опозиції владі* (УТ, 20.07.2019). 2. Організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому. *Опозиція вимагає від Центру протидії дезінформації провести розслідування щодо розповсюдженого фейку* (ВЗ, 10.06.2021); **о. парла́ментська** — депутатська група чи фракція представленої в парламенті політичної партії або коаліція (об'єднання, блок) таких партій, які не згодні з політичним курсом глави держави та / або виконавчої влади і виступають проти певних принципових питань уряду, політики. *Нинішня парламентська опозиція жорстко обстоюватиме незалежність парламенту, і ми не радимо владі застосовувати свої звичні прийоми батога і пряника для збирання більшості* (ГУ, 04.12.2012); **о. політи́чна** — легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові. *Попри бурхливу імітацію діяльності, політична опозиція в Україні так і не спромоглася на щось значуще, що повернуло би довіру громадян* (УТ, 17.10.2011).

Ополче́нець — учасник, боєць ополчення. *Однак невдовзі ополченець зрозумів, що російська пропаганда разюче відрізняється від української дійсності і тому нишком залишив лави незаконних збройних формувань* (УК, 08.01.2019).

Ополче́ння — допоміжне військо, створюване у надзвичайних умовах воєнного часу з добровольців — цивільного населення, здатного тримати зброю, але звільненого від дійсної військової служби. *З середини липня в лавах так званого ополчення ДНР, реорганізованого в цілу низку бригад, підпорядкованих тепер одному армійському корпусу, настала чергова криза* (УТ, 08.08.2015).

Опоне́нт — 1. Особа, яка заперечує кому-небудь у публічній бесіді, на диспуті, під час захисту дисертації і т. ін. *Наголосимо, що офіційний опонент відповідає за об'єктивність і якість підготовленого ним відгуку* (Perspektyva, ел. ресурс). 2. Той, хто заперечує кому-небудь; суперник, антагоніст. *Опонент Ердогана наполягає, що має докази втручання Росії у вибори в Туреччині* (ЄП, ел. ресурс); **о. політи́чний** — носій одного з варіантів рішення політичної проблеми або ж суб'єкт, який критикує положення, висловлювані співрозмовником в усній або письмовій формі. *Наступ на свободу слова та переслідування політичних опонентів — невід'ємні складники будь-якого авторитарного режиму* (ВЗ, 25.12.2019).

Орвеллі́зм, оруеллізм *соціол.* — пропагандистське маніпулювання фактами, словами, поняттями та цілеспрямоване спотворення правди, історичного

минулого, істини з боку владних структур, які чинять ідеологічний вплив на суспільну мораль через засоби масової інформації та прагнуть досягти цілковитого контролю над суспільством. *Орвеллізм, як правило, використовують владні структури шляхом ідеологічного впливу на суспільну мораль за допомогою засобів масової інформації, переслідуючи мету досягнути цілковитого контролю над суспільством* (Кравчук, 2005: 303—308).

О́рган — організація, установа, що діє в певній сфері суспільного життя. *Уряд пропонує надати право органам ведення Реєстру виборців тимчасово змінювати громадянам місце голосування без зміни їхніх виборчих адрес* (ДТ, 14.01.2011); **о. держа́вний** — державна організація, наділена державно-владними повноваженнями й покликана здійснювати від імені держави управлінські функції в суспільстві. *У Департаменті внутрішньої безпеки підтвердили інформацію про хакерську атаку і заявили, що за останні кілька тижнів сайти державних органів часто піддавалися кібератакам* (Д, 21.10.2017); **о. рад викона́вчий** — установа, що відповідно і в межах законодавства створюється сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування. *Є факти, де в районній раді взагалі не представлені мешканці сільських територіальних громад. Цю ситуацію, безперечно, треба змінювати, і починати треба з того, що час уже узаконити виконавчі органи рад, які обираються* (ГУ, 13.06.2007).

Організа́ція *соціол.* — об’єднання людей, в основі якої лежать спільні інтереси, програми суспільних груп, держав. *Організація, яка стоїть за блокуванням кордону з Україною, заявила, що побоюється силового сценарію…* (РС, ел. ресурс); **о. благоді́йна** — недержавне об’єднання, основною метою якого є благочинність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб. *Міжнародні благодійні організації обурені нещодавнім повідомленням про закриття таборів біженців перед початком зими, яка в цьому регіоні часто сувора* (УТ, 21.11.2019); **о. воєнізо́вана** *див.* **о. напіввійськово́ва**; **о. волонте́рська** — юридичне об’єднання, що здійснює свою діяльність, метою якого не є одержання прибутку, та отримало статус волонтерського відповідно до вимог законодавства. *Волонтерські організації надають допомогу українським дітям із Донецької та Луганської областей під час їх перебування на території Словаччини, організовують реабілітацію українських військовослужбовців у Словаччині, збирають гуманітарну допомогу для українських переселенців в Україні, учасникам АТО та українським дитячим будинкам* (ВЗ, 14.02.2016); **о. грома́дська** — добровільне об’єднання громадян, яке у визначений законом спосіб утворене для задоволення духовних та інших нематеріальних потреб та яке сприяє розвиткові політичної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту його багатогранних інтересів і запитів, діє відповідно до завдань, цілей, закріплених у його статутах. *Як сьогодні розвиваються громадські організації? З якими труднощами у своєму розвитку зіштовхуються? В Україні сучасні громадські об’єднання можна поділити на кілька категорій: професійні, припартійні, провладні,*

фіктивні та неформальні ініціативи (Д, 18.11.2014); **о. міжнарóдна** — об'єднання держав, національних громадських угруповань та індивідуальних членів із метою вирішення питань регіонального або глобального характеру, відвернення та врегулювання воєнних конфліктів. *...Керівник департаменту авіації Мінтранспорту Білорусі <...> запросив міжнародні організації взяти участь у розслідуванні і пообіцяв надати всю інформацію, починаючи з запису розмов диспетчерів з пілотами* (ВЗ, 25.05.2021); **о. напіввійськóва** — утворення, що має військовий характер, але разом із тим формально не входить до складу збройних сил. *1939 року «січовики» (напіввійськова організація добровольців) зупиняли ворожу навалу* (РС, ел. ресурс); **о. недержáвна** — легальне об'єднання правовідносин, створене для діяльності, що курується окремо від держави: громадські організації, об'єднання, благодійні організації (товариство, установа, фонд), професійні спілки, представництва, філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки, їхні територіальні осередки. *«Vis Pacem» — це благодійна волонтерська недержавна організація, місія якої — допомога армії в зоні АТО* (ГУ, 23.09.2015); **о. неурядóва** *див.* **о. недержáвна**; **О. Об'éднаних Нáцій з питáнь освíти, наýки і культýри, ЮНÉСКО** — міжнародне об'єднання, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка у співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо. *Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) залишила «Софію Київську» та Києво-Печерську лавру в списку Всесвітньої спадщини* (ДТ, 19.06.2013); **о. парамілітáрна** *див.* **о. напіввійськóва**.

Органíзм етнополіти́чний *культ., політ.* — людська спільнота, що проживає в межах одного територіально-адміністративного утворення — держави. *Рівнями або об'єктами безпеки визначено людину як представника певної етнічної групи, націю (в тому числі національні меншини, етнічні групи) та державу як етнополітичнй організм* (Етнополітична безпека Україниии..., 2015).

Орієнтáція геополіти́чна — спрямування культурно-політичних зв'язків, інтересів країни і держави; бачення місця країни та держави у світі. *...У Центрі Разумкова зазначають, що геополітичні орієнтації мають чітко виражений регіональний характер: на Заході країни домінує європейська орієнтація, на Півдні і Сході — проросійська, а в Центрі ситуація постійно змінюється* (УТ,21.11.2011).

Орієнтáція політи́чна — певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства загалом. *Однак голосування позачергової «карантинної» сесії Верховної Ради — за закон, що унеможливив повернення «ПриватБанку» його колишнім власникам, та закон про відкриття ринку землі — показало, що в Раді здатні домовлятись і коаліція може розбавляти фарби політичної орієнтації ледь не щодень* (УМ, ел. ресурс).

Освóєння соціáльне *соціол.* — 1. Елемент універсальної соціальної взаємодії, що виступає як противага соціального відчуження. *Процес та результат*

соціального освоєння впливає на соціальне становище, громадянську позицію та психологічний стан особи (ДТ, 03.08.2011). 2. Опосередкований нормами, цінностями та інститутами суспільства процес охоплення соціальної реальності активністю соціального суб'єкта. *Соціальне освоєння постає як складний, багатогранний і суперечливий процес людської життєдіяльності, який, з одного боку, залежить від потенціалу соціального статусу її суб'єкта, а з іншого, — являє собою цілеспрямований вольовий процес діяльності соціальних суб'єктів. Виділяють духовне практичне і духовно-практичне соціальне освоєння* (Дяченко, 2014: 105).

Осо́ба — індивід як суб'єкт соціальної діяльності, риси якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства. *Правоохоронці вважають, що до шпигунської мережі входив також громадянин Австрії та інші особи, подробиці про яких не вказані* (РС, ел. ресурс); **о. вну́трішньо переміщена, ВПО** — людина, що змушена залишити свій будинок через збройний конфлікт, внутрішню ворожнечу, систематичні порушення її прав або стихійні лиха та перебувати на території власної країни. *Рада Європи повідомила, Україна повинна забезпечити право брати участь у виборах внутрішньо переміщеним особам із непідконтрольних районів Донбасу та окупованого Криму* (УТ, 06.11.2018); **о. маргіна́льна («проміжна́»)** *соціол.* — тип індивіда, що формується (або опиняється) на межі різних соціальних середовищ, міста і села, класів, поколінь, культур, ідеологій, рас, тому він відзначається особливою, зокрема дуже суперечливою, конфліктною, свідомістю та поведінкою. *Збройний конфлікт у Донбасі свідчить, що й до добровольчих батальйонів та підрозділів Збройних сил України, створених на контрактній основі, і до незаконних збройних формувань ДНР—ЛНР часом долучаються маргінальні особи, котрі не мали або втратили роботу та стабільний дохід* (Спільне, ел. ресурс); **о. посадо́ва** *держ. упр.* — керівник та заступник керівника державних органів та його апарату, інший державний службовець, на якого законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. *Посадові особи, що давали дозвіл на руйнування історичного центру Києва, мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності, а наразі усунені з посад* (Д, 30.12.2016).

Особи́стість *соціол.* — конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей. *Особистість — віддзеркалення соціальної природи людини, розгляду її як індивідуальності та суб'єкта соціокультурного життя, що розкривається в контекстах соціальних взаємин, спілкування і предметної діяльності* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. авторита́рна** — тип особистості, який поєднує в собі такі соціальні та психологічні якості, як догматизм мислення, схильність керуватися застарілими стереотипами, некритичність, неготовність коритися будь-якому авторитетові, нетолерантне ставлення до іноземців та національних меншин, нетрадиційної суспільної поведінки, прагнення нав'язувати іншим свої стереотипи, правила. *З одного боку, авторитарній особистості притаманне відчуття власної неповноцін-*

ності, безпорадності, ницості, а з іншого, — бажання поставити інших, «слабкіших» людей, у залежність від себе, прагнення знущатися з них (ДТ, 20.05.2016); **о. ідеалісти́чна** — тип індивіда, для якого характерні критичне ставлення до традиційних норм, незалежність мислення (власна думка з будь-якого питання), звідси — зневага до авторитетів, установка на самоствердження незважаючи ні на що. *...Можна бути письменником чи викладачем університету і не мати відповідальності інтелектуала. Проте інколи ситуація вимагає, щоб і такі ідеалістичні особистості робили вибір, виносили рішення, що автоматично маркує їх як таких, що є відповідальними* (УТ, 25.02.2013); **о. реалісти́чна** — тип індивіда, який поєднує в собі прагнення до самореалізації з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності, здоровий скептицизм із самодисципліною та самоконтролем. *Реалістична особистість поєднує в собі прагнення до самореалізації з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності, здоровий скептицизм із самодисципліною і самоконтролем* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. традиці́йна** — тип індивіда, орієнтований на цінності традиційного для цієї спільноти порядку (національні, регіональні, групові), вивірені всією історією цієї спільноти. *Традиційна особистість орієнтована переважно на цінності боргу, порядку, дисципліни, законослухняності, а вияв таких якостей, як креативність, прагнення до самореалізації, самостійність у цього типу особистості досить низький* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. фрустро́вана** — тип індивіда, для якого характерні низька самооцінка, пригнічений стан, відчуття себе викинутим із життєвого процесу. *Фрустрована особистість має низьку самооцінку, самопочуття пригніченості, відчуття себе нібито викинутим із потоку життя* (Вікіпедія, ел. ресурс).

О́фіс Президе́нта *держ. упр.* — (з 25 червня 2019 р.; раніше — Адміністрація Президента, Секретаріат Президента) установа, основними завданнями якої є забезпечення здійснення Президентом України його конституційних повноважень на засадах відкритості, гласності та прозорості. *На складну ситуацію змушений був відреагувати Офіс Президента, звідки 13 лютого розіслали лист головам облдержадміністрацій з вимогою терміново повідомити про «готовність закладів охорони здоров'я до укладання договорів із Національною службою здоров'я України» та «про центральні районні лікарні, які не увійшли до Переліку опорних закладів охорони здоров'я...»* (УК, 28.02.2020).

Офла́йн — зустріч / спілкування не в мережі «Інтернет», а наживо, на противагу онлайн. *Сайт Bucha.Life дає можливість спілкування також і офлайн, адже створений у Бучі на базі коворкінгу Portal Освіта і Бізнес, де, зокрема, об'єднуються для навчання та у пошуках партнерів місцеві бізнесмени* (УК, 02.08.2021).

Офшóр — країна або територія з особливими умовами ведення бізнесу (низькі або нульові податки, прості правила корпоративної звітності й управління, можливість приховати справжніх власників бізнесу) для іноземних компаній. *Є декілька офшорних схем. Можна виводити кошти в офшор напрямі (найчастіше — через оплату вигаданих послуг, роялті або дивідендів).*

Інший спосіб — отримувати кошти за товари або послуги не з України, а з іншої офшорної компанії (Vector, ел. ресурс).

Офшóрний — який стос. до офшору. *На території офшорних зон діє низька ставка податку на прибуток (у деяких країнах податків взагалі немає), а законодавство дозволяє не розкривати фінансову звітність та дані про кінцевих бенефіціарів підприємства* (Vector, ел. ресурс).

Охлокрáтія — домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, один зі способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими. *Крайній консерватизм громадян, втілений через пошук у будь-якій ситуації максимально простих відповідей і найкоротших шляхів, веде до підміни демократії (втім, як і будь-якої іншої політичної системи) охлократією — владою натовпу, до руйнування соціальних інститутів суспільства, загибелі держави або приходу до влади як імунної реакції на загрозу хаосу авторитарних і тоталітарних режимів* (Д, 15.09.2017).

Оцифрувáння — дія за знач. **оцифрувáти**. *...Великим компаніям і підприємствам оцифрування не завадить, а тільки допоможе впорядкувати справи. Тож і попит на молодих спеціалістів, спроможних створювати схожі платформи, у роботодавців буде високим* (ГУ, 24.04.2021).

Оцифрувáти, оцифрóвувати — переводити що-небудь (зображення, звук тощо) у вигляд електронного документа. *У Львові почали оцифровувати пам'ятки архітектури модернізму* (Шотам, ел. ресурс).

Очíльник — найманий працівник, суб'єкт управління, зайнятий професійною організаторською діяльністю в органах керування підприємства, фірми, установи, наділений суб'єктом власності визначеними необхідними повноваженнями для прийняття рішень та несе всю повноту відповідальності за результати роботи очолюваного ним колективу. *Особистий приклад: очільник Черкащини вакцинувався* (ЧОДА, ел. ресурс).

П

Па́блік — спільнота в соціальній мережі, до якої можуть приєднатися зареєстровані в ній користувачі. *Членом відкритого пабліку може стати будь-хто, але постити у ньому можуть зазвичай лише адміни* (Словотвір, ел. ресурс).

Па́блік рилє́йшнз *див.* **зв'язки́ з грома́дськістю**.

Паблі́сіті — 1. *політ.* Популярність у суспільстві; слава. *У нас патріотичні заходи для багатьох співаків та музикантів — лише можливість заробити зайву копійчину, зробити собі паблісіті та поскаржитися на російських конкурентів* (ГУ, 12.10.2004). 2. *інформ.* Рекламна кампанія для стимулювання попиту на товари, послуги; методи створення популярності. *Правда і чесні та вільні ЗМІ мають ефективно захистити весь континент, включно з Україною, від російських пропагандистських нападів, така формула перемоги є привабливою з точки зору паблісіті міжнародних діячів та інституцій і зрозумілою та ніби легкою у виконанні: транслюй собі правдиву інформацію про події, що відбуваються, спростовуй фейки, і все само собою вирішиться* (Д, 28.10.2016).

Пакт — міжнародна угода великого політичного значення. *Міжнародний пакт про громадянські та політичні права поширює громадянські та політичні права, перелічені у Загальній декларації прав людини* (ВЗ, 25.07.2018); **п. політи́чний** — 1. Угоди, яким зазвичай передують переговори між суб'єктами політичного процесу (партіями, профспілками та ін.) про спільну позицію та дію у виборчій кампанії, формуванні парламентської й урядової коаліцій. *Усі держави, які беруть участь у цьому політичному пакті, повинні заохочувати здійснення права на самовизначення і заохочувати це право* (Д, 12.01.2014). 2. Союзницька угода між державами про заснування оборонних блоків, міжнародних організацій із метою співпраці, спільних дій чи підтримки миру. *Політичний пакт (у цьому його особливість) є угодою про збереження порядку, політичної стабільності* (Д, 13.09.2019).

Пала́та парла́менту — у країнах із парламентарною формою правління — назва парламенту загалом або кожної з його частин. *30 травня Сенат Нідерландів (Верхня палата парламенту) проголосував за ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною і ЄС* (Волинські новини, ел. ресурс); **п. п. Ве́рхня** — одна з двох палат у системі двопалатного законодавчого органу (чи одна з трьох палат у трипалатному законодавчому органі), вона зазвичай менша за нижню і часто відрізняється повноваженнями. *30 травня Верхня палата парламенту Нідерландів проголосувала за ратифікацію Угоди про асоціацію між*

Україною та Європейським Союзом (УТ, 14.06.2017); **п. п. Ни́жня** — одна з двох палат у двопалатних парламентах; формується на демократичних засадах, шляхом виборів. *Раніше за поправку проголосувала Нижня палата парламенту. Президент Чехії, на відміну від інших законів, не може накласти вето на конституційну поправку* (УМ, ел. ресурс).

Пáм’ять історúчна — найважливіший компонент духовної сфери етнічної спільноти, що дає змогу підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність історичного досвіду, передавати накопичене багатство цінностей наступним поколінням. *Ми належимо до одного з етносів, історичну пам’ять якого вперто стирають впродовж останніх 250 років від часів першої окупації Речі Посполитої. У нас триває заміна історичної пам’яті псевдоісторичною пам’яттю, ерзацом, історичною пам’яттю інших політичних, соціальних та національних груп* (ВЗ, 13.11.2012).

Пáм’ять колектúвна — сукупність дій колективу або соціуму, спрямованих на символічну реконструкцію минулого в сучасному. *Сьогодні, коли кардинальні соціально-економічні й політико-правові трансформації суттєво змінюють більшість сфер життя українського суспільства, а також в умовах посилення загрози територіальній та національній цілісності України, збільшується інтерес до проблеми колективної пам’яті, яка може помітно впливати на консолідацію суспільства...* (Д, 08.06.2018).

Пáм’ять посттоталітáрна — процес відтворення / оприлюднення / переформатування сформованих за тоталітаризму індивідуальних та колективних «пам’ятей» в умовах надання нових смислів та культурних перекодувань. *Сучасна українська література виявилася потужним провідником поміж відновленням посттоталітарної пам’яті минулого і творенням пам’яті сьогодення, яка досі терпить рецидив тоталітарної травми* (ВЗ, 25.07.2018).

Пангерманíзм — культурний і політичний рух, що сформувався на початку XIX ст., в основі якого лежить ідея політичної єдності німецької нації на основі етнічної, культурної та мовної ідентичності. *Ідеї пангерманізму зародилися на початку XIX століття й були наслідком наполеонівських воєн* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Пандемíя — найвища інтенсивність розвитку епідемічного процесу, характерна стрімким поширенням інфекційного захворювання з надзвичайно високим ураженням населення на значних територіях материків або всієї Землі. *Вакцинний націоналізм, левова частка якого припадає на жменьку країн, є морально невиправданою та неефективною стратегією суспільної охорони здоров’я проти вірусу. Деякі країни з високим рівнем вакцинації відмовляються від протиепідемічних заходів і послаблюють заходи, наче пандемія вже закінчилася* (УМ, ел. ресурс).

Пан’європеї́зм — політико-правова доктрина інтеграції європейських країн на федеративних засадах, яка виникла після Першої світової війни. *У Києві говоритимуть про «національний пан’європеїзм» 1500-х років, зокрема на Банковій до 500-річчя Станіслава Оріховського прочитають лекцію*

«Ст. Оріховський та український римо-католицизм як національний пан'європеїзм XVI ст.» (Д, 12.01.2014).

Пан'європéйський — який стос. до пан'європеїзму, до того, хто дотримується пан'європеїзму. *Структура міжнародних транспортних коридорів України офіційно зафіксована серією декларацій пан'європейських конференцій з питань транспорту* (УМ, ел. ресурс).

Паннаціоналíзм *культ*. — ідеологія, що вирізняє групу народів, близьких за тими чи іншими етнічними характеристиками, підставами етнічності — лінгвістичними, географічними, релігійними та ін. *Бочковський однаково негативно ставився і до більшовизму, і до всіх різновидів «паннаціоналізму», як-от нацизм, фашизм і чинний націоналізм* (УТ, 23.05.2012).

Панруси́зм *культ*. — ідеологія, що стверджує спільну російську ідентичність усіх східних слов'ян та обстоює ідеї їхньої історичної, культурної, політичної єдності. *Після аргументованого заперечення панрусизму й можливої експансії Росії на Захід автор листа* (М. Костомаров. — *Ред*.) *обговорював можливість проголошення російської мови мовою міжнародного спілкування усіх слов'ян* (Свириденко, 2018: 102).

Панслави́зм *культ*. — культурна й політична течія, ідеологія, поширена в державах, населених слов'янськими народами, в основі якої лежать ідеї про потребу їх політичного об'єднання, зважаючи на етнічну, культурну та мовну спільність. *Джерело ідеології російського євразійства — слов'янство, створена всередині мовного змісту концепція єдності, де з мовної спільності виводиться культурна спільність (панславізм)* (Д, 02.09.1999).

Панува́ння *політ*. — тип політичної взаємодії, який передбачає нерівноправні стосунки між суб'єктами політики: командування, підкорення, пригнічення, придушення, експлуатацію. *Спершу мову сусідньої держави, її вивчення, розвиток, поширення і панування у нашій країні «брати» активно підтримували політично, ідеологічно та фінансово* (УК, 21.02.2020); **п. політи́чне** — здатність конкретної соціальної групи поширювати дію правил, звичаїв і традицій на певному політичному просторі, в межах якого застосовується примус та насильство. *Фактично, метою було перетворення всієї робочої сили села на робітників державних підприємств. Це дозволяло встановити повний економічний контроль влади над громадянами, поширити її політичне панування на економічно самостійне до цього селянство, тобто на практиці реалізувати ідею диктатури влади над усією країною, де селяни становили більш ніж 85 % населення* (Д, 27.11.2014).

Па́па Ри́мський *рел*. — глава католицької церкви і держави Ватикан. *Кардинал Беччіу впродовж тривалого часу був близьким помічником Папи Римського Франциска й раніше обіймав посаду в Державному секретаріаті Ватикану, який управляє пожертвами Церкви* (УК, 06.07.2021).

Парадúгма держáвного управлíння *держ. упр*. — початкова концептуальна схема, модель постановки проблем і їх вирішення, методів дослідження у сфері державного управління, домінувальна впродовж певного історичного

періоду. *Країна гостро потребує заміни парадигми державного управління та правлячої еліти, що показала українцям свою сутність — патологічну пристрасть до наживи за рахунок народу й профнепридатність у владі* (ГУ, 04.06.2019).

Паразити́зм соціа́льний — суспільно неприйнятний спосіб існування певних соціальних груп та індивідів, що супроводжується присвоєнням суспільних благ і цінностей, порушенням основних норм та законів суспільства. *Маргінальні меншини стають носіями соціальної «святості», а благополучна більшість, основа існування суспільства, розглядається як від початку гріховна супроти соціальних маргіналів і завжди за визначенням винна перед ними. Є меншини, які вважають своїм «святим» правом крадіжки, пограбування, шахрайство, соціальний паразитизм тощо* (ВЗ, 25.07.2018).

Парите́т я́дерний — ядерна стратегічна рівновага між великими ядерними державами, що підтримується і забезпечується насамперед за рахунок спроможності кожної зі сторін завдати ядерного удару у відповідь на завдання такого удару протилежною стороною. *СРСР і США підписали в кінці 60-х — на початку 70-х років декілька міжнародних договорів про регламентацію виготовлення та розміщення зброї масового знищення. В 70-х динаміка протистояння двох різних політичних систем досягла певної рівноваги — в основу ліг ядерний паритет основних гравців — СРСР і США* (Д, 09.11.2016).

Парите́тний — який заснований на принципах рівності, рівноцінності, рівноважності. *Усі центральні органи Боснії і Герцеговини складені на паритетній основі: в них є представники боснійсько-мусульманських, сербських та хорватських партій* (РС, ел. ресурс); **п. демокра́тія** — модель системи стримувань і противаг, що забезпечує реалізацію рівних прав і можливостей для всіх учасників демократичного процесу, створюючи певний баланс інтересів. *...Сім'я є тим первинним середовищем, де формується сімейна паритетна демократія — складник соціальної демократії суспільства* (Gender, ел. ресурс); **п. парла́мент** — парламент, у складі якого досягнуто (або майже досягнуто) гендерної рівності. *Гендерна компетентність — дієвий механізм утворення паритетного парламенту* (Politics, ел. ресурс).

Парите́тність — властивість за знач. **парите́тний**. *...Слова паритетність, рівність і рівноправність є синонімами* (Itd.rada, ел. ресурс).

Парла́мент *політ.* — найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням. *Нижня палата парламенту Польщі — Сейм — підтримала зміни до виборчого законодавства країни, які дозволять провести голосування виключно поштою на президентських виборах 2020 року* (УМ, ел. ресурс); **п. електро́нний** — законодавчий орган, що набуває більшої прозорості, доступності та підзвітності завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій, покращує спроможність виборців залучитися до суспільного життя, надає ширший доступ до законодавчої діяльності та парламентських документів, стимулює розвиток рівноправного цілісного інформаційного суспільства. *У статті <...> розкрито напрями та шляхи розбудови елект-*

ронного парламенту, його складових, а також очікувані результати від його впровадження (Корж, 2018: 56); **п. украї́нський** *див.* **Ра́да: Ра́да Верхо́вна Украї́ни, ВРУ**.

Парламентари́зм *політ.* — система взаємодії держави і суспільства, для якої характерними є визнання провідної або особливої і досить істотної ролі у здійсненні державно-вигідних функцій загальнонаціонального колегіального постійно діючого представницького органу. *Парламентаризм — це форма дискусій та прийняття рішень. Важливим є те, що немає домінування, що всі мають бути почуті, а прийняті у Верховній Раді закони — слугували людям* (ГУ, 28.11.2019); **п. дуалісти́чний** — режим, побудований на формальному балансі влади — законодавчої і виконавчої. *Дуалістичний парламентаризм є системою, за якої уряд несе подвійну й приблизно однакову відповідальність як перед парламентом, так і перед президентом* (УМ, ел. ресурс); **п. електро́нний** — форма інформаційної комунікації законотворчої діяльності та законопроєктної роботи на основі системи електронного документообігу. *...Одним із найбільш важливих та перспективних складників електронної демократії є електронний (цифровий) парламентаризм* (Ligazakon, ел. ресурс); **п. моністи́чний** — режим, побудований на тих самих принципах, що і парламентське правління, проте характеризується тільки одним джерелом влади — парламентом, глава держави практично не володіє політичною владою. *В останні десятиліття у розвинутих країнах Західної Європи певного поширення набули концепції моністичного парламентаризму, дуалістичного парламентаризму (або орлеаністського парламентаризму, за визначенням М. Дюверже), раціоналізованого парламентаризму, інтеграційного вчення та інші, що базуються на багатьох різновидах парламентаризму* (Д, 09.11.2016); **п. раціоналізо́ваний** — режим, за якого парламент позбавлений таких повноважень, як юридичне затвердження уряду, зменшення можливостей контролю за урядом із боку парламенту. *Якщо депутат з якихось причин — смерті або ж призначення на посаду в уряді — вибув із виборчих перегонів — його місце займає заступник, який обирався разом з ним на виборах. Прізвище заступника обов'язково друкується в бюлетені для голосування. Такий раціоналізований парламентаризм покликаний скоротити витрати на проведення повторних виборів* (ГУ, 14.07.2017).

Парламента́рій *політ.* — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до представницького органу державної влади або до органу місцевого самоврядування. *Український парламентарій розповів, що в Україні дуже складна ситуація, яка, на жаль, триває і за нової влади* (УМ, ел. ресурс).

Парла́ментський *політ.* — який стос. до парламенту. *Найближчим часом Верховна Рада України (ВРУ) планує розглянути питання створення та визначення повноважень нового парламентського комітету — із забезпечення контрольних функцій ВРУ за діяльністю державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів, правоохо-*

ронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів з певними повноваженнями (Д, 21.02.2019).

Па́ртія — група людей, об'єднаних спільною діяльністю, інтересами. *Націонал-консервативна партія «Право і справедливість» Ярослава Качинського отримала найбільше мандатів у Сеймі за результатами парламентських виборів* (ВЗ, 15.10.2019); **п. війни́** — позиція українських політичних сил щодо вирішення конфлікту на Сході України; історично таке об'єднання склалося напередодні позачергових (2014) виборів до Верховної Ради України. *Ті, кого називають «партією війни», не збираються негайно йти в атаку на Крим, Донбас і Кремль* (ВЗ, 25.04.2017); **п. вла́ди** — політична партія, що за результатами парламентських перегонів отримала право формування уряду одноосібно або через участь у коаліції; а також політична партія, що за кадровим змістом і характером діяльності асоціюється із чинною владою. *Місцеві вибори: чи матиме партія влади підтримку виборців?* (ГУ, 19.04.2020); **п. демократи́чна** — партія, що характеризується толерантністю щодо інших партій і організацій, готовністю до конкуренції в межах плюралізму. *Делегати з'їзду підтримали Андрія Садового як гідного бути єдиним кандидатом від демократичних партій та закликали вступити в переговори з іншими політичними лідерами, аби до 28 лютого завершити процес об'єднання* (УМ, ел. ресурс); **п. ка́дрова** — партія, що отримує підтримку від політично активної еліти; розраховує на те, що елітарна група професіоналів буде активно працювати в межах партії, організовуючи виборчі кампанії та залучаючи нових членів. *Кадрові партії виникали тоді, коли виборче право ще було обмеженим. Ці партії були засобом вираження політичних інтересів панівних класів, перш за все буржуазії; були націлені на перемогу на виборах...* (УК, 19.08.2015); **п. лі́ва** — партія, орієнтована на суспільну власність, виступає за соціальну рівність, претендує на роль виразника інтересів трудящих. *Депутати Національних зборів Франції у четвер відхилили пропозицію про винесення вотуму недовіри уряду країни. З ініціативою такого голосування раніше виступила низка опозиційних лівих партій — Соціалістична партія, Нескорена Франція та Французька комуністична партія* (Д, 14.12.2018); **п. ма́сові** — численні партії країн Заходу, що змагаються з метою завоювати нових членів, охопити всі соціальні верстви суспільства. *Навряд чи зняття санкцій дасть нове життя існуючим політичним партіям, які насправді є неурядовими організаціями. Повинні з'явитися нові, справді масові партії. Найголовніша партія — це партія підприємців, яку поки що не організовано* (Д, 16.02.2016); **п. ми́ру** — умовний розподіл політичних партій під час позачергових виборів до Верховної Ради України в 2014 р. щодо питання врегулювання конфлікту на Сході України; у питаннях територіальної цілісності виступає за непорушність Української держави в її кордонах. *Чи не спиляла власноруч «партія миру» гілляку, де сиділа вона сама?* (Д, 24.10.2019); **п. опозиці́йна** — партія, позбавлена реальної можливості впливати на формування уряду, що перебуває в опозиції до політики чинного уряду, критикуючи його. *У середу в Сербії на 15 виборчих дільницях відбулися повторні дострокові парламентські вибо-*

ри. Крім того, Республіканська виборча комісія (РВК) країни перевірила протоколи й перерахувала голоси з решти 99 дільниць. Таке безпрецедентне рішення РВК ухвалила після акції протесту, яку влаштували всі опозиційні партії, що брали участь у виборах 24 квітня, перед її будівлею у Белграді (ГУ, 05.05.2016); **п. політи́чна** — партія, яка виражає інтереси частини народу, класу (класів), соціальної верстви (верств), намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній. *Політичні партії є основним інституційним елементом політичної системи сучасного демократичного суспільства* (Dcmaup, ел. ресурс); **п. пра́ва** — партія, що відстоює сильну державу, яка охороняє приватну власність. *Марін Ле Пен, голова Національного фронту, традиційно домінувала в північних регіонах, де вона завжди мала велику підтримку, і несподівано набрала чимало голосів у південній Ніцці, яка завжди підтримувала праві партії* (ВЗ, 25.04.2017); **п. пра́вляча** — партія, що перемогла на виборах і сформувала уряд. *Варто враховувати що правлячі партії мають більше шансів, ніж опозиційні, організувати підкуп через благодійні фонди. На минулорічних довиборах на п'яти округах таку схему на повну використовувала Партія регіонів* (УМ, ел. ресурс); **п. прагмати́чна** — партія, що більше спирається на програму або на лідера, а не на ідеології та принципи. *Вибори до німецького парламенту, що відбулися наприкінці вересня, принесли багато несподіванок. Одна з них — занепад перспективної прагматичної партії піратів і сходження нової партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини»* (ГУ, 23.11.2013); **п. революці́йна** — партія, що відкидає чинний лад і ставить за свою мету його заміну. *Революційні партії відкидають існуючий суспільний устрій і ставлять своєю метою його якісне, радикальне, перетворювання* (Politics, ел. ресурс); **п. реформі́стська** — партія, що орієнтується на значні перетворення чинного ладу за збереження його основ. *Реформістська партія, яку очолює Прем'єр-міністр Естонії Андрус Ансіп, набирає майже 28 % голосів, що дасть змогу їй одержати 31 депутатське місце з 101. На 2 % менше за реформістів набрала Центристська партія. Обидві реформістські партії можна віднести до правого ідеологічного спрямування* (ГУ, 06.03.2007); **п. тоталіта́рна** — партія, що прагне до абсолютного підпорядкування собі інших політичних інститутів, зокрема державних органів влади. *Тоталітарні партії насаджують фактичну монополію в мистецтві, створюючи естетичне середовище, яке уславлює керівну партію, звеличує зв'язок партії з народом, бавиться героїчними образами національних міфів, тішиться маніакальними фантазіями величі* (Litopys, ел. ресурс).

Партне́рство — співпраця із зацікавленими сторонами на рівних умовах. *Успіх і результативність такої політики досягаються лише через широке партнерство громадськості, закладів освіти, освітян та інших професійних спільнот, бізнесу і держави на засадах рівноправ'я і суб'єктності* (ГУ, 19.01.2017); **п. соціа́льне** — форма регулювання соціально-трудових відносин між соціальними суб'єктами шляхом розроблення і реалізації спільних договорів, програм чи угод на визначені терміни. *Саме завдяки соціальному партнерству досягає-*

мо позитивних результатів у працевлаштуванні випускників, забезпеченні їх першими робочими місцями. У межах державно-приватного партнерства впродовж останніх трьох років втілювали експерименти регіонального рівня «Соціальне партнерство як інструмент підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників» та «Упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» (УК, 07.05.2020); **п. стратегі́чне** — тип міждержавних відносин, побудований як послідовна система взаємодії держав у напрямі реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. *На початку лютого 2020 року член правління Deutsche Bahn (Німецька залізниця), відповідальний за питання інфраструктури Рональд Пофалла та представники українського уряду підпишуть у Києві меморандум про стратегічне партнерство, в якому будуть визначені подальші деталі співпраці* (УМ, ел. ресурс).

Па́спорт — офіційний державний документ, у якому зазначено дані про особу та громадянство його власника. *Народні депутати працюють над спрощенням оформлення українських паспортів із позначкою про реєстрацію на тимчасово окупованих територіях* (ГУ, 06.05.2021); **п. біометри́чний** — документ, що надає право на виїзд за межі країни і в'їзд до іноземних держав; містить вбудований спеціальний мікропроцесорний чип з інформацією про його власника: двомірну фотографію, прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, номер документа, дату його видачі і закінчення терміну дії. *Уже майже місяць як в Україні приймають документи на виготовлення біометричних паспортів. За цей час до Державної міграційної служби звернулося понад 65 тисяч громадян* (Д, 05.02.2015); **п. вакцина́ції** *див.* **ко́відний: к. сертифіка́т, ко́від-сертифіка́т, COVID-сертифіка́т; п. вну́трішній** — посвідчення особи громадянина держави, що діє в межах країни. *Нині внутрішні паспорти діють у таких країнах, як Китай та Північна Корея, де їх використовують для обмеження міграції всередині країни, а також у Росії та Україні, де, попри назву, не використовують як паспорт і служать посвідченням особи, зберігаючи бюрократичний спадок СРСР* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. громадя́нина Украї́ни** — документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. *В Україні внутрішні паспорти у вигляді книжки існували до 2016 року, після чого їх замінили на ідентифікаційні картки зі збереженням попередньої назви — паспорт громадянина України* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. дипломати́чний** — документ, що видається вищим особам держави і дипломатичним представникам, а також членам їхніх родин та дає право на виїзд з України, в'їзд в Україну й посвідчує особу громадянина України під час перебування за межами України. *Законопроєктом пропонується встановити, що документами, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, є 8 документів, а саме: паспорт громадянина України; посвідчення громадянина України; дипломатичний паспорт України; службовий паспорт України; посвідчення особи моряка; посвідчення члена екіпажу; посвідчення особи на повернення в Україну та тимчасове посвідчення громадянина України* (УТ, 15.02.2012); **п. електро́нний** *див.* **п. цифрови́й; п. закордо́нний** — документ

громадянина України, який посвідчує особу та надає право для виїзду за кордон. *Євросоюз закликає Україну скасувати для українців можливість мати два чинні закордонні паспорти одночасно* (УМ, ел. ресурс); **п. здорóв'я** *див.* **кóвідний: к. сертифікáт, кóвід-сертифікáт, COVID-сертифікáт; п. імýнний** *див.* **кóвідний: к. сертифікáт, кóвід-сертифікáт, COVID-сертифікáт; п. інвестиці́йний** *фін.* — документ, що надає відкритий та зручний доступ до реальної інформації про соціально-економічне становище суб'єкта, інвестиційні пропозиції, його економічні можливості тощо. *Інвестиційний паспорт міста Суми орієнтований на залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, а також дає вичерпну інформацію для потенційного інвестора про природно-географічні характеристики, систему управління містом, трудовий, промисловий, туристичний та рекреаційний потенціали, екологічний стан* (Finance, ел. ресурс); **п. цифрови́й** — електронний варіант документа громадянина України у формі картки та паспорта громадянина України для виїзду за кордон. *Вже зараз, в умовах карантину, цифрові паспорти можна використовувати як посвідчення особи на випадок, якщо зупинить поліція* (МКЦТУ, ел. ресурс).

Патéнт *юр.* — документ, що посвідчує виключне право автора на винахід протягом встановленого законом терміну. *Мета отримання патенту — захист інтелектуальної власності, а саме обмеження на комерційне та некомерційне використання усіма, крім власника* (Smarttender, ел. ресурс); **п. кóнсульський** — документ, що видається консулові його урядом під час призначення в іншу країну і засвідчує надані повноваження. *Вручення консульського патенту, а також підписання відповідної угоди з пані Квок Вай Мін відбулося в Пекіні наприкінці минулого тижня. Як підкреслив при цьому посол України в КНР Михайло Резник, таким чином виконуються домовленості, досягнуті під час квітневого візиту до Гонконгу Президента України* (ГУ, 09.09.2003).

Патолóгія соціáльна — специфічна форма відхилення від інституційно-обумовлених вимог до соціальної поведінки, яка виявляється в індивідуальних та групових діях, пов'язаних із нехтуванням соціальними нормами або в масовому порушенні процесів соціальної адаптації під час дезорганізації суспільної системи. *В епопеї Василя Гроссмана «Життя та доля» переконливо показано, як у середині XX століття за часів гітлеризму та сталінізму соціальна патологія та норма помінялися місцями* (Д, 06.09.2013).

Патрiáрх *рел.* — вищий титул голови самостійної церкви в православ'ї. *В Андріївській церкві у Києві, вранці 13 грудня, відбулася архієрейська літургія у ставропігії Вселенського патріархату, яку в Україні нещодавно відновили. Літургія тривала з 9:30 до 11:00, богослужіння очолив екзарх Вселенського патріарха в Україні єпископ Іларіон* (УМ, ел. ресурс).

Патріархáльний — який стос. до патріархату. *За довгу історію свого існування Імператорський дім Японії пережив і епоху патріархальної монархії, і періоди військової диктатури, й епоху феодальної імперії Токугава, коли імператору відводилася лише роль верховного жерця синто* (Д, 14.07.2017).

Патріархáт — 1. *рел.* Християнська церква на чолі з патріархом. *Вселенський патріархат Константинополя є автокефальною православною церк-*

вою (DW, ел. ресурс). 2. *іст., суспол.* Термін, що застосовується для позначення домінувального становища чоловіка в суспільстві та сім'ї. *Патріархат впливає на багато сторін нашого життя: від того, як ми розподіляємо обов'язки в сім'ї, до того, кого ми бачимо на керівних посадах у політиці чи бізнесі* (Termin, ел. ресурс).

Патріоти́зм — морально-етичне почуття любові, гордості за батьківщину (місця народження чи проживання), в основі якого її сприйняття суб'єктом (індивідом, громадянином) як безумовної цінності. *Історія засвідчує, що послідовна боротьба за утвердження і зміцнення української державності невіддільна від почуття патріотизму* (Д, 19.07.2016).

Пацифі́зм — світовий суспільний рух, що об'єднує прихильників пасивних методів збереження миру, відмови від участі в будь-якій збройній боротьбі, засудження антигуманного характеру війни. *Особливості «українського» пацифізму: Україна нині захлинається від потужної хвилі «миротворчої» істерики в медіа, в політичних виступах партійних діячів та в закликах депутатів усіх рівнів* (УМ, ел. ресурс).

Перебудо́ва *політ.* — політика реформування радянської соціалістичної системи, проголошена у 1985 році, яка завершилася розпадом СРСР як єдиної держави. *Перебудова — політика реформування Радянського Союзу, що проводилася Горбачовим у другій половині 1980-х років. Її елементами стали, зокрема, заміна старих кадрів у Політбюро і ЦК КПРС, гласність (пом'якшення цензури), дозвіл приватного підприємництва, скасування однопартійної системи* (ВЗ, 23.02.2014).

Перево́рот *політ.* — зміна існуючого суспільно-політичного ладу; революція. *Переворот у Судані: МЗС зробило заяву* (ТСН, ел. ресурс); **п. антиконституці́йний** — специфічна форма захоплення влади певним політичним угрупованням, що передбачає антиконституційні зміни та заміну панівної еліти. *Зазвичай перевороти бувають антиконституційними. У цьому випадку відбувається приведення конституції у відповідність із «понятійною практикою», що склалася на сьогодні* (ВЗ, 27.01.2020); **п. військо́вий** — різновид політичного перевороту, що є збройним виступом певних груп військовослужбовців проти політичної влади, уряду. *Невдалий військовий переворот у Туреччині змушує згадати інший військовий переворот, але вдалий — у Єгипті, де військовики 2013 року благополучно скинули законно й демократично обраного президента — досить помірного ісламіста Мухаммеда Мурсі, якого й дотепер тримають у в'язниці* (Д, 19.07.2016); **п. держа́вний** — несподіване неконституційне захоплення влади, незаконна зміна правлячої верхівки у державній владі, яка не полягає у зміні форми правління, типу соціальних та економічних відносин. *Асад керує Сирією з 2000 року — після смерті свого батька, який захопив владу в результаті державного перевороту в 1970 році* (РС, ел. ресурс).

Перегово́ри *політ.* — обговорення з метою з'ясування думок, настроїв сторін або укладення угоди. *Переговори про вступ до ЄС — це передостанній*

етап перед приєднанням до Євросоюзу (ВВС, ел. ресурс); **п. дипломати́чні** — офіційне обговорення представниками держав політичних, економічних, а також інших питань двосторонніх та багатосторонніх відносин для узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики чи відповідних дипломатичних акцій, обміну думками, взаємного обміну інформацією, підготовки й укладання договорів, врегулювання спірних питань тощо. *Дипломатичні переговори не приносять результатів, відбуваються збройні зіткнення. Завданням польських солдатів і їхніх партнерів з НАТО є витіснення ворога з зайнятої ним території* (Д, 11.10.2015); **п. сепара́тні** — переговори, які ведуть під час воєнних дій або після них із супротивником однієї із держав, що входять у союз або коаліцію, таємно від інших держав-союзників або без згоди з останніми. *Радянська Росія запропонувала і 9 грудня 1917 року розпочала сепаратні переговори в Брест-Литовську про мир із Німеччиною, Австро-Угорщиною, Османською імперією та Болгарією* (УТ, 18.02.2011).

Передислока́ція *військ.* — зміна місць розташування (розквартирування) військових частин, з'єднань, установ і військових навчальних закладів у мирний час; дислокація збройних сил, яка провадиться заново, по-іншому. *Передислокація військ РФ з півночі займе щонайменше тиждень — британська розвідка* (УНІАН, ел. ресурс).

Перезавантáження *політ.* — заміна й оновлення політичної та партійної систем, зміни в панівній еліті, а також економічні новації, спрямовані на покращення усіх державних структур. *Олексій Данілов також наголосив на тому, що ядерний шантаж Росії «означає повне перезавантаження та модернізацію структур НАТО, збільшення бюджету, переозброєння, готовність та здатність до жорсткої та негайної відповіді»* (РС, 16.10.2022).

Переселе́нець — той, хто переселився, переселяється на нове місце проживання або переселений куди-небудь. *...Кожен окремий орган соціального захисту адміністративно-територіальної одиниці мав свій реєстр. Працювали вони автономно, що унеможливлювало уявлення про загальну картину щодо кількості переселенців, їхнього місця знаходження, реального стану виплат тощо* (Д, 02.08.2016).

Перетракта́ція *політ.* — часткова поступка для досягнення глобальної політичної мети. *...Очевидний факт щодо проведення лінії кордону по Азовському морю та Керченській протоці відповідно до міжнародного права й досі залишається предметом затяжних перетрактацій між двома країнами* (Д, 22.09.2006).

Пети́ція — індивідуальна або колективна вимога, звернення, пропозиція, скарга, прохання, клопотання, що подається в органи державної влади у письмовій формі. *Поява інституту направлення петицій до органів публічної влади на початковому своєму етапі була зумовлена природною реакцією окремих верств населення на деспотизм авторитарної влади та спочатку існувала як стихійний громадський рух* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. електро́нна** — особлива форма колективного звернення громадян в електронній формі до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України,

органу місцевого самоврядування, яке обов'язкове до розгляду за умови набрання необхідної кількості голосів. *Значною перевагою електронної петиції є зручність, оскільки зникає потреба фізично збирати підписи на підтримку петиції* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Пита́ння — справа, проблема, що потребує розв'язання, обговорення чи дослідження. *Питання бойового застосування озброєння та військової техніки розглянули на всеукраїнській науковій конференції* (Armyinform, ел. ресурс); **п. націона́льне** — сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що виявляються в процесі внутрішнього та міждержавного спілкування націй, народностей. *Протягом усього XX сторіччя національне питання перебувало в епіцентрі бурхливої політичної історії світу...* (ГУ, 15.10.2013).

Піа́р, PR *політ.* — діяльність, спрямована на формування громадської думки з широкого спектра питань (політична акція, виборча кампанія тощо). *Виграти вибори можна завдяки піару. Це неодноразово доводилося. Але змінити країну неможливо завдяки бульбашкам піару* (ВЗ, 10.07.2019); **п.-аге́нтство** *інформ.* — організація, що займається розробленням рекламних програм для формування громадської думки. *Ініціатором телевізійного фестивалю виступило піар-агентство «Віта» з Нової Каховки, котре є засновником та видавцем двох газет, одна з яких під промовистою назвою «Закаляка» розрахована на дитячу аудиторію і безплатно поширюється в дитячих освітньо-виховних закладах* (ГУ, 29.12.2004 р); **п.-а́кція** — певний крок під час проведення піар-кампанії, що допомагає формуванню позитивної / негативної громадської думки. *«...До Ростова звезли всю кремлівську медіамашину. Тому я особисто розглядаю це дійство як чергову піар-акцію про «нелегітимну київську хунту» в річницю Євромайдану», — написав Генеральний прокурор України Юрій Луценко напередодні «дистанційного» допиту Віктора Януковича* (Д, 01.12.2016); **п.-кампа́нія** — пропагандистський або іміджотворчий комплекс заходів. *У своїй театральній п'єсі Половинко показує, як піар-кампанія створила народного героя, а потім жбурнула в шахрайське містечко, і він нікому був не потрібен* (Громада Схід, 07.11.2020); **п.-крок** — пропагандистський вчинок для підвищення рейтингу певної політичної особи. *Для майбутнього кандидата у Президенти прийняття цього закону є неабияким піар-кроком, і навряд чи хтось із них відмовиться від такої безкоштовної реклами, але в процесі роботи над цим документом він може зазнати суттєвих змін та навіть, можливо, втратить свою першочергову концепцію* (ГУ, 01.08.2009); **п. політи́чний** — цілеспрямована діяльність державних і громадських організацій, що забезпечує управління громадською думкою, формування взаємозв'язків між суспільними групами та державними органами або приватними структурами, зокрема для об'єктивного осмислення соціальних, політичних чи економічних процесів. *Політичний піар українських політиків — «совок» без креативу?* (УМ, ел. ресурс); **п.-по́слуга** — надання послуг з пропаганди, реклами певної особи, партії, спілки, установи тощо. *Калуська влада уклала договір на піар-послуги з обласним сайтом* (Vikna, ел. ре-

сурс); **п.-резона́нс** — реакція суспільства на певні події культурного, політичного життя країни. *Сьогодні склалися два розуміння культури. Є естетика державно-номенклатурна, що передбачає підтримку зрозумілих класичних видів і явищ мистецтва та попкультури, яка певним силам потрібна, бо дає піар-резонанс. І є естетика розвитку нових мистецьких ідеологій* (ГУ, 25.02.2003); **п.-техно́лог** — особа, що розробляє піар-технології. *Атамбаєв використовував горезвісний, але, як і раніше, ефективний адміністративний ресурс, а також користувався послугами непорядних піар-технологів, намагаючись заплямувати свого серйозного політичного опонента Омурбека Бабанова і вибити ґрунт із-під його ніг* (УМ, ел. ресурс); **п.-технолóгія** — прийом отримання позитивних результатів у рекламній кампанії. *Експерт у галузі піар-технологій Марк Борковськи досить насторожено ставиться до цієї техніки, яку він називає «спрощеною політичною агітацією». За його словами, хоча повторення і простота подібних сентенцій і може гіпнотизувати людей, з іншого боку, така тактика може лише посилити скептичні настрої щодо політиків з боку виборців, які втомилися від виборів* (Д, 30.10.2017); **п.-хід** — певний рекламний крок під час проведення піар-кампанії. *Регіональна газова компанія послідовно і відкрито виступає за монетизацію субсидій, котра є необхідним кроком для демонополізації та створення повноцінного ринку газу в секторі побутових споживачів. Такий піар-хід є спробою відволікти суспільство від провалу державної програми нарощування видобування газу, корупційних та кадрових непорозумінь всередині монопольної групи Нафтогаз та корупційних оборудок, про які вже повідомляють самі менеджери Нафтогазу* (ВЗ, 13.03.2019); **п. чóрний** — створення і розповсюдження неправдивої або зумисне викривленої інформації, направленої на формування в аудиторії, клієнтів, потенційних клієнтів негативного ставлення до певної особи, події, процесу, явища тощо. *...Реакція чернігівців на старі політтехнології змушує штабних аналітиків замислитися і шукати інших методів спілкування з громадою. Гречка, як і чорний піар, явно вже не мають того ефекту, як кілька років тому* (УМ, ел. ресурс).

Піáрівський *політ.* — який стос. до піару. *Ідеєю нової люстрації відволікають увагу суспільства від повернення у владу поплічників Януковича, — зазначив екпрезидент. Він побачив у цьому виключно піарівський, передвиборчий сюжет* (ВЗ, 14.07.2019).

Піармéн *політ. див.* **піáрник**.

Піáрник *політ.* — той, хто займається піаром (зв'язками з громадськістю) як самостійним бізнесом. *Політикам, зіркам, громадським організаціям, бізнесу, брендам, державі — піарник потрібен усім, хто присутній, або хто прагне бути в публічному комунікаційному просторі* (Bazilik.media, ел. ресурс).

Пі́дданство — належність особи до якоїсь держави, перебування під її юрисдикцією. *Турецький посол, прибувши до Чигирина з відповіддю султана, розмовляв із кожним старшиною наодинці, уточнюючи, чи всі хочуть підданства і чи не примушує їх до цього Петро Дорошенко?* (ГУ, 23.03.2018).

Пі́дкуп ви́борців — примус або вплив на виборця віддати свій голос на виборах за певну політичну силу чи окрему кандидатуру за винагороду. *Кожна виборча кампанія не минає без прямого чи непрямого підкупу виборців* (ВЗ, 05.05.2020).

Підписа́нт *політ.* — особа, що підписує офіційні документи. *Будапештський меморандум було підписано 5 грудня 1994 року. Підписанти обіцяли не чинити на Київ економічного тиску. В обмін Україна відмовилася від свого ядерного статусу* (Д, 01.07.2018).

Підтри́мка *політ.* — те, що зберігає чию-небудь життєздатність, підкріплює, зміцнює кого-небудь. *Підтримка України ніколи не похитнеться…* (УП, ел. ресурс); **п. соціа́льна** — процес взаємодії між громадянами, коли люди діляться знаннями та своїм пережитим досвідом, допомагають і співчувають одне одному. *Доповідь World Happiness Report була вперше випущена у 2012 році за підтримки ООН. У ній оцінюються 156 країн і враховуються наступні показники: ВВП на душу населення, соціальна підтримка, очікувана тривалість життя, сприйняття корупції та інші* (УМ, ел. ресурс); **п. сою́зницька** — принципова позиція країн-партнерів на міжнародному рівні у питаннях зміцнення незалежності й суверенітету союзницької держави. *Щодо союзницької підтримки України, то до неї, на нашу думку, можна віднести дії США, Великобританії, Німеччини, Канади, Японії, Австралії — на національному рівні принципову позицію Євросоюзу й НАТО, а також особливу прихильність членів цих організацій — Польщі, Литви та Румунії* (Д, 24—25.06.2016).

Пікє́т *політ., юр.* — група людей, яка патрулює в районі страйку, а також виставлена для вираження протесту проти певних дій влади. *Військова агресія росіян у Керченській протоці спричинила передбачуваний спротив в українському суспільстві. Від учорашнього ранку дипломатичні установи РФ стали об'єктом пікетів та інших форм масового протесту обурених громадян* (УК, 27.11.2018).

Пікє́тник *політ., юр. див.* **пікетува́льник**.

Пікетува́льник *політ., юр.* — учасник пікету. *Донеччани бастували. Працівники шахт «1/3 Новогродівська», «Росія» та «Україна», які входять до складу Держпідприємства «Об'єднання "Селідоввугілля"», не отримують зарплатні. Пікетувальники жаліються: їх проти волі відправляють у неоплачувані відпустки* (Д, 02.07.2016).

Пікетува́ння *політ., юр.* — мирний протест проти дій керівництва установи, держави. *У Тернополі відбулася попереджувальна протестна акція профспілок із пікетуванням обласної державної адміністрації, участь у якій узяло близько 300 осіб. Схожі акції відбулися і в інших обласних центрах України* (УМ, ел. ресурс).

Плебісци́т — усезагальне опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання. *Вступ до НАТО та ЄС — надзвичайно чутливі питання для українського суспільства,*

якими традиційно маніпулюють політики під час виборів. Тому без проведення консультативного референдуму президент не матиме шансів отримати підтримку своєї ініціативи в парламенті, тим більше, що в грудні минулого року президент публічно пообіцяв провести такий плебісцит (УК, 11.07.2018); **п. манда́тний** *див.* **рефере́ндум: р. манда́тний**.

Плебсокра́тія *наук.* — філософсько-правове учення, конститутивним об'єктом пізнання якого є конкурувальна з державою природна влада простолюду з основним її завданням забезпечити демократичну державність. *Термін «плебсократія» запровадив геніальний класик українського націоналізму Дмитро Донцов на означення соціально-економічної формації, яку прийнято іменувати демократією у самих країнах, де панує цей устрій...* (ГУ, 31.03.2014).

Плебсоло́гія *наук.* — 1. Вчення філософсько-правового змісту, до об'єкта й предмета дослідження якого належить уся множина негативних і позитивних масових виявів людства в соціальному бутті та пов'язаних із ними процесів. *Жан-Жак Руссо свого часу пропонував концепцію створення політичного організму як справжнього договору між народами та правителями. Головним завданням своєї плебсології він ставить побудову держави, перетворення скупчення людей у суверенний народ (суверен), а кожного чиновника — у громадянина, що має однаковий з усіма громадянами обсяг прав* (Д, 12.12.2013). 2. Самостійний напрям у кримінології, криміналістиці, який вивчає суспільні заворушення. *Важливе значення у даному разі відіграє інститут плебсології формальної природно-правової законності. Адже повнота сфери суспільної свідомості як філософсько-правової ідеї формальної природно-правової законності позитивно впливає на якість типових правовідносин людина (суспільство) — держава (органи влади)* (УМ, ел. ресурс).

Плебсопроце́с *соціол.* — множина закономірної, організованої державою та стихійної, безперервної, послідовної, інколи неординарної, позитивної та негативної масової поведінки націй, національних меншин, народностей, племен, їхніх окремих груп, спрямованої на задоволення природних та соціальних потреб. *Триває процес звиродніння «української еліти» (і плебсопроцес пересічного громадянина), представленої мільярдерами в оточенні силових структур. Усе можна купити. На всіх можна натиснути. Про всіх можна все дізнатися* (Д, 12.12.2013).

Плейсбре́ндинг — цілеспрямований процес формування, презентації та просування певної території на світовому ринку як його конкурентної та ліквідної одиниці. *Плейсбрендинг як напрям державної політики із розробки та імплементації стратегії визначення бренду міста, країни або регіону, спрямований на покращення іміджу місцевості* (Д, 26.12.2014).

Плутокра́тія — політичний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу. *Ми зараз переживаємо трансформації політико-економічної системи. З режиму клептократії, тобто відверто злодійського панування, ми перетворюємося в країну з системою плутократії (влада багатих людей)* (Д, 26.12.2014).

Плюралі́зм — 1. Світоглядна позиція, яка утверджує множинність інтересів, різновидів буття, ідей, поглядів, які не зводяться до чогось одного і є незалежними одне від одного. *Плюралізм — позиція, відповідно до якої існує декілька або безліч незалежних начал, або видів буття, основ і форм знання, стилів поведінки та ін., які не зводяться один до одного* (ГУ, 17.03.2009). 2. Ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що випливає з існування декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, заснована на взаємодії та протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних організацій. *У статті 10 Закону «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», який Рада ухвалила ще в 2015 р., прописані умови, без виконання яких вибори на окупованих територіях неможливі: виведення незаконних збройних формувань, гарантії вільного волевиявлення, недопущення незаконного втручання у виборчий процес, дотримання принципів політичного плюралізму і свободи агітації* (ВЗ, 08.10.2019); **п. економі́чний** — перехід до визнання й закріплення в конституції різноманіття форм власності, у тому числі й приватної. *Ми прагнемо до утвердження громадянського суспільства, основними ознаками якого є: пріоритет прав і свобод людини, підпорядкованість держави інтересам людини і суспільства, соціально-орієнтована ринкова економіка, політичний і економічний плюралізм, демократія, свобода і соціальна справедливість* (ГУ, 27.06.2014); **п. ідеологі́чний** — визнання ідеологічного різноманіття, коли ніяка ідеологія не може встановлюватися як державна або обов'язкова. *Виникла нагальна потреба сучасного суспільства: опрацювати систему ідеологічного забезпечення державотворення в Україні та закрити нарешті спекулювання політиканами запитанням: ідеологічний плюралізм чи монізм, соборність чи федеративність, президентсько-парламентська республіка чи навпаки, пропорційна чи мажоритарна виборча система?* (УМ, ел. ресурс); **п. культу́рний** — вияв, вільний розвиток і співіснування різних культурних масивів, цінностей, норм, ідей, естетичних шляхів, що віддзеркалюють багаторівневу етносоціальну структуру певного суспільства. *Німецький політик Норберт Ламмерт наголосив на важливості плюралізму, від імені німецької делегації він висловив солідарність із Серебренніковим і Сенцовим, вони, на його думку, є проявом культурного плюралізму* (ВЗ, 15.10.2017); **п. політи́чний** — принцип устрою й функціонування політичної системи, що припускає різноманіття й вільне змагання політичних ідей, поглядів, концепцій, партій та ін. інститутів, наявність у суспільстві легально чинної опозиції, різних політичних суб'єктів і їхньої конкурентної боротьби за владу в межах закону. *У Європейському Союзі рішення суду у справі «Кіровлісу» щодо російського опозиціонера Олексія Навального вважають політично мотивованим. Це рішення виключає Навального з політичної арени, обмежує політичний плюралізм у Росії і викликає серйозні питання щодо справедливості демократичних процесів у Росії* (УМ, ел. ресурс).

Побрати́м — 1. Товариш по боротьбі, битві, боях. *Українці, рідні та побратими загиблих прийшли покласти квіти та встановили прапори з іменами загиблих бійців* (РС, ел. ресурс). 2. Соратник у якій-небудь діяльності, сподвижник. *Побратим по Шевченківській премії, приятель ще зі студентських часів, ужгородець Петро Скунць не дожив навіть до 65* (РС, ел. ресурс).

Поведі́нка — сукупність чиїх-небудь дій та вчинків; спосіб життя. *Ознаками депресивного стану є відчай, пасивність поведінки, підвищений рівень тривожності, різке зниження самооцінки, блокування життєвих перспектив* (Nuph, ел. ресурс); **п. вербáльна** *соціол.* — активність соціального суб'єкта, спрямована на досягнення тієї чи іншої мети за допомогою живого слова, мовлення (висловлювань, думок, суджень, оцінок та ін.). *Під час соціологічних опитувань ми регулярно ставимо запитання: «Чи можливі в нашому місті акції протесту?» та «Чи ви особисто братимете в них участь, якщо погіршаться соціально-економічні умови?» Позитивну відповідь дають відсотків 20—30 респондентів. Однак між вербальною та реальною поведінкою людини можлива велика різниця* (ГУ, 14.03.2012); **п. делінквéнтна** — асоціальні, протиправні дії, вчинки людини. *Американський юрист і соціолог Едвін Сазерланд вважає, що для делінквентної поведінки властиве засвоєння, по-перше, технічних прийомів здійснення злочинів і, по-друге, мотивів, спонук, раціональних переконань і установок, які сприяють порушенню закону* (Д, 05.07.2016); **п. електорáльна** *соціол.* — сукупність дій, що виражають політичні орієнтації виборців щодо делегування їхніх повноважень представницьким органам влади, виявляється в участі або неучасті електорату (сукупності виборців) у голосуванні. *На рівні суспільства бачимо стандарти політичної поведінки і культури, які принесли в політичний процес справді громадянські, демократичні цінності та зразки. В цьому сенсі електоральна поведінка в період президентської виборчої кампанії в Україні 2004 року та листопадова Помаранчева революція — більш ніж переконливе підтвердження зазначеної тенденції* (ГУ, 22.01.2005); **п. інноваці́йна** *соціол.* — форма соціального способу життя, у якому реалізується здатність особи орієнтуватися на мету розвитку, виявлення ініціативи, формування пошуку способу життя, вихід її активності за межі звичного соціоекономічного контексту життєдіяльності. *Протягом останніх 15 років зростає використання результатів наукових досліджень українських учених у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, водночас зменшуються обсяги використання можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні та знижується кількість інноваційно активних підприємств; ці процеси відбуваються унаслідок того, що досі не розроблена і через те не реалізована стратегія інноваційної поведінки держави* (ГУ, 07.12.2011); **п. конформі́стська** — правомірні вчинки, дії, для яких характерні пристосуванство суб'єкта, пасивне прийняття ним чинного порядку, відсутність власної позиції, підпорядкування психологічному тиску з боку колективу. *Патріоти стали жертвами не лише вбивць і найманців, а й жертвами байдужості, конформістської поведінки мешканців Донбасу. Байдужість ця, неготовність бачити себе частиною єдиної і процвітаючої України грає на руку агресивній*

меншості, яка елементарно тероризує регіон, перетворюючи його на гарячу точку, схожу на Косово, Чечню і африканські країни (Д, 29.04.2014); **п. полі́тична** — сукупність реакцій соціальних суб'єктів (спільнот, груп, особистостей) на діяльність політичної системи; взаємодія суб'єкта з політичною реальністю, яка охоплює його дії та орієнтації щодо політичної практики. *Свою думку про політику має у нас кожний. Але не факт, що ця думка є результатом думання. Найчастіше — це некритичне віддзеркалення медійного дискурсу та політичного гламуру. Узагальнено кажучи, предметом наукового дослідження соціології політики є три кити: політична культура, політична свідомість та політична поведінка* (УМ, ел. ресурс); **п. соціа́льно-економі́чна** *соціол.* — система взаємопов'язаних дій, які чинять люди у соціальній та економічній сферах суспільства під впливом власних та групових економічних інтересів задля задоволення своїх потреб. *Річард Тейлор, радник колишнього Президента США Барака Обами, створив нову галузь — поведінкову економіку, яка вивчає вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на прийняття економічних рішень окремими особами і установами та наслідки цього впливу на ринок. Учений дослідив соціально-економічну поведінку інвесторів і дійшов висновку: часто у прийнятті рішень ті керуються емоціями та настроєм* (ВЗ, 11.10.2017); **п. трудова́** *соціол.* — комплекс доцільних індивідуальних та групових дій і вчинків, які визначають спрямованість та інтенсивність реалізації людського фактора у процесі трудової діяльності. *Перше місце роботи майже у 100 % випадків не офіційне (а тому й самі студенти не сприймають її всерйоз). Тож у майбутньому така зайнятість може погано вплинути на молодого пошукача роботи, адже під час неї хлопці й дівчата можуть перейняти деякі маргінальні звички, й трудова поведінка від того в них може сформуватися неправильно* (УК, 12.11.2016).

Повнова́ження держа́вно-вла́дні *держ. упр.* — компетенція державних органів щодо здійснення правотворчої, правозастосовної й правоохоронної діяльності, що практично реалізується у відповідних владно-управлінських рішеннях, які закріплюються в юридично обов'язкових нормативних і розпорядчих правових актах, що видаються державними органами від імені держави, а також знаходять своє відображення в конкретних діях та заходах на виконання цих рішень. *Слід врахувати, що основна група управлінських відносин формується саме у сфері виконавчої влади. Оскільки розгалужений державний апарат використовує державно-владні повноваження, спрямовані на реалізацію своїх завдань. Коли всі питання визначаються центром, тоді природним є існування і витрат з бюджету для численних проміжних ланок — учасників неефективного управління* (ГУ, 17.06.2014).

Поді́я політи́чна — конкретна, відносно обмежена спільна дія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань. *Ювілей Хрещення Русі — не політична подія, хоча святкування є церковно-державним. Ця подія духовна, культурна та історична* (Д, 26.07.2013).

Позаблóковий *політ.* — який не є учасником будь-яких політичних блоків, військових угруповань. *Автор законопроєкту наголосив, що проголошення попередньою владою позаблокового статусу було злочином проти держави і що задля забезпечення національної безпеки та оборони маємо користуватися колективною системою безпеки, якою є НАТО* (ГУ, 24.12.2014).

Позапартíйний — який існує поза партією, не пов'язаний із нею, не виражає інтересів якої-небудь партії. *Міжнародний форум з питань безпеки у Галіфаксі є позапартійною, неприбутковою організацією, яка влаштовує провідні в регіоні Північної Америки конференції з питань міжнародних відносин та безпеки* (ВЗ, 17.06.2020).

Позафракційний — який не увійшов до складу депутатської фракції, якого виключено чи який вийшов зі складу депутатської фракції. *Кожний позафракційний народний депутат, пропозиції, поправки якого не враховані головним комітетом, має право визначити не більше однієї своєї неврахованої пропозиції, поправки, на якій він наполягає, та надіслати на адресу головного комітету лист із зазначенням її номера у порівняльній таблиці законопроєкту, підготовленого до другого читання* (Д, 06.04.2020).

Позиціонéр *політ., соціол.* — той, хто представляє, обстоює позиції певної політичної партії, соціальної групи. *З 12 місцевих організацій партійних осередків, зареєстрованих у районах і містах Львівщини, річну «прописку» має лише Львівська обласна організація партії. А це означає, що в регіоні позиціонери осередка зможуть балотуватися лише до обласної ради (крім сільських і селищних рад, на виборах до яких можна виставити своїх людей як самовисуванців)* (ВЗ, 27.08.2010).

Позиціонува́ння геополіти́чне — діяльність, що здійснюється акторами світового політичного процесу з метою створення, просування й зіставлення або протиставлення специфічного уявлення про себе в середовищі інших учасників геополітичного процесу. *Передісторія та історія геополітичного позиціонування Росії...* (УП, ел. ресурс).

Пози́ція громадя́нська — точка зору громадянина як члена суспільства, а також усього суспільства — свідоме розуміння свого обов'язку, активності в житті держави, відповідальності за власні рішення і вчинки, наявності совісті, гідності тощо. *25 листопада в редакції «Дня» престижну Премію імені Джеймса Мейса за громадянську позицію отримав уже 13 лауреат — кінокритик, оглядач «Дня» Дмитро Десятерик* (Д, 26.11.2020).

Пози́ція політи́чна — сукупність поглядів та переконань з приводу суспільно-політичної ситуації; бачення перспектив розвитку держави. *Політична позиція Верховної Ради, діяльність оборонної сфери <...> соціальна підтримка тимчасово переміщених осіб — це три головні напрямки законодавчої роботи парламенту в умовах воєнного стану* (Sluga-narodu, ел. ресурс).

Поліáрхія — форма політичної влади, що характеризується політичним плюралізмом, виборністю та змінюваністю органів влади, реалізацією принципу поділу влади, верховенством права. *Поліархія як система влади є переду-*

сім конструкцією, закріпленою на рівні Конституції, з одного боку, з іншого, як владна система, вона є системою політичною (Д, 23.10.2017).

Поліетні́чний *культ., політ. див.* **багатонаціона́льний**.

Полінаціона́льний *культ., політ. див.* **багатонаціона́льний**.

Політе́йнмент — гібридна форма медіапродукту, яка поєднує функції політичної просвіти, елементи гри та розваги. *Політейнмент використовується для спрощення подання політичного матеріалу в образній, доступній і зрозумілій для пересічного громадянина формі* (ВЗ, 05.12.2018).

Політиза́ція *політ.* — дія за знач. **політизува́ти**. *Політизація етнічності створювала видимість розв'язання національного питання, але насправді повертала всі нації, крім державоутворюючої, у стан первинного етносу* (Д, 13.10.2016).

Політизува́ти *політ.* — надавати політичної ваги чому-небудь; робити причетним до політики. *Нещодавно підписано угоду керівниками освітніх відомств за підсумками візиту минулого тижня міністра Залевської в Україну і досягнутих домовленостей. З цього приводу глава МЗС Польщі <...> заявив, що Варшава не буде політизувати українську реформу освіти* (Д, 23.10.2017).

Полі́тик — особа, що професійно займається політичною діяльністю, обіймає чи прагне до певної громадської посади. *Політик же має досягати конкретних результатів, які наближають до задекларованих цілей. Політики відрізняються між собою цілями, але спільною рисою є зорієнтованість на результати* (ВЗ, 22.05.2021).

Полі́тика — організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головно на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами та соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб, вироблення обов'язкових для всього суспільства рішень. *Наприкінці XVIII ст. почалася посилена політика русифікації, насамперед міст та містечок України. Ця політика знищення всього українського продовжувалася, і вже через сто років знання про українську культуру були мінімальні, лише окремі діячі науки і культури боронили рідне слово* (УМ, ел. ресурс); **п. антагоністи́чного плюралі́зму** — концепція, згідно з якою в суспільстві існує множина вищих цінностей, між якими неможлива ієрархія залежності. *Політика антагоністичного плюралізму передбачає різні позиції, погляди, що відображають розмаїтість інтересів у суспільстві* (УК, 29.10.2019); **п. антикорупці́йна** — комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції й усунення причин її виникнення. *Кабінет Міністрів України затвердив законопроєкт про Антикорупційну стратегію на 2018—2020 роки. <...> Це питання формування пріоритетів державної антикорупційної політики, запобігання корупції, відповідальність за корупцію, формування негативного ставлення до корупції та оцінка результатів і механізми реалізації антикорупційної стратегії* (Д, 25.04.2018); **п. антимонопо́льна** — державна діяльність у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяль-

ності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції. *Співробітництво у сфері антимонопольної політики гармонізує інтереси різних країн в напрямі до лібералізації міжнародної торгівлі, сприяє формуванню привабливого інвестиційного клімату* (ГУ, 15.02.2003); **п. біологі́чна, біополі́тика** — 1. Концепція, згідно з якою можна застосовувати біологічні методи, аналогії, в тому числі й з окремими частинами людського тіла, у вивченні політики і влади (напр., рука влади, мозок влади, її очі і вуха, серце держави тощо). *...Німецько-естонський учений Якоб фон Ікскюль, один із засновників зооссемантики й біологічної політики, автор праць з промовистими назвами на зразок «Біологія держави (анатомія—фізіологія—патологія держави)» та «Організм як держава і держава як організм» <...> Порівнюючи державу з організмом, а всі чужорідні тіла в ній — з потенційно підривними силами, серед останніх він провів розрізнення між «симбіонтами» і «паразитами» залежно від їхньої поведінки в часи «захворювання» державного організму* (Д, 15.08.2017). 2. Соціальна діяльність, влада, яка враховує і застосовує у своїх цілях потенціал біологічних систем, біологічні, психологічні і навіть моральні можливості людини, способи впливу на неї. *В основі проєкту — роздуми про сучасну біологічну політику, як у ній уживаються механістичний підхід та еволюціонізм* (Д, 08.11.2017); **п. валю́тна** — сукупність державних заходів щодо збереження стабільності курсу національної грошової одиниці як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. *Міністерство фінансів має намір наступного року скоротити обсяг державного боргу до 50 % від внутрішнього валового продукту, притому, що цього року він становить 60 % до ВВП. За словами Оксани Маркарової, валютна політика державного боргу призвела до того, що в кризовий період він становив 80 % до ВВП* (УК, 07.12.2019); **п. відчи́нених двере́й** — комплекс різноманітних соціально-економічних, суспільно-політичних заходів, спрямованих на розвиток вільного доступу на внутрішній ринок держави зарубіжних капіталів, технологій, інвестицій. *НАТО проводить свою політику відчинених дверей. Двері НАТО залишаються відчиненими для будь-якої європейської країни, яка в змозі взяти на себе відповідальність та зобов'язання, що випливають з членства, і зробити свій внесок у безпеку в євроатлантичному регіоні* (Д, 02.04.2019); **п. вну́трішня держа́вна** — діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення країни, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства. *Державі слід продовжувати робити те, що вже розпочато: політичні та економічні реформи, зміцнювати державну внутрішню політику, щоб вона була більше резистентною до корупції* (УК, 29.10.2019); **п. ге́ндерна** — утвердження партнерства статей у визначенні та втіленні політичних цілей, завдань та методів їх досягнення в діяльності політичних структур —

держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань. *Гендерна політика не може розглядатися як політика винятково для жінок, вона є одним з вирішальних чинників сталого розвитку суспільства загалом. Гендерна рівність — це рівність і чоловіків, і жінок* (ГУ, 05.03.2005); **п. гуманіта́рна** — система цілей та засобів їх досягнення політичними і державними інститутами з управління та регулювання духовної сфери суспільства. *Президент наголошує, що пріоритетом української влади у питанні Донбасу та Криму, окрім дипломатії, також є інформаційна та гуманітарна політика* (Д, 30.10.2019); **п. демографі́чна** — важливий складник внутрішньої і зовнішньої політики держави; певна система соціальних заходів, спрямованих на формування бажаної для суспільства і свідомої демографічної поведінки населення. *Унаслідок непродуманої демографічної політики відтік українців у Центральну і Східну Європу створює серйозні проблеми для самої України, підвищуючи перспективи демографічного спаду, який може легко випередити ті, які вже є катастрофічними прогнозами ООН для країни* (ВЗ, 08.02.2018); **п. держа́вна** *держ. упр.* — напрям дій або утримання від них, обрані органами державної влади для вирішення певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем. *Нова президентська команда розгляне разом з науковцями, експертами реальний стан України та визначення необхідних компонентів «формули успішної країни». Тоді тактика у вигляді державної політики набуде чіткої орієнтації, спрямованості, осмисленості і стане складником стратегії* (Д, 02.07.2019); **п. держа́вна ка́дрова** *держ. упр.* — стратегія і тактика держави в роботі з кадрами, політичний курс формування та раціонального використання кадрового потенціалу. *За відкритим добором на посади голів райдержадміністрацій було обрано і призначено 22 керівники з 26 районів Одеської області. Публічний відбір кандидатів на посади в райдержадміністрації на Одещині — це індикатор державної кадрової політики очищення керівного апарату* (Д, 10.09.2015); **п. дипломáтії** — система діяльності, спрямована на мобілізацію інструментів діалогової комунікації з метою досягнення певного балансу інтересів і недопустимості застосування силових ресурсів у регулюванні суспільних відносин. *Політика дипломатії як інструмент «м'якої сили» визначається актуальним переліком державної політики через необхідність оперативно вирішувати питання нацбезпеки* (УМ, ел. ресурс); **п. економі́чна** — система цілей і засобів їх досягнення певними політичними інститутами та економічними організаціями (переважно міжнародними) в економічній сфері суспільства. *Розсудлива економічна політика уряду та НБУ сприяла зміцненню економіки України, низький бюджетний дефіцит, зниження відношення держборгу до ВВП, низька інфляція і накопичення валютних резервів — усе це результат цієї політики та важливі передумови для економічної стабільності і зростання* (УМ, ел. ресурс); **п. ети́чного споживáння** — система громадянського контролю соціальних умов виробництва товарів і послуг, а також їх оцінка з точки зору етичного споживання, що передбачає відмову від товарів, під час виробництва яких порушувалися права людей і забруднювалося довкілля. *Політика етичного споживання та*

запобігання корупції в органах ДФС встановлюють загальні вимоги до етики поведінки працівників доходів і зборів України (ВЗ, 08.02.2018); **п. європе́йська** — сукупність інституційних умов, процесів і цільового змісту політичних дій, покликаних впливати на курс та зміст європейської інтеграції. *Європейська політика сусідства, яка зараз діє щодо України, має бути перетворена на конкретну політику розширення з наданням Україні перспективи членства в Євросоюзі, як і іншим країнам Південно-Східної Європи* (Д, 16.02.2019); **п. житлова́** — спеціальні інституційні рамкові умови, процеси і програмові ініціативи соціального характеру, спрямовані на врегулювання проблем та питань забезпечення громадян житлом, зокрема його будівництво, контроль житлового фонду, забезпечення правового статусу людей, що володіють, винаймають житло тощо. *Президент зазначив, що протягом останніх чотирьох років підтримка молодих сімей, матерів, дітей-сиріт мала певні позитивні зрушення. Водночас, на сьогодні найслабшим місцем в економічній діяльності влади залишається недостатньо ефективна молодіжна житлова політика. Йдеться, зокрема, про відсутність фундаментальної національної програми, яка б вирішувала ключові питання в цій сфері* (УМ, ел. ресурс); **п. зовнішньоекономі́чна** — система заходів, що здійснюються державою або відповідним колом держав у сфері економічних відносин з іншими країнами або їх об'єднаннями, спрямована на забезпечення найбільш сприятливих умов залучення економіки країни до міжнародних господарських відносин. *Зовнішньоекономічна політика, розроблена органами влади та керована урядом, з одного боку, визначає напрями та перспективи розвитку суспільства, наших умов життя, з другого, — дає змогу населенню оцінювати ефективність діяльності влади та, як наслідок, генерує впливові суспільно-політичні процеси* (ГУ, 15.06.2004); **п. зо́внішня** — загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями відповідно до потреб, цілей і принципів її внутрішньої політики. *Стаття Конституції 106 встановлює, що саме Президент України «представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України». У сфері зовнішньої політики є у Президента і багато інших повноважень та обов'язків. Конституція не залишає сумнівів, що в царині зовнішньої політики інституція Президента одноосібно посідає чільне місце* (УМ, ел. ресурс); **п. іденти́чності** — широкий спектр колективної публічної діяльності, сукупність суспільних практик і дискурсів, спрямованих на конструювання, коректування та утвердження ідентичності суб'єкта (групи, регіональної спільноти, держави тощо). *Політика ідентичності стала основною концепцією, яка пояснює багато чого з того, що відбувається в глобальних справах* (ГУ, 24.02.2010); **п. конкуре́нтна** — економічний метод державного управління, який на сучасному етапі передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища, зменшення частки монопольного сектора в економіці, у внутрішньому валовому продукті, вдосконалення правил конкуренції, впровадження сучасних методів

державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, а також метод захисту й підтримки конкуренції, розвитку її інституційного забезпечення. *Конкурентна (антимонопольна) політика держави — це діяльність держави, спрямована на створення і розвиток конкурентного середовища, антимонопольне регулювання з метою сприяння зростанню ефективності виробництва, кращому задоволенню потреб суспільства, підвищенню конкурентоздатності національної економіки* (УК, 09.12.2010); **п. культу́рна** — сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності зі збереження, розвитку і поширення культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення культурних цілей. *Сучасна культурна політика в Україні щодо класичного мистецтва дещо інша. Збідненість класичного компонента, хоча б і в музиці, очевидна. І це нам не здається досягненням. Тим більше з огляду на наш європейський курс* (УМ, ел. ресурс); **п. міграці́йна** — частина соціально-економічної та етнонаціональної політики, спрямована на регулювання переміщення населення в межах країни і частково за її межі, на формування раціональної статевовікової структури регіонів та збалансування трудових ресурсів. *У новому документі щодо міграційної політики МВС Польщі пропонує зосередитися на проблемах польського ринку праці, оскільки «у майбутньому країні може знадобитися значне збільшення пропозиції робочої сили»* (Д, 30.06.2019); **п. міжнаро́дна** — система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та ін. зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені. *Укрінформ запускає програму «Лідія Таран запитує», де провідні експерти говоритимуть про Україну в контексті міжнародної політики, а також якими нас бачать в різних країнах, і як змінюється роль України у світі* (Укрінформ, ел. ресурс); **п. монета́рна** — встановлення державою обсягів випуску грошових знаків та їх наповнення реальними цінностями (золотом, дорогоцінним камінням, нерухомістю та ін.). *Збереження відносно жорсткої монетарної політики та збільшення золотовалютних резервів є важливим для підтримання зовнішньої стабільності та стримування інфляційних очікувань* (ВЗ, 02.08.2015); **п. націона́льна** — науково обгрунтована система заходів, спрямована на реалізацію національних інтересів, розв'язання суперечностей у сфері етнонаціональних відносин. *Новий геополітичний контекст позначиться на змінах в оборонній політиці України та внутрішніх розкладах. Нас чекають дебати щодо безпеки, інтеграції в колективні системи безпеки — насамперед ідеться про НАТО. Це визначатиме сутність національної політики у найближчий час* (УМ, ел. ресурс); **п. націона́льної па́м'яті** — різновид внутрішньої і зовнішньої політики, який реалізується засобами політико-правових рішень через формулювання та реалізацію цілей інтерпретації минулого, виходячи з пріоритетів формування нації. *Щоб відновити національну пам'ять, потрібна політика відновлення національної пам'яті на державному рівні* (Д, 03.03.2019); **п. па́м'яті** — політична практика, покликана на погодження різних інтересів у публічній сфері інтерпретації минулого;

взаємодія політичних діячів, націлена на (ре)конструювання елементів суспільної пам'яті; простір творення нових політичних відносин на основі репрезентації минулого. *Відтак історична політика, політика пам'яті стали важливою складовою політики багатьох постсоціалістичних держав* (УМ, ел. ресурс); **п. партне́рства НА́ТО —** програма співробітництва між окремими країнами та НАТО, що спрямована на розвиток індивідуальних двосторонніх відносин із НАТО на основі самостійного визначення країнами власних пріоритетів для співробітництва та покликана здійснювати адаптацію до нових політичних і безпекових реалій. *Ця нова політика партнерства НАТО стосується не лише партнерства з державами — нечленами Альянсу, а також співпраці НАТО з іншими міжнародними гравцями і організаціями* (УМ, ел. ресурс); **п. подві́йних станда́ртів —** дії, діяльність суб'єктів, що ґрунтуються на правилах або принципах неоднакового ставлення й оцінки явищ чи різних груп людей та держав у подібних ситуаціях. *«Така політика подвійних стандартів уряду не сприяє становленню України як правової, демократичної та підтверджує, що до реалізації принципу "закон один для всіх" нашій країні ще далеко», — наголошується в листі* (Д, 03.03.2019); **п. правова́ —** система цілей і засобів їх досягнення певними політичними інститутами, насамперед державою, у правовій сфері суспільства. *Голова КВУ, зокрема, розповів, які теми у своїх програмах найбільше висвітлюють кандидати. На першому місці стоять питання економіки: інвестиції, податки, робочі місця, зарплати, пенсії. На другому місці — правова політика. Це конституція, недоторканність, реформа суду, взаємодія гілок влади* (Д, 03.03.2019); **п. публі́чна —** діяльність органів публічного врядування, спрямована на вирішення суспільних проблем; прикладна суспільна наука та навчальна дисципліна, що вивчає діяльність органів публічного врядування. *Феномен публічної політики з позицій інституційного підходу має у власному арсеналі концептуальний базис західноєвропейської наукової традиції* (Д, 17.01.2002); **п. регіона́льна —** складник внутрішньої політики держави, спрямований на гармонійне поєднання інтересів держави й окремих регіонів, створення сприятливих економічно-правових умов для раціонального використання внутрішніх ресурсів і виробничого потенціалу регіонів, заохочення зовнішніх ресурсів в умовах глобалізації міжнародної економіки. *Фактично, починаючи з 2015 р. політика регіональна в Україні набула нових європейських рис і отримала конкурентне формульне фінансування з державного бюджету України* (Д, 01.06.2020); **п. світова́ —** процеси вироблення, прийняття і реалізації рішень, які стосуються життя світового співтовариства. *Загалом світова політика минулого тижня була вкрай контрастною — від ідилічного замирення й демонстрацій дружби й довіри на Корейському півострові до наростання протистоянь між США та Іраном* (ГУ, 15.05.2018); **п. соціа́льна —** система цілей і засобів їх досягнення політичними й державними інститутами з регулювання соціальної сфери суспільства, соціальних відносин відповідно до сукупності політичних настанов, принципів, рішень та ідей, спрямованих на задоволення соціальних інтересів і потреб особистостей, соціальних груп, класів та ін. *З приходом нового Прези-*

дента України люди сподіваються, що соціальна політика в державі зміниться в кращий бік. Справді, зі зміною влади є великі соціальні очікування в суспільстві (УМ, ел. ресурс); **п. стійко́го споживáння** — дії, спрямовані на врахування всього комплексу екологічних, економічних і соціальних аспектів виробництва та споживання товарів і послуг. *Політика стійкого споживання вимагає термінового скорочення впливів на довкілля шляхом змін у виробництві та споживанні ресурсів і товарів* (ГУ, 12.07.2018); **п. структу́рна** — політика, що визначає вплив держави на всю сукупність галузей економіки, на формування і розвиток галузевих та міжгалузевих структур, їх територіальне розміщення, організаційно-інституційні пропорції, забезпечення ресурсами і функціонування в умовах ринку. *На думку глави МВФ, сильна монетарна, фіскальна і структурна політика має більше, ніж колись, значення для майбутнього світової економіки. Досягнення сильного, стійкого, збалансованого і всеосяжного зростання можливе лише за умови всеосяжної співпраці та проведення «правильної політики»* (Д, 18.03.2017); **п. сусі́дства** — модель зовнішньої політики ЄС у суміжних регіонах, спрямована на створення навколо ЄС периферійної інтеграційної зони, до якої увійдуть країни-сусіди; ґрунтується на спільних цінностях ЄС. *У напрямку ширшої Європи: як ЄС змінює свою політику сусідства* (ВЗ, 18.10.2018); **п. тає́мна** — політичний стиль, якому притаманне приховування інформації. *Таємна політика ставить за мету приховати від громадськості якомога більше правди про політичне керівництво* (Д, 03.04.2011); **п. фальсифіка́ції** — сукупність способів і методів досягнення політичних цілей, що передбачають широке застосування таких прийомів, як умисна підміна, викривлення інформації, що має особливе значення для сфери політики. *Спалений парламент, «коктейлі Молотова» й сотні потерпілих: як Киргизстан повстав проти політики фальсифікації виборів* (Д, 06.10.2020); **п. фіска́льна** — регулювання доходів і витрат держави; заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття). *Важливе місце в економічній політиці в сучасних умовах відводиться фіскальній політиці, оскільки вона має дієві інструменти й виконує важливі для держави і населення функції* (Клепанчук, ел. ресурс).

Політика́нство *політ.* — безпринципна політична діяльність заради досягнення власних інтересів. *Брудне політиканство на історичному «грунті» не змогло отруїти велике спортивне свято. Фактично, у такий спосіб поляки й українці ще раз продемонстрували, що історичне примирення між нашими народами відбулося* (ВЗ, 27.03.2013).

Полі́тикум *політ.* 1. Сукупність усіх політичних інститутів держави. *Український та європейський державні політикуми намагаються говорити однією мовою, однак до абсолютного спільного бачення проблем у відносинах між Києвом та Брюсселем ще далеко* (ГУ, 08.12.2009). 2. Сукупність осіб, яким належить політична влада в державі. *Кілька днів тому Атлантична рада оприлюднила звернення семи послів Сполучених Штатів Америки в Україні до політикуму та громадськості в обох країнах* (Д, 01.06.2020).

Політи́чний — який базується на політиці, пов'язаний з політикою. *Політичні новини України: усі останні події зі світу політики* (ТСН, ел. ресурс); **п. в'я́зень, політв'я́зень** — особа, що перебуває під вартою чи відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, примусового лікування, у справі якої наявний вагомий політичний елемент (мотивація дій в'язня, самі дії або причини, що спонукали владу відправити його за ґрати). *У «великому» списку політв'язнів Білорусі вже понад 250 осіб* (Д, 02.10.2020); **п. реформа, політрефóрма** *політ.* — зміни, нововведення в політичному житті країни (перехід до президентсько-парламентської форми правління, збільшення повноважень місцевих органів влади тощо). *Із парламентсько-президентської республіки, якою Україна стала за результатами політреформи грудня 2004 року, команда президента вирішила повернути статус президентсько-парламентської держави* (ВЗ, 18.10.2018).

Політóлог — фахівець із вивчення політичних відносин та політичної системи суспільства, питань внутрішньої і зовнішньої політики тощо з діагностики, прогнозування політичних процесів та керування ними. *Доцільно також розрізняти політологів-теоретиків та прикладних політологів, яких можна назвати політтехнологами. Політолог-науковець може висувати будь-яку версію, наукову концепцію, яка не обов'язково має реалізовуватись* (Д, 17.01.2002).

Політолóгія *наук.* — наука про політику, закономірності й випадковості розвитку політичного процесу, функціонування політичної системи і влади, про сутність форми, методи діяльності суб'єктів політики та проблеми міжнародних відносин. *Гуманітарна наука, зокрема юриспруденція та політологія, в сучасних умовах активно користується різноманітними математичними та інформаційними технологіями, наприклад, у процесі розробки та функціонування виборчих систем, проведення сучасних електоральних або парламентських процедур тощо* (ГУ, 12.07.2018); **п. темпорáльна** — галузь знань про часовий вимір політики. *Темпоральна політологія — це новий напрям сучасної політичної науки, предметом дослідження якого є вивчення політичних часів (темпоральностей) у багатоманітності їх форм (рівнів, діапазонів) у всіх виявах політичної реальності* (Андрущенко, ел. ресурс).

Політтехнóлог *політ.* — фахівець з організації політичних технологій. *Політтехнолог повинен оцінювати реальні інтереси реальних політичних сил і думати, як досягти бажаного результату. Політтехнологів, у свою чергу, можна розділити на політтехнологів-політиків, які цікавляться переважно створенням власного іміджу, «ретрансляторів», — вони, витлумачуючи свої та чужі думки, популярно пояснюють населенню, що саме відбувається, та власне аналітиків, зацікавлених у відпрацюванні реальних схем та технологій, що дають конкретні результати* (Д, 17.01.2002).

Політтехнолóгія *політ.* — сукупність способів впливу на потенційних виборців, проведення різних політичних акцій, оброблення й використання інформації, надання послуг політтехнологів. *Депутатом першої Верховної Ради можна було стати тільки через запальні промови, коли людина казала*

правду і її за це обирали. Тепер — це продукти витончених політтехнологій (Д, 27.04.2016).

Поліце́йський — 1. Особа, що склала Присягу поліцейського (поліцію́нта), проходить службу на відповідних посадах у поліції. *...Серед особливостей нового законопроєкту є те, що керівництво Нацполіції в центрі та на місцях призначається на контракт. Також особливістю є те, що Закон визначає права та обов'язки поліцейського* (Д, 02.07.2015). 2. Який стос. до поліції. *Шість років тому розпочалося створення Національної поліції України як принципово нового, високотехнологічного, зручного для людини, сучасного поліцейського сервісу* (УМ, ел. ресурс).

Поліцентри́зм — 1. Наявність у системі міжнародних відносин кількох центрів найсильніших держав або блоків держав, характер і рівень взаємовідносин між якими визначає стан і тенденції розвитку планетарної політики. *Поняття «політична організація» вперше застосував М. Каплан, який бачив у системі Ліги Націй, а згодом ООН, спробу встановлення наднаціональної політичної організації, не властивої для поліцентризму системи «балансу сил», у межах якої «політична підсистема» була відсутня* (Д, 29.03.2019). 2. Децентралізація, багатоцентровість, протистояння великим полюсам сили, своєрідний плюралізм у межах однієї держави. *Лев Гумільов піддає критиці укоріненийу нашій свідомості «європоцентризм». Євразійський поліцентризм передбачає, що центрів багато. Європа — центр світу, але й Палестина — центр світу* (ГУ, 06.05.2003).

Поліці́йний *див.* **поліце́йський**.

Полі́ція — центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству, забезпечуючи охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримку публічного порядку та громадської безпеки. *Поліція Чернігівщини викрила «банківського» шахрая* (ТНЧ, ел. ресурс).

Поліці́янт *див.* **поліце́йський** (у 1 знач.).

Полоне́ний — особа, яку взято в полон; яка перебуває в полоні. *Представники окупаційної влади на Донбасі передали українській стороні списки на обмін полоненими* (ВЗ, 09.05.2021).

Полоніза́ція — політика насильницького впровадження польської мови, віри, культури. *Для того, щоб отримати роботу на державному підприємстві, наприклад, на залізниці, українцеві треба було зректися своєї віри і національності, записатися поляком. Полонізація українців нічим не була кращою, ніж русифікація* (ВЗ, 27.07.2016).

Популі́зм — суспільні погляди і течії, які апелюють до широкого загалу і сповідують ідею прямої участі народу в управлінні, ідею недовіри до представницьких органів влади та стверджують, що мають прості рішення для розв'язання складних соціальних проблем. *Сходяться мислителі на двох напрямках, що визначають суть популізму, — на різноманітних ходіннях у народ (і сюди, на кривду багатьом, можна цілком зарахувати наше волонтерство) і політичній демагогії, тобто авторизованій медійній брехні. Популізм завжди опозиційний і бореться за повернення влади народу, в якого її вирвали з рук*

захланні олігархи при владі (ДТ, 10.09.2016); **п. політи́чний** — ідеологічно-спекулятивна орієнтація суб'єктів політики на політичні ідеї широких мас, що використовують незадоволення своїм життям та соціальним становищем. *Європейці так характеризують політичний популізм: лідер партії пропонує простий шлях до вирішення складних проблем або «короткострокові» рецепти, які не дають змоги докорінно змінити ситуацію* (УМ, ел. ресурс).

Популі́ст — той, хто провадить політику популізму. *Протиставлення «простого народу» і «лиходіїв» — обов'язкове. Простий народ — це завжди ті, до кого популіст звертається. Популіст завжди походить з тієї соціальної групи, класу чи клану, чиє існування вже поставив під питання сам перебіг історії. Він спекулює на природному протиріччі між поняттями «справедливість» і «закон», розширюючи його до драматичного конфлікту* (ДТ, 10.09.2016).

Поря́док грома́дський — урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. *Кількасот протестувальників мітингують під будівлею Кабінету Міністрів. У поліції пояснили, що в центральній частині столиці запланували проведення кількох акцій. Тож, аби не допустити порушень громадського порядку, правоохоронці посилили заходи безпеки* (УМ, ел. ресурс).

Поря́док де́нний полі́тики — перелік питань, яким організація чи інституція надає серйозної уваги у певний момент і щодо яких очікується вчинення певних дій, ухвалення політичних рішень. *Порядок денний політики є невід'ємним атрибутом політичного процесу та суспільства* (Д, 12.04.2020).

Поря́док політи́чний — сукупність умов, що забезпечують ефективність, стабільність функціонування і розвитку політичної системи суспільства. *Є деякі політичні сили в сусідній державі, які бажають зберегти в Україні старий політичний порядок. Щодо цього, Президент наголошує, що Україна — незалежна держава, суверенна країна. І саме вона визначає свою внутрішню й зовнішню політику* (ГУ, 14.06.2007).

Поря́док суспі́льний *див.* **поря́док грома́дський**.

Посадо́вець *держ. упр.* — особа, яка виконує організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції. *Традиційний професійний конкурс «Посадовець року — 2021» вчетверте стартував у Кропивницькій міській раді* (КМР, ел. ресурс).

Посо́л — дипломатичний представник однієї держави в іншій, який очолює посольство. *Посол Японії Такаші Кураї привітав українців з Днем вишиванки та висловив сподівання, що вже скоро українці зможуть пройтись у вишиванках власними містами* (Д, 21.05.2020).

Посо́льство — дипломатичне представництво держави в столиці іншої або при міжнародній організації. *Посольство України в Естонії організувало три спеціальні авіарейси, якими охочі могли повернутися в Україну у зв'язку з оголошенням надзвичайного стану в державі* (УК, 22.04.2020).

Постбіполя́рність — міжнародна система перехідного характеру зі складною ієрархічною структурою, в якій поєднуються різні типи полярності. *Пост-*

біполярність — це загальне уявлення про світ, що постав унаслідок краху комуністичної системи (Д, 16.12.2016).

Постдемокра́тія — політико-режимний тренд трансформації суспільних відносин, коли за наявності всіх формальних ознак та інститутів розвинутої демократії відбувається фактична монополізація політичними та економічними елітами сфери політичного управління та реалізація ними влади в обхід демократичних механізмів. *Україна, як і інші країни, переживає часи, коли постдемократія і постправда, як один з її проявів, деформували уявлення про світ. Визначення епохи, в якій ми живемо, втрачає сенс через дегенерацію міри буття людства* (ДТ, 24.03.2017).

Постімперіалі́зм — концепція, згідно з якою закінчення колоніалізму після Другої світової війни й поява багатьох великих економічних та політичних національних об'єднань пов'язані з припиненням експлуататорських відносин, характерних для націй у період імперіалізму з кінця XIX до середини XX ст. *…Постімперіалізм є реалією інформаційного суспільства, коли на ключове багатство перетворюється інформація, просторовий аспект у класичному розумінні втрачає своє значення, а домінування значною мірою переміщується у вимір уявлень, знань, свідомості* (Теміров, ел. ресурс).

Постіндустріа́льний — такий, якому притаманне переважне значення галузі послуг, науки, освіти, оброблення даних, використання інформаційних ресурсів, стала динаміка вдосконалення виробничої і соціальної організації суспільства. *...Мозаїчний час — характерний для постіндустріального суспільства, де людина вписана в діяльність, особливо в широко трактованої сфери послуг* (ВЗ, 06.08.2021).

Постколоніа́льний — який стос. до періоду після здобуття країною незалежності від метрополії. *Торговий баланс між Росією та Болгарією становить 10 до 1 на користь Росії. Це типова картина постколоніальної залежності* (Д, 24.06.2016).

Постмайда́нний — який є наслідком подій Революції гідності на майдані Незалежності у Києві (2013—2014 рр.). *У постмайданній Україні приблизно до 2016 року ми бачили суспільний запит на реформи* (УП, ел. ресурс).

Постмодерні́зм — загальна назва окреслених останніми десятиліттями тенденцій у мистецтві, що виникли після модернізму й авангардизму. *Це були заклики — в дусі постмодернізму — виконувати будь-яку приголомшливу інструкцію. Антирадянський (що протистоїть традиції) зміст прораховувався легко. І влада правильно відреагувала* (Д, 29.09.2017).

Постпра́вда — обставини, за яких об'єктивні факти менш значущі у формуванні суспільної думки, ніж апелювання до емоцій і особистих переконань; інформаційний потік, що спеціально конструюється в сучасному суспільстві за допомогою ЗМІ для створення віртуальної, відмінної від дійсності, реальності з метою маніпулювання суспільною свідомістю. *Постправда — термін для характеристики ситуації, коли емоції, викликані нею, більше впливають на формування громадської думки, аніж факти, що лежать в основі ситуації* (Piddubny, ел. ресурс).

Пострадя́нський — який виник після розпаду Радянського Союзу. *У пострадянський час доля польських державних підприємств (як і в Україні) була незавидною: старі зв'язки руйнувалися, сировини і замовлень не було, тож лодзькі текстильні фабрики закривалися одна за одною* (УМ, ел. ресурс); **п. про́стір** — журналістське кліше для позначення 15 країн, що раніше входили до Радянського Союзу як радянські соціалістичні республіки та стали незалежними під час розпаду СРСР. *У 2020 році на пострадянському просторі почалися корінні перетворення, потенціал яких аж ніяк не вичерпаний* (ІУ, ел. ресурс).

Пото́к інформаці́йний — рух інформації, спрямований від джерела інформації до отримувача, визначений функціональними зв'язками між ними. *Стрімкий інформаційний потік відбирає у них вміння заглиблюватись і аналізувати. Електронні передавачі інформації замінюють книги* (ВЗ, 05.03.2014).

Почу́ття соціа́льні — ірраціональна форма усвідомлення соціальними суб'єктами своїх потреб та інтересів; феноменологічно вони являють собою елемент соціальної психіки. Функціонально це складник ціннісно-нормативної системи регуляції соціальної поведінки. *Психологічне благополуччя людини взаємопов'язано із самооцінками соціальних почуттів, які виникають у процесі взаємодії між людьми та відбивають соціальні потреби. Найчастіше з параметрами психологічного благополуччя корелюють почуття, пов'язані з підтримкою інших людей та сприйняттям себе надійною людиною, якій можна довіряти* (Д, 27.04.2020).

Права́ люди́ни — комплекс свобод та юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві. *Останні 20 років для Польщі — це час інтенсивних трансформацій, загальної зміни ставлення до прав людини, включаючи права дитини* (УТ, 10.05.2012).

Пра́вий се́ктор — громадський рух, що був утворений наприкінці листопада 2013 р. як ситуативне об'єднання революційно та патріотично налаштованих активістів для того, щоб висловити відмінне від інших демонстрантів і лідерів опозиції бачення методів та цілей Євромайдану. *Національно-визвольний рух «Правий сектор» — українська військово-політична сила нового формату* (Д, 24.11.2016).

Пра́во гуманіта́рне — норми міжнародного права, пов'язані насамперед із захистом гідності, прав і свобод людини. *Війна врегульована правовими нормами, тож гуманітарне право захищає цивільне населення, забороняє невибіркові обстріли житлових районів, зобов'язує гуманно ставиться до осіб, які склали зброю* (Д, 16.12.2016).

Пра́во дипломати́чне — сукупність міжнародно-правових і внутрішньодержавних принципів та норм, якими регулюються правовий режим і діяльність представництв іноземних держав на території інших держав. *Дипломатичне право, як і дипломатія в цілому, формувалося одночасно із розвитком держав і виступало інструментом реалізації мети зовнішньої політики* (ВЗ, 18.05.2017).

Пра́во зо́внішніх зно́син *див.* **пра́во дипломати́чне**.

Пра́во міжнаро́дне — система юридичних принципів і норм договірного та звичаєвого характеру, які виникають унаслідок погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства й регулює відносини з метою мирного співіснування. *ЄС не визнавала і не визнає незаконну анексію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Російською Федерацією і продовжує рішуче засуджувати це порушення міжнародного права* (ГУ, 22.05.2020).

Пра́во на самови́значення на́ції (наро́ду) — принцип конституційного та міжнародного законодавства, що означає можливість народів (націй) визначати форму свого державного існування — в окремій самостійній державі чи в складі іншої держави. *Курултай (вищий національний з'їзд кримських татар) прийняв історичне рішення про право на самовизначення нації та створення національно-територіальної автономії на історичній батьківщині в Криму. Було доручено представницькому органу — Меджлісу — налагодити співробітництво з міжнародними організаціями з цього питання* (ГУ, 31.03.2014).

Правовідно́сини — врегульовані відносини, виникають лише тоді, коли вони регулюються нормами права; на відміну від інших відносин, охороняються державною владою. *Правовідносини між державною та релігійною громадою передбачені чинним законодавством, зокрема Господарським кодексом* (Д, 11.07.2013).

Правозахисни́к — будь-яка особа, що займається громадською діяльністю, пов'язаною із захистом прав людини мирними засобами, як правило, без свавілля державних структур чи посадових осіб. *У Криму занижують статистику смертності від COVID-19, тому правозахисники звернулися до ООН* (ГУ, 04.10.2020).

Правоохоро́нець — працівник правоохоронних органів. *...Поряд працює диво техніки — балістична ідентифікаційна система «Балскан», яка відцифровує кожен такий зразок та формує базу даних. Цією базою може скористатися правоохоронець із будь-якої області та знайти, кому належить зброя, з якої стріляли* (УК, 19.06.2021).

Правоохоро́нна дія́льність — вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в суворій відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого ним порядку. *Методи правоохоронної діяльності: проведення перевірок виконання законів та інших нормативно-правових актів, притягнення правопорушників до юридичної відповідальності, усунення причин злочинів та інших правопорушень тощо* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Правоохоро́нний о́рган — державний орган, що на підставі відповідного законодавства здійснює правоохоронну діяльність, спрямовану на забезпечення законності і правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і держави, попередження, припинення правопорушень, застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб,

які порушили закон та правопорядок. *Правоохоронні органи отримали 210 тисяч повідомлень про підробку COVID-сертифікатів* (ІУ, ел. ресурс).

Правопору́шення — неправомірний суспільно-шкідливий вчинок дієздатної особи, за який вона може бути притягнута до юридичної відповідальності. *Згідно з даними ГПУ у звітному періоді (без урахування кримінальних правопорушень, виключених з обліку у зв'язку із закриттям кримінального провадження на підставі пунктів 1, 2, 4, 6 ст. 284 ККУ) було обліковано 89 кримінальних правопорушень у справі про держзраду та 451 — у справі про дезертирство* (УТ, 19.01.2018); **п. корупці́йне** — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене посадовою (або іншою відповідальною) особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та / або цивільно-правову відповідальність. *Відсутність інформації про придбання дорогого годинника — корупційне правопорушення, яке загрожує звільненням посадової особи* (УМ, ел. ресурс).

Правопоря́док — частина системи суспільних відносин, що врегульовані нормами права та перебувають під захистом закону й охороняються державою. *Правопорядок покликаний сприяти створенню належних умов для активної діяльності всіх членів суспільства та їх усебічного розвитку. Його забезпечення переважно залежить від того, якою мірою вимоги норм права реалізуються у правомірній поведінці людей* (УМ, ел. ресурс).

Православ́ний — який стос. до православ'я; сповідує православ'я. *Румунська православна церква направить своїх делегатів на всеправославну зустріч в Аммані, ініційовану патріархом Єрусалимським Феофілом* (ВЗ, 14.02.2020).

Православ́'я — один із трьох основних (поряд із католицизмом і протестантизмом) напрямів у християнстві, що сформувався на території колишньої Візантії і став самостійним офіційно після розколу в 1054 р. християнської церкви на східну та західну. *Відповідальність не тільки стосовно нашої церкви, а й за все православ'я, за всю православну церкву. Бо як Україна є ключем для вирішення глобальних проблем у світі, так само зараз Українська православна церква є ключем до вирішення проблем загалом у православному світі. Адже від визнання автокефалії, від того, як ми будемо надалі утверджуватися і розбудовуватися, залежить загалом стан Вселенського православ'я* (УК, 07.06.2019).

Правосу́ддя — самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ. *Фахівці кажуть, що в українському правосудді має бути розуміння відмінності підходу в процедурі щодо дорослого і дитини. Чинний процесуальний кодекс передбачає підготовку спеціальних суддів і слідчих, які працюватимуть з дітьми* (Д, 13.09.2019); **п. електро́нне** — застосування інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності і якості державних служб, зокрема, у взаємодії з приватними особами та підприємствами; передбачає електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. *Досліджуючи зарубіжний досвід*

впровадження електронного правосуддя, слід проаналізувати вже існуючі механізми створення та функціонування електронних судів та використання ними електронних доказів (Бежевець, 2020: 142).

Пра́ймериз — перший етап виборів у США, на якому обирається один кандидат від партії; передвибори. *«Супервівторок» — це день, коли праймериз (проміжні вибори кандидатів у президенти від партії) проводяться в найбільшій кількості штатів, тобто за один день вирішується доля багатьох голосів і стає приблизно зрозуміло, хто представлятиме партію на перегонах* (УТ, 15.03.2012).

Праксеоло́гія політи́чна *наук.* — вчення, яке досліджує проблеми ефективності функціонування політичної сфери суспільства в контексті політичного управління, здійснюваного через політичну діяльність суб'єктів політики (державних інститутів, політичних партій, окремих політиків тощо). *Звернення до складних діалектичних конструкцій молодого Маркса, його політичної праксеології й антропології, пізніше — до оригінальних текстів Гегеля, Канта, Феєрбаха, Сартра, Фрейда, Камю тощо, ідеї яких слід було викласти українською (хай навіть у вигляді «критики сучасної буржуазної філософії»), незрівнянно розширили обсяг української філософської лексики* (Д, 24.11.2016).

Пра́пор держа́вний — особливий розпізнавальний знак, офіційна емблема держави, символ її суверенітету. *Державний прапор як символ країни є втіленням національної єдності, честі та гідності, традицій державотворення, історії та сьогодення* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Прасоціоло́гія *наук. див.* **протосоціоло́гія**.

Представни́цтво дипломати́чне — закордонний державний орган зовнішніх зв'язків, який очолює дипломатичний представник держави. *Наступного року в Івано-Франківську відкриється почесне консульство Угорщини. Про це, перебуваючи на Прикарпатті, повідомили представники делегації Генерального консульства сусідньої держави з міста Ужгорода. Консул Ласло Віда сказав, що на сьогодні питання щодо відкриття дипломатичного представництва практично вирішено* (ГУ, 24.12.2013).

Президе́нт *держ. упр.* — 1. Вища посадова особа держави, яка обирається громадянами чи парламентом, або спеціальною виборчою колегією на цей пост (посаду) на визначений термін. *Президент України Петро Порошенко зустрівся з Президентами України попередніх років: Леонідом Кравчуком (Президент України 1991—1994 рр.), Леонідом Кучмою (Президент України 1994—2005 рр.) та Віктором Ющенком (Президент України 2005—2010 рр.)* (ВЗ, 25.10.2018). 2. Виборний керівник установи, спілки, товариства, організації. *Президент Закарпатського регіонального представництва ICC Ukraine, відомий бізнесмен, депутат облради Федір Харута серед пріоритетів роботи назвав нарощування транзитних потужностей краю, залучення інвестицій* (ГУ, 19.05.2010).

Президенціалі́зм *держ. упр.* — форма правління, за якої президент очолює виконавчу владу, наділений значними повноваженнями (як законодавчи-

ми, так і адміністративними). *Президенціалізм передбачає верховенство президента у сфері виконавчої влади та його визначальний вплив на законодавчу владу за формального поділу влади* (УК, 19.06.2020).

Прекаризáція — процес, який передбачає створення умов невизначеності, незатребуваності особи на ринку праці і змушує її постійно перебувати у пошуку заробітку. *Найбільше зазнають в Україні впливу прекаризації нелегальні трудові мігранти, жінки середнього віку, люди передпенсійного й пенсійного віку, молодь без фахової освіти. Часто вони працюють в умовах, що не відповідають нормам охорони праці* (ДТ, 08.04.2016).

Прекаріáт — представники будь-якої соціальної верстви суспільства, які тривалий період свого життя перебувають у непевному становищі через балансування на межі бідності або нестачу матеріальних ресурсів, щоб удовольняти свої споживчі запити, відсутність стабільної високооплачуваної та престижної роботи за спеціальністю або загрозу її втрати, невизначеність майбутніх життєвих перспектив. *За класифікацією англійського соціолога Гая Стендінга, прекаріат у всьому світі складається з трьох груп. Перша — це «старий» пролетаріат. Друга група — мігранти, меншини, жінки та ін. найбільш безправні й уразливі. І третя — це освічена молодь, ті, хто йшов в університет або коледж, сподіваючись, що матиме квиток у гідне життя* (ДТ, 08.04.2016).

Прека́рність — нестабільний спосіб життя та роботи без довгострокових гарантій і надійного заробітку, особливо щодо розповсюдження «нестандартної» зайнятості в неоліберальну епоху. *Прекарність — у соціальних науках цим терміном позначають нестабільні, непевні умови життя. У випадку зайнятості — це ситуація, коли людина не має стабільного доходу, роботи, соціальних гарантій* (УТ, 20.08.2012).

Прем'є́р-мініс́тр, **прем'є́р** *держ. упр.* — перший, головний міністр, голова уряду в сучасних державах. У деяких державах обирається на всенародних виборах, в інших затверджується парламентом після подання голови держави або призначається головою держави. *Запропонувавши міністрам обговорити роботу Міністерства охорони здоров'я, прем'єр наголосив, що нова команда МОЗ на чолі з виконуючою обов'язки міністра є чесною і абсолютно не корумпованою* (ГУ, 19.01.2017).

Пресконфере́нція — зустріч офіційних осіб, державних, політичних, громадських, наукових діячів тощо із представниками засобів масової комунікації з актуальних питань. *...В Укрінформі відбулася пресконференція з питань житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб* (СОЕ, ел. ресурс).

Пресрелі́з — спеціально підготовлені для розповсюдження через засоби масової інформації факти про події, явища, думку тієї чи іншої особи, надані офіційними службами держави. *...До журналістів у Стамбулі вийшов прессекретар Вселенського патріархату і надав пресреліз, у якому йдеться про надання Томосу Україні* (ВЗ, 29.11.2018).

Прессекретáр — представник високопосадовців (президента, прем'єр-міністра, інших чільних осіб), а також організації, який інформує пресу про

наміри та діяльність цих осіб чи організацій. *У понеділок прессекретар адміністрації Президента Туреччини Ібрахім Калин після закінчення засідання уряду оприлюднив заяву: «Ми вважаємо, що режим Асада втратив легітимність і тепер далекий від того, щоб визначати майбутнє Сирії»* (ГУ, 06.02.2019).

Пресслу́жба — відділ апарату глави держави або уряду, партії, з'їзду, змагань і т. ін., що відає зв'язком з органами масової інформації; відділ збирання і обробки інформації з матеріалів преси. *Вперше в історії пресслужба Білого дому складатиметься виняткова з жінок* (ВЗ, 30.11.2020).

Приватиза́ція — одна з форм роздержавлення, передання державного або муніципального майна (земельних ділянок, підприємств, банків, транспортних засобів, засобів зв'язку та масової інформації, приміщень тощо) за відповідну плату або безкоштовно у власність фізичних або юридичних осіб. *Фонд держмайна оголосить конкурси з продажу відповідних пакетів перелічених об'єктів у середині цього року. Під час проведення приватизації перевага надаватиметься тим інвесторам, які готові вкладати максимальний обсяг інвестицій у модернізацію приватизованих компаній* (ГУ, 19.04.2011).

Прикордо́ння — територія, розташована біля або вздовж кордону; може виступати чинником, що розділяє різні політико-інституційні системи, і чинником, що забезпечує контакт між ними; виконує функцію лінії розмежування. *Мешканці прикордоння — особи, які постійно проживають у прикордонній зоні не менше трьох років* (УК, 21.11.2018).

Прими́рення — дія за знач. **примири́ти**. *8 травня Україна відзначає День пам'яті та примирення, визначений Резолюцією Генеральної асамблеї ООН* (УК, 18.05.2019); **п. націона́льне** — комплексний соціально-політичний та політико-психологічний процес із метою припинення внутрішньонаціонального, внутрішньодержавного або регіонального конфлікту, умиротворення певної території, припинення бойових дій і воєнних операцій ворогуючих сил, встановлення національного миру та злагоди. *В Україні створять платформу національного примирення і єдності* (ВЗ, 29.10.2015); **п. постконфлі́ктне** — поступова перебудова суспільних стосунків і взаємодій між спільнотами, розділеними тривалим конфліктом та насильницькими діями з метою знайти компроміс у новій соціально-політичній дійсності. *...Координаторка освітнього напряму Української Гельсінської спілки з прав людини розповіла про постконфліктне примирення та можливі інструменти перехідного правосуддя для єдності українського народу* (Justtalk, ел. ресурс).

Примири́ти — встановлювати мирні стосунки між ким-небудь, відновлювати злагоду. *Ідея єдиної України <...> змогла примирити багатьох ідеологічних супротивників* (РС, ел. ресурс).

Примордіалі́зм — теоретичний підхід, який розглядає етнічність як об'єктивну, вроджену характеристику людства. *Соціально-біологічний варіант примордіалізму (П'єр ван ден Берг) пропонує розглядати етнічність як форму, результат еволюції кровної, біологічної спорідненості* (ВЗ, 14.10.2013).

Примордіа́льний — який існує споконвічно. *Соціальний конструктивізм дозволяє виділити два діалектичних компоненти в національній самосвідо-*

мості, а саме, об'єктивний, примордіальний компонент спільноти або етногрупи і суб'єктивізм індивідуальностей, які не тільки утворюють спільноту, а й створюють динаміку її розвитку (ГУ, 27.10.2017).

При́нцип гармоні́зму в еконо́міці — правило, в основі якого лежить розуміння людської особистості як абсолютної цілісності економічного розвитку. *Зона вільної торгівлі з ЄС надала важливий політичний імпульс підтримки і сигнал надії нашим експортерам у 2014—2015 роках. Водночас ментальна та організаційна перебудова на Захід потребувала розуму, сил та часу, та, насамперед, дотримання принципів гармонізму в економіці* (УК, 21.11.2018).

При́нцип консе́нсусу — положення, за яким приймаються рішення або текст договору за згодою учасників форуму без формального голосування, якщо проти цього не виступає жоден із його учасників. *Слід шукати консенсус у вирішенні питання стосовно можливості лікування засуджених за кордоном, однак без погодження жоден законопроєкт — чи то від більшості, чи то від опозиції — не набере голосів у сесійній залі. І саме цей принцип консенсусу було взято за основу роботи* (ГУ, 14.11.2013).

При́нцип по́ділу вла́ди — норма конституційного розмежування владних компетенцій та повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади; діловий поділ праці в державному механізмі з метою спрощення виконання державних функцій та ефективного контролю. *Принцип поділу влади є засадою організації і здійснення державної влади в Україні* (ГУ, 27.10.2017).

Присво́єння соціа́льне — особлива форма соціального освоєння реальності; оволодіння та володіння реальністю через перетворення її елементів у приналежність певному соціальному суб'єктові. *...Присвоєння соціальне є не що інше, як процес перетворення нічийого на «своє» (моє, твоє, наше, ваше і т. д.), унаслідок чого соціальна реальність фрагментується на світ «свого», світ «нічийого» і світ «чужого», недоторканного* (Subjectum, ел. ресурс).

Пристосо́ванець — людина, що безпринципно змінює свої погляди, переконання, смаки, уміло пристосовуючись до обставин. *Надія вождів на революцію в Європі була утопією: західний обиватель — пристосованець, для нього є чужими російські пристрасті, а тим більше — месіанські ідеї* (ДТ, 22.04.2005).

Пристосо́вництво — уміння безпринципно змінювати свої погляди, переконання, смаки, уміло пристосовуючись до обставин; поведінка пристосованця. *У фільмі ідеться про спотворені форми колоніального пристосовництва, коли панство, до якого хочеться прилучитися за статками, статусом і культурою, є колонізатором — із чужою мовою та звичаями* (Д, 22.09.2016).

Пріорите́т соціа́льний — першочергове, життєво важливе для суспільства, соціального інституту завдання. *Економічний розвиток, справедливість та сильні громади — головні соціальні пріоритети громадсько-політичного об'єднання «Важливий кожен»* (Д, 06.03.2019).

Проамерика́нський *політ.* — який діє в національних інтересах США та американців. *...Статтю негайно названо «антиросійським маніфестом» і*

«спробою провести лінії поділу в Європі». Серед основних елементів статті — її відверто проамериканський характер; симпатії та аналогії зі знаменитою американською стратегією стримування та ін. (УМ, ел. ресурс).

Пробле́ма суспі́льна — питання, яке набуло значущості для великих груп населення. *Необхідно створити відповідні умови, передусім запровадити такий механізм роботи влади, який змушував би політиків вирішувати суспільні проблеми, а не робити те, що їм хочеться, до чого спонукають їхні інстинкти, як є сьогодні* (ГУ, 02.04.2004).

Пробле́ма суча́сності глоба́льна — виклик (економічний, політичний, екологічний тощо) існуванню людської цивілізації, сформований її прискореним розвитком. *Глобальні проблеми сучасності — це сукупність життєво важливих проблем людства, від вирішення яких залежить подальший соціальний прогрес* (PDPU, ел. ресурс).

Провла́дний — який підтримує владу, діє в інтересах влади. *Журналісти телеканалу обурені цензурою та провладною пропагандою на каналі* (ВЗ, 21.02.2014).

Провока́ція — підбурювання, спонукання окремих осіб, груп, організацій тощо до дій, які можуть спричинити тяжкі наслідки для держави й суспільства. *Правоохоронці затримали в Києві групу молодиків за підозрою в підготовці провокацій на День Незалежності* (ВЗ, 13.08.2020).

Прогнозува́ння глоба́льне — аналіз сучасних та майбутніх тенденцій розвитку суспільства у формі глобального моделювання; виражається через побудову математичних моделей складних багатофакторних процесів світового розвитку. *Глобальне прогнозування за допомогою екстраполяції поточних тенденцій ніколи не було абсолютно точним. Сюрпризи неминучі* (Д, 11.01.2013).

Прогнозува́ння політи́чне — передбачення, здійснене на основі аналізу та зіставлення реальних фактів, оцінки чинних у політиці сил і тенденцій, їх взаємодії. *Політик — це передусім людина, здатна на політичне прогнозування та передплачування, вміння підбирати відповідні кадри на посади серед справжніх фахових професіоналів* (Д, 29.03.2018).

Програ́ма безпе́ки глоба́льна — комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституційних структур, за яких кожній державі — члену світової спільноти забезпечується можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію розвитку відповідно до принципів глобалізації. *Глобальна програма безпеки охоплює широкий спектр питань, починаючи від політичної реформи до військової* (Д, 12.11.2013).

Програ́ма держа́вна *юр.* **—** документ, який визначає стратегію вирішення найважливіших соціально-економічних, екологічних, науково-технічних, інших проблем загальнодержавного значення, містить комплекс взаємопов'язаних заходів і завдань, спрямованих на досягнення конкретних кінцевих цілей, узгоджених за термінами їх реалізації та складом виконавців. *Має бути послідовна державна програма розвитку мови. Від безкоштовних мовних курсів і до українізації загалом. У нас ніколи не було урядової програми. Лише минулого року ухвалили Закон про мову* (УМ, ел. ресурс).

Програ́ма економі́чного ро́звитку *юр.* — документ, у якому визначаються цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку, засоби й шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне вирішення проблем, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни в економіці та соціальній сфері. *Учора кошторис ухвалив на своєму засіданні уряд, а сьогодні дбайливо підготовлений документ уже зранку мали привезти до Верховної Ради <…> кабмінівці вирішили взяти на себе додаткові зобов'язання і до кошторису додали державну програму економічного і соціального розвитку на наступний рік* (УМ, ел. ресурс).

Прогре́с — розвиток суспільства або його підсистем по висхідній лінії, перехід від менш досконалого стану до більш досконалого. *Науковий і технічний прогрес визначає перехід до принципово нової промисловості й накладається на нерівномірний розвиток країн і цілих континентів* (Д, 24.09.2019).

Проєвропе́йський *політ.* — який спрямований на євроінтеграцію. *Найбільш показово і згуртовано проєвропейські настрої українського населення виявляються у Верховній Раді України. Адже саме парламентом прийнято 15 законів та інших законодавчих актів, що мають ключове значення для співпраці з Європейським Союзом* (ГУ, 12.10.2013).

Прозáхідний *політ.* — який орієнтований на політику Західної Європи. *Підтримка конфліктної ситуації в Придністров'ї та Донбасі аніскільки не зменшила, а, навпаки, лише збільшила прозахідний рух Києва та Кишинева* (ВЗ, 18.09.2019).

Прокомуністи́чний *політ.* — який обстоює комуністичну ідеологію. *Експерти знайшли в ілюстраціях і змісті елементи пропаганди комуністичного тоталітарного режиму. Автор неодноразово посилається у своїх книгах на приклади партійних діячів, зокрема Леніна, Сталіна, дитячих прокомуністичних формувань (жовтенята, піонери), а в тестах для дітей пропонує питання про притаманні радянській добі державні свята* (ВЗ, 23.03.2019).

Прокуро́р — головний законний представник обвинувачення в країнах цивільного права з системою слідства або в країнах загального права, що прийняли змагальну систему. *Прокуратура Автономної Республіки Крим оголосила в розшук колишнього прокурора Кримського регіону з нагляду за додержанням законів у військовій сфері <…> вирішується питання про отримання дозволу на затримання колишнього прокурора з метою його доставки до суду та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою* (УТ, 09.03.2017); **п. Генера́льний** — посадова особа, яка очолює єдину централізовану систему Прокуратури України. *Новостворений офіс Генерального прокурора матиме 12 департаментів, вісім окремих управлінь, дві спеціалізовані прокуратури та 1500 працівників замість 2500 співробітників Генеральної прокуратури, передбачених законодавством* (ВЗ, 02.01.2020 р.).

Пролета́р — найманий робітник, позбавлений власності на засоби виробництва. *Найважливішою рушійною силою були робітники, пролетарі та люм-*

пен, тому революція у Франції, а частково — й в інших країнах, була переважно пролетарською, робилися навіть спроби провести соціалістичні реформи (Д, 19.05.2007).

Пролетариза́ція — перетворення на пролетарів представників різних класів суспільства. *Велику надію в реалізації таких планів експропріації влада покладала на робітників промисловості, яких більшовики всіляко заохочували до «пролетаризації дрібнобуржуазного селянства»* (Д, 07.12.2017).

Пролета́рій *див.* **пролета́р**.

Проліфера́ція *військ., політ.* — розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки. *Європейська стратегія протидії розповсюдженню зброї масового знищення, ухвалена Європейською радою у грудні 2003 року разом із Європейською стратегією безпеки, засвідчує, якого великого значення ЄС надає боротьбі з проліферацією* (ДТ, 02.11.2007).

Пролонга́ція 1. *юр.* Продовження терміну дії угоди, векселя, позики. *Пролонгація наявної фінансової політики у найближчі роки прирікає нашу державу на остаточний економічний колапс. Адже, починаючи з наступного року і впродовж наступного десятиріччя, Україні потрібно буде виплатити зовнішній борг у сумі 117,2 млрд дол. США* (ГУ, 15.01.2010). 2. *держ. упр.* Продовження терміну перебування на вищій урядовій посаді. *Так званий «конституційний переворот» 1 жовтня 2010 року мав наслідком узурпацію цілої низки владних повноважень главою держави, пролонгацію на рік повноважень Верховної Ради, правляча більшість якої демонстративно і постійно порушувала Конституцію та Закон про регламент при обговоренні законопроєктів і голосуванні за них* (Д, 09.12.2015).

Пропага́нда — діяльність, що передбачає системне поширення, поглиблене роз'яснення соціально-політичних, економічних, правових поглядів, ідей, теорій і забезпечує формування в суспільстві певних настроїв, закріплення у свідомості громадян тих чи тих цінностей, орієнтацій, уявлень для максимального розширення кола прибічників відповідної ціннісної системи. *На порівняно невеликій території Донеччини <…> 19 (!) газет, 9 телеканалів (!) і 4 (!) радіостанції <…> активно поширюють антиукраїнську пропаганду* (УК, 24.06.2020).

Пропагандист — особа, що займається пропагандою. *Печерський суд Києва заарештував майно пропагандиста Х. Арешт накладено на об'єкти нерухомості в Іспанії, банківські рахунки в РФ і країнах ЄС* (ДТ, 08.06.2021).

Пропагандистський — який стос. до пропаганди, пропагандиста. *…У нинішній суворий воєнний час ми повинні усвідомлювати, що сучасна гібридна війна точиться не лише на сході України, а передусім у мізках і душах людей — за переконання і світогляд. І в цій пропагандистській війні кожен герой чи окремий факт з минулого України, використані противником проти нас, стають бойовими снарядами* (Д, 28.11.2014).

Пропрезиде́нтський *держ. упр.* — який підтримує президента. *Колишній «нашоукраїнець» Леонід Черновецький був депутатом Верховної Ради IV скликання. Його, представника пропрезидентської сили, і в наступному*

парламенті заздалегідь «розподілили» до лобістів Віктора Ющенка (УМ, ел. ресурс).

Проросі́йський *політ.* — який спрямований на тісне співробітництво з Росією, на підтримку її політики. *Великий вплив на болгарські медіа має проросійське прочитання болгарської історії, і для телебачення шокуючим є те, що офіційна версія дружби між росіянами і болгарами протягом століть піддається сумніву, я навіть наважуся сказати, стала фейком* (Д, 25.06.2016).

Проросі́йськість *політ.* — властивість за знач. **проросі́йський**. *Корупція, проросійськість та моральна ницість — три ознаки владної верхівки* (Д, 09.02.2017).

Прос'юмери́зм — професійна (продукційна) активність споживача, що є компетентним і мотивованим співучасником політичних рішень. *Прос'юмеризм реально загрожує поховати сучасну індустріально-фінансову систему* (Д, 09.02.2017).

Протегува́ння *див.* **проте́кція**.

Протежé *соціол. див.* **креату́ра**.

Протекторá́т — 1. Форма залежності, за якої одна країна, формально зберігаючи свій державний устрій і певну самостійність у внутрішніх справах, фактично підпорядковується іншій, сильнішій державі. *25 лютого в Кувейті відзначають національне свято. Започатковане воно на честь створення незалежної країни та коронації еміра Абдалли ас-Салема ас-Сабаха в 1961 році. До цього часу держава перебувала під протекторатом Великої Британії* (ГУ, 25.02.2016). 2. Країна або територія, що перебуває в такій залежності. *Берлінська стіна — кордон, що став одним із символів Холодної війни та поділу Німеччини. Мур, який складався із комплексу споруд між двома частинами Берліна — західною, яка після закінчення Другої світової війни перебувала під протекторатом військ Західної коаліції, та східної — під протекторатом СРСР, було зведено за наказом державного керівництва СРСР від 13 серпня 1961 для попередження втечі мешканців східної частини Німеччини до західної* (УМ, ел. ресурс).

Протекціоні́зм — 1. *ек.* Економічна політика держави, спрямована на убезпечення національного господарства від іноземної конкуренції уведенням високого мита на товари, що ввозяться до країни, забороною або обмеженням ввезення певних товарів тощо. *На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі в арсеналі розвинутих країн превалюють інструменти протекціонізму, які реалізуються переважно методами внутрішньої економічної політики* (Д, 09.02.2017). 2. *соціол.* Набір людей на службу не за діловими характеристиками, а за знайомством, протекцією. *Володимир Дмитрович Гащин багато років очолював обласний центр «Інваспорт» і зробив багато для того, щоб область мала в національних командах своїх параолімпійців. Коли зайшла мова про те, хто його замінить, знайшлися люди, які хочуть забезпечити невиправданий і непрозорий протекціонізм при кадрових призначеннях* (ГУ, 07.02.2017).

Протекціоні́ст *ек., соціол.* — прибічник протекціонізму. *У нашій країні сформувалася ще одна спільнота «реформаторів», які називають себе про-*

текціоністами (державниками). Вони вважають, що провідну роль у розвитку країни відіграють компетентні та сильні органи влади, які роблять прогнози, розставляють пріоритети, стимулюють бізнес тощо (Д, 03.03.2016).

Протéкція — заступництво, підтримка впливової особи, прихильність до кого-небудь, яка полягає в сприянні влаштуванню справ, кар'єри, з порушенням чинного законодавства їх розгляду чи розв'язання. *Кандидат на посаду за протекції свого попередника-губернатора створив корпорацію «Галичиналіс», яка завдяки ізраїльським та австрійським інвестиціям стала найбільшою деревообробною фірмою країни* (ВЗ, 10.11.2013).

Протéст — рішуче заперечення чогось, направлене на діяльність законодавчих, виконавчих чи судових органів влади, будь-кого. *Міністерство закордонних справ висловлює рішучий протест у зв'язку зі схваленням Центральною виборчою комісією РФ рішення про залучення населення тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях України до запланованих на вересень цього року виборів до Державної думи федеральних зборів РФ шляхом участі в електронному голосуванні* (УК, 24.07.2021).

Протестáнт — 1. Особа, яка бере участь у протесті, протестує. *Провокаційні інсталяції художника-протестанта <...> мають гострий соціальний характер, наповнені глибоким змістом і стосуються культури «боротьби проти»* (ГУ, 19.02.2014). 2. *рел.* Особа, яка сповідує протестантизм. *Цікавим є факт, що князя Миколу Чорного Радзивілла називають «батьком Реформації». Він одним із перших магнатів Великого Литовського князівства став протестантом і прийняв кальвінізм* (Д, 23.04.2017).

Протестантúзм *рел.* — один із найпоширеніших напрямів у християнстві, що відокремився від католицької церкви в період Реформації у XVI ст. *Релігійні течії, які панували на Заході, зокрема протестантизм, виключали таке поняття, як заздрість. Людина була орієнтована на аскетизм* (ВЗ, 03.10.2013).

Протéстний — який стос. до протесту, протестанта (у 1 знач.). *…Протестний електорат помаранчевими колонами (поверх одягу на людях накинуті жилети жовтогарячого кольору) прямував у бік Національного банку вулицею Інститутською* (УК, 31.12.2019).

Протестувáти — виражати протест проти кого-, чого-небудь, виступати з протестом. *Чому жителі Херсона та області продовжували протестувати проти окупації, навіть на тлі розв'язаного в захопленому місті терору?* (РС, ел. ресурс).

Протиповітряна оборóна, ППО — сукупність організаційних заходів та бойових дій задля відбиття ворожого удару з повітря, прикриття угруповань власних наземних військ або важливих об'єктів у тилу; наземні, підземні (підводні човни) і повітряні системи зброї, пов'язані з ними сенсорні системи, засоби керування та спостереження і пасивні заходи (напр., загороджувальні повітряні кулі). *Протягом тижня в Україні працювала делегація експертів із протиповітряної оборони США* (Armyinform, ел. ресурс).

Протопа́ртія — політичне партійне угруповання, що вперше з'явилось у найбільш розвинених країнах Європи й Америки в період утвердження капіталізму й формування інститутів представницької демократії (кінець XVII — перша половина XIX ст.). *Політичні партії або, радше, протопартії почали з'являтися ще тоді, коли з формального погляду СРСР не припинив свого існування* (УТ, 22.10.2014).

Протосоціологі́чний *наук.* — який стос. до протосоціології. *...Учені в розвитку соціології виділяють передісторію (протосоціологічний період) — це період, коли самостійної соціологічної науки не було та безпосередньо період, пов'язаний із виникненням та подальшим розвитком соціології як самостійної науки* (PhilArchive, ел. ресурс).

Протосоціоло́гія *наук.* — передісторія соціологічного знання, елементи якого існують у системі синкретичного суспільствознавства і філософії до його диференціації та спеціалізації на окремі науки. *Люди спостерігали та аналізували реальні факти соціального буття, творили ідеї, без яких взагалі не могли б жити, вдавалися до спроб концептуалізації соціального досвіду і побудови раціонально обґрунтованої теорії суспільства. Є всі підстави розпочинати вивчення історії соціологічної думки не з її зрілих, пізніх етапів, а з протосоціологічних витоків. Без протосоціології історія соціологічного знання буде неповною* (ГУ, 26.12.2012).

Проукраї́нський *політ.* — який спрямований на підтримку всього українського (мови, культури, урядової політики та ін.). *…28 квітня 2014-го в Донецьку відбувся останній проукраїнський мітинг* (Reporters, ел. ресурс).

Проукраї́нськість *політ.* — стан за знач. **проукраї́нський**. *І ця проукраїнськість, любов до своєї церкви плекалися і передавалися із покоління в покоління* (ВЗ, 10.11.2013).

Профа́йл, про́філь *див.* **ака́унт**.

Профа́йлінг — метод добування якісної інформації на основі аналізу найбільш інформативних ознак і характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки людини. *Проблеми використання профайлінгу неодноразово порушувались правоохоронними органами у вітчизняній кримінальній процесуальній науці* (УК, 26.04.2016).

Проце́с держа́вного управлі́ння *держ. упр.* — свідома й цілеспрямована послідовна діяльність, пов'язана з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління, внаслідок чого відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ. *Державні органи вже дають запит на ІТ-рішення, які зроблять процес державного управління прозорим, дозволять заощадити бюджетні кошти, унеможливити корупцію* (Д, 11.02.2016).

Проце́с державотво́рення — комплексний довготривалий розвиток, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та ін. чинники. *Козацтво висунуло зі свого середовища П. Сагайдачного та Б. Хмельницького, які очолили процес державотворення і збройну боротьбу українського народу за своє визволення* (Д, 09.08.2019).

Проце́с законотво́рчий — діяльність органів держави, громадських організацій, посадових осіб, усього народу й інших суб'єктів, спрямована на виявлення суспільних відносин, що потребують урегулювання на законодавчому рівні, та встановлення, зміну і скасування законів з метою такого врегулювання. *...У розділі «Законодавча спроможність та законотворчий процес у Верховній Раді України» європейських рекомендацій щодо реформування ВР міститься така пропозиція: «Після початку роботи кожної наступної сесії ВРУ необхідно проводити відбір 20 законопроєктів, ініційованих народними депутатами, які в подальшому розглядатимуться Верховною Радою* (ВЗ, 01.03.2016).

Проце́с нормотво́рчий — спеціальна організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проєктів, прийнятті нормативних актів та введенні їх у дію. *Триває нормотворчий процес у розробленні механізму для спрощеного порядку реєстрації фактів народження і смерті наших громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях* (УК, 26.04.2016).

Проце́с політи́чний — форма політичного функціонування політичної системи суспільства, яка еволюціонує в просторі і часі та в кінцевому підсумку забезпечує розвиток або занепад політичної системи. *Президент Франції Еммануель Макрон та канцлер ФРН Ангела Меркель прихильні до просування політичного процесу в рамках «Нормандської четвірки» та Мінського формату* (Д, 23.06.2017).

Проце́с етні́чний *культ.* — сутнісна зміна в різноманітних компонентах етнічних спільнот, зокрема в окремих елементах духовної та матеріальної культури, мові, соціальній структурі, самосвідомості тощо, яка відбувається в процесі історичного розвитку людства. *Погляди М. Костомарова на етнічні процеси в східнослов'янському регіоні були глибокими й базувалися на відносно об'єктивних дослідженнях* (Д, 02.07.2020).

Про́шарок соціа́льний — сукупність індивідів, котрі мають загалом однаковий соціальний статус, що забезпечує їм приблизно рівний доступ до системи благ. *Соціальний протекціонізм продукується тим соціальним прошарком України, котрий умовно можна назвати «командою влади». Протекціонізм указує, як на загальний вектор направленості світосприйняття представників цього прошарку, так і на їх бачення способів побудови будь-яких стосунків* (Д, 25.04.2016).

Псевдови́бори — масова кампанія, яка свідомо імітує демократичний, правовий спосіб ротації влади, протилежна вільному вибору і, як правило, притаманна недемократичним політичним режимам. *У самопроголошених «ДНР» і «ЛНР» 11 листопада 2019 р. відбулися псевдовибори «глав народних республік» та «депутатів народних Рад»* (Д, 15.11.2019).

Псевдорефере́ндум — нелегітимне всенародне опитування, яке відбувається всупереч чинному законодавству і з численними правопорушеннями. *16 березня 2014 р. на території Криму і міста Севастополя відбувся псевдоре-*

ферендум, проведення якого пройшло всупереч чинному українському законодавству, що не передбачає плебісциту на місцевому рівні (ВЗ, 20.03.2014).

Психоло́гія *наук., психол.* — наука про закономірності, розвиток і форми психічної діяльності людини. *За півтора століття, з того часу, як психологія почала самостійне існування, точаться суперечки щодо основних положень науки* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. вла́ди** — одна зі складних та перспективних наук на межі психології і кратології, що дає уявлення про закономірності, механізми і факти психологічного життя людини, яка опинилася у структурах влади або біля її керма. *У сучасних концепціях влади центральне місце посідає проблема джерел влади, пошук моделей її існування, відтворення і концентрації та особливостей психології влади. Таку основу влади багато фахівців вбачають у суперечностях або несиметричності функцій, можливостей держави і громадянського суспільства* (ВЗ, 14.03.2014); **п. етні́чна** *культ.* — наука, що вивчає психологічні особливості індивіда або групи, які безпосередньо пов'язані з етнічною, культурною належністю і виявляються на свідомому та несвідомому рівнях. *Автор книги вважає, що освічена людина має володіти знаннями про етноси нашої планети та орієнтуватися в етнічній карті світу. Тому етнічна психологія, ментальність, ознаки та особливості етносу стали предметом аналізу видання* (ГУ, 22.03.2005); **п. інжене́рна** *див.* **ергоно́міка**; **п. особи́стості** — галузь психологічної науки, яка виникла на межі загальної і соціальної психології та вивчає психологічні структури (інтелектуальну, емоційну, вольову) особистості, загальні й специфічні закономірності її психіки, суперечливі процеси соціалізації особистості тощо. *Разом зі зміною ідеології особистості весь її психічний лад набуває нового сенсу. Постає нова психологія особистості. Психологічні закономірності поєднують у собі загальнолюдське, конкретно-історичне, зрештою, індивідуальне* (Д, 21.08.2016); **п. політи́чна** — наукова дисципліна, що перебуває на межі науки про політику та психології і передбачає використання психологічних знань для пояснення політики. *Політична психологія виникла як прямий наслідок політизації психології і психологізації політики. Внаслідок того, що психологічні аспекти політичних процесів так чи інакше зачіпають проблемне поле інших дисциплін, існує тісний зв'язок політичної психології з іншими науками* (ВЗ, 15.04.2019); **п. пра́ці** — галузь психології, яка вивчає особливості видів трудової діяльності людини та підготовки її до праці. *Психологія праці на сьогодні — самостійна галузь психології, яка дозволяє найбільш ефективно використовувати працю людини, враховувати її особистість та вплив на виробництво в цілому, прогнозувати розвиток виробничих відносин тощо* (Д, 21.08.2016); **п. соціа́льна** — наука про закономірності і механізми формування, функціонування та розвитку суспільно-психологічних явищ, процесів і станів, суб'єктами яких є маси, історичні спільноти, класи, соціальні групи й особистості як члени цих множин. *Антропологія — це наука про те, як людство забуває, про що написано на попередній сторінці підручника з історії, а соціальна психологія — про те, чому так відбувається* (Д, 05.05.2019).

Психоте́хніка *психол.* — спосіб впливу на свідомість людини, адаптація психології для вирішення нагальних практичних і особистісних проблем. *За даними слідства, підозрювані обманювали громадян за допомогою різних методів, в тому числі використовуючи різні психотехніки* (УТ, 10.11.2012).

Психотехнолóгія *психол., соціол.* — нейролінгвістичне програмування, спрямоване впливати на людську психіку через рекламу, піар, політичні акції, формування громадської думки тощо. *Використовуючи психотехнології, можна впливати на сприйняття окремих кандидатів у президенти. Процес сприйняття починається з виділенням об'єкту з якогось простору* (Д, 06.11.1999).

Пу́нкт контро́льно-пропускни́й, КПП — місце на межі захищеної зони, зони контрольованого доступу для контролю та управління проходом людей або проїздом транспортних засобів у порядку, встановленому пропускним режимом. *Європейський Союз передав поліції Донецької області автомобілі, сканер для пошуку вибухівки та модулі для контрольно-пропускного пункту, щоб підвищити ефективність роботи правоохоронців* (ДТ,11.03.2021).

Путч — збройний авантюристський виступ інакомислячої невеликої групи змовників для здійснення державного перевороту. *22 травня 1938 р. фінансована з Німеччини Судетсько-німецька партія спробувала перетворити муніципальні вибори на плебісцит із приєднання Судет до Третього рейху. Фактично йшлося про сепаратистський путч, але в Чехословаччині провели часткову мобілізацію та за участю армії відновили конституційний лад у країні* (УК, 22.05.2018).

Путчи́зм — політика путчів та їх організації. *Путчизм — це традиція політичного життя країни. Таким чином, армія виконує свої функції, коли зашкалює радикалізація або ісламізація країни. Армія жорстко спрямовує країну в потрібне русло* (ДТ, 26.07.2016).

Путчи́ст — учасник, прихильник путчу, путчизму. *За вказівкою опозиційних путчистів, місцеві ради західних регіонів України влаштовують «парад містечкових суверенітетів», приймають незаконні рішення, які несуть пряму загрозу територіальній цілісності країни* (УТ, 03.12.2013).

Р

Ра́б *перен.* — 1. Безправна людина, яка перебуває в повній залежності від кого-небудь. *«Іноземці не раби» — чому українець голодує заради заробітчан у Чехії* (РС, ел. ресурс). 2. Людина, яка виконує волю іншої людини, лестить їй. *Перебуваючи в армії, я бачу навколо себе багато рабів. Не фактичних рабів, зрозуміло, а тих, хто психологічно є рабом, не вільною людиною. <…> І раби не відповідають за власні дії, вся реальна відповідальність, знову ж таки, лежить на хазяїні* (НВ, ел. ресурс). 3. Людина, яка цілком підпорядкувала свої вчинки кому- або чому-небудь. *Радянські люди стали рабами комуністичної ідеології* (Д, 20.01.2010).

Ра́бство — насильницьке підпорядкування однієї людини іншій або однієї групи людей іншій групі людей. *Наші предки зруйнували рабство, абсолютизм і безліч інших гидот, які також колись здавались опорами світобудови* (УТ, 30.09.2018).

Ра́да — 1. Спільне обговорення якихось питань, обмірковування чого-небудь громадою різних рівнів, владою, військовими тощо. *У зв'язку з об'єднанням територіальних громад у Шаргородському районі Вінницької області мешканці провели раду щодо обговорення новопосталих проблем та завдань* (ГУ, 27.02.2019). 2. Орган державної влади, який є формою політичної організації суспільства. *Процес утворення об'єднаних територіальних громад нині є важливим інформаційним приводом. Мачухівська ОТГ — одна з двох в Україні, яка об'єднала п'ять сільських рад, що належать до трьох різних районів: Полтавського, Новосанжарського та Решетилівського* (УМ, ел. ресурс); **Ра́да Безпе́ки ОО́Н, Радбе́з ОО́Н** — єдиний орган ООН, який складається з 5 постійних (США, Франція, Велика Британія, Росія, Китайська Народна Республіка) і 10 обраних Генеральною Асамблеєю ООН непостійних членів; може ухвалювати обов'язкові рішення у сфері збереження міжнародного миру і безпеки. *Відбулася відеоконференція з нагоди 20-ї річниці прийняття резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»* (ГУ, 28.10.2020); **Ра́да Верхо́вна Украї́ни, ВРУ** — єдиний орган законодавчої влади України, є вищим державним колегіальним органом — парламентом. *Верховна Рада України надала згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання й арешт народного депутата* (ВЗ, 22.03.2018); **Ра́да Євро́пи** — найстарша та найбільша на Європейському континенті міжурядова політична організація, метою якої є захист прав людини, парламентської демократії та забезпечення принципу верховенства права; сприяння усвідомленню існуван-

ня європейської культурної самобутності та підтримка її подальшого розвитку; пошук спільного вирішення соціальних проблем (національні меншини, ксенофобія, нетерпимість, захист навколишнього середовища, біоетика, СНІД, наркоманія тощо); розвиток політичного партнерства з новими демократичними країнами Європи; допомога країнам Центральної та Східної Європи у здійсненні політичних, законодавчих та конституційних реформ. *У Раді Європи попереджають про зростання загрози біотероризму, що актуалізувалася в умовах глобальної пандемії COVID-19. Про це повідомляється у висновках експертів комітету Ради Європи з протидії тероризму* (Д, 25.05.2015).

Радика́л — представник крайніх опозиційних течій у політиці. *...Наша влада, яка, на мою думку, далеко не ідеологізована, а, швидше, прагматична, все ж живе у впевненості, що реальною загрозою для неї всередині країни є тільки радикали* (Д, 02.06.2017).

Радикалі́зм — ідеологічна та політична течія, представники якої обстоюють необхідність докорінних суспільних та політичних змін, що виходять за межі чинної системи. *Низка країн досі не подолала хвилю популізму, радикалізму й егоцентричного націоналізму, який може лише погіршуватися, коли економіка падає* (РС, ел. ресурс); **р. політи́чний** — прагнення до рішучих, кардинальних методів і дій у політиці. *Поняття радикалізму в сучасній Україні втратило чіткі означення. Умовно можна визначити просто політичний радикалізм і націоналістичний, або ж національно-етнічний* (РС, ел. ресурс).

Радянізáція — насильницьке насаджування на певній території норм економічного, суспільно-політичного, культурного життя, притаманного тоталітарному СРСР. *У пам'яті мешканців західноукраїнських сіл <...> переселення закарбувалися як відплата радянської влади за протидію радянізації, небажання вступати до «трудодневого раю», підтримку українського національно-визвольного руху* (ГУ, 20.11.2018).

Раси́зм — сукупність поглядів та світоуявлень про фізичну та розумову нерівноцінність людських рас, з чого робиться висновок про вирішальний культурний та цивілізаційний вплив расових відмінностей. *Расизму немає місця в ЄС, — заявили депутати Європарламенту під час дебатів щодо поліцейського насильства й дискримінації* (УК, 18.06.2020); **р. інституці́йний** — расова дискримінація з боку державних структур, корпорацій, релігійних та освітніх інституцій або ж інших організацій, що мають вплив на життя великої кількості індивідів. *У Лондоні міністри пообіцяли вжити термінових заходів для розслідування закидів щодо інституційного расизму й докласти більших зусиль для боротьби з расизмом в освітній, професійній та суспільній сферах життя* (УТ, 10.07.2020); **р. побуто́вий** — дискримінація представників інших націй на побутовому рівні (приниження, образження, відмова в працевлаштуванні тощо). *Студентів з африканських країн <...> запросили на богослужіння у кафедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці. Можливо, це певною мірою згладить негативні емоції після публікації в одній з місцевих газет, яка призвела до звинувачень городян у побутовому*

расизмі (ГУ, 09.02.2012); **р. примітивний** — расизм, в основі якого лежить ідея про сприяння зростанню кількості «більш цінних» людей і зменшенню кількості «гірших екземплярів». *Ультраліві партії дійшли згоди з ультраправими в тому, що серпневі заворушення <…> були викликані расовими протистояннями. Однак тоді, як нейтивісти констатували загрозу з боку іммігрантів, лівоцентристи всюди вбачали прояви примітивного расизму* (УТ, 19.08.2011); **р. традиційний** — расизм, у якому обстоюють відмінність між расою як біологічною належністю і цивілізацією як культурною належністю. *У багатьох країнах у січні проходять меморіальні заходи, на яких говорять про проблеми, пов'язані з традиційним расизмом та ксенофобією, політичним терором та протистоянням фашизму. Як уважають організатори заходу, лише відкрите обговорення цих проблем здатне пролити світло на їх причини і змінити ситуацію* (Д, 19.01.2017).

Раси́ст — прибічник ідей расизму. *Расисти одержимі популяційною генетикою і часто використовують модні нині ДНК-тести на етнічне походження* (ВВС, ел. ресурс).

Раси́стський — який стос. до расизму, расиста. *Багато молодих людей хворіють або на яскраво виражене «лівацтво», соціалістичні ідеї, або на так само яскраво виражений правий, расистський підхід до світу, де я — білий і прекрасний* (ДТ, 13.05.2017).

Ратифіка́ція *політ., юр.* — затвердження вищим органом державної влади міжнародного договору, яке надає йому юридичної чинності. *Повноцінна ратифікація Римського статуту дає Україні більше прав, зокрема право брати участь у роботі суду на паритетних з іншими державами засадах, ухвалювати акти внутрішнього права, обирати суддів і прокурора Міжнародного кримінального суду в Гаазі* (ДТ, 12.07.2019).

Ратифікува́ти *політ., юр.* — здійснювати ратифікацію, затверджувати міжнародний договір. *Нижня палата парламенту Нідерландів може ратифікувати асоціацію вже в січні* (УП, ел. ресурс).

Ра́унд *політ.* — відносно самостійний етап переговорів, дебатів. *Європейський парламент на голосуванні у четвер, 6 квітня, висловився за відміну віз для України. Основний раунд дебатів у Європарламенті відбувся у середу, 5 квітня. Тоді більшість депутатів схвально відгукнулася про відміну віз для українців* (УМ, ел. ресурс).

Раши́зм *політ.* — термін, який використовують науковці, політики і публіцисти для позначення політичної ідеології та соціальної практики владного режиму Росії кінця XX — початку XXI ст., що базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшості братнього народу», нетерпимості до елементів культури інших народів; на тоталітаризмі й імперіалізмі радянського типу, використанні російського православ'я як моральної доктрини, на геополітичних інструментах впливу, насамперед енергоносіях для європейських країн, військовій силі, стосовно країн, що входять до сфери впливу Російської Федерації. *Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інфор-*

маційної політики підтримує ініціативу українських науковців, журналістів, політологів, усього громадянського суспільства щодо популяризації та визнання терміну «рашизм» на національному та міжнародному рівнях (Вікіпедія, ел. ресурс).

Раши́ст — росіянин, який підтримує агресію Росії проти України. *Рашист, який здався у полон, проситься додому — СБУ* (Armyinform, ел. ресурс).

Раши́стський — який стос. до рашизму, рашиста. *Ми всі знайшли собі якусь волонтерську роботу, щоб допомогти протистояти рашистській навалі* (Facebook, ел. ресурс).

Реабілітáція — 1. Відновлення в правах людини, стосовно якої скасовано судовий вирок. *Більшість держав — учасниць Ради Європи здійснювали реформування пенітенціарної сфери протягом багатьох років, адже гуманізація процесу відбування покарань відповідно до європейських стандартів потребує зміни парадигми. Це повинна бути не парадигма покарання, а парадигма перевиховання, ресоціалізації і реабілітації засудженого* (ГП, ел. ресурс). 2. Відновлення здоров'я, функціонального стану працездатності організму, порушених хворобами, травмами або фізичними, хімічними, соціальними чинниками. *Сьогодні психологічна реабілітація українських захисників є не менш важливою, ніж наявність танків і снарядів* (Armyinform, ел. ресурс); **р. соціáльна** — комплекс заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для інтеграції людини з інвалідністю в суспільство, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної громадської діяльності шляхом орієнтації в соціальному середовищі. *Робота працівників із соціальної реабілітації спрямована не лише на підтримку людини з особливими потребами, а й на повернення її до повноцінного, активного та самостійного життя навіть за умов тих чи інших обмежень в силу набутого захворювання* (RL, ел. ресурс).

Реабілітóваний — який відновлений у колишніх правах. *Агатангел Кримський: реабілітований посмертно* (Пилипенко, Рященко, ел. ресурс).

Реабілітувáти — поновлювати в правах людину, стосовно якої скасовано судовий вирок. *3 листопада 1937 року, після повторного суду Курбаса розстріляли в урочищі Сандармох, а 1957 року посмертно реабілітували* (ВЗ, 09.10.2012).

Реадаптáція — повторне звикання людини до спеціальних умов, суспільства, праці після будь-якої вимушеної ізоляції. *Чим триваліший термін перебування в незвичних, змінених умовах, тим довше й складніше відбувається реадаптація до звичайних умов життя* (Шумейко, 2017: 222).

Реакці́йний — який пов'язаний із політичною реакцією, ворожою всьому прогресивному. *Зрив співпраці з МВФ може призвести до втрати довіри іноземних інвесторів і відкотом важливих реформ на догоду внутрішнім реакційним силам* (НВ, ел. ресурс).

Реакціонéр — прибічник політичної реакції. *В часи Лютневої революції та падіння монархії ім'я Столипіна в народі стійко асоціювалося з поняття-*

ми «реакціонер», «шовініст», «царський посіпака», «гнобитель і душитель свободи» тощо (Depo, ел. ресурс).

Реа́кція — дія, що виникає у відповідь на іншу дію, вчинок, вплив ззовні. *…«Затягування гайок» є досить типовою реакцією влади на суспільне незадоволення, але напередодні цьогорічних серпневих президентських виборів воно набирає особливого масштабу* (BBC, ел. ресурс); **р. політи́чна** — активний опір суспільному прогресові з боку віджилих або переможених класів, їхніх партій чи політичних угруповань. *Спроби обмежити або поставити під контроль міграцію не обов'язково пояснюються расизмом або ксенофобією. Головне — гарантувати, щоб ця політична реакція залишалася морально прийнятною* (Д, 26.06.2018).

Реа́льність — об'єктивно існуюча дійсність; явища, події, факти, предмети дійсності. *Провідний соціолог визнав: пропаганда покалічила росіян, вони не розуміють реальності* (Главком, ел. ресурс); **р. віртуа́льна** — різновид реальності у формі тотожності матеріального й ідеального, що створюється та існує завдяки іншій реальності; ілюзія дійсності, створювана за допомогою комп'ютерних систем, які забезпечують зорові, звукові та інші відчуття. *З 1980-х поширився термін «віртуальна реальність» для позначення комп'ютерних систем, що дають користувачеві інтерактивне стереоскопічне зображення* (Вікіпедія, ел. ресурс); **р. допо́внена** — доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних, яке забезпечується комп'ютерними пристроями (смартфонами, планшетами або ж спеціальними окулярами) в режимі реального часу. *…У віртуальній реальності картинка створюється з нуля і не стикається з реальними предметами, а доповнена реальність надбудовує картинку вже на існуючий простір і речі в ньому* (SHEN, ел. ресурс); **р. об'єкти́вна** — усі речі, явища та процеси, як вони існують самі по собі, безвідносно до смислів, що надає їм людина. *Уже у філософії Давньої Греції можна побачити осмислення метафіз. природи об'єктивної реальності* (ЕСУ, ел. ресурс); **р. полі́тико-правова́** — узагальнене визначення різних аспектів буття політики та права, цілісна сукупність політико-правових феноменів (ідей, норм, інститутів, відносин тощо), упорядкованих у просторі, часі, а також щодо базисного феномену спосіб мислення, організації та інтерпретації різних аспектів політичного й правового життя. *Сучасна політико-правова реальність все більшого значення набуває через використання суб'єктами політики символічного складника* (Д, 19.01.2017); **р. суб'єкти́вна** — форми чуттєвого сприйняття та раціонального осмислення дійсності людиною. *Завданням філософського аналізу об'єктивної реальності є розкриття способів, якими вона може (якщо це в принципі можливо) бути репрезентована у суб'єктивній реальності, зберігаючи свій автентичний статус* (ЕСУ, ел. ресурс).

Ребре́ндинг — активна маркетингова стратегія, яка передбачає комплекс заходів щодо зміни бренду або його складників. *Перший інтерес до ребрендингу в Україні з'явився на початку 2000-х років* (УМ, ел. ресурс); **р. полі-ти́чний** — комплекс заходів щодо змін існуючого політичного бренду через

втрату актуальності для виборців з метою підвищення його ефективності та привабливості. *Можна припускати, що після війни ці партії («заборонені» — автори словника) пройдуть частковий політичний ребрендинг, зміну гасел під нові політичні обставини і на цьому полі гратимуть гравці з різних таборів* (Гал, ел. ресурс).

Ревакцина́ція *мед.* — повторне введення вакцини для посилення імунної відповіді проти інфекційної хвороби. *Потреба у ревакцинації проти COVID-19 пов'язана не лише з тим, що з часом вакцини починають працювати слабше, а й з появою нових небезпечних штамів, на яких вакцини діють інакше, а іноді й менш ефективно* (Заборона, ел. ресурс).

Рева́нш *політ.* — політична боротьба за відновлення старого, колишніх позицій певних груп у суспільстві. *Голова Верховної Ради наголосив, що живемо в тривожні дні та закликав мобілізувати всі державницькі сили, щоб зупинити реванш та не допустити перегляду демократичних перетворень* (ГУ, 21.06.2019).

Реванші́зм *політ.* — політики та частина суспільства, які притримуються постулатів повернення до попереднього суспільного ладу. *Наші телевізійники або свідомо чи підсвідомо надалі живуть у міцних обіймах ностальгії за минулим — бо як інакше пояснити рясність перестарілих телематеріалів пересічної якості та смаку, або під впливом виразної політичної кон'юнктури чи прагнення політичного реваншизму недбало і бездарно творять суміш реваншизму культурного* (Д, 13.01.2006).

Реванші́ст *політ.* — прибічник політики реваншизму. *Реваншисти провокуватимуть хаос, протистояння влади і патріотичних сил, змушуючи першу вдаватися до недемократичних інструментів стримування вулиці й парламентської меншості* (ВЗ, 25.07.2019).

Реванші́стський *політ.* — який стос. до реваншизму і реваншиста. *Якщо піти небезпечним шляхом замороження війни проти України, то фашистські й реваншистські плани та пропаганда у Росії тільки зростатимуть* (Укрінформ, ел. ресурс).

Революці́йний — який може викликати докорінні, радикальні зміни. *У НДР місцева громадськість за допомогою ненасильницького спротиву зайняла місцеві відділення «Штазі» (у кабінетах, сховищах люди знаходили справи). І саме в той революційний час однією з вимог громадськості було збереження цих архівів і надання до них максимально широкого доступу* (УМ, ел. ресурс).

Револю́ція — процес рішучого розриву з минулим, докорінний злам старих політичних інститутів, радикальна заміна колишньої еліти новою контрелітою. *Революція — це далеко не завжди масові заворушення, кровопролитні зіткнення та революційний терор* (ВЗ, 23.12.2019); **Р. гі́дності** — політичні та суспільні зміни в Україні з 30 листопада 2013 р. до лютого 2014 р., викликані протестом громадян України проти протиправного розгону мирної акції студентів і громадських активістів, яка розпочалася 21 листопада 2013 р. як спро-

тив проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на європейську інтеграцію та подальшої відмови від цього курсу. *Серед найбільших досягнень Революції гідності експерти виділяють відновлення курсу на євроінтеграцію, безвіз з ЄС, збільшення прозорості влади та часткове оновлення її еліт* (Д, 12.09.2019); **р. електро́нна** *див.* **р. цифрова́; р. оксами́тові** — революції, за яких докорінна зміна політичного режиму відбувається без застосування збройного насильства. *Зміна політичного режиму в країнах Центрально-Східної Європи відбувалась шляхом мирних народних революцій. Вони отримали назву «оксамитових революцій», що означало безкровне повалення комуністичного режиму в результаті масових вуличних акцій протестів* (Клименко, ел. ресурс); **р. Помара́нчева** — серія великомасштабних протестних акцій, що пройшли в Україні в період з 22.11 до 26.12.2004 р., унаслідок яких відбулися зміни політичної еліти, конституційна реформа та переорієнтація зовнішньої політики. Назву отримала від свого символу — помаранчевого кольору, який демократична опозиція застосовувала для мобілізації протестувальників. *Чи схожі протести в Білорусі із Революцією гідності чи Помаранчевою революцією?* (Д, 21.08.2020); **р. постко́муністи́чні** *див.* **кольоро́ві револю́ції; р. соціа́льна** *соціол.* — докорінні якісні зміни засад суспільного життя, що забезпечують поступальний прогресивний розвиток суспільства. *Соціальні революції націлені на усунення вікових перешкод на шляху розвитку суспільства* (Вікіпедія, ел. ресурс); **р. цифрова́** — широке застосування останніх досягнень науки і техніки: винахід мікросхем, автоматизація виробництва, широке використання комп'ютерів та засобів комунікації, поширення інтернету. *Тема інтернету речей та цифрового світу є неймовірно актуальною, тому що ми живемо в період цифрової революції. До 2020 року об'єм цифрового трафіку збільшиться у 95 разів порівняно з 2005 роком* (ГУ, 26.10.2017).

Регіо́н — територіальна одиниця (район, область, зона), що вирізняється з-поміж інших таких самих одиниць специфічними рисами (географічними, геологічними, етнографічними, економічними та ін.). *Регіони — індивідуальні територіальні одиниці й тому мають власну назву (Київ, столичний регіон, Волинь, Єврорегіон «Буг» та ін.)* (Верменич, ел. ресурс); **р. прикордо́нний** — потенційна територія із притаманною їй географією, екологією, етнічними групами, економічними можливостями тощо, але розділена суверенітетом урядів, що правлять по обидва боки кордону. *Формальних вимог до претендентів на отримання паспорта всього три: володіння угорською мовою, відсутність судимості та угорське походження (з останнім у прикордонних регіонах проблем практично не виникає — треба тільки знайти родича угорця або довести, що хтось із твоїх предків був громадянином Угорщини / Австро-Угорщини до 1920 року або в період Другої світової війни)* (ВолиньPost, ел. ресурс); **р. транскордо́нний** — територія, що охоплює прикордонні регіони (адміністративно-територіальні одиниці) двох або кількох держав, що мають спільний кордон, схожі природничо-географічні умови і між якими встанови-

лися тісні виробничі й соціально-економічні зв'язки. *Транскордонному співробітництву на регіональному рівні та формуванню транскордонних регіонів властиві чотири етапи процесу розвитку: визначення існуючих зв'язків між партнерами, визначення стратегії розвитку, розробка і забезпечення програм розвитку, моніторинг і оцінка* (ВЗ, 16.01.2016).

Регіоналіза́ція *політ.* — розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями, що входять до одного регіону. *Попри драматичні історичні колізії, галичани користувалися загальним виборчим правом — з невеликою перервою — аж до 1939 року. Це стало однією з причин регіоналізації політичної культури українців, з відчутно різним ставленням до представницької влади, до закону, до громадянської активності та до національної незалежності.* (Д, 21.08.2015).

Регіоналі́зм *політ.* — підхід до розгляду й вирішення економічних, політичних та інших проблем з погляду інтересів і потреб того чи іншого регіону. *Ідеї, які становлять сутність регіоналізму і європейського вибору України, не потребують нині захисту, хоча й маємо деякі розбіжності в їхньому трактуванні. Регіоналізм не заперечує плюралізму, багатства альтернатив, не виключає єдності. Він нічого не руйнує, навпаки, відновлює, відроджує* (ГУ, 11.07.2003).

Регіона́льний — який стос. до регіону, певної території (району, області, країни, групи країн). *Місцеве самоврядування та регіональний розвиток — це фундамент держави* (ГК, ел. ресурс).

Регла́мент — сукупність норм, настанов і правил, що регулюють організацію роботи, порядок скликання та проведення сесій, з'їздів, конференцій, нарад, зборів, процедуру виборів членів керівних органів, порядок внесення й обговорення питань порядку денного, вироблення та прийняття рішень, методи визначення доповідача, утворення допоміжних органів, надання прав, обов'язків та повноважень їхнім членам. *Народні депутати проголосували у вівторок зміни до регламенту, які дадуть змогу розпустити фракцію Комуністичної партії України* (ВЗ, 22.07.2014).

Регла́ментний — який стос. до регламенту. *Депутати регламентної комісії підтримали петицію щодо зняття із Монумента Слави прапорів: державного та червоно-чорного* (П, ел. ресурс).

Регре́с — розвиток суспільства або його підсистем за низхідною лінією і повернення до старих, віджилих форм розвитку, що свідчать про суспільний застій і деградацію. *Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ відзначає регрес у процесі розведення сил і засобів в зоні конфлікту на Донбасі* (СіД, ел. ресурс).

Регулюва́ння — вид управлінської діяльності, спрямований на усунення відхилень, збоїв, недоліків у керованій системі шляхом розроблення й упровадження відповідних заходів. *Кабмін хоче відмовитися від регулювання цін на соціально значущі продукти харчування, націнка на які не могла перевищувати 15 %. Про це йдеться в проєкті постанови Кабінету Міністрів, який оприлюднило Мінекономрозвитку* (Д, 28.02.2017); **р. держа́вне** — сукупність

інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є постійно діючим незалежним державним колегіальним органом, метою діяльності якого є державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг* (ГУ, 25.11.2016); **р. держа́вне ри́нку ці́нних папе́рів** — здійснення державою комплексу заходів щодо впорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів, їх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері. *Закон передбачає передавання повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів у частині регулювання та нагляду в системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку* (Д, 12.09.2019); **р. правове́** — здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин. *Прем'єр переконаний, що громадяни більше зароблятимуть усередині країни, чому сприятиме прозора приватизація, залучення інвестицій, поліпшене правове регулювання окремих ринків. А головне — однакові правила для всіх* (УК, 16.11.2019); **р. соціа́льне** — засоби, спрямовані на впорядкування поведінки людей, їхніх соціальних спільностей з метою узгодження і нормалізації суспільних відносин. *У проєкті закону йдеться про соціальне регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування* (ГУ, 07.04.2012).

Режи́м — певні умови, реальні або необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь. *Верховна Рада прийняла закон про правовий режим функціонування держави в разі запровадження воєнного стану. За відповідний закон проголосували 254 народних депутати* (Т, ел. ресурс); **р. авторита́рний** *див.* **авторитари́зм**; **р. антидемократи́чний** — порядок, стан політичного життя суспільства, за якого не реалізований принцип «поділу влади», відсутня або стає формальністю виборність, заборонена діяльність опозиційних партій і організацій, застосовуються політичні репресії, звужені або порушені політичні права громадян, реальна влада зосереджена в руках групи осіб або однієї особи. *На Заході антидемократичний режим, встановлений у російсько-радянській імперії, звикли об'єднувати з італійським фашизмом і німецьким нацизмом в одному понятті тоталітаризму* (УТ, 10.01.2020); **р. демократи́чний** *див.* **демокра́тія**; **р. держа́вний** *держ. упр.* — спосіб функціонування політичної системи і держави, що характеризує реальний поділ політичної влади та вплив у державі й суспільстві. *Державний режим може бути демократичним і антидемократичним, саме це визначає*

елемент форми держави, що регулює сукупність форм і методів здійснення державної влади, а також об'єм та рівень реальності прав і свобод громадян (Д, 18.07.2014); **р. комуністи́чний** *див.* **комуні́зм; р. ліберáльний** *див.* **лібералі́зм; р. особи́стої влáди** *див.* **р. авторитáрний; р. особли́вого партнéрства** — формат співробітництва між суб'єктами міжнародних відносин, насамперед державами і їх союзами, для підвищення їх ролі та ефективного співробітництва. *Основоположними документами, що продовжують визначати відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі, є Хартія про режим особливого партнерства між Україною та Організацією Північноатлантичного договору* (Д, 13.10.2016); **р. перемúр'я** — сукупність умов формальної зупинки воєнних дій між сторонами з метою обговорення умов майбутнього мирного договору. *Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ з початку встановлення режиму перемир'я зафіксувала 908 порушень режиму припинення вогню, серед яких 152 вибухи* (УМ, ел. ресурс); **р. політи́чний** — сукупність методів, засобів і способів, за допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування. *Влада у Франції у XVII—XVIII столітті належала королю, — понад те, держава, по суті, була в короля в «приватній власності». Офіційно тодішні французькі держслужбовці підпорядковувалися не Франції, а її королю. Недарма політичний режим, який там панував, дістав назву абсолютної монархії* (Т, ел. ресурс); **р. припи́нення вогню́** *див.* **р. перемúр'я; р. ти́ші** *див.* **р. перемúр'я; р. тоталіта́рний** — система політичного панування, за якої державна влада, зосереджена в руках вузького кола осіб, ліквідовує конституційні гарантії прав і свобод особи шляхом насильства, поліцейських методів впливу на населення, духовного поневолення, остаточно пронизує всі форми та сфери життєдіяльності людини. *У XX столітті були два найбільші тоталітарні режими — сталінський і гітлерівський. Украй важливо пам'ятати про це, тому що ми живемо по сусідству з державою, яка не просто бажає відбілити сталінський тоталітарний режим, а намагається втілити його методи зараз* (ВЗ, 17.05.2020); **р. фаши́стський** *див.* **фаши́зм**.

Резе́рв держáвний *держ. упр.* — стратегічний запас сировини, матеріалів, палива, деяких видів техніки, продовольства та інших матеріальних продуктів, необхідних для безперервного функціонування економіки на випадок надзвичайних ситуацій, потреб оборони тощо, що створюється і регулярно поповнюється державою. *Збільшення державних резервів у травні відбулося насамперед завдяки купівлі Нацбанком валюти на міжбанківському валютному ринку* (ВЗ, 07.06.2016).

Резе́рв ка́дровий *держ. упр.* — група керівників і спеціалістів, які здатні до управлінської діяльності та відповідають вимогам, що висуваються до кандидата на посаду певного рангу, пройшли процедуру добору й систематичну цільову кваліфікаційну підготовку. *На Рівненській АЕС завершився один з етапів програми підготовки спеціального кадрового резерву керівників підприємства різних ланок управління. Нова система підготовки кадрового резе-*

рву на підприємстві запроваджена з 2017 року, її мета — розвиток і поглиблення управлінських компетентностей активних спеціалістів, підготовка управлінців середньої та вищої ланки, які будуть готові очолити підрозділи та окремі напрями діяльності електростанції (ГУ, 07.09.2019).

Резиде́нт — 1. Фізична особа, яка на законній підставі постійно перебуває, мешкає в країні, але є громадянином іншої країни. *Достатньою підставою для визначення особи резидентом є самостійне визначення нею основного місця проживання на території України у порядку, встановленому Податковим кодексом України, або її реєстрація як самозайнятої особи* (Ligazakon, ел. ресурс); **р. електро́нний** — іноземець або особа без громадянства (яка досягла вісімнадцятирічного віку), що набула своєрідного статусу, який надає можливість отримувати кваліфіковані електронні довірчі послуги, електронні послуги, відкривати банківські рахунки в країні проживання. *Прийнято за основу законопроєкт про особливості оподаткування електронних резидентів* (Р, ел. ресурс). 2. Юридична особа або дипломатичне представництво, що має постійне місце перебування в певній країні. *...Накладено арешт на майно восьми резидентів Російської Федерації та двох резидентів республіки Білорусь* (РС, ел. ресурс). 3. *спец.* Суб'єкт правовідносин, який має додаткові права та обов'язки. *Агентурна група була сформована резидентом під кураторством генерала російських окупаційних сил* (РС, ел. ресурс).

Резолю́ція — 1. Рішення, постанова, які ухвалюють збори, з'їзд, конференція внаслідок обговорення якогось питання. *Річці Мегпай («Сорока») у канадській провінції Квебек нещодавно присвоїли статус юридичної особи на базі двох резолюцій місцевої влади і відповідно до особливостей місцевого екологічного законодавства, яке надає таку лазівку* (М, ел. ресурс). 2. Напис на службовому документі, який зроблений посадовою особою та містить прийняте нею рішення. *Ретельного аналізу зі сторони Верховної Ради та її профільних комітетів потребує Звіт Європарламенту про виконання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що був схвалений відповідною резолюцією від 11 лютого 2021 року* (ГУ, 15.02.2021).

Реінтегра́ція *ек., політ.* — налагодження розірваних економічних, політичних, культурних взаємозв'язків між суб'єктами господарської діяльності. *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України завершило розробку проєкту закону про державну політику перехідного періоду* (УМ, ел. ресурс).

Ре́йдер — фізична або юридична особа, яка спеціалізується на перехопленні оперативного керівництва підприємством чи заволодінні його власністю, використовуючи спеціально інсценований бізнес-конфлікт та інші заходи. *Полтавські слідчі направили до суду обвинувачення стосовно 5 рейдерів, які привласнили 3 агрофірми на Харківщині* (П, ел. ресурс).

Ре́йдерство — протиправне привласнення об'єктів нерухомості, майна. *Сьогодні бізнес потерпає від корупції, економічної кризи, а до цих всіх проблем додалося ще й рейдерство* (AgroPolit, ел. ресурс).

Ре́йдерський — який стос. до рейдерства, рейдера. *Державні органи юстиції, які здійснюють наглядову функцію і є гарантами дотримання законності, навпаки повинні протидіяти рейдерським схемам та поглинанню підприємств* (Вголос, ел. ресурс).

Ре́йтинг *соціол.* — показник оцінки чиєї-небудь діяльності (спортсменів, музикантів, політиків, суспільних діячів), що встановлюється соціологічним опитуванням, голосуванням, визначений тим місцем, яке займає ця особа. *Рейтинг інвестиційної ефективності областей є щоквартальним* (ЗО, ел. ресурс); **р. політи́чний** — комплексна оцінка стану політичного об'єкта, яка дає змогу зарахувати його до певного класу чи категорії. *Але столиця — це політичний медіатор, і тепер політичний рейтинг обвалиться в регіонах* (ДТ, 06.02.2020).

Ре́йтинговий *соціол.* — який стос. до рейтингу. *Праймериз — це рейтинговий відбір кандидатів на виборні посади серед представників однієї партії. Він буває відкритим, коли голосувати може будь-який громадянин, і закритим, коли право голосу мають тільки члени партії, що проводять попередні вибори* (ГУ, 13.07.2010).

Ре́йтинговість *соціол.* — здатність конкурувати з кращими представниками певної галузі, соціальної групи. *Рейтинговість будь-якої політичної сили визначають її виборці: у першому турі виборів президента виборці радше голосують «за» кандидатів, яким симпатизують, а в другому — для значної кількості респондентів голосування розглядається як вибір «проти» суперника* (УК, 23.11.2019).

Ре́кет — вимагання, шантаж, іноді здирство, що звичайно набуває форм організованої, як правило, групової злочинності із застосуванням погроз, жорстокого насилля, взяття заручників тощо. *Громадська активістка розповідає, що минулої п'ятниці їй повідомили про рекет на Святошинському ринку. Дівчина приїхала на місце події і хотіла розібратися в причинах такої діяльності* (ГУ, 16.07.2013).

Рекети́р *див.* **вимага́ч**.

Рекламува́ння політи́чне — форма комунікації; друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, політичну силу (партію, рух, групу), платформу, програму, ідею, що оплачується та виходить безпосередньо від самої зацікавленої особи (партії, руху, групи) чи її представника з метою зростання популярності, збільшення кількості прихильників, здобуття голосів чи публічної підтримки. *Кандидати продовжують політичне рекламування в інтернеті в день виборів попри заборону. Рух ЧЕСНО зафіксував агітацію за чи проти різних кандидатів* (Т, ел. ресурс).

Ренега́т *див.* **зра́дник**.

Репара́ція — повне або часткове відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала воєнну агресію, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу. *…Після Першої світової війни Німеччина щорічно сплачувала певну суму репарацій (починаючи з 1 млрд марок у 1924 р. і до 2,5 млрд — у 1928—1929 рр.)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Репатріа́нт — особа, яка повертається на батьківщину внаслідок репатріації та поновлення її у правах громадянства. *Газета «Джерусалем Пост» переконана, що головна мета візиту Беньяміна Нетаньяху — це боротьба за ізраїльських виборців, які є репатріантами з пострадянського простору або їхніми нащадками* (УМ, ел. ресурс).

Репатріа́ція — 1. Повернення емігрантів у країну, звідки вони походять, із поновленням їх у правах громадянства. *Парламент Данії збирається переселити мігрантів у табори поза межами міст і містечок. З такою ініціативою виступила антиіммміграційна данська Народна партія, представники якої сподіваються, що такі заходи призведуть до зміщення акценту урядової міграційної політики в бік репатріації мігрантів, а не їх інтеграції у данське суспільство* (Д, 21.01.2016). 2. Повернення на батьківщину військовополонених і цивільних осіб, які опинилися за межами своєї країни внаслідок війни. *Третя Женевська конвенція 1949-го була покликана запобігти повторенню усіх злочинів проти військовополонених, які були зафіксовані під час Другої світової. Конвенція також приділяє увагу їх звільненню та репатріації* (Т, ел. ресурс).

Репатрійо́ваний — людина, яка репатріювалася. *Претенденти на Карту поляка, як і раніше, не можуть її отримати, якщо консул дізнається, що вони або їхні предки були «репатрійовані» з території Польщі до України на підставі угоди про обмін населенням, підписаної з УРСР у 1944 р.* (Z, ел. ресурс).

Репатріюва́тися — повертатися на батьківщину з полону, еміграції тощо. *Ян Раухвергер народився в Туркменістані, в евакуації, потім жив у Києві та Москві, репатріювався до Ізраїлю, тривалий час мешкав у Парижі та Нью-Йорку і 2002 року оселився в ізраїльському місті Яффа* (Д, 25.10.2016).

Репре́сія — захід державного примусу карального характеру, який із погляду міжнародного права та природних прав людини не може бути визнано обґрунтованим. *...Наприкінці 1980-х КДБ засуджував злочини 30-х років і коли отримав вказівки від партійної верхівки сприяти розсекреченню, реабілітації жертв репресій, то все це виконував* (РС, ел. ресурс); **р. політи́чні** — законні та / або незаконні політико-дискримінаційні заходи управлінського, організаційно-правового, ідеологічного, економічного, фізичного характеру, які є інструментом збереження, підтримки сприятливої для керівництва держави внутрішньополітичної кон'юнктури та її монополії на політичну владу. *День пам'яті жертв політичних репресій відзначається згідно з Указом Президента від 21 травня 2007 року, щорічно у третю неділю травня, з метою належного вшанування пам'яті жертв політичних репресій, привернення уваги суспільства до трагічних подій в історії України, викликаних насильницьким впровадженням комуністичної ідеології* (Укрінформ, ел. ресурс).

Репресо́ваний — особа, до якої застосовані каральні заходи. *Директор Архіву національної пам'яті <...> розповідає, що в українські архіви звертаються не тільки родичі репресованих, які опинилися за кордоном, але і професійні дослідники...* (РС, ел. ресурс).

Репресува́ти — піддавати кого-небудь репресії. *«Допомагати і захищати» чи репресувати? Як українці сприймають дії міліції?* (РС, ел. ресурс).

Ресоціаліза́ція — 1. Процес, спрямований на відновлення морального, психічного, фізичного стану особи, її соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність до загальновизнаних суспільних правил та юридичних норм. *Принципи реабілітації — «рівний — рівному» та принцип інклюзії, коли відновленню сприяє знайомство з досвідом іншої людини з інвалідністю, яка вже пройшла етап реабілітації та ресоціалізації, зайняла активну життєву позицію й досягла хороших результатів* (Д, 09.12.2018). 2. У сфері виконання покарань — процес підготовки засудженого до повернення в суспільство, що ґрунтується на відновленні позитивних зв'язків, відносин і розвитку в засудженої особи соціально корисних умінь та навичок, необхідних для повноцінного існування в соціумі. *…Одним із пріоритетних напрямків сприяння дієвій ресоціалізації засуджених у 2021 році у державній установі «Маневицька виправна колонія (№ 42)» визначене питання оформлення засудженим паспорта громадянина України* (Конкурент, ел. ресурс).

Респонде́нт *соціол.* — особа, яка в процесі опитування виступає як джерело первинної інформації. *Під час <…> опитування ми цікавилися, чого, на думку респондентів, більше за все не вистачає нашій правлячій еліті* (Д, 07.04.1999).

Респу́бліка *держ. упр.* — 1. Форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а главу держави обирає населення або представницький орган. *Науковці виділяють дві форми правління: монархія і республіка — де остання передбачає участь усього народу в управлінні державними справами* (Т, ел. ресурс). 2. Держава з такою формою правління. *Влада Демократичної республіки Конго заявила про виявлення у країні понад 520 випадків зараження чумою за останні три місяці* (Еспресо, ел. ресурс); **р. парла́ментська** — форма правління й організації державної влади, за якої парламент відіграє провідну роль у політичній системі. *Абсолютна більшість європейських держав живе в парламентських республіках. Парламентська республіка полягає у провідній ролі парламенту, той формує Кабінет Міністрів і разом вони відповідають за ситуацію в державі* (ГУ, 19.09.2007); **р. президе́нтська** — форма правління, за якої представницькі органи влади відіграють у системі державної влади істотну, але не домінувальну роль, тобто президент є і главою держави, і главою уряду; президент обирається всенародно; парламент не має права змістити уряд. *Потрібно думати про зміну конституції, тому що у нас президентська республіка, але президентська республіка передбачає баланс влади, президентська республіка передбачає право парламенту ухвалити рішення про імпічмент президента* (ВЗ, 28.12.2012).

Республіка́нець — член республіканської партії. *Під дахом Капітолія зустрічаємося з американськими сенаторами, конгресменами. У них своя постійна конкуренція — між республіканцями і демократами* (ГУ, 21.12.2011).

Республіка́нізм — політико-правова доктрина та ідеолого-політичний рух, зорієнтовані на ідеалі республіки як форми правління та політичного устрою. *Популярності зелений колір набув на початку 19 століття, під час підйому ірландського націоналізму й республіканізму* (УП, ел. ресурс); **р. громадя́нський** — традиція політичної думки, що підкреслює взаємозв'язок свободи особистості та участі громадян у просуванні спільного блага. *Концепція «республіки» передбачає інклюзивну концепцію нації, де виникає здоровий громадянський республіканізм, нове поняття громадянства, що будується на принципах включення* (Фісун, Мовчан, 2012: 6); **р. демократи́чний** — теорія демократизації світового ладу. *Через досвід республік і міст-держав Італії, Німеччини, Нідерландів принцип демократичного республіканізму втілився у формування першої стійкої республіки в Нідерландах, потім у вигляді парламентської монархії в Англії, а також у США, Франції, інших країнах* (НВ, ел. ресурс).

Республіка́нський — 1. Який стос. до республіки. *Міжнародний республіканський інститут оприлюднив кілька рекомендацій для України, щоб вдосконалити демократичний процес* (РС, ел. ресурс). // Який відбувається, діє в межах республіки. *11 серпня група озброєних працівників СБУ в масках заблокували офіс Кримської республіканської партійної організації* (УТ, 17.08.2010). 2. Який стос. до республіканця. *Невдалі для Ніккі Гейлі результати практично гарантують перемогу Дональда Трампа на республіканських праймеріз і номінацію в президенти від Республіканської партії* (РС, ел. ресурс).

Ресталінізáція — різновид ідеологічного курсу чи державної політики загалом, що спрямований на реабілітацію сталінізму як різновиду лівоекстремістського тоталітарного режиму, політичної постаті Й. Сталіна з метою використання в модифікованому вигляді окремих інструментів і методів діяльності останнього в нових суспільно-економічних умовах. *...Усе більших обертів набуває ресталінізація — частішають позитивні чи нейтральні згадки про Сталіна у ЗМІ, диктатора вважають неодмінною складовою нової державної ідеології — культу Перемоги* (Т, ел. ресурс).

Реструктуризáція *фін.* — угода кредитора з позичальником, який має труднощі з виконанням своїх фінансових зобов'язань, про нову схему їх погашення. *Процедурою реструктуризації користувалися досить активно як представники бізнесу (комерційні банки та фінансові компанії), так і державний фінансовий сектор* (ЕП, ел. ресурс).

Ресу́рс — 1. Запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби. *Економічний ресурс: промисловий та сільськогосподарський потенціал, в який можна інвестувати на вигідних умовах, та значний ринок, який можна контролювати* (ВЗ, 05.12.2019). 2. Засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності. *Державці вимушені проводити зважену зовнішньоекономічну політику, і лише тоді держава отримає позитивний ефект. Найнагальніше завдання тут — одержати ресурс, якого немає в нас, але який є жит-*

тєво необхідним (УТ, 01.02.2014); **р. адміністрати́вний** — використання політичними силами владних повноважень, зв'язків з урядовими установами. *Одним з інструментів порушення виборчого права якраз і є адміністративний ресурс, використання якого супроводжується тиском влади на виборчі комісії та виборців* (ГУ, 11.12.2003); **р. вла́ди** — закони, можливості, засоби, які має влада і які вона готова задіяти і використовує задля того, щоб зміцнити, посилити свої позиції. *У будь-якій справі має бути задіяний не лише ресурс влади, багатства, сили, а й ресурс розумності, відповідного інтелектуального вишколу та професійної компетентності. Тільки коли цей ресурс стає повноправним учасником будь-якої справи, визначаючим її перебіг, сама справа стає цивілізованою* (Д, 05.06.2015); **р. держа́вні** — кошти державного або місцевих бюджетів, майно та інші матеріальні активи об'єктів контролю, що перебувають у їхньому управлінні або в повному господарському підпорядкуванні. *Основні державні ресурси спрямовуватимуть на ті заходи з «активізації розвитку економіки», що допоможуть у максимально короткий термін покращити життя кільком сім'ям* (Т, ел. ресурс).

Ретрогра́д — особа, яка прагне повернутися до колишнього порядку, противиться прогресу, має відсталі погляди на суспільне життя. *Основне правило ретрограда: «Хай все буде так, як було досі»* (ВЗ, 27.07.2019).

Референ́дум — спосіб прийняття законів та інших рішень із найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усенародне голосування. *Декларація про державний суверенітет стала основою для «Акта проголошення незалежності України», ухваленого Верховною Радою 24 серпня 1991 року. Тоді фактично вдруге Україна була проголошена незалежною демократичною державою й остаточно виведена зі складу СРСР. І потім, як ми знаємо, незалежність країни була підтримана на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року* (УМ, ел. ресурс); **р. законода́вчий** — голосування, унаслідок якого затверджується, змінюється або відхиляється певний закон. *Удосконалення системи ухвалення рішень дасть змогу пришвидшити реформи в Україні й розв'язати проблеми, які тривалий час були хронічними для нашої держави. Такі зібрання перетворилися на регулярні, саме такий формат розмови дає змогу опрацьовувати й виводити на законодавчий референдум чимало важливих для підприємців ініціатив* (УК, 16.04.2019); **р. конституці́йний** — голосування, внаслідок якого затверджується, змінюється або відхиляється конституція. *За предметом всеукраїнський референдум може бути: про схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України (конституційний референдум)* (УТ, 27.02.2012); **р. манда́тний** — одна з форм прийняття державних рішень більшістю громадян, які взяли участь у голосуванні. *У Швейцарії розрізняють три види референдумів: мандатний (обов'язковий), факультативний (необов'язковий) та за народною ініціативою* (УТ, 14.05.2013); **р. обов'язко́вий** — голосування, проведення якого є обов'язко-

вим для вирішення визначених законом питань. *Парламент Литви вирішив, що референдум про розширення інституту подвійного громадянства відбудеться в травні наступного року одночасно з президентськими виборами. Згідно з прийнятою постановою, на обов'язковому референдумі відбудеться голосування зі зміни тексту 12 статті Конституції* (Д, 18.10.2018); **р. плебісцита́рний** — прийняття рішень, що регламентується національним законодавством, але предметно близьке до плебісциту: голосування про вихід території з певної держави та існування як самостійної держави або входження в іншу державу; голосування щодо об'єднання територій чи незалежних держав в одну державу. *У рамках науки плебісцитарний референдум здебільшого ототожнюється з плебісцитом як затвердження політичного рішення шляхом голосування, тобто як звернення до виборчого корпусу з метою ухвалення остаточного рішення з конституційних, законодавчих або внутрішньо- і зовнішньополітичних питань* (Д, 04.09.2007); **р. факультати́вний** — голосування, що є одним із можливих, але не обов'язкових шляхів вирішення тих чи тих питань. *Факультативний референдум — це такий референдум, який можна й не проводити. Але зазначений референдум обов'язково проводиться за ініціативою певної конституційно визначеної кількості громадян* (Inlawalmanac, ел. ресурс).

Референту́ра — підрозділ якої-небудь структури; група; команда. *У складі проводу* (ОУН. — *Ред.*) *утворювалися референтури для ведення практичної роботи: ідеологічної, соціально-економічної, військової, політичної, культурно-освітньої, організаційної* (ГУ, 11.06.2016).

Реф́орма — перетворення, зміна, перевлаштування якої-небудь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ), що не знищує основ чинної соціальної структури. *Реформа наукової сфери повинна містити комплекс перетворень, які стосуються оптимізації системи управління, організації та функціонування науки в Україні; реалізації переходу від принципу базового до конкурсного (грантового) фінансування науки, і лише після цього — нарощування обсягів фінансування науки; комерціалізації діяльності наукових установ; зміцнення кадрового потенціалу шляхом забезпечення зміни поколінь у науці, а також інтеграції у світовий науковий простір* (ГУ, 15.11.2017); **р. адміністрати́вно-територія́льна** — адміністративні зміни, що полягають у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізації), та зміни адміністративно-територіального поділу. *У контексті адміністративно-територіальної реформи значно послаблюється вплив центральних і обласних органів влади, натомість суттєво зростає значення рад громад і їхніх голів* (ВЗ, 11.11.2020); **р. політи́чна** — поступова зміна інститутів політичної системи і всього суспільного ладу правовими засобами звільненням суддів, розпуску парламенту в разі неможливості сформувати уряд. *…Жодна політична реформа не відбувалася без певного залучення на тому чи іншому етапі в тій чи іншій формі <...> Групи підтримки G7 або координації з ЄС* (Д, 06.03.2018); **р. соціа́льна** —

перетворення, зміна, нововведення, перевлаштування якоїсь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, організацій, закладів), без усунення основ чинної соціально-політичної структури і наявного суспільного ладу. *Зниження рівня соціалізації населення України на певному етапі трансформації свідчить про гальмування комплексу соціальних реформ. Кардинально змінити інертність громадян можна лише завдяки зваженим та цілеспрямованим заходам соціальних реформ* (Т, ел. ресурс).

Реформі́зм — система поглядів та політична течія, що дає можливість за допомогою реформ добиватися послаблення і усунення при капіталізмі антагоністичних суперечностей, перетворення капіталізму на суспільство соціальної справедливості «рівних можливостей», «загального добробуту». *Джавахарлал Неру свого часу зазначав: «реформізм у критичний момент неспроможний вирішити жодної життєво важливої проблеми»* (Д, 04.09.2007).

Реформува́ти — змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ); перетворювати, перебудовувати. *Уряд планує реформувати Національну академію наук* (Osvita, ел. ресурс).

Рецéсія *ек.* — зниження рівня ділової активності країни, що характеризується, як правило, зменшенням реального ВВП протягом принаймні шести місяців. *Наслідки пандемії, спричиненої неконтрольованим поширенням коронавірусу COVID-19, уже спричинили початок рецесії для глобальної економіки* (Д, 27.03.2020).

Речене́ць — 1. Відтинок, проміжок часу, визначений, установлений для чого-небудь; термін. *З огляду на виняткові обставини, пов'язані з пандемією, Фундація Українського Вільного Університету продовжує реченець подання праць на Літературно-науковий конкурс імені Воляників-Швабінських до 31 серпня 2020 року* (ФУВУ, ел. ресурс). 2. Призначений, установлений момент, час виконання або настання чого-небудь; дата. *Декларування доходів громадян: реченець — 30 червня* (ВГ, ел. ресурс).

Ре́чник *політ.* — 1. Прессекретар високопосадової особи (президента країни, Єврокомісії тощо). *Зовнішньополітичний речник найбільш чисельної фракції бундестагу ХДС / ХСС Юрген Гардт наголосив на підтримці його партією України: «Ми розуміємо, яку високу ціну Україна платить за свободу. Християнські демократи на 100 % підтримують Україну»* (ДТ, 20.12.2019). 2. Виразник чиєїсь волі або певної позиції. *Липинський став речником українського елітаризму. І тут він свідомо йшов проти течії, стояв ледь не одинцем серед демократичної та народолюбної інтелігенції, яка вже встигла остаточно поставити хрест на своєму «панстві», раз і назавжди зневіритися в потребі існування вищих прошарків в інтересах української справи* (Т, ел. ресурс).

Ри́зик — можливість небезпеки внаслідок певних рішень чи дій. *Оксфордські науковці віднесли Україну до країн з найбільшим ризиком другої хвилі COVID-19* (УМ, ел. ресурс); **р. політи́чний** — міра очікуваної невдачі

політичної діяльності, що визначається як співвідношення ймовірності неуспіху вжитих заходів і ступеня несприятливих наслідків, зумовлених утіленням прийнятих політичних рішень. *В оцінці політичних ризиків важливо вивчити політичну ситуацію в країні партнера і країнах транзиту* (Д, 23.04.2018).

Ри́нок — місце погоджених дій продавців та покупців з питаннями ціни, необхідної кількості товару. *Ще одна продавчиня на ринку <...> говорить, що яйця подорожчали ще з грудня і ціна на них, швидше за все, впаде вже, коли кури почнуть більше нестися* (ПЖІП, ел. ресурс); **р. вла́ди** — один із різновидів загального політичного ринку і разом з тим чітко окреслена самостійна сфера (ідеї, концепції, програми, відносини між суб'єктами політики і політичного процесу тощо). *...Вибудувано таку адміністративну систему, яку можна визначити як «ринок влади». На цьому «ринку» центральні органи влади, і насамперед адміністрація Президента, виконували функцію «центрального оператора», який надавав доступ до можливостей, матеріальних і культурних ресурсів тим чи тим регіональним групам, що постійно конкурують між собою за вплив на цього «оператора»* (ГУ, 18.12.2004); **р. вну́трішній** — форма господарського спілкування, за якої все, призначене для продажу, реалізує сам виробник усередині країни. *Перша з найбільших нафтових компаній США почала відправляти нафту за кордон, намагаючись розвантажити внутрішній ринок, де пропозиція перевищує попит* (ВЗ, 04.03.2016); **р. землі́** — система економіко-правових відносин, що забезпечує його суб'єктам здійснення цивільно-правових угод з приводу переходу права власності на земельну ділянку або права користування нею з урахуванням попиту та пропозиції. *...Запропонований владою ринок землі не спрацює в Україні, адже європейські країни, які це впроваджували, починали вводити в обіг землю в інших умовах* (UNN, ел. ресурс); **р. міжнаро́дний** — сукупність частин національних ринків, які безпосередньо пов'язані з іноземними ринками. *Монетний двір України планує вийти на міжнародний ринок — виготовляти продукцію на замовлення інших держав* (Д, 23.04.2018); **р. націона́льний** — система соціально-економічних відносин, за допомогою яких здійснюється обіг капіталу, купівля-продаж трудових послуг та реалізація вироблених економічних благ у межах окремого національного господарства. *Національний ринок товарів, маркованих як екологічні, швидко зростає. Позначка «еко» означає, що товари складаються виняткова з натуральних матеріалів* (Т, ел. ресурс); **р. політи́чний** — система взаємодії суб'єктів політичних відносин, які змагаються за право розпоряджатися часткою політичної влади, що їм довірив пересічний громадянин під час виборів. *Події 2004 року фактично сформували політичний ринок, де переможця визначали не кулуарні домовленості <...> а демократичні вибори* (Т, ел. ресурс); **р. рекла́ми** *див.* **р. рекла́мний; р. рекла́мний** — сукупність наявних та потенційних споживачів реклами зі схожими потребами стосовно конкретного товару чи послуги, з достатніми

ресурсами, а також із готовністю та можливістю купувати. *Оцінити можливе падіння рекламного ринку внаслідок кризи, викликаної пандемією, наразі складно. Однак розуміючи, що ринок реклами чекають важкі часи, підприємці спробували частково перепрофілювати свій бізнес* (УК, 18.06.2020); **р. світови́й** — сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, заснованих на міжнародному розподілі праці та розподілі факторів виробництва. *Світовий ринок сільгоспсировини досяг насичення, про що свідчить пониження цін на основні товарні позиції* (Д, 01.11.2018).

Рі́вень життя́ *соціол.* — поняття, що характеризує міру задоволення соціально-економічних та духовних потреб людей. *В умовах глобальної фінансової кризи якраз сировинні ринки страждають насамперед: ціни на сировину падають, попит скорочується, світова криза може спричинити скорочення ВВП країни, а значить — знизити і без того невисокий рівень життя середньостатистичного українця* (УМ, ел. ресурс).

Рі́вність — рівні можливості суб'єктів прав людини. *Рівність — гасло кожної революції. Але після революції це гасло зраджують* (Docuclub, ел. ресурс); **р. ге́ндерна** — рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. *Тема гендерної рівності в різних сферах українського суспільного життя стала однією із найбільш обговорюваних протягом останніх чотирьох років* (НВ, ел. ресурс); **р. кла́сова** — суспільний устрій, за якого усі члени суспільства мають рівні права. *Держава давала громадянам зрозуміти, що занадто багатим і ощадливим не варто бути в країні «класової рівності»* (ВЗ, 20.03.2017); **р. соціа́льна** — правова, політична, статусна рівноправність членів суспільства, рівні можливості їхніх соціальних шансів, доступу до інтелектуальних, професійних, моральних тощо надбань і матеріальних благ; мета та ідеал гуманістично-орієнтованих філософських, політичних, правових вчень. *Прагнучи вказати людям шлях до соціальної рівності та матеріального добробуту, молоді німецькі революціонери підводили їх насправді до рабської залежності від всесильної держави* (УТ, 07.03.2019).

Рі́шення політи́чне — політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта й визначення перспектив його подальшого розвитку. *Жодне політичне рішення не може замінити історичну правду* (М, ел. ресурс).

Рі́шення управлі́нське *держ. упр.* — сформульовані суб'єктом управління (керівником, керівним органом) завдання і модель способу діяльності, поведінки, яку має здійснити об'єкт управління. *...Політик повинен розуміти, що пропонують експерти, але вибирати те управлінське рішення, яке сприйме суспільство. Без взаємодії з суспільством жодне рішення не може бути ефективно впроваджене* (Д, 13.05.2014).

Розве́дення військ — взаємне відведення військових сил і засобів з обох боків лінії зіткнення. *Військові наразі не мають довіри до поспішних рішень влади та вважають розведення військ поблизу Станиці, Золотого та Петрівського небезпечним, адже воно відбувається в осінньо-зимовий період та призведе до збільшення «сірої зони»* (Укрінформ, ел. ресурс).

Ро́звиток політи́чний — багатовимірний процес, коли в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни в політичній поведінці, політичній культурі та політичній системі суспільства. *Непересічна роль політичної науки стає зрозумілою, адже вона прогнозує політичний розвиток суспільства, створення теоретичних засад внутрішньої та зовнішньої політики* (ГУ, 27.01.2007).

Ро́звиток соціа́льний — тип змін у суспільстві, який відзначається переходом усіх соціальних відносин до якісно нового стану. *Новоутворені країни опинилися на роздоріжжі. Яким шляхом іти, як розвиватися? Мудрі й патріотичні правителі обрали б курс на соціальний розвиток (освіта, права і свободи тощо) та новітніх галузей економіки, паралельно оберігаючи країну та внутрішній ринок від впливу колишніх метрополій, інтереси яких залишалися вкрай потужними* (Т, ел. ресурс).

Ро́звиток суспі́льний — безперервний процес істотних, необхідних і незворотних суспільних змін, які мають визначатися внутрішніми законами розвитку історичного процесу. *Суспільний розвиток має набути не хвилеподібного накопичення обурення владою, а сталого усвідомлення відповідальності за державу широкими прошарками населення, розуміння норми Конституції, що саме народ є джерелом влади* (Д, 25.05.2016).

Роздержа́влювати, роздержа́вити — процес, за якого державне майно шляхом продажу чи ін. переходить в інші форми власності. *Як нам видається, за бажанням терміново «роздержавити» пресу насправді криється прагнення шляхом нехитрих маніпуляцій встановити тотальний контроль над четвертою, поки що не до кінця захопленою, гілкою влади* (ДМ, ел. ресурс).

Розкрада́ння — різновид корупції, що полягає в умисному незаконному оберненні певним способом чужого майна на свою користь або для збагачення інших осіб. *Обговоривши практику застосування судами законодавства в кримінальних справах про розкрадання державного та колективного майна на підприємствах і в організаціях агропромислового комплексу, Пленум Верховного Суду України зазначає, що суди в основному правильно застосовують закон при розгляді справ цієї категорії* (Rada, ел. ресурс).

Роль *соціол.* — набір норм, що визначають способи та правила поведінки людей, які мають ту чи ту соціальну позицію, статус, функції. *У ретрансляції новин однакову роль відігравала як читацька, так і усна культура жителів. Попри те, що ці перші медіа інформували про різноманітні події, їх не можна кваліфікувати як перші газети: вони з'являлися спорадично й висвітлювали окремо взяті сюжети* (Т, ел. ресурс); **р. ге́ндерна** — нормативний різновид

поведінки людини в суспільстві, що очікується та вимагається від неї як від представника / представниці конкретної статі. *Слова гендер, гендерна роль, психологічне насильство, економічне насильство <…> стали частиною освітнього процесу та медійного простору* (УП, ел. ресурс); **р. соціа́льна** — нормативний різновид поведінки індивіда, який займає певну соціальну позицію (в суспільстві, групі, організації) і виконує відповідні їй функції. *Нова соціальна роль потребує готовності до патріотичного виховання громадянина України. Украй важливо швидше утвердити систему патріотичних цінностей — патріотизму саме до України* (ГУ, 18.07.2006).

Рота́ція *політ.* — постійне оновлення, зміна складу представницьких органів з метою запобігання їхньої бюрократизації. *У Львівській ОДА очікуються кадрові ротації серед керівної верхівки. На погодженні Кабміну перебувають документи про призначення нових заступників голови Львівської ОДА* (ВЗ, 25.03.2020). // Оновлення, зміна складу якої-небудь групи, організації тощо. *Ротація в зоні бойових дій означає заміну особового складу, що виконує бойове завдання та бере безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони...* (Ligarakon, ел. ресурс).

Русифіка́ція *див.* **зросі́йщення**.

Русофі́л — прихильник росіян і всього російського. *Болгарські русофіли ледве розмовляють російською, навіть не бачили у своєму житті російської книжки* (Д, 25.06.2006).

Русофо́б — противник, ненависник росіян і всього російського. *Історик <…> публічно зізнався в тому, що він русофоб, пояснивши свою русофобію тим, що йому не подобаються ціннісні орієнтації більшості населення Росії* (Д, 08.06.2017).

Русофо́бія — різновид ксенофобії, що полягає в неприязному та ворожому ставленні до Росії та / або росіян. *Привертає увагу специфічне потрактування поняття «русофобія» в російській політичній пропаганді, де «русофобію» розуміють як ненависть до Росії, російської мови, культури та історії* (РС, ел. ресурс).

Рух *перен.* — громадська діяльність або масовий виступ, спрямований на досягнення певної мети. *Саме революція дозволила нам відбити в режиму власну державу, тож тепер відсіч російському вторгненню дає не партизанський рух <…> а держава і регулярна армія* (РС, ел. ресурс); **р. антия́дерний** — організована на добровільних засадах боротьба (протести) широких мас населення проти вироблення і використання ядерної енергії як у військових, так і в мирних цілях. *У лютому 1989 року в Казахстані було створено перший на території СРСР антиядерний рух. Він отримав назву «Невада-Семипалатинськ»* (УМ, ел. ресурс); **р. волонте́рський** — добровільна, доброчинна, неприбуткова й умотивована діяльність, що має суспільно корисний характер. *Волонтерський рух підтримки закарпатських військових просить долучатися до акції «Нашим потрібна вода»* (ЗО, ел. ресурс); **р. грома́дсько-**

політи́чний — структурно неоформлені масові об'єднання громадян та організацій різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність яких, як правило, має тимчасовий характер і найчастіше спрямована на виконання певних часткових завдань, після вирішення яких вони або розпадаються або консолідуються в нові політичні партії чи громадські організації. *Литовський громадсько-політичний рух «Саюдіс» (спершу називався «Литовський рух за перебудову»), що впевнено вів країну до суверенітету в найкритичніших 1988—1990 роках, згуртував дуже різних людей: за фахом, долею, навіть баченням нової Литви* (УТ, 25.02.2011); **р. на за́хист прав люди́ни** — політичний, громадський процес із вимогами дотримання прав людини (Конвенції ООН із прав людини, інших національних угод, домовленостей). *Найбільшим досягненням у царині руху на захист прав людини стали свобода слова і політичний плюралізм, але для необоротного поступу цього замало. Боротьба з бідністю, демографічна криза, безробіття, проблеми в пенітенціарній системі, гальмування судової реформи та безліч інших кричущих проблем залишаються актуальними* (ГУ, 10.12.2005); **р. о́пору** — політичний протест (часто законспірований), учасники якого вважають чинний порядок, зокрема й політичний, таким, що об'єктивно загрожує правам і свободам громадян, або й узагалі є незаконним, таким, що не повинен існувати. *Книга криворізького історика Олександра Мельника «Антибільшовицький рух опору на Криворіжжі (1919—1923)» безумовно стане важливим джерелом історичної правди, що так потрібна для відтворення подій, пов'язаних з відчайдушним спротивом місцевого селянства встановленню тоталітарного більшовицького режиму як основи новітньої Російської імперії — майбутньої Радянської комуністичної держави* (Д, 08.02.2018); **р. повста́нський** — форма громадської активності населення, яка виступає проти чинної державної влади або за соціально-політичні перетворення; спирається на підтримку народних мас і використовує методи збройної боротьби. *У деякій мірі повстанський рух в Іраку нагадує повстанські рухи минулого, адже конфлікт в Іраку є одним із тих, у якому повстанці використовують жахливі методи для залякування громадськості, виявлення та демонстрації недоліків уряду та спонукання режиму до дуже гострого реагування, що може налаштувати народ проти нього* (Д, 08.06.2005); **р. правозахисни́й** — діяльність неурядових організацій (міжнародних, регіональних, національних, громадських), їх членів та окремих осіб, спрямованих на захист прав людини мирними засобами від свавілля державних структур, посадових осіб, дій злочинних угруповань, військових підрозділів у зонах збройного конфлікту тощо. *Правозахисний рух в Україні, найпотужніший на теренах колишнього СРСР, чомусь викликав і викликає чимало суперечок, некомпетентних та зверхніх оцінок, роздратування не тільки держчиновників* (Д, 13.06.2014); **р. прихи́льників ми́ру** — масовий протест проти війни з вимогами припинення гонки озброєнь, з організацією контролю над озброєнням, роззброєнням. *У теперішній час шириться рух*

прихильників миру за відвернення ядерної катастрофи, яка чорною хмарою нависла над планетою. Поруч із широкими масами, активну боротьбу за збереження миру ведуть як голови держав, так і видатні політичні та громадські діячі багатьох країн світу (ДТ, 05.04.2019); **р. альтернати́вний** — громадське протистояння проти традиційних організацій (державних, політичних партій, профспілок тощо) у вирішенні глобальних, регіональних, місцевих питань і проблем (екології, війни і миру, демократизації суспільства, забезпечення якості, рівня життя). *Збирання у руках влади всіх важелів — адміністративних, правоохоронних, судових перетворює її на механізм, спроможний підпорядкувати собі будь-які альтернативні рухи чи суспільні групи.* (Т, ел. ресурс); **р. політи́чний** — масовий протест, метою якого є політичні цілі, однак такі, що не мають достатньо чіткої організаційної структури, фіксованого індивідуального членства. *Політичні рухи переходять на новий етап свого розвитку. Головне завдання — постати не як вузькофункціональний, а як загальнонаціональний патріотичний рух, з метою об'єднати всіх патріотів України* (ВЗ, 28.12.2015).

С

Салафі́зм *рел.* — ісламський сунітський традиціоналізм, представники якого закликають до неухильного виконання всіх норм корану. *Наростає розрив між сунізмом та шиїзмом (які постають вже не просто головними течіями всередині ісламу, а, по суті, різними моделями ісламської цивілізації), активно дистанціюється від сунізму салафізм* (ПІК, ел. ресурс).

Салафі́т *рел.* — прихильник ідей салафізму. *Відомий йорданський салафіт Мохаммед Шалабі пояснює виданню, що єдина причина можливої західної операції в Сирії полягає в тому, щоб «перешкодити сирійському народові створити ісламську державу»* (Д, 10.09.2013).

Са́міт — зустріч, переговори або нарада на високому рівні (керівників держав, вищих урядовців, лідерів партій). *Напередодні щорічного саміту Україна — ЄС європейські високопосадовці під час брифінгу окреслили основні теми зустрічі* (УТ, 05.10.2020).

Самови́значення — принцип, згідно з яким кожна спільнота має невід'ємне право на вільне облаштування свого громадського й політичного життя і сама визначає форму свого правління. *Акт Злуки визначив подальше становлення української політичної нації та став свідченням волі українців до самовизначення та консолідації* (МЗСУ, ел. ресурс); **с. політи́чне** — право кожного народу вільно вибирати шляхи та форми розвитку, що найбільше відповідають його історичним, географічним, культурним, релігійним та іншим традиціям і уявленням. *Політичне самовизначення молоді відбувається в умовах, коли суспільство стоїть перед альтернативою вибору дальшого шляху розвитку* (Д, 13.11.2013).

Самовисува́нець — особа, яка сама себе висуває на керівну посаду, незалежно від жодної з партій. *Більшість голів-переможців під час місцевої виборчої кампанії позиціонували себе позапартійними кандидатами-самовисуванцями* (ГУ, 14.11.2017).

Самовисува́ння — процес висунення себе кандидатом на виборах. *Із зареєстрованих в одномандатних виборчих округах 1155 кандидатів у депутати балотуються в порядку самовисування, а 225 висунуті політичними партіями* (ВЗ, 23.06.2019).

Самоврядува́ння — автономне функціонування будь-якої організаційної структури (підсистеми). *Самоврядування твориться знизу. Є загальні межі в питанні місцевого самоврядування, але кожен орган сам визначає для себе, як керувати містом, що та як у ньому змінювати, кого набирати на роботу, бо в тому й суть самоврядування* (Т, ел. ресурс); **с. місце́ве** — гарантоване дер-

жавою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства та в інтересах місцевого населення. *У 1990-ті роки інститут місцевого самоврядування України зіграв чи не найважливішу, поки що ще не оцінену, консолідувальну роль: зберіг керованість територій, не допустив соціальних конфліктів, і це в той важкий час, коли держава де-факто відмовилась від своїх, не підкріплених фінансами соціальних обов'язків, переклавши їх на місцеву владу* (Д, 04.04.2014).

Самозбере́ження — діяльність людини, спрямована на збереження свого організму й себе як особистості. *Міграція між політичними таборами триватиме постійно — у вітчизняних політиків спрацьовує інстинкт самозбереження* (УТ, 26.06.2009).

Самоідентифіка́ція — ототожнення себе з певною соціальною групою, спільністю людей (етнічною, національною, професійною тощо). *Віра, мова і армія — окремо і разом — складають основу чогось значно важливішого. Йдеться про ментальність нації, про її здатність до самоідентифікації, про довіру між окремими громадянами, населенням та державними інституціями, про уміння і бажання шанувати своє, пишатися ним, берегти його і примножувати* (ВЗ, 19.11.2018); **с. етні́чна** *культ.* — усвідомлення своєї належності до певної етнічної групи. *...Серед респондентів-євреїв етнічна самоідентифікація практично не корелює із значенням рідної мови...* (Osvita, ел. ресурс); **с. націона́льна** — складник процесу формування соціальної визначеності та самовизначеності особистості, пов'язаний з формуванням суспільних відносин особистості в структурі нації, становлення відповідних мотивацій, цінностей, життєвих орієнтирів, ідеалів та норм, почуттів, світогляду, самосвідомості. *М. Грушевський, шукаючи відповідь на питання про українську ідентичність, у брошурі «Хто такі українці і чого вони хочуть» звертав увагу на <...> чинники національної самоідентифікації* (Д, 13.11.2013); **с. політи́чна** — процес солідаризації індивіда із політичним лідером, певною політичною спільнотою, ідеологією соціальної групи, її політичними символами. *Народ, який відбувся політично, народ який усвідомив, що таке політична самоідентифікація, осмислено об'єднаний ідеєю, територією, метою і завданням — це нація* (Spilno, ел. ресурс).

Самоідenти́чність *див.* **іденти́чність: і. особи́ста**.

Самоізолюва́тися — ізолювати себе від кого-, чого-небудь. *На фоні тривожних подій чи пережитих стресових ситуацій у людини може виникати бажання самоізолюватися від суспільства, усамітнитися, уникати живого спілкування з людьми* (Marie Claire Ukraine, ел. ресурс). // *епід.* У період пандемії коронавірусу — перебувати вдома протягом визначеного періоду. *Якщо пацієнт відповідальний, він самоізолюється, якщо ні, то й далі ходить на роботу, їздить у транспорті, наражаючи на небезпеку інших* (УТ, 16.10.2020).

Самоізоля́нт *епід.* — людина, яка добровільно чи вимушено перебуває вдома (чи в іншому постійному місці), утримується від будь-яких контактів із людьми. *Ну і ще одне новеньке словечко — самоізолянт. Так називають людей, які добровільно чи вимушено перебувають удома (чи в іншому постійному місці), утримуються від будь-яких контактів із людьми…* (Грамота, ел. ресурс).

Самоізоля́ція — *епід.* запобіжний захід для захисту оточуючих від зараження COVID-19, утримання від контакту з іншими, щоб зменшити ризик інфікування. *Верховна Рада внесла в законодавство поняття «самоізоляція» та «обсервація»* (Д, 13.04.2020); **с. політи́чна** — дія, спрямована на добровільне вилучення держави із системи економічних та політичних відносин із метою захисту від зовнішніх впливів за умов прагнення держави до консервації влади та чинних порядків. *Війна для Росії — шлях поразки і політичної самоізоляції* (РС, ел. ресурс).

Самооборо́на — відповідні дії держави, юридичної або приватної особи, що їх здійснюють для забезпечення своїх прав, порушених нападом іншої держави, юридичної або приватної особи. *В Україні відсутній первинний закон — про самооборону* (Д, 14.06.2018); **с. Майда́ну** — всеукраїнський громадський рух, який розпочав формуватися на Михайлівській площі в Києві з ініціативи протестувальників одразу після силового розгону Євромайдану 30 листопада 2013 р. *Самооборона Майдану створює «єдину революційну армію» по всій Україні* (Д, 18.01.2014).

Самоорганіза́ція — уміння людини так організувати свою діяльність, щоб найповніше реалізувати свій творчий потенціал за умов відповідної ситуації. *Передусім дистанційне навчання розраховане переважно на свідомих студентів, які не потребують постійного контролю викладача. Тому особливе місце в такій організації навчання належить мотивації студентів та їхній здатності до самоорганізації без підтримки та підштовхування* (УК, 20.05.2020); **с. наса́лення** — процес виникнення і диференціації соціальних відносин у певній територіальній громаді для практичного забезпечення спільних інтересів. *Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальної громади району у вирішенні окремих питань районного значення* (ГУ, 15.11.2003); **с. соціа́льна** — процес і механізм самоутворення та самодостатньої зміни соціальних структур, завдяки чому досягається певний стан організації та функціонування складної системи суспільства. *Нині зростає національна та соціальна самоорганізація людей, як вони розуміють смертельну небезпеку, що нависла над нашою Батьківщиною. У суспільстві дозрівають об'єктивні чинники революційної ситуації, коли «верхи не можуть, а низи не хочуть» жити по-старому* (ГУ, 29.10.2010).

Самопроголо́шений — який сам узяв на себе певні повноваження. *Самопроголошеному «меру» окупованого Бердянська висунули підозру у колабораціонізмі* (РС, ел. ресурс).

Самопроголо́шення — в односторонньому порядку проголошення незалежності (державного утворення, церкви). *Мер столиці Каталонії висловилася проти самопроголошення незалежності* (УНІАН, ел. ресурс).

Самосвідо́мість — усвідомлення самого себе як особистості, своїх фізичних сил і розумових здібностей, учинків і дій, їхніх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і до самого себе. *Сусідні країни раді бачити, що в Україні в народу є громадянська самосвідомість, прагнення й здатність захищати свої права та свободи, добиватися того, щоб влада була репрезентативна й некорумпована* (ВЗ, 27.01.2014); **с. етні́чна** *культ., соціол.* — усвідомлення своєї належності до певного народу. *Важливим є <...> те, щоб проблеми відродження етнічної самосвідомості, збереження духовної і матеріальної культури гірського етнічного населення, сприяння розвитку його етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності розв'язували <...> «шляхом впровадження відповідних економічних механізмів»* (ГУ, 19.04.2018); **с. істори́чна** — світогляд етносу, складник його національної самосвідомості, пов'язані з минулим як окремого індивідуума, так і народу загалом. *Історична самосвідомість кожної людини починається в дитинстві як свідомість причетності до певної сім'ї, роду, і лише після того — до певної соціальної верстви, нації тощо* (Д, 18.04.2020); **с. культу́рна** *культ.* — усвідомлення людиною приналежності до певної культури й формування в неї звичок пристосування до інших культур. *Культурна самосвідомість — це розуміння індивідуальності. У міру того, як люди розвивають свою культурну самосвідомість, вони не тільки розуміють свої індивідуальні переваги і цінності, але також вчаться пристосовуватися до культур інших людей. Культурна самосвідомість будує цінності і переконання* (ГУ, 15.11.2003); **с. політи́чна** — процес і результат формування сталої усвідомленої системи уявлень суб'єкта політичних відносин про себе, на яких він цілеспрямовано формує свої взаємовідносини з іншими суб'єктами й об'єктами політики в політичній системі та ставиться до самого себе. *Політична самосвідомість народу розвивалася і розвивається далі в його історії. Сучасні нація й держава в епоху глобалізації є чимось іншим, ніж, наприклад, у XIX столітті. Сучасна демократична держава надає всім народам, зокрема й національним меншинам, можливість вільного розвитку* (УТ, 12.03.2010).

Самості́йник *політ.* — особа, яка бореться за самостійність держави. *Політична течія «самостійників» бере початок від Української народної партії* (ЕІУ, ел. ресурс).

Самості́йництво *політ.* — громадянський рух за самостійність та незалежність держави. *Наприкінці XIX — початку XX століття розпочався процес творення незалежних українських політичних партій та організацій, причому він відбувався майже одночасно й у Великій Україні, й у Галичині. У 1895 році чільний діяч Української радикальної партії Юліан Бачинський опублікував свою працю «Ukraina irredenta», яка стала маніфестом українського державного самостійництва* (УТ, 02.09.2016).

Самості́йність *політ.* — можливість приймати незалежні рішення на основі власних бажань та інтересів, які не потребують зовнішніх вказівок та наказів. *Якби держава не мала певної самостійності, своєї внутрішньої і зовнішньої свободи, вона була б пасивною, мертвою, а отже, зайвою ланкою в політичній системі суспільства, в громадянському механізмі* (Д, 09.11.2017); **с. націона́льна** — здатність національного незалежного вільного встановлення свого державного суверенітету та забезпечення свого економічного, соціального й культурного розвитку. *Національна держава, тобто власна держава певного етносу, народу, що збудився до політичного життя, здатна відстоювати свою національну самостійність* (УМ, ел. ресурс).

Санкці́йний — який пов'язаний із санкціями. *Зумовлене несприятливою глобальною кон'юнктурою, санкційним тиском, що поглиблює вади відсталої путінської економіки, перенапруження Росії на Близькому Сході може обернути уявний сирійський гамбіт на цілком реальний геополітичний цугцванг* (ДТ, 30.12.2018).

Са́нкція — елемент правової норми, що регламентує несприятливі наслідки для особи чи держави, підприємства тощо, яка порушила передбачені цією нормою правила. *Рада національної безпеки і оборони вводить санкції проти 19 компаній, які використовують українські надра* (Д, 19.03.2021); **с. ети́чні** *культ.* — система засуджень, доган і спонукань, що спираються на моральні принципи. *Мета Європейського кодексу поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального врядування, — викласти на європейському рівні ті етичні принципи, стандарти та етичні санкції за їх невиконання, які затвердили виборні представники місцевих і регіональних органів влади 47 держав — членів Ради Європи* (Д, 15.03.2017); **с. заохо́чувальні** — дії, заходи, що виражають схвалення старанного виконання норм і покликані стимулювати правомірну поведінку. *Наявність заохочувальних санкцій виправдано завданням права, яка полягає як у стримуванні правопорушень, у покаранні осіб, які їх вчинили, так і в стимулюванні правомірної поведінки, у заохоченні осіб, що діють в інтересах суспільства. Заохочувальні заходи, спільно з заходами примусу, забезпечують встановлювану державою модель правомірної поведінки* (УТ, 27.11.2014); **с. ка́рні (кара́льні)** — дії, заходи, що полягають у позбавленні особи певних матеріальних чи моральних благ (штраф, позбавлення волі, догана тощо). *Одним з недоліків законодавства забезпечення рівності чоловіків і жінок є те, що відсутні каральні санкції за невиконання засадничих основ* (УП, ел. ресурс); **с. креди́тні** — встановлені правовими нормами заходи економічного впливу, які застосовує банк до порушників фінансової, касової, розрахункової або кредитної дисципліни. *Кредитні санкції спрямовані на здійснення кредитної дисципліни* (Ligazakon, ел. ресурс); **с. міжнаро́дні** — колективні або односторонні примусові заходи, які застосовують одні держави чи міжнародні організації до інших, що порушили норми міжнародного права. *Міністерство фінансів США у четвер оголосило про введення міжнародних санкцій проти фізичних та юридичних осіб, зареє-*

строваних у різних країнах через причетність до незаконних схем купівлі нафти у режиму Мадуро в Венесуелі (Укрінформ, ел. ресурс); **с. міжнаро́дно-правові́** — заходи впливу (економічний, політичний, військовий), які застосовують щодо держави, яка не виконує міжнародні угоди. *Відповідно до міжнародного звичаєвого права держава, яка зазнала акту агресії, має право застосовувати санкційні заходи щодо країни-агресора з моменту початку агресії незалежно від того, чи існує в державі внутрішній законодавчий акт, який регулює міжнародно-правові санкції, чи його немає* (Д, 09.11.2017); **с. правові́** — система покарань і заохочень, випрацюваних і передбачених законом. *Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» <…> передбачає створення безпечних умов для учасників дорожнього руху, збереження життя і здоров'я громадян, а також підвищення ефективності впливу на дисципліну учасників дорожнього руху з чітким визначенням правових санкцій за вчинені правопорушення та забезпечення належного рівня реалізації прийнятих рішень в адміністративних справах у сфері безпеки дорожнього руху* (ГУ, 16.02.2021); **с. правовідно́влювальні** — заходи, спрямовані на відновлення порушеного юридичного становища (напр., визнання угоди недійсною, скасування незаконного акта тощо). *Правовідновлювальні санкції реалізуються задля усунення шкоди, заподіяної протиправними діяннями фінансовим інтересам держави, примусового виконання невиконаних фінансових обов'язків, а також відновлення порушених фіскальних (бюджетних) прав держави* (ГУ, 22.05.2009); **с. управлі́ння** *соціол.* — система вжитих керівником заходів впливу на поведінку працівників для піднесення ефективності їх трудової ролі. *У США є Кодекс судової етики. Якби були якісь справи, пов'язані з хабарництвом, то адміністрація судової системи звернулася б до нас і ми мали би санкції управління. В Україні також хочуть прийняти Кодекс судової поведінки, який передбачає певні дисциплінарні заходи* (УТ, 22.11.2011).

Сателі́т — держава, формально незалежна, але фактично підпорядкована іншій, сильнішій державі. *На відміну від маріонеткової держави або держави-сателіта, колонія не має незалежного міжнародного представництва, і її адміністрація верхнього рівня перебуває під прямим контролем метрополії* (BBC, ел. ресурс).

Сати́ра політи́чна — сатира політичної спрямованості, що характеризується пріоритетом конкретно-образного мислення над логічно-абстрактним, впливаючи на раціональний та ірраціональний складники світогляду, стимулюючи певні вчинки людини, соціальну активність із метою переконання, тлумачення, полеміки, агітації та пропаганди; гостра критика політичних подій, окремих осіб, груп чи сегментів суспільства з висміюванням вад і негативних явищ у різних сферах політичного життя. *Саме політики, їхні дії і наслідки їхніх дій, які відчувають мільйони українців, дають нам привід для політичної сатири* (ВЗ, 03.12.2014).

Свідо́мість політи́чна буде́нна — сукупність ідей і поглядів, що виникають безпосередньо з повсякденної практики соціальних груп, класів, окремих індивідів. *Буденна політична свідомість більшості людей завжди була і залишиться стереотипізованою. Стереотипи — величезна сила, яка може як спонукати людей до дій, так і гальмувати їхню соціально-політичну активність* (Д, 04.07.2014).

Свідо́мість релігі́йна — сукупність образів, уявлень, почуттів та переживань, предметом яких є священне, вище та істинне буття (або ж чудесне) й те, що спрямоване до означених предметів. *Ідеї «обоження» і «образу й подоби» — це, радше, предмет релігійно-філософських дискусій, ніж частина повсякденної релігійної свідомості* (НВ, ел. ресурс).

Світ політи́чний — 1. Множина та єдність політичних форм взаємодії, взаємозв'язку тенденцій, які визначають функціонування й розвиток особистості, суспільства та держави. *Біполярний політичний світ — це обмеженість, суспільство втрачає за такої системи як у плюралізмі, так і в якості суспільних дискусій. Бажаною є змішана система парламентських виборів, бо мажоритарна традиційно працює на великі партії та блоки* (УТ, 14.04.2012). 2. Система і сукупність народів, держав, їхніх інститутів, соціальних спільнот, а також організацій і рухів, які мають певні політичні цілі у сфері міжнародних відносин. *Кафа (Кефе), тобто сучасна Феодосія, була відома не тільки невільницьким ринком, цей порт був і центром тогочасного політичного світу. Туди приїздили як купці-мусульмани, так і європейці — переважно італійці* (УМ, ел. ресурс). 3. Форма цивілізаційної організації життя особистості, суспільства, держави, людства. *У сучасній ситуації в країні деспотизм однієї думки може стати реальністю. Як і те, що наш світ втрачає кольори й ділиться на чорне й біле, а політичний світ і заодно суспільство — на світ чесноти та злочину* (ГУ, 15.12.2016).

Свобо́да сло́ва — право кожного громадянина вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, писемно або в інший спосіб, зокрема з допомогою ЗМІ. *Ситуація, що виникла в нашому інформпросторі, — далеко не ідеальна. Свобода слова і трансляція невпинної пропаганди агресора — це не одне й те ж саме* (ГУ, 20.11.2018).

Свобо́да со́вісті — право громадян на умови, за яких можливе вільне самовизначення особистості у світоглядній сфері буття, її духовне становлення, розвиток, самоактуалізація, а також право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, відправляти релігійні культи або дотримуватися атеїстичного світогляду. *Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин наполягатиме на заміні або окремому тлумаченні поняття «свобода совісті» і пропонуватиме розширити редакцію, відповідно до якої не лише у паспортах, але і в паспортних документах громадян не зазначатиметься їхнє ставлення до релігій* (ГУ, 12.10.2002).

Свобо́ди політи́чні — різновид соціальних свобод, що виявляються як сукупність політичних і правових норм та визначають соціально-політичний

статус людини і громадянина, право на участь у вирішенні державних справ та можливість громадян захищати і відстоювати свої інтереси та права у визначеному законом порядку. *Американська фундація Freedom House з 1955 року проводить моніторинг політичних свобод і дотримання громадянських прав у всіх державах світу* (УТ, 05.02.2013).

Сегрега́ція — у соціальних відносинах вид расової, етнічної, національної, релігійної, статевої дискримінації, що виявляється в територіальному, політичному, культурно-освітньому відокремленні одних рас, етносів, націй від інших (поселення, навчання, заборона чи обмеження релігійних вірувань, участі в політичних процесах тощо). *Палата представників бельгійського парламенту в 2018 році визнала існування практики примусового викрадання дітей та сегрегації людей зі змішаною кров'ю, так званих метисів у колоніях Бельгії* (УК, 26.07.2020).

Сейм *політ.* — найвищий місцевий однопалатний законодавчий орган державної влади у деяких країнах. *Верховна Рада прийняла спільну з польським сеймом декларацію пам'яті та солідарності. Презентуючи документ, Голова Верховної Ради нагадав, що польський сейм голосуватиме за цей же документ одночасно з українським парламентом і заявив, що ця декларація є відповіддю на російську агресію проти України, Польщі та всього західного світу* (Д, 20.10.2016).

Секретаріа́т *держ. упр.* — відділ державної установи, громадської, наукової або іншої організації, який здійснює виконавчі функції організаційного, господарського чи розпорядчого характеру. *Секретаріатом Кабінету Міністрів України керує Державний секретар Кабінету Міністрів України, який призначається на посаду Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу строком на п'ять років з правом повторного призначення* (ГУ, 24.09.2019).

Се́кта *рел.* — релігійна група (громада), що відокремилася від панівної церкви. *Україна є єдиною країною Європи, яка відійшла від європейської моделі національної церкви (або двох національних церков) та релігійних меншин або «сект» і наблизилася до американської моделі* (ДТ, 17.06.2017).

Секуляриза́ція — процес, унаслідок якого всі сектори суспільства, культури, різні суспільні групи та окремий індивід звільняються від релігійного світогляду та впливу. *Західна преса <…> зазначає, що серед мотивів зустрічі — протистояння секуляризації сучасного світу, а також захист переслідуваних християн на охопленому конфліктами і нестабільністю Близькому Сході* (РС, ел. ресурс).

Секуляри́зм — ідеологія, згідно з якою людина критикує все релігійне, зокрема й релігійні інститути, а також уважає, що в основі людської моралі мають лежати нерелігійні та антирелігійні принципи. *Ми пережили войовничий атеїзм, а зараз спостерігаємо за народженням войовничого секуляризму, коли знову опоганюють храми і спилюють хрести* (ДТ, 21.09.2012).

Селекторá т — коло осіб або соціальна група, яка, не перебуваючи безпосередньо при владі, має переваги у виборі керівництва державою, оскільки

контролює ресурси, життєво необхідні для його політичного виживання. *...Щоб усунути диктатора від влади, селекторат повинен залишатися достатньо сильним, щоб могти запобігти будь-яким спробам репресій з його боку* (Voxukraine, ел. ресурс).

Семі́ти — група народів, що населяють або населяли Північну та Східну Африку й Передню Азію та розмовляють семітськими мовами (арабська, мехрі, давньоєврейська, мальтійська, ефіосемітські мови та ін.). *...Семіти — це не тільки євреї, але їх географічні суперники — араби* (РС, ел. ресурс).

«Се́ндвіч-мо́бінг» *див.* **мо́бінг: м. змі́шаний**.

Сепарати́зм — рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, релігійними чи мовними ознаками. *Сепаратизм в Україні провокують переважно ззовні, бо потужної внутрішньої бази, незважаючи на всю пропагандистську експлуатацію «західно-східних» розбіжностей, він не має* (Т, ел. ресурс); **с. етні́чний** *культ.* — суспільно-політичний рух, що спрямований на встановлення суверенітету етнічної спільноти на території її проживання в межах існуючої держави, відокремлення території і створення власної держави або її приєднання до іншої. *Небезпека ескалації етнічного сепаратизму надзвичайно велика* (Цебенко, ел. ресурс).

Сепарати́ст — прихильник сепаратизму. *Крім збройного нападу на станцію, сепаратист збирав інформацію для бойовиків про пересування військових підрозділів ЗСУ* (ГУ, 13.10.2016).

Сепара́ція — 1. Відокремлення, розділення на складники. *Сепарація жертв завжди супроводжується сепарацією відповідальності, яка покладається в змістовній структурі протистояння тієї війни, яка породила ці жертви* (УП, ел. ресурс). 2. Відокремлення від етносу порівняно невеликої частини, яка з часом перетворюється на самостійний етнос. *...У регіонах України діють десятки структур, які не приховують, що їхньою метою є ліквідація Української держави та сепарація її території* (Д, 19.11.2013); **с. політи́чна** — відособлення, відокремлення від певної держави частини території, заселеної національною меншістю. *Нинішні події на Донбасі дедалі більше нагадують події 1917 року, бо політична сепарація відбувається не так по лінії підтримки чи не підтримки Росії, як за рівнем статків, освіти, мислення, зрештою* (УТ, 17.04.2014).

Сервілі́зм — рабська догідливість, підлабузницька поведінка, улесливість, прислужництво, принижування себе перед вищим чи сильнішим. *Українська преса зберігає найгірші риси старої преси; найбільшою мірою це стосується сервілізму: на кого працюємо, того і хвалимо* (Д, 23.05.1997).

Се́рвіс о́бміну криптовалю́т *див.* **криптовалю́тна бі́ржа, кри́птобіржа**.

Середо́вище соціа́льне — сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, що впливають на її свідомість і поведінку. *Результати опитування про вживання шкідливих речовин і різного роду залежностей спонукають нас критично оцінити соціальне середовище підлітків* (УМ, ел. ресурс).

Сецесіоні́зм — сукупність соціально-політичних рухів та теорій, змістом яких виступає обґрунтування проєктів виходу зі складу держави (як правило федеративної) якоїсь з її частин (як правило, суб'єкта федерації). *Проблема сецесіонізму як одного з найрадикальніших засобів вирішення глибинних суспільно-політичних протиріч, набула значної актуальності в сучасному світі* (Балацька, 2017: 51).

Сецесіоні́стський — який має ознаки сецесіонізму. *Сецесіоністські конфлікти становлять велику загрозу державному суверенітету* (Балацька, 2017: 51).

Сецéсія *політ.* — політика й практика суспільно-політичного руху, спрямована на здобуття державного суверенітету окремою етносоціальною спільнотою на території її проживання (у межах існуючої держави). *...У дослідженнях західних учених зазначено, що більшість людей у регіоні може віддати перевагу сецесії з економічних причин, якщо вони очікують на зміни в політиці державних видатків і перерозподілу доходів (бюджетно-податкова політика) відповідно до їхніх очікувань одразу після реалізації сецесіоністської стратегії* (Т, ел. ресурс).

Сикх *рел.* — послідовник сикхізму. *Відповідальність за захоплення заручників у храмі сикхів в столиці Афганістану Кабулі взяло на себе екстремістське угруповання «Ісламська держава»* (РС, ел. ресурс).

Сикхі́зм *рел.* — релігія, що поєднує ідеї індуїзму та ісламу. *Ідея реінкарнації як шляху спокутування гріхів минулого життя найбільш розвинена у східних релігіях і традиціях, таких як індуїзм, джайнізм, сикхізм та буддизм* (ВЕ, ел. ресурс).

Си́ли миротво́рчі — загальна назва суб'єктів світової та регіональної політики, діяльність яких спрямована на зміцнення миру й безпеки, ліквідацію або обмеження міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних та інших конфліктів і суперечностей, на демілітаризацію суспільної свідомості. *Миротворчі сили допоможуть місії ОБСЄ виконувати свою роботу ефективніше, а ОБСЄ також може допомогти забезпечити надійну поліцейську місію, допомогти у проведенні місцевих виборів* (Zb, ел. ресурс).

Си́ли політи́чні — організовані суб'єкти соціальної та політичної діяльності, що здійснюють вплив на хід політичного процесу. *У найзагальніших рисах, опозиція — це політичні сили, діяльність яких тим чи іншим способом спрямована проти чинної влади. Мета опозиції — корекція прийнятих політичних рішень і дій влади, аж до зміни влади* (УТ, 05.06.2010).

Силови́й *політ.* — який належить до структур та підрозділів поліції, прокуратури, служби безпеки. *Прийнято і введено в дію закони, якими зміцнено силовий (поліцейський) блок держави і водночас — суттєво обмежено базові конституційні права 45 мільйонів громадян* (УП, ел. ресурс).

Силови́к *політ.* — представник офіційних державних силових структур (поліції, спецзагону служби безпеки тощо). *У Венесуелі після 9-годинної облоги силовики вбили пілота-опозиціонера <...>, який влітку 2017 року на поліцейському гелікоптері атакував будівлю Верховного Суду* (ВЗ, 17.01.2018).

Силові́ структу́ри — поліція, органи державної безпеки, прокуратура, збройні сили та ін. *До змагань не допустять спортсменів, які «активно підтримували війну» і співробітників силових структур та армії* (РС, ел. ресурс).

Си́мволи Украї́ни держа́вні — Державний Герб, Державний Прапор, Державний Гімн, встановлені ст. 20 Конституції України 1996 р. *Верховна Рада планує у 2021 році ухвалити закон про порядок використання та захисту державних символів України* (ІУ, ел. ресурс).

Симво́ліка держа́вна *див.* **си́мволи Украї́ни держа́вні**.

Симво́ліка політи́чна — сукупність виражальних засобів, різноманітних знаків, символів, предметів або актів людської діяльності і поведінки, які є культурною пам'яттю певних соціальних груп чи всього суспільства та надають політичному життю, політичним діям, різним формам матеріалізації політики явний, підкреслений чи, навпаки, прихований зміст. *В ухвалі йдеться, що плакати, стенди, листівки та інші друковані чи аудіовізуальні матеріали, розміщені в цих закладах, не можуть містити жодних найменувань та політичної символіки (прапорів, розпізнавальних знаків, девізів тощо) політиків чи партій* (ВЗ, 10.01.2019).

Симпа́тик *політ.* — особа, яка заявляє про свою прихильність до доктрини партії та періодично (напр., під час передвиборчої кампанії) надає їй підтримку, але залишається поза партійною організацією. *Заступником держсекретаря США може стати симпатик Євромайдану* (ВЗ, 16.01.2021).

Симуля́кр *філос.* — термін постмодерністської філософії, який означає збереження, копію того, що насправді не існує. *Україна, на жаль, у принципі є країною, схильною до побудови симулякрів: якщо в нас є симулякр народної влади, економіки, то, звичайно, в нас є симулякр громадянського суспільства* (УТ, 04.07.2013).

Синдемі́я — співіснування патогенетично пов'язаних і взаємозалежних епідемій різних хвороб, що розвиваються у сприятливих для поширення соціальних обставинах. *Якщо ми дійсно хочемо покласти край цій пандемії з її руйнівними наслідками для людей, здоров'я та економіки, чи уникнути пандемій у майбутньому, ми повинні усунути основні чинники, що роблять синдемію можливою* (ВВС, ел. ресурс).

Синдро́м балка́нський — негативна психологічна реакція військовослужбовців на участь у воєнних діях. *«Балканський синдром», про який багато говорила західна преса і визнати існування якого геть відмовлялися багато західних політиків і військових, реальний* (Д, 07.08.2021).

Синдро́м малоросі́йства — негативне соціально-психологічне явище, пов'язане з кризою національної свідомості частини українства, ґрунтується на відчутті своєї культурно-історичної меншовартості, неповноцінності порівняно з «великоросами». *В інтерв'ю мовний омбудсмен розповідає про свої плани, синдром малоросійства у владі, російську мову в кафе і транспорті* (УК, 28.07.2020).

Синдро́м ста́ршого бра́та — упевненість у вищості, прагнення нав'язати партнеру свою систему поглядів та цінностей. *Більшість коментарів, автори*

яких висловлюють готовність захищати «Новоросію», як аргументи містять три складові частини: усе це «споконвічно наше»; синдром старшого брата; переконання в тому, що «російськомовним загрожують» і їх необхідно «захищати» (Топалова, ел. ресурс).

Систе́ма — множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою. *Загальна система мобілізації у першу чергу працює більше на кількість, ніж на якість* (РС, ел. ресурс); **с. адміністрати́вно-кома́ндна** *держ. упр.* — управління суспільством, що ґрунтується на жорстких методах бюрократичного централізму. *Адміністративно-командна система постала своєрідним витвором радянсько-партійної бюрократії й послужила основою втілення невластивої для ментальності, національної традиції і конкретно-історичних потреб українського суспільства радянської квазісоціалістичної моделі з продекларованим намаганням практичної реалізації соціалістичної ідеї* (УТ, 05.12.2016); **с. альтернати́вного го́лосу** — виборчий процес мажоритарного типу, що застосовується в одномандатних виборчих округах. *Представлено звіт ініціаторів системи альтернативного голосу на виборах Президента Білорусі* (УМ, ел. ресурс); **с. багатопарті́йна** — форма суспільного управління, за якої боротьба політичних партій за державну владу є механізмом використання розбіжностей у політичних програмах, що відображають реальні соціальні інтереси й цілі суспільного розвитку, для політичного прогресу суспільства. *Оскільки в Україні <…> багатопартійна система, і місцеві ради обираються громадами, потрібно формувати виконкоми, які мають здійснювати всю владу на місцевому рівні* (ГУ, 12.06.2012); **с. ви́борча багатопарті́йна** — цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між політичними партіями, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою. *Конституційна реформа, поряд з переходом до парламентської форми правління, передбачає відмову від виборів в Національні Збори по мажоритарних, одномандатних виборчих округах і повний перехід до формування парламенту за пропорційною багатопартійною виборчою системою* (Д, 06.12.2015); **с. ви́борча гібри́дна** — виборчий процес, який передбачає, що в ході вибору до представницького органу різні групи населення здійснюють своє волевиявлення в допомозі вибору систем різних типів. *Гібридна виборча система, яка існує сьогодні, є найбільшим злом для України* (УК, 28.07.2020); **с. ви́борча двора́ундова** — виборчий процес мажоритарного типу, який передбачає проведення другого туру виборів, якщо в першому турі жоден із претендентів не здобув встановленого законом відсотка голосів виборців. *Україна за роки незалежності випробувала всі три виборчі системи — від мажоритарної до пропорційної, в тому числі виборчу дворaундову* (Д, 14.09.2020); **с. ви́борча змі́шана** — порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем. *Україна має право обирати будь-яку виборчу систему, в тому числі й змішану. Змішана виборча система є не українським, а західноєвро-*

пейським винаходом, що сьогодні застосовується у Великобританії, в Німеччині, Італії, Угорщині та в інших розвинених демократіях (ГУ, 19.10.2011); **с. ви́борча мажорита́рна** — порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі. *Наступним пунктом — після скасування депутатської недоторканості — йшли вимоги змінити виборче законодавство. Тож минулого тижня депутати розглянули три законопроєкти щодо нової виборчої системи, які пропонують відмінити мажоритарну виборчу систему та закриті партійні списки й запровадити списки відкриті* (УМ, ел. ресурс); **с. ви́борча пропорці́йна** — порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів. *Головна проблема пропорційної виборчої системи полягає в тому, що виборці часто психологічно не сприймають жодного іншого формату виборчого бюлетеня, крім мажоритарного. У виборчому бюлетені пропорційної виборчої системи виборці також голосують за кандидата, який очолює виборчий список* (УМ, ел. ресурс); **с. двопарті́йна** — партійний порядок, що складається з двох провідних партій, які почергово змінюють одна одну при владі, посідають більшість місць у законодавчому органі чи поперемінно формують уряд у парламентських демократіях або ж отримують президентський пост у президентських виборах. *Коаліційні уряди досить рідкісні в двопартійних системах, хоча кожна з двох партій сама по собі може бути і коаліцією* (УТ, 04.07.2013); **с. держа́вної вла́ди** *держ. упр.* — структурована єдність владних відносин, що складаються внаслідок діяльності держави, державних органів, а також посадових осіб, які реалізують інтереси держави в різних галузях суспільного життя. *Ми забезпечимо формування системи державної влади та системи органів місцевого самоврядування так, щоб задовольнити ефективну реалізацію прав громадян, надавати на належному рівні публічні послуги, відповідально управляти об'єктами прав державної і комунальної власності, в тому числі шляхом збільшення прав та повноважень місцевих громад* (ВЗ, 17.11.2014); **с. єди́ного го́лосу, що передає́ться** — організація виборів пропорційного типу, яка передбачає преференційне голосування виборців за кандидатів у багатомандатних округах. *До числа найбільш цікавих виборчих систем, які використовуються у світі, відноситься система єдиного голосу, що передається* (УК, 28.07.2020); **с. однопарті́йна** — сутнісна характеристика політичної влади, яка реалізується за допомогою однієї політичної правлячої партії, за відсутності перебування при владі інших партій, які були б опозиційними. *Однопартійна система — неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників однієї політичної партії* (Vseosvita, ел. ресурс); **с. о́рганів місце́вого самоврядува́ння** *держ. упр.* — сукупність організаційних форм і політико-правових інститутів прямого волевиявлення жителів певної території. *Зміни в системі органів місцевого самоврядування справді давно назріли.*

Фахівці не раз звертали увагу на те, що сучасна система територіальної організації абсолютно неефективна (УТ, 04.07.2013); **с. панаша́ж (панаширува́ння)** — у виборчому праві встановлений законом дозвіл на виборах за пропорційною системою голосувати за кандидатів із різних політичних списків чи вписувати до списків нових кандидатів. *Кожний виборець голосує або за партійний список, або за кандидатів з декількох списків (система панашаж)* (Wikidata, ел. ресурс); **с. партійна** — сукупність усіх легально чинних у конкретній країні політичних партій та їхніх блоків, між якими реалізовуються відносини співробітництва чи конкуренції у справі боротьби за політичну владу. *Партійна система виборів, що діє в нашій країні з 2004 року, призвела не тільки до відриву депутатів усіх рівнів від народу, а й до найсерйозніших зловживань влади на місцях* (ГУ, 10.06.2010); **с. партійна альтернати́вна** — сукупність партій-конкурентів, жодна з яких не має привілеїв під час виборчої кампанії. *Альтернативні партійні системи відзначаються наявністю в країні кількох конкуруючих партій, кожна з яких завжди має змогу прийти до влади внаслідок перемоги на виборах* (Гетьманчук, Грищук, Турчин, 2010); **с. пенітенціа́рна** — сукупність виправних закладів країни. *Європейська пенітенціарна система, на яку орієнтуються правозахисні організації, формувалася як камерне утримання засуджених. Тобто в одній камері садили не більше чотирьох осіб. В Україні досі утримання казармене* (УМ, ел. ресурс); **с. пла́мпінг** — у виборчому праві деяких країн світу встановлений законом дозвіл виборцеві викреслити або залишити у виборчому бюлетені таку кількість кандидатів (політичних партій, виборчих блоків тощо), яку він вважає необхідною. *Рідше застосовуються й інші способи голосування, в т. ч. так звані рейтингові системи, наприклад, пламінг* (Д, 14.09.2020); **с. політи́чна** — впорядкована сукупність державних, політичних, громадських організацій та інститутів, сфера політичного життя суспільства. *Фактично в кожному регіоні існує своя особлива політична система і своя конфігурація партійної системи* (НВ, ел. ресурс); **с. стри́мувань і перева́г** — інтегрована сукупність повноважень гілок державної влади в процесі поділу влади, що дає можливість їм урівноважувати й обмежувати одна одну, з метою недопущення узурпації влади чи зловживання нею. *Основними складниками системи стримувань і переваг у парламентсько-президентській республіці є: подвійність джерел формування виконавчих структур, імпічмент, право розпуску парламенту, право вето, конституційний нагляд* (УТ, 27.01.2011).

Ситуа́ція демографі́чна — динаміка змін чисельності статево-вікової структури населення, демографічних процесів (народжуваності, смертності, міграції, одружуваності та розлучуваності), які відбуваються на певній території (країна, регіон, селище) упродовж визначеного терміну. *Негативна демографічна ситуація <…> змушує бізнес і владу <…> запрошувати трудових мігрантів* (ВЗ, 12.07.2020).

Ситуа́ція політи́чна — сукупність конкретних обставин у політичному житті в певний період політичного розвитку суспільства. *У Польщі найбіль-*

ше навчається українських студентів. Проте, незважаючи на хорошу заробітну плату, стабільну економічну та політичну ситуацію, все менше українців готові лишатися на постійне місце проживання за кордоном (УМ, ел. ресурс).

«Сі́ра зо́на» — буферна смуга нейтральної території в зоні конфлікту, де не діють цивілізовані правила й закони, а насилля стає звичним явищем. *На Донбасі російські диверсанти знищують елементи систем відеоспостереження, щоб приховати дії окупаційних військ в «сірій зоні» й уникнути відповідальності за порушення Мінських домовленостей* (LB, ел. ресурс).

Скайп — програмне забезпечення для інтернет-телефонії. *Завдяки зв'язку через скайп пенсіонери можуть звернутися з питаннями до спеціалістів управління праці та соціального захисту населення, управління пенсійного фонду міста та управління юстиції.* (П, ел. ресурс).

Скінхе́д *соціол.* — учасник молодіжної організації, яка негативно ставиться до людей з іншим віросповіданням та кольором шкіри. *Скінхеди, яких скорочено ще називають «скіни», вважаються найагресивнішими з усіх представників молодіжних субкультур* (ГУ, 10.04.2013).

Сленг політи́чний — сукупність певних слів і виразів, які зазвичай використовують політтехнологи й особи, що коментують політичний процес. *Функціонування жаргону в сучасному публіцистичному дискурсі <…> жаргони, жаргонізована розмовна мова, жаргон наркоманів, політичний сленг тощо* (Vseosvita, ел. ресурс).

Сло́ган — гасло, девіз. *«Наша місія народилась із гіркого досвіду», — саме під таким слоганом міжнародна команда українських і міжнародних журналістів, юристів та аналітиків заснувала проєкт* (РС, ел. ресурс); **с. політи́чний** — специфічний емоційно забарвлений елемент політичної комунікації у вигляді коротких фраз, які поєднують усі її компоненти — вербальні, невербальні, графічні, колірні, звукові тощо. *Окремі політики хочуть запатентувати свої політичні слогани* (ВЗ, 10.05.2019).

Слу́жба безпе́ки Украї́ни, СБУ — державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. *Служба безпеки України виявила мережу телеграм-каналів із деструктивним контентом, «головним менеджером» якої є одесит, один із організаторів масових заворушень під час одеського «антимайдану»* (Armyinform, ел. ресурс).

Слу́жба в о́рганах місце́вого самоврядува́ння — професійна, на постійній основі діяльність осіб, які займають посади в органах місцевого самоврядування та їх об'єднаннях (спрямована на здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування, реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування) й отримують заробітну плату за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету. *Завершити адміністративну реформу можна, ухваливши закони про засади адміністративно-територіального устрою, про службу в органах місцевого самоврядування, змінити закон про регулювання*

містобудівної діяльності в частині просторового планування громади (УТ, 06.09.2019).

Слу́жба держа́вна *держ. упр.* — державно-правовий і соціально-політичний інститут для практичного виконання завдань та функцій держави особами, які обіймають посади в державних органах й одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. *Новостворені органи, які не забезпечені приміщеннями, кадровим потенціалом у Києві, можуть бути розміщені із самого початку в регіональних центрах, де буде такий стимул для розвитку як регіону, так і підготовки місцевих кадрів з впровадженням їх на державну службу, ефективного урядування* (Z, ел. ресурс).

Слу́жба муніципа́льна *див.* **слу́жба в о́рганах місце́вого самоврядува́ння**.

Слу́жба фіска́льна держа́вна — центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску. *Державна фіскальна служба (ДФС) ліквідувала «конвертаційний центр» на Львівщині, який надав послуги з «мінімізації платежів у бюджет» та здійснював виведення безготівкових коштів у готівку* (М, ел. ресурс).

Службо́вець держа́вний *держ. упр.* — особа, яка обіймає посаду в державному органі або його апараті, практично виконує завдання і функції держави та отримує заробітну плату за рахунок державних коштів. *Для присвоєння чергового рангу в межах відповідної категорії посади державний службовець повинен успішно відпрацювати на займаній посаді два роки* (УТ, 02.11.2007).

Слу́хання грома́дські — колективні зустрічі громадян з представниками місцевої влади, на яких обговорюються та ухвалюються пропозиції щодо вирішення актуальних проблем міста. *У місті Бровари відбудеться процедура громадських слухань щодо розроблення містобудівної документації для будівництва логістичного комплексу в межах Требухівської сільської ради* (РК, ел. ресурс).

Смарт-держа́ва *див.* **держа́ва: д. електро́нна**.

Собо́рність — гармонійна цілісність людини, світу й церкви, консолідація споріднених ідеологічних та суспільно-політичних рухів на певних об'єднавчих засадах. *Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Ідея соборності українських земель набула державного статусу, в наступні десятиліття залишалась інтегральним чинником і чи не єдиним неконтроверсійним положенням програмних цілей усіх течій національно-визвольного руху* (ГУ, 22.01.2003).

Солідари́зм — упорядковане узагальнене прагнення суспільно пов'язаних сил із огляду на досягнення спільної мети. *За допомогою солідаризму можна скріпити наше суспільство* (УМ, ел. ресурс).

Солідáрність — спільність інтересів, єдність думок і дій, спільна відповідальність. *Голова Європейського парламенту Антоніо Таяні розкритикував країни Східної і Центральної Європи («Східний блок») за те, що вони не виявляють солідарності в питанні прийому біженців* (Д, 08.09.2017); **с. націона́льна** — здатність суспільства виступати єдиним суб'єктом історії, незважаючи на внутрішні суперечності і відмінності. *Національна солідарність і українська стихія — це швидше пов'язані між собою, а не протилежні явища* (УТ, 01.12.2022); **с. соціáльна** — спільність поглядів, інтересів, активне співчуття певним вчинкам, ідеям, думкам, цінностям, узгодженість у виступах і діях індивідів, груп, класів, націй, зумовлені статусними, економічними, соціально-культурними та ін. детермінантами. *Без живих місцевих громад, без самоврядування — неможливий здоровий соціальний організм нації. Правова держава зверху, соціальна солідарність знизу, забезпечення прав людини скрізь — ось три максими, які врятують Україну* (Д, 16.05.2014).

Соціáл-демокрáт — прихильник ідей соціал-демократії. *Мер соціал-демократ сказав, що він хоче боротися з третьою хвилею вірусу за допомогою посиленого тестування* (Укрінформ, ел. ресурс).

Соціáл-демократи́чний — який стос. до соціал-демократії, соціал-демократа. *Самому Гергарду Шредеру вже нікуди відступати і, гадаю, на нього чекає серйозне розчарування — до нього прислухатимуться все менше, а незабаром його почнуть уникати навіть недавні соратники з соціал-демократичної партії* (РС, ел. ресурс).

Соціáл-демокрáтія — ідеологічна й політична течія, що виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важливий складник політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи. *Теорії демократії давно відомо про три головні варіанти демократичного ідеалу в сучасному світі, якими є ліберальна демократія, соціал-демократія і народна демократія, кожний з яких по-різному трактує поняття «народ»* (ГУ, 25.10.2019).

Соціалізáція *соціол.* — дія за знач. **соціалізу́вати**. *Зараз у період пандемії до питань соціалізації дітей з особливими освітніми проблемами додалися ще й проблеми захисту від коронавірусу* (ВЗ, 06.09.2020); **с. політи́чна** — процес засвоєння індивідом упродовж життя політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить. *Непослідовні люстрації фактично позбавляють аудиторію шансу осмислити різні позиції і вибрати власну. У середній школі ще складніше, бо там ідеться про дітей, політична соціалізація яких іще в процесі. На цьому етапі учень переважно некритично всотує інформацію про політику, тож відкриваються неабиякі можливості впливу на свідомість* (УТ, 04.09.2014).

Соціалі́зм *політ.* — вчення і теорія, яка стверджує ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості. *Прихильники громадівського, ліберально-демократичного соціалізму, попри пев-*

ний вплив на них ідей Маркса, не дотримувалися радикальних політичних поглядів, вважаючи за доцільне розв'язувати соціальні й національні питання шляхом запровадження конституціоналізму, виборчого права та широкої виробничої і споживчої кооперації (Д, 21.08.2014).

Соціалізува́ти — засвоювати знання, досвід, норми і цінності, залучати до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для становлення і життєдіяльності в суспільстві. *Учні, які ходитимуть до шкіл, <…> навчатимуться у дві зміни, щоб соціалізувати першокласників* (РС, ел. ресурс).

Соціа́л-націона́лізм — політична ідеологія, що ґрунтується на уявленні про націю як оптимальну форму існування людського соціуму, радикальна форма націоналізму. *Соціал-націоналізм виступає за соціалістичну модель справедливості в економіці, за націократію в державному будівництві та антиглобалізм у зовнішній політиці* (ГУ, 14.03.2019).

Соціа́л-націона́льний — який стос. до соціал-націоналізму. *«Свободівці» <…> сповідують соціал-національні ідеї* (Д, 23.04.2019).

Соціа́льна еколо́гія, соціоеколо́гія *біол., наук.* — розділ екології, що досліджує специфічну роль людини в довкіллі як соціальної істоти. *Соціоекологія як складник екополітики України тривалий час орієнтувалася на подолання негативних наслідків, тепер повинна буде ґрунтуватися на їхньому запобіганні, усуненні першопричин їх виникнення та займатися покращенням якості довкілля, а отже, — і поліпшенням якості життя кожного українця* (ГУ, 14.03.2019).

Соціа́льна інфраструкту́ра, соцінфраструкту́ра — наявність у житлових кварталах усього необхідного для комфортного проживання (дитячі садочки, поліклініки, крамниці, аптеки та ін.). *У деяких районах великих міст бачимо суцільну забудову щільністю 1000—2000 люд/га та повну відсутність благоустрою і соцінфраструктури* (Д, 04.05.2018).

Соціа́льний — пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; суспільний. *Проєкт позитивно сприйняли жителі сільської місцевості. Це соціальна відповідальність перед суспільством у цей непростий час. Приємно, що наш соціальний проєкт став добрим прикладом для інших компаній на ринку харчових продуктів Галичини* (ВЗ, 02.07.2020); **с. користува́ння** — складник процесу соціального володіння, що полягає в санкціонованому системою норм і цінностей окремого суспільства маніпулюванні соціальними обставинами як засобами здійснення волі соціального суб'єкта (задоволення потреб, реалізації інтересів, досягнення цілей самоствердження у світі, здійснення влади панування, управління тощо). *Споглядацька особливість соціального користування ЗМІ більш спостерігається серед осіб, які використовують соціальні мережі для пошуку інформації, користуються форумами* (Д, 29.10.2019); **с. ліфт** — просування людини з однієї соціальної групи (класу, стану) в іншу, вищу, завдяки здібностям і соціальним зв'язкам, без протекції та грошей. *Українська ж ситуація під будь-яким кутом зору видається нестерпною: законсервована еліта поволі втрачає зв'язок із*

народом, який зневірений і занурюється в бідність та апатію або емігрує туди, де соціальні ліфти відкриті не лише для мажорів і нечисленної обслуги олігархів (УТ, 03.12.2018).

Соціоло́гія *наук.* — наука про суспільство, соціальні спільноти та суспільні відносини. *Соціологія, якщо йдеться про справді наукову її іпостась, а не підробку з «правильними» для когось цифрами, — це дзеркало суспільства* (Д, 29.09.2015); **с. вихова́ння** — галузь соціологічної науки, що вивчає правила культури поведінки в суспільстві разом із характеристиками соціальних відносин. *В Україні соціологія виховання як галузь соціології перебуває в стадії формування і потребує глибоких теоретичних розробок* (УК, 03.08.2020); **с. дозві́лля** — галузь соціології, що вивчає поведінку індивідів і груп у вільний час, способи задоволення потреб у відпочинку (рекреації), розвагах, спілкуванні, розвитку особистості; функціонування установ дозвільних послуг, індустрії дозвілля. *Головним завданням соціології дозвілля є вивчення місця і ролі вільного від роботи часу в розвитку особистості. Ця галузь досліджує вільний час як суттєвий елемент способу життя особистості, групи, спільноти, його взаємозалежність з робочим часом та працею* (Д, 19.07.2018); **с. е́тносу** *культ.* — спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає походження, суть, функції і загальні закономірності розвитку етносів, міжетнічні взаємини та розробляє основні методологічні принципи їх досліджень. *Соціологія етносу дослідила, яким чином індивіди усвідомлюють, що належать до тієї чи тієї нації. Загалом ці характеристики поділяють на дві групи відповідно до типів націй, а саме етнічні чи культурні та політичні чи територіальні моделі національної ідентичності* (УТ, 01.02.2019); **с. культу́ри** — спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає закономірності функціонування культури в суспільстві. *Соціологія культури покликана розкривати суперечливі тенденції, фактори, які впливають на культурогенез* (Osvita, ел. ресурс); **с. осві́ти** — галузь соціології, що вивчає освіту як соціальний інститут, її функції в суспільстві та взаємозв'язок з іншими інститутами. *До свого відокремлення в самостійну соціологічну дисципліну, соціологія освіти розвивалася в межах соціології науки. На відміну від інших наук, соціологія освіти вивчає не лише специфіку освітнього процесу, але й певну сукупність взаємозв`язків системи освіти з іншими соціальними системами суспільства, його соціальними інститутами* (ВЗ, 15.04.2013); **с. особи́стості** — одна зі спеціальних соціологічних теорій, предметом якої є особа як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин на рівні її взаємозв'язків із соціальними спільнотами. *Для соціології особистості однаково важливі та необхідні як аналіз структури суспільства і соціальних інститутів, так і вчення про особистість. На відміну від інших наук, ця галузь розглядає людину як надзвичайно пластичну істоту, здатну до значних соціальних адаптацій, але водночас вирізняє в людині соціально-типові характеристики — риси, якими наділені певні типи людей* (ГУ, 15.05.2010); **с. підприє́мництва** — галузь економічної соціології, що вивчає історію і проблеми становлення підприємництва, потреби, цінності та мотиви

діяльності бізнесменів, моделі їхньої поведінки. *Типовою соціологічною теорією середнього рівня є соціологія підприємництва, яка вивчає підприємництво як частину соціально-економічних підсистем, узагальнює відповідні емпіричні дані. Наука використовує вироблені нею поняття і методи, без яких неможливе пізнання соціально-економічної реальності, і, можливо, виступає головною з'єднувальною ланкою для тих наукових галузей, що займаються вивченням підприємницького феномена в різних його вимірах* (Д, 27.02.2016); **с. політи́чна** — одна з галузей соціологічного знання, що вивчає взаємозв'язки між суспільством і державою, суспільством і політичними інститутами, соціальні механізми влади, механізми впливів у суспільстві. *Враховуючи, що в Україні в усі епохи незалежності на арені діє приблизно й усереднено шість-сім реальних політсил (у кожен час різних), кожній із яких потрібно вимірювати політичну температуру суспільства, то ринок замовлень політичної соціології достатньо місткий* (УТ, 12.11.2015); **с. пра́ці та управлі́ння** — найбільш загальна зі спеціальних соціологічних теорій, що вивчає соціально-трудові відносини і процеси, соціальні інститути і спільності у сфері праці, закономірності, форми й методи цілеспрямованого впливу на них. *Соціологія праці та управління є найзагальнішою зі спеціальних соціологічних теорій, що має предметами свого дослідження соціально-трудові відносини і процеси, соціальні інститути і спільності у сфері праці (соціологія організацій, промислова соціологія, соціологія села, соціологія трудового колективу, соціологія професій та ін.), закономірності, форми і методи цілеспрямованого впливу на них, тобто є соціологічною основою менеджменту* (Д, 22.06.2016); **с. реліґії** — галузь релігієзнавства і соціології, що досліджує взаємодію релігії та суспільства, вплив релігії на соціальну поведінку індивідів, груп, спільнот. *Соціологія релігії як галузь соціологічної науки є поряд з багатьма природничими науками, які доводять, що Бог є початком і сенсом всього живого, це Абсолют, вивищений над людськими силами. Він створив світ, не належачи до нього* (ВЗ, 22.05.2019); **с. ретроспекти́вна** *див.* **протосоціоло́гія**.

Соціóніка *наук.* — наука, що вивчає розвиток і взаємодію психоінформаційних систем, до яких належить не лише особа, а й група, нація, а також відповідні філософські, ідеологічні, етичні системи. *Двоє бізнесменів. Що каже соціоніка про кандидатів на міського голову Львова* (ТМ, ел. ресурс).

Соціопа́т — той, хто страждає на соціопатію. *Низка несприятливих чинників, на думку фахівців, сформувала в нього риси активного соціопата <...> який не має системи цінностей, а до людського життя ставиться з повною зневагою, навіть з огидою і затятим цинізмом* (УМ, ел. ресурс).

Соціопа́тія — відхилення характеру особистості від соціальних норм. *Психіатри говорять, що соціопатію найімовірніше викликає дитяча психологічна травма* (РС, ел. ресурс).

Соціоте́хніка — сукупність форм, методів і засобів, що їх використовують суб'єкти управління для досягнення поставлених цілей; стиль управління, який є суб'єктивно-особистісною формою реалізації певних методів. *Захист*

вічного, а вічним є все-таки культура, стає дедалі важчим із тієї причини, що різні противники сумніваються не лише в існуванні вічного, а й в обґрунтованості самих дій на його захист, зводять цей захист до банальної політичної соціотехніки (УТ, 09.01.2020).

Со́ціум *соціол.* — спільнота, об'єднана соціальним, економічним та культурним життям; суспільство. *В управлінні державою, передусім у визначенні її позиціювання у світі, прагнуть брати участь ті прошарки, ідентичність яких сформувалася в останні десятиріччя. Уже років п'ятнадцять українські соціум і політикум розвиваються по висхідній* (Д, 31.01.2014).

Спа́дщина *культ.* — явища культури, науки, побуту, археології тощо. *Після того, як різдвяна звізда увійшла в перелік нематеріальної культурної спадщини України, треба докласти зусиль, аби вона увійшла і в список спадщини ЮНЕСКО* (Суспільне Львів, 24.07.2022); **с. культу́рна** — матеріальні і духовні цінності, створені в минулому, а також історико-культурні пам'ятки й об'єкти, що мають значущість для збереження і розвитку самобутності народу, його внесок у світову цивілізацію. *Культурна спадщина митців будь-яких часів та народів правомірно визнається народним надбанням нації, оскільки не належить винятково одній родині, а шанується усім народом* (ВЗ, 08.05.2018); **с. наукова́** — конгломерація знань, яку наукове співтовариство отримує за допомогою досліджень на певну тему. *Через наукову спадщину, освітні програми, знання і критичне мислення ми можемо знаходити відповіді та формувати спільний план дій і адаптуватися до тенденцій, пов'язаних зі швидкими змінами клімату* (ДТ, 19.07.2020); **с. націона́льна** — пам'ятки, які є універсальною цінністю з погляду історії, естетики, етнології чи антропології. *Дерев'яні церкви Закарпаття — національна спадщина* (ЗО, ел. ресурс).

Спеціалізо́вана антикорупці́йна прокурату́ра, САП — самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, на який покладено повноваження нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у передбачених законом випадках, і пов'язаних із корупцією правопорушеннями. *З процесом створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міцно пов'язані перспективи візової лібералізації між Україною і Європейським Союзом* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Спеціа́льна слу́жба, спецслу́жба — державний орган, створений для захисту національних інтересів і безпеки як усередині країни, так і на міжнародній арені; дієвий інструмент, за допомогою якого політичне керівництво держави забезпечується достовірною інформацією про реальний стан справ в тій або іншій сфері соціально-політичного і економічного життя. *Особливу увагу спецслужба надає проблемі міжнародного наркотрафіку, торгівлі людьми, продажу радіоактивних та інших небезпечних речовин, які можна викорис-*

тати з терористичною метою, порушень міжнародних режимів нерозповсюдження зброї масового ураження і засобів її доставки, а також кібертероризму і кіберзлочинності загалом (УК, 27.03.2017).

Співпра́ця гуманіта́рна — сфера співробітництва, зокрема міжнародного, пов'язана з підтриманням основ цивілізованого існування суспільства, що ґрунтується на додержанні визнаних міжнародною спільнотою, закріплених у міжнародному гуманітарному праві та національних конституціях норм і стандартів, пов'язаних із захистом прав та свобод людини. *У Нью-Йорку відбулася зустріч Міністра закордонних справ України з Директором операцій Управління координації гуманітарних питань ООН (УКГП). Сторони наголосили на необхідності гуманітарної співпраці, зокрема підготовки регіону до зимового періоду, та віднайдення шляхів безперешкодного доступу населення до соціальних благ, зокрема, забезпечення продовольством та медикаментами* (Д, 13.10.2015).

Співпра́ця політи́чна — форма взаємодії, яка ґрунтується на спільних діях суб'єктів політики, що мають спільні або відмінні цінності й інтереси, але прагнуть реалізувати взаємовигідну мету. *Загроза для центральноєвропейських держав — це також економічна і політична співпраця Росії та Німеччини* (Главком, ел. ресурс).

Співпра́ця соціа́льна — спільна діяльність представників однієї або кількох соціальних груп заради досягнення єдиної мети. *Соціальні проблеми стали такими серйозними, що ані уряд, ані соціальні організації чи приватний сектор не здатні вирішити їх самотужки. Тому розв'язання екологічних, соціальних та економічних викликів потребує соціальної співпраці між різними гравцями* (УТ, 18.10.2019).

Співтовари́ство — спілка, об'єднання країн, організацій, інституцій, згуртованих спільною працею, інтересами. *…Кримський парламент на своєму позачерговому засіданні ухвалив постанову «Про гарантії відновлення прав кримськотатарського народу та його інтеграції в кримське співтовариство»* (ВЗ, 11.03.2014); **с. світове́** — об'єднання усіх держав, які існують сьогодні на планеті як світова політична система. Для їх характеристики використовують поняття «політичний світ», «другий світ», «третій світ». *«Мілітаризація» інформаційного простору, заяви про відновлення бойових дій і відеоешелонів військової техніки РФ у напрямку районів поблизу державного кордону України повинні посіяти паніку серед населення України та залякати світове співтовариство* (СіД, ел. ресурс).

Спі́кер *держ. упр.* — голова парламенту або палати парламенту в низці країн. *У рамках офіційного візиту до Республіки Корея Голова Верховної Ради України Андрій Парубій зустрівся зі Спікером Національної Асамблеї Республіки Корея Муном Хі-Сангом. Про це повідомили в прессслужбі апарату Верховної Ради України* (ГУ, 13.12.2018).

Спільно́та — об'єднання людей, згуртоване певними подібними ознаками (інтерес, умови життя і діяльності, погляди, віра). *Міжнародна спільнота очікує, що послідовний процес реформ у нашій державі триватиме* (УК,

08.07.2021); **с. етні́чна** *культ.* — група людей, які історично пов'язані спільною територією, формуванням мови, традицій, культури, побуту, особливостями психічного складу й усвідомлюють себе як окреме ціле. *Так, на початку І тис. до н. е. на сучасних українських землях з'являються нові етнічні спільноти, про які вже є згадки в письмових джерелах. Про перше з цих племен — «людей кімерійських» — дізнаємося з «Одіссеї» Гомера* (ГУ, 07.06.2017).

Спіч — коротка промова, публічний виступ. *Гнівний спіч про «найманців», виданий президентом на польсько-українському форумі у Варшаві, стосувався, звісно ж, вітчизняної опозиції* (Т, ел. ресурс).

Спічра́йтер — людина, яка пише тексти промов, виступів для посадових осіб держави, бізнесменів, політиків. *Відповідальність перед спічрайтерами президента стоїть подвійна — якщо раніше президентські промови розглядали за допомогою лупи, тепер суперники-кандидати вивчають їх дуже ретельно* (Д, 17.01.2019).

Спічра́йтерський — який стос. до спічрайтера. *…Розгляд мікрорівневої організації тексту політичних промов передбачає використання психоаналізу як дієвого методу дослідження змістової та формальної (знакової) природи спічрайтерського твору* (Кошелюк, ел. ресурс).

Спічра́йтинг — особлива піар-технологія підготовки і написання текстів для публічних виступів. *Визначено, що спічрайтинг впливає на імідж політика, громадян* (Д, 13.10.2016); **с. політи́чний** — технологія підготовки політичних консультаційних послуг. *…Політичний спічрайтинг є дієвою технологією впливу на свідомість громадян* (Денисюк, ел. ресурс).

Спові́дник *рел. див.* **духівни́к**.

Спо́йлер — 1. Кандидат на виборах, який не має шансів перемогти, але перетягує на себе частину голосів за іншого кандидата з подібною програмою, підвищуючи тим самим шанси на перемогу кандидата з протилежною позицією. *У Флориді кандидат-спойлер <…> схоже, допоміг пройти в Сенат кандидату від Республіканської партії* (Букви, ел. ресурс). 2. Передчасно розкрита важлива інформація, яка псує враження від гри / книги / фільму і руйнує їх інтригу; рідше — особа, яка цю інформацію передчасно розкрила. *Якщо коротко і без спойлерів, то серіал розповідає про групу людей, які знаходяться в скруті: у них є борги, за ними полюють колектори, їхні рідні знаходяться в лікарні або дитячому будинку* (ДТ, 21.10.2021).

Стабі́льність політи́чна — стан співвідношення соціальних груп і політичних сил, за якого жодна з них не може істотно змінити політичну систему у своїх інтересах. *Політичні змагання не можуть відбуватися без емоцій, однак дуже важливо, щоб після виборів у країні збереглась стабільна ситуація. Головна мета — це політична стабільність та економічний розвиток держави* (ГУ, 04.10.2012).

Стабі́льність соціа́льна — постійне відтворення з елементами нового соціальних структур, організацій і відносин у межах конкретного суспільства. *Роки незалежності України підтверджують, що її політична і соціальна*

стабільність можлива за умов гармонічних міжнаціональних відносин (ГУ, 18.10.2017).

Стабі́льність фіна́нсова — стан фінансової системи, за якого вона здатна належним чином виконувати основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам. *Основа Державного бюджету — це фінансова стабільність <...> Це означає, що доходи і видатки мають збігатися, а дефіцит бюджету — не більше, ніж заплановано, і з дуже чіткими джерелами його погашення* (ГУ, 31.10.2018).

Стагна́ція *ек.* — фаза ринкової економіки, якій притаманні певний спад ділової активності і кон'юнктури, незначний ріст безробіття та зниження цін. *...Європейці мають справу зі зростанням інфляції та економічною стагнацією, що є наслідками пандемії коронавірусу* (РС, ел. ресурс); **с. політи́чна** — явища застою, згортання перетворень, розпаду політичних інститутів, структур політичного життя, що означають припинення політичного розвитку, політичний регрес або крах політичної системи суспільства загалом. *Україна вступила в період економічної та політичної стагнації. Наявний баланс стабільний, але хиткий. Досвід Бразилії, Туреччини та Єгипту показав, що погіршення якості життя може зумовити непропорційну реакцію* (УТ, 29.07.2013).

Ста́дітур *політ., соціол.* — форма міжнародних молодіжних контактів, коли відвідання іноземної країни поєднується із вивченням її мови, історії, культури. *26 липня за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» розпочався дводенний стадітур представників необ'єднаних громад Донецької та Херсонської областей з метою вивчення досвіду об'єднання прибережних громад Миколаївщини* (Децентралізація, ел. ресурс).

Станда́рт держа́вний — типова форма, прийнята національним органом зі стандартизації однієї держави. *Міністр соціальної політики зазначив, що саме ставлення до осіб з інвалідністю визначає рівень цивілізованості країни, тож сьогодні для забезпечення доступності соціальних послуг уже затверджено 21 новий державний стандарт* (ГУ, 06.12.2018); **с. держа́вний соціа́льний** — гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах усієї території країни, які надаються органами влади і фінансуються за рахунок державних бюджетів. *Відтепер пропонується не прив'язувати до прожиткового мінімуму державні соціальні стандарти для дітей-сиріт і позбавлених батьківського піклування, а визначати розмір стандарту для них під час ухвалення державного бюджету на кожен рік* (УТ, 15.11.2019).

Станда́рт міждержа́вний — типова форма прийнята країнами, що приєдналися до «Угоди про проведення погодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації», і застосовуваний ними безпосередньо. *Міждержавний стандарт — регіональний стандарт, передбачений Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13 березня 1992 року та прийнятий Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації* (ГУ, 03.07.2014).

Станда́рт міжнаро́дний — типова форма, прийнята міжнародною організацією зі стандартизації. *Україна зобов'язується впровадити міжнародний стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях (CRS Стандарт) восени 2023 року* (ФК, ел. ресурс).

Станда́рт націона́льний *див*. **станда́рт держа́вний**.

Старта́п — процес реалізації за короткий термін і, як правило, за обмежених ресурсів завдання або проєкту, що характеризується принциповою новизною. *Міністерство імміграції, біженців та громадянства Канади у квітні 2018 року затвердило програму, через яку знайомлять і зближують стартапи з канадськими інвесторами* (ЕП, ел. ресурс).

Старта́пер — засновник, творець стартапу. *Канада істотно зацікавилася у «стартаперах» з усього світу, навіть готова інвестувати в їхню справу та надавати їм дозвіл на постійне місце проживання для розвитку стартапу саме в країні кленового листка* (ЕП, ел. ресурс).

Статссекрета́р *політ.* — назва вищих посадових осіб, міністрів та керівників окремих відомств низки країн. *Прем'єр-міністр України <...> 5 лютого провів відеоконференцію з представниками Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини. У зустрічі взяли участь Статссекретар Федерального міністерства економіки та енергетики ФРН <...> Надзвичайний і Повноважний Посол ФРН в Україні <...>* (УрП, ел. ресурс).

Ста́тус особли́вий — тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування, діяльності органів місцевого самоврядування, наприклад, в окремих районах Донецької та Луганської областей з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для повернення жителів до вимушено залишених місць постійного проживання, реінтеграції, а також для відновлення життєдіяльності в населених пунктах у Донецькій та Луганській областях та розвитку територій. *Нагадаємо, Президент України <...> після зустрічі в нормандському форматі в Парижі повідомив, що дію закону «Про особливий статус Донбасу» буде продовжено* (УМ, ел. ресурс).

Ста́тус соціа́льний — місце, роль особи в суспільстві, що встановлюється в термінах прав, обов'язків, привілеїв та свобод, які вона отримує завдяки своєму становищу. *Перебуваючи на верхівці соціальної структури, еліта, хай яким є її генезис — право наслідування соціального статусу чи тимчасове його набуття (в результаті виборів тощо), — контролює суспільно значущі ресурси через систему інститутів публічного управління* (ДТ, 22.06.2018).

Стейкго́лдер, стейкхо́лдер — зацікавлена сторона, фізична та юридична особа, яка має легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежить від неї або може впливати на її діяльність. *Для суспільства він (міністр внутрішніх справ) стейкхолдер цієї ситуації, він повинен її довести до кінця* (ВЗ, 06.06.2020).

Стереоти́п — те, що часто повторюється, стало звичайним, загальноприйнятим і чого дотримуються, що наслідують у своїй діяльності. *Протягом*

своєї видатної кар'єри українська диригентка часто торувала шлях, часто ставила під сумнів <…> стереотипи та переписувала правила гри (РС, ел. ресурс); **с. ге́ндерний** — упереджені загальновизнані уявлення про статуси чоловіка та жінки, норми їхньої поведінки, мотиви вчинків, які відображають наявні гендерні відмінності та взаємовідносини. *Жінка за кермом: гендерний стереотип про управління логістикою і не тільки* (Бізнес, ел. ресурс).

Стиль держа́вного управлі́ння *держ. упр.* — система засобів, форм і методів повсякденного функціонування посадових осіб та органів державної влади й місцевого самоврядування, заснована на відповідних принципах, що забезпечують раціональне й демократичне ведення управлінських справ. *Геополітика — полярність цивілізаційних преференцій громадян різних компактних територій в умовах українізації геополітичного суперництва Схід—Захід створює потенційні конфліктні ризики. Насамперед, це зміст і стиль державного управління. Це — державне лідерство, яке формує відповідні умови існування країни та правила життя людей* (Д, 21.01.2014).

Стиль життя́ — єдність змістово-світоглядних і формально-композиційних аспектів соціально-психологічної активності людини, специфічна виразність життєвиявлення. *У нинішній час наші споживацькі апетити зростають із шаленою швидкістю, та лише дуже невелика кількість людей уявляють, який вплив на природу має наш сучасний, передусім, матеріальний стиль життя* (УТ, 18.07.2008).

Стимулюва́ння пода́ткове — процес цілеспрямованого впливу держави на платників податків для забезпечення їх зацікавленості в здійсненні діяльності за рахунок перспективи отримання додаткових заохочень та поліпшення фінансово-економічного стану. *За формою впливу на інноваційну діяльність податкове стимулювання належить до непрямих методів державного управління, а його сутність полягає у відмові держави від частини податкових надходжень в обмін на зростання обсягу інноваційної продукції з урахуванням визначених державою пріоритетів* (Петровська, 2014).

Страйк — тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) для вирішення колективного трудового спору (конфлікту). *Учасники страйку стверджують, що постійні зміни COVID-обмежень з боку уряду підривають освітній процес, про які вони (вчителі) частіше дізнаються зі ЗМІ, а не від керівництва* (Suspilne.media, ел. ресурс). // Організоване повне або часткове припинення роботи (чи інша протидія традиційному перебігу виробничого процесу) для досягнення економічних та політичних вимог. *У Берліні через попереджувальний страйк зупинився громадський транспорт* (Хмарочос, ел. ресурс).

Страте́гія — спосіб дій, лінія поведінки кого-небудь. *Дії політичних еліт після відновлення незалежності України в 1991 році відзначаються непослідовністю підходів та відсутністю стратегії роботи із суспільною думкою* (Z, ел. ресурс). // Загальний план досягнення мети. *Національна стратегія роз-*

витку сфери інтелектуальної власності на період 2020—2025 років пройшла численні раунди дискусій, але не набула офіційного статусу (ГУ, 14.01.2021); **с. виробни́ча** — загальний план нарощування виробничих потужностей і матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу відповідно до маркетингових дій підприємства. *Минулого року дніпропетровці вирішили влаштувати ревізію своїх родовищ. А то вони наче й свої — бо на території регіону, а наче й чужі — у Полтаві та Харкові вирішується виробнича стратегія і тактика* (ГУ, 25.02.2003); **с. економі́чна** — система й механізм управління активами й капіталом підприємства в умовах відсутності точної та детальної картини майбутнього. *Економічна стратегія полягає в ідеї інвестицій, створенні чотирьох ринків та робочих місць, створенні інновацій і залученні новітніх технологій* (Д, 17.02.2020); **с. політи́чна** — визначення довгочасових цілей, черговості завдань, загальної довгострокової лінії політичної поведінки, основних напрямів діяльності на основі наукового аналізу реального політичного процесу і законів політичного розвитку. *Політична стратегія повинна будуватися з опорою не на пацифістські настрої, а на армію, на захист країни* (ВЗ, 25.06.2020); **с. соціа́льна** — система рішень, які націлені на задоволення соціальних потреб суб'єктів взаємодії ринку, з метою забезпечення оптимального відтворення робочої сили, сприятливого психологічного мікроклімату і підвищення ефективності підприємницької діяльності. *Соціальна стратегія передбачає створення належної соціальної інфраструктури для нормального відтворення і відновлення затраченого трудового потенціалу (дитсадки, школи, медпрофілакторії, бази відпочинку і лікування, житло, комунальні послуги, високі доходи тощо)* (ГУ, 12.02.2020); **с. фіна́нсова** — загальний план визначення фінансових результатів і фінансових потреб, а також альтернативного вибору джерел фінансування для мінімізації вартості капіталу та максимізації прибутку. *1 лютого 2001 року була проголосована резолюція Європарламенту щодо підтримки «Плану Колумбія» і мирного процесу в Колумбії. Одними з важливих пунктів стали фіскальна та фінансова стратегія: приватизація державних банків з метою відновлення довіри міжнародних ринків до Колумбії* (Д, 02.03.2018).

Стратифіка́ція *сусп.* — розшарування суспільства. *З процесом регіональної стратифікації світового, національного, етнополітичного простору пов'язуються надії на активізацію людського потенціалу, пожвавлення демократичних процесів, стимулювання європейської інтеграції* (УК, 09.11.2010); **с. економі́чна** — диференціація людей у суспільстві за рівнем доходів. *Економічна стратифікація суспільства за рівнем доходів наражається також на нерівномірність співвідношення легальних і тіньових доходів різних категорій громадян та їх різноманітністю (адже неврахованим статистикою доходом є не лише конверти, а й надходження від особистого підсобного господарства в селі чи неосновної зайнятості членів домогосподарства*) (УТ, 04.12.2014); **с. політи́чна** — диференціація людей у суспільстві за ставленням до політичної влади. *Ще трохи — і нашій Незалежності буде чверть сто-*

ліття. Але відбулося не послідовне розв'язання проблем, а політична стратифікація — ба більше — хаотичне нагромадження проблем невирішених (Д, 10.09.2013); **с. професи́йна —** виокремлення основних професійних груп залежно від їхніх повноважень, професійної підготовки, отримуваних доходів. *У суспільстві професійна стратифікація виявляється у двох формах — у формі ієрархії основних професійних груп; у формі внутрішньої професійної стратифікації* (ДТ, 15.06.2018); **с. соціа́льна —** розташування індивідів і груп згори вниз горизонтальними шарами (стратами) за ознакою нерівності в прибутках, власності, рівні освіти, обсягу влади, професійному престижі, стилі життя. *Наші предки, на відміну від інших народів, уже в VI—V тисячоліттях до нашої ери знали землеробство, приручили коня і винайшли колесо, мали розвинені релігійні культи і соціальну стратифікацію* (УМ, ел. ресурс).

Стресоге́нний — який призводить до перевищення адаптивних реакцій організму чи системи, але не такою мірою, щоб спричинити летальні наслідки. *Доцільність дванадцятирічного терміну навчання визначається самим змістом освіти і необхідністю робити графік занять у школі менш напруженим і стресогенним для дітей* (ГУ, 12.04.2017).

Стри́мер — особа, яка проводить аудіо- та / або відеотрансляцію подій у прямому ефірі. *Я не підприємець, а журналіст, оператор, режисер, композитор, режмонт, стример, репортер, — хто завгодно, тільки не комерсант* (ДМ, ел. ресурс).

Стрим-трансля́ція — трансляція подій у режимі реального часу. *У випадках надзвичайних ситуацій стрим-трансляція передує іншим журналістським матеріалам, на кшталт сюжету, відеозамітки, репортажу тощо* (Кікерчук, 2019: 36).

Структу́ра держа́ви — система органів і установ, які виконують внутрішні й зовнішні функції держави. *Структура держави і державності передбачає наявність очільника: чи це буде президент, чи імператор — не важливо, як ми його назвемо. Головне, що він є обличчям нашої держави* (УМ, ел. ресурс).

Структу́ра олігархі́чна — гібридна модель державного урядування прихованими і потужними кланами через володіння контрольованими політичними та комерційними структурами, наявністю власних підконтрольних ЗМІ. *У нас була потужна державна власність на засоби виробництва, яка давала величезні прибутки. Але саме тоді через середню та велику приватизацію за безцінь було створено засади для олігархічних структур*, *які сконцентрували важелі управління економікою України* (Д, 25.05.2016).

Структу́ра політи́чної систе́ми — сукупність владних інститутів, що пов'язані між собою і створюють стійку цілісність. *У Болгарії структуру політичної системи прийнято вважати парламентською, хоча по суті вона є напівпрезидентською. Так само офіційно іменована як парламентська, а фактично парламентсько-президентською республікою є Литва* (ГУ, 14.02.2003).

Структу́ра соціа́льна — внутрішній устрій суспільства або соціальної групи, що складається з певним чином розташованих, упорядкованих частин

(у групі — соціальних індивідів, осіб), які перебувають у соціальному зв'язку і взаємодіють між собою. *Великі міста, такі як Львів, Київ, Дніпро, певною мірою Харків, стають новими центрами сили, і їхня соціальна структура ускладнюється* (РС, ел. ресурс).

Субе́тнос *культ.* — локальна внутрішньоетнічна група — частина етносу, яка вирізняється своїми господарськими, побутовими, культурними (зокрема й діалектними особливостями мови) та іншими специфічними рисами. *Західний регіон України, який у минулому столітті перебував під владою різних держав і акумулював чимало різних національностей, є також доволі проблемним. Неможливо точно встановити, коли етнонім «русин» перестав бути дефініцією всіх українців, звузивши значення до одного субетносу* (УМ, ел. ресурс).

Суб'є́кт вла́ди — носій влади, активна величина в системі влади, від якої виходить вплив, дія, надходять розпорядження, вказівки. *Суспільна влада є невід'ємним складником цього світу. Той, хто розглядає й використовує суспільну владу як засіб панівного вивищення над іншими співгромадянами та особистого збагачення, керується цінностями, які не відповідають ні соціальному статусу суб'єкта влади, ні суспільній ролі, яку він має виконувати за своїм призначенням* (Д, 24.12.2014).

Суб'є́кт полі́тики — людина, її організація, рух, інститут, окремі особистості, що беруть участь у політичному житті суспільства і держави та чия активна практична діяльність спрямована на перетворення політичної й інших сфер життєдіяльності людей як відповідних об'єктів політики. *Політика і мораль, виконуючи в суспільстві регулювальну функцію, все-таки різняться за своїм суб'єктом. Суб'єкт політики — велика соціальна спільнота і утворення (клас, партія, держава). Суб'єкт моралі — вселюдська спільнота, рід людський (загальнолюдська мораль) та окремий індивід (індивідуальна мораль). Політика заглиблена у практичні проблеми, а мораль — у сферу духовних цінностей* (ГУ, 18.03.2006).

Субкульту́ра — певний стиль, спосіб життя і мислення окремих соціальних груп всередині суспільства. *Субкультура — сурогат культури, що вирізняється на тлі традиційної, панівної у певному соціумі. Вона має власні системи цінностей, традиції, лідерів та взірців* (Armyinform, ел. ресурс); **с. політи́чна** — сукупність особливостей політичної культури певної соціальної групи, які відрізняють цю політичну культуру від культури іншої групи людей. *Прості люди, які не довіряють таким традиційним політичним інститутам, як партії і парламент, поступово виходять у віртуальну реальність. У ній зароджуються нові політичні субкультури і мережеві політичні ідентичності* (РС, ел. ресурс).

Суброга́ція *юр.* — 1. Перехід до страховика права вимоги, яке страхувальник має щодо особи, винної у збитках. *Головна відмінність регресу полягає в тому, що право на нього виникає з відносин щодо заподіяння шкоди (тобто позадоговірних, деліктних), а право суброгації — зі страхових, які є договір-*

ними (ЗіБ, ел. ресурс). 2. Одержання однією стороною (зазвичай, гарантом або страховиком) права іншої сторони стягнути борг або подати позов до третьої особи. *Якщо третя сторона, інша ніж основний позивач, висуває морську вимогу на підставі суброгації, передачі права або інакше, то вона, для цілей цієї Конвенції, вважається такою, яка має те саме місце постійного проживання й основне місце роботи, що й основний позивач* (ГУ, 30.09.2011).

Субсидіа́рність — децентралізація владних повноважень і надання публічних послуг, їх передача іншим органам на найнижчий рівень публічного управління, максимально наближений до населення, на якому є належні ресурси, що забезпечують їх обсяг і якість відповідно до загальнодержавних стандартів. *Сьогодні принцип субсидіарності є головною ознакою взаємодії всіх рівнів влади в Європі* (ГУ, 02.12.2006).

Суверені́тет — незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах. *До 29-ї річниці Незалежності України Уряд має організувати церемонії вручення державних нагород, заохочувальних відзнак людям, які зробили значний внесок у здобуття незалежності, захист її суверенітету й територіальної цілісності* (УМ, ел. ресурс); **с. держа́вний** — незалежність і самостійність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави. *16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР було прийнято Декларацію про державний суверенітет України. У преамбулі цього документа проголошувалося «верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах». Територія України в наявних кордонах проголошувалася недоторканою* (ВЗ, 16.07.2017); **с. інформаці́йний** — володіння і розпоряджання національними інформаційними ресурсами, які включають усю належну державі інформаційну інфраструктуру, інформацію — незалежно від змісту, форми, часу і місця її створення. *Міністерство культури, Державне агентство з питань кіно, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення також сприятимуть розвиткові інформаційного суверенітету та забезпеченню захисту вітчизняного інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної та друкованої продукції держави-агресора, розробці пріоритетів і стимулів розвитку українського кіно, телевізійного контенту, книгодрукування, зокрема щодо висвітлення героїчного спротиву українського народу російській агресії* (Д, 25.02.2017); **с. культу́рний** — мати, користуватися надбаннями національної культури, а також чинити опір зовнішньому впливу, розвивати й зберігати національну культуру. *У ситуації, коли глобалізація нівелює державні суверенітети та кордони між країнами, саме «культурний суверенітет» нації стає наріжним каменем, здатним урятувати її для майбутнього* (УП, ел. ресурс); **с. наро́дний** — повновладдя народу, не залежне від будь-яких сил, обставин та осіб верховенства влади, який заснований на визнанні всього повноправного населення тієї чи іншої країни джерелом полі-

тичної влади, втілюється у володінні соціально-економічними та політичними засобами для реальної участі в управлінні справами суспільства і держави. *Україна, спираючись на багатовічну мудрість свого народу та злагоджені дії національної політичної еліти, змогла безконфліктно і легітимно виборотися свою незалежність, здобувши народний суверенітет, що є справжнім подвигом українського народу на тлі виборювання незалежності колишніми радянськими республіками Закавказзя та республіками, які входили до колишньої Соціалістичної федеративної республіки Югославія* (ГУ, 02.12.2006); **с. націона́льний** — повновладдя нації, її політична свобода. *Депутати вважають, що під комуністичними гаслами поширюються ідеї, які ставлять під сумнів державність і національний суверенітет українського народу, становлять загрозу територіальній цілісності та національній безпеці України* (УТ, 19.05.2011); **с. обме́жений** — звуження державою здійснення її окремих суверенних прав на основі узгодження, координації з іншими державними чи недержавними діячами глобальної політики з огляду на мотиви корисності (необхідності), вимоги структури міжнародної системи або держав — лідерів міжнародної олігархії. *Обмежений суверенітет може бути добровільним і примусовим* (Д, 28.06.2013); **с. територіа́льний** — територіальна цілісність, недоторканність держави, її територіальний устрій. *Китай застеріг Філіппіни від подальших «провокацій», заявивши, що такі дії порушують його територіальний суверенітет* (РС, ел. ресурс). // Право держави здійснювати виключну юрисдикцію щодо всіх осіб і предметів на своїй території, а також право не допускати на своїй території діяльності будь-якої іншої держави або організації. *Сутність та значення делімітації морських просторів полягає в тому, що за її допомогою встановлюються межі поширення територіального суверенітету держави та її просторової юрисдикції* (Кононенко, 2018: 4).

Сувере́нний — який стос. до суверенітету. *Зберігаючи ідеологеми колоніальної епохи, суверенні держави таким чином ставлять під сумнів своє незалежне існування* (УТ, 23.04.2015). // Незалежний, самостійний у зовнішніх і внутрішніх справах. *Суверенний контроль України над державним кордоном повинен бути відновлений* (ДТ, 27.04.2021).

Суд — 1. Державний орган, який розглядає цивільні, кримінальні та ін. справи. *Специфіка суду як органу судової влади полягає <…> в тому, що для його діяльності встановлені особливі правила, процедури, що жорстко регламентують діяльність усіх учасників судового засідання* (Osvita, ел. ресурс). 2. Розгляд цивільної або кримінальної справи; судовий процес. *Останнім акордом «денацифікації» України російська федерація планує так званий суд над бійцями полку «Азов»* (Укрінформ, ел. ресурс); **с. антикорупці́йний** — спеціалізований орган у системі судоустрою України, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних та пов’язаних із ними злочинів, судового контролю за досу-

довим розслідуванням злочинів. *Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду закінчила підготовку до розгляду скарги Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на вирок, яким виправдали колишнього міністра інфраструктури* (СіД, ел. ресурс); **с. апеляці́йний** — орган апеляційної інстанції у системі судів загальної юрисдикції з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. *Учора Апеляційний суд Амстердама, де проходили слухання по суті у справі про належність колекції скіфського золота, ухвалив рішення повернути експонати виставки «Крим. Золотий острів у Чорному морі» на територію суверенної держави Україна* (УК, 27.10.2021); **с. господа́рський** — незалежний орган у вирішенні всіх господарських спорів, які виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також у розгляді справ про банкрутство. *Вищий господарський суд України своїм рішенням визнав чинним зобов'язання Київпастрансу від Антимонопольного комітету про скасування закупівлі трамвайних вагонів у «Електронтрансу»* (ВЗ, 16.01.2016).

Судочи́нство — встановлений законом або звичаєм порядок і форма вчинення судових дій у межах завдань судів у здійсненні правосуддя. *Скарги до суду на постанови слідчого та прокурора про порушення кримінальної справи щодо певної особи повинні розглядатися судом за чинним законодавством у порядку кримінального судочинства* (КСУ, ел. ресурс); **с. електро́нне** — подавання заяв і скарг до судів в електронному вигляді через офіційний портал державного органу мережі «Інтернет»; ознайомлення з судовими рішеннями в електронному вигляді через особистий кабінет на офіційному сайті відповідного суду; свідчення без безпосередньо особистої участі в судовому засіданні тощо. *Реалізація ідеї електронного судочинства та забезпечення його засобами спрощення доступу до правосуддя, прозорості та прискорення розгляду справ розпочалася із прийняттям Верховною Радою України Закону № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»* (НААУ, ел. ресурс).

Суні́зм *рел.* — ортодоксальний напрям ісламу, який визнає суверенітет світської влади і можливість обійняти посаду правителя — халіфа за будь-яким мусульманином, якого визнає община. *...Серед шиїтських критиків сунізму існують звинувачення в догматизації, що стала підґрунтям для ісламістського екстремізму* (УК, 08.01.2016).

Суні́т *рел.* — послідовник сунізму. *...Для багатьох сунітських урядів шиїти стали прямою загрозою державному ладові, а для шиїтських меншин власне суніти — агентами «світового імперіалізму» й ворогами віри* (УТ, 16.11.2016).

Суні́тський *рел.* — який стос. до суніта, сунізму. *Афганський рух «Талібан» призначив відлюдницького консервативного сунітського богослова своїм верховним керівником у його ще ніким не визнаній урядовій структурі* (РС, ел. ресурс).

Супердержа́ва *політ.* — держава з розвиненою економікою, виробництвом та могутньою інфраструктурою. *Китай <…> намагається маневрувати як нова супердержава, але незрозуміло, який вплив Пекін насправді має на Іран чи інші країни Близького Сходу* (РС, ел. ресурс).

Супе́рництво — прагнення перемогти, перевершити кого-небудь у чомусь. *Для Сумщини стали традиційними зльоти зі спортивного туризму, в яких беруть участь працівники освіти. Суперництво передбачало різні випробування у пішохідних, водних завданнях, спортивному орієнтуванні на місцевості* (УК, 07.10.2019); **с. політи́чне** — боротьба за прихильність електорату з метою здобути перемогу на виборах або підтримку населення з приводу певних інтересів / ініціатив. *Ми, польські політики, не маємо свого фаворита, оскільки не втручаємося в політичні рішення інших країн. Зараз починається зовсім інша кампанія, зовсім інше політичне суперництво виключно між двома кандидатами. Отже, це буде означати повну реорганізацію електоратів і розподілу підтримки* (Д, 02.04.2019).

Суспі́льний *див.* **грома́дський**.

Суспі́льство — група людей, які об'єднані спільними умовами життя, відносинами, інтересами та спільною метою. *На квартири у Празі люди стають в довгі черги, і це також може створювати певну напругу між біженцями та чеським суспільством* (РС, ел. ресурс); **с. громадя́нське** — асоціація вільних громадян та їх добровільних організацій, що взаємодіють між собою виключно на ґрунті власних інтересів, правових норм та спільно погоджених чи вироблених регуляторів (компроміс тощо), які не залежать безпосередньо від держави та пов'язані з нею за допомогою законів. *Узагалі у нас ще повністю не сформоване громадянське суспільство — у 1990-х його не було тим більше. Народ пострадянської України чекав на рішення влади в інтересах держави* (Д, 25.05.2016); **с. закри́те** — тип суспільства, що характеризується тенденціями до впровадження контролю в усіх галузях життя й обмеження всіх форм внутрішньої автономії. *…Заклики до створення більш закритого суспільства та культурної гомогенності пов'язані також із радикальними економічними вимогами — вихід із зони євро і навіть Євросоюзу — і мотивуються вирішенням соціальних питань* (УТ, 22.06.2012); **с. індустріа́льне** — стадія суспільного розвитку, що має складну систему поділу праці й характеризується розвиненою роллю науково-технічної діяльності, машинним виробництвом, масовим виробництвом товарів на широкий ринок, механізацією й автоматизацією виробництва та управління, загальнонаціональним ринком. *На сьогодні частка міських жителів складає майже 70 % населення України. Україна — це сучасне модернізоване, урбанізоване, індустріальне суспільство. І не більше як третина решти 30 % сільського населення так чи інакше зайняті в сільському господарстві* (Д, 28.06.2013); **с. інформаці́йне** — своєрідний суспільний організм, що формується в багатьох розвинених країнах і в основі якого лежить раціональне використання інформатики та інформації в усіх основних сферах життя. *Формування інтелігенції як ядра інформаційного*

суспільства <...> пов'язане із сучасними інформаційно-комунікативними технологіями (ГУ, 23.05.2006); **с. постгеноци́дне** — суспільство, що сформувалося й усталилося після завершення колективізації, політичних репресій та жорстоких урядових експериментів радянської влади впродовж 20—30-х років XX ст. *Ми живемо <...> у постгеноцидному суспільстві. Щоб вийти з постгеноцидного стану, треба насамперед зрозуміти, що з нами сталося в 1933 році, і донести це до всього людства, тобто винести на рівень ООН визнання Голодомору геноцидом* (УТ, 26.11.2016); **с. постіндустріа́льне** — стадія історичного розвитку людства, яка прийшла на зміну індустріальній цивілізації і виникла в останню чверть XX ст., де провідною сферою економіки є сфера послуг, функціонує високорозвинута ринкова економіка, що ефективно використовує науково-технічний прогрес, автоматизацію та інформаційно-комп'ютерні технології. *Завдання змінити економічну структуру регіону — з виробництва товарів на виробництво послуг — цілком правильне. Важко сказати, наскільки реальне, але це — шлях, яким ідуть США, Японія, Євросоюз. Місцева влада дуже хотіла б досягти схожого результату — таке собі постіндустріальне суспільство обласного масштабу* (УМ, ел. ресурс); **с. ри́зику** — модерністська концепція сучасного суспільства, в основі якого перебувають ризики, породжені науково-технічним прогресом, модернізацією і глобалізацією. *Сучасне суспільство багато впливових західних політиків уважають суспільством ризику* (ВЗ, 23.03.2014); **с. споживá ння** — форма суспільних відносин, що характеризується масовим споживанням матеріальних і віртуальних ресурсів, формуванням системи цінностей, спрямованих на задоволення існуючих та створення додаткових (за допомогою, напр., реклами, моди) потреб. *Багатоаспектність суспільства споживання визначає необхідність в його системному й інтегративному соціально-філософському аналізі, який дає можливість виробити цілісний погляд на закономірності його виникнення, функціонування і розвитку* (ВЗ, 23.03.2014).

Суфі́зм *рел.* — містична течія в ісламі, що виникла у VIII ст. в Іраку та Сирії, згодом охопила весь мусульманський світ, а також проникла в Іспанію, Сицилію, на Балкани. *...Багатообразний і багатоликий у своїх конкретних проявах суфізм увійшов у духовне, соціальне й культурне життя мусульман Криму* (ЛА, ел. ресурс).

Суфі́й *рел.* — послідовник, прихильник суфізму. *Бажання суфіїв розповісти про те, що вони бачать і переживають у житті чи в духовній мандрівці, дало змогу створити мову суфійської поезії, що базується на метафорах* (ЛА, ел. ресурс).

Суфі́йський *рел.* — який стос. до суфія, суфізму. *У Пакистані до 24 зросла кількість загиблих внаслідок нападу на суфійський храм на південному заході країни* (РС, ел. ресурс).

Сфе́ра виробни́ча — сукупність підприємств, структур, організацій, які створюють матеріальні блага. *…З марксистської теорії висновується, що виробнича сфера чинить подвійний тиск на жінку як домогосподарку й фабричну працівницю* (УТ, 28.02.2019).

Сфе́ра духо́вна — функціонування суспільної свідомості, морально-етичних норм, традицій, вірувань, культури, суспільної психології. *Культура як простір самореалізації особистості перетворюється на простір, де домінують споживання й розваги, а також здійснюється вибір форм духовної діяльності, що суттєво загрожує безпеці духовної сфери* (Михайловський, 2018: 175).

Сфе́ра політи́чна — підсистема суспільного життя, пов'язана з політичною організацією суспільства в контексті відносин влади та суспільного управління. *В Україні дуже креативна політична сфера, тому й методи обходу тих чи інших норм законодавства також креативні, проте, на думку депутата, на політичному полі існують гравці, які можуть змусити цей закон запрацювати* (ГУ, 08.06.2016).

Сфе́ра соціа́льна — сукупність галузей, організацій, підприємств, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їхній добробут, споживання. *Соціальна сфера в Україні залишається з великими прогалинами, і ринок дошкільних навчальних закладів не виняток. Найбільш проблематичними залишаються великі густонаселені міста, в тому числі й столиця* (УМ, ел. ресурс).

Т

Та́ктика політи́чна — сукупність методів, форм, способів поведінки і дій у процесі політичної діяльності для досягнення стратегічних цілей та завдань. *Дейв Карпф, професор університету Джорджа Вашингтона, у своїй роботі «Ефект рушійної сили: несподівана трансформація американського політичного захисту» зазначає, що петиції — це політична тактика для раннього етапу, яка допомагає створити більш широку кампанію та служить кільком цілям* (ГП, ел. ресурс).

Танатополі́тика — соціально-історичний аналіз політичного припущення й захисту смерті. *Біополітика у працях Дж. Агамбена набуває форми танатополітики* (УТ, 24.05.2018).

Тандемокра́тія — різновид політичної системи, побудований на одночасному чи почерговому використанні можливостей, ресурсів двох політичних суб'єктів із метою досягнення спільної мети. *Тандемократія привела Росію до хронічної деградації* (УК, 27.02.2016).

Твіпломасі́ *див.* **твіплома́тія**.

Твіплома́т — посадова особа країни, яка за допомогою мікроблогів у соціальній мережі «Х» (до 2023 р. — Твіттер) інформує громадськість своєї та інших країн про основні рішення, участь у заходах тощо. *Польські твіпломати добре демонструють особливості польської політики останніх чотирьох років* (ВЗ, 25.04.2020).

Твіплома́тія — електронна форма публічної дипломатії, яка здійснюється шляхом використання соціальної мережі «Х» (до 2023 р. — Твіттер) дипломатами, політиками, суспільними діячами і державними відомствами. *Цифрова політична дипломатія або твіпломатія сприяє відкритості і доступності міжнародної діяльності, дозволяє охопити широку аудиторію, здійснювати на неї вплив* (ВЗ, 25.04.2020).

Твіттер *див.* **мере́жа: м. соціа́льна «Х»**.

Телевізійний марафо́н, телемарафо́н *соціол.* — телевізійна передача, яка триває безперервно впродовж визначеного часу. *На телеканалі Литовського національного радіо і телебачення LRT у суботу відбувся Другий благодійний телемарафон на підтримку України «Разом до перемоги», на якому зібрали понад €80 тисяч* (ВЗ, 14.01.2018).

Телегра́м — хмарний месенджер для смартфонів, планшетів та персональних комп'ютерів, який уможливив обмін текстовими, голосовими та відеоповідомленнями, фотографіями і файлами різних форматів. *Зміни правил*

в'їзду до різних країн під час пандемії коронавірусу українці зможуть перевірити в новому боті в Telegram (Телеграм) (Ракурс, ел. ресурс).

Телегрáм-бот — віртуальный робот у телеграм-каналі, який функціонує на основі спеціальної програми й виконує автоматично та / чи за заданим розкладом будь-які дії через інтерфейси, призначені для людей. *Телеграм-бот допоможе перевірити рівень цифрової грамотності* (Vodafone, ел. ресурс).

Телегрáм-канáл *див.* **телегрáм**.

Теледебáти *політ., соціол.* — полеміка між представниками різних політичних партій, претендентами на виборний пост, яку транслює телебачення. *…Закон «Про вибори Президента України» встановлює час, тривалість і порядок проведення теледебатів перед другим туром виборів* (Z, ел. ресурс).

Теледемокрáтія — вид інформаційної демократії із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій для реформування та підвищення ефективності сучасних представницьких демократій з метою наближення прямої участі громадян у державному управлінні. *Майбутнє теледемократії спирається на розвиток дистанційних засобів масової комунікації* (УТ, 28.03.2008).

Тéмник — це правила / розпорядження для представників ЗМІ, які незаконно цензурують (регламентують) їхню роботу, порушуючи принципи неупередженості та правдивості подання журналістських матеріалів. *У темнику йдеться про те, як аргументувати правильність вибору певних кандидатів. Також вказані виправдання структури Кабінету Міністрів та підказки щодо того, як говорити про політику нового уряду* (ВЗ, 04.03.2020).

Тéндер — форма розміщення замовлення на виконання робіт, послуг, постачання продукції, що передбачає вибір підрядника через оцінку його пропозиції. *Державна компанія <…> оголосила тендер на відбір оцінювача, що визначить для поштового оператора банк для придбання* (ДТ, 19.05.2021).

Теокрáтія — форма правління, за якої вся повнота влади в державі належить главі церкви та духовенству. *Скопіювавши візантійські бюрократичні інституції на об'єднавчих засадах безмежного східного деспотизму, запозичивши візантійську систему фактичної теократії, <…> московські князі копіюють герб Візантії, титулатуру, вінчаються на царювання тим, що вони назвали шапкою Мономаха* (УТ, 24.05.2018).

Теолóгія *рел. див.* **богослóв'я, богослíв'я**; **т. політúчна** — один із різновидів теології, який зосереджується на соціальних та політичних проблемах, пов'язаних із перетином світського і сакрального порядків, що виводить на визначення ролі релігії та церкви в соціально-політичних процесах. *Словосполучення «політична теологія» звучить як оксиморон. Чи можна ставити поруч теологію та політику?* (УТ, 31.12.2018).

Теóрія держáвного управлíння *держ. упр.* — система узагальненого достовірного знання про становлення і розвиток державного управління. *Упродовж свого функціонування науково-педагогічний колектив кафедри парламен-*

таризму та політичного менеджменту систематично і цілеспрямовано, невтомно та сміливо розробляє, апробує, пропагує та впроваджує в теорію державного управління концепцію вітчизняного парламентаризму в сучасній Україні як парламентсько-президентській державі (ГУ, 04.09.2020).

Теóрія елíт *соціол.* — сукупність соціально-політичних концепцій, які стверджують, що необхідним складником будь-якої соціальної структури є найвища привілейована верства, правляча меншість, яка панує над іншим населенням. *Наша еліта не любить робити різких кроків. Треба згадати Вільфреда Каретто з його теорією еліт, за якою еліти бувають двох видів: «лиси», які схильні шукати компроміси, та «леви» — жорстокі, безкомпромісні* (УТ, 28.03.2008).

Теóрія культýрного пóділу прáці *соціол.* — сукупність концепцій, згідно з якими представники тих чи тих етносів мають нахил до певного виду розумової чи фізичної праці, і саме вони працюють ефективно й досягають найпомітніших успіхів; ґрунтується на етнокультурних та етнопсихологічних характеристиках груп чи індивідів. *Україна повинна зайняти міцне місце в глобальній схемі теорії культурного поділу праці* (Д, 15.05.2019).

Теóрія політúчна — 1. Система знань про природу, закономірності розвитку та функціонування політичних систем, влади, політичних інститутів та процесів. *У політичній науці є поняття «Вікна Овертона». Це політична теорія, яка описує, як змінюються межі спектра публічно висловлюваних ідей* (ВЗ, 13.05.2019). 2. *наук.* Розділ політології, який вивчає сутність та механізми керівної політики в різних її аспектах. *Спершу політична теорія брала до уваги людські пристрасті (страхи, бажання тощо), на підставі яких і формувалися суспільства захисту* (УТ, 31.12.2018).

Територіáльна оборóна, територóна, ТРО, ТрО — система загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із такими завданнями: охорона та захист державного кордону; забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорона та оборона важливих об’єктів та комунікацій; боротьба з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; підтримання правового режиму воєнного стану. *На сьогодні основу територіальної оборони України становлять 25 бригад ТрО в кожній з областей та м. Києві. Завдання територіальної оборони визначені Законом України «Про основи національного спротиву»* (ОпК, ел. ресурс).

Територіáльне управлíння, теруправлíння — 1. Територіальні органи Державної судової адміністрації України. *Слідчі теруправління Державного бюро розслідувань у м. Полтаві розпочали досудове розслідування за фактом загибелі та травмування військовослужбовців* (Гал, ел. ресурс). 2. Спеціально організовані системні дії, спрямовані на забезпечення стабільного, збалансованого відтворення соціального, господарського, природного потенціалів територій з позитивною динамікою параметрів рівня та якості життя населення.

…Управління інфраструктурою — одна з функцій територіального управління, а інфраструктурне забезпечення території — важливий конструктивний елемент управлінського впливу на всі аспекти територіальної організації регіонів (Magazine, ел. ресурс).

Територіа́льний оборо́нець, тероборо́нець, тероборо́нівець — учасник територіальної оборони. *Тероборонець 136-го батальйону 114-ї бригади <…> в ефірі Армія FM розповів про реформування системи ТРО в Україні, особливості Сил тероборони в Східній Європі та специфіку військових навчань* (Армія FM, ел. ресурс).

Територіа́льний о́рган, тера́рган — юридична особа публічного права в межах граничної чисельності державних службовців та працівників центрального органу виконавчої влади і коштів, передбачених на її утримання; наділена повноваженнями вирішувати питання місцевого значення. *Територіальні органи центрального органу виконавчої влади набувають статусу юридичної особи з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань запису про їхню державну реєстрацію як юридичної особи* (Протокол.UA, ел. ресурс).

Терито́рія — регіон, обмежена частина земної поверхні в природних, державних, адміністративних або умовних межах: визначається протяжністю як специфічним видом «просторового» ресурсу, площею, географічним розташуванням, природними умовами, господарською освоєністю. *Однією з особливостей України є наявність територій зі статусом гірських населених пунктів, зокрема Карпатського регіону України, який займає територію площею 56,6 тис. квадратних кілометрів* (ГУ, 07.07.2017); **т. депреси́вна** — регіон, що втратив внутрішню соціально-економічну безпеку й характеризується спадом виробництва, низьким доходом на душу населення та високим рівнем безробіття. *Завдяки сприятливому інвестиційному клімату за три роки депресивна територія перетворилася на район зі стабільними темпами зростання в усіх сферах економіки* (ГУ, 18.10.2002); **т. держа́ви** — визначена на основі норм міжнародного права частина земної поверхні (суходіл, внутрішні акваторії, повітряний простір над ними), на які поширюється виключний суверенітет цієї держави. *Із 2016 року визначено напрями роботи правоохоронних органів автономії на території держави Україна, організовано роботу з Міжнародним кримінальним судом, налагоджено співпрацю з неурядовим сектором, розроблено методику розслідування кримінальних проваджень злочинів проти національної безпеки та воєнних злочинів, оскільки до 2014 року в цих категоріях справ не було слідчої та судової практик* (УК, 18.09.2020); **т. зі зми́шаним режи́мом** — регіон, на якому діють одночасно як норми міжнародного права, так і норми національного законодавства прибережних держав. *Наявність морського статусу держави вимагає формування власної морської політики, стратегії, мети та бачення шляхів її досягнення, тобто набуття статусу території зі змішаним режимом* (УТ, 20.10.2016); **т. інкорпоро́вана** — регіон, що включений в адміністративно-територіальний поділ. *Описи Подільської губернії мають високий ступінь вірогідності у зв'язку з прагнен-*

ням імперського уряду мати точні й змістовні відомості про інкорпоровані території з метою їх подальшого практичного використання... (Дячок, Дячок, 2013: 124); **т. міжнарóдна** — частина земної кулі, на яку не поширюється суверенітет якоїсь держави. *Особливістю міжнародних територій (територій загального користування) є те, що вони використовуються (Антарктика, небесні тіла) чи резервуються для використання (Світовий океан) виняткова задля мирних цілей. До них традиційно належать: відкрите море й повітряний простір над ним, дно морів та океанів за межами національної юрисдикції; Антарктика; космічний простір, включно з Місяцем та іншими небесними тілами* (Д, 13.09.2020); **т. неінкорпорóвана** — регіон, що не належить до будь-якої адміністративної одиниці відповідного рівня (зазвичай найнижчого), напр., громади, поселення, общини, комуни, муніципалітету тощо і перебуває під безпосереднім управлінням вищого рівня влади (району, провінції, штату тощо). *З 1950 року Гуам підпорядкований Міністерству внутрішніх справ США як так звана самоврядна неінкорпорована територія* (DW, ел. ресурс); **т. непідконтрóльна** — частина держави, що внаслідок збройного конфлікту перебуває під ефективним загальним контролем озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих, контрольованих і фінансованих ззовні, що позбавляє органи державної влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи і суди можливості здійснювати функції, визначені законами країни. *Маємо виховувати глобалістську людину, але водночас — патріота України. Лише за цієї умови зможемо дати відсіч російській агресії, зберегти країну і повернути тимчасово непідконтрольні території* (ГУ, 24.06.2017); **т. підконтрóльна** — частина країни, на якій під час збройного конфлікту органи державної влади здійснюють свої повноваження. *На сьогодні підконтрольна курдам територія (кантони Джазіра і Кобане) простягнулася вздовж сирійсько-турецького кордону — від кордону з Іраком і до річки Євфрат* (ДТ, 13.11.2015); **т. тимчасóво окупóвана** — територія України, яку контролює Російська Федерація внаслідок анексії Криму, а також війни на території України. *З 2016 року абітурієнти з Криму можуть вступати в українські університети без складання ЗНО, однак 10 липня 2020 року президент підписав законодавчі зміни, які передбачають такі ж пільги для абітурієнтів, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія і територія на лінії зіткнення* (СіД, ел. ресурс).

Терóр — політика залякування населення, нагнітання страху, розправи з політичними супротивниками аж до їхнього фізичного знищення, яка застосовується в державах з антидемократичним (тоталітарним) політичним режимом. *На болгарській землі не велося жодних бойових дій між німцями та «червоними». Після цього «червоні» змусили своїх уповноважених ввести тут жахливий терор комуністичного типу, вбиваючи тисячі тих, які вважалися політичними ворогами* (Д, 25.06.2016); **т. червóний** — заходи насильства, які здійснювалися більшовиками проти широких соціальних груп, включаючи робітників та селян, оголошених «класовими ворогами», звинувачених у «контрреволюційній» діяльності. *За архівними документами про червоний терор у*

центрі України, систематизованими самовідданим дослідником, потім було видано книгу (УМ, ел. ресурс).

Терори́зм — здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства аж до фізичної розправи з політичними противниками; дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства і настрахання, політичних вбивств, провокацій. *Розрізняють тероризм звичайний, що пов'язаний із насильницькими діями, які спричиняють людські жертви, руйнування, вибухи тощо, і тероризм економічний та політичний, що не завжди пов'язаний із прямою агресією чи насильницькими діями* (ГУ, 31.10.2003); **т. біологі́чний, біотерори́зм** — навмисне застосування окремими особами, терористичними групами та організаціями біологічних засобів для зараження людей, сільськогосподарських тварин і культурних рослин з метою знищення людей, великих економічних втрат країні, поширення масової паніки, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх і зовнішніх спорів. *Незважаючи на те, що федеральні програми та фінансування підтримують широкий спектр федеральних ініціатив щодо готовності та реагування на програми охорони здоров'я, фінансування на державному та місцевому рівнях знижується, що відповідно робить популяцію вразливою до хімічного чи біологічного тероризму* (УМЧ, ел. ресурс); **т. внутрішньодержа́вний** — застосування насильства, характерного лише для якоїсь окремо взятої країни і яке не виходить за її територіальні межі. *Внутрішньодержавний тероризм — це відкрите масове насилля з боку правлячої еліти, яка спирається на потугу державних інститутів. Цей вид тероризму пов'язаний з діяльністю як державних структур з протидії іншодумання за допомогою насильства і насадження страху в суспільстві, так і з боротьбою опозиційних сил проти існуючого режиму, що має на меті зміну економічного чи політичного устрою своєї країни* (ГУ, 16.02.2012); **т. економі́чний** — дискримінаційні економічні дії, метою яких є вплив на економічних конкурентів, соціальні групи і верстви населення, а також цілі держави і їх лідерів заради досягнення конкретних економічних виграшів. *Поняття економічного тероризму не визначено законодавством України в принципі* (ЗіБ, ел. ресурс); **т. етні́чний** *культ*. — застосування насильства, метою якого є зміна форми державного устрою, створення самостійної держави або досягнення часткових змін статусу певних етнічних утворень. *Суб'єктами етнічного тероризму є групи, чий статус визначається етнічною приналежністю* (УМ, ел. ресурс); **т. інформаці́йний** — використання інформаційних технологій, засобів масової комунікації, поширення інформації для цільового впливу на вибраний об'єкт, його дискредитації. *Інформаційний тероризм страшніший за підривників-диверсантів. Він створює напружену обстановку і провокує паніку* (Д, 03.12.2014); **т. комп'ю́терний** — умисне нанесення окремими особами, терористичними групами чи організаціями шкоди або загроза нанесення шкоди комп'ютерам і / або комп'ютерним мережам з метою руйнування єдиного інформаційного простору, завдавання великих економічних втрат країні, створення атмосфери істерії в соціумі, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх

і зовнішніх суперечок. *Сьогодні комп'ютерний тероризм набув глобального характеру і є реальною загрозою національній і міжнародній безпеці, має тенденцію до зростання, про що свідчить загальна кількість терористичних актів і число країн, залучених до сфери діяльності терористів* (ВЗ, 17.09.2019); **т. космі́чний** — здійснення (або загроза здійснення) терористичною групою чи організацією дій з використанням космічних систем наземного або орбітального базування з метою нанесення значних людських і матеріальних втрат певній країні або країнам. *Сучасний характер космічного тероризму, збільшення його масштабів у світі, все більш імовірне здійснення терористичних актів у навколоземному просторі викликає велике занепокоєння в світі* (УМ, ел. ресурс); **т. лі́вий** — застосування насильства, що вчиняється через погляди соціально-політичної спрямованості на різні ліві соціально-політичні доктрини. *Лівий тероризм найактивніше представляють ліві радикали — від російських народників до європейських анархістів* (УМ, ел. ресурс); **т. міжнаро́дний** — застосування насильства щодо громадян і території більш ніж однієї країни. *На саміті НАТО головним питанням стало збільшення оборонних бюджетів держав-союзниць та міжнародний тероризм* (УМ, ел. ресурс); **т. політи́чний** — насильницькі дії різного характеру для впливу на політичних лідерів, представників влади або політиків, примушування їх до тих чи тих дій або владних рішень. *Парадокс у тому, що найбільш екстремальний політичний тероризм, себто тероризм у чистому вигляді, відривається від реального життя тих, кого нібито захищає. Він набуває форми, котра позбавлена будь-якого змісту, а отже, не може містити жодної політики* (УТ, 13.06.2013); **т. пра́вий** — насилля, що базується зазвичай на ідейній платформі, яка заперечує демократичну плюралістичну систему організації держави, інститутів демократії, пронизана ідеями ксенофобії, шовінізму, антикомунізму, нацизму, расизму, гомофобії та антисемітизму, ґрунтується на культі сильної особистості, перевазі над рештою нації, затверджує тоталітарні принципи організації суспільства. *Правий тероризм орієнтується на традиційні для нації політичні доктрини та цінності, мішенню для якого, насамперед, є ліберальні політики й лідери профспілкового руху* (ВЗ, 15.10.2014); **т. релігі́йний** — насилля, пов'язане з боротьбою прихильників релігії між собою (індуїсти і мусульмани, мусульмани і християни), а також усередині однієї віри (католики—протестанти, суніти—шиїти), та має на меті підірвати світську владу й утвердити релігійну владу. *У багатьох країнах світу значна соціальна напруженість призводить до тотального використання релігії з політичною метою — релігійний тероризм, посилення міжрелігійної ворожнечі* (Д, 07.04.2009); **т. соціа́льний** — застосування насилля, що має на меті корінні або часткові зміни економічної чи політичної системи країни, привернення уваги суспільства до якоїсь гострої проблеми. *1970 року Міжамериканська комісія із захисту прав людини, розглядаючи проблему тероризму, дійшла висновку, що тероризм слід класифікувати, виходячи з мотивів суб'єкта терористичної діяльності: тероризм соціальний, політичний та ідеологічний* (ГУ, 09.04.2004); **т. транснаціона́льний** *див.*

т. міжнаро́дний; т. хімі́чний — умисне застосування (або загроза застосування) окремими особами, терористичними групами чи організаціями хімічної зброї або спеціально генеровані техногенні катастрофи, пов'язані з руйнуванням хімічних об'єктів з метою нанесення значних людських і матеріальних втрат країні, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх і зовнішніх спорів. *Новою загрозою безпеці людства, масштаб якої значно перевищує наслідки від застосування найсучаснішої вогнепальної зброї, є хімічний тероризм, що визначається як засіб застосування хімічних агентів терористами для створення загрози життю населення* (Д, 07.04.2009); **т. я́дерний** — насильницькі дії, пов'язані із умисним застосуванням (або погрозою застосування) окремими особами, терористичними групами чи організаціями підриву ядерної зброї, руйнування ядерних об'єктів, радіаційного зараження за допомогою різних ядерних і радіоактивних матеріалів із метою нанесення значних людських та матеріальних втрат країні. *З огляду на жорстокість, з якою було скоєно повітряні напади на США 11 вересня, ризик ядерного тероризму стає набагато ймовірнішим, ніж вважалося раніше* (ГУ, 19.09.2011).

Терори́ст — прибічник терору і учасник терористичних актів. *Навчальні заклади Херсонщини дедалі частіше перетворюються на мішені для анонімних терористів* (ГУ, 25.11.2020); **т.-сме́ртник** — особа, яка здійснює терористичний акт, прирікаючи себе на смерть. *У неділю в столиці Сомалі терорист-смертник атакував урядову будівлю в центрі міста: внаслідок вибуху зруйнована школа, що розташована неподалік* (ВВС, ел. ресурс).

Терористи́чний акт, тера́кт — застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я людини, убивство, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень державному або громадському діячеві, представнику великого бізнесу з метою підривання чи загострення становища в країні, суспільстві, міждержавних відносинах. *Українці не постраждали під час терористичного акту у Відні* (Д, 03.11.2020).

Технодемокра́тія — симбіоз капіталістичної плутократії та техноструктури. *Майбутнє технодемократії залежить від стану самої демократії безпосередньо* (ВЗ, 12.10.2015).

Технократи́зм — 1. Концепція домінування в сучасному суспільстві технічних спеціалістів на основі здійснюваної ними наукової чи технічної експертизи проблем і рішень. *Сьогодні, коли технократизм, цинізм, а іноді насилля і жорстокість дедалі більше захоплюють світ, мудреці світу кажуть: повернiться до балансу між державою та релігією* (Главком, ел. ресурс). 2. Спосіб мислення, притаманний значній частині управлінської еліти, в межах якого будь-яка проблема розглядається як проблема суто технологічна: в її вирішенні пріоритет надається формально-раціональному досягненню поставлених цілей. *Показано <…> протистояння технократизму і гуманізму в індустріальній парадигмі розвитку світової спільноти, шляхи гармонізації їхньої взаємодії в освіті розколотої цивілізації* (Бех, Малик, 2009: 2).

Технокра́тія — суспільство, побудоване на основі концепції технократизму; меритократичне суспільство, де влада належить науково-технічним фахівцям. *Технократія — це модель управління, в якій особи, що приймають рішення, обираються на посаду на основі їхнього технічного досвіду* (ФЕ, ел. ресурс).

Технолóгія — система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення конкретних завдань. *Соціальна мережа «Фейсбук» запатентувала технологію, що дозволяє визначати легальність розповсюджуваного користувачами контенту* (ВЗ, 04.12.2013); **т. ви́борча** — система політико-організаційних, інформаційних, пропагандистських та інших дій для приведення до влади певного політика, групи політиків, політичної організації чи їх об'єднань. *Виборчі технології диктують всім суб'єктам політичного процесу, що повноцінною командою є та, яка, в першу чергу, має кандидата на посаду міського голови, а вже, в другу чергу, — кандидатів до міськради* (Д, 06.10.2015); **т. політи́чна** — система методів і послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату. *Одразу 30 громадян зареєструвалися в ЦВК для участі в проміжних виборах на Херсонщині. Така кількість пов'язана не тільки з амбіціями місцевих політиків, а й є результатом давньої політичної технології розсіювання голосів* (Д, 25.06.2016); **т. прийняття́ політи́чного рішення** — процес реалізації політичної мети на основі накопиченої інформації. *Основною місією Норвезької служби розвідки є попередження про зовнішні загрози, підтримка норвезьких збройних сил і оборонних альянсів, до яких входить Норвегія, а також допомоги в процесі технології прийняття політичного рішення* (УТ, 07.03.2019); **т. цифрова́** *наук.* — галузь електроніки, що передбачає вивчення цифрових сигналів та розробку пристроїв на їхній основі. *...У міжнародних стандартах охорони здоров'я є рекомендація медичним працівникам застосовувати цифрові технології* (Район.Любомль, ел. ресурс).

Тип культу́рно-істори́чний *соціол., культ.* — локалізоване в історичному часі та просторі велике соціокультурне формування, що утворює всесвітню історію і має такі конститутивні ознаки: єдина мовна група; особливий духовний склад; політична незалежність; атрибутивні неповторні культурно-цивілізаційні риси, яких немає у народів іншого культурно-історичного типу. *Освіта формує той чи інший культурно-історичний тип людини й визначає головні риси націй і держав, водночас відповідаючи на запити конкретних суспільств* (УТ, 02.09.2016).

Тира́н *перен.* — той, хто підкорює собі кого-, що-небудь, нав'язує свою волю; деспот. *Уся діяльність диктаторів та тиранів була спрямована на «освячення», сакралізацію своїх владних повноважень* (Д, 23.12.2000).

Тиранія — правління, влада, що ґрунтується на свавіллі та насильстві. *В інавгураційній промові президент заявив, що боротиметься з усіма формами тиранії та утиску й принесе свободу «в усі куточки світу»* (ГУ, 22.01.2005).

Тінізáція — порушення законодавства з метою отримання незаконного прибутку або ж певного фінансового результату. *У закону, який знизив ПДВ*

на ряд видів сільськогосподарської сировини, є два негативні наслідки — зростання цін на готову продукцію і тінізація бізнесу (Укрінформ, ел. ресурс).

Тіту́шки — представники незаконних формувань або бойових загонів найманців-провокаторів спортивної статури, напівкримінальних елементів, яких залучають для залякування, побиття та розгону демонстрацій, для нападу на представників ЗМІ. *...Підозрювані за невеликі гроші вночі 23 січня 2014 року організували групу «тітушок» для провокації конфлікту з учасниками руху «Автомайдан» біля однієї з лікарень Києва. За задумом організаторів злочину, дії «тітушок» мали створити привід та видимість законності дій правоохоронців із затримання активістів, які насправді не вчиняли жодних правопорушень* (ДТ, 11.03.2021).

Товари́ство — організація, об'єднання людей, що ставлять перед собою спільні завдання, мету, програму дій і відповідно діють для їх виконання, здійснення. *На Житомирщині приватне товариство на землях сільськогосподарського призначення облаштувало кар'єр та видобувало бурштин: вилучено 20 мішків каменю-сирцю та спецтехніку* (Ж, ел. ресурс); **т. акціоне́рне** — господарське об'єднання, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, за якими корпоративні права посвідчуються акціями. *Форма організації банку як приватного акціонерного товариства найбільш відповідає його статусу банку зі стовідсотковою держвласністю* (Д, 18.06.2018).

Ток-шо́у — телевізійна передача, найчастіше суспільно-політичної тематики, у форматі обговорення заданої теми кількома запрошеними гостями студії з модерацією ведучого. *Принадність ток-шоу зумовлена ілюзією причетності аудиторії до обговорення актуальної проблеми* (Kursoviks, ел. ресурс); **т.-шо́у політи́чне** — розмовний телевізійний жанр, що вирізняється надзвичайною тематичною і функціональною широтою, включає сутнісні ознаки інтерв'ю, дискусії, гри за участю запрошених експертів, гостей. *«Народ проти» — головне політичне ток-шоу країни* (Д, 06.10.2019).

Толера́нтність — терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань (релігійних уподобань), політичних симпатій, переконань та позицій, моделей культури. *Толерантність до проявів насильства сприяє нерівності чоловіків та жінок, а також поширенню гендерних стереотипів, та виправдовує дискримінацію щодо жінок та дівчат, посилюючи гендерно зумовлене насильство* (УМ, ел. ресурс); **т. адміністрати́вна** — повага до підлеглих, молодших за званням і посадою. *Адміністративна толерантність — уміння керувати без натиску і агресії* (Vseosvita, ел. ресурс); **т. ге́ндерна** — визнання рівності статей, неупереджене ставлення до представників іншої статі, відсутність ідей про перевагу однієї статі над іншою. *…Гендерна толерантність є необхідною у міжособистісних взаєминах, сім'ї та громаді* (Грубі, 2018: 5); **т. дипломати́чна** — повага до різних країн, міжнародних організацій та об'єднань. *Дипломатична толерантність як вираз нового культурного спілкування в міжнародній практиці* (Шевель, 2019: 100); **т. екологі́чна** — повага до життя

в усіх його формах. *У водних екосистемах вища водна рослинність, яка існує певний час, підтримує рівень гомеостазу, порушення якого можливі лише в екосистемах, які наближаються до меж екологічної толерантності* (Романчук, Федонюк, Петрук ел. ресурс); **т. меди́чна** — фізіологічна витривалість пацієнта до застосування того чи іншого препарату, переносимість ліків. *Медична толерантність — термін, що означає нездатність організму чинити опір чужорідному тілу* (Tutkatamka, ел. ресурс); **т. міжетні́чна** *культ.* — доброзичливе ставлення до представників іншої етнічної (расової, національної) традиції. *Через неготовність чи неспроможність структур, що займаються державною безпекою, деформації і руйнації піддаються основи здорового суспільства, релігійна і міжетнічна толерантність, добросусідство і довіра до ближнього, на чому і стоять сучасне українське суспільство та держава* (ГУ, 27.01.2021); **т. міжконфесі́йна** *див.* **т. релігі́йна; т. музи́чна** — шанобливе ставлення до різних музичних стилів і їхніх прихильників, повага до тих, кому подобається інша музика. *У музичній толерантності <…> інтегруються всі важливі ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва* (Vseosvita, ел. ресурс); **т. наукóва** — повага до представників різних наукових шкіл, ідей, учень і теорій наукових опонентів, а також до критики на свою адресу зі сторони інших учених. *Наукова толерантність — одна з умов створення нового знання* (Ягодзінський, 2006); **т. педагогі́чна** — неупереджене ставлення педагога до учнів, визнання за ними прав і свобод. *Професійно-значущими компонентами особистості вчителя є педагогічна етика, педагогічний такт, педагогічна майстерність, педагогічна толерантність, висока мовна культура тощо* (Бричок, 2014: 44); **т. побутóва** — передумова та втілення міжкультурного діалогу, в основі якої лежить повага, прийняття і висока оцінка розмаїтості світових культур, форм самовираження і способів людського буття. *Побутова толерантність і толерантність у міжкультурному діалозі — не одне й те ж: якщо перше є передумовою і втіленням останнього, то міжкультурний діалог вимагає спеціального і цілеспрямованого зусилля* (Ханас, 2015); **т. політи́чна** — суспільно визначена система установок і ціннісних орієнтирів, відносно яких формуються відповідні нормативні критерії досягнення гармонійного поєднання суспільних поглядів щодо певного явища. *Політична толерантність є основою для плідних міжнародних відносин* (Д, 25.06.2016); **т. релігі́йна** — визнання вірянином іншої релігії як альтернативної, рівноправної форми досягнення порятунку, повага до релігійних цінностей та норм іншої конфесії. *…Незалежно від того, на чому заснована релігійна толерантність щодо іновірців — на повазі або байдужості, вона забезпечує суспільну стабільність і співіснування різних релігійно-конфесійних груп* (Hal.science, ел. ресурс); **т. сексуа́льно-орієнто́вана** — визнання й неупередженість щодо осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації. *Сексуально-орієнтована толерантність — визнання нетрадиційної сексуальної орієнтації як факту суто приватного життя особи, що не спричиняє для неї жодних дискримінаційних наслідків* (Ханстантинов, 2011: 95);

т. соціа́льно-групова́ — нейтральне або дружнє ставлення до представників інших соціальних груп (класів, страт, організацій, рухів тощо), погляди яких не несуть загрози життю, здоров'ю, свободі людей. *...Можна вважати соціально-групову толерантність <...> необхідною умовою співжиття в демократичному суспільстві і невіддільним складником соціальної роботи* (Buklib, ел. ресурс); **т. спорти́вна** — дружнє ставлення до рівня фізичної підготовки іншої людини та забезпечує процес формування гармонійної особистості. *Чи хтось ще вірить у те, що футболісти у своїй більшості здатні бути оплотом національної гідності, патріотами країни і просто людьми, які здатні вийти за рамки спортивної толерантності та віддаленості?* (UA-Футбол, ел. ресурс); **т. фізіологі́чна** — терпиме ставлення до хворих, людей з інвалідністю та які мають фізичні або розумові вади. *Змістом фізіологічної толерантності є терпиме ставлення до «іншого», повага до «інакшості», іншої думки, різних форм самовираження і вияву людської індивідуальності на основі визнання прав і свобод людини* (Редькіна, 2019).

То́мос — указ, декрет, окружне послання предстоятеля помісної православної церкви в деяких важливих питаннях церковного устрою. Шляхом надання томосу деякій частині «материнської» (кіріархальної) церкви офіційно проголошується автономія в управлінні або автокефалія. *Ми отримали синодальний патріарший Томос про автокефалію нашої церкви. Ми стали незалежною церквою і зайняли своє почесне 15-те місце серед православних церков. Але в правах ми абсолютно рівні з іншими помісними православними церквами* (УК, 07.06.2019).

Тоталітари́зм *див.* **режи́м: р. тоталіта́рний**.

То́чка біфурка́ції — точка неповернення із колишнього вектора розвитку держави (країни), особи; початок відліку нового напрямку в історичному ході подій. *...Змінити вже нічого не можна — без потрясінь та нового вибору. Точка біфуркації — це точка вибору* (УМ, ел. ресурс).

Тради́ція — 1. Досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління. *Людина, яка не знає минулого, звичаїв, традицій — перекотиполе, куди вітер подме, туди воно і котиться* (Med.cc, ел. ресурс). // Передавання досвіду, звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління. *Поняття «традиція» генетично сходить до дієслова tradere, що означає «передавати»* (Psychologis, ел. ресурс). 2. Звичайна, прийнята норма, манера поведінки, усталені погляди, переконання когось. *Якщо окраєць хліба падає додолу — традиція вимагає його підняти і поцілувати* (РС, ел. ресурс); **т. політи́чні** — усталені, звичні норми політичної поведінки та мислення, політичні цінності і погляди, що склалися історично. *Політичні традиції зберігають елементи минулого політичного досвіду, є способом передачі зразків політичної свідомості й поведінки від покоління до покоління* (Д, 23.07.2016).

Транзи́т політи́чний — політичний процес, що полягає у зміні якісного типу політичного режиму. *Феномен політичного транзиту є процесом, який поля-*

гає у трансформації тоталітарної, частіше авторитарно політичної системи країни в напрямку розвитку рівня демократії в державі (УТ, 02.09.2016).

Транзитоло́гія *наук., політ.* — напрям політичної науки, що зосереджує увагу на дослідженні переходів до демократії. *Класична транзитологія народилася в межах політичної науки провідних країн Заходу, в першу чергу США* (Трач, 2017: 18).

Трансгумані́зм — міжгалузевий науковий напрям і відповідний світогляд, спрямований на розширення фізичних, розумових і психологічних можливостей людини за допомогою сучасних технологічних досягнень. *Поняття трансгуманізму, яке набуло особливої популярності на початку 90-х років, стосується світогляду, який передбачає віру в суттєве вдосконалення людської природи за допомогою технологій у будь-якій формі* (УТ, 02.09.2016).

Транскультурали́зм — підхід до управління культурним різноманіттям, який базується на визнанні гетерогенної ідентичності людини. *Транскультуралізм передбачає повагу до всіх культур і всіх мовних традицій* (ВЗ, 13.07.2016).

Транснаціона́льний — міжнаціональний, пов'язаний з декількома країнами. *Українська столиця потрапила до сотні найдорожчих міст світу для іноземних фахівців та транснаціональних компаній, за рік перемістившись із 103-го на 98 місце* (ВЗ, 12.07.2014).

Тра́нсфер політи́чний — процес передавання політичних технологій керівництва, організації та контролю з одного соціокультурного середовища в інше. *У процесах адміністративних перетворень актуалізується питання ролі політичного трансферу* (УК, 07.06.2019).

Трансформа́ція цифрова́ — процес інтеграції нових цифрових технологій в усі аспекти суспільного життя. *Цифрова трансформація сьогодення породжує найрізноманітніші прогнози, згідно з якими дедалі більше професій утратять актуальність* (УТ, 23.09.2020).

Тренд політи́чний — відносно стійке, тривале, чітко виражене й домінуюче спрямування розвитку та динаміки соціально-політичних змін, політичних систем, громадської думки упродовж певного періоду. *Експерт назвав політичні тренди влади у 2019-му році* (УМ, ел. ресурс).

Три́зуб — український національний символ, сучасний державний герб України у формі золотого тризубця особливої форми на синьому полі. *У Київській Русі тризуб був знаком князів Рюриковичів, але точаться суперечки на тему, чи був тризуб знаком лише Рюриковичів, або ж давнім знаком слов'ян* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Тро́лити — знущатися, виводити когось із себе, щоб посміятися над людиною. *Любите тролити інших? Не поспішайте* (НВ, ел. ресурс).

Тро́лінг — вид взаємодії в онлайн-дискусіях на віртуальних комунікативних ресурсах (на форумах, у групах новин, у блогах та ін.), коли спілкування націлене на провокацію у читачів емоційної відповіді, емоційної реакції, емоційних аргументів, образ і тривалих марних дискусій, нагнітання конфліктів

для реалізації цілей інтернет-троля. *Чим вище у людини рівень садизму, психопатії та макіавеллізму, тим більша ймовірність того, що вона займатиметься тролінгом* (НВ, ел. ресурс).

Турборежи**м** *політ.* — спосіб швидкого проходження законодавчих ініціатив до реальних законів. *«Турборежиму» як такого не було. Це вигадали журналісти. Давайте будемо відверті. Якщо ви зараз подивитеся на кількість законопроєктів, які проходять в день, їх не менше, ніж було раніше* (РС, ел. ресурс).

Турбуле́нтність політи́чна — швидка зміна подій (акції протесту, мітинги та ін.) у політичному житті держави як реакція громадян на певні дії політиків. *Попри політичну турбулентність, ми продовжуємо активну роботу в євроінтеграційному векторі. Наразі маємо інтенсифікувати реформи у пріоритетних для нас сферах. Переконана, що злагоджена робота всіх гілок влади дасть необхідний результат для незворотності нашого шляху до ЄС* (Д, 04.06.2019).

Турбуле́нтність соціа́льна — нестабільність суспільства, економіки впродовж тривалого часу, що призводить до негативних політичних та соціально-економічних наслідків у державі. *Нинішній світ, наголошують учені, в небезпеці. Його переповнюють процеси, які важко прогнозувати: глобалізація та інформаційна революція, гібридна війна, ескалація напруги, воєнних дій, нарощення ядерного потенціалу, тероризм, майнове розмежування людей, посилення бідності, екологічна та інформаційна небезпеки, вичерпність ресурсів, корупція. <…> Володимир Горбулін описав цю ситуацію поняттям «соціальної турбулентності». Солідаризуючись із представниками Римського клубу, вчений розглядає соціальну турбулентність як основну загрозу світу, який стоїть на краю прірви* (УМ, ел. ресурс).

У

Ув’я́знення — дія за знач. **ув’язни́ти**. *Харківський науковець, що передавав російським спецслужбам військові таємниці, отримав 12 років ув’язнення* (ІУ, ел. ресурс).

Ув’язни́ти — позбавляючи волі, помістити у в’язницю. *У грудні минулого року було звільнено кількох полонених, один із них — фельдшер швидкої допомоги, якого ув’язнили лише за те, що допомагав нашим людям* (ГУ, 22.05.2018).

Уго́да — домовленість громадян і організацій, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов’язків. *Кабінет Міністрів ухвалив рішення припинити угоду між урядами України й Росії про взаємне заснування торгових представництв* (ВЗ, 17.08.2020); **у. коаліці́йна** — домовленість між партіями для створення уряду та коаліції в парламенті. *Сьогодні на першому засіданні Верховної Ради восьмого скликання, крім розгляду організаційних питань, парламентарії також планують підписати коаліційну угоду* (ГУ, 27.11.2014); **у. умо́вна** — домовленість, за якої один з учасників має право відмовитися від виконання своїх зобов’язань, сплативши другому певну премію. *Умовна угода тримається на зацікавленості службовця через високу оплату праці, винагороду за вислугу років, премії, підвищення професійної підготовки, різні соціальні пільги, неформальну турботу про працівника та його сім’ю* (Мамчур, 2013: 36); **у. Шенге́нська** — договір «Про скасування паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу», первинно підписаний 14 червня 1985 р. сімома європейськими країнами (Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Францією, Німеччиною, Португалією та Іспанією). *Міністри країн ЄС у п’ятницю обговорять питання тимчасового припинення дії Шенгенської угоди терміном на 2 роки через міграційну кризу* (ВЗ, 03.12.2015).

Узако́нювати *див.* **канонізува́ти** (у 2 знач.).

Узурпа́ція — насильницьке, протизаконне захоплення влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень. *Бажання політиків усе тримати під своїм контролем та нейтралізація опонентів, які могли порушити цю стабільність, було розцінене як узурпація влади* (УМ, ел. ресурс).

Узурпува́ти — незаконно захоплювати владу в країні або привласнювати чужі права на що-небудь, чиїсь досягнення та ін. *Міністерство закордонних справ України висловило стурбованість через ситуацію у Венесуелі і засуджує спроби уряду цієї країни узурпувати владу* (Д, 29.01.2018).

Українізáція — політика партійно-державних органів УРСР у 20-ті й на початку 30-х років XX ст., спрямована на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в Україні силами національних кадрів і в доступній для місцевого населення формі. *Радянська політика «українізації» була для більшовицького керівництва одним із засобів зміцнення влади, а не метою діяльності* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Українізувáти — проводити українізацію. *Якщо влада відмовляється українізувати ті чи інші регіони, вона фактично відмовляється від цих регіонів на користь іншої держави* (РС, ел. ресурс).

Українізувáтися — сприймати, запроваджувати в себе українську культуру, мову, звичаї. *...Держава має максимально українізуватися, ми маємо говорити українською, телебачення має бути українське, новини, державний апарат працювати українською* (Главком, ел. ресурс).

Україноненави́сництво — різко негативне ставлення до всього українського, до України як незалежної держави. *…Депутат вимагає надалі запобігти проявам «україноненависництва і розпалювання міжнаціональної ворожнечі»* (УП, ел. ресурс).

Українотво́рчий — який спрямований на утвердження суверенної української держави. *В Україні — безліч знакових подій, які змінили хід історії. Люди надалі продовжують берегти свою незалежність і активно беруть участь в українотворчих процесах* (24 Харків, ел. ресурс).

Українофо́бія *див.* **україноненави́сництво**.

Україноцентри́зм — світоглядна і філософська позиція, політична та соціально-економічна концепція, що передбачає побудову Україною власної самостійної стратегії досягнення визначених цілей у взаємовідносинах з іншими країнами (особливо сусідніми) на рівних умовах; побудову та виконання соціально-економічної моделі розвитку країни з опертям на власні сили; переосмислення власної історії, підтримка національної гідності, захист національної спадщини тощо. *Прихильники україноцентризму вважають, що головною основою для всіх перемог України завжди була <…> ідея, яка передбачала власний державницький шлях розвитку, а не сумнівне входження в різні військово-політичні блоки зі своїми сусідами, які в усі часи намагалися досягти власних інтересів за український рахунок* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Украї́нство — 1. Спільнота українців. *Ми бачимо сьогодні, як світове українство, яке об'єднується в <…> конгрес українців, понад 20 мільйонів українців, працюють активно кожного дня у підтримці України найбільш активно* (РС, ел. ресурс). 2. Учасники процесу культурно-національного відродження українського народу. (Дмитро Донцов. — *Ред.*) *сприяв консолідації кращих духовних та творчих особистостей українства свого часу у феномені «вісниківців», куди залучив Євгена Маланюка, Юрія Липу, Леоніда Мосендза, Олега Ольжича та Олену Телігу* (РС, ел. ресурс). 3. Відчуття причетності до України та її культури. *Майбутня письменниця, науковиця і громадська діячка, яку НКВД все життя переслідував за антирадянськість і українство…* (РС, ел. ресурс).

Украї́нськість — поняття, що характеризує зміст і особливості буття української нації, кожного свідомого українця, показник культурного та політичного потенціалу спільноти, її спроможності жити й розвиватися в умовах складних міжнародних відносин. *Тестом на українськість можна назвати завдання цьогорічної олімпіади з рідної мови, яка проходить <…> у день вшанування пам'яті Нестора-Літописця* (Крі, ел. ресурс).

Українськомо́вний — який у повсякденному житті спілкується українською мовою *…Вибір не на користь культури виявився майже однаково популярним серед усіх категорій населення: жителів Заходу й Сходу, містян і селян, українськомовних і російськомовних, освічених і не дуже, бідних і заможних, жінок і чоловіків* (ДТ, 09.05.2020).

Українськоцентри́чний — який орієнтований на Україну, усе українське. *Багате російськомовне середовище приватизувало собі основні ЗМІ і телебачення, зробило політику дуже дорогою, поставило на чолі освіти особу, яка поступово витравила з системи виховання громадянина українськоцентричний акцент* (УП, ел. ресурс).

УльтраліберА́л — прихильник ідей ультралібералізму. *Багато хто з нас ультраліберали, я — ні* (УНІАН, ел. ресурс).

Ультралібералі́зм — ідеологія та політика крайнього лібералізму. *В епоху кінця XIX — початку XX століття були популярними ідеї вільного ринку, був великий індустріальний бум (з якого Україна, до речі, теж скористалася, бо саме тоді до нас прийшов західний капітал, наприклад, було освоєно Донбас). А головне, це був час економічного ультралібералізму, який стверджував, що рівність і братерство не так важливі, що патріотизм або соціалізм — погані за самим означенням* (Д, 12.04.2019).

УльтраліберА́льний — який стос. до ультралібералізму, ультраліберала. *Мрія перетворити Естонію <…> у свого роду ультраліберальний Сінгапур в Європі не збулася: країна з населенням менше Варшави залишається на рівні розвитку Польщі* (Р, ел. ресурс).

Ультралі́вий — який стос. до крайньої радикальної ідеології. *Греція, що перебуває у глибокій борговій і бюджетній кризі, критично потребує нової, вже третьої програми допомоги, щоб уникнути банкрутства держави та ймовірного виключення з зони євро. Але її уряд ультралівих і ультраправих радикалів досі відкидав вимоги рішучих реформ і таким чином провалив завершення другої програми, оформивши свою відмову на всенародному референдумі 5 липня, більшість учасників якого відкинула умови* (РС, ел. ресурс).

Ультрапра́вий — який стос. до крайньої реакційної ідеології. *…Ультраправі майже ніколи в Україні не мали помітного електорального успіху* (РС, ел. ресурс).

УльтрарадикА́л — прихильник ідей ультрарадикалізму. *Нам потрібні сили й енергія для того, щоб піднімати Львівщину з посткризового стану. Щоб створювати нові робочі місця, готуватися до ЄВРО-2012, до нової зимової олімпіади, ідеї проведення якої, до речі, дуже зашкодив містечковий екстремізм ультрарадикалів* (ЛП, ел. ресурс).

Ультрарадикалі́зм — ідеологія, політика, що ґрунтується на крайніх радикальних поглядах, ідеях. *На відміну від радикалізму цього типу ультрарадикалізм, який набуває форми екстремізму та тероризму, у близькосхідних країнах, як і в усьому світі, майже одностайно оцінюється негативно* (Брожина, 2008: 542).

Ультрарадика́льний — який стос. до ультрарадикалізму, ультрарадикала. *Дистанціювання від Москви стало підґрунтям для структурної перебудови всього західного лівого руху, відходу від ультрарадикального сектантства й революційної утопії на позиції соціал-демократії, поміркованого соціалізму, а подекуди зеленого руху, органічно інтегрованих у демократичну систему європейських країн* (УТ, 24.05.2012).

Уніта́рний — об'єднаний, єдиний, який становить собою одне ціле. *Хоча у ФРН існує федеративний устрій, а не унітарний, як в Україні, однак у них налагоджені тісні зв'язки як по вертикалі влади, так і по горизонталі, коли чимало проблем сусідні регіони вирішують спільно і без сторонньої допомоги* (ВН, 09.09.2015).

У́нія — об'єднання, союз двох або кількох держав. *Політичну позицію Великого князівства Литовського дуже посилила унія з Польщею (вона протрималася років зо 5); великий князь Литовський обирається королем Польщі за умови приєднання до неї Великого князівства Литовського* (Tokar, ел. ресурс).

Уотерге́йт, **вотерге́йт** *політ.* — великий політичний скандал, як правило, пов'язаний із корупцією у вищих ешелонах влади. *Уотергейт, відправивши на 2,5 роки раніше у відставку не найгіршого з американських президентів, залишається прикладом того, що успішне розслідування злочинів навіть найвищих чиновників — це не міф* (УП, ел. ресурс).

Уповнова́жений з прав люди́ни *держ. упр.* — посадова особа, яка здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини й громадянина в Україні. *Регіональні представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в області заявили про низку порушень, виявлених під час перевірки відділення поліції* (ГУ, 15.02.2021).

Уповнова́жений із за́хисту держа́вної мо́ви *держ. упр.* — посадова особа, завдання якої полягають у захисті української мови як державної, захисті прав громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя на всій території України й усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою. *Днями уповноважений із захисту державної мови <…> підтвердив, що з 16 січня 2021 року вся сфера обслуговування повинна перейти на українську мову при спілкуванні з клієнтами і відвідувачами (виняток — якщо клієнти самі попросять звертатися до них іншою мовою)* (СіД, ел. ресурс).

Уповнова́жений президе́нта *держ. упр.* — незалежна авторитетна особа, що здійснює моніторинг ситуації у певній чутливій сфері, інформує президента та виконує інші пов'язані з цим функції. *…Уповноважений президента з прав дитини <…> закликав усіх батьків поговорити зі своїми дітьми щодо небезпеки, яка чатує в інтернеті* (СК, ел. ресурс).

Управлі́ння — *держ. упр.* процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації для досягнення координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань. *Нові методи управління державою пропонує кібернетика — фундаментальна наука про управління будь-якими об'єктами* (Д, 12.09.2013); **у. держа́вне** *держ. упр.* — практичний, організувальний і регулювальний вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення, що спирається на її владну силу. *Новий закон «Про державну службу», що дає старт реформі системи державного управління, від 1 травня почав діяти в Україні* (УТ, 01.05.2016); **у. конфлі́ктом** — врегулювання, розв'язання, придушення, а також ініціювання певних конфліктних ситуацій в інтересах суспільства в цілому чи окремих його суб'єктів. *Управління конфліктами, контроль за озброєнням, заходи, покликані зміцнити довіру та безпеку, супроводжували тривалий ядерний мир, убезпечуючи його водночас від порушників спокою середнього масштабу, таких як Північна Корея та Іран* (УТ, 31.10.2018); **у. політи́чне** — цілеспрямований вплив людей і владних структур на суспільство в цілому або на окремі його сфери з метою їх оптимізації (впорядкування, вдосконалення і розвитку) та досягнення певних цілей. *Нова модель соціально-політичного, економічного життєустрою України має надмірно ризикований характер. Вона нестійка і головне — не вирішила головних суперечностей радянської моделі: економіка залишається такою ж витратною і неефективною; політичне управління корисливим і малопрофесійним, інтелектуальне регулювання догматичним і міфологізованим* (Д, 04.07.2000); **у. регіона́льне** *держ. упр.* — державне регулювання, що здійснюється органами державної влади великих адміністративно-територіальних одиниць (областей, губерній, країв, федеральних земель тощо) в межах їхньої компетенції. *На відміну від сусідніх країн Європи, де регіональне управління утворює самостійний рівень влади, в Україні регіональний вимір місцевого самоврядування недостатньо розвинений та значною мірою аморфний* (ГУ, 08.02.2008); **у. територія́льне** — спеціально організовані системні дії, які направлені на забезпечення стабільного, збалансованого відтворення соціального, господарського, природного потенціалів територій при позитивній динаміці параметрів рівня та якості життя населення. *Територіальне управління в Україні в умовах реформ є сферою діяльності, що заслуговує на уважне вивчення внаслідок важливості її для загальної освіти студента…* (Repository.hneu, ел. ресурс).

Управля́ти *держ. упр. див.* **адмініструва́ти**.

Ура́-патріо́т — особа, що вдається до ура-патріотизму. *Меншу небезпеку сьогодні складає активність неусвідомлених ура-патріотів та вишиватників, які своїми здебільшого істеричними поштовхами каламутять воду в Україні* (П, ел. ресурс).

Ура́-патріоти́зм — несправжній, показний і шумний патріотизм; вираження любові до батьківщини лише на словах у формі наполегливих, демонстративних запевнень. *Останніми днями в соціальних мережах піднявся*

черговий сплеск невгамовного ура-патріотизму, спричинений абсолютно малопомітною навіть для українського наукового середовища подією — задекларованим на 24 вересня півторагодинним зум-вебінаром «Чи був Голодомор геноцидом?», організованим Німецько-українською комісією істориків (Z, ел. ресурс).

Ура́-патріоти́чний — 1. Який стос. до ура-патріотизму, ура-патріота. *У вдавані ура-патріотичні способи можна тільки дуже швидко прошароварити, проспівати і прославити Україну. Особливо це виявляється в екстремальних і надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах війни* (Д, 29.03.2013). 2. Властивий ура-патріотизму, ура-патріотам, характерний для них. *Першу хвилю так званої «ура-патріотичної літератури» письменник оцінює як надзвичайно заангажовану* (РС, ел. ресурс). 3. Який складається з ура-патріотів. *...«Голубом» Собяніна можна назвати хіба що на фоні багатьох інших «ура-патріотичних» фігур російського політикуму* (Главком, ел. ресурс).

Урбанізáція *соціол.* — 1. Соціально-демографічний процес, що полягає в зростанні чисельності міського населення, кількості та розміру міст. *ООН: до 2050 року стрімка урбанізація змусить 3 млрд мешканців міст жити у нетрях* (УТ, 03.07.2013). 2. Підвищення рівня економічного та культурного життя в міських центрах країни, що зумовлює виникнення міст-гігантів (мегаполісів). *Для України надто відчутним є досить високий рівень урбанізації населення, який, на відміну від європейських країн, має інший характер* (ГУ, 23.04.2005).

Урбані́зм — міське планування. *Усе більше сучасних архітекторів у сфері міського планування стверджують, що тактичний урбанізм набагато ефективніший за масштабні і дорогі муніципальні проєкти, що часом навіть не добігають логічного завершення* (ГП, ел. ресурс).

Урбанізóваний — який характеризується ознаками, властивими великому місту. *Воїни-піхотинці, які виконують бойові завдання на Донецькому напрямку, навчаються тактиці штурмових дій малими групами в урбанізованій місцевості* (Armyinform, ел. ресурс).

Урбані́ст — 1. Фахівець у галузі міського планування. *У Вінниці зібралися урбаністи із усієї України, щоб напрацювати концепцію майбутнього Altman_square* (Д, 04.02.2019). 2. Послідовник ідей урбанізму. *Останніми роками рух тактичного урбанізму, чи, як ще його називають урбаністи, теорії малих справ або міських інтервенцій, масово поширився серед містян усього світу* (Д, 22.09.2016).

Урбані́стика *наук., ек.* — розділ економічної географії, що займається комплексним аналізом і вивченням проблем, пов'язаних із функціонуванням та розвитком міських центрів; комплекс дисциплін, які вивчають міські території та процеси. *Місто буде успішним лише тоді, коли туди приїжджають, коли людям там комфортно і є де розвиватися. Урбаністика і креативні індустрії відповідають на ці два головні питання: як зробити місто комфортним та як людям самореалізуватися* (Д, 04.09.2017).

Урбаністи́чний — який стос. до урбаністики, урбаніста. *Нині прийнято захоплюватися технологічними, інфраструктурними, урбаністичними досягненнями китайців* (ДТ, 23.12.2011).

У́ряд — вищий орган у системі виконавчої влади держави, підпорядкований і відповідальний перед парламентом та главою держави, що здійснює державне управління суспільними справами, упроваджує в життя рішення законодавчої влади й забезпечує дотримання встановлених у державі законів, наділений для цього політичною виконавчою владою. *Уряд визначив нову процедуру в'їзду в Україну для іноземців під час пандемії* (УМ, ел. ресурс); **у́. електро́нний** — модель державного управління, заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. *Головна мета електронного уряду — підвищити ефективність виконавчих функцій держави (особливо надання державних послуг), зробити уряд більш прозорим та підзвітним громадянам і бізнесу* (ЕСМХ, ел. ресурс); **у́. коаліці́йний** — вищий орган виконавчої влади, утворений із членів двох або більше політичних партій. *Дійсно, коаліційний уряд, який спирається на парламентську більшість, не тільки юридично, але й фактично має стати політичною силою, здатною мобілізувати суспільство на кардинальне вирішення соціально-економічних та інших проблем* (Д, 12.09.2013); **у́. маріоне́тковий** — вислів, яким характеризується вищий виконавчий орган, що не виражає волі своєї країни, а діє всупереч інтересам власної держави за негласною вказівкою іноземної держави. *Маріонетковий уряд без кінця брав у метрополії абсурдні кредити* (ВЗ, 15.09.2019); **у́. однопарті́йний** — вищий виконавчий орган демократичної держави, сформований з представників однієї політичної партії, котра за результатами виборів отримала абсолютну більшість парламентських місць. *...Правляча партія Туреччини — Партія справедливості і розвитку (АКР) — виграла парламентські вибори з результатом у 49,4 % і зможе сформувати однопартійний уряд* (ВЗ, 03.11.2015); **у́. політи́чний** — найвищий колегіальний виконавчий орган державного управління, що формується з політиків, керівників органів державного управління країни та інших державних службовців, або загальна система державного управління. *Формування політичного уряду — це комплексне питання, яке має розпочинатись передусім з Програми дій і з постаті прем'єр-міністра* (УМ, ел. ресурс); **у́. технократи́чний** — вищий виконавчий орган, утворений не з членів політичних партій, а з провідних фахівців у певній галузі. *Проведення швидких і комплексних реформ вимагає технократичного уряду, який буде вільний від «електоральної залежності»* (ГУ, 25.06.2015); **у́. тимчасо́вий** — вищий виконавчий орган, що формується в державі (або в будь-якому її регіоні) на час перехідного періоду або надзвичайного стану, як правило, при зміні політичного устрою або політичного режиму. *У Лівії головні сторони громадянської війни, яка точиться в цій країні, домовилися про спільний тимчасовий уряд єдності, який має замінити нинішні адміністрації-суперниці і провести в усій*

країні парламентські вибори, заплановані на кінець нинішнього року (РС, ел. ресурс); **у́. тіньови́й** — сформована команда кандидатів у міністри, якій за певних політичних умов буде передано повноваження реального уряду. *…Жодних юридичних підстав для створення так званого «тіньового уряду» в нинішньої самопроголошеної опозиції — немає* (СіД, ел. ресурс); **У́. Украї́ни** *див.* **Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни, Кабмі́н Украї́ни**.

Урядо́вець *держ. упр. див.* **посадо́вець**.

Успільно́тнення — процес переміщення певної сфери (напряму) публічної політики в межах інституційної структури ЄС з міжурядового на наднаціональний (європейський) рівень розроблення політики Союзу. *Етнічна належність, дедалі більш політизуючись, виступатиме чинником успільнотнення* (УТ, 30.11.2019).

У́стрій — установлений суспільний порядок, система організації чогонебудь. *Віцепрем'єр України представив модель адміністративно-територіальної реформи, що знайшла своє відображення в законопроєкті про територіальний устрій України* (Д, 18.03.2005); **у́. адміністрати́вно-територія́льний** — територіальна організація держави з поділом її на складники — адміністративно-територіальні одиниці (краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо). *Вирішальне засідання обласної міжвідомчої робочої групи з підготовки пропозиції до адміністративно-територіального устрою Львівщини 21 лютого було зірвано і до розгляду формату Львівської ОТГ справа не дійшла* (Z, ел. ресурс); **у́. держа́вний** — територіальна або національно-територіальна організація держави, що характеризує просторову організацію влади та державне самовизначення населення (нації), що на ній проживає. *Події останніх місяців 2004 року дали Україні історичний шанс кардинально перебудувати державний устрій на демократичних засадах* (ГУ, 25.06.2005).

Утво́рення етні́чне, етноутво́рення *культ.* — історично сформована спільність людей, об'єднаних культурою, мовою, звичаями, результат утворення етносу. *Серед значної кількості концепцій етноутворення в західній етнології, чітко виділяються два основні параметри. В основі їх лежить суб'єктивність або об'єктивність фундаментальних етноутворюючих рис* (Хрящевська, 2018).

Утри́мування під ва́ртою — винятковий запобіжний захід, який полягає в примусовій ізоляції підозрюваного чи обвинуваченого шляхом поміщення його в установи тримання під вартою на певний строк. *Суд апеляційної інстанції погодився із доводами прокурорів Городенківського відділу Тисменицької місцевої прокуратури щодо обґрунтованості утримування під вартою одного зі зловмисників, які у квітні цього року незаконно із застосуванням насильства позбавили волі потерпілого та вимагали в нього кошти* (М, ел. ресурс).

Ф

Фа́йл-вкла́дення *інформ. див.* **долу́чник**.

Фа́ктори ро́звитку етні́чні *культ.* — рушійні сили розвитку економіки суспільства, пов'язані з впливом на економічне життя особливостей етнічної свідомості, типової економічної культури і поведінки нації. *Використовуючи соціальні, економічні, етнічні фактори розвитку українського суспільства, західні країни ефективно співпрацюють з українськими регіональними бізнесовими колами* (Д, 21.07.2011).

Фактче́к — один із напрямів журналістського контролю, перевірка фактів, спрямована на виявлення невідповідностей між ними та навколишньою дійсністю. *Сьогодні в рубриці «Інфомедійна грамотність» говоримо про фактчекінг* (YouTube, ел. ресурс).

Фактче́кер — журналіст, якому доручено перевірити публікований матеріал. *Українська громадська організація «Інститут масової інформації» (ІМІ) виділяє два основних аспекти, які журналісти-фактчекери мають перевірити факти: обрати матеріал і виділити з нього твердження, що потребують перевірки; обрати якомога оперативніший та якісніший спосіб перевіряння; пошукати в авторитетних джерелах інформації підтвердження, що допоможуть класифікувати повідомлення як правдиве, неправдиве, оманливе або таке, що не можна перевірити* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Фактче́кінг *див.* **фактче́к**.

Фальсифіка́тор — той, хто займається фальсифікацією. *...За різними оцінками, до 7 млн українців живуть і працюють за кордоном, і під час кожних виборів в Україні за їхніми голосами полюють фальсифікатори* (Гал, ел. ресурс).

Фальсифіка́ція — 1. Умисне викривлення або неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів. *Спостерігачі Громадянської мережі ОПОРА зафіксували факт фальсифікації протоколу підрахунку голосів* (СіД, ел. ресурс). 2. Підроблена річ, яку видають за справжню; підробка. *Насправді, це* (бензин і дизпаливо. — *Ред*.) *елементарна фальсифікація і фальсифікація документів, коли змінюється код товару* (Главком, ел. ресурс).

Фальсифікува́ти — здійснювати фальсифікацію. *Російська влада почала нову спецоперацію: намагаються фальсифікувати історію* (Главком, ел. ресурс).

Фанати́зм — безрозсудна одержимість якимись ідеями, поглядами, поєднана з нетерпимістю до будь-яких інших ідей, поглядів. *Разом з коронавірусом, що продовжує поширюватися у всьому світі в масштабах, які мало хто*

з нас може осягнути, фанатизм та нетерпимість також набувають сили (УП, ел. ресурс); **ф. релігíйний** — пристрасний вираз нетерплячості сповідання певних вірувань, які за своєю суттю мають суб'єктивний характер, відрізняються щирим переконанням в абсолютній істинності принципів тієї чи іншої релігії, стійкою вірністю та здатністю пожертвувати власним життям і життям інших заради вірувань. *Релігійний фанатизм, який бездумно довіряє власному попередньому досвіду і не цінує життя іншої людини — це релігійний фундаменталізм, який рішуче був засуджений на Всеправославному соборі* (ЛН, ел. ресурс).

Фандрáйзинг політúчний — процес залучення наявних і тих, що можуть бути мобілізовані, ресурсів (матеріальних, людських, інформаційних) для здійснення ефективної та результативної діяльності (виборчої зокрема), які політичний лідер або партія не може забезпечити самостійно. *Для кандидатів політичний фандрайзинг (пошук джерел фінансування) є вмінням, що робить його цінними для лідерів партії та надає їм можливість проводити потужну виборчу кампанію, справляти враження на лідерів громадської думки, а також встановлювати зв'язок з більшою кількістю виборців* (УТ, 20.02.2014).

Фашúзм — ідейно-політична течія, що спирається на войовничий антидемократизм, расизм, шовінізм, доведені до істерії, на звеличування тоталітарної держави, обстоювання сильної, авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над людиною і державою; ідейно-політична течія, що сформувалася на основі синтезу сутності нації як вічної і найвищої реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; екстремістський політичний рух, різновид тоталітаризму. *Справжній фашизм — це неповага до людського життя. Фашизм — це коли життя та доля особистості не важать нічого, коли людина не захищена від свавілля власної держави, коли внутрішні проблеми приховуються за зовнішньою агресією, коли ЗМІ зомбують, а правда спотворюється* (ГУ, 28.10.2014).

Фашúст — прибічник, прихильник фашизму; член фашистської організації. *Спекуляції україножобів на тему «фашистів і фашизму» насправді політична гра, яку веде влада, аби відволікти увагу народу від проблем у державі* (ЧП, ел. ресурс).

Фашúстський — який стос. до фашизму, фашиста. *У Будапешті відкрили пам'ятник, присвячений окупації Угорщини фашистською Німеччиною* (Д, 24.07.2014).

Федералізáція — адміністративно-політичний процес та конституційна реформа, які спрямовані на перехід від унітарного державного устрою до федеративного. *Україна — молода держава, яка нікому не загрожує. То навіщо послаблювати її федералізацією? Згадайте, кому вигідна слабка Україна — і ви знайдете справжні джерела вітчизняного федералізму* (УТ, 20.02.2014); **ф. Украíни** — ідея запровадження федеративного державного устрою в Україні. *Антиукраїнські сили закликали до федералізації України ще до початку збройної агресії Росії* (Т, ел. ресурс).

Федералі́зм — система основних ознак та принципів певної форми державного устрою, сукупність структур, норм і методів державного управління, які встановлюють взаємодію центру й суб'єктів та забезпечують раціональне і ефективне функціонування держави в інтересах як федерації загалом, так і її суб'єктів. *…Представлення ідеї федералізму як «мрії кращих» культивувало спрощений підхід до проблеми, яку обов'язково слід розглядати в усій її складності, в контексті переплетення геополітичних, етнополітичних, мовно-культурних чинників, з урахуванням загальнонаціональних та регіональних інтересів, фінансових можливостей* (ГУ, 24.06.2010); **ф. бюдже́тний** — спосіб побудови бюджетних відносин між федеральною владою та владою національно-державних і адміністративно-територіальних підрозділів щодо оптимального, науково обґрунтованого формування доходів бюджетів кожного рівня й фінансування видатків, здійснюваних ними. *Бюджетний федералізм — це механізм, який дає можливість збирати податки на певній території і спрямовувати їх на розвиток цієї місцевості. Повідомляється, що це автономна система отримання фінансів* (Д, 16.04.2013).

Федерати́вний — який стос. до федерації. *Питання про федеративний устрій країни вимагає серйозної підготовчої роботи фахівців-правознавців і <…> широкого громадського обговорення* (ВЗ, 13.03.2014).

Федера́ція *держ. упр.* — форма державного устрою, за якої існує сталий союз держав, самостійних у межах, розподілених між ними і центром компетенцій, що мають власну конституцію, законодавчі, виконавчі і судові органи, а часто і подвійне громадянство. *Федерація — рівноправне об'єднання суверенних утворень на засадах самоврядування. Автономія передбачає менше незалежності від центру. Утім, як федерації, так і автономії Європи зазвичай об'єднують під одним державним дахом окремі народи з їхніми етнічними землями* (УТ, 20.02.2014).

Фейк — факт у спотвореному вигляді або неправдива інформація. *Політичні опоненти міського голови продовжують поширювати фейки* (Волинь24, ел. ресурс).

Фе́йковий — несправжній, спотворений. *У Сумській області виявили фейкову виборчу дільницю* (НВ, ел. ресурс).

Фейсбу́к — найбільша у світі соціальна мережа, заснована 2004 р. Марком Цукербергом. *Фейсбук видалив три групи пов'язаних між собою акаунтів, що порушують заборону соцмережі на закордонне втручання* (ГУ, 24.09.2020); **ф.-дипломáт** *держ. упр.* — посадова особа організації, країни, яка за допомогою соціальної мережі «Фейсбук» інформує громадськість своєї та інших країн про свої основні рішення, участь у заходах тощо. *Фейсбук-дипломати розкривать деталі недавнього саміту* (Facebook.com, ел. ресурс); **ф.-дипломáтія** — спілкування органів державної влади, політичних, державних, громадських діячів із аудиторією за допомогою соціальної мережі «Фейсбук». *Використання Facebook та Twitter як інструментів електронної дипломатії вже стало настільки звичним, що широко використовуються такі*

терміни як фейсбук-дипломатія, твіпломатія для позначення функціонування електронної дипломатії в соціальних мережах. Крім того, можна зустріти і використання терміна YouTube-дипломатія (Висоцький, ел. ресурс).

Фемінати́в, фемініти́в — група слів жіночого роду за певним станом, альтернативних або парних аналогічним словам чоловічого роду, від яких вони утворюються. *Динаміка оновлення сучасного українського фемінікону простежується не лише у творенні нових назв всупереч мовним обмеженням, заміні непитомих (зросійщених) питомими, а й у ревіталізації фемінативів, засвідчених реєстрами словників доби українізації 20—30-х років* (Архангельська, ел. ресурс).

Фемініз́м — інтелектуальний та суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві. *Термін «фемінізм» походить від латинського слова «femina», тобто «жінка». Виділяють чотири «хвилі» його розвитку — у світі та на території сучасної України він розпочався наприкінці 19 століття* (УМ, ел. ресурс).

Фемініст — прихильник ідей фемінізму. *Перший чоловік-феміністː дивовижні факти про Зігмунда Фрейда, про які мало хто знає* (Зн, ел. ресурс).

Феміністи́чний — який стос. до фемінізму, фемініста. *Дослідивши дискусії в мережі та коментарі користувачів щодо фемінізму, вдалося вичленити кілька міфів, якими найчастіше оперує більшість противників феміністичної ідеології* (Дивись.info, ел. ресурс).

Фемокра́тія — побудована на фемінізмі світоглядна орієнтація, що базовими характеристиками приватних, суспільно-політичних та ін. стосунків вбачає рівні права та можливості жінок і чоловіків. *Хоча існують і радикальні погляди на питання розподілу впливу чоловіків та жінок на усі галузі суспільного життя, які, підсилюючись фемінізмом, продукують ідеї про фемократію* (Петрушкевич, 2015: 91).

Філіа́ція — спосіб набуття громадянства індивідом після народження. Нормами міжнародного права встановлено, що кожен індивід із моменту народження має право на громадянство. *Загальна теорія конституційного права має два основні шляхи набуття громадянства: філіацію і натуралізацію* (ГУ, 07.07.2018).

Фі́шинг — різновид інтернет-шахрайства, метою якого є отримання доступу до конфіденційних даних користувачів; схема, за допомогою якої шахраї, користуючись довірливістю або неуважністю людей, змушують їх самостійно розкривати особисту інформацію про себе для наступного її використання у зловмисних цілях. *Фішинг — один із різновидів соціальної інженерії, заснований на незнанні користувачами основ мережевої безпеки* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Флешмо́б — масовий мистецький, політичний та ін. захід, організований для розваги або привернення уваги загалу чи конкретної інституції до тієї чи іншої проблеми. *Міністерство юстиції України оголошує Всеукраїнський флешмоб «Здоровий спосіб життя»* (УМ, ел. ресурс); **ф. політи́чний, політмо́б** — постмодерна форма політичної участі самоорганізованого «розумно-

го натовпу» (за Г. Рейнольдом), здатного до високого рівня самоорганізації у формі виконання заздалегідь узгоджених дій упродовж короткого часового проміжку. *Відбувся політичний флешмоб «Мандат в обмін на душу» біля ВР у Києві* (ВЗ, 09.11.2014).

Фо́кус-гру́па *соціол.* — метод у соціології, що полягає в організації дослідження шляхом збирання групи для обговорення поставленого завдання; дає змогу отримати оцінну, емоційну інформацію про досліджуваний предмет. *Ефективність фокус-груп визначається тим, що більшість людей відчуває себе комфортно, якщо залучені в дискусію як частина групи* (Методика…, 2016: 4).

Фонд — 1. Кошти чи матеріальні засоби, нагромаджувані з певною метою. *Вкладникам пояснюють: їх засоби акумулюють грошовий фонд, з якого мають виплачувати позики тим чи іншим учасникам «програми»* (ГУ, 03.12.2011); **ф. благоді́йний** — юридична особа, головною метою якої є благодійна діяльність. *До оргкомітету Маршу захисників України увійшли різні військові, ветеранські та волонтерські конструктивні організації. Кошти на проведення заходу збирав благодійний фонд допомоги армії «Повернись живим»* (УМ, ел. ресурс); **ф. дитя́чий ОО́Н, ЮНІСЕ́Ф** — спеціалізована структура ООН, створена 11 грудня 1946 р., що є світовим лідером із захисту прав та інтересів дітей. *Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) відкрив своє представництво у Києві в 1997 році* (Зн, ел. ресурс); **ф. культу́рний** — структура, створена для сприяння розвитку культури та мистецтв, забезпечення сприятливих умов для забезпечення інтелектуальних та духовних потреб особистості й суспільства. *Президент підписав закони про культурний фонд і підтримку кінематографії. За словами президента, Україна отримає довгоочікуваний механізм ефективної підтримки кінематографії, виробництва програм і фільмів* (УТ, 20.04.2017); **ф. пенсі́йний недержа́вний**, **НПФ** *політ.*, *фін., юр.* — спеціалізована недержавна фінансова установа, що займається мобілізацією та використанням коштів, призначених для пенсій. *Найбільш корпоративний недержавний пенсійний фонд (НПФ) України належить співробітникам Нацбанку* (УК, 15.07.2015); **ф. пенсі́йний Украї́ни, ПФУ** *політ.*, *фін., юр.* — центральний орган виконавчої влади, що здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення, проводить збір, накопичення та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їхньої виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, пенсій за особливі заслуги перед Україною, допомоги на поховання, інших соціальних виплат. *Пенсійний фонд України протягом п'яти років має включити до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування дані про трудову діяльність працівників* (УК, 11.06.2021); **ф. прива́тний** — неурядова структура, створена на кошти однієї особи або сім'ї для виконання визначених благодійних програм. *2012 року, перед проведенням в Україні матчів Чемпіонату Європи з футболу, міжнародний неприбутковий приватний фонд «Чотири лапи Інтернешнл» допоміг простерилізувати в*

Україні майже 15 тисяч бездомних собак (Д, 03.02.2017); **ф. резе́рвний** — 1. Один із видів бюджетних резервів, кошти якого призначені для забезпечення невідкладних витрат на заходи, які не могли бути передбачені при затвердженні бюджетів або викликані надзвичайними обставинами (напр., стихійним лихом). *Обласний резервний фонд і призначений для фінансування об'єктів, які потрапили у форс-мажорні ситуації, наприклад, пожежу* (ВЗ, 27.11.2018). 2. Неурядова неприбуткова структура, що має свої ресурси, запаси та керується радою опікунів чи директорів, створена для служіння загальному добробуту. *Фонд* (резервний — *Ред.*) *створюється як неприбуткова бюджетна установа і матиме граничну чисельність 60 осіб. Основний напрямок діяльності — грантова підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень* (ГУ, 07.07.2018).

Фо́рма держа́ви — спосіб організації та порядок здійснення державної влади. *Основний Закон встановлює форму держави, систему державних органів, визначає порядок їх формування та діяльності, основні права та обов'язки громадян* (ГУ, 27.06.2019).

Фо́рма держа́вного правлі́ння *держ. упр.* — організація верховної державної влади, що визначає її формальне джерело, порядок їх утворення й оновлення, принципи взаємодії органів влади між собою та з населенням. *З двох форм державного правління (монархічна та республіканська) Україні, враховуючи наш історичний досвід та національні традиції, більше підходить республіканська* (Д, 25.05.2020).

Фо́рма держа́вного у́строю *держ. упр.* — адміністративно-територіальна організація держави, якою визначається система відносин між державою як цілим та її складниками — адміністративно-територіальними чи національно-територіальними одиницями. *Тривалий час імперія як форма державного устрою не тішила слух «прогресивної частини людства». Та нині ця назва є компліментом для шанувальників імперії «свободи і добра»* (УМ, ел. ресурс).

Фо́рми держа́вно-управлі́нської дія́льності *держ. упр.* — зовнішні, постійні й типізовані вияви практичної активності державних органів щодо формування й реалізації управлінських цілей, функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності. *Основними правовими формами державно-управлінської діяльності є застосування норм права, за допомогою яких юридичні акти індивідуального характеру сприяють застосуванню законів до конкретних обставин управлінського життя* (УТ, 24.03.2019).

Фра́кція — організована група членів політичної партії, яка провадить її політику в парламенті, органах місцевого самоврядування, громадських організаціях. *Київська міська рада на засіданні у вівторок сформувала сім фракцій політичних партій* (Д, 01.10.2023); **ф. депута́тська** — об'єднання депутатів законодавчого (представницького) органу за партійною ознакою для досягнення певної мети й ефективного виконання депутатських повноважень, входження в коаліцію. *Згідно з законом, депутатську фракцію можна розпустити, якщо її чисельність менша за попередній склад* (УТ, 24.07.2014).

Фре́ймінг — перекручення форми інформації, яке впливає на сприйняття її людиною. *Для формування особистого «порядку денного» молодої людини, а відтак і її політичних цінностей, з урахуванням нейтралізації формувального впливу ЗМІ, доцільно застосовувати фреймінг* (Д, 03.02.2019).

Фреквéнція — форма непрофесійної політичної діяльності, яка вказує на обсяг політичної участі населення і тому розглядається як індикатор її політичної активності. *Фреквенція вказує на обсяг політичної участі виборців і є одним із кількісних показників зміни виборчої поведінки* (УМ, ел. ресурс).

Фрустра́ція *психол.* — психічний стан людини, який виражається в характерних переживаннях і поведінці, викликаних об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйманими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети, розбіжності реальності з очікуваннями. *Загадковий термін «фрустрація» у перекладі з латини означає обман, марне очікування* (РС, ел. ресурс); **ф. соціа́льна** — вид психічного напруження, обумовленого незадоволеністю досягненнями і положенням особи в соціально заданих ієрархіях. *Місцеві вибори означають конфронтацію, а отже, підвищення напруги, невизначеність, які підвищують у людей соціальну фрустрацію, стресові переживання* (УТ, 20.10.2010).

Фундаменталі́зм — радикальне й войовниче неприйняття принципів, форм і цілей будь-якої модернізації, обстоювання традиційних життєвих і світоглядних форм. *Проблема ісламського фундаменталізму непокоїть також США. З часів війни проти афганських талібів американці утримують на аеродромі Ханабад в Узбекистані військову базу* (Д, 27.05.2005); **ф. релігі́йний** — течія у протестантській ідеології, ісламі та інших релігіях, представники якої виступають проти критичного перегляду застарілих релігійних понять. *Варто засуджувати вияви релігійного фундаменталізму та терористичні акти, які вчиняють послідовники деяких релігій. Вони паплюжать Бога та використовують його святе ім'я для виправдання свого безпрецедентного насилля* (ВЗ, 26.03.2016).

Фундаменталі́ст — прихильник фундаменталізму; послідовник релігійних сект або філософських течій, який сповідує відданість до фундаментальних канонів. *Середньовічні ісламські богослови вважали джихад внутрішньою боротьбою, сучасні ісламські фундаменталісти трактують його по-іншому* (УТ, 27.11.2010).

Фундаменталі́стський — який стос. до фундаменталіста, фундаменталізму. *Залежно від контексту, часу та умов, фундаменталізм тієї чи іншої групи може робити акцент на різних речах, однак є і спільні риси того, що можна назвати «фундаменталістським світоглядом»* (РС, ел. ресурс).

Фу́нкції вла́ди *держ. упр.* — основні види діяльності влади (організаційна, мотиваційна, регулятивна, контрольна, інтегративна, мобілізаційна, стабілізаційна, репресивна), що є похідними від її сутності та мають їй відповідати. *Всі зрушення демократичного змісту в підсумку завершувалися зміцненням автаркії, узурпацією влади або ж її безпорадністю, бо функції влади не можуть бути кинутими напризволяще, оскільки від того потерпають держава і населення* (ГУ, 11.09.2020).

Фу́нкції держа́ви *держ. упр.* — основні види діяльності держави (політичні, економічні, соціальні, правові та ін.). *Функції держави підлягають жорсткому законодавчому обмеженню, а кількість чиновників — різкому скороченню. Справа держави — не управляти суспільством, а забезпечити виконання законів, заснованих на нормах права* (Д, 09.10.1999); **ф. держа́ви специфі́чні** — функції, що визначаються об'єктивними обставинами в окремих країнах (керівництво військовими операціями під час війни, боротьба з епізоотіями, стихійним лихом та ін.). *Основні функції держави: цільова; стимулювальна; нормативна (регламентаційна); коригувальна; соціальна; контролювальна, а також специфічні функції держави в економічній, екологічній та соціальній сфері* (ГУ, 24.10.2002); **ф. держа́ви ста́лі** — функції, необхідні для існування в будь-якій державі впродовж усього періоду її існування (захист суверенітету і територіальної цілісності, гарантування економічної та інформаційної безпеки держави). *Як відновити сталі функції держави в глобалізованому світі, коли вона не забезпечує всіх можливих потреб сама, адже уряд не може контролювати й забезпечувати все самотужки* (УТ, 06.07.2015).

Функціоне́р — особа, яка працює в партійному або профспілковому апараті. *Не виглядають несподіваною новацією спроби окремих політиків та функціонерів вищого істеблішменту з'ясувати міжособистісні стосунки і в середовищі владної команди* (УМ, ел. ресурс).

Функціонува́ння політи́чне — забезпечення участі політичних інституцій (державних установ, політичних партій, громадських організацій) в управлінні спільними справами. *Рішення про заборону політичного функціонування опозиційної партії було прийнято на підставі указу президента* (РС, ел. ресурс).

Футуроло́**гія** *наук.* — галузь теоретико-практичного знання, спрямованого на аналіз перспектив історичного життя людини і людства. *Футурологія прогнозує у майбутньому появу нових професій. Список відкривають фахівці з нейроімплантації* (УК, 04.12.2017).

Х

Хаба́р — гроші або інші матеріально цінні речі, які передаються посадовій особі для її стимулювання діяти в інтересах особи, що передає його, або в інтересах третіх осіб. *Кримінальний кодекс України визнає приймання чи давання хабара як злочини* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хаба́рник — той, хто бере хабарі. *В українській мові 18—19 століття хабарників називали дряпічками або здирниками* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хаба́рництво — різновид корупції; одержання службовою особою, а також давання їй хабара з метою одержання певної вигоди протизаконним чином. *Чи стане модним в Україні бути викривачем корупції та хабарництва?* (УМ, ел. ресурс).

Ха́кер, **га́кер** — програміст, який свідомо втручається в роботу комп'ютерних систем для отримання секретної інформації чи завдання шкоди. *Сайти Президента України та СБУ атакували хакери* (ВЗ, 13.07.2021).

Ха́керство, **га́керство** — одна з форм девіантної поведінки у кіберпросторі, незаконна діяльність, яка полягає в несанкціонованому проникненні в захищені комп'ютерні системи або мережі для отримання важливої інформації чи завдання шкоди. *За словами в. о. керівника представництва ФБР США в Україні, кіберзлочинністю може бути охоплений увесь світ, і не можна говорити, що Україна є однією з країн, в якій хакерство найбільш поширене* (ІУ, ел. ресурс).

Хактиві́зм — синтез соціальної активності та хакерства; використання комп'ютерів і комп'ютерних мереж для просування політичних ідей, свободи слова, захисту прав людини та забезпечення свободи інформації. *Хактивізм може здійснюватися в державних чи корпоративних інтересах* (ВЗ, 21.11.2014).

Халі́ф — титул феодального верховного правителя в ряді мусульманських країн, який поєднував духовну і світську владу, а також особа, що мала цей титул; каліф. *...У жителів Саудівської Аравії є король, але ж у світі ісламу вже існує халіф, і тільки він має право призначати емірів* (ЄП, ел. ресурс).

Халіфа́т — мусульманська феодальна теократія, очолювана верховним правителем халіфом, що поєднував світську та духовну владу. *Війна за халіфат майже скінчилась, але для сотень бійців самопроголошеної Ісламської держави в Сирії і тисяч тих, хто покинув країну, це не кінець* (ВВС, ел. ресурс).

Хард-ток-шо́у політи́чне — жанр політичної телепередачі, теледискусії з максимальною відвертістю в розмові, гострими запитаннями ведучого, неспо-

діваними поглядами та позиціями у відповідях гостей. *У 2014 році з'явиться авторське політичне хард-ток-шоу «Drozdov»* (УТ, 06.07.2013).

Хедха́нтер — фахівець із добору персоналу. *Хедхантерам, котрі опікувалися запрошенням очільника галузі, варто було б взяти до уваги, що останні 9 років ця людина не займалася справами залізниці* (Glavred, ел. ресурс).

Хе́йтер, **ге́йтер** — той, хто зневажає, ображає й критикує іншу людину в мережі «Інтернет». *Хейтер — так характеризують людину, котра заздрить успіхам іншої або ж просто псує її життя…* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хештéг — слово або фраза, яким передує символ #, за допомогою яких комп'ютерні користувачі можуть об'єднувати повідомлення в групу за темою чи типом. *За допомогою хештегів фахівці з PR поширюють свій вплив на громадськість* (Д, 18.09.2010).

Христия́ни́н *рел.* — послідовник релігії християнства. *Щороку в лютому християни відзначають важливе свято — Стрітення Господнє* (УНІАН, ел. ресурс).

Христия́нство *рел.* — релігія, що ґрунтується на вірі в Ісуса Христа як боголюдини, який нібито зійшов на землю й прийняв страждання заради спасіння людства. *Найбільш переслідуваною релігією на планеті залишається християнство* (ВЗ, 10.09.2013).

Христия́нський *рел.* — 1. Який стос. до християнства. *Різдво закликає до переосмислення життєвих цінностей та нагадує про «одвічні християнські цінності»: віру, любов та істину…* (РС, ел. ресурс). 2. Який стос. до християнина. *В Україні співіснують більшість знаних у світі християнських спільнот* (Т, ел. ресурс).

Хронополі́тика *наук.* — новий напрямок теоретичної політології, галузь знання, пов'язана з вивченням часового виміру політичної реальності. *Хронополітика вивчає феномен політичного часу* (ВЗ, 21.11.2014).

Хронополітоло́гія *наук. див.* **політоло́гія: п. темпора́льна**.

Хýнта — група заколотників, яка незаконно захоплює владу і править із застосуванням диктаторських методів. *Останнім часом увага світової громадськості більше прикута до шантажу північнокорейського диктатора, проте військова хунта в М'янмі (нинішня назва Бірми) набуває не менш загрозливих форм* (Д, 18.09.2009); **х. фаши́стська** — 1. Група осіб, яка прийшла до влади насильницьким шляхом внаслідок перевороту, і, як правило, сповідує фашистську ідеологію та здійснює диктаторське правління методами терору. *…Сильний мобілізуючий маркер, психологічний батіг, що б'є по мізках росіян: «фашистський переворот», «фашистська хунта» в Києві, «карателі»* (УНІАН, ел. ресурс). 2. Назва, що використовується в інформаційних війнах для створення негативного образу чинного уряду в конкретній країні. *Російський агітпроп часто йменує Україну «хунтою» — київською, фашистською, кривавою* (УНІАН, ел. ресурс).

Ц

Цезаропапі́зм *політ.* — політика світської влади, спрямована на підпорядкування собі всього церковного життя; поєднання в особі державного правителя вищої світської духовної влади. *З підпорядкуванням Київської митрополії Москві українське православ'я поступово розчинялось у російському, де цезаропапізм набрав потворних форм, а православ'я — всіх ознак церковного феодалізму* (Д, 05.05.2000).

Ценз ви́борчий — встановлені законом умови, що обмежують допуск особи до набуття й здійснення виборчого права. *Виборчі цензи і грошова (виборча) застава мають різну правову природу* (УМ, ел. ресурс).

Цензу́ра — спеціальний спосіб обмеження свободи слова, друку та інформації; особливо поширений у тоталітарних державах і режимах. *Журналісти вимагатимуть проведення парламентських слухань про політичну цензуру та порушення Генеральною прокуратурою кримінальної справи за фактом втручання в діяльність ЗМІ* (ГУ, 08.10.2002).

Централіза́ція *політ.* — політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі. *...Усі можливі ризики абсолютно непорівнянні з тими вигодами, які держава отримає від спрощення, автоматизації, централізації, оптимізації та підвищення зручності користування даними про трудову діяльність населення* (Comments, ел. ресурс).

Централі́зм *держ. упр.* — система управління, за якої головне утворення об'єднує всі (або більшість) повноважень держави. *...Московська політика помосковлення й централізму зробила те, що український нарід забув, хто він і чиї ми діти* (РС, ел. ресурс).

Це́рква *рел.* — 1. Особливий тип релігійної організації, об'єднання послідовників того чи того релігійного напряму на основі спільності віровчення і культу. *Православна церква в Україні може стати потужною інституцією, якщо їй у цьому не завадять внутрішні чвари й політика* (УТ, 13.02.2020); **ц. автокефа́льна** — православна релігійна організація, яка має цілковиту самостійність у розв'язанні організаційних і культових питань. *...Будь-яка автокефальна церква, яку проголосить Вселенська патріархія, має бути визнана також іншими церквами, вона має налагодити комунікацію, листування, її мають поставити в диптихи, зрештою, вона має увійти до системи православних церков* (Д, 11.07.2018); **ц. держа́вна** — гарантоване конституцією або

іншим правовим актом у державі виняткове становище будь-якої релігії чи конфесії. *Помісна церква — складник духовно-культурного розвитку нації, а державна церква — складник соціально-політичного процесу* (Главком, ел. ресурс). 2. Культова споруда у православних, католицьких та окремих протестантських християн, у якій відбуваються релігійні богослужіння. *У кінці листопада Кабмін оформив акт передачі приміщень Андріївської церкви у користування Вселенського патріархату. Андріївська церква є частиною Національного заповідника «Софія Київська». До передання Вселенській патріархії там служили представники Української автокефальної православної церкви (УАПЦ)* (УП, ел. ресурс).

Цивілізаці́йний — який стос. до цивілізації. *Прийняття християнства від Константинополя, а не від Рима, привело до того, що Русь у середині XI ст. опинилася по східний бік Великого розколу 1054 року. Цивілізаційні наслідки цієї події справили величезний вплив на всю подальшу історію східнослов'янських країн* (ВЗ, 28.07.2015); **ц. ви́клик** — сукупність обставин і процесів, що мають безпрецедентний характер та потенціал суттєвих змін для соціуму, економіки, безпеки, способу життя і мислення, тому потребують нестандартного підходу до ухвалення рішень. *...Кожне окреме покоління може відповісти тільки на один цивілізаційний виклик* (КС, 03.08.2018).

Цивіліза́ція — форма спільного життя людей, якій притаманне відтворення власної матеріальної та соціально-політичної структури відносин на основі пріоритету властивих їй духовних норм, цінностей та ідеалів. *Іти в культурний наступ — це втілювати сьогодні (по-справжньому й ґрунтовно) проєкт спільного життя, що шанує численні наративи, з яких складається наша цивілізація* (УТ, 03.12.2020); **ц. глоба́льна** — єдність людства, його спільна доля з історичного моменту неолітичної революції, що стала початком глобальної історії людства. *Привертає увагу разюча нерівноправність компонентів, що утворюють глобальну цивілізацію, дедалі більша прірва <...> між її провідною ланкою — Заходом, групою найрозвинутіших країн, що вийшли на рівень інформаційного суспільства, і рештою людства, яке дедалі разючіше відстає від світових лідерів* (Iepjournal, ел. ресурс); **ц. лока́льна** — стійка єдність людей, яка виникає в певному регіоні й базується на певних архетипах та спільних духовних цінностях і традиціях. *Що ж до значимості різноманітних локальних цивілізацій у світовій історії, то ними й далі послуговуватимуться в основному в доктринальній або футурологічній літературі, рідше в експериментальних історичних та культурологічних дослідженнях* (Т, ел. ресурс); **ц. політи́чна** — спільне життя поліетнічного населення, яке живе на окремій території й утворює державу. *Президент Європейської Ради також наголосив, що референдум щодо членства Британії в ЄС «може стати початком руйнування не тільки ЄС, але й усієї політичної цивілізації Заходу»* (УП, ел. ресурс); **ц. ри́зику** — поширена у 1980-х роках на Заході футурологічна концепція суспільного розвитку, яка виникла як виклик на розрив між складністю, що посилюється, і могутністю технології, з одного боку, та знанням її можливих впливів на природне середовище й людські спіль-

ноти з іншого. *Цивілізація ризику створює додатковий тиск на індивіда* (Д, 12.08.2018); **ц. світовá** — фази формування і розвитку глобальної історії людства, які періодично змінюють одна одну і відрізняються соціокультурним устроєм, чисельністю, структурою та динамікою населення, ступенем впливу на природно-екологічні процеси, технологічними й економічними способами виробництва. *Сьогодні екологічні проблеми стоять у ряді найважливіших і визначають рівень благополуччя всієї світової цивілізації й, зокрема, нашої країни* (ВЗ, 05.06.2019).

Цивíльний — який стос. до правових відносин громадян між собою і з державними органами та організаціями. *За результатами реформи у Міністерстві оборони України передбачається створити цивільну посаду Міністра оборони України після 2018 року* (Д, 15.03.2016); **ц. населéння** — населення, яке визначається міжнародним гуманітарним правом як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі в бойових діях під час збройного конфлікту. *Не замислюючись про безпеку цивільного населення, терористи цинічно відкривають вогонь на ураження та обстрілюють пункти пропуску на українсько-російському кордоні* (ВЗ, 28.07.2014).

Цинíзм політи́чний — принцип політичної діяльності, характерний зневажливим або нігілістичним ставленням до моральних та етичних норм, загальноприйнятих цінностей і правил. *Політичний цинізм бере верх над людською совістю* (Д, 12.08.2018).

Цифровá гігіє́на — дотримання базових правил кібербезпеки. *Експерти з цифрової безпеки радять дотримуватися основних правил «цифрової гігієни» і завжди залишатися уважним, адже загрози цифровому королівству постійно еволюціонують* (РС, ел. ресурс).

Цифрови́й детóкс — відмова на деякий час від інтернету та всіх гаджетів. *Вихід із соцмереж може викликати тривогу, що ви упускаєте щось важливе. Проте, повна відмова від цифрових пристроїв — цифровий детокс — навіть на короткий час допоможе виробити корисні звички і краще контролювати свої імпульси* (ВВС, ел. ресурс).

Цифровізáція — упровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до цифрових виробництв; споживачами цифрових технологій виступають усі: держава, бізнес, громадяни. *2020 рік стане роком тотальної цифровізації країни, це означає, що після 2020 року Україна має бути повністю у смартфоні* (Т, ел. ресурс).

Цíнність — будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. *...Громадянським обов'язком військових є захист наших цінностей на фронті, тим часом обов'язком громадян тут, в мирному суспільстві, є захист цінностей бійців, які нині боронять незалежність та суверенітет України* (Гал, ел. ресурс); **ц. бáзові демократи́чного суспíльства** — явища, процеси, норми життя, утвердження й розвиток яких має найбільше значення. *…Місцевий розвиток в Україні слід визначати як комплексну систему впровадження змін, концепційна сутність яких об'єд-*

нує спільні скоординовані дії заінтересованих суб'єктів правовідносин, спрямованих на інноваційне перетворення економічних, соціальних, культурних та екологічних станів, орієнтованих на утвердження базових цінностей демократичного суспільства на певній місцевості (Оксінь, 2015); **ц. духо́вні** *культ.* — людські витвори, зафіксовані у здобутках науки, мистецтва, моралі, культури. *Але життя показує, що цінність старих не лише в їхньому досвіді, а ще більша цінність у тому, що вони залишають після себе в розпорядження молодих у готовому вигляді величезні матеріальні і духовні цінності* (ГУ, 02.03.2010); **ц. політи́чні** — політично значущі явища, процеси, предмети, основи, сторони політичного життя, феномени політичної свідомості. *Будь-які вибори президента — це завжди ставка на безпеку та захищеність. Натомість чим сильніше відчуття незахищеності, тим сильнішою буде поляризація суспільства і тим менше свобідного місця для альтернативних об'єднуючих політичних цінностей* (ІУ, ел. ресурс).

Цькува́ння — дія за знач. **цькува́ти**. *Попри встановлену в Україні адміністративну відповідальність за булінг, випадки цькування у навчальних закладах <…> не припиняються* (ГУ, 05.03.2020).

Цькува́ти *перен.* — переслідувати кого-небудь різними нападами, наклепами та ін., знущатися з когось. *...Шовіністичні заяви щодо Білорусі стали нормою у різних пропагандистських ресурсах Росії, які кілька років тому розпалювали гібридну війну проти України, а тепер почали цькувати і білоруський суверенітет* (РС, ел. ресурс).

Ч

Чарт *соціол.* — списки популярності політиків, спортсменів, людей мистецтва тощо. *Проєкт Радіо Свобода з участю «Голосу Америки», допомагає розібратися в нових лідерах чартів і зрозуміти, які програми можуть вам знадобитися* (РС, ел. ресурс).

Чат-бо́т — комп'ютерна програма, розроблена на основі нейромереж та технологій машинного навчання, за допомогою якої можливо здійснювати комунікацію в аудіо- або текстовому форматі; застосовується для виконання конкретних завдань (напр., отримання довідкової інформації, виконання розрахунків) або задля розваги. *Чат-бот — це програма штучного інтелекту, яка імітує інтерактивну розмову людини за допомогою ключових, заздалегідь розрахованих фраз користувача, та слухових або текстових сигналів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Чип — електронний пристрій (носій інформації або датчик), який може бути вживлений у будь-яке тіло (живе чи неживе). *Чип, розміром з монету, допоможе людям з важкими травмами головного мозку* (ДТ, 29.08.2019).

Чипо́ваний — який містить вживлену мікросхему. *Отримання «чипованого» паспорта засвідчило, що популярність його зростає, а проблеми видачі вирішуються повільно* (Волинські новини, ел. ресурс).

Чипува́ння — дія за знач. **чипува́ти**. *Президента України <…> просять законодавчо заборонити чипування громадян* (Lviv, ел. ресурс).

Чипува́ти — вживляти мікросхему (електронний пристрій) у будь-яке тіло (живе чи неживе). *Білл Гейтс прокоментував звинувачення в намірі чипувати людство через вакцини від коронавірусної інфекції* (Кореспондент, ел. ресурс).

Ш

Шанта́ж — погроза розголосу будь-якої компрометуючої інформації для отримання певного зиску. *Рішуча позиція влади і депутатського корпусу не піддаватися шантажу привела до тями шантажистів-перевізників* (ГУ, 15.02.2018); **ш. політи́чний** — загроза розкриття фактичних, а частіше надуманих історій задля нанесення політичної шкоди, ускладнення або припинення політичної діяльності супротивника. *Лідер блоку свого імені <…> називає «політичним шантажем» розмови про можливість проведення одночасних дострокових президентських і парламентських виборів* (Lviv, ел. ресурс).

Шантажи́ст — той, хто застосовує шантаж. *Тільки-но шантажистові, нехай навіть і озброєному ядерною зброєю, показують, що його не бояться, на шантаж не піддаються, то плановий результат не досягається* (Д, 16.02.2016).

Шантажува́ти — домагатися чого-небудь шляхом шантажу. *Імовірно, Москва продовжує шантажувати Берлін погрозою відмовитися від проведення нового саміту в нормандському форматі, якщо Київ не піде на суттєві політичні поступки* (Д, 01.05.2020).

Шахі́д — 1. Мученик за віру у мусульман і православних арабів. *Існування шахідів саме по собі доводить реальність раю* (Poradu, ел. ресурс). 2. Той, хто надає моральну та ідеологічну підтримку тероризму, прикриваючись релігійними переконаннями, позбавляє життя інших людей. *Шахіди напали на урядові об'єкти та поліцейські дільниці й убили 16 осіб у контрольованій курдами частині міста Кіркук в Іраку в п'ятницю вранці* (УМ, ел. ресурс).

Шахра́йство — заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою; різновид корупції. *Особливістю шахрайства є те, що воно може бути вчинено як стосовно майна, так і стосовно права на таке майно* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Шиї́зм *рел.* — один із основних (поряд із сунізмом) напрямів, що існують в ісламі. *Як відомо, в Ірані, цій теократії, шиїзм у формі імамізму є панівною релігією* (УТ, 24.01.2020).

Шиї́т *рел.* — послідовник шиїзму. *Шиїти мають ієрархічну касту вищих релігійних діячів, аятолл, натомість суніти єдиного «зверхника» не мають* (ВЗ, 19.02.2016).

Шовіні́зм — агресивна форма націоналізму, пропагування національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам інших; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті. *Попри свій атеїзм і комуністичне виховання, радянські історики теж хворіли великоросійським шовінізмом* (УМ, ел. ресурс).

Шовіні́ст — прихильник шовінізму. *Хто ми: націоналісти, шовіністи чи патріоти?* (УП, ел. ресурс).

Ю

Юдаїзм *рел.* — історично сформована етнорелігійна, етико-правова, культурно-світоглядна традиція єврейського народу; одна з найдавніших монотеїстичних (однобожних) і національних релігій. *У пресслужбі МВС повідомляють, що цьогоріч свято початку нового року для усіх, хто сповідує юдаїзм, буде відбуватися не так, як завжди* (Гал, ел. ресурс).

Юдаїст *рел.* — послідовник юдаїзму; віруючий єврей. *Виникнення фундаменталізму в сформованих культурно-релігійних системах — явище рідкісне і локальне (наприклад, старовіри в Російській православній церкві, громади ортодоксальних юдаїстів Ізраїлю та США), яке, швидше за все, є результатом переважання буквального способу трактування священного тексту деякими представниками культурної традиції* (Сердюк, 2015: 64).

Юде́й *рел. див.* **юдаїст**.

Юридиза́ція *юр.* — надання певним фактам, відношенням правового характеру. *…Роль держави в процесі юридизації визначається тим, що вона не стільки формує право, скільки завершує правоутворення, надаючи юридичної форми тим відносинам, які об'єктивно цього потребують* (Стрєльцова, ел. ресурс).

Юрисди́кція *юр.* — коло повноважень судового або адміністративного органу з правової оцінки конкретних органів, у тому числі щодо розв'язання спорів, неузгоджень і використання передбачених законом санкцій. *Росія під час розгляду заперечень у справі за позовом України до Міжнародного суду ООН в Гаазі намагається маніпулювати судом і замість питань юрисдикції розглядати справу по суті на власних умовах* (Д, 03.06.2019).

Юриспруде́нція *наук., юр.* — спеціалізована галузь наукових знань у сфері гуманітарних наук, наукова діяльність, що спрямована на вивчення права в теоретичному і прикладному аспектах, правових форм організації і функціонування держави, суспільства, їхні окремі інститути. *...Чинник, який негативно впливає на якість юридичної освіти, пов'язаний з тим, що реальне, а не декларативне небажання розвитку демократії в Україні веде до усвідомлених чи несвідомих намагань усіляко «придушити» розвиток юриспруденції в державі, обмежити юристів як касту людей вільнодумних і активних у відстоюванні своїх прав* (ДТ, 16.09.2011).

Юстирува́ння *політ.* — дія за знач. **юстирува́ти**. *...На сьогодні механізм юстирування рішень правління центробанку відсутній, як і повний контроль над витратами і доходами НБУ з боку Рахункової палати* (ДТ, 09.12.2019).

Юстирува́ти *політ.* — відрегульовувати в потрібному напрямі механізм політичного впливу на населення у вирішенні соціальних питань. *Ми зараз не боремося за те, будуть юстирувати наші рішення чи ні* (Finclub, ел. ресурс).

Я

Японіза́ція *політ.* — процес зростання ролі економіки Японії у світовій економіці на тлі низького рівня зворотних процесів проникнення закордонних елементів у внутрішню економіку країни. *Японія є прикладом успішної національної держави. Сьогодні країна залишається дуже автентичною, незважаючи на безліч запозичень в усіх сферах суспільного життя, але характерною рисою японської культури є саме японізація запозичень, а не просте копіювання* (Д, 22.12.2020).

Японізо́ваний *політ.* — який японізувався. *Слово запозичене з китайської мови як японізований варіант* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Японізо́ваність *політ.* — властивість і стан за знач. **японізо́ваний**. *Японізованість корейських імен, заборонена японським колоніальним урядом, була очевидною* (Д, 18.05.2019).

Японізува́ти *політ.* — здійснювати японізацію. *Азія намагається японізувати Україну* (ТСН, ел. ресурс).

Японізува́тися *політ.* — піддаватися японізації. *Прагнучи японізуватися, компанія почала витримувати віскі в бочках з дуба з острова Хоккайдо* (ТСН, ел. ресурс).

Японоцентри́зм *політ.* — сукупність вірувань, найважливішими з яких є те, що Японія є або повинна бути центром світу. *Україноцентризм, як і німецький центризм, польськоцентризм, румуноцентризм, японоцентризм ґрунтується на концепції націоналізму, який є філософією буття Нації* (ФЖ, ел. ресурс).

Японоцентри́чний *політ.* — який стос. до японоцентризму. *...Що до «опіумних» війн та відкриття Японії комодором М. Перрі в Східній Азії існували декілька моделей міжнародних відносин: європейська (західна), китаєцентрична, японоцентрична* (Набока, 2016: 28).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА ЕЛЕКТРОННІ

Academia — URL: https://academia-pc.com.ua/product/117

Academy — URL: http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-%E2%84%9619.pdf

Accountor — URL: https://www.accountor.com/uk/ukraine/article/znachennya-movy-v-pervynniy-dokumentatsiyi

AgroPolit — URL: https://agropolit.com/

Apostrophe — URL: https://apostrophe.ua/ua

Armyinform — URL: https://armyinform.com.ua

Artukraine — URL: https://artukraine.com.ua/a/ukrainskiy-misteckiy-nonkonformizm-chastina-1/

Bazilik.media — URL: https://bazilik.media/khto-takyj-prmenedzher/

BBC — URL: https://www.bbc.com/ukrainian

Buklib — URL: https://buklib.net/books/27477/

Chas.news — URL: https://chas.news/news/obmin-moryakiv-z-ostrova-zmiinii-vereschuk-rozpovila-pro-hid-peregovoriv

Chk — URL: https://chk.dcz.gov. ua/node/7174

Classtime — URL: https://www.classtime.com/blog/ukrainska/

COE — URL: http://www.coe.int

Comments.ua — URL: https://politics.comments.ua

CREDO — URL: https://credo.pro/2017/07/187130

Dcmaup — URL: http://dcmaup.com.ua/assets/files/23.04-lekciya_politologiya.pdf

Dejure — URL: https://dejure.foundation/tpost/vvtbjd9ac1-zaklikamo-mzhnarodnih-partnerv-ne-delegu

Depo — URL: https://dn.depo.ua/ukr/lugansk/v-okupovanomu-lugansku-pidirvavsya-italiyskiy-neofashist-16092016125700

Dmsu — URL: https://dmsu.gov.ua/news/region/15305.html

Docuclub — URL: https://docuclub.docudays.ua/movies/item/rivnist/

DSNews — URL: https://www.dsnews.ua/ukr

Dspace — URL: http://surl.li/urcyq

DW — URL: https://www.dw.com/uk

Education — URL: https://www.education.ua/professions/speechwriter/

Enpuir — URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26483/Matviishin.pdf?sequence=1

Eprints — URL: http://eprints.zu.edu.ua/

Etnolog — URL: https://etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2110&Itemid=356

Euromarium — URL: https://euromarium.org.ua/

Facebook — URL: https://www.facebook.com/

Fakty — URL: https://fakty.com.ua

Filos — URL: http://surl.li/urczo

Finance — URL: https://finance.smr.gov.ua/49-investitsiyniy-pasport

Finclub — URL: https://finclub.net/ua/analytics/tymur-khromaiev-rehuliator-maie-pravo-blokuvaty-robotu-budiakoho-profuchasnyka-iakyi-shkodyt-rynku.html

Football — URL: https://football.ua/

G — URL: https://gazeta.ua

Gender — URL: https://gender.org.ua/images/lib/simeyne_zakonodavstvo_romov.pdf

GL — URL: https://www.greelane.com/uk

Glavred — URL: https://glavred.info

HA — URL: https://healthapple.info/dim-ta-sad/tekhnika-dim-ta-sad/didzhytal-detoks-yak-zrozumity-shcho-u-vas-zyavylasya-zalezhnist-vid-hadzhetiv-i-shcho-z-tsym-mozhna-zrobyty/

Hal.science — URL: https://hal.science/hal-03500910/document

Hromadske radio — URL: https://hromadske radio

Iepjournal — URL: http://iepjournal.com/journals/2/2005_1_Pavlenko_ukr.pdf

Il.ippi — URL: http://il.ippi.org.ua/article/view/271468

Inlawalmanac — URL: http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/4.pdf

Investory.news — URL: https://investory.news/irina-papusha-cikavi-dumki-z-davosu/

Itd.rada — URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/114805

Justtalk — URL: http://surl.li/urdam

Korostenska-rda — URL: https://korostenska-rda.gov.ua/news/1607671229/

Korpus — URL: http://korpus.org.ua/search/%D0%BA%D0%B0%D0%BF%-D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82/10/5/450

Kpi — URL: https://kpi.ua

Krytyka — URL: https://krytyka.com/ua/articles/fatalna-ambivalentnist?domain_switch=full

Kursoviks — URL: https://kursoviks.com.ua/bd_gumanitarnyye/article_post/832-kursova-robota-tok-shou-yak-zhanr-regionalnogo-televiziynogo-diskursu

LB — URL: https://lb.ua/pravo/2021/11/08/498075_dbr_peredalo_sudu_ spravu_ pro_vibuhi.html

Lcci — URL: https://lcci.com.ua/chogo-my-xochemo-try-modeli-majbutnogo-na-vybir/

Lib — URL: https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/monograf/50/8.pdf

Ligazakon — URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/TM041099

Litopys — URL: http://litopys.org.ua/rizne/davis2.htm

Localhistory — URL: https://localhistory.org.ua/texts/statti/rashizm-iak-forma-neofashizmu/

Lviv — URL: https://lviv1256.com/news/na-sayti-prezydenta-zareiestruvaly-petytsiiu-pro-zaboronu-chipuvannia-liudey/

M — URL: https://mind.ua/

Magazine — URL: https://magazine.faaf.org.ua/suchasne-traktuvannya-infrastrukturi-ekonomiki.html

Maidan — URL: https://maidan.org.ua/arch/hist/1183001151.html

Marie Claire Ukraine — URL: https://marieclaire.ua/ uk/obshhestvo/sotsialne-samoizolyuvannya-chi-ye-tse-normoyu-i-yak-z-tsim-zhiti

Med.cc — URL: https://med.cc.ua/znachennya-narodnix-zvichaiv-i-tradicij-u-nashomu-zhitti/

Minagro — URL: https://minagro.gov.ua/

Mind — URL: https://mind.ua/news/20227160-korporativne-gromadyanstvo-u-trijci-chinnikiv-shcho-vplivayut-na-reputaciyu-kompaniyi-doslidzhennya

Molodyivchenyi — URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/517

Moyaosvita — URL: https://moyaosvita.com.ua/sociologiya/vidi-konformizmu/

Niss — URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-10/Kononenko_NB-23e37.pdf

Nuph — URL: https://nuph.edu.ua/slovnik-psihologichnih-terminiv/

Nv — URL: https://nv.ua/ukr/opinion/nova-rosija-chim-vidriznjajetsja-neojev-razijstvo-duhina-2471164.html

Osvita — URL: https://osvita.ua/

PARADACREATIVA — URL: https://paradacreativa.es/uk/como-autenticar-cuentas-de-google

PDPU — URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/11608

Perspektyva — URL: https://www.perspektyva.in.ua/yak-pravylno-napysaty-vidguk-oponenta-ta-vidguk-na-avtoreferat/

PhilArchive — URL: https://philarchive.org/rec/-5757

Piddubny — URL: https://www.piddubny.com/scho-take-postpravda/

Platforma.life — URL: https://platforma.life/blog/posts/nasilstvo-v-stosunkax

Politics — URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-2434.html

Poradu — URL: http://poradu.pp.ua/nauka/40698-hto-takiy-shahd-shahd-ce-velikiy-muchenik-abo-terorist-smertnik.html

PRC — URL: http://www.poetryclub.com.ua/printpoem.php?id=426178

Psychologis — URL: http://psychologis.com.ua/tradiciya.htm

Rada — URL: http:// www. rada.gov.ua

Radka — http:// Radka.in.ua

Reporters — URL: https://reporters.media/ostannij-proukrayinskyj/

Repository.hneu — URL: http://surl.li/urdbc

RIA-K — URL: https://kazatin.com/Podii/progulyanka-kozyatinschinoyu-inomarka-na-evakuatori-navedennya-marafet-11263948.html

RL — URL: https://www.reabl.lviv.ua

SHEN — URL: https://shen.ua/tendentsii-rynka/virtualnaya-i-dopolnennaya-realnost/

Shkolyar — URL: https://shkolyar.org.ua/stattya/chym-zaymayetsya-moderator-perevahy-ta-nedoliky-profesiyi/

Sluga-narodu — URL: https://sluga-narodu.com/politychna-pozytsiia-zabezpechennia-armii-sotsialnyy-zakhyst-yak-pratsiuie-vru-pid-chas-viyny/

Smarttender — URL: https://smarttender.biz/terminy/view/patent/

Sociology — URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob10_139-146.pdf

Spilno — URL: https://spilno.org/article/yak-pravylno-delehuvaty-povnovazhennya

STREPHONSAYS — URL: https://uk.strephonsays.com/acculturation-and-vs-assimilation-13834

Stud Files — URL: https://studfile.net

Subjectum — URL: https://subjectum.eu/political/governance/49.html

Suspilne.media — URL: https://suspilne.media/cherkasy/616187-gromadskij-monitoring-ozon-pereviriv-sotnu-ukrittiv-v-cerkasah/

Termin — URL: https://termin.in.ua/patriarkhat-patriarkh/

Texty — URL: https://texty.org.ua/fragments/60734/Merytokrat_jakogo_zvilnajut_z_ministra_za_korupciju-60734/

Tokar — URL: https://tokar.ua/

Tureligious — URL: https://tureligious.com.ua/objekt-politolohiji/

Tutkatamka — URL: https://tutkatamka.com.ua/nathnennya/psihologiya/tolerantnist-do-prinizhennya/#google_vignette

Ua-energy — URL: https://ua-energy.org/uk/posts/uriad-zaiavliaie-pro-neobkhidnist-detsentralizuvaty-enerhosystemu

Ua.tribuna — URL: https://ua.tribuna.com/uk/tribuna/blogs/socialfootball/3067262-nash-pidpysnyk-rozibrav-shaxovu-partiyu-yaku-grayut-messi-ta-r/?utm_source=copy

UA-Футбол — URL: https://www.ua-football.com/ua

Uk.economy — URL: https://uk.economy-pedia.com/11037640-aristocracy

UL — UkrLoves. URL: http://ukrloves.ru/psihologija/21596-avtoritarnist.html

UNN — URL: https://www.unn.com.ua.

Vector — URL: https://vctr.media/ua/yak-vydalyty-abo-deaktyvuvaty-oblikovyj-zapys-na-facebook-instrukcziya-119204/

Vikna — URL: https://vikna.if.ua/news/category/kl/2023/11/07/148040/view

Virtkafedra — URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Nikulochkina.pdf

Vodafone — URL: https://www.vodafone.ua/news/telegram-bot-dopomozhe-pereviriti-riven-cifrovo-gramotnosti

Vostok — URL: https://www.vostok.dp.ua/ukr/infa1/glossary/content/

Voxukraine — URL: https://voxukraine.org/rosijska-propaganda-v-radbezi-oon-ekonomichnyj-vymir

Vseosvita — URL: https://vseosvita.ua/library/embed/01009q2w-2ea7.docx.html

Wikidata — URL: http://surl.li/urdca

Work — URL: https://www.work.ua/career-guide/admanistrator/

Xm-inside — URL: https://www.xm-inside.com/news/u-hmelnyczkomu-sudy-tymut-zradnyka-yakyj-dopomagav-rosiyanam-okupovuvaty-zaporizhzhya

YouTube — URL: https://www.youtube.com/watch?v=UmY8eThPgDU

Z — https://zaxid.net/news/

Zb — URL: https://zbruc.eu/node/74597

ZR — URL: zakon.rada.gov.ua

Андрущенко — Андрущенко М. О. Особливості сучасних концепцій хрононолітики. URL: https://mydisser.com/ru/catalog/view/247/248/12952.html

Армія FM — URL: https://armyfm.com.ua

Архангельська — Архангельська А. М. Словотвірна фемінізація українського жіночого лексикону і явище варіантності. *Slavistična revija*. 2020. 68 (3), С. 411—425. URL: https://srl.si/ojs/srl/article/view/3862.

Баган, Музика — Баган С. О., Музика Т. В. Основні аспекти застосування латентно-структурного аналізу під час конструювання тестів. International Scientifie Journal. *Internauka*. URL: https://doi.org/10.25313/2520-2057-2020-17

Бізнес — URL: https://www.business.ua/

БЛ — URL: https://buklib.net/books/23632/

БПД — URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php

Брожина — Брожина В. Поняття «ісламський радикалізм»: сутність та варіанти інтерпретації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2008. Вип. 40. 392 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/brozyna_poniattia.pdf

Буг — URL: http://bug.org.ua

Букви — URL: https://bykvu.com/ua/bukvy/u-floridi-kandidat-spojler-dopomig-peremogti-respublikancju-cnn/

Букнет — URL: https://booknet.com/uk/reader/kult-stini-kniga-persha-samostverdzhennya-b105135?c=958741#!

В — URL: http://veche.kiev.ua/journal/3168/

ВГ — URL: https://velykogaivska-gromada.gov.ua/news/1592998066/

Вголос — URL: https://vgolos.com.ua/

ВЕ — URL: https://www.epochtimes.com.ua/life/life/minule-zhittya-zgadati-vse-101966.html

Верменич — Верменич Я. В. Регіон. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rehion URL

Вирський — Вирський Д. С. Абсолютизм. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Absoliutyzm

Висоцький — Висоцький О. Ю. Електронна дипломатія як елемент пропаганди. *Політологічний вісник*. 2018. Вип. 2018. С. 51—59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Pv_2018_81_8

Вікіпедія — URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/

Віче — URL: http://veche.kiev.ua/journal/2113/

Волинські новини — URL: https://www.volynnews.com

Волинь24 — URL: https://www.volyn24.com/news/160275-u-miskij-radi-sprostuvaly-chutky-pro-kernesa

ВолиньPost — URL: http://www.volynpost.com/

ВРУ — URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-87#Text

ВУЕ — URL: http://surl.li/urdfq

Г — URL: https://gurt.org.ua/news/informator/65566/

Гал — URL: https://galinfo.com.ua/

ГЗ — URL: http://lawdrafting.org/glossary

ГК — URL: https://gk-press.if.ua/

Главком — URL: https://glavcom.ua/

ГП — URL: https://www.prostir.ua/

Грамота — URL: https://t.me/s/Gramotaua?after=397

Громада Схід — URL: https://gromadaskhid.com.ua

ГР — URL: https://hromadske.ua

Демиденко — Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу : навч. посіб. Харків: Консум, 2004. 432 с. URL: http://www.info-library.com.ua/books-text-9151.html

Денисюк — Денисюк А. В. Політичний спічрайтинг як особлива PR-технологія. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/e-democracy/e-democracy2017/paper/viewFile/3456/2927

Децентралізація — URL: https://decentralization.gov.ua/news/9286

ДІ — URL: https:// dif.org.ua/article/globalni-derzhavi-vzhe-ne-garantuyut-bezpechnishiy-svit

Дивись.info — URL:https://dyvys.info/2020/03/24/feminizm-zdorovoyi-lyudyny-mify-ta-pravda-pro-ukrayinskyj-ruh-za-prava-zhinok/

ДМ — URL: https://detector.media/

Дн — URL: https://dniprograd.org

Довідник — URL: https://school.home-task.com/opituvannya-presove/

ДТ — URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/mobing.html

ДФСУ — URL: http://sfs.gov.ua/deklaruvannya-dohodiv-gromadyan/poryadok-deklaruvannya- dohodiv-gromadya/kudi-podaetsya-podatkova-deklaratsiya/

ЕІУ — Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2; редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2019. 842 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=ukrajinska_partija_sotsialistiv_samostijnykiv

ЕП — URL: https://www.epravda.com.ua/

ЕСМХ — URL: http://eu.infocity.kharkov.ua/?page_id=1530

Еспресо — URL: https://espreso.tv/

ЕСУ — URL: https://esu.com.ua

ЄП — URL: https://www.eurointegration.com.ua

Ж — URL: https://www.zhitomir.info/

Заборона — URL: https://zaborona.com/pfizer-astrazeneca-chy-coronavac-chym-robyty-revakczynacziyu-proty-covid-19-v-ukrayini/

ЗіБ — URL: https://zib.com.ua/ua/145549.html

Зн — URL: https://znaj.ua/

Знаймо — URL: https://znaimo.com.ua

ЗО — URL: https://zakarpattya.net.ua/

Ізб — URL: http://litopys.org.ua/smith/smg05.htm

Інсайт — URL: https://www.insight-ukraine.org/uk/news/article/20/gomophobia-sorom-dlia-derzhavy

ІП — URL: https://www.istpravda.com.ua/

ІССП — URL: https://ispp.org.ua/

Іст.Укр. — URL: https://histua.com/slovnik/a/absolyutizm

ІУ — URL: https://interfax.com.ua

Ї — URL: http://www.ji.lviv.ua/ji-arhiv.htm

К — URL: https://krytyka.com/ua/journal

Кадлубович — Кадлубович Т. Основні канали впливу політичної комунікації на демократизацію владних відносин. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 40. 205—215. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kadlubovych_osnovni.pdf

Качмар — Качмар О. В. Мобінг як різновид психологічного насильства в трудовому колективі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 14. С. 58—61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_14_16

КГ — URL: https://kozova-rada. gov.ua/news/1616852963/

КЛ — URL: https://kelmentsi.bukoda.gov.ua/

Клепанчук — Клепанчук О. Ю. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. URL: f-skalna-pol-tika-yak-nstrument-regulyuvannya-ekonomki.pdf

Клименко — Клименко М. Ю. Оксамитові революції і політичні реформи в країнах ЦСЄ (кінець 80-х — 90-ті рр. XX ст.). URL: https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17360/

КМДА — URL: https://old.kyivcity.gov.ua/content/201_umovy-akredytatsiji-predstavnykiv-zmi-ta-otrymannja-nformatsiji-za-zapytamy.html

КМР — URL: https://www.kr-rada.gov.ua/news/traditsiyniy-profesiyniy-konkurs-posadovets-roku-2021-vchetverte-startuvav-u-kropivnitskiy-miskiy-radi.html

КНП — URL: https://ntroya-cpmd.lic.org.ua/novyny/zmina-nomera-avtentyfikatsii-patsiienta-sproshchena/

Конкурент — URL: https://konkurent.ua/publication/80502/resotsializatsiya-vyaznyam-manevitskoi-kolonii-vruchili-id-pasporti-foto/

Кореспондент — URL: https://ua.korrespondent.net

Кошелюк — Кошелюк О. В. Психологія спічрайтерства (до проблеми мікрорівневої організації тексту сучасної політичної промови). URL: https://core.ac.uk/download/pdf/153576439.pdf

КП — URL: https://pidru4niki.com/83464/pravo/zagalne_viborche_pravo

КСУ — URL: https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/553-zasady-sudochynstva

ЛА — URL: http://litakcent.com/2019/03/05/sufizm-yak-glibina-islamu-na-prikladi-serednovichnoyi-krimskotatarskoyi-literaturi/

ЛН — URL: https://ua-news.liga.net/society/opinion/protest-sovka-pid-radoyu

Лопушняк, Шандар — Лопушняк Г. С., Шандар А. М. Гендерна диференціація оплати праці в Україні. Social and labour relations: theory and practice. 2019. URL: https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/ 12064/SLRTP_2019_01_Lopushnyak.pdf (дата звернення: 16.10.2020).

ЛП — URL: https://portal.lviv.ua/news/2011/05/11/ 212908

М — URL: https://mi100.info/2018/02/01/prezydent-ukrayiny-zhorstko-rozkrytykuv-polskyj-zakon-pro-propagandu-banderivskoyi-ideologiyi/

МЗСУ — URL: https://mfa.gov.ua/

Міст-онлайн — URL: https://meest-online.com/history/figure/do-525-rokiv-vid-smerti-yuriya-drohobycha/

МКЦТУ — URL: https://thedigital.gov.ua/news/tsifrovi-pasporti-vzhe-dostupni-v-mobilnomu-zastosunku-diya

МОЗ — URL: https://moz.gov.ua/article/health/psihologichne-nasilstvo-vidi-oznaki-ta-naslidki

МПР — URL: https://ldn.org.ua/consultations/samoizoliatsiia-ta-observatsiia-u-chomu-riznytsia/

МЮ — URL: http://minjust.gov.ua/

НААУ — URL: https://unba.org.ua/publications/5139-realizaciya-idei-elektronnogo-sudochinstva.html

НАБУ — URL: https://nabu.gov.ua/

НБУ — URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/430

НВ — URL: https://nv.ua/ukr

НП — URL: https://poltava.to

ОГО — URL: http://ogo.ua/articles/view/2020-09-18/109754.html, 18.09.2020

Омельчук, Мандич — URL: https://ru.calameo.com/read/ 0050568126d4fb701f20d

ОпК — URL: https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta_pravoporiadok/teritorialna_oborona/teritorialna_oborona_kiv/

Опора — URL: https://opora.lviv.ua/blog-posts/parlamentski-ambitsiyi-samopomochi/

П — URL: https://poltava.to/news/

ПЖ — URL: http://www.women.vn.ua/

ПЖІП — URL: https://www.1.zt.ua/news/ekonomika/na-zhitomirshchini-tsini-na-harchi-zrosli-na-15-vlada-poyasnyuye-tse-nevrozhayem.html

Пилипенко, Рященко — Пилипенко Л. В., Рященко Д. С. Агатангел Кримський: реабілітований посмертно. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua

ПІК — URL: https://www.pic.com.ua/

ПМ — URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rotar_politychna.pdf

Протокол.UA — URL: https://protocol.ua/

ПСл — URL: https://subject.com.ua/political/dict/ 41.html

ПУ — URL: https://www.president.gov.ua/news

Р — URL: https://www.RBK.UA

Район.Любомль — URL: https://lyuboml.rayon.in.ua/

Ракурс — URL: https://racurs.ua/ua

РК — URL: https://rupor.com.ua/news/u-brovarakh-provedut-povnu-rekonstruktsiiu-dytiachoho-sadochka-foto/

Романчук, Федонюк, Петрук — Романчук Л. Д., Федонюк Т. П., Петрук А. А. Біоіндикаційний аналіз водних екосистем за показником флуктуаційної асиметрії вищої водної рослинності. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/80.pdf

РС — URL: https://www.radiosvoboda.org

Рубрика — URL: https://rubryka.com

СіД — URL: https://www.slovoidilo.ua/

СК — URL: www.05366.com.ua

СКульт — URL: https://suspilne.media/12512-so-vam-vzagali-to-davno-potribno-bulo- znati-pro-pasivnu-agresiu/

Словотвір — URL: https://slovotvir.org.ua/words/pablik

Соціологія — URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-12049.html

Спільне — URL: https://commons.com.ua/uk/

СПЛ — URL: https://filos.lnu.edu.ua

ССП — URL: https://pageofsocialteachers.blogspot.com/2017/09/blog-post_37.html

Стрєльцова — Стрєльцова О. В. Конституціоналізація як відображення тенденції юридизації суспільних відносин (теоретичний аспект). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 90—93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_ 2015_1_23

Суспільне Львів — URL: https://suspilne.media/lviv/263295-nematerialna-kulturna-spadsina-ak-stvoruut-obemnu-rizdvanu-zvizdu/

Т — URL: https://tyzhden.ua

Теміров — Теміров Ю. Неоімперіалізм: загрозливість порожнечі. URL: https://institutedd.org/blog/posts/neoimperializm-zagrozlivist-porozneci

Терен — URL: https://teren.in.ua

Терн — URL: http:// ternopoliany.te.ua

Ткачук — Ткачук Р. Ф. Управління етнокультурним розмаїттям у контексті глобалізації. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tkachuk.pdf

ТМ — URL: https://tvoemisto.tv/

ТНЧ — URL: https://newch.tv/politsiia-chernihivshchyny-vykryla-bankivskoho-shakhraia-53931/

Топалова — Топалова С. «Русский мир» та радянський комуністичний міф: нова форма при незмінності змісту. Ун-т банківської справи Національного банку України. https://eppd13.cz/wp-content/uploads/ 2015/2015-2-2/18.pdf

Трофименко — Трофименко О. Г. Аналіз дефініцій різновидів інформаційних війн. URL: http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/150-trofimenko

ТСН — URL: https://tsn.ua

УІ — URL: http://istoryk.in.ua/istoriya-rabstva-v-ssha

Україна — URL: http://www.a21.org/

Укрінформ — URL: https://www.ukrinform.ua/block-lastnews

Укркнига — URL: http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/685/15/

УКЦ — URL: https://www.ukc.gov.ua/derzhavne-agentstvo-z-pytan-elektronnogo-uryaduvannya-rozpochynaye-kampaniyu-trymaj-poradu-vid-susida/

УМ — URL: https://www.umoloda.kyiv.ua

УМЧ — URL: https://www.umj.com.ua/article/170581/biologichnij-terorizm-ta-jogo-vpliv-na-ditej-rekomendatsiyi-aar-2020

У—Н — URL: https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/shcho- take-nato

УНІАН — URL: https://www. unian.ua

УП — URL: https://www.pravda.com.ua/

УрП — URL: https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayina-obrala-strategiyu-yevropejskogo-zelenogo-kursu

ФЕ — URL: https://ua.nesrakonk.ru/technocracy/

ФЖ — URL: https://journ.lnu.edu.ua/news/ukrajinotsentryzm-intehruyuchyj-pryntsyp-formuvannya-zhurnalistskoho-profesionalizmu

ФК — URL: https://finclub.net/ua/news/ukraina-zaprovadyt-crs-standart-u-2023-rotsi.html

Фокус — URL: https://focus.ua/

ФУВУ — URL: http://fuvu.org/ ?page_id=942&paged=2

24 Харків — URL: https://24tv.ua/kharkiv/naybilshi-ukrayinotvorchi-protsesi-ukrayini-za-ukrayina-novini_n1719091

Хмарочос — URL: https://hmarochos.kiev.ua/

Цебенко — Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 44—51. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_10

Чабанна — Чабанна М. Неоінституційний підхід до аналізу процесу прийняття політичних рішень. *Політичний менеджмент*. 2010. № 2. С. 29—37. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2010_2_5

ЧОДА — URL: https://ck-oda.gov.ua/covid-19/osobistij-priklad-ochilnik-cherkashhini-vakcinuvavsya/

ЧП — URL: https://www.chasipodii.net/article/11695/

Шотам — URL: https://shotam.info/u-lvovi-pochaly-otsyfrovuvaty-pamiatky-arkhitektury-modernizmu-shcho-vidomo/

ЮГ — URL: https://yur-gazeta.com

ЮКП — URL: https://lc.privilegija.ua/mobing-yak-praczivniku-zahistiti-sebe/

ПАПЕРОВІ ГАЗЕТИ, ЖУРНАЛИ

ВЗ	—	«Високий замок»	КС	—	«Київське слово»
ВК	—	«Вечірній Київ»	ЛУ	—	«Літературна Україна»
ВН	—	«Волинь нова»	УК	—	«Урядовий кур'єр»
ГУ	—	«Голос України»	УТ	—	«Український тиждень»
Д	—	«День»	СВ	—	«Сільські вісті»
ДТ	—	«Дзеркало тижня»			

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА

Академічне релігієзнавство / за ред. А. Колодного. Київ: Світ Знань, 2000. 862 с.

Аксьонова О. Г. Семантичні зміни в групі суспільно-політичної лексики української літературної мови другої половини XIX першої половини XX ст.: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1968. 17 с.

Аль-Шамарі Халід Д. М. Структура і прагматика англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі привітальних промов): дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2013. 250 с.

Антонюк О. В. Політико-правовий аспект кримськотатарської проблеми в українському суспільстві. *Держава і право:* зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 6. Київ, 2000. С. 456—461.

Антонюк О. В. Українці в світі. *Політика і час.* 1993. № 5.

Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. Київ: Універс, 2004. 688 с.

Арслан М. Особливості формування та розвитку турецької та кримськотатарської суспільно-політичної лексики. дис. … канд. філол. наук: 10.01.13. Київ, 2006. 179 с.

Афенченко Г. В., Шумлянська Н. В. Аномія як соціально-культурний феномен. *Вісник ХДАК*. 2015. Вип. 46. С. 103—112.

Бабенко Н. Б. Соціологія сім'ї: навч. посіб. Київ: ДАКККіМ, 2004. 256 с.

Бабченко Н. В. Фонетико-графічні особливості сучасної економічної та політичної лексики французької мови: дис. ... канд. наук: 10.02.05. Київ, 2007. 305 с.

Балацька О. Б. Сучасні тенденції розповсюдження сецесіоністських конфліктів. *Актуальні філософські, політологічні та культурологічні проблеми розвитку людини і суспільства у динамічному та глобалізованому світі:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22—23 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 51—54.

Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2001. 214 с.

Бежевець А. М. Електронне судочинство як необхідний елемент цифрової трансформації суспільства та держави. *Інформація і право*. № 4 (35). 2020. С. 142—146.

Бех В. П., Малик І. В. Технократизм у дискурсі проблем вищої школи: монографія / за ред. В. П. Беха. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 263 с.

Бідочко Л. Я. Культурний матеріалізм як стратегія дослідження культурних систем. *Магістеріум*. 2016. Вип. 64. Політичні студії. С. 3—8.

Богданець О. Порівняльно-історична характеристика денді та метросексуала. *Гендер та філософія: гендерні студії у філософських науках (22 листопада 2012 року). Гендер та культурологія: гендерні дослідження феноменів культури (21 лютого 2013 року)*: зб. матеріалів круглих столів. С. 3—17.

Бокань В. А. Культурологія: навч. посіб. 3-тє вид., стереотип. Київ: МАУП, 2004. 136 с.

Бондар Ю. В. Свобода слова: українська мірка. Київ: МАУП, 2004. 144 с.

Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: формування, сучасний стан, тенденції розвитку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2019. С. 26—27.

Брегеда А. Ю. Основи політології: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: КНЕУ, 2000. 312 с.

Бричок С. Б. Педагогічна толерантність як складова професіограми учителя (актуалізація ідей В. О. Сухомлинського). *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського.* 2014. Вип. 1. 47 (114). Педагогічні науки. С. 43—47.

Брожина В. Я. Типологія сучасних ідеологічних течій ісламського радикалізму. *Наукові записки [Ін-ту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2008. Вип. 41. С. 205—213.

Бутова І. С. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України XXI століття: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.17. Львів, 2011. 20 с.

Вакуленко С. М. Соціологія праці: навч.-методичний посіб. Київ: Знання, 2008. 262 с.

Валуйський І. А. Сучасний стан забезпечення бюджетної безпеки України. *Економіка і менеджмент 2016: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 14—15 квітня 2016 р.): у 9 т. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2016, Т. 7. С. 30—34.

Вівчарик М. М., Капелюшний В. П. Українська нація: витоки, становлення і сьогодення: навч. посіб. Київ, 2003. 280 с.

Власенко Н. С., Виноградова Л. Д., Калачева І. В. Тендерна статистика для моніторингу дослідження рівності жінок і чоловіків. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 56 с.

Волков О. Г. Суб'єкт політичного дискурсу: сутність та існування: дис. … д-ра філос. наук: 09.00.03. Сімферополь, 2012. 360 с.

Гавриленко І. М., Мельник П. В., Недюха М. П. Соціальний розвиток. Київ, 2001. 484 с.

Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики. Чернівці, 1998. 483 с.

Гетьманчук М. П., Грищук В. К., Турчин Я. Б. Політологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 415 с.

Глушко Є. В. Європеїзація регіональної політики Польщі. Харків, 2016. С. 16.

Гнойова Н. Р. Предмет, методи і засоби мікросоціологічного аналізу соціальних явищ: магістерська робота. Тернопіль, 2018.

Гринів О. Українська націологія: проблеми теорії: курс лекцій для аспірантів. Львів, 2016. 676 с.

Грубі Т. В. Основні підходи до визначення гендерної толерантності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології:* зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2018. № 2 (46). С. 5—14.

Гукалова І. В. Іригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області) / Гукалова І. А., Мельчикова Д. С., Пилипенко І. О. *Наук. вісник Чернівецького університету. Географія.* 2015. Вип. 762—763. С. 15—23.

Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. В. Ребкала, В. Тертички. Київ: Вид-во НАДУ, 2000. 232 с.

Державна символіка України: [навч. посіб.] / Панібудьласка В. Ф., Коваленко А. А., Тугай А. М. та ін. / Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури. Київ: Довіра, 2004. 157 с.

Довганюк І. Д. Мовні стратегії і тактики реалізації виправдання в німецькому політичному дискурсі (на матеріалі політичного інтерв'ю): дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2013. 250 с.

Донченко О. А. Архетиповий менеджмент. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2012. 264 с.

Дудченок О. С. Мовленнєва реалізація гендеру в політичному дискурсі (на матеріалі текстів політичних програм аналітичної лінгвокультурної традиції): дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2012. 200 с.

Дяченко Р. О. Підприємницька діяльність як форма соціальної адаптації індивіда в постіндустріальному суспільстві. *Політологічний вісник*, 2014. Вип. 75. С. 103—112.

Дячок В. В., Дячок О. Я. Містечко Дунаївці в топографічному і камеральному описі Ушицького повіту 1797 року. *Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій*: зб. науково-краєзнавчих праць. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2013. Вип. 5. С. 123—131.

Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 260 с.

Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: наукова записка / Горбатенко В. П. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю. С., Кресіна І. О., Стойко О. М. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.

Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник. НПУ імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. Київ: Фенікс, 2012. 396 с.

Жила Т. І. Адміністративно-територіальна лексика української мови: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01. Умань, 2006. 239 с.

Журавський В. Український парламентаризм на сучасному етапі: Теоретико-правовий аспект: монографія. Київ, 2001. 248 с.

Законодавство України про місцеве самоврядування: зб. законодавчих актів. Київ, 2001. 168 с.

Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античностей до початку 20 ст.). Київ: Либідь, 1993. 336 с.

Зленко А. М. Дипломатія і політика. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.

Зязюн І. А. Культура в контексті політики й освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти. Спеціальний випуск.* 1997. № 34. Ч. 1. С. 5—16.

Історія української культури / за заг. ред. д-ра Івана Крип'якевича. Нью-Йорк, 1990. 719 с.

Кислий П., Вайс Ч. Становлення парламентаризму в Україні: На тлі світового досвіду. Київ, 2000. 414 с.

Кікерчук Р. Стрим-трансляція як новітній спосіб висвітлення надзвичайних ситуацій. *Вісник Львівського університету.* Серія: Журналістика. 2019. Вип. 45. С. 36—43.

Кіс Іван Теофіл. Виборчі системи та їхні політичні наслідки. *Нова політика*. 1996. № 2. С. 23—31.

Клочек Л. В. Наукові підходи до інтерпретації справедливості у психології XX століття. *Міжнародний наук. форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19—20. С. 159—169.

Ковалевська А. В. Метамодель лінгвістичної сугестивності політичних рекламних слоганів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2011. 193 с.

Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1970. 306 с.

Колєшня Л. Безробіття в умовах формування ринкових відносин. *Україна: Аспекти праці.* 1997. № 6. С. 9—12.

Комінко С., Курант Л., Самборська О. та ін. Психологія в менеджменті: навч. посіб. Тернопіль, 1999. 400 с.

Кононенко В. П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним судом ООН: теорія і практика: монографія. Київ; Одеса: Фенікс, 2018. 438 с.

Конституційне законодавство України. Київ, 2000.

Конфліктологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. юрид. спец. / Васильєв Г. Ю., Герасіна Л. М., Осіпова Н. П., Панов М. І., Розенфельд Ю. М.; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2002. 256 с.

Корж І. Ф. Розвиток електронного парламентаризму як ознака подальшої демократизації держави. *Інформація і право*. № 3 (26). 2018. С. 56—67.

Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи. Київ, 2004. 384 с.

Котенко Н. В., Карпенко С. Г. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. *Вісник Сумського держ. університету.* Серія: Економіка. 2014. № 3. С. 71—81.

Коцюба Н. Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2004. 185 с.

Кравчук М. Політична пропаганда як засіб утвердження і розвитку демократичного режиму. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї.* Київ, 2005. Вип. 7. С. 303—308.

Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітологічний аналіз. Київ, 1998. 392 с.

Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Заповіт, 1996. 352 с.

Кудряченко А. Зовнішня політика України — втілення стратегічних пріоритетів. *Політична система України: особливості становлення і тенденції розвитку* / за ред. І. Кураса, М. Рудича. Київ: Парламентське видавництво, 2002. С. 256—279.

Кудряченко А. І. Європейська інтеграція: концепція та реалії. *Спостерігач*. 1996. (№ 25). С. 17—27.

Култаєва М. Д., Навроцький О. І., Шеремет І. І. Європейська теоретична соціологія XX—XXI століття. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 328 с.

Культурологія. Курс лекцій / за ред. А. Г. Баканурського, Г. Є. Краснокутського, Л. Л. Сауленко. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 208 с.

Курас І. Ф. Державотворчі інтереси в сучасній Україні: Загальнонаціональний та регіональний аспекти. *Вісник НАН України.* 1994. № 4. С. 26—31.

Лі Же. Концепт толерантність у сучасному російському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Сімферополь, 2009. 20 с.

Ліпкан В. А. Національна безпека України: навчальний посібник. Кондор. 2006. 552 с.

Лобас В. Х. Українська і зарубіжна культура: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 224 с.

Лозниця В. С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2001. 288 с.

Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 464 с.

Майборода О. М. Проблема формування нової ідентичності української нації. *Етноси України.* Альманах. Київ, 2000. Вип. № 1. С. 15—16.

Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ, 2003. 576 с.

Маліцька Г. Г. Промислове шпигунство в контексті економічної злочинності. *Ефективна економіка*. 2019. № 5.

Мамчур Г. В. Державна служба в Україні та Японії: порівняльний аналіз. *Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Філософія. Політологія. 2013. Вип. 2. С. 34—37.

Маркусь В. Чому діаспора: спроба ідентифікації поняття. *Українська діаспора*. Київ, 1992. Чис. І. С. 3—14.

Мартиненко Т. «Нація білого хліба»: фольксдойче Львова в контексті соціальної поведінки населення в роки німецької окупації. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*, 2012. С. 13—14.

Матвєєв С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія: підручник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 184 с.

Методика проведення фокус-груп: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика» ВДПУ / уклад. Лапшин С. А. Вінниця: ВДПУ, 2016. 28 с.

Мироненко П. В. Еволюція і поліваріативність республіканської форми державного правління. *Політичний менеджмент*. 2013. Вип. 59. С. 5—15.

Михайловський Р. А. Трансформації духовної сфери інформаційного суспільства: можливості й небезпеки. *Вісник Нац. юрид. ун-ту імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. Філософія права. Політологія. Соціологія. 2018. № 3 (38). С. 169—179.

Михальченко М., Самчук З. Україна доби межичасся: блиск і убозтво куртизанів. Дрогобич, 1998. 286 с.

Москаленко А. З. Вступ до журналістики: підручник. Київ, 1998. 323 с.

Моспаненко І. В. Дискурс локальної організації влади в західноєвропейській політичній думці XIX початку XX століття: дис. … канд. політ. наук: 23.00.01. Дніпропетровськ, 2013. 180 с.

Музиченко П. Вибори в історії України. *Юридичний вісник*. 1994. № 2. С. 34—38.

Набока О. В. Політика США в Східній Азії в 30—70-х рр. XIX ст.: монографія Ужгород: ВДНЗ «Ужгородський національний університет»; Вид-во «Ґражда», 2016. 284 с.

Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ, 2002. 272 с.

Оксінь В. Ю. Адміністративно-правове регулювання банківської системи [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Оксінь В. Ю.; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2015. 16 с.

Основи демократії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / авт. кол.: М. Безсонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін. / за заг. ред. А. Колодія; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канад. проєкт «Демократична освіта», Ін-т вищої освіти. Київ: Ай-Бі, 2002. 680 с.

Осовський В. Л. Соціологія громадської думки: навч. посіб. Київ: Фоліант, 2005. 186 с.

Пагутяк Г. Культурологія епохи глобального потепління. *Вища школа*. 2005. № 3. С. 73—75.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. Київ, 2007. 320 с.

Петровська І. П. Податкове стимулювання як чинник активізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. *Економічний вісник Нац. тех. ун-ту України «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 11. С. 185—192.

Петрушкевич М. С. Фемократія як утопія. *Гендер. Екологія. Здоров'я:* матеріали IV Міжнародної науково-практ. конф., присвяченої 210-річчю Харківського нац. мед. ун-ту (21—22 квітня 2015 р.). Харків: ХНМУ, 2015. С. 91—92.

Пилипенко В. Є., Попова І. М., Танчер В. В. Спеціальні та галузеві соціології: навч. посіб. Київ: Фоліант, 2007. 451 с.

Пікуля Т. О. Сучасний підхід до інтерпретації поняття «механізм держави». *Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ*. 2012. Вип. 2 (1). С. 46—54.

Пірен М. І. Соціологія релігії: підручник. Київ: ВД «Персонал», 2008. 344 с.

Платоненко О. Правові заборони та обмеження, їх зв'язок із поняттями «дерогація», «аброгація», «нуліфікація». *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 3. С. 231—235.

Плахіна І. Цивільне право в країнах ісламу. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми історії, філософії, соціології, політології, правознавства*. Ізмаїл, 2017. С. 114—120.

Подвойська О. В. Термінологія соціальної ринкової економіки в сучасній німецькій мові: номінативний та функціональний аспекти: дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2008. 247 с.

Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 288 с.

Подольська Є. А., Подольська Т. В. Соціологія: 100 питань — 100 відповідей. Київ: ІНКОС, 2009. 352 с.

Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / І. Ф. Курас, Ф. М. Рудич,

Р. В. Балабан, О. В. Клинченко, Н. В. Кононенко, В. Г. Кремень, А. І. Кудрявченко, Т. М. Ляшенко, А. М. Макаров, М. І. Михальченко. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 327 с.

Політологія: підруч. для вищ. навч. закл. / за заг. ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. Київ: Альтерпрес, 2002. 612 с.

Поппер К. Р. Відкрите суспільство та його вороги: у 2 т. Т. 1. У полоні Платонових чарів [пер. з англ.]. Київ: Основи, 1994. 444 с.

Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: у 2 т. Т. 2. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники [пер. з англ.]. Київ: Основи, 1994. 494 с.

Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко / за заг. ред. В. С. Журавського. Київ, 2003. 296 с.

Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі: у 2 ч. Чернівці, 1993.

Про основи безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 139. 30 лип.

Психологія / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Радянська школа, 1968. 571 с.

Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 2-ге вид. стереотип. Київ: Либідь, 2000. 558 с.

Редькіна Г. М. Фізіологічна толерантність у соціологічному вимірі. Габітус: науковий журнал. *Причорноморський НДІ економіки та інновацій*. Одеса: ВД «Гельветика», 2019.

Рудакова Т. М. Функціонування соціально-економічної лексики англомовного походження в українських засобах масової інформації кінця XX початку XXI ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2009. 478 с.

Рудич Ф. М. Політологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Київ: Либідь, 2005. 480 с.

Рутар С. Чи можлива чиста політологія в Україні? *Вісник Львівського університету.* Серія: Філософські політологічні студії. 2011. Вип. 1. С. 109—115.

Рущенко І. П. Загальна соціологія: підручник. Харків: Вид-во ХНУВС, 2004. 240 с.

Сазонець І.Л. Басейнове управління як ефективний державний метод забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3. № 58. С. 198—205.

Свириденко О. М. Суспільно-політичні вектори епістолярної публіцистики М. Костомарова. *Львівський філологічний часопис.* 2018. № 4. С. 99—104.

Свірко С. В. Механізми державного управління бюджетною безпекою: монографія. Житомир, 2021. 436 с.

Сенченкова Т. Тендер: нова ідеологія чи проблемне поле. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1999. № 2. С. 97—106.

Сердюк К. О. Культурно-історичні передумови сучасного тероризму: дис. … канд. філос. наук 09.00.04; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2015. 203 с.

Скотна Н. Глобальні та регіональні, цілісні і розколоті цивілізації: проблеми визначення і аналізу. *Молодь і ринок.* 2013, № 3 (98). С. 7, 613.

Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. Київ, 2000. 599 с.

Соціологія / за ред. В. Г. Городяненка. Київ: Академія, 2005. 560 с.

Соціологія і психологія: навч. посіб. / за ред. Ю. Ф. Пачковського. Київ: Каравелла, 2009. 760 с.

Соціологія освіти: навч. посіб. / за ред. О. О. Скідіна, І. М. Гавриленка. Київ; Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2005. 296 с.

Соціологія права: підручник / за ред. Н. П. Осипової. Київ: «Ін Юре», 2003. 276 с.

Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект. Київ: Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2004. 504 с.

Трач А. С. Основні підходи до аналізу радянських політичних трансформацій. Регіональні студії. Ужгород, 2017. Вип. 10. С. 18—21.

Українська культура: лекції / за ред. Дмитра Антоновича; упоряд. С. В. Ульяновська; вст. ст. І. М. Дзюби; переднє слово М. Антоновича; додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. Київ: Либідь, 1993. 592 с.

Фісун О. А., Мовчан У. І. Перспективи консоціальної демократії. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна.* Серія: Питання політології. № 1013. 2012. С. 5—10.

Ханас У. Соціокультурні аспекти міжетнічного партнерства та діалогу. *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 93.

Ханстантинов В. О. Політичний вимір толерантності: ідеї та проблеми: [монографія]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. 336 с.

Хрящевська Л. Динаміка етносоціальних змін в Україні в 90-ті роки ХХ століття: монографія. Миколаїв: ВД «Гельветика», 2018. 421 с.

Цуцкірідзе М. С. Теорія структурного функціоналізму як методологічна основа дослідження кримінальної процесуальної діяльності. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 3.

Чорненький Я. Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 392 с.

Шевель І. П. Дипломатична толерантність як вираз нового культурного спілкування в міжнародній практиці. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 100—108.

Шумейко А. П. Види реадаптації і психореабілітації учасників бойових дій. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 220—229.

Ягодзінський С.М. Принципи толерантності в сучасному науковому дискурсі. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2006. № 2 (4). С. 176—182.

СЛОВНИКИ

Англо-український соціологічний словник / уклад. В. Паніотто. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 144 с.

Бродовська В. Й., Патрик І. П., Яблонко В. Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. 2-ге вид. Київ: ВД «Професіонал», 2005. 224 с.

Гіптерс З.В. Короткий культурологічний словник-довідник. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 127 с.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. Київ: Femina, 1995. 367 с.

Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. Київ: Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.

Енциклопедія політичної думки / за ред. Девіда Міллера / пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 472 с.

Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Львів. Т. 1: Перевидання в Україні. Львів, 1993. 400 с.

Етнічний довідник у трьох частинах. Терміни і поняття. Ч. 1. Поняття та терміни / за ред. В. Євтуха. Київ, 1997. 140 с.

Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / відп. ред. Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. Київ, 1993. 800 с.

Козловець М. А., Біленький Є. А. Соціологія: словник термінів і понять. Київ: Кондор, 2006. 372 с.

Мала енциклопедія етнодержавознавства: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького / упоряд. Ю. І. Римаренко [та ін.]. Київ: Генеза: Довіра, 1996. 942 с.

Малий етнополітологічний словник / Антонюк О. В., Бондар Ю. В. та ін. Київ: МАУП, 2005. 288 с.

Ничкало С. А. Мистецтвознавство = Исскуствознание: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 208 с.

Політологічний енциклопедичний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 1997.

Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. 792 с.

Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 216 с.

Релігієзнавчий словник / за ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. Київ: Четверта хвиля, 1996. 394 с.

Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВД «КМ Академія», 2001. 253 с.

Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.

Словник-довідник Європейського Союзу / ред.-упоряд. Ю. Марченко. Київ: Вид-во «К.І.С. — Київ. Інформація. Сервіс», 2001. 152 с. (Альтернативна назва: Європейський Союз: словник-довідник).

Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / заг. ред. і уклад.: В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. Київ; Харків, 1997. 397 с.

Соціологія: короткий енциклопедичний словник / під заг. ред. В. І. Воловича. Київ: Український центр духовної культури, 1998. 736 с.

Тематичний словник-довідник з соціології / за ред. В. В. Кохана. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 110 с.

Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку: словник-довідник / відп. ред. Ю. І. Римаренко. Київ: Вид-во УАДУ, 1997. 272 с.

Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. В. Попович. 3-тє вид., перероб., допов. Київ: Всеувито, Новий друк, 2003. 1414 с.

Філософія політики: короткий енциклопедичний словник / авт.-упоряд.: Андрущенко В. П. та ін.; ред кол.: Губерський Л. В. та ін. Київ: Знання України, 2002. 672 с.

Шляхтун П. П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське видавництво, 2003. 151 с.

Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 2001. Т. 3: К—М. 792 с.

ПОКАЖЧИК

А

Абдика́ція 11
  а. політи́чна 11
Абера́ція етні́чна 11
Абера́ція політи́чна 11
Аболіта́ція 11
Абля́ція етні́чна 11
Аболіціоні́зм 12
Аболіціоні́ст 12
Абориге́н 12
Аброга́ція 12
Абсентеї́зм політи́чний 12
Абсолюти́зм 12
Абсолюти́стський 12
Аб'ю́з *див*. наси́льство 12
Аб'ю́зер *див*. наси́льник 12
Аб'юзи́вні взає́мини *див*. наси́льницькі взає́мини 12
Аб'юзи́вні стосу́нки *див*. наси́льницькі стосу́нки 12
Авантюри́зм 12
  а. політи́чний 13
Авта́ркія 13
Автентифіка́ція 13
Автентифікува́ти 13
Автокефа́лія 13
Автокефа́льний 13
Автокра́тія 13
Автомайда́н 13
Автомайда́нівець 13
Автономіза́ція 14
Автоно́мія 14
  а. адміністрати́вно-територіа́льна 14
  а. етні́чна 14
  а. націона́льно-культу́рна 14
  а. націона́льно-персона́льна 14
  а. націона́льно-територіа́льна 15
  а. фіна́нсова 15
Автоно́мний 15
Авторитари́зм 15
Авторита́рний 15
Авторита́рність 15
Авторите́т 15
  а. політи́чний 15
Автостереоти́п 16
Автохто́ни 16
Автохто́нний 16
Аге́нт 16
  аге́нти політи́чної соціаліза́ції 16
  аге́нти впли́ву 16
  аге́нти змін *див.* аге́нти впли́ву 16
Агіта́ція 16
  а. передви́борча 17—18
Агра́рна приватиза́ція, агроприватиза́ція 17
Агра́рне ло́бі, агролóбі 17
Агреман 17
Агреси́вний 17
Агре́сія 17
Агре́сор 17

Адаптáція 17
а. етнíчна 17
а. культýрна 18
а. соціáльна 18
а. соціáльно-політúчна 18
Адéпт 18
Адміністратúвний 18
а. кордóн, адмінкордóн 18
а. межá 18
а. рефóрма, адмінрефóрма 18
Адміністрáтор 19
Адміністрáція 19
а. держáвна місцéва, 19
а. держáвна обласнá, облдержадміністрáція 19
а. держáвна райóнна райдержадміністрáція 19
А. Президéнта Украúни 19
Адмініструвáння 20
Адмініструвáти 20
Адхократія 20
Азієцентрúзм 20
Акáунт 20
Аклáмація 20
Акредитáція 20
Аксіолóгія 21
а. етнополітúчна 21
Акт 21
áкти Кабінéту Міністрів Украúни, Кабмíну Украúни 21
áкти нормативні 21
áкти Президéнта Украúни 21
Активíзм 21
Активíст 21
Актúвність політúчна 22
Актúвність соціáльна 22
Акультурáція 22
а. етнíчна 22
Áкція 22
Альтернатúва 22
Альтруúзм 22
Альтруúст 22
Альянс 23
Амбасáда 23
Амбасадóр 23
Амбівалéнтність 23
а. соціáльна 23
а. у політиці 23
Амбíція 23
Американоцентрúзм 23
Амністія 24
Аналíз докумéнтів 24
Аналíз загрóзи 24
Аналíз клáстерний 24
Аналíз латéнтно-структýрний 24
Аналíз наратúвний 24
Аналíз політúчний 25
Аналíз рúзиків 25
Аналíз таксономíчний *див.* аналíз клáстерний 25
Анархíзм 25
Анархíст 25
Анархíчний 25
Анáрхія 25
Андрагóгіка 25
Анéксія 25
Анексóваний 26
Анексувáти 26
Анізотропія етнíчна 26
Анкéта 26
Анкетувáння 26
Анклáв 26
а. етнíчний 26
Анклавізáція 27
Аномія 27
Анонímність 27
Антагонíзм 27
а. етнíчний 27
а. соціáльний 27
Антиамерикáнський 27
Антибýлінг 27
Антивакцинáтор 27
Антиглобалíзм 27
Антиглобалíст 28
Антиглобалíстський 28
Антидемократúчний 28
Антидéмпінг 28

Антиде́мпінговий 28
Антидискримінаці́йний 28
Антиєвропе́йський 28
Антиза́хідний 28
Антиіммігра́нтський 28
Антиінфляці́йний 28
Антиклерикалі́зм 29
Антикомуні́зм 29
Антикорупці́йний 29
Антикорупціоне́р 29
Антикри́зовий 29
Антимайда́н 29
Антимайда́нівець 29
Антимігра́нтський 29
Антиміграці́йний 29
Антимонопо́льний 29
А. коміте́т Украї́ни, АМКУ́ 29
Антинаро́дний 30
Антиолігархі́чний 30
Антипа́тія етні́чна 30
Антипрезиде́нтський 30
Антиреклáма 30
Антиреформа́тор 30
Антиреформа́торський 30
Антирефо́рма 30
Антисеміти́зм 30
Антисіоні́зм 30
Антисоціáльний 31
Антитерористи́чний 31
Антиукраї́нський 31
Антропоге́нний 31
Антропологі́зм 31
Антропологі́чний 31
Антрополо́гія 31
а. культу́рна 31
Антропосоціогене́з 31
Антропоте́хніка *див.* ергоно́міка 32
Антропоцентри́зм 32
Антропоцентри́чний 32
Апара́т 32
А. Верхо́вної Ра́ди Украї́ни, ВРУ 32
а. держа́вний 32
а. держа́вного управлі́ння 32
а. політи́чний 32
Апартеї́д 33
а. соціáльний 33
Апатри́д 33
Апелюва́ти 33
Апеля́нт 33
Апеляці́йний 33
а. суд *див.* суд: с. апеляці́йний 33
Апеля́ція 33
Апока́ліпсис 33
а. політи́чний 33
а. соціáльний 33
Апокаліпси́чний *див.* апокаліпти́чний 34
Апокаліпти́чний 34
Аполіти́зм 34
Аполіти́чний 34
Аполіти́чність *див.* аполіти́зм 34
Апологе́т 34
Апологе́тика 34
Аре́шт 34
а. дома́шній 34
Аристокра́т 34
Аристокра́тія 34
А́рмія 35
Архаїза́ція 35
Архаї́чний 35
Архети́п 35
а. етні́чний 35
Архети́пний 35
Архети́повий *див.* архети́пний 35
Архієпи́скоп 35
Архієре́й *див.* єпи́скоп 35
Асамбле́я 35
а. конституці́йна 36
Асиміля́ція 36
Аскети́зм 36
Асоціáція 36
Аташе́ 36
Атеї́зм 36
Ато́вець 37
Атра́ктор демократи́чний 37

Атра́ктор соціа́льний *див.* самоорганіза́ція: с. соціа́льна 37
Атриб'у́т етні́чний 37
Аудито́рія 37
Аутса́йдер 37
Аутса́йдерство 37
Аутса́йдерський 38
Аутста́фінг 38
Афе́кт 38
Афроцентри́зм 38

Б

Багатове́кторний 39
Багатове́кторність 39
Багатокульту́рний 39
Багатокульту́рність 39
Багатомандатний 39
Багатонаціона́льний 39
Багатопарті́йний 39
Багатопарті́йність 39
Багатополя́рний 40
Багатополя́рність 40
Бала́нс політи́чний 40
Бала́нс сил 40
Балканіза́ція 40
Балканізува́тися 40
Балотува́ння 40
Балотува́тися 40
Банкру́тство вла́ди 41
Банкру́тство політи́чне 41
Бар'є́р прохідни́й 41
Батальйо́н добровольчий, добробат 41
Безві́зовий режи́м, безві́з 41
Безвла́ддя 41
Безгромадя́нство 41
Бездія́льний 41
Бездія́льність 41
б. політи́чна 41
Бездогля́дний 42
Бездогля́дність 42
Бездо́мний 42
Бездо́мність 42
Бездотаці́йний 42
Беззако́ння 42
Безпарті́йний 42
Безпе́ка 42
б. бюдже́тна 42
б. військо́ва 42
б. демографі́чна 43
б. інформаці́йна 43
б. колекти́вна 43
б. міжнаро́дна 43
б. націона́льна 43
б. соціа́льна 43
Безприту́льний 43
Безприту́льність 43
Безробі́тний 44
Безробі́ття 44
Безха́тченко *див.* бездо́мний 44
Бейдж 44
Бе́йджик *див*. бейдж 44
Бекгра́унд 44
б. політи́чний 44
Бе́ркутівець 44
Бехаї́зм, бахаї́зм 44
Бехаї́ст, бахаї́ст 44
Бігбо́рд 44
Бі́дність 45
б. абсолю́тна 45
б. віднóсна 45
б. об'єкти́вна 45
б. суб'єкти́вна 45
Бі́женець 45
Бі́знес 45
Бі́знес-асоціа́ція 45
Бі́знес-еліта *див.* елі́та: е. бізнесо́ва 45
Бі́знес-клас 45
Бізнесо́вий 45
Бі́знес-проце́с 46
Бі́знес-середо́вище 46
Бі́знес-сфе́ра 46
Бі́знес-центр 46
Білбо́рд *див*. бігбо́рд 46
Білоруськоцентри́чний 46
Білоруськоцентри́чність 46

Бі́льшість 46
б. абсолю́тна 46
б. віднó́сна 46
б. конституці́йна 46
б. парла́ментська 46
Біпатри́д 47
Біполяри́зм *див.* біполя́рний світ 47
Біполя́рний світ 47
Біполя́рність *див.* біполя́рний світ 47
Бі́ржа цифрови́х валю́т *див*. криптовалю́тна бі́ржа, криптобі́ржа 47
Біткóїн 47
Біфуркáція 47
Біхевіори́зм 47
б. політи́чний 47
б. соціáльний 47
Благоді́йний 48
Благоді́йник 48
Благоді́йництво 48
Бліцкри́г 48
Блог 48
Блóгер 48
Блогосфе́ра 48
Блок 48
б. елі́тний 48
б. політи́чний 48
Блокáда 49
Блокпóст 49
Блокувáльник 49
Блокувáння 49
Блокувáти 49
Богослóв'я, богослі́в'я 49
Бодигáрд 49
Бойкóт 49
Бойови́к 50
Бомóнд 50
б. політи́чний 50
Боротьбá 50
б. з терори́змом 50
б. за влáду 50
б. клáсів 50
б. політи́чна 50
Бос 50
Бóсинг 50
Бот 51
Ботофе́рма 51
Бráузер 51
б. мобі́льний 51
Брахмані́зм 51
Бре́кзит 51
Бре́кзитівець 51
Бренд 51
б. політи́чний 51
Бре́ндинг 51
б. держáвний 51
б. політи́чний 51
Бри́фінг 52
Будди́зм 52
Будівни́цтво 52
б. держáвне 52
б. парті́йне 52
Бу́лінг *див.* цькувáння 52
Бу́стерна дóза *див.* ревакцинáція 52
Бюджéт 52
б. держáвний 52
б. установи́ 52
Бюджетувáння 52
Бюлетéнь 53
б. ви́борчий 53
Бюрó розслі́дувань держáвне, ДБР 53
Бюрократ 53
Бюрократи́зм 53
Бюрократи́чний 53
Бюрократія 53

В

Вáйбер 54
Вакáнсія 54
Вакци́на 54
Вакцинáція 54
в. політи́чна 54
Вакциновáний 54
Вакцинофóбія 54
Валі́дний 54
Валі́дність 54
в. соціологі́чної інформáції 55

Ванда́л 55
Вандалі́зм 55
Ватса́п, вотса́п 55
Ва́учер 55
Ваучериза́ція 55
Ваххабі́зм 55
Ваххабі́т 55
Веббра́узер *див*. бра́узер 56
Вебіна́р 56
Вебокра́тія 56
Вебпорта́л 56
Вебресу́рс 56
Вебса́йт 56
Вебсторі́нка 56
Вебфо́рум 56
Великодержа́вний 56
Великодержа́вник 56
Великодержа́вність 56
Ве́то 56
Ветува́ння 57
Ветува́ти 57
Взаємоді́я 57
в. політи́чна 57
в. соціа́льна 57
Взаєморозумі́ння 57
Ви́бори 57
в. достроко́ві 57
в. електро́нні *див.* голосува́ння:
г. електро́нне 57
в. місце́ві 57
в. політи́чні 58
в. президе́нтські 58
Ви́борний 58
Ви́борчий 58
в. метр 58
в. поріг 58
в. ценз 58
Вимага́ння 58
Вимага́ти 58
Вимага́ч 58
Ви́рок 58
Високопосадо́вець 59
Висува́нець 59
Висува́ння 59
в. кандида́та 59
Висува́ти 59
Вихова́ння 59
в. мора́льне 59
в. політи́чне 59
Вихо́вувати 59
Віайпі́ *див*. віп 59
Відмива́ння 59
Відмива́ти 60
Віднóсини 60
в. вла́дні 60
в. етнонаціона́льні 60
в. міжетні́чні 60
в. міжнаро́дні 60
в. політи́чні 60
в. соціа́льні 60
Ві́домство 61
Відпли́в 61
в. інтеле́кту 61
Відповіда́льність 61
в. конституці́йна 61
в. міжнаро́дно-правова́ 61
в. політи́чна 61
в. цивільна 61
в. юриди́чна 61
Відро́дження 62
в. етносоціа́льне 62
в. націона́льне 62
Відсту́пник *див*. зра́дник 62
Відчу́ження 62
в. політи́чне 62
в. соціа́льне 62
Відчуття́ націона́льні 63
Ві́за 63
Війна́ 63
в. бактеріологі́чна 63
в. біологі́чна 63
в. га́зова 63
в. гібри́дна 63
в. громадя́нська 63
в. інформаці́йна 63—64
в. мере́же́ва *див*. в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна 64

в. мережецентри́чна, мере́же́во-центри́чна 64
в. нова́ холо́дна 64
в. політи́чна 64
в. політологі́чна 64
в. росі́йсько-украї́нська 64
в. суча́сна 64
в. терорист и́чна 64
в. торгове́льна 64
в. холо́дна 65
в. я́дерна 65
Військо́вий 65
Військови́к *див.* військово-службо́вець 65
Військовополоне́ний 65
Військовослужбо́вець 65
Вік соціа́льний 65
Віп 65
в.-агіта́тор 65
Ві́ра 65
в. релігі́йна 66
Віросповіда́ння 66
Віротерпи́мість 66
Віртуа́льний 66
Віртуа́льність 66
Ві́цегуберна́тор 66
Ві́цепрезиде́нт 66
Ві́цепрем’є́р-міні́стр 66
Ві́цеспі́кер 67
Ві́че 67
Вла́да 67
в. авторите́ту 67
в аргуме́нтів 67
в. бі́знесу 67
в. верхо́вна 67
в. ви́борна 67
в. викона́вча 67
в. ві́ри 68
в. гро́шей 68
в. держа́вна 68
в. дикта́тора 68
в. духо́вна 68
в. е́тносу 68
в. законода́вча 68
в. зако́ну 68
в. за́собів ма́сової інформа́ції, ЗМІ *див.* в. четве́рта 68
в. легіти́мна 68
в. ма́фії 68
в. наро́ду 69
в. політи́чна 69
в. президе́нта 69
в. публі́чна 69
в. соціа́льна 69
в. судова́ 69
в. тимчасо́ва 69
в. тіньова́ 69
в. тради́цій 70
в. харизмати́чна 70
в. четве́рта 70
вла́ди деконцентра́ція 70
вла́ди очи́щення 70
Вла́дець 70
Вла́сник 70
Вла́сність 70
в. держа́вна 70
в. комуна́льна 70
в. пайова́ 71
в. прива́тна 71
Власти́вість соціа́льна 71
Внутрішньополіти́чний 71
Воє́нний 71
в. стан 71
Вождизм 71
Вождь 71
Возз’є́днання 71
Волевия́влення електро́нне *див.* голосува́ння: г. електро́нне 71
Володі́ння 71
в. соціа́льне 72
Волонте́р 72
Волонте́рство 72
Волонте́рський 72
Волюнтари́зм 72
Во́ля 72
в. політи́чна 72

Вотува́ння 72
Вотува́ти 72
Во́тум 72
в. дові́ри 73
в. евентуа́льний 73
в. кумуляти́вний 73
в. недові́ри 73
в. обов'язко́вий 73
в. плюра́льний 73
Вплив 73
в. держа́вно-управлі́нський 73
Врядува́ння 73
в. глоба́льне 73
в. електро́нне 74
Всемере́жжя *див*. інтерне́т 74
В'я́зень 74
в. політи́чний 74

Г

Габіліта́ція 75
Га́джет 75
Гара́нт 75
Гара́нтія 75
г. соціа́льна 75
Гаря́ча лі́нія 75
Га́сло 75
г. політи́чне 75
Гастарба́йтер 76
Гедоні́зм 76
Гедоні́ст 76
Гедоністи́чний 76
Гейткі́пінг 76
Гекато́мба 76
Ге́ндер 76
Ге́ндерний 76
г. бала́нс 76
г. дисбала́нс 77
г. диференціа́ція *див*. диференціа́ція: д. ге́ндерна 77
г. законода́вство *див*. законода́вство: з. ге́ндерне 77
г. полі́тика *див*. полі́тика: п. ге́ндерна 77
г. рі́вність *див*. рі́вність: р. ге́ндерна 77
г. роль *див*. роль: р. ге́ндерна 77
г. стереоти́п *див*. стереоти́п: с. ге́ндерний 77
Гене́за *див*. гене́зис 77
Гене́зис 77
г. вла́ди 77
г. на́ції 77
Генера́льний прокуро́р, генпрокуро́р 77
Генера́ція 77
г. політи́чна 77
Генофо́нд 77
Геноци́д 77
Геокульту́ра 78
Геополі́тика 78
г. вну́трішня 78
Геополіти́чний 78
г. вісь 78
Геострате́гія 78
Ге́пенінг 78
г. політи́чний 78
Герб 78
г. держа́вний 79
Гермене́втика 79
г. політи́чна 79
Героїзм 79
Геро́й 79
Геронтокра́т 79
Геронтокра́тія 79
Гібри́дний 79
Гібри́дність 80
Гі́дність 80
г. націона́льна 80
Гімн 80
г. держа́вний 80
Глава́ 80
г. держа́ви 80
г. у́ряду 81
Гла́сність 81
Глобалізаційний 81
Глобаліза́ція 81

Глобалі́зм 81
Глобалі́ст 81
Глобалі́стський 81
Глоболю́ція 82
Глокалізáція 82
Глорифікáція 82
Голодомóр 82
Голокóст 82
Голосувáння 82
г. відкри́те 82
г. електрóнне 82
г. закри́те 82
г. кумуляти́вне 82
г. таéмне 83
Голосувáти 83
Гомеостáз етні́чний 83
Гомофóбія 83
Гóрдість 83
г. етні́чна 83
г. націонáльна 83
Гра політи́чна 83
Грáмота 84
г. відзивнá 84
г. відкли́чна *див*. г. відзивнá 84
г. ві́рча 84
г. ратифікаці́йна 84
Грант 84
г. Президéнта Украї́ни 84
Громáда 84
г. місцéва 85
г. територіáльна 85
г. територіáльна об’éднана, ОТГ 85
Громáдський 85
г. дипломáтія *див*. дипломáтія:
д. громáдська 85
г. діяльність *див*. діяльність:
д. громáдська 85
г. ініціати́ва *див*. ініціати́ва:
і. громáдська 85
г. контрóль *див*. контрóль:
к. громáдський 85
г. лобіюváння *див*. лобіюváння:
л. громáдське 85
г. монітóринг *див*. монітóринг:
м. громáдський 85
г. слу́хання *див*. слу́хання громáдські 85
Громáдськість 85
Громадя́нин 85
Громадянотвóрення 86
Громадя́нство 86
г. віртуáльне 86
г. електрóнне *див.* г. віртуáльне 86
Громадя́нський 86
Громадя́нськість 86
Гру́па 86
г. диверсíйно-розві́дувальна, ДРГ 86
г. експéртна 86
г. етні́чна 87
г. етнографі́чна 87
г. етнолінгвісти́чна 87
г. контáктна Тристорóння 87
г. малá 87
г. неформáльна 87
г. референ́тна 87
г. ти́ску 87
г. управлíнська *див.* г. експéртна 88
г. формáльна 88
Губернáтор 88
Гуманізáція 88
г. економíки 88
г. політики 88
г. прáці 88
Гуманíзм 88
Гуманітáрний 89
г. допомóга 89
г. катастрóфа 89
г. коридóр 89
Гу́мор політи́чний 89

Д

Дáйджест 90
Двовéкторний 90

Двовекторність 90
Двовлáддя 90
Двополя́рність *див.* біполя́рність 90
Дебáти 90
д. парлáментські 90
д. політи́чні 90
д. президéнтські 90
д. судові́ 91
д. телевізíйні 91
Дебатувáти 91
Деблокáція *див.*деблокувáння 91
Деблокувáння 91
д. рахýнку 91
Дебри́фінг 91
д. психологíчний 91
Девальвáція 92
д. конкурéнтна 92
Девелопменталíзм 92
Девíз 92
д. політи́чний 92
Девоєнізáція 92
Девоєнізувáти 92
Деволю́ція 92
Дегуманізáція 92
д. мистéцтва 92
Дедемократизáція 92
Дедлáйн *див.* реченéць 93
Деескалáція 93
Деетнізáція 93
Дезавуювáння 93
Дезавуювáти 93
Дезінтеграці́йний 93
Дезінтегрáція 93
д. етнополіти́чна 93
Дезінформаці́йний 93
Дезінформáція 93
Дезінформувáти 94
Деідеологізáція 94
Деімперіалізáція 94
Деіндивідуалізáція 94
Деклáрація 94
д. електрóнна 94
Д. про держáвний суверенітéт Украї́ни 94
Декларувáння 95
д. електрóнне 95
Декларувáти 95
Деколонізáція 95
Декомунізáція 95
Декрéт 95
Декриміналізáція 96
Декультурáція 96
Делегáт 96
Делегáція 96
Делегітимáція 96
Делегітимізувáти 96
Делегувáння 96
Делегувáти 96
Деліберати́вність 96
Деліквéнтний 97
Деліквéнтність 97
Делімітáція 97
Демагóгія 97
д. соціáльна 97
Демаркаці́йний 97
д. лíнія *див.* демаркáція 97
Демаркáція 97
Демаркувáти 97
Демáрш 97
Демілітаризáція 97
Деміфологізáція 98
Демобілізáція 98
Демóграф 98
Демографíчний 98
д. ситуáція 98
Демогрáфія 98
д. етнíчна 98
д. політи́чна 98
Демократизáція 98
Демократи́чний 99
Демокрáтія 99
д. анархíстська 99
д. бáзисна 99
д. безпосередня 99
д. виробни́ча 99
д. гéндерна 99
д. дефéктна 99
д. економíчна 100

д. електро́нна 100
д. еліта́рна 100
д. імітаці́йна 100
д. комуніта́рна 100
д. мітинго́ва 100
д. наро́дна 100
д. перехідна́ 100
д. плебісцита́рна 100
д. плюралісти́чна 101
д. представни́цька 101
д. пряма́ 101
д. рефлексу́юча 101
д. ри́нкова 101
д. розмірко́вувальна *див.* д. рефлексу́юча 101
д. соціа́льна *див.* соціа́л-демокра́тія 101
д. субсидіа́рна 101
д. це́нзова 101
Демонополіза́ція 101
Демонстра́нт 101
Демонстра́ція 102
Демотива́тор 102
Де́мпінг 102
д. валю́тний 102
Де́мпінговий 102
Денатуралізація 102
Денацифіка́ція 102
Денаціоналіза́ція 102
Денонса́ція 103
Денонсува́ти 103
«День ти́ші» 103
Деокупа́ція 103
Деолігархіза́ція 103
Деонтологі́чний 103
Деонтоло́гія 103
Департа́мент 103
д. держа́вний краї́ни, держдепарта́мент 103
Департиза́ція 103
Департизува́ти 103
Деперсоналіза́ція *див.* деіндивідуалі́за́ція 104
Деполітиза́ція *див.* департиза́ція 104
Депопуля́ція 104
д. націона́льна 104
Депортаці́йний 104
Депорта́ція 104
Депорто́ваний 104
Депортува́ти 104
Депута́т 104
д. міськ**о**́ї ра́ди, міськра́ди 104
д. наро́дний 104
д. обласної ра́ди, облра́ди 105
д. се́лищної ра́ди, сільра́ди 105
Дерадяніза́ція 105
Держа́ва 105
д. авторита́рна 105
д.-агре́сор 105
д. адміністрати́вна 105
д.-анкла́в 105
д. багатонаціона́льна 105
д. глоба́льна 105
д. демократи́чна 106
д. електро́нна 106
д.-на́ція 106
д.окупа́нт *див.* д.-агре́сор 106
д. поліетні́чна 106
д. сві́тська 106
д. поліце́йська 106
д. поліці́йна *див.* д. поліце́йська 106
д. правова́ 106
д.-рантьє́ 106
д. регіоналізо́вана 106
д. самості́йна 107
д. сере́дньої си́ли 107
д. соціа́льна 107
д.-терори́ст 107
д. тоталіта́рна 107
д. уніта́рна 107
Держа́вний 107
д. корпора́ція *див.* корпора́ція:
к. держа́вна 107
д. у́стрій *див.* у́стрій:
у́. держа́вний
Держа́вник 107
Держа́вність 107

Державобудува́ння 108
Державотво́рення 108
Дерога́ція 108
Десегрега́ція 108
Десепаратиза́ція 108
Деспоти́зм 108
Деспотія 108
Дестабіліза́ція 109
Дестабілізува́ти 109
Деструкти́вний 109
Деструкція 109
Детермінізм 109
д. культу́рний 109
Детінізація 109
Детінізува́ти 109
Де-фа́кто 109
Дефіци́т 110
д. вла́ди 110
д. демократи́чний 110
д. спілкува́ння 110
Дефо́лт 110
Децентраліза́ція 110
Децентралізо́ваний 110
Децентралізува́ти 111
Де-ю́ре 111
Дженералізм 111
Дженералі́ст 111
Джиха́д 111
Диверса́нт 111
Диверсійний 111
Дивéрсія 111
Ди́гер 112
Ди́джитал-детóкс *див.* цифрови́й детóкс 112
Диджиталіза́ція, дигіталіза́ція, діджиталіза́ція 112
Дикта́тор 112
Диктату́ра 112
д. військо́ва 112
Динамізм вла́ди 112
Дина́стія 112
Дипломáт 112
Дипломати́чний 113
Дипломáтія 113
д. громáдська 113
д. превенти́вна 113
д. публічна *див*. д. громáдська 113
Дипфéйк 113
Дисиде́нт 113
Дисиде́нтство 113
Дисиде́нтський 114
Дискредита́ція 114
Дискримінаційний 114
Дискримінáція 114
д. ге́ндерна 114
д. етні́чна 114
д. політи́чна 114
д. ра́сова 114
д. соціáльна 114
Дискýсія 115
д політи́чна 115
Диспарите́т 115
д. дистанці́йний 115
Дистáнція психологі́чна 115
Дистáнція соціáльна 115
Дисципліна 115
д. загáльна обов’язкóва 115
д. фінáнсова 115
Дисциплінáрний 116
Дифамáція 116
Диференціáція 116
д. ге́ндерна 116
д. психологі́чна 116
д. соціáльна 116
Дифýзія 116
д. етні́чна 116
д. ідентúчності 116
д. культýрна 116
Діалóг 117
д. етні́чний 117
д. культýр 117
д. націонáльний 117
д. політи́чний 117
д. соціáльний 117
Діáспора 117
д. украї́нська 117

Дільни́ця 118
д. ви́борча 118
Дія 118
д. антиконституційна 118
д. соціа́льна 118
Дія́льність 118
д. благоді́йна 118
д. волонте́рська 118
д. грома́дська 118
д. держа́ви природоохоро́нна 119
д. інформаційна 119
д. політи́чна 119
Дія́ч 119
д. держа́вний 119
д. політи́чний 119
Дови́бори 119
До́гма 119
Догма́т 119
Догмати́зм 120
д. політи́чний 120
До́говір 120
д. міждержа́вний 120
д. міжнаро́дний *див.* д. міждержа́вний 120
д. трудови́й 120
Дода́ток *див*. застосу́нок 120
Доктри́на 120
д. військо́ва 120
д. політи́чна 120
Докуме́нт 120
д. електро́нний 121
д. папе́ровий 121
Документообіг 121
д. електро́нний 121
д. папе́ровий 121
д. у систе́мі держа́вного управлі́ння 121
Долу́чник 121
До́свід 121
д. соціа́льний 121
Досто́йник 122
Дотаційний 122
Дота́ція 122
Дуалі́зм 122
Ду́мка грома́дська 122
Ду́мка гуманіта́рна 122
Ду́мка політи́чна 122
Дуумвіра́т 122
Духівни́к 123
Духівни́цтво *див.* духове́нство 123
Духове́нство 123
Духо́вний 123
Духо́вність 123

Е

Евакуа́ція 124
Евакуйо́ваний 124
Евакуюва́ти 124
Евальва́ція 124
Е-ви́бори *див.* ви́бори: в. електро́нні 124
Е-волеви́явлення *див*. волеви́явлення електро́нне 124
Еволюці́йний 124
Еволюціоні́зм 124
Еволю́ція 124
е. вла́ди 124
е. етнокульту́рна 124
Е-врядува́ння *див.* врядува́ння: в. електро́нне 125
Егалітари́зм 125
е. етнора́совий 125
е. ісла́мський 125
Егої́зм 125
е. групови́й 125
Е-голосува́ння *див*. голосува́ння: г. електро́нне 125
Е-громадя́нство *див*. громадя́нство: г. електро́нне 125
Е-деклара́ція *див*. деклара́ція: д. електро́нна 125
Е-декларува́ння *див*. декларува́ння: д. електро́нне 125
Е-демокра́тія *див*. демокра́тія: д. електро́нна 125
Е-держа́ва *див*. держа́ва: д. електро́нна 125

Е-докуме́нт *див*. докуме́нт:
д. електро́нний 125
Е-документоо́біг *див*. документоо́біг:
д. електро́нний 125
Ейджи́зм 126
Ейфорі́я 126
е. політи́чна 126
Екзекват́ура 126
Е́кзит-пол, е́кзит-пул 126
Екоактиві́ст 126
Екологі́чний 126
Екологі́чність 126
е. культ́ури 126
Еколо́гія 127
е. люди́ни 127
е. соціа́льна 127
Еконо́міка 127
е. олігархі́чна 127
е. тіньова́ 127
Екосисте́ма 128
Екосоціоло́гія 128
Екоци́д 128
е. воє́нний 128
Е-краї́на *див.* краї́на: к. електро́нна 128
Ексклáв 128
Ексклюзі́я 128
Експа́нсія 128
е. геополіти́чна 128
е. економі́чна 128
е. територі́альна 129
Експа́т *див*. експатріа́нт 129
Експатріа́ція 129
Експе́рт 129
Експерти́за 129
е. антикорупці́йна 129
е. політи́чна 129
е. соціа́льна 129
Експлуата́ція 129
е. сексуа́льна 129
е. трудова́ 130
Експропріа́ція 130
Екстериторіа́льний 130
Екстериторіа́льність 130
Екстради́ція 130
Екстраполюва́ти 130
Екстраполя́ція 130
Екстремі́зм 130
е. етні́чний 130
е. ісла́мський 131
е. політи́чний 131
е. релігі́йний 131
Екстреміст 131
Екстремі́стський 131
Екстремо́лог 131
Екстремоло́гія 131
Електора́льний 131
Електора́т 131
Електро́нний брасле́т 131
Еліта 131
е. адміністрати́вно-політи́чна 132
е. бізнесо́ва 132
е. бюрократи́чна 132
е. військо́ва 132
е. духо́вна 132
е. економі́чна 132
е. інтелектуа́льна 132
е. націона́льна 132
е. політи́чна 132
е. пра́вляча 132
Елітари́зм 133
Елітáрний 133
Емансипа́ція 133
е. політи́чна 133
Емансипо́ваний 133
Емба́рго 133
Емігра́нт 133
Еміграці́йний 133
Емігра́ція 133
е. украї́нська 133
Еміра́т 134
Емпáтія 134
Ентропі́я 134
е. соціа́льна 134
е. соціа́льно-культ́урна 134
Е-парла́мент *див*. парла́мент: п.
електро́нний 134

Е-парламентари́зм *див*. парламентари́зм: п. електро́нний 134
Е-па́спорт *див*. па́спорт: п. електро́нний 134
Е-пети́ція *див*. пети́ція: п. електро́нна 134
Епіго́н 134
Епіде́мія 134
Е-правосу́ддя *див*. правосу́ддя: п. електро́нне 134
Ергоно́міка 134
Ергономі́чний 135
Ескала́ція 135
е. військо́вого конфлі́кту 135
Есте́тика 135
е. політи́чна 135
Е-судочи́нство *див*. судочи́нство: п. електро́нне 135
Есхатологі́чний 135
Есхатоло́гія 135
Етати́зм 135
Е́тика 135
é. біологі́чна, біое́тика 135
é. адміністрати́вна 136
é. вла́ди 136
é. депута́тська 136
é. парла́ментська 136
é. політи́чна 136
Ети́чний 136
Етнізáція 136
е. політи́чного управлі́ння 136
Етні́зм 137
Етні́ст 137
Етні́чний 137
е. менши́на *див*. менши́на: м. етні́чна 137
е. нігілі́зм *див*. нігілі́зм: н. етні́чний 137
Етні́чність 137
Етногене́з 137
Етногеогра́фія 137
Етногра́фія 137
Етнодемогра́фія 138
Етнодержавозна́вство 138
Етноегої̈зм 138
Етноеколо́гія 138
Етноеконо́міка 138
Етноізоляціоні́зм 138
Етноістори́чний 139
Етноісто́рія 139
Етнократи́зм 139
Етнокра́тія 139
Етнократоло́гія 139
Етнолóгія 139
Етнонаціоналі́зм *див.* націоналі́зм: н. етні́чний 139
Етнонаціона́льний 139
Етнонігілі́зм 139
Етнополі́тика 140
е. держа́вна 140
Етнополіти́чний 140
Етнополітоло́гія 140
Етнопсихоло́гія 140
Е́тнос 140
Етноси́сте́ма 140
Етносоціоло́гія *див.* соціоло́гія: с. е́тносу 140
Етноти́п 140
Етноутво́рення 141
Етнофанати́зм 141
Етнофóбія 141
Етнофо́р 141
Етноцентри́зм 141
Етноци́д 141
Е-у́ряд *див.* у́ряд: у́. електро́нний 141
Ефірокра́тія 141
Ешело́ни вла́ди 141

Є

Євразíйство 142
Євразíйське економíчне співтова-ри́ство 142
Євроатланти́чний 142
Євробаро́метр 142
Єврозóна 142

Євроінтеграці́йний 142
Євроінтегра́ція 142
Євромайда́н 142
Європарла́мент 143
Європа́ртія 143
Європеїза́ція 143
Європеї́зм 143
Європеїзува́ти 143
Європе́йський Сою́з, Євросою́з, ЄС 143
Європоцентри́зм *див.* євроцентри́зм 143
Єврорегіо́н 143
Євроскептици́зм 143
Євроцентри́зм 144
Єдиновла́ддя 144
Єпи́скоп 144

Ж

Життєдія́льність 145
ж. на́ції 145
Життя́ 145
ж. повсякде́нне 145
ж. політи́чне 145
ж. прива́тне 145
ж. соціа́льне 145
ж. суспі́льне 146
Журналі́ст 146
Журналі́стика 146
Журналі́стський 146

З

Заангажо́ваний 147
Заангажо́ваність 147
з. політи́чна 147
Забезпе́чення пенсійне недержа́вне 147
Заборо́на 147
Завоюва́ння 147
Завоюва́ти 147
Загро́за 147
з. біологі́чна, біозагро́за 147—148
За́колот 148
Зако́н 148
з. Е́нгеля 148
з. меді́йний 148
з. мо́вний 148
з. про ви́бори 148
з. соціа́льний 148
Зако́нний 149
Зако́нність 149
Законода́вство 149
з. ге́ндерне 149
з. мо́вне 149
Законопроє́кт 149
Законослухня́ний 149
Законослухня́ність 149
Законотво́рення 149
Законотво́рчий 149
Законотво́рчість *див.* законотво́рення 149
Замо́влення 149
з. держа́вне 150
з. на закупі́влю 150
Запа́с золоти́й 150
За́пит 150
з. депута́тський 150
з. соціа́льний 150
Заробітча́нин 150
Зару́чник 150
За́соби ма́сової інформа́ції, ЗМІ 151
За́соби ма́сової комуніка́ції *див.* за́соби ма́сової інформа́ції, ЗМІ 151
Заста́ва 151
Застосу́нок 151
За́хист 151
з. соціа́льний 151
з. цивільний 151
За́ходи антиде́мпінгові 152
За́ходи каранти́нні 152
Збро́йні си́ли Украї́ни, ЗСУ 152
Збро́я 152
з. біологі́чна 152
з. інформаці́йна 152
з. хімі́чна 152

з. я́дерна 152
Зве́рнення 153
з. громадя́н 153
з. депута́тське 153
Зве́рхник 153
Зви́чай 153
з. вла́ди 153
Зв’язки́ з грома́дськістю 153
Зди́рництво *див.* вимага́ння 154
З’їзд 154
Зловжива́ння 154
Зміни соціа́льні 154
Знак нагру́дний 154
Знак па́м’ятний 154
Знак полі́тичний 154
Зна́к розрі́знення 154
Знання́ полі́тичні 155
Зовнішньополі́тичний 155
Зо́мбі 155
Зомбо́ваний 155
Зомбува́ння 155
Зомбува́ти 155
Зо́на 155
з. ава́рії 155
з. антитерористи́чної опера́ції, АТО́ 155
з. відчу́ження 155
з. ві́льної торгі́влі 155
з. офшо́рна 156
з. Шенге́нська 156
Зра́дник 156
Зросі́йщення 156
Зубожі́ння 156

І

Ідеа́л 157
і. націона́льний 157
і. полі́тичний 157
Ідентифіка́тор 157
Ідентифіка́ція 157
Ідентифікува́ти 157
Іденти́чність 157
і. ге́ндерна 157
і. громадя́нська 158
і. етнокульту́рна 158
і. європе́йська 158
і. загальнолюдська́ 158
і. націона́льна 158
і. особи́ста 158
і. соціа́льна 158
і. територіа́льна 158
і. украї́нська *див.* украї́нство (у 1 знач.) 158
Ідеокра́тія 158
Ідеологе́ма 158
і. полі́тична 158
Ідеологі́чний 159
Ідеоло́гія 159
і. ге́ндерна 159
і. держа́вно-церко́вна 159
і. етні́чна 159
і. полі́тична 159
і. правова́ 159
Ієра́рх 159
Ієра́рхія 160
і. соціа́льна 160
Ізоляціоні́зм 160
і. етні́чний 160
Ізоляціоні́ст 160
Ізоля́ція 160
Ілю́зія 160
і. полі́тична 160
І́мідж 160
і. вла́дної інститу́ції 160
і. полі́тика 161
і. полі́тичний 161
і. соціа́льний 161
Іміджело́гія, іміджоло́гія 161
Іміджме́йкер 161
Іміджме́йкерський 161
Іміджме́йкінг 161
і. полі́тичний 161
Іммігра́нт 162
Іммігра́нтський 162
Іммігра́ційний 162
Іммігра́ція 162

Імперіалі́зм 162
Імпе́рія 162
  і. га́зова 162
Імпе́рський 162
Імпі́чмент 162
Імплементá́ція 163
Імплементува́ти 163
Імунітéт 163
  і. дипломати́чний 163
  і. етні́чний 163
  і. політи́чний 163
  і. президéнтський 163
Інавгура́ція 163
Інакоми́слення 163
Інва́зія 164
Індиві́д 164
Індивідуалі́зм 164
Індивідуа́льний 164
Індивідуа́льність 164
Індифере́нтність 164
  і. етні́чна 164
Індоктрина́ція 164
Індуї́зм 164
Інженері́я 164
  і. ви́борча 165
  і. електора́льна *див.* і. ви́борча 165
  і. соціа́льна 165
Ініціати́ва 165
  і. грома́дська 165
  і. законода́вча 165
Інклюзи́вний 165
Інклю́зія 165
  і. політи́чна 165
  і. соціа́льна 165
Інкорпора́ція 166
Інкультура́ція 166
Інноваці́йний 166
Іннова́ція *див.* нововве́дення 166
Іноземець 166
Іноземний 166
Інса́йд 166
Інса́йдер 166
Інса́йдерський 166
Інста́нція 166
Інститу́т 166
  і. політи́чні 166
  і. президéнтства 167
  і. соціа́льний 167
Інституці́йний 167
Інституціоналіза́ція 167
Інститу́ція 167
Інтеграти́вний 167
Інтеграці́йний 167
Інтегра́ція 167
  і. економі́чна 167
  і. європе́йська 168
  і. націона́льна 168
  і. політи́чна 168
  і. соціа́льна 168
Інтелéкт 168
  і. соціа́льний 168
  і. шту́чний 168
Інтелектуа́льний 169
Інтелектуа́льність 169
Інтеліге́нція 169
Інтера́кція 169
Інтерве́нція 169
  і. гібри́дна 169
  і. гуманіта́рна 169
  і. дипломати́чна 169
  і. економі́чна 169
  і. збро́йна 169
  і. інформаці́йна 170
Інтерéс 170
  і. держа́вний *див.* і. націона́льний 170
  і. етні́чний 170
  і. націона́льний
  і. соціа́льний 170
Інтернаціоналіза́ція 170
Інтернаціоналі́зм 170
Інтернаціоналі́ст 170
Інтернéт 171
  і.-голосува́ння *див.* голосува́ння: г. електро́нне 171

і.-конте́нт 171
і.-користува́ч 171
і.-ме́діа 171
і.-мем 171
і.-па́блік 171
і.-па́ртія 171
і.-середо́вище 171
і.-спільно́та 171
і.-троль 171
Інтернува́ння 172
Інтерпеля́ція 172
Інтерпо́л 172
Інфля́ція 172
Інфокра́тія 172
Інформатиза́ція 172
і. суспі́льства 172
Інформа́тика 173
Інформаційна гігіє́на, інфогігіє́на 173
Інформа́ція 173
і. держа́вно-управлі́нська 173
і. соціа́льна 173
Інформпатоло́гія 173
Інфраструкту́ра 173
і. крити́чна 174
і. політи́чна 174
і. політи́чної культу́ри 174
і. соціа́льна 174
Інфраструкту́рний 174
Іреде́нта 174
Іреденти́зм 174
Іреденці́йний 174
Іслам́ 175
Ісламіза́ція 175
Ісламі́зм 175
Ісламофо́бія 175
Ісмаїлі́зм 175
Ісмаїлі́т 175
Істе́блішмент *див.* еліта: е. пра́вляча 175
Іудаї́зм *див.* юдаї́зм 175
Іудаї́ст *див.* юдаї́ст 175
Іуде́й *див.* юде́й 175

К

Кабіне́т Міні́стрів Украї́ни, Кабмі́н Украї́ни 176
Каде́нція 176
Кампа́нія 176
к. ви́борча 176
к. інформаці́йна 176
к. політи́чна 176
Кандида́т 176
к. у депута́ти 176
Кано́н 177
Канонiза́ція 177
Канонізува́ти 177
Каноні́чний 177
Капіта́л 177
к. інтелектуа́льний 177
к. людськи́й 177
к. політи́чний 177
к. соціа́льний 178
Капіталі́зм 178
к. авторита́рний 178
к. акціоне́рний 178
к. держа́вний 178
к. держа́вно-монополісти́чний 178
Капіталі́ст 178
Капітулюва́ти 179
Капітуля́ція 179
Каранти́н 179
к. адапти́вний 179
к. жорстки́й 179
к.-ше́ймінг 179
Каранти́нний 179
Кардина́л 180
Кар’е́ра 180
Ка́рний 180
Карт-бла́нш 180
Ка́ста 180
Катастро́фа 180
к. глоба́льна 180
к. екологі́чна 180
к. етні́чна 180

к. соціáльна 181
к. техногéнна 181
Катóлик 181
Католици́зм 181
Католи́цький 181
Квазіавторита́рний 181
Квазідержа́ва 181
Кваліфіка́ція 181
Кво́рум 182
Кво́та 182
к. ви́борча 182
к. ге́ндерна 182
к. е́кспортна 182
к. імміграці́йна 182
к. політи́чна 182
Керівни́к 182
Керма́нич *див*. вождь 182
Кіберата́ка 182
Кібербезпе́ка 183
Кібербу́лінг 183
Кібервійна́ 183
Кібердержа́ва 183
Кіберзагро́за 183
Кіберзбро́я 183
Кібернети́ка 183
Кіберполі́ція 183
Кіберпро́стір 184
Кіберро́звідка *див*. кібершпигу́нство 184
Кіберсвобо́да 184
Кібертерори́зм 184
Кіберцензу́ра 184
Кібершпигу́нство 184
Клан 184
Кла́ново-олігархі́чний 185
к.-о. адапти́вний 185
к.-о. систе́ма 185
Клас 185
к. креати́вний 185
к. робітни́чий 185
к. соціáльний 185
Класифіка́ція 185
к. е́тносів 185
к. пода́тків 186
Кла́совий 186
Кла́сово-олігархі́чний *див.* кла́ново-олігархі́чний 186
Класокра́тія 186
Клептокра́т 186
Клептокра́тія 186
Клерика́л 186
Клерикалі́зм 186
Клерика́льний 186
Клерк 186
Клієнте́ла 186
Клієнтелі́зм 187
Кліктиві́зм 187
Кліма́т інвестиці́йний 187
Кліма́т соціáльно-психологі́чний 187
Кнопкода́в 187
Коабіта́ція 187
Коадапта́ція 188
Коаліціа́да 188
Коаліці́йний 188
к. уго́да *див.* уго́да: у. коаліці́йна 188
к. у́ряд *див.* у́ряд: у́. коаліці́йний 188
Коаліція 188
Ко́від, COVID-2019, COVID-19 188
Ковід-еконо́міка 188
Ковідіа́ли 188
Ко́від-істерія, ковідоістерія 188
Ко́відний 188
к. амні́стія 188
к. сертифіка́т, ко́від-сертифіка́т, COVID-сертифіка́т 189
Ковідофо́бія 189
Коеволю́ція 189
Коза́цтво 189
Ко́кус 189
Колабора́нт 189
Колабораціоні́зм 189
Колабораціоні́ст *див.* колабора́нт 189
Колабораціоні́стський 189
Колегіáльний 189
Колегіáльність 189

Коле́гія 190
Колекти́в 190
Колективі́зм 190
Коле́ктор 190
Коле́кторський 190
Колоніалі́зм 190
Колоніа́льний 190
Коло́нія 190
Кол-це́нтр 190
Кольоро́ві револю́ції 190
Кома́нда вла́дна 191
Командо́р польови́й 191
Комендантська годи́на 191
Комерці́йний 191
Коме́рція 191
к. електро́нна 191
Комі́сія 191
к. ви́борча 191
к. Конституці́йна 191
к. Центра́льна ви́борча, ЦВК 192
Комітет 192
к. Антимонопо́льний 192
к. Держа́вний 192
Комітоло́гія 192
Компенса́ція 192
Компете́нтний 193
Компете́нтність 193
к. громадя́нська 193
к. етнокульту́рна 193
к. політи́чна 193
Компла́єнс 193
к. антикорупці́йний 193
к. антимонопо́льний 193
к.-контро́ль 194
к.-ри́зик 194
к. санкці́йний 194
к.-систе́ма 194
Компліментарний 194
Компліментарний 194
Компліментарність 194
к. етні́чна 194
Компроми́т 194
к. політи́чний 194
Компрометація 194
Компрометувати 194
Компроміс 195
к. політи́чний 195
к. соціа́льний 195
Комп'ю́терне шпигу́нство *див.* кібершпигу́нство 195
Комуні́зм 195
Комуніка́нт 195
Комуніка́т 195
Комунікати́вний 195
к. вла́да 195
к. дія 195
к. раціона́льність 195
Комуніка́тор 195
Комунікаці́йний 196
Комуніка́ція 196
к. глоба́льна 196
к. ділова́ 196
к. ма́сова 196
к. політи́чна 196
к. соціа́льна 196
Комуні́ст 196
Комуністи́чний 196
Комунітари́зм 197
Комунітарний 197
Комунітарність 197
Комута́тор *див.* ньюзме́йкер 197
Комюніке́ 197
Конве́нція 197
К. про за́хист прав люди́ни 197
конве́нції Жене́вські 197
Конверге́нтний 198
Конверге́нція 198
к. етні́чна 198
Конве́рсія 198
Конві́ксія 198
Конгломера́т 198
Конкорда́т 198
Конкуре́нт 198
Конкуре́нтний 198
к. суспі́льство 198
Конкуре́нція 199
к. політи́чна 199

Ко́нкурс 199
Конкурува́ти 199
Консе́нсус 199
Консерва́тивний 199
Консерва́тизм 199
Консоліда́ція 200
к. внутрішньоетні́чна 200
к. міжетні́чна 200
к. націона́льна 200
к. політи́чна 200
Консолідо́ваний 200
к. інформа́ція 200
Консо́рціум 200
Консо́рція 201
Конспірологі́чний 201
Конспіроло́гія 201
Конституці́йний 201
Конституці́йний Суд Украї́ни, КСУ 201
Конституці́йність 201
Конституці́йно-правови́й 201
Конституціоналіза́ція 201
Конституціоналі́зм 201
Конститу́ція 202
Конструктиві́зм 202
к. соціа́льний 202
Конструкти́вний 202
Ко́нсул 202
Ко́нсульство 202
Ко́нсульський 202
Консюмери́зм 202
к. політи́чний 202
Конте́нт 203
Континге́нт військо́вий 203
Контра́кт 203
Контрафа́кт 203
Контрафа́ктний 203
Контрафа́кція 203
Контрдемокра́тія 203
Контреліта 204
Контрибу́ція 204
Контрідеологі́чний 204
Контрідеоло́гія 204
Контркульту́ра 204
Контро́ль 204
к. громадський 204
к. у сфе́рі держа́вного управлі́ння 204
к. фінансовий 205
Контрпропага́нда 205
Контррозві́дка 205
Контррозві́дувальний 205
к. о́рган *див.* контррозві́дка 205
Конфедера́ція 205
Конфесійний 206
Конфе́сія *див.* віросповіда́ння 206
Конфігура́ція політи́чна 206
Конфі́ніум 206
Конфлі́кт 206
к. етні́чний 206
к. етнополіти́чний 206
к. культу́рний 206
к. міжконфесійний 206
к. міжнаро́дний 207
к. міжособи́стісний 207
к. па́м'ятей 207
к. політи́чний 207
к. соціа́льний 207
к. соціа́льний трудови́й 207
Конфліктоге́нний 207
Конфліктоге́нність 207
Конфлікто́лог 207
Конфліктоло́гія 208
к. етнополіти́чна 208
Конфліктува́ти 208
Конформі́зм 208
к. вну́трішній 208
к. зо́внішній 208
к. особи́стий 208
к. публі́чний 208
к. соціа́льний 208
Конформі́ст 209
Конфронта́ція 209
к. політи́чна 209
Концепція 209
к. деглобаліза́ції 209

к. менеджери́зму 209
к. соціа́льного мере́же́вого ана́лізу 209
Концесі́йний 210
Концесіоне́р 210
Конце́сія 210
Кооперати́в 210
Кооперати́вний 210
Коопера́тор 210
Кооперáція 210
Кооптáція 210
Кооптува́ти 210
Ко́пінг-поведі́нка 211
Кордо́н 211
Коре́ктний 211
Коре́ктність 211
Коридо́ри вла́ди 211
Коронавірус *див.* ко́від, COVID-2019, COVID-19 211
Короніáли *див.* ковідіáли 211
Коронакри́за 211
Коронапа́ніка 211
Коронафе́йк 211
Коронофо́бія 212
Корonóя 212
Корпоративі́зм 212
Корпоратúвний 212
к. громадя́нство 212
Корпоратиза́ція 212
Корпора́ція 212
к. держа́вна 213
Ко́рпус 213
к. дипломати́чний 213
К. ми́ру 213
Корумпо́ваний 213
Корупціоге́нний 213
Корупціоне́р 213
Кору́пція 213
Космополі́т 213
Космополітиза́ція 213
Космополіти́зм 213
Ко́уч *див.* наста́вник 214
Ко́учинг 214
Краї́на
к.-агре́сор *див.* держа́ва: д-агре́сор 214
к. електро́нна *див.* держа́ва: д. електро́нна 214
к-партне́р 214
к.-провідни́к 214
Кратоло́гія 214
Краудсо́рсинг 214
Краудфа́ндинг 214
Креату́ра 214
Креди́т 214
к. держа́вний 215
к. дові́ри 215
Кри́за 215
к. вла́ди 215
к. дові́ри до вла́ди 215
к. іденти́чності 215
к. легіти́мності 215
к. політúчна 215
к. політúчної у́часті 216
к. світова́ 216
к. урядо́ва 216
к. фінáнсова 216
Кримінáл 216
Криміналіза́ція 216
Криміналіте́т 216
Кримінáльний 216
Кри́мська платфо́рма 216
Криптовалю́та 217
Криптовалю́тна бі́ржа, крипто-бі́ржа 217
Криптографі́чний 217
Криптогра́фія 217
Криптокра́тія 217
Криптори́нок 217
«Кру́глий стіл» 217
Ксенокра́тія 217
Ксенофо́б 217
Ксенофо́бія 217
Культ 218
к. релігійний 218
к. святúх 218
к. осо́би 218

Культу́ра 218
к. виробни́цтва 218
к. війни́ 218
к. духо́вна 218
к. економі́чна 218
к. елітáрна 219
к. емпатíйна 219
к. інформаці́йна 219
к. ма́сова 219
к. матеріáльна 219
к. ми́ру 219
к. національна 219
к. організаці́йна 219
к. педагогíчна 220
к. політи́чна 220
к. пра́ці і виробни́цтва 220
к. світова́ 220
к. соціáльна 220
к. соціологíчна 220
к. управлíнська 220
Культу́рний 221
Культурологíя 221
Кумíвство 221
Курс політи́чний 221
К'юа́р-код, куа́р-код, QR-код 221
К'ютбíзм 221
К'ютбíст 221

Л

Лад *див.* у́стрій 222
Легалізáція 222
л. докуме́нтів 222
л. дохóдів 222
Легáльний 222
Легітимáція 222
Легіти́мний 222
Легіти́мність 222
л. соціáльна 222
л. цивілізаці́йна 222
Лендлíз 223
Ленінíзм 223
Ліберáл 223
Лібералізáція 223
Лібералíзм 223
Лібера́льний 223
Лібертаріáнець 223
Лібертаріáнство 223
Лібертаріáнський 224
Ліванізáція 224
Лíга 224
Лíга Нáцій 224
Лíдер 224
л. національний 224
л. політи́чний 224
Лíдерство 224
л. глобáльне 224
л. політи́чне 224
Лімітрóф 225
Лімолóгія 225
Лінгвоци́д 225
Ліце́нзія 225
Лóбі 225
Лобíзм 225
л. політи́чний 226
Лобíст 226
Лобíстський 226
Лобіюва́ння 226
л. громáдське 226
Лобіюва́ти 226
Логро́ллінг 226
Локдáун 226
Лоя́льний 227
Лоя́льність 227
л. політи́чна 227
Люди́на 227
Люстраці́йний 227
Люстрáція *див.* влáда: влáди очи́щення 227
Люстро́ваний 227
Люструва́ти 227

М

Мажоритáрний 228
м. ви́борча систе́ма *див.* систе́ма: с. ви́борча мажоритáрна 228
м. óкруг *див.* óкруг: ó. мажоритáрний 228

Мажорита́рник 228
Майда́н 228
м. мо́вний 228
м. податко́вий 228
Макіавелліз́м 228
Макроекономі́ка 228
Макроекономі́чний 229
Макросоціологі́чний 229
Макросоціоло́гія 229
Манда́т 229
м. депута́тський 229
Маніпулюва́ння *див.* маніпуля́ція 229
Маніпулюва́ти 229
Маніпуля́тивний 229
Маніпуля́ція 229
м. політи́чна 229
м. психологі́чна 230
м. соціа́льна 230
Марафо́н 230
Маргіна́л 230
м. етні́чний 230
м. політи́чний 230
Маргіналіза́ція 230
м. політи́чна 230
Маргіналізо́ваний 231
Маргіналізува́ти 231
Маргіна́льний 231
Маргіна́льність 231
Ма́ркетинг 231
м. політи́чний 231
Марксиз́м 231
Марксиз́м-ленініз́м 231
Мародер́ 232
Мародер́ити 232
Мародер́ство 232
Марш ми́ру 232
Масме́діа *див.* ме́діа 232
Масмедійний 232
Масмедійник 232
Матеріаліз́м 232
м. культу́рний 232
Мафіо́зі 232
Мафіо́зний 232
Ма́фія 232
Мегапо́ліс 233
Ме́діа 233
м. провла́дні 233
м. соціа́льні 233
Медіаактивіз́м 233
Медіаакти́вність 233
Медіавійна́ 233
Медіагра́мотність 233
Медіадемокра́тія 234
Медіакомуніка́ція 234
Медіакра́тія 234
Медіапірамі́да 234
Медіапіра́тство 234
Ме́діапро́стір 234
Медіапротистоя́ння 234
Ме́діаре́йтинг 235
Медіатехноло́гія 235
Медіа́тор 235
Медіахо́лдинг 235
Медіаце́нтр 235
Медіа́ція 235
Меді́йний 235
Меді́йник 235
Мейнстри́м 235
Мем 235
Мемора́ндум 236
Ме́неджер 236
Менеджериз́м 236
Ме́неджерський 236
Ме́неджмент 236
м. військо́вий 236
м. етнополіти́чний 236
м. політи́чний 236
Менталіте́т 236
м. культу́рний 237
Мента́льний 237
Мента́льність 237
м. етні́чна 237
м. політи́чна 237
Менши́на 237
м. етні́чна 238
м. націона́льна 238
Мер 238

Мере́жа 238
м. екологі́чна, екомере́жа 238
м. інформаці́йна 238
м. соціа́льна 238
м. соціа́льна «Х» 238
Мере́же́вий 239
Мережело́гія *див.* нетокра́тія 239
Меритокра́т 239
Меритокра́тія 239
Ме́рія 239
Ме́седж 239
м. політи́чний 239
Ме́сенджер 239
Ме́тод викона́вчий 239
Ме́тод держа́вний 239
Ме́тод економі́чний 240
Ме́тод націона́льний 240
Ме́тоди в полі́тиці 240
Ме́тоди держа́вного управлі́ння 240
Ме́тоди тео́рії держа́вного управлі́ння 240
Механі́зм держа́ви 240
Механі́зм політи́чний 240
Механі́зм соціа́льний 241
Механі́зми держа́вного управлі́ння 241
Милосе́рдя 241
Мир 241
Миробудівни́цтво 241
Миротво́рець 241
Миротво́рчий 241
Миротво́рчість 242
Ми́то 242
м. антиде́мпінгове 242
Митрополи́т 242
Мігра́нт 242
м трудови́й 242
Мігра́ція 242
Міжетні́чний 243
Міжконфесі́йний 243
Міжмере́жжя *див.* інтерне́т 243
Міжнаро́дна комп'ю́терна мере́жа *див*. інтерне́т 243
Міжнаро́дний валю́тний фонд, МВФ 243
Міжфракці́йний 243
Мікросоціоло́гія 243
Мілітариза́ція 243
м. краї́ни 243
Мілітари́зм 243
Мілітаризо́ваний 244
Мілітаризува́ти 244
Мілітарний *див.* військо́вий 244
Міністеріалізація 244
Міністе́рство 244
Міні́стр 244
Мінські уго́ди 244
Мі́сія 244
м. держа́ви 244
Мі́сто-мільйо́нник 245
Мі́тинг 245
м. стихі́йний 245
Мітингар *див*. мітингува́льник 245
Мітингува́льник 245
Мобілізаційний 245
Мобіліза́ція 245
м. насе́лення 245
м. політи́чна 245
Мобілізо́ваний 246
Мобілізува́ти 246
Мобі́льний 246
Мобі́льність 246
м. соціа́льна 246
Мо́бінг 246
м. вертика́льний 246
м. відкри́тий 246
м. горизонта́льний 246
м. груповий 247
м. змі́шаний 247
м. індивідуа́льний 247
м. лате́нтний 247
м. неусвідо́млений 247
м. політи́чний 247
м. свідо́мий 247
м. хроні́чний 247
Мо́ва 247
м. держа́вна 247

Мо́да політи́чна 248
Моделюва́ння політи́чне 248
Моделюва́ння соціа́льне 248
Модера́тор 248
Модернізáція 248
м. політи́чна 248
Модернізува́ти 249
Мона́рхія 249
м. абсолю́тна 249
м. конституці́йна 249
м. необме́жена *див.* м. абсолю́тна 249
м. парла́ментська *див.* м. конституці́йна 249
Мондіалі́зм 249
Монетаризáція 249
Монетари́зм 249
Монетари́ст 250
Монетари́стський 250
Монета́рний 250
Моніто́ринг 250
м. вла́ди 250
м. громáдський 250
м. політи́чний 250
Моніто́ринговий 250
Моніто́рити 250
Монобі́льшість 250
Монополізáція 251
Монополізува́ти 251
Монополі́ст 251
Монопо́лія 251
м. держáвна 251
Монополя́рність *див.* однополя́рність 251
Монофра́кція 251
Мора́ль 251
Мора́льний 252
Мора́льність 252
Мората́рій 252
Морфогене́з соціа́льний 252
Моти́в 252
Мотивáція 252
Мотивува́ти 252
Мультикультуралі́зм 253
Мультилінгві́зм 253
Мультимільйоне́р 253
Мультиполя́рність 253
Муніципалите́т 253
Муніципа́льний 253
Мусульмáнин 253
Мусульмáнство *див.* ісла́м 253

Н

Навчáння дистанці́йне 254
Наддержáва 254
Надзвичáйна ситуáція 254
Надзвичáйний стан, НС *див.* надзвичайна ситуáція 254
Наді́йність політи́чна 254
Надкраї́на *див.* наддержáва 254
Наднаціона́льність 254
Надсфе́ра суспі́льного життя́ 254
На́йманець 255
Наносуспі́льство 255
Нанотехнолóгії 255
Наполеоні́зм 255
Напру́женість 255
н. геополіти́чна 255
н. психі́чна 255
н. соціа́льна 255
Наратúв 256
Наро́д 256
н. корінни́й 256
Наро́дний 256
Наро́дність 256
Народовла́ддя 256
н. репрезентати́вне *див.* демокра́тія: д. представни́цька 256
Народознáвство *див.* етногра́фія 256
Наси́лля *див.* наси́льство 257
Наси́льник 257
Наси́льницькі взає́мини *див.* наси́льницькі стосу́нки 257
Наси́льницькі стосу́нки 257
Наси́льство 257
н. ге́ндерне 257

н. дома́шнє *див.* н. сіме́йне 257
н. економі́чне 257
н. побуто́ве *див.* н. сіме́йне 257
н. політи́чне 257
н. психологі́чне 257
н. сіме́йне 257
н. фіна́нсове *див.* н. економі́чне 257
Наста́вник 257
НА́ТО, NATO (North Atlantic Treaty Organisation) 258
Натураліза́ція 258
Натуралізо́ваний 258
Натуралізува́ти 258
Наци́зм 258
Наци́ст 258
Наци́стський 258
Націокра́тія 258
Націоло́гія 258
Націона́л-демокра́т 259
Націоналіза́ція 259
Націоналі́зм 259
н. громадя́нський 259
н. демократи́чний 259
н. економі́чний 259
н. екстреміст ський 259
н. етні́чний 260
н. інтегра́льний 260
н. ліберáльно-демократи́чний 260
н. органі́чний 260
н. праворадика́льний *див.* н. радика́льний 260
н. радика́льний 260
н. реакці́йний 260
н. романти́чний 261
н. тоталіта́рний 261
н. шовіністи́чний 261
Націоналізо́ваний 261
Націоналізува́ти 261
Націоналі́ст 261
Націона́л-патріо́т 261
Націона́л-патріоти́зм 261
Націона́л-соціалі́зм 261
Націона́л-соціалі́ст 262
Націона́л-шовіні́зм 262
Націона́л-шовіні́ст 262
Націона́льна ра́да рефо́рм, Нацра́да рефо́рм 262
Націона́льне аге́нтство з пита́нь запобіга́ння кору́пції, НАЗК 262
Націона́льне антикорупці́йне бюро́ Украї́ни, НАБУ́ 262
Національний 262
Націона́льність *див.* на́ція 262
На́ція 262
н. етні́чна 263
н. моноетні́чна 263
н. поліетні́чна 263
н. політи́чна 263
н. ти́тульна 263
Нацменши́на 263
Небе́сна со́тня 264
Недоторка́нний 264
Недоторка́нність 264
н. депута́тська 264
Незале́жний 264
Незале́жність 264
н. краї́ни 264
н. політи́чна 264
Нейроекономі́ка 264
Нейтивізм, нативізм 265
Нейтивіст, нативіст 265
Нейтралі́зм 265
Нейтралі́тет 265
Неконституці́йний 265
Неконституці́йність 265
Нелега́л 265
Нелега́льний 265
Нелегіти́мний 265
Нелегіти́мність 265
Неоазіяцентри́зм 266
Необільшови́зм 266
Необільшови́к 266
Необільшови́цький 266
Необіхевіори́зм 266
Неоваххабі́зм 266

Неоваххабі́т 266
Неоглобалі́зм 266
Неоглобалі́ст 266
Неоєвразі́йство 267
Неоєвразі́йський 267
Неоізоляціоні́зм 267
Неоімперіалі́зм 267
Неоінституціоналі́зм 267
Неоколоніалі́зм 267
Неоколоніа́льний 267
Неоконсерват и́зм 267
Неоконсерва́тор 267
Неолібера́л 268
Неолібералі́зм 268
Неолібера́льний 268
Неомаркси́зм 268
Неомаркси́ст 268
Неомаркси́стський 268
Неонаци́зм 268
Неонаци́ст 268
Неонаци́стський 269
Неонаціона́л-соціалі́зм 269
Неопатримоніалі́зм 269
Неототалітари́зм 269
Неототалі та́рний 269
Неофаши́зм 269
Неофаши́ст 269
Неофаши́стський 270
Неофеміні́зм 270
Неофеміні́стський 270
Неоцари́зм 270
Непокі́рний 270
Непоко́ра 270
н. громадя́нська 270
Непоти́зм *див.* кумі́вство 270
Нерд 270
Нестабі́льний 271
Нестабі́льність 271
н. політи́чна 271
Нетерпи́мий 271
Нетерпи́мість 271
н. політи́чна 271
н. ра́сова 271
Нетокра́тія 271
Неформа́л 271
Неформа́льний 272
Нігілі́зм 272
н. етні́чний 272
Нова́тор 272
Нова́торство 272
Нова́торський 272
Нововве́дення 272
Новоро́сія 273
Номенклату́ра 273
Номенклату́рний 273
Нонконформі́зм 273
Нонконформі́ст 273
Нонконформі́стський 273
Ноосфе́ра 273
Но́рма 273
н. конституці́йно-правова́ 273
н. політи́чні 274
н. пра́ва і мора́лі 274
н. соціа́льні 274
Норма́ндський форма́т 274
Нормативі́зм 274
Нормативі́стський 274
Нувори́ш 274
Ньюзме́йкер 275
Ньюзме́йкерство 275
Ньюзме́йкерський 275

О

Обє́днана територіа́льна грома́да, ОТГ 276
Об’є́днання 276
о. грома́дське 276
о. громадя́н *див*. о. грома́дське 276
о. держа́в 276
о. кооперати́вне 276
о. співвла́сників багатоквартир-них буди́нків, ОСББ 276
Об’є́кт вла́ди 277
Об’є́кт політики 277
Об’є́кт політоло́гії 277

Обме́ження карантѝнні *див.* за́ходи карантѝнні 277
О́бмін полоне́ними 277
Обороноздáтний 277
Обороноздáтність 277
Обсерва́тор 277
Обсерва́ція 277
Обсервува́ти 278
Обструкціоні́зм 278
Обструкціоні́ст 278
Обстру́кція 278
О́бшук 278
Одіо́зний 278
Одномандáтний 278
Одномандáтник 278
Однопартíйний 278
Однопартíйність 278
Однополя́рний 278
Однополя́рність 279
Окре́мі райо́ни Доне́цької та Луга́нської областéй, ОРДЛО́ 279
О́круг 279
ó. ви́борчий 279
ó. мажорита́рний 279
Окупáнт 279
Окупáція 279
Окупо́вувати 279
Олігáрх 279
Олігархáт 280
Олігархіза́ція 280
о. вла́ди 280
Олігархíчний 280
Олігáрхія 280
о. аристократи́чна 280
о. фінáнсова 280
Олігархоно́міка *див.* еконо́міка: е. олігархíчна 280
Омбудсме́н, омбудсма́н *див.* уповнова́жений з прав люди́ни 280
Омніци́д 280
Онла́йн 281
Онла́йн-користува́ч 281
Онла́йновий 281
Онла́йн-пети́ція 281
Онла́йн-спільно́та 281
Опера́ція 281
о. антитерористи́чна, АТО́ 281
о. військо́ва 281
О. об’є́днаних сил, ОО́С 282
Опи́тування 282
о. анке́тне 282
о. пошто́ве 282
о. пре́сове 282
о. телефо́нне 282
Опозиці́йний 282
Опозиціоне́р 282
Опози́ція 283
о. парла́ментська 283
о. політи́чна 283
Ополче́нець 283
Ополче́ння 283
Опоне́нт 283
о. політи́чний 283
Орвеллізм, оруеллізм 283
О́рган 284
ó. держа́вний 284
ó. рад викона́вчий 284
Організа́ція 284
о. благоді́йна 284
о. воєнізо́вана *див.* о. напіввійсько́ва 284
о. волонте́рська 284
о. грома́дська 284
о. міжнаро́дна 285
о. напіввійсько́ва 285
о. недержа́вна 285
о. неурядо́ва *див.* о. недержа́вна 285
О. Об’є́днаних На́цій з пита́нь осві́ти нау́ки і культу́ри, ЮНЕ́СКО 285
о. парамілітáрна *див.* о. напіввійсько́ва 285
Організм етнополіти́чний 285
Орієнта́ція геополіти́чна 285
Орієнта́ція політи́чна 285
Освóєння соціáльне 285

Осо́ба 286
о. вну́трішньо переміщена, ВПО 286
о. маргіна́льна («проміжна́») 286
о. посадо́ва 286
Особи́стість 286
о. авторита́рна 286
о. ідеаліст и́чна 287
о. реаліст и́чна 287
о. традиці́йна 287
о. фрустро́вана 287
О́фіс Президе́нта 287
Офла́йн 287
Офшо́р 287
Офшо́рний 288
Охлокра́тія 288
Оцифрува́ння 288
Оцифрува́ти, оцифро́вувати 288
Очі́льник 288

П

Па́блік 289
Па́блік рилє́йшнз *див.* зв’язки́ з грома́дськістю 289
Паблі́сіті 289
Пакт 289
п. політи́чний 289
Пала́та парла́менту 289
п. п. Ве́рхня 289
п. п. Ни́жня 290
Па́м’ять істори́чна 290
Па́м’ять колекти́вна 290
Па́м’ять посттоталіта́рна 290
Пангерма́нізм 290
Пандемі́я 290
Пан’європе́їзм 290
Пан’європе́йський 291
Паннаціоналі́зм 291
Панруси́зм 291
Панславі́зм 291
Панува́ння 291
п. політи́чне 291
Па́па Ри́мський 291
Парад и́гма держа́вного управлі́ння 291
Паразити́зм соціа́льний 292
Парите́т я́дерний 292
Парите́тний 292
п. демокра́тія 292
п. парла́мент 292
Парите́тність 292
Парла́мент 292
п. електро́нний 292
п. украї́нський *див.* Ра́да: Ра́да Верхо́вна Украї́ни, ВРУ 293
Парламентари́зм 293
п. дуалісти́чний 293
п. електро́нний 293
п. моністи́чний 293
п. раціоналізо́ваний 293
Парламента́рій 293
Парла́ментський 293
Па́ртія 294
п. війни́ 294
п. вла́ди 294
п. демократи́чна 294
п. ка́дрова 294
п. лі́ва 294
п. ма́сові 294
п. ми́ру 294
п. опозиці́йна 294
п. політи́чна 295
п. пра́ва 295
п. пра́вляча 295
п. прагмати́чна 295
п. революці́йна 295
п. реформі́стська 295
п. тоталіта́рна 295
Партне́рство 295
п. соціа́льне 295
п. стратегі́чне 296
Па́спорт 296
п. біометри́чний 296
п. вакцина́ції *див.* ко́відний: к. серитфіка́т, ко́від-серифіка́т, COVID-сертифіка́т 296

п. вну́трішній 296
п. громадя́нина Украї́ни 296
п. дипломати́чний 296
п. електро́нний *див.* п. цифрови́й 296
п. закордо́нний 296
п. здоро́в'я *див.* ко́відний: к. сертифіка́т, ко́від-серифіка́т, COVID- сертифіка́т 297
п. іму́нній *див.* ко́відний: к. сертифіка́т, ко́від-серифіка́т, COVID- сертифіка́т 297
п. інвестиці́йний 297
п. цифрови́й 297
Пате́нт 297
п. ко́нсульський 297
Патоло́гія соціа́льна 297
Патріа́рх 297
Патріарха́льний 297
Патріарха́т 297
Патріоти́зм 298
Пацифі́зм 298
Перебудо́ва 298
Перево́рот 298
п. антиконституці́йний 298
п. військо́вий 298
п. держа́вний 298
Перегово́ри 298
п. дипломати́чні 299
п. сепара́тні 299
Передислока́ція 299
Перезаванта́ження 299
Переселе́нець 299
Перетракта́ція 299
Пети́ція 299
п. електро́нна 299
Пита́ння 300
п. націона́льне 300
Піа́р, PR 300
п-аге́нтство 300
п.-а́кція 300
п.-кампа́нія 300
п.-крок 300
п. політи́чний 300
п.-по́слуга 300
п.-резона́нс 301
п.-техно́лог 301
п.-технологі́я 301
п.-хід 301
п. чо́рний 301
Піа́рівський 301
Піармен *див.* піа́рник 301
Піа́рник 301
Пі́дданство 301
Пі́дкуп ви́борців 302
Підписа́нт 302
Підтри́мка 302
п. соціа́льна 302
п. союзницька 302
Пікет 302
Пікетник 302
Пікетува́льник 302
Пікетува́ння 302
Плебісци́т 302
п. манда́тний *див.* референдум: р. манда́тний 303
Плебсокра́тія 303
Плебсоло́гія 303
Плебсопроце́с 303
Плейсбре́ндинг 303
Плутокра́тія 303
Плюралі́зм 304
п. економі́чний 304
п. ідеологі́чний 304
п. культу́рний 304
п. політи́чний 304
Побрати́м 305
Поведі́нка 305
п. верба́льна 305
п. делінквентна 305
п. електора́льна 305
п. інноваці́йна 305
п. конформістська 305
п. політи́чна 306
п. соціа́льно-економі́чна 306
п. трудова́ 306

Повнова́ження держа́вно-вла́дні 306
Поді́я політи́чна 306
Позабло́ковий 307
Позапарті́йний 307
Позафракці́йний 307
Позиціоне́р 307
Позиціонува́ння геополітичне 307
Пози́ція громадя́нська 307
Пози́ція політи́чна 307
Поліа́рхія 307
Поліетні́чний *див.* багатонаціона́льний 308
Полінаціона́льний *див.* багатонаціона́льний 308
Політе́йнмент 308
Політиза́ція 308
Політизува́ти 308
Полі́тик 308
Полі́тика 308
п. антагоністи́чного плюралі́зму 308
п. антикорупці́йна 308
п. антимонопо́льна 308
п. біологі́чна, біополі́тика 309
п. валю́тна 309
п. відчи́нених двере́й 309
п. вну́трішня держа́вна 309
п. ге́ндерна 309
п. гуманіта́рна 310
п. демографі́чна 310
п. держа́вна 310
п. держа́вна ка́дрова 310
п. дипломáтії 310
п. економі́чна 310
п. ети́чного споживáння 310
п. європе́йська 311
п. житлова́ 311
п. зовнішньоекономі́чна 311
п. зо́внішня 311
п. іденти́чності 311
п. конкуре́нтна 311
п. культу́рна 312
п. міграці́йна 312
п. міжнаро́дна 312
п. монета́рна 312
п. націона́льна 312
п. націона́льної па́м'яті 312
п. па́м'яті 312
п. партне́рства НА́ТО 313
п. подві́йних станда́ртів 313
п. правова́ 313
п. публі́чна 313
п. регіона́льна 313
п. світова́ 313
п. соціа́льна 313
п. стійко́го споживáння 314
п. структу́рна 314
п. сусі́дства 314
п. тає́мна 314
п. фальсифіка́ції 314
п. фіска́льна 314
Політика́нство 314
Полі́тикум 314
Політи́чний 315
п. в'я́зень, політв'я́зень 315
п. рефо́рма, політрефо́рма 315
Політо́лог 315
Політоло́гія 315
п. темпора́льна 315
Політтехно́лог 315
Політтехнолóгія 315
Поліце́йський 316
Поліцентри́зм 316
Поліці́йний *див.* поліце́йський 316
Полі́ція 316
Поліція́нт *див.* поліце́йський (у 1 знач.) 316
Полоне́ний 316
Полоніза́ція 316
Популі́зм 316
п. політи́чний 317
Популі́ст 317
Поря́док грома́дський 317
Поря́док де́нний полі́тики 317
Поря́док політи́чний 317
Поря́док суспі́льний *див.* поря́док грома́дський 317

Посадо́вець 317
Посо́л 317
Посо́льство 317
Постбіполя́рність 317
Постдемокра́тія 318
Постімперіалі́зм 318
Постіндустріа́льний 318
Постколоніа́льний 318
Постмайда́нний 318
Постмодерні́зм 318
Постпра́вда 318
Постраді́янський 319
п. про́стір 319
Пото́к інформаці́йний 319
Почуття́ соціа́льні 319
Права́ люди́ни 319
Пра́вий се́ктор 319
Пра́во гуманіта́рне 319
Пра́во дипломати́чне 319
Пра́во зо́внішніх зно́син *див*. пра́во дипломати́чне 319
Пра́во міжнаро́дне 320
Пра́во на самови́значення на́ції (наро́ду) 320
Правовіднó́сини 320
Правозахисни́к 320
Правоохоро́нець 320
Правоохоро́нна діяльність 320
Правоохоро́нний о́рган 320
Правопору́шення 321
п. корупці́йне 321
Правопоря́док 321
Правосла́вний 321
Правосла́в'я 321
Правосу́ддя 321
п. електро́нне 321
Пра́ймериз 322
Праксеоло́гія політи́чна 322
Пра́пор держа́вний 322
Прасоціоло́гія *див*. протосоціоло́гія 322
Представни́цтво дипломати́чне 322
Президе́нт 322
Президенціалі́зм 322
Прекариза́ція 323
Прекаріа́т 323
Прека́рність 323
Прем'є́р-міністр, прем'є́р 323
Пресконфере́нція 323
Пресреліз 323
Прессекрета́р 323
Пресслу́жба 324
Приватиза́ція 324
Прикордо́ння 324
Прими́рення 324
п. націона́льне 324
п. постконфлі́ктне 324
Примири́ти 324
Примордіалі́зм 324
Примордіа́льний 324
При́нцип гармоні́зму в еконо́міці 325
При́нцип консе́нсусу 325
При́нцип по́ділу вла́ди 325
Присво́єння соціа́льне 325
Пристосо́ванець 325
Пристосо́вництво 325
Пріорите́т соціа́льний 325
Проамерика́нський 325
Пробле́ма суспі́льна 326
Пробле́ма суча́сності глоба́льна 326
Провла́дний 326
Провока́ція 326
Прогнозува́ння глоба́льне 326
Прогнозува́ння політи́чне 326
Програ́ма безпе́ки глоба́льна 326
Програ́ма держа́вна 326
Програ́ма економі́чного ро́звитку 327
Прогре́с 327
Проєвропе́йський 327
Прозахі́дний 327
Прокомуністи́чний 327
Прокуро́р 327
п. Генера́льний 327
Пролета́р 327
Пролетариза́ція 328
Пролета́рій 328
Пролета́рій *див.*пролета́р 328
Проліфера́ція 328

Пролонга́ція 328
Пропага́нда 328
Пропаганди́ст 328
Пропаганди́стський 328
Пропрезиде́нтський 328
Проросі́йський 329
Проросі́йськість 329
Прос'юмери́зм 329
Протегува́ння *див*. проте́кція 329
Протеже́ *див*. креату́ра 329
Протекторá т 329
Протекціоні́зм 329
Протекціоні́ст 329
Проте́кція 330
Проте́ст 330
Протеста́нт 330
Протестанти́зм 330
Проте́стний 330
Протестува́ти 330
Протипові́тряна оборо́на, ППО 330
Протопа́ртія 331
Протосоціологі́чний 331
Протосоціоло́гія 331
Проукраї́нський 331
Проукраї́нськість 331
Профа́йл, про́філь *див.* ака́унт 331
Профа́йлінг 331
Проце́с держа́вного управлі́ння 331
Проце́с державотво́рення 331
Проце́с законотво́рчий 332
Проце́с нормотво́рчий 332
Проце́с політи́чний 332
Проце́с етні́чний 332
Про́шарок соціа́льний 332
Псевдови́бори 332
Псевдореферéндум 332
Психоло́гія 333
п. вла́ди 333
п. етні́чна 333
п. інженéрна *див.* ергоно́міка 333
п. особи́стості 333
п. політи́чна 333
п. пра́ці 333
п. соціа́льна 333
Психотéхніки 334
Психотехноло́гія 334
Пу́нкт контро́льно-пропускни́й, КПП 334
Путч 334
Путчи́зм 334
Путчи́ст 334

Р

Ра́б 335
Ра́бство 335
Ра́да 335
Ра́да Безпéки ОО́Н, Радбéз ОО́Н 335
Ра́да Верхо́вна Украї́ни, ВРУ 335
Ра́да Євро́пи 335
Радика́л 336
Радикалі́зм 336
р. політи́чний 336
Радяніза́ція 336
Раси́зм 336
р. інституці́йний 336
р. побуто́вий 336
р. приміти́вний 337
р. традиці́йний 337
Раси́ст 337
Раси́стський 337
Ратифіка́ція 337
Ратифікува́ти 337
Ра́унд 337
Раши́зм 337
Раши́ст 338
Раши́стський 338
Реабіліта́ція 338
р. соціа́льна 338
Реабілітóваний 338
Реабілітува́ти 338
Реадапта́ція 338
Реакці́йний 338
Реакціоне́р 338
Реа́кція 339
р. політи́чна 339
Реа́льність 339

р. віртуа́льна 339
р. допо́внена 339
р. об’єкти́вна 339
р. полі́тико-правова́ 339
р. суб’єкти́вна 339
Ребре́ндинг 339
р. політи́чний 339
Ревакцина́ція 340
Рева́нш 340
Реванши́зм 340
Реванши́ст 340
Реванши́стський 340
Революці́йний 340
Революці́я 340
Р. гі́дності 340
р. електро́нна *див.* р. цифрова́ 341
р. оксами́тові 341
р. Помара́нчева 341
р. посткомуністи́чні *див.* кольоро́ві революції 341
р. соціа́льна 341
р. цифрова́ 341
Регіо́н 341
р. прикордо́нний 341
р. транскордо́нний 341
Регіоналіза́ція 342
Регіоналі́зм 342
Регіона́льний 342
Регла́мент 342
Регла́ментний 342
Регре́с 342
Регулюва́ння 342
р. держа́вне 342
р. держа́вне ри́нку ці́нних папе́рів 343
р. правове́ 343
р. соціа́льне 343
Режи́м 343
р. авторита́рний *див.* авторитари́зм 343
р. антидемократи́чний 343
р. демократи́чний *див.* демокра́тія 343
р. держа́вний 343
р. комуністи́чний *див.* комуні́зм 344
р. лібера́льний *див.* лібералі́зм 344
р. особи́стої вла́ди *див.* р. авторита́рний 344
р. особли́вого партне́рства 344
р. переми́р’я 344
р. політи́чний 344
р. припи́нення вогню́ *див.* р. переми́р’я 344
р. ти́ші *див.* р. переми́р’я 344
р. тоталіта́рний 344
р. фаши́стський *див.* фаши́зм 344
Резе́рв держа́вний 344
Резе́рв ка́дровий 344
Резиде́нт 345
р. електро́нний 345
Резолю́ція 345
Реінтегра́ція 345
Ре́йдер 345
Ре́йдерство 345
Ре́йдерський 346
Ре́йтинг 346
р. політи́чний 346
Ре́йтинговий 346
Ре́йтинговість 346
Ре́кет 346
Рекети́р *див.* вимага́ч 346
Рекламува́ння політи́чне 346
Ренега́т *див.* зра́дник 346
Репара́ція 346
Репатріа́нт 347
Репатріа́ція 347
Репатрійо́ваний 347
Репатріюва́тися 347
Репре́сія 347
р. політи́чні 347
Репресо́ваний 347
Репресува́ти 348
Ресоціаліза́ція 348
Респонде́нт 348

Респу́бліка 348
р. парла́ментська 348
р. президе́нтська 348
Республіка́нець 348
Республіканізм 349
р. громадя́нський 349
р. демократи́чний 349
Республіка́нський 349
Ресталінізáція 349
Реструктуризáція 349
Ресу́рс 349
р. адміністрати́вний 350
р. вла́ди 350
р. держа́вні 350
Ретрогра́д 350
Референ́дум 350
р. законода́вчий 350
р. конституці́йний 350
р. манда́тний 350
р. обов'язко́вий 350
р. плебісцита́рний 351
р. факультати́вний 351
Референту́ра 351
Рефо́рма 351
р. адміністрати́вно-територіáльна 351
р. політи́чна 351
р. соціáльна 351
Реформізм 352
Реформува́ти 352
Рецéсія 352
Реченéць 352
Ре́чник 352
Ри́зик 352
р. політи́чний 352
Ри́нок 353
р. вла́ди 353
р. вну́трішній 353
р. землі́ 353
р. міжнаро́дний 353
р. націона́льний 353
р. політи́чний 353
р. рекла́ми *див.* р. рекла́мний 353
р. рекла́мний 353
р. світови́й 354
Рівень життя́ 354
Рівність 354
р. ге́ндерна 354
р. кла́сова 354
р. соціáльна 354
Рішення політи́чне 354
Рішення управлінське 354
Розве́дення військ 355
Ро́звиток політи́чний 355
Ро́звиток соціáльний 355
Ро́звиток суспíльний 355
Роздержа́влювати, роздержа́вити 355
Розкрада́ння 355
Роль 355
р. ге́ндерна 355
р. соціáльна 356
Рота́ція 356
Русифіка́ція *див.* зросíйщення 356
Русофíл 356
Русофо́б 356
Русофо́бія 356
Рух 356
р. антия́дерний 356
р. волонте́рський 356
р. грома́дсько-політи́чний 356—357
р. на за́хист прав люди́ни 357
р. о́пору 357
р. повста́нський 357
р. правозахисни́й 357
р. прихи́льників ми́ру 357
р. альтернати́вний 358
р. політи́чний 358

С

Салафíзм 359
Салафíт 359
Са́міт 359
Самовизначення 359
с. політи́чне 359

Самовисува́нець 359
Самовисува́ння 359
Самоврядува́ння 359
с. місце́ве 359
Самозбере́ження 360
Самоідентифіка́ція 360
с. етні́чна 360
с. націона́льна 360
с. політи́чна 360
Самоідентичність *див.* ідентичність:
і. особи́ста 360
Самоізолюва́тися 360
Самоізоля́нт 361
Самоізоля́ція 361
с. політи́чна 361
Самооборо́на 361
с. Майда́ну 361
Самоорганіза́ція 361
с. насе́лення 361
с. соціа́льна 361
Самопроголо́шений 361
Самопроголо́шення 362
Самосвідо́мість 362
с. етні́чна 362
с. істори́чна 362
с. культу́рна 362
с. політи́чна 362
Самості́йник 362
Самості́йництво 362
Самості́йність 363
с. націона́льна 363
Санкці́йний 363
Са́нкція 363
с. ети́чні 363
с. заохо́чувальні 363
с. ка́рні (кара́льні) 363
с. креди́тні 363
с. міжнаро́дні 363
с. міжнаро́дно-правові́ 364
с. правові́ 364
с. правовідно́влювальні 364
с. управлі́ння 364
Сателі́т 364
Сати́ра політи́чна 364
Свідо́мість політи́чна буде́нна 365
Свідо́мість релігі́йна 365
Світ політи́чний 365
Свобо́да сло́ва 365
Свобо́да со́вісті 365
Свобо́ди політи́чні 365
Сегрега́ція 366
Сейм 366
Секретаріа́т 366
Се́кта 366
Секуляриза́ція 366
Секуляри́зм 366
Селектора́т 366
Семі́ти 367
«Се́ндвіч-мо́бінг» *див.* мо́бінг:
м. змі́шаний 367
Сепарати́зм 367
с. етні́чний 367
Сепарати́ст 367
Сепара́ція 367
с. політи́чна 367
Сервілі́зм 367
Се́рвіс о́бміну криптовалю́т *див.* криптовалю́тна бі́ржа, криптобі́ржа 367
Середо́вище соціа́льне 367
Сецесіоні́зм 368
Сецесіоні́стський 368
Сеце́сія 368
Сикх 368
Сикхі́зм 368
Си́ли миротво́рчі 368
Си́ли політи́чні 368
Силови́й 368
Силови́к 368
Силові́ структу́ри 369
Си́мволи Украї́ни держа́вні 369
Симво́ліка держа́вна *див.* си́мволи Украї́ни держа́вні 369
Симво́ліка політи́чна 369
Симпа́тик 369

Симуля́кр 369
Синдемі́я 369
Синдро́м балка́нський 369
Синдро́м малоросі́йства 369
Синдро́м ста́ршого бра́та 369
Систе́ма 370
с. адміністрати́вно-кома́ндна 370
с. альтернати́вного го́лосу 370
с. багатопарті́йна 370
с. ви́борча багатопарті́йна 370
с. ви́борча гібри́дна 370
с. ви́борча двора́ундова 370
с. ви́борча змі́шана 370
с. ви́борча мажорита́рна 371
с. ви́борча пропорці́йна 371
с. двопарті́йна 371
с. держа́вної вла́ди 371
с. єди́ного го́лосу, що передає́ться 371
с. однопарті́йна 371
с. о́рганів місце́вого самоврядува́ння 371
с. панаша́ж (панаширува́ння) 372
с. парті́йна 372
с. парті́йна альтернати́вна 372
с. пенітенціа́рна 372
с. пла́мпінг 372
с. політи́чна 372
с. стри́мувань і перева́г 372
Ситуа́ція демографі́чна 372
Ситуа́ція політи́чна 372
«Сі́ра зо́на» 373
Скайп 373
Скінхе́д 373
Сленг політи́чний 373
Сло́ган 373
с. політи́чний 373
Слу́жба безпе́ки Украї́ни, СБУ 373
Слу́жба в о́рганах місце́вого самоврядува́ння 373
Слу́жба держа́вна 374
Слу́жба муніципа́льна *див.* слу́жба в о́рганах місце́вого самоврядува́ння 374
Слу́жба фіска́льна держа́вна 374
Службо́вець держа́вний 374
Слу́хання грома́дські 374
Смарт-держа́ва *див.* держа́ва: д. електро́нна 374
Собо́рність 374
Солідари́зм 374
Соліда́рність 375
с. націона́льна 375
с. соціа́льна 375
Соціа́л-демокра́т 375
Соціа́л-демократи́чний 375
Соціа́л-демокра́тія 375
Соціалізу́ація 375
с. політи́чна 375
Соціалі́зм 375
Соціалізува́ти 376
Соціа́л-націоналі́зм 376
Соціа́л-націона́льний 376
Соціа́льна еколо́гія, соціеколо́гія 376
Соціа́льна інфраструкту́ра, соцінфраструкту́ра 376
Соціа́льний 376
с. користува́ння 376
с. ліфт 376
Соціоло́гія 377
с. вихова́ння 377
с. дозві́лля 377
с. е́тносу 377
с. культу́ри 377
с. осві́ти 377
с. особи́стості 377
с. підприє́мництва 377
с. політи́чна 378
с. пра́ці та управлі́ння 378
с. реліґії 378
с. ретроспекти́вна *див.* протосоціоло́гія 378
Соціо́ніка 378
Соціопа́т 378

Соціопа́тія 378
Соціоте́хніка 378
Со́ціум 379
Спа́дщина 379
с. культу́рна 379
с. наукова́ 379
с національна 379
Спеціалізо́вана антикорупці́йна прокурату́ра, САП 379
Спеціа́льна слу́жба, спецслу́жба 379
Співпра́ця гуманіта́рна 380
Співпра́ця політи́чна 380
Співпра́ця соціа́льна 380
Співтовари́ство 380
с. світове́ 380
Спі́кер 380
Спільно́та 380
с. етні́чна 381
Спіч 381
Спічра́йтер 381
Спічра́йтерський 381
Спічра́йтинг 381
с. політи́чний 381
Спові́дник *див*. духівни́к 381
Спо́йлер 381
Стабі́льність політи́чна 381
Стабі́льність соціа́льна 381
Стабільні́сть фіна́нсова 382
Стагна́ція 382
с. політи́чна 382
Ста́дітур 382
Станда́рт держа́вний 382
с. держа́вний соціа́льний 382
Станда́рт міждержа́вний 382
Станда́рт міжнаро́дний 383
Станда́рт націона́льний *див.* станда́рт держа́вний 383
Стартап 383
Стартапер 383
Статссекрета́р 383
Ста́тус особли́вий 383
Ста́тус соціа́льний 383
Стейкго́лдер, стейкхо́лдер 383
Стереоти́п 383
с. ге́ндерний 384
Стиль держа́вного управлі́ння 384
Стиль життя́ 384
Стимулюва́ння пода́ткове 384
Страйк 384
Страте́гія 384
с. виробни́ча 385
с. економі́чна 385
с. політи́чна 385
с. соціа́льна 385
с. фіна́нсова 385
Стратифіка́ція 385
с. економі́чна 385
с. політи́чна 385
с. профе́сійна 386
с. соціа́льна 386
Стресоге́нний 386
Стри́мер 386
Стрим-трансля́ція 386
Структу́ра держа́ви 386
Структу́ра олігархі́чна 386
Структу́ра політи́чної систе́ми 386
Структу́ра соціа́льна 386
Субе́тнос 387
Суб'є́кт вла́ди 387
Суб'є́кт полі́тики 387
Субкульту́ра 387
с. політи́чна 387
Суброга́ція 387
Субсидіа́рність 388
Суверенітет 388
с. держа́вний 388
с. інформаці́йний 388
с. культу́рний 388
с. наро́дний 388
с. націона́льний 389
с. обме́жений 389
с. територіа́льний 389
Суверенний 389
Суд 389
с. антикорупці́йний 389
с. апеляці́йний 390

с. господа́рський 390
Судочи́нство 390
с. електро́нне 390
Суні́зм 390
Суні́т 390
Суні́тський 390
Супердержа́ва 391
Супе́рництво 391
с. політи́чне 391
Суспі́льний *див.* грома́дський 391
Суспі́льство 391
с. громадя́нське 391
с. закри́те 391
с. індустріа́льне 391
с. інформаці́йне 391
с. постгеноци́дне 392
с. постіндустріа́льне 392
с. ри́зику 392
с. споживáння 392
Суфі́зм 392
Суфі́й 392
Суфі́йський 392
Сфе́ра виробни́ча 392
Сфе́ра духо́вна 393
Сфе́ра політи́чна 393
Сфе́ра соціа́льна 393

Т

Та́ктика політи́чна 394
Танатополі́тика 394
Тандемокра́тія 394
Твіпломасі́ *див.* твіплома́тія 394
Твіплома́т 394
Твіплома́тія 394
Твіттер *див.* мере́жа: м. соціа́льна «Х» 394
Телевізійний марафо́н, телемарафо́н 394
Телегра́м 394
Телегра́м-бот 395
Телегра́м-кана́л *див.* телегра́м 395
Теледеба́ти 395
Теледемокра́тія 395
Те́мник 395
Те́ндер 395
Теокра́тія 395
Теоло́гія *див.* богосло́в'я, богосло́в'я 395
т. політи́чна 395
Тео́рія держа́вного управлíння 395
Тео́рія елíт 396
Тео́рія культу́рного по́ділу пра́ці 396
Тео́рія політи́чна 396
Територіа́льна оборо́на, теробороóна, ТРО, ТрО 396
Територіа́льне управлíння, теруправлíння 396
Територіа́льний оборо́нець, теробороóнець, теробороóнівець 397
Територіа́льний о́рган, тера́рган 397
Терито́рія 397
т. депреси́вна 397
т. держа́ви 397
т. зі змíшаним режи́мом 397
т. інкорпороóвана 397
т. міжнаро́дна 398
т. неінкорпороóвана 398
т. непідконтро́льна 398
т. підконтро́льна 398
т. тимчасóво окупóвана 398
Тера́р 398
т. черво́ний 398
Терори́зм 399
т. біологíчний, бíотероризм 399
т. внутрíшньодержа́вний 399
т. економíчний 399
т. етнíчний 399
т. інформаці́йний 399
т. комп'ю́терний 399
т. космíчний 400
т. лíвий 400
т. міжнаро́дний 400
т. політи́чний 400
т. пра́вий 400
т. релігíйний 400
т. соціа́льний 400
т. транснаціона́льний *див.* т. міжнаро́дний 400—401

т. хімі́чний 401
т. я́дерний 401
Терори́ст 401
т.-сме́ртник 401
Терористи́чний акт, тера́кт 401
Технодемокра́тія 401
Технократи́зм 401
Технокра́тія 402
Техноло́гія 402
т. ви́борча 402
т. політи́чна 402
т. прийняття́ політи́чного рі́шення 402
т. цифрова́ 402
Тип культу́рно-істори́чний 402
Тира́н 402
Тиранія 402
Тінізáція 402
Тіту́шки 403
Товари́ство 403
т. акціоне́рне 403
Ток-шóу 403
т.-шóу політи́чне 403
Толера́нтність 403
т. адміністрати́вна 403
т. ге́ндерна 403
т. дипломати́чна 403
т. екологі́чна 403
т. меди́чна 404
т. міжетні́чна 404
т. міжконфесі́йна *див*. т. релігі́йна 404
т. музи́чна 404
т. наукóва 404
т. педагогі́чна 404
т. побутóва 404
т. політи́чна 404
т. релігі́йна 404
т. сексуáльно-орієнтóвана 404
т. соціáльно-групова́ 405
т. спорти́вна 405
т. фізіології́чна 405
Тóмос 405
Тоталітари́зм *див.* режи́м: р. тоталіта́рний 405
Тóчка біфуркáції 405
Традúція 405
т. політи́чні 405
Транзúт політи́чний 405
Транзитолóгія 406
Трансгуманізм 406
Транскультуралізм 406
Транснаціона́льний 406
Тра́нсфер політи́чний 406
Трансформáція цифрова́ 406
Тренд політи́чний 406
Три́зуб 406
Тро́лити 406
Тро́лінг 406
Турборежи́м 407
Турбуле́нтність політи́чна 407
Турбуле́нтність соціáльна 407

У

Ув'я́знення 408
Ув'язни́ти 408
Угóда 408
у. коаліці́йна 408
у. умóвна 408
у. Шенге́нська 408
Узакóнювати *див.* канонізува́ти (у 2 знач.) 408
Узурпáція 408
Узурпува́ти 408
Україні́зáція 409
Україні́зува́ти 409
Україні́зува́тися 409
Україноненави́сництво 409
Україномóвний 409
Україноцентри́зм 409
Украї́нство 409
Украї́нськість 410
Українськомóвний 410
Українськоцентри́чний 410

Ультраліберáл 410
Ультралібералíзм 410
Ультраліберáльний 410
Ультралíвий 410
Ультрапрáвий 410
Ультрарадикáл 410
Ультрарадикалíзм 411
Ультрарадикáльний 411
Унітáрний 411
Ýнія 411
Уотергéйт, вотергéйт 411
Уповновáжений з прав людúни 411
Уповновáжений із зáхисту держáвної мóви 411
Уповновáжений президéнта 411
Управлíння 412
у. держáвне 412
у. конфлíктом 412
у. політúчне 412
у. регіонáльне 412
у. територіáльне 412
Управля́ти *див.* адмíнструвáти 412
Урá-патріóт 412
Урá-патріотúзм 412
Урá-патріотúчний 413
Урбанізáція 413
Урбанíзм 413
Урбанізóваний 413
Урбанíст 413
Урбанíстика 413
Урбаністúчний 414
Ýряд 414
ý. електрóнний 414
ý. коалíційний 414
ý. маріонéтковий 414
ý. однопартíйний 414
ý. політúчний 414
ý. технократúчний 414
ý. тимчасóвий 414
ý. тіньовúй 415
Ý. Украї́ни *див.* Кабінéт Мініcтрів Украї́ни, Кабмíн Украї́ни 415
Урядóвець *див.* посадóвець 415
Успільнóтнення 415
Ýстрій 415
ý. адмíністратúвно-територіáльний 415
ý. держáвний 415
Утвóрення етнíчне, етноутвóрення 415
Утрúмування під вáртою 415

Ф

Фáйл-вклáдення *див.* долýчник 416
Фáктори рóзвитку етнíчні 416
Фактчéк 416
Фактчéкер 416
Фактчéкінг *див.* фактчéк 416
Фальсифікáтор 416
Фальсифікáція 416
Фальсифікувáти 416
Фанатúзм 416
ф. релігíйний 417
Фандрáйзинг політúчний 417
Фашúзм 417
Фашúст 417
Фашúстський 417
Федералізáція 417
ф. Украї́ни 417
Федералíзм 418
ф. бюджéтний 418
Федератúвний 418
Федерáція 418
Фейк 418
Фéйковий 418
Фейсбýк 418
ф.-дипломáт 418
ф.-дипломáтія 418
Фемінатúв, фемінітúв 419
Фемінíзм 419
Фемінíст 419
Фемінístúчний 419
Фемократія 419
Філіáція 419
Фíшинг 419
Флешмóб 419

ф. політи́чний, політмо́б 419
Фо́кус-гру́па 420
Фонд 420
ф. благоді́йний 420
ф. дитя́чий ОО́Н, ЮНІСЕ́Ф 420
ф. культу́рний 420
ф. пенсі́йний недержа́вний, НПФ 420
ф. пенсі́йний Украї́ни, ПФУ 420
ф. прива́тний 420
ф. резе́рвний 421
Фо́рма держа́ви 421
Фо́рма держа́вного правлі́ння 421
Фо́рма держа́вного у́строю 421
Фо́рми держа́вно-управлі́нської дія́льності 421
Фра́кція 421
ф. депута́тська 421
Фре́ймінг 422
Фреквє́нція 422
Фрустра́ція 422
ф. соціа́льна 422
Фундаменталі́зм 422
ф. релігі́йний 422
Фундаменталі́ст 422
Фундаменталі́стський 422
Фу́нкції вла́ди 422
Фу́нкції держа́ви 423
ф. держа́ви специфі́чні 423
ф. держа́ви ста́лі 423
Функціоне́р 423
Функціонува́ння політи́чне 423
Футуроло́гія 423

Х

Хаба́р 424
Хаба́рник 424
Хаба́рництво 424
Ха́кер, га́кер 424
Ха́керство, га́керство 424
Хактиві́зм 424
Халі́ф 424
Халіфа́т 424
Хард-ток-шо́у політи́чне 424
Хедха́нтер 425
Хе́йтер, ге́йтер 425
Хеште́г 425
Христия́ни́н 425
Христия́нство 425
Христия́нський 425
Хронополі́тика 425
Хронополітоло́гія *див.* політоло́гія:
п. темпора́льна 425
Ху́нта 425
х. фаши́стська 425

Ц

Цезаропапі́зм 426
Ценз ви́борчий 426
Цензу́ра 426
Централіза́ція 426
Централі́зм 426
Це́рква 426
ц. автокефа́льна 426
ц. держа́вна 426
Цивілізаційний 427
ц. ви́клик 427
Цивіліза́ція 427
ц. глоба́льна 427
ц. лока́льна 427
ц. політи́чна 427
ц. ри́зику 427
ц. світова́ 428
Циві́льний 428
ц. населе́ння 428
Цині́зм політи́чний 428
Цифрова́ гігіє́на 428
Цифрови́й дето́кс 428
Цифровіза́ція 428
Ці́нність 428
ц. ба́зові демократи́чного суспі́льства 428
ц. духо́вні 429
ц. політи́чні 429
Цькува́ння 429
Цькува́ти 429

Ч

Чарт 430
Чат-бот 430
Чип 430
Чипо́ваний 430
Чипува́ння 430
Чипува́ти 430

Ш

Шанта́ж 431
ш. політи́чний 431
Шантажи́ст 431
Шантажува́ти 431
Шахі́д 431
Шахра́йство 431
Ши́їзм 431
Ши́їт 431
Шовіні́зм 431
Шовіні́ст 431

Ю

Юдаї́зм 432
Юдаї́ст 432
Юде́й *див.* юдаї́ст 432
Юридиза́ція 432
Юрисди́кція 432
Юриспруде́нція 432
Юстирува́ння 433
Юстирува́ти 433

Я

Японіза́ція 434
Японізо́ваний 434
Японізо́ваність 434
Японізува́ти 434
Японізува́тися 434
Японоцентри́зм 434
Японоцентри́чний 434

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СЛОВНИК СУЧАСНОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ (1991—2022 рр.)

Київ, Науково-виробниче підприємство
«Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2024

Художнє оформлення *М. А. Панасюк*
Художній редактор *М. А. Панасюк*
Технічний редактор *Т. С. Березяк*
Коректор *В. М. Ткаченко*
Оператор *В. Г. Каменькович*
Комп’ютерна верстка *О. І. Фуженко*

Підп. до друку 28.10.2024. Формат 60×90/16. Папір офс. № 1.
Гарн. Таймс Нью Роман. Друк офс. Ум. друк. арк. 31,25.
Обл.-вид. арк. 44,0. Тираж 50 прим. Зам. №

Оригінал-макет виготовлено
у НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України»
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2440 від 15.03.2006 р.
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3

ТОВ «Бук-Друк»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 5610 від 21.09.2017 р.
10031 Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17а

СЛОВНИК СУЧАСНОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ (1991 – 2022 рр.)

НАУКОВА ДУМКА